

**Macrobiani Aurelii Theodosii viri consularis In Somnium
Scipionis libri duo : et septem eiusdem Saturnaliorum : nunc
denuo recogniti & multis in locis aucti.**

<https://hdl.handle.net/1874/420920>

**Dit boek hoort bij de Collectie Van Buchell
Huybert van Buchell (1513-1599)**

Meer informatie over de collectie is beschikbaar op:

<http://repertorium.library.uu.nl/node/2732>

Wegens onderzoek aan deze collectie is bij deze boeken ook de volledige buitenkant gescand. De hierna volgende scans zijn in volgorde waarop ze getoond worden:

- de rug van het boek
 - de kopsnede
 - de frontsnede
 - de staartsnede
 - het achterplat

**This book is part of the Van Buchell Collection
Huybert van Buchell (1513-1599)**

More information on this collection is available at:

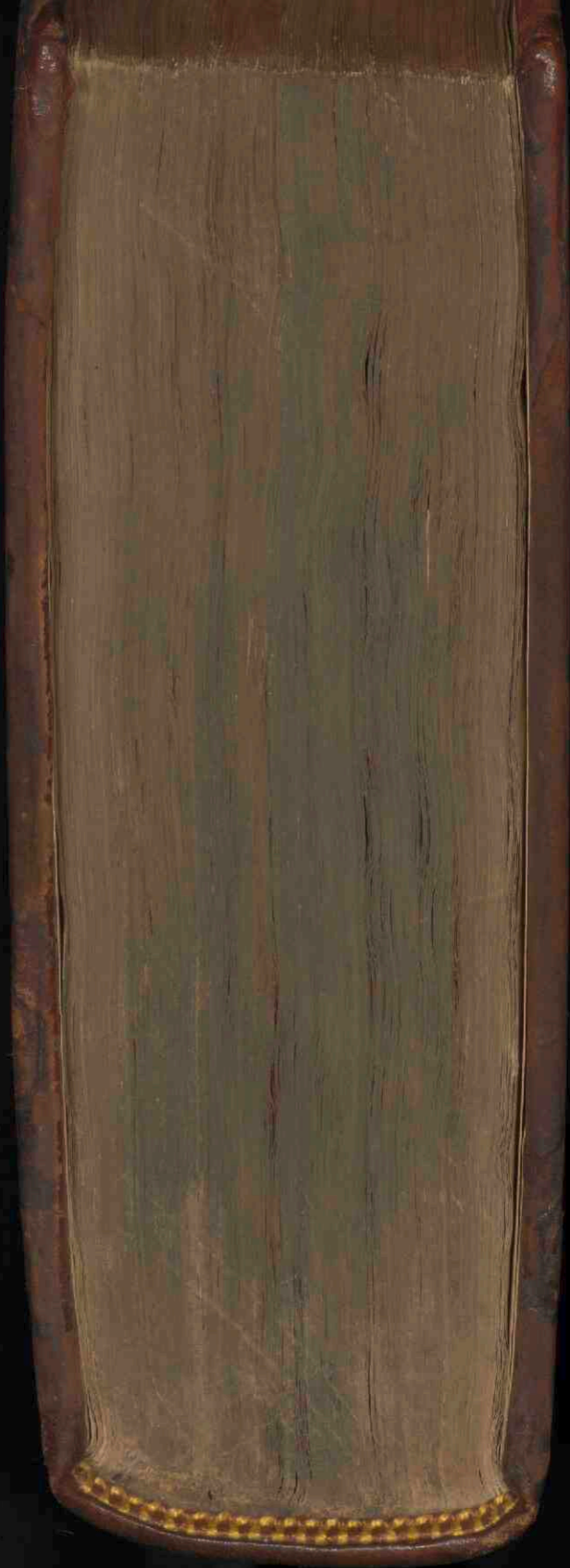
<http://repertorium.library.uu.nl/node/2732>

Due to research concerning this collection the outside of these books has been scanned in full. The following scans are, in order of appearance:

- the spine
- the head edge
- the fore edge
- the bottom edge
- the back board

X. fol.

61

VARIETIES
MARRON
MAISON

MARRON

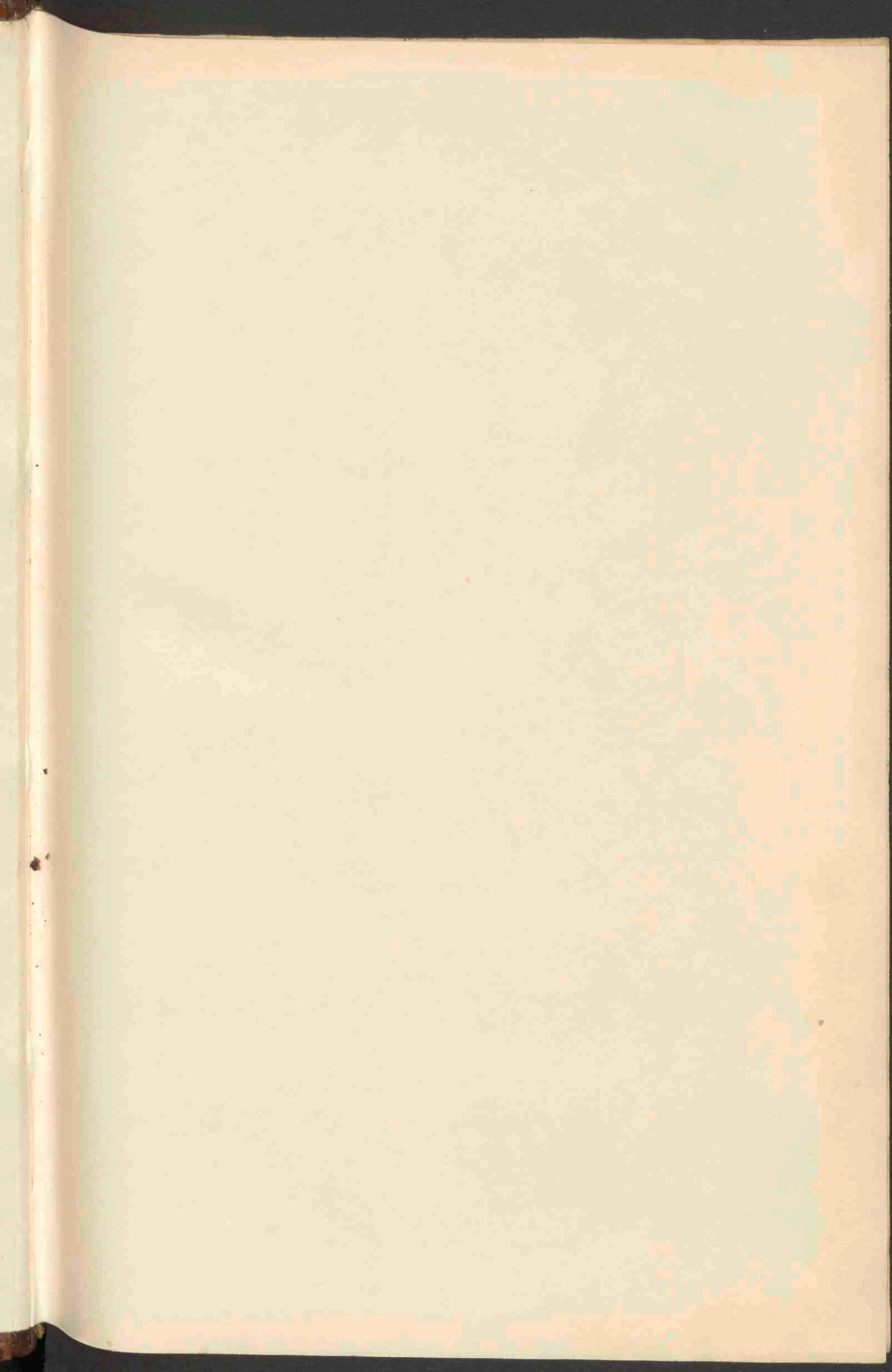
MAISON

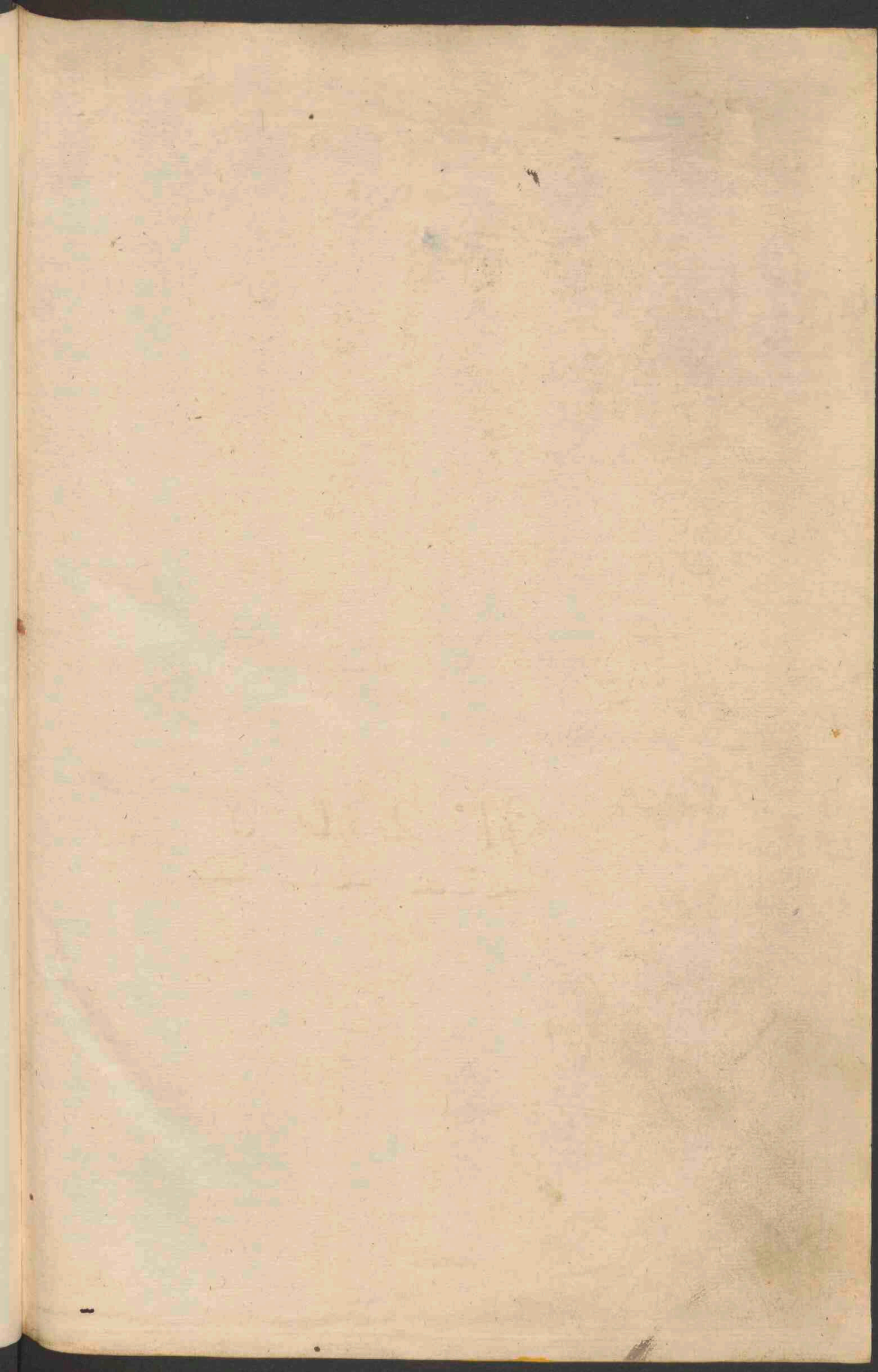
MARRON

61

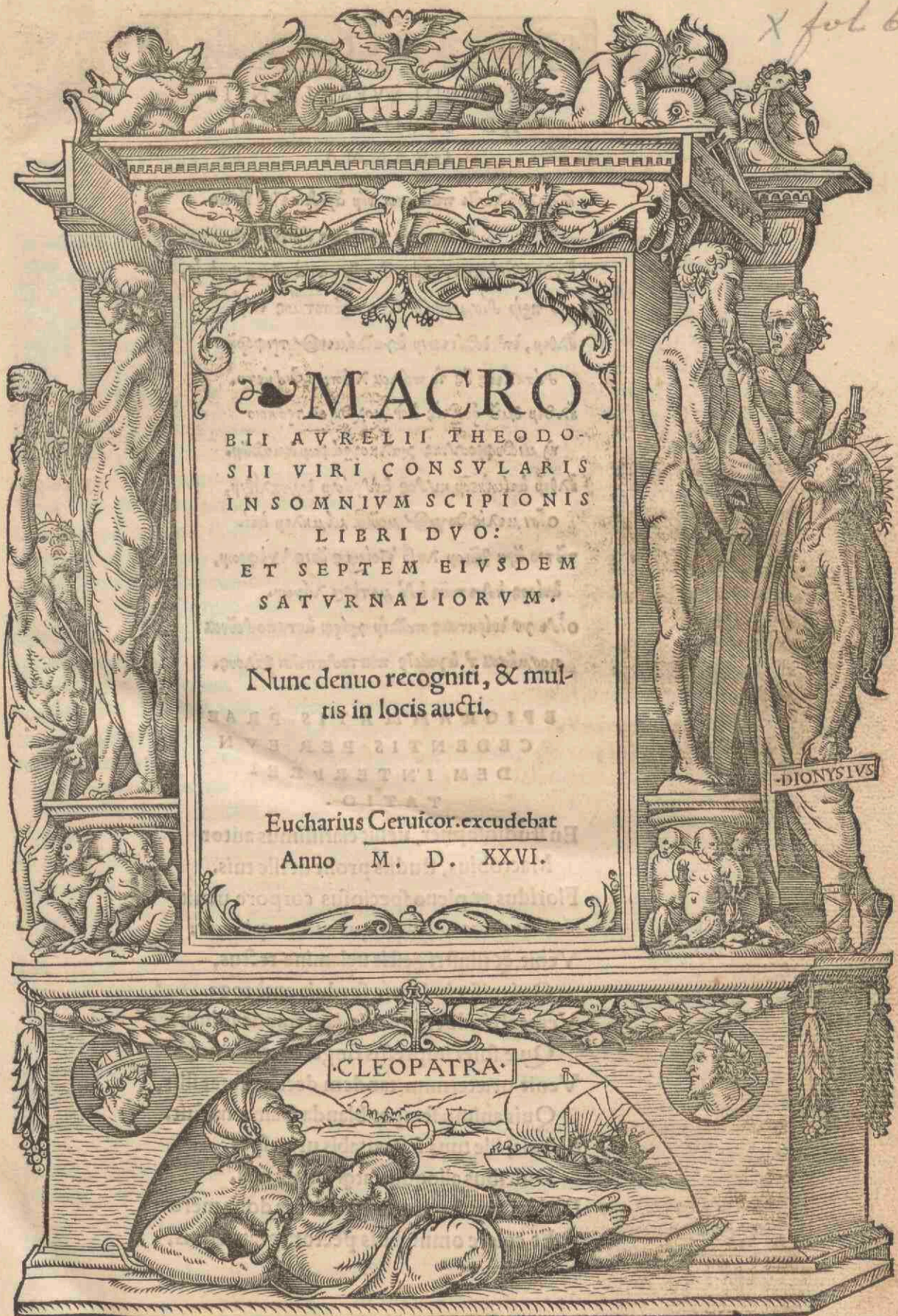
Litterae Latinae

Folio n°. 61.

N ~~124~~ e

N^o: 236 S.

X fol 61¹

MACRO

BII AVRELI THEODO-
 SII VIRI CONSULARIS
 IN SOMNIUM SCIPIONIS
 LIERI DVO:
 ET SEPTEM EIVSDEM
 SATURNALIORVM.

Nunc denuo recogniti, & mul-
 tis in locis aucti.

Eucharius Ceruicor. excudebat
 Anno M. D. XXVI.

DIONYSIUS

CLEOPATRA

Ex dono Bützely

ARNOLDI VESALIENSIS
AD STUDIOΣOS EPI
GRAMMA.

Ἐ φιλόγλωττε πάϊε, σοι νῦν ἀριδείκτος ἦρωε
ἦλθε, τῶδε μακρὸς τούνομα δῶκε βίος.
ἦλθε μὲν ἀμφιταλῆε, Ἐ πᾶρ κατὰ σῶμα φαίνος,
ὁ πρὶν δίσμορφῳ Ἐ παράποτος ἑώρ.
ἦλθε, ἐπ' ἐδότησιν ἀγαλλόμενῳ τριφραῖσι,
δύσκληε ὅε τὸ πάλαι λώπιον ἐνδύετο.
ἦλθε δ' αὖ εὐδοίε ἀπὸ μοχθηροῦ τρόποιου
ἢ μισοφροσύνῃε χαλκογράφου ἀμαδῶρ.
ἦλθε ἀείμνησον κνύσε ἀνδράσιν ἐγναλίξιμ,
οἷσι μελίφθογγῳ μούσῃ μεμνητὸν αἰεί.
τῶτον ἄρα ζῆνον λαβ' εἰσίμως ὅσιε ἐχέφρω,
ἀνέρος ἠδ' ἑκατοῦς ἠδ' ἐ μετέχε λόγων.
οἶδε γὰρ ἐνέριταε πολλῆν χάριν ἀνταποδῶναι
κοσμηῆσαι τ' ἀγαθοῖε παυτοδ' ἀποῖσι Φίλουε.

EPIGRAMMATIS PRAE
CEDENTIS PER EVN
DEM INTERPRE-
TATIO.

En studiose puer, uenit clarissimus autor
Macrobius, studiis proffit ut ille tuis.
Floridus ἔ pleno speciosus corpore uenit,
Marcidus ἔ fracta qui cute turpis erat.
Venit, & illustri gestit uelamine tectus,
Qui miser in lacera sorduit antè toga.
Venit ab indoctæ plebis iam fraude solutus,
Quæ solet impressis fingere scripta notis.
Venit ut æternum tandem decus asserat illis,
Quis animo semper blanda Camœna fuit.
Si sapiis, ille tuus fiat curabis ut hospes.
Dulcibus alloquiis atq; fruare uiri.
Reddere multa potest de se bene dona merenti,
Et colere omnigenis pectora grata bonis,

ARNOLDVS VESALIENSIS CANDIDO
LECTORI S. D.

Nre annos quatuor, lector candidissime, Macrobiū nostro auctario locupletatum, & qualibuscunque annotationibus illustatum, euulgauimus. Doluimus aliquandiu uicem tanti auctoris, tamque in omni eruditionis genere praestantis: mirifici quidem, citra omnem controuersiam, in caelestium orbium numero, ordine & concentu explicando: praecipui in Platonicae doctrinae prodendis mysteriis, in sacrorum ratione tradenda anxii, in poetarum oblectioribus locis & enodandis gryphis accurati, in iis denique uniuersis, quae uel ad naturae lasciuiantis prodigium, uel ad humani ingenii otiosam diligentiam pertinent, nusquam non circumspici & seduli. Doluimus, inquam, uehementer eum auctorem adeo corruptum, adeo lacerum, adeo aliena & ignota penula oblitum circumferri. Nempe in quo aliquot etiam mendorum myriades lectorem offenderent, terrerent innumerabiles lacunae, ac interim nulla uerborum consona structura, nullus sententiarum mutuus consensus inueniretur. De quo erant qui dicere non uerentur, praestare, uel penitus esse abolitum, quam cum facie usque eo putida & obsoleta superstitem, ab indoctis hominibus uellicari, arrodi, contemni. Expectauimus complusculis annis Aristarchum quempiam, aut Varum saltem, uel Tuccam, qui huic auctori obeliscis atque asteriscis consuleret. Post ubi nemo prodiit, perlustrauimus aliquot bibliothecas non uulgares, rati nos uetustum codicem reperturos, qui expectationi nostrae satisfaceret, ac conatum suffragaretur. Quae res cum nos quoque fefellisset, decreuimus quod ille ait, *πόνο ἢ ἀργυρίῳ* superate, quod alioqui nulla externa ope poterat euinci. Subodorati sumus auctoris genuinam dictionem, atque totius orationis telam semel ac iterum percurrimus: ut uel hac uia, quasi per oculos quosdam cuniculos elapsi, obuia mendarum monstra, partim elocutionis simulacro, partim dictionis applausu, partim sententiarum confinio expugnaremus. Coepimus primū immēsos illos lacus Graecicae fatraginis, ueluti appositis quibusdam incrustamentis opplere. Quod cum non omnino (ut speramus) infeliciter cessit, collibuit & caetera, quae limam expectabant, nostro penicillo explorare, ac qualemqualem nitorem reddere auctori, iam multis seculis neglecto & pene extincto. Quam sanè operulam nostram, quantulacunque erat, eo tandem consilio edidimus: Principio, ut sicubi forte uetustum exemplar delitesceret, diutino situ iam squalens, & in tinearum blattarumque praedam abiectum, nostro labore exuscitaretur, emittereturque in nostram, omniumque studiosorum comoditatem. Deinde ut doctos etiam uiros, quorum nostra aetas feracissima est, in idem certamen, pium mehercule, & honestum euocaremus: quatenus illi scilicet cum reliquis mendarum portentis, quibus auctor noster misere discerptus inhorrescit, congregarentur. Tot enim diris portentis, hinc orationis filum perumpentibus, inde euascentibus sententiarum moles, soli reformidauimus occurrere. Subiit crebro mentem nostram, quod Copteus apud Euripidem ait, *μίας χειρὸς ἀδυνάτη μάχη*. Putauimus etiam tot monstris abolendis, non Bellerophontem aliquem satis esse, aut Persea, quamuis Pallados ægida & Harpen Mercurii obtendat, sed esse opus hercule, qui subinde succrescenti

bus nouis mendosæ capitibus, totam hydram & eruditionis gladio confodiat, & exurat flamma iudicii. Cæterum hoc nostro consilio in tantum nihil promouimus, ut etiam ad antiquum illud pistrinum redire coacti simus, coacti simus Sisyphi (quod aiunt) saxum resumere, coacti simus monstrorum olim ἄγρην ἠγεθικότις, iterum ad debellanda monstra obarmari. Legimus itaque Athenæi libros de cœnis doctorum hominum, si fortè fortuna (ut fit) in antidotum incideremus, quod auctori nostro mederetur, & ab illius monstroso corpore scabritiem uel aliqua ex parte repelleret. Legimus, inquam, et bonis (quod dicitur) auibus. Nam ea lectio tot Græcorum auctorum præclaras sententias nobis suffecit, ut super decem lacunas, & eas quidem uastas & spatiosas obstruxerimus. Decem itaque monstris & eo amplius iugulatis, rursus tibi Macrobius tradimus, lector candidissime, ut multo locupletiores, ita paulo castigatiores. Quod tum facile deprehendes, cum hanc editionem cum priori contuleris. Solent enim primi rerum fœtus horriduli esse & insuauiores, sed amœni magis & grati subsequaces. Vale, & interim si correctius exemplar offenderis, cura ut tandè emergat: sin etiam eruditiores in eundem autorem lucubrationes reposuisti, te oramus, ut eas nobis candidus impartire uelis. Coloniae, x. calendas Ianuarii, M. D. xxv.

EIVSDEM ODE SAPPHICA HENDECASYLLABA.

μηδ' ἐν ὠραῖον γενέτερα πάντων

φύσις, ἡωδύια φέρερ ἄμοχδεῖ

φαίνετ' τέχνη ταχέως φύσιν

μηδ' ἐν ἄμωμον

ἐν καλαῖς ἀνδρῶν συνετῶν χέρεσσι,

ὁ κρετῶν μακροῖο βίοιο φωνῆν

φῶς κενύκλω, χροῖον ὡς τελευτῶν

δαμνιόσ' αὐτόν

οἷο γὰρ δύσμορφον ἐν προσώπων,

καὶ νοσῶδες σῶμα πάλαι μαράνθην,

αὐτὸς ἔσ' κ' ἄμορφιλον νέον

καλλιπάρηον.

ὅς περὶ ὠταλῶν ὑποδυσφορητῶν

ἑσπῆον ἐνδόξους ἀκάρησ' ἑσπῆσιν.

προσφίξων νῦν χροῖον γαλακτοσδέσ

πᾶσις ἰαίνας.

τέλος.

Ἀντὶ ἰατρῶν φρονίμω καὶ θεῶν

χέρει ἐν διχέει, κρατερόντ' ἀνθίμα,

εὐφρόδρα καμυόντων μελέων ἀκέρει

ἐκβαλε νῶσον.

Ἐξ ὅλης πρῶτος κυκλῶν δίκης

κοιλίας πάντη φανερῶν μισμοῖς,

τῶν κρυφθίντων δεράσθιμα λοιμῶν

ἐξαλάπαξ

Ἀκέρειον τῶν ὄσ' ἐρᾶς ἐφετμῶν

καὶ ψυχῆς πλούτῳ πολυδαδάλοισι,

κρημάτων πᾶσι ἀγρόσθι βίβλοισι

τῶν νεοτῶν

ἢτε βελτίοισι σφαλέρων λογισμοῖς

στῆθ' εὐφραίνε, ἅμα καὶ φάρυγγα

ποικιλοκμήτων ἐπέων Διάνθ

ἀσπείτω ὄμβροισι.

INDEX ORDINE ALPHABETICO CONGESTVS.

Blutio in sacris deorum supero- rum.	75.h	Aer societate caloris igni connectitur.	ibid.
Acca Laurentia nobilissimum scortum.	52.e.	Aer astate motus flabro cur frigidior acquiratur.	131.g
Acca Laurentia moriens, popu- lum Romanum heredem nun- cupauit.	52.e	Aeris uis quæ.	140.b
Accæ Laurentiæ simulacrum.	ibidem.	Aeris prima signatura à Iano.	49.g
Acca Laurentia Romuli & Remi nutrix.	52.d	Aesopica fabulæ elegantia fictionis illustres.	4.c
Acarnanes annum sex mensibus computant.	54.h	Aesopus hystrio ditissimus.	83.a
Aceti uis.	129.g	Aestiuæ zone terminus.	33.d
Acetum culpatum uinum.	ibidem.	Aesculapius quid.	65.c
Acetum nunquam gelu constringitur.	135.c	Aesculapij simulacro cur draco adiungatur.	65.e
Archelous amnis cur à Vergilio pro aqua po- natur.	108.b	Aesculapium cur eundem atque Apollinem esse di- cant.	ibidem.
Acipenseris piscis nobilitas.	85.f	αἰδιδυνοῦ & φυλαξὸς caducorum propria	17.a
Acipenseris piscis aduersa squama.	ibidē.	Aeternum quod à se mouetur.	3.a & 37.f
Aconitum bibitum haustu meri curatur.	129.g	Aeternitas literarum usu sulcitur	35.d
ἀκονίτιον. Græcis quid.	133.b	Aether quid sit.	26.c
Adad Assyriorum maximus deus.	68.d.	Aethereæ lucis per septenarium numerum triplex conuersio.	10.a
Adad simulacrum.	ibid.	Aethereus ignis humore nutritur.	35.e
Additus pro inimicus & infestus.	118.d.	Aethiopia, Aegyptus cur calidiores ceteris.	33.h
Adipi animalis nullus sensus inest.	132.d	Aethiopes Iouem inuitare ad epulas quid sit.	35.f
Adonis idem qui sol.	66.d	Aetna mons interdum sumat, noctu flammi gerat.	107.h
Adonidis fabula.	ibi.	Aetna Vergilij ex imitatione Pindari.	108.g.
Adonidis apud Persas maximus cultus.	66.c	Agathonis conuiuium.	124.a
Aduersa quomodo à dijs nuntientur.	11.d	Αγυιὰ υἱὰ infra pomeria.	51.c
Aedes Saturni à quo Romæ edificata.	50.f	Ἄγυιός Apollo	ibidem.
Aedes Saturni cur ærarium.	ibidē.	Agonalia festa.	59.e
Aedium introitus & exitus, cur Iano consecra- ti sint.	51.b	Agmen pro ductu eleganter positum.	118.e
Aedes cur Laribus dedicatæ.	52.b	Ajax comœdia ab Augusto conscripta.	71.h.
Aedes Iunonis Moneta.	56.b	Alimonia lactis cur primum nascentibus offe- ratur.	14.h
Aedes Carnæ deæ ubi.	56.c.	Ambaruales hostiæ quæ dicantur.	78.b
Aegyptij omnis philosophiæ parentes.	21.d. & 57.f	Ammonis dei simulacrum cur arietinis cornibus.	67.a
Aegyptij omnium primi ausi sunt cælum metiri.	24.h	Amphionis fabulæ principium unde.	29.e
Aegyptij thure & precibus deos suos placant.	49.d	Amygdala nux Græca	85.f
Aegypti oppida nullius dei sanum intra muros suos recipit.	49.e	Anatomica medicina pars est.	137.h
Aegyptus regionum omnium calidissima.	131.f.	Anaxillaus Rhegynorum tyrannus	53.h
Aegyptus cur uina penè frigida generat.	ibidem	Ancillarum insigne facinus.	54.b.
Aegris remedia cantibus præstantur	29.f	An pro circum à ueteribus usurpatum.	57.g
Aeneis Vergiliana ad exemplar Iliados atque Odyffe. Homericæ effigiata.	90.h.	Anima quid sit.	17.f
Aeneidos quartus Vergilij ex Apollonij Argonauticis desumptus.	107.d	Animæ potentia quot sint.	17.a.
Aer per humorem aquæ copulatur.	8.e	Anima an sua morte extinguatur.	15.e.
		Animabus nexu corporis absolutis certa loca proba- rum improborumq; meritorum deputata sunt.	3.e
		Anima numerus seipsum mouens.	7.e.
		Anima cum unitate sua nullum diuortium init.	7.g
		Animæ integritas à ternario.	9.e
		Animam harmonijs musicis constituisse indubitatum	

INDEX OPERIS.

tum philosophis.	9.c.	Annus Λυκάδωντα Græci appellant.	72.e
Animæ mundanæ origo à septenario numero.	9.d	Anteuortæ & Postuortæ dearum apud Romanos cultus. 49.f. & A. Gel. cap. 16. li. 16.	
Animarum origo de cælo.	12.g	Antonij edictum de sumptibus.	85.a
Animæ corpori coniunctæ quæ sit perfecta sapientia. ib.		Antonij luxus in dapibus.	85.b
Animæ error post separationē à corpore. 12. g. & 16. b		Aplanes ultima spherarum, & habitatio animarum.	13. b. & 30. d
Anima quando mori & uiuere dicatur. 14. a. c. & 15. c		Apollo cur μδοήγητορ uocetur.	29. d
Animæ mors.	14. a. c	Apollo Δυγαύ & Græcis colitur.	51. c
Animæ motus unde.	15. d. & 42. b	Apollo Ἄ γυρεὺς cur dicatur.	51. c.
Animis remuneratio pro modo perfectionis retribuenda.	16. d	Apollo Ianus, Diana Iana.	51. c
Animus bifariam sumitur.	16. h.	Apollo Ἄ λυξίακτορ cur.	61. e
Animi cum sideribus communio.	ibidē.	Libystinus 61. h	Loemius.
Animæ origo à mète.	16. h. & 26. a	Icius ibi. f.	Pæan.
Animæ essentia in motu.	20. a. & 37. h	Vlios. g.	Loxias 62. c
Animæ nostræ lege temporalis hospitalitatis in terris exulant.	26. a	Phœbus. d	Delius. d
Animæ mundi secundum Platonem fabricatio.	28. f	Phaneta. d	Patruus. f.
Animæ cælestis origo ex musica.	29. g.	Nomius. f.	Eleleus. f.
Animorum diuersitas.	35. a.	Chrysocomos. h	Smynthius. h.
Anima ipsa uerus homo est.	37. b	Argyrotoxus. h.	
Anima ab omni conditione mortalitatis aliena. 37. c. g. h		Apollo Carneus. h.	cognominatus.
Animæ uis atq; natura.	37. f.	Ciallus. h	
Anima secundum Aristotelem immobilis.	38. a. & f	Thymbrius. h	
Animam ex se moueri quo modo asserat Plato.	39. f. g	Philisus. h	
Animæ motus æternus & proprius.	41. e.	Pythius.	h. & 63. d
Animæ motus sua essentia est.	41. e	Didymæus.	63. e.
Anima quibus motibus agitur.	41. h.	Delphius.	ibidem.
Animum remittere quid sit. 47. c. & Aulus Gellius capite. 2. lib. 18.		Liber pater.	63. h
Ancillarum festus dies	54. b	Apollini boue aurato sacra fiunt.	62. c
Angerona dea. 80. a. unde dicta, & eius sacrificia. 52. a		Apollinis sacra apud Camerenses.	62. d
Angerone deæ simulacrum cur obsignato ore in templo uideatur.	52. b	Apollinis Lycij plures cognominis causa.	ibidē.
Angina morbus.	52. b	Apollo omnium pecorum antiistes & pastor.	62. g
Anguille optimæ ubi.	85. d.	Apollinē Pythonē bestiā sagittis confecisse qd sit.	63. a
Annibalis cauillatio. 70. d. & A. Gellius capi. 5. li. 5.		Apollinis Δεῦρος & ara apud Delphos.	78. e
Animal quando moriatur.	14. a	Apollinis simulacra cur sagittis decorata sunt.	61. d
Animal corpus animatum est.	37. b	Apollinis simulacrum omnes solis affectus exprimens.	63. f
Animalium non simplex alimonia.	128. b	Apollinis hyra quid significet.	65. c
Animalis dextræ partes cur ualidiores sinistris.	127. d	Apollinæres ludi.	62. a
Animal diuersis elementis constat.	135. g	Apollonius Argonauticorum scriptor.	107. d
Animales hostiæ quæ dicantur.	77. h.	Α ποσιωπαθορ pathos mouet.	89. f.
Annales maximi unde.	76. f	Apri animalis natura.	66. d
Annare, Perennare quid.	55. b	Aprilis quasi aphrilis dictus.	55. e
Anne deæ sacrificia quando fieri solita.	ibid.	Aprilis mensis cur à Venere nominetur ibidem, & cur Veneri dicatus	66. e
Annorum diuersitas.	36. a	Aquarius signum ad solem refertur.	67. e
Annus mundanus & eiusdem finis. 36. b. & 57. f		Aqua musto inest.	131. b
Anni incertitudo apud omnes gentes præter Aegyptios.	54. h	Aqua calida mota cur fiat calidior.	131. e
Anni ordinatio secundum Romulum in decē menses. 55. a		Aqua niualis cur noxia.	134. h
Anni diuisio per Numam.	56. e. & 59. c.	Aqua marina gelu nunquam contrahitur.	135. e
Anni correctio per Iulium & Augustum Cæsares. 57. f & 58. c.		Aqua dulcis cur abluendis sordibus magis idonea quàm salsa.	136. d.
Annus unde dictus.	57. g	Aquæ fluuialis & marine diuersitas.	136. e
Annus bisextilis.	57. g	Aqua marina pinguis.	136. f
Annulus quo digito gestandus.	135. h	Aquæ puteales cur hyeme sumare, æstate frigescere uideantur.	131. f

INDEX OPERIS

Aquarius signum humane uitae contrarium.	15.a.	Bosphorum mare an gelu constringatur.	135.c
Aries insolito colore quid portendat.	79.b	Briffeus Liber pater Graecis dicitur.	64.b
Ara prius anse dictae.	76.d	Bruma unde. Brumale solstitium.	66.h.
Ara Saturni & Opis in Africa.	52.e	Bulla triumphantium gestamen apud Ro.	47.h
Arbiter agitandis fabulis se exercuit.	4.c	Bulle aureae usus quibus concessus fuerit.	ibidem
Arboribus & herbis crescendi tantum uirtus inest.	17.c	C . Caesaris laus.	46.h.
Arbores felices & infelices.	86.c	Caducorum corporum natura à luna incipit.	14.d
Arborum sola ficus non floret.	86.d	Calliope cur inter Musas non in ordinem sit sortita.	29.c
Arcades annum tribus mensibus explicant.	53.h	Calendae fabariae quae dicantur.	56.c
Arcitenens Apollo.	119.f	Calendis primis mundina cauebantur.	57.c
Argi fabula.	65.b	Calendae unde dictae.	58.g.
Argiphontes Mercurius.	65.b	Calabra curia unde.	ibidem
Argus coelum dictus	ibid.	Calendae Iunoni sacrae.	59.a
Argyrotoxis Apollo.	62.h.	Calendaris Iuno quare.	ibi.
Aries cur primus inter signa.	25.c	Calor humore nutritur.	67.f. & 135.g
Aries cur Marti in zodiaco assignatus sit.	55.c	Calidorum natura.	129.f
Aristoteles animam à seipso moueri non posse assequerat.	36.a. f	Calor generationis causa	130.d
Aries signum ad solem refertur.	67.a	Calida edulia quare facilius ore comprimamus quam manibus sustineamus.	134.g
Aster Astrum quid sint.	17.g	Camœna unde dictae.	29.d.
Asinae cognomentum unde.	47.g	Camuris peregrinum uerbum.	119.d
Aspersio in sacris inferorum deorum.	76.a	Candelabrum quid proprie.	77.d.
Atheniensium mos in obseruatione dierum.	45.a. &	Candens à candere non à calere.	107.h
Aulius Gellius cap. 2. lib. 3.		Cancer obliquo gressu quid.	67.b.
Atargatis Assyriorum dea, & eius simulacrum.	68.d	Canibus omnis animae habitus gubernatur.	29.f
Atlanticum mare, magnum mare nobis dicitur.	34.h	Canibus hominum animi ad bellum incitantur.	29.f
Atri dies qui dicantur.	59.c	Canibus receptui canitur.	ibi.
& 60.a. & A. Gell. ca. 5. lib. 17.		Canibus remedia aegris praestantur.	29.f
Attinen nihil aliud esse quam solem.	66.e.	Cantandi studium.	82. h
Atronij Maximi crudelitas in seruum.	52.g	Cantharus. Calix.	112.a.
Augustus sextus mensis unde appellatus.	56.l	Canities & caluities cur priorem partem capitis principio occupent	133.e
Augusti ioca.	71.h. & 72. per totum	Capillis sensus non inest.	132.d
Augusti patientia.	72.g	Capitis priores partes cur natura rariores fecerit.	135.b.
Augusti liberalitas erga graeculum.	73.b	Capricornus & cancer solis portae.	14.g.
Auspiciandi mos obseruationem dierum docet.	45.b	Caprotinae Iunonis celebritas & sacra.	54.b
Australis circulus quis.	18.f. & 31.f.	Capricornus ad naturam solis refertur.	67.c
Auster cur ad nos calidus perueniat, cum sit in ori- gine sua frigidus.	31.g	Cardines quatuor nostrae habitationis.	31.f.
Aues stellis ad litandum datae.	79.e	Carchesium quid.	111.d
Auellana nux seu praenestina.	85.c	Carmentalia.	59.e
Auidius uorantes cur facilius saturentur.	34.g	Carmen deductum quod.	119.a.
B abyloniorum mos in obseruando dies.	45.a. &	Carneades Academicus uiolenta facundia.	47.d. &
A. Gellius cap. 2. lib. 3.		Aulus Gell. ca. 14. lib. 7.	
Bacchus Sebadius Thracibus dictus	64.c	Carne dea sacra à quo primum instituta.	56.b
Bacchus cur ἐνορέα cognominatus.	64.g	Carne dea cur pulte fabacca, & lario sacrificetur.	
Bacchapean deus.	64.b	Carneus Apollo.	62.h. (56.b)
Baliae pensiles à quo primum inuenta.	83.b.	Carnes ualidiores cur facilius quam tenues digerantur.	131.d
Basilica nux.	85.c	Carnes quo modo in longos usus seruentur.	135.g
Bellaria quid.	75.b.	Carnes pecudum nocte occisorum cur magis putrescant quam quae interdum.	139.f
Bidentes quid proprie.	122.h	Casmilla. Camilla.	79.f.
Bisextilis annus quis dicatur.	57.g	Cassij maris origo.	34.f
Bonae deae aedes quando dicata.	55.g	Castanea nux.	85.c
Bonae deae uaria nomina.	55.g. & 56.a	Catena aurea Homeri quid significet	17.d
Bonae deae templum uirum ingredi nefas	55.h. & 56.a	Catadupa Aethiopum locus.	46.h

INDEX OPERIS.

Catillones qui dicantur.	84.d	Cognomina à proprijs nominibus tracta.	48.f.
Catonis iocus in Albidium.	70.e	Coitus quid.	75.f
Cælio Saturnus pudenda abscidit.	50.h	Coluri duo.	18.f
Centrum quid sit.	23.d	Colures Epicureorum auditor.	4.a
Centrum sphaeræ solum immobile.	26.c	Compitalia ludi.	50.e. & 59.e
Centussis quid sit.	84.f	Comitia quando auspiciari solita.	55.b.
Cereorum mittendorum origo in Saturna.	50.c	Conscientia benefactorum uirtutis præmia	6.a
Ceremonia unde.	77.b	Conuiuorum sermo qualis.	43.g
Cereri uino non libatur.	80.g.	& Aulus Gellius cap. 11. libri. 13.	
Cereri quando sacra fiunt sue pregnante.	81.b	Conuiuorum numerus quis.	49.c
Cerebro animalis nullus sensus inest.	132.d	Conticinium quid.	45.d
Cerebrum sensu carens quo modo corporis sensus gubernet.	ibid.e	Conceptiuæ feriæ quæ.	59.e
Chromaticum genus melodiæ musicæ.	30.f.	Consultatoriæ hostiæ quæ dicantur.	78.a
Ciallus Apollo unde.	62.h	Cornelia lex à quo lata	84.h
Cibaria leges eadem quæ & sumptuariæ.	85.a	Cornu natura peruium uisui.	5.b
Cibus tacitos, potus loquaces reddere solet.	113.d	Corpus cur proprie plenum non dicatur.	6.c
Cibus simplex an multiplex digestu sit		Corpora metallica non plena, sed uasta.	ibid.
facilior.	126.f.	Corpora superficie finiuntur.	6.f
Cibus sitim cur non domat.	134.f.	Corpus quid.	6.g
Cibus an per stomachum trahatur.	157.h	Corpus solidum quod.	6.h
Ciceronis laus.	20.d. & 57.a	Corporis geometrici prima planities	8.d.
Cicero consularis scurra inimicis dictus.	70.b	Corporum diuisio.	8.h
Ciceronis dictum.	70.e	Corporum mathematicorum triplex gradus	8.h
Ciceronis ioci.	71. per totū.	Corpora physica elementorum fœdere coalescunt.	9.a
Circus quid.	17.g. & 18.a	Corporum omnium tres dimensiones.	9.a. & 28.b
Circulus lacteus galaxias uocatus.	6.b	Corporum quatuor termini	9.a
Circulus lacteus quis.	18.b.c	Corporis concepti fabrica.	10.d
Circulus lacteus solus hominum oculis subiectus.	18.b	Corporum septem gradus.	11.a.
Circuli per quem sol meat ambitus.	23.h	Corporum septem partes in aperto.	11.b
Circuli singularum sphaerarum in duodecim partes diuisi.	24.d	Corpora omnia motibus septem agitantur. 11.b. & 131.h	
Circuli terræ quinqs.	31.b	Corpus cur Νεμεος aut σωμα appellatur.	14.b
Circulus orbis in sexaginta partes diuisus.	32.c	Corpus diuinarum rerum sex, animalis prima substantia	15.e
Cissymbium genus uasis.	111.h	Corporum terrenorum & cœlestium differentia.	ibid.
Citreum & ipsum Persicum malum	86.a	Corporum ex contrarijs qualitibus fabrica.	128.e.
Citrei mali medica uis & generatio.	86.a	Corpora ne defluant.	133.h.
Citri mali à Vergilio descriptio.	ibidem	Coruus Augustum saluans.	72.b.
Citrosa uestis.	86.b	Crater Liberi patris cur inter leonem & cancrum sit locatus.	15.b.
Ciuilis diei principium & diuisio.	45.a.b	Critolaus peripateticus philosophus.	47.d
Classis unde dicta.	58.b	Cruditates unde proueniant.	126.h
Cleopatræ reginæ luxus in dapibus.	85.b	Chrysocomos Apollo unde.	62.g
Cælum cur moueatur.	20.a	Cubi forma unde	7.a. & 28.d
Cælum cur non motu recto, sed in orbem agatur.	20.a	Cutuli lacus ubi.	50.b
Cælum cur nunquam quiescat.	20.b	Cyrinenses Saturno sacrificantes ficis recentibus coronantur.	49.h
Cæli cor sol ipse cur dicatur.	23.a	Cybele dea cur à leonibus uehatur.	66.e. & 68.e
Cœlestium corporum motu, concentus quidam redditur.	27.c	Cymbium à cymba deductum.	111.g
Cœlestium corporum concentus à quo primum deprehensus.	27.d	Cyrenenses mellis & fructuum repertorem Saturnum crediderunt.	49.h
Cœlestium corporum interualla.	29.g		
Cœlestium corporum diuersi font.	30.b		
Cœlestium corporum soni cur à nobis non audiantur.	30.f.	D litera decoris causa i literæ apponitur.	51.c
Cœna luxuriosa pontificis.	82.b	Damnatus uerbum sacrificijs aptum.	76.c
Cœna pollucibilis quæ.	85.b	December Saturno sacer	49.g
		Delphicum oraculum quod.	12.g
		Delphius Apollo	65.c

INDEX OPERIS.

Δελφον quid Græci dixerint, ἀδελφός.	63.g	tra canoris uersibus canebantur.	29.d
Delos insula.	63.b	Dij laneos pedes habent.	50.g
Delubrum quid.	77.c	Dijs serui curæ sunt.	52.f
Democriti opinio de lacteo circulo.	18.c	Diluculum quid.	45.d
Demosthenis uerbum.	70.g	Dioclis Caristij obseruatio circa fabricam humani corporis.	10.d
Dentes in homine quando mandibulis emergunt.	10.c	Diogenes Stoicus.	47.d
Dentes in homine sensu carent	132.c	Diogenes cynicus ex libero seruus factus.	54.e
Deus omnium quæque sunt, quæque esse uidentur princeps & origo	16.h	Diogenis scitum responsum	54.e
Deuotionis urbium & exercituum uerba.	80.c	Dionysij Siculi nobile facinus	13.a
Diametros quid sit.	23.e	Dissipium quid.	11.a
Diameter septies triplicatus mensuram cuiusuis circuli facit.	23.e	Ditis sedes Platonici inferos uocitarunt.	14.c
Diameter solis quot stadiorum sit.	24.c	Ditis imperium à lacteo circulo deorsum.	14.g
Diapente unde. Diatessaron unde.	9.c	Ditis ara ubi.	50.b
Diapente quid	27.g. & 28.h	Diuiinarum supernarumq; rerum sola plenitudo est.	6.e.
Diatessaron quid.	27.f. & 29.a	Diuinis rebus unde insignis maluolentia, aut notabilis bonitas.	22.d.
Diapason quid.	27.g. & 28.h	Draco unde appellatus.	65.e
Diapason & diapente quid.	27.g	Draconis species, cur ad solem ipsum referatur.	65.e
Dis diapason quid.	27.g. & 28.g	Draco cur ædium, adytorum, oraculorum custodia assignetur.	65.f.
Diatonum musicæ melodiæ genus.	30.f.	Dulcedinis & suauitatis distantia quædam.	130.h
Diane Triuia uiarum potestatis tributa.	51.c	Dulcedo ebrietati repugnat.	131.a
Diana quasi Iana. Ianus Apollo.	ibid.	Dulcia cur magis dulcia frigida cum fuerint, quam ubi calida.	135.e
Diana ἄγρια, cur dicatur.	140.a	Duplaris numerus quis.	27.g
Δία τῶν ἠμῶν Iupiter Cretensibus dictus.	58.h	Dyas post monadem, primus est numerus.	8.b
Dicendi genera quatuor.	90.c	Dyadis & quinarij uirtus.	ibi.
Dicteria quid.	70.c	Dyadis & quinarij apertissima coniunctio.	ibi.b.c.
Dicterium sutoris cuiusdam.	70.f.		
Didia lex quando lata.	84.f		
Dido quomodo in mensa libauerit.	81.a.		
Διδυμῶν ἄδων Ἄσκληπιος.	63.e		
Diei civilis principium & diuisio. 45.a & b. & Aulus Gellius ca. 2. libri. 5.		E & i literis ueteres indifferenter plerumque sunt ufi.	46.e
Diecrastini. Diecrastino.		Ebrietatis comes obliuio.	15.b
Diequinti. Diequinto. Diequintæ		Ebrietatis repentine causa.	126.h.
Diequarto. Diequartæ.	46.e. & Au. Gel.	Ebrietati dulcedo repugnat.	131.a
Diepriistini. Diepriistino.	capite. 24. lib. 10.	Ebur, natura corpus densatum est.	5.h.
Dienoni. Dienono.		Echo cur nullius oculis obnoxia.	67.e
Dieperendij. Dieproximi.		Εμφύνησις, id est, exclamatio pathos mouet.	89.f.
Dies nundinarum qui perniciosi reipub. fuerint.	57.c	Edulia calida cur facilius ore comprimamus quam manibus sustineamus.	154.g
Dies religiosi copulandis nuptijs qui.	59.b	Elementis singulis binæ qualitates insunt.	8.e
Dies atri qui.	59.c. & 60.a. & Au. Gel. cap. 17. li. 5.	Elementorum inter se mutua coniunctio.	ibidem.
Dierum diuisio.	59.d	Elementorum diuersitas æquabilitate differentiarum compensatur.	ibidem.h.
Dies festi.	59.d	Elementis quatuor corpora omnia constant.	9.e
Dies intercesi.	ibid.	Elementa cur nunquam soluantur, etsi eorum fluxus in aperto sit.	57.d
Dies fasti. Nefasti.	ibid.g	Elementorum tria interstitia.	9.a.
Dies comperendini qui.	ibid.h	Elysi campi.	14.e
Dies stati. Præliares.	ibid.g. & h	Εμβολισμὸς ἄρ μηνες qui.	52.e
Dies postriduani qui.	60.a.	Enarmonicum genus melodiæ musicæ.	30.f.
Dies trinundinus.	ibidem.e.	Emij laus.	46.c.
Dies lustricus unde dictus.	ibid.f.	Επιγλωττὶς à natura prouisa, & eius officium 138.b & c.	
Dierum festorum nomina singulariter prolata, non sunt substantiua, sed adiectiua.	16.a.	Epicætetus philosophus seruus.	54.e
Diesin quid Pythagorici appellant.	27.g.		
Digestionum quatuor genera.	127.b		
Dijs cur per stropham & antistropham in hymnis me-			

INDEX OPERIS.

Epicurorum tota factio naturæ serua irrisit	4. a
Εφιάλης quis dicatur	5. c
Epogdous quis numerus	27. g
Epitritus primus quis	9. c. et. 27. f
Epitheta quæ apud Verg. noua uideantur	119. d
Eques & Equitare quid proprie significant	113. a
Er, Platonicus philosophus.	3. g
Erraticarum stellarum motus	18. a
Euocationis deorum carmen	8. b
Eunuchis cur pili desunt	130. f
Eunuchorum uox cur gracilior quàm aliorum	133. d
Eunuchorum corpora cur plerunq; pinguescant.	ibi. e
Eunuchis & foeminis cur hubera grandescant.	ibidem
Exercitus quomodo deuocantur	80. c
Exemplarium uirtutum officia	12. e.
Exuuiæ hostiæ quæ dicantur	78. a
F abariæ calendæ quæ	56. c
Fabij Cur gitis luxus.	81. h
Fabularum inuentio cui reiutilis	4. c
Fabularum diuisio	ibidem b
Fabulæ Aesopicæ elegantia fictionis illustres	4. c
Fabularum Orphei & Amphionis principium unde.	29. c
Fabula Saturni & Cælij explicatur.	51. a
Fabula Laurentaliorum	52. b
Fabula Pythonis explicatur	63. a. b
Fabula Inachi.	65. b
Fabulæ Herculis interpretatio	ibidem. g
Facinus insigne & memorabile ancillarum	54. b
Falx messoria cur Saturno sit	49. h
Fannia lex à quo lata.	84. e
Fasti, Nefasti dies qui.	59. c
Fatum, fatalia uitæ tempora	16. c
Fatua dea à fando dicta	55. g
Fauna dea unde.	ibi.
Fauna dea cur sceptrum manu gestet.	ibi.
Faunæ deæ cur porca sacrificetur	ibidem
Fax prima	45. e
Februarius Februo deo cur dicatus	56. f
Februarius quare uigintiocto dies habeat	ibidem. g
& 57. g	
Februarius cur intercalationi sit deputatus	57. b
Festorum nominum genitiuus pluralis quò finiat	46. a
Festorum dierum nomina singulariter prolata substantiua sunt	ibidem
Festa Opalia quæ	52. d
Festa ancillarum	54. b
Festus dies nonarum Caprotinarum.	ibi. d
Festi dies dijs dicati.	59. d
Ferialium, ferialiorum dies.	46. b
Feriæ dedicatæ Laribus	52. b
Feriæ Iouis Laurentalia dictæ.	ibi.
Feriæ & earum genera	59. d
Fex quasi radix uini	134. b
Fex cur in inum omnium subsidat nisi mellis	ibi.
Ficorum multa genera	86. c

Ficus alba ex felicibus, nigra ex infelicibus arboribus.	
86. c	
Ficus sola arborum non floret	ibidem. d
Figmentorum genera ueri professoribus minime conuenire.	4. a
Figuræ Vergilio peculiare quæ	120. a
Flammæ crepitantes	118. f
Floralium, floraliorum dies	46. c
Flumina infernorum quid sibi uelint	ibi.
Flutæ quid πλωτæ	83. d
Folliculi genitiui qualitas	10. c
Fortitudinis officia quæ	12. a. e
Fortitudo seruorum in bellis.	54. h
Foeminæ duodecimo anno cur tutela liberantur	10. f.
Foemina cur celerius pueris fiant ad generandum idoneæ.	130. d. e
Foeminarum uox cur tenuior	133. d
Frigido terra & aqua coniunguntur	8. e
Fructus lectionis quis	113. b
Fructuum arborum qui frigidiores	129. g

G alla instrumentum sutorium	70. f
Galli uitæ & cultum oleæ quando didicerint.	
Gallicinium pars diei. 45. d	(35. d
Gargara montis cacumen	110. c
Gargara oppidum	ibidem
Gargares populus	ibidem. g
Gaudio affecti cur rubescant	133. f.
Geminos signum alternis mortibus uiuere quid sit.	67. b.
Gemini signum ad naturam solis refertur	ibidem
Genitiuus pluralis festorum nominum, orum, non ium, finit	45. g. et. 46. a
Genera dicendi quatuor.	90. c
Generationis uis in masculis quando moueatur	10. f
Generationi fauentia	129. f
Geometrici corporis unde prima planities	8. d
Gradus corporis dimensionem complentes septē.	11. a
Grauium & leuium motus	38. e
Græca nux quæ & amygdala	85. f
Grossifici non maturescentes.	86. d

H abitationis nostræ quatuor cardines	31. f
Harmonia physicis quid	9. a
Harmoniam cœli cur non sentiamus	30. f
Hederæ uis atq; natura	64. g
Hemioliis quid	9. c. & 27. g
Hemispherium terræ duplex	66. c
Heptas apud ueteres septas	9. d
Heracles quid	65. h
Heracleotica nux	85. e
Herculis sacris cur non intersunt mulieres	56. a
Hercules quæ pars solis	ibidem. f
Hercules unde appellatus	ibidem
Herculis dei cultus maximus apud Aegyptios.	ibi. g
Herculem gigantes interfecisse quid sit	ibidem

INDEX OPERIS.

Hercules quare uictor	78.f	Ianus à Saturno peritiam ruris edoctus	49.g.
Herculis uictoris ædes duæ	ibidem	Ianus primus æs signauit	ibidem.
Herculis dei sacra.	79.a	Iano cur diuini honores decreti	51.b
Herculi quando sacra fiant sue prægnante	81.b	Iano ædium introitus & exitus consecrati.	ibi.
Hercules idem deus qui & Mars.	ibidem. d	Ianus in Italia primus dijs templa erexit.	ibi.
Herculem cur ebrium & cum poculo finxerit antiquitas.	112.b	Ianus quis fuerit deus.	ibi.
Hercules multibibus.	ibidem.c	Ianus Apollo, Iana Diana	51.c
Hernici colonia Pelasgorum	108.h	Ianus quibusdam sol, alijs mundus appellatus	51.d
Hernicorum mos eundi in bellum.	ibidem	Ianus quasi Eanus.	ibidem
Hesper hesperia, unde.	45.e	Iani simulacrum	51.e
Hetrusci musas mundi cantum esse dicunt	29.d	Ianus cur bifrons & quadrifrons	ibi.e
Hetruscis muse camœnæ dictæ	ibidem.	Iani uaria cognomina	ibi.f
Hetruscorum magistratuum insignia quæ.	47.h	Iduum nomen unde deductum sit	58.g.h
Hilaria quid.	66.f	Iduare uerbum quid.	59.a
Hippocratis amplissima laus.	10.c.	Idus Iouis feriæ	58.h.et.59.a
Hiran intestinum retributa deducens.	11.a	ἰδιος Apollo	61.f
Hirij uilla quanti uenundata	85.e	Iecur concretus sanguis, & caloris receptaculū.	127.c
Historia Pallicorum uicorum.	109. h	Iecoris caliditas succum in sanguinem uertit	ibi.e
Homericæ somnij ueritas.	11.c	Ieiuni cur magis sitiant, quàm esuriant	135.f
Homeri aurea catena de cælo in terras pendens.	17.d	Ignis æthereus quo nutriatur.	55.e
Homeri laus ampla.	35.e.et.117.f.et.136.f	Ignis liquidus pro purus	119.e
Homericorum & Vergil. uersuum collationes serè per totum quintum librum.		Ignis qualitates diuersæ	139.g
Hominis incrementum per septenarium numerum.	10.g	Illaudatus, inculpatus, quid significant	121.d
Hominum duplex mors	15.g	Im accusatiuus ab eo quod est is, ueteres dixere.	46.d
Homines quando moriantur.	ibidē.	Imbrium apud Aegypt. Arabi. rarus usus.	35. h
Homines tutela & prudentia diuina gubernantur.	16.a	Immortale duobus modis dicitur.	37.g
Homini soli ratio, id est uis mentis à deo infusa.	17. b.	Immortalitas animarum, quibus rationibus Platonice probetur	ibidem
Homo sola ratione cæteris animantibus præstat.	ibi.	Impar numerus mas, par foemina uocatus	7.d.et.28.h
Homines glande & baccis alitos.	35.c	Impar numerus patris, par matris appellatione Pythagoricus ueneratus	7.d.
Homo non corpus sed mens est	37.b	Imperatiuæ feriæ	59.e
Homo breuis mundus physicis dicitur	ibidem.c	In omni motu tria	38.g.
Homini motus unde	40.f	Inanimum quid.	34.et.37.f.
Hominem sacrum cur ius fuerit occidere	79.d	Indici maris ortus ubi	34.f.
Hore unde dictæ	66. g	Inedia uenas uacuefacit	134.e
Horizon quid, & an omnium unus	18. g	Inferos quid esse homines putauerint antiquissimi.	13.f
Horizon quem uniuscuiusq; circumscribit aspectus quot stadiorum esse possit	ibi.	Inferorum flumina quid sibi uelint.	ibi.
Horus idem qui & sol.	66.g	Inferorum poenæ quomodo accipiendæ.	ibi.
Humani partus frequentior usus quàm mensiū est.	8.a	Inferi secundum Platonicos & eorum locus	14.c
Humanam uitam sol & luna moderantur	22.e	Inijuges boues qui.	78. a
Humanarum rerum uicisitudo	35. e	Insomnium quid, & unde dictum	5. a
Humor sale consumitur	134. a	Insomnia falsa attestante Verg.	ibi.
Hyems uultus solis	66. d	Insomnis cur frigidis oblinatur	129. f.
Hyperborei unde dicantur	33.h	Insignia Hetruscorum magistratuum quæ.	47.h
Hyperbole pathos facit	89.e	Instaurare uerbum	52. h
I & E literis, ueteres indifferenter usi sunt	46. e	Instauratitiis dies	ibi.
Iactare uerbum quid significat.	121. b	Intervalla cælestium corporum.	29. g
Ianiculum oppidum	49. f.	Intercalationis causa, & à quibus primum intercalatiō sit. 56. h. quoq; tempore coeptum sit intercalari.	57. d
Ianuarius Iano sacer.	19. g. et. 56. f.	Inui dei simulacrum cur cornutum	67. d
Ianuarius unde, & cur primus mensium	56. f	Iocus in M. Antonium	70. f.
Ianualis porta prius uiminalis dicta	51. f	Ioci in Augustum	72. e. per totum
Ianus rex Italie	49. f	Iouis stella salutaris hominibus	22. d
Ianus cur geminam faciem præferre uideatur. ibidem.		Iouem cum cæteris dijs proficisci in oceanū quid sit. 35. f	
& 51. b. e. & 56. f		Iouem ab Aethiopibus imitari ad epulas quid	ibidem

INDEX OPERIS.

Iouis ferie Laurentalia.	52. b. et. 58. h	Lex somniorum	11. d
Iouis fiduitia	58. h	Lex usurpandi. 45. c. & A. Gellius ca. 2. li. 3.	
Iouem Διὸς τῆς ἡμετέρας appellant	ibidem.	Lex Orchia à quo lata.	84. e
Iouis alatus currus	67. h	Lex Fannia quando lata.	ibidem. f
Iouis Heliopolitani simulacrum	68. a	Lex Didia quando lata	ibidem.
Isidis cultus ubi maximus.	66. a	Lex Licinia à Crasso Licinio lata	ibidem. g
Isidis deæ corpus cur continuatis hiberibus densatum.		Lex Cornelia à Cornelio Sylla lata.	ibidem. h.
Isidem Osirim lugere quid. 66. f	(66. b	Lex cibaria à Lepido lata.	85. a
Istitium cur difficile digestu sit	123. a	Lex Antij Restionis.	ibidem.
Istitium unde dictum.	131. b	Leges sumptuariae. eadem quæ & cibaria.	ibid. e.
Isocratis philosophi responsum	123. a	Liberi patris crater inter cancrum & leonem. 15. b	
Italiam regno Ianus obtinuit	49. f	Liber cur in Orphaicorum sacris tradatur in membra	
Itis Thuscis Iouis fiduitia interpretatur	58. h	discerptus	ibidem. c
Iuglans unde dicta.	85. c	Liber pater qui & sol	64. a
Iulie Augusti filie mores & ioca	73. c	Liberi patris simulacra	ibidem. b. g
Iulius quintus mensis unde appellatus	56. c	Liber Thracibus Sebaudius dictus.	ibidem. c
Iunius qui & Iunonius dicitur	ibidem. b	Liberi bellaria	75. a
Iuno cur Iouis soror & uxor esse dicatur	20. d	Liberi aedes in colle xilmissio	64. c
Iunonis Caprotinae celebritas & sacra	54. b	Liberalium dies quis dicitur	46. c
Iunonis Monetae aedes	56. b	Liber pater vini autor.	ibidem. g. et. 108. d
Iunoni calendæ consecratae.	59. a	Liber & Marsunus idemq; deus	64. g
Iuno calendaris	59. b	Liber pater bellorum potens.	ibidem. h
Iuno ἄπτερος nuncupata	ibidem	Libystinus Apollo.	61. h
Iuno aeris arbitra	ibidem.	Licina lex à Cornelio lata	84. g
Iuppiter ueteribus mundi anima dictus	20. c	Linea superficiei terminus	6. g. et. 28. c
Iuppiter lucis autor.	58. h	Linea Græcis gamma dicitur	6. g
Iuppiter lucetius dictus	ibidem.	Linea fines puncti	ibidem. g. & ex puncto est. 8. h
Iuppiter diesspiter Romanis appellatus	ibidem.	Linea quid	27. g
Iuppiter idem qui sol.	67. f	Litare quid sit.	78. a
Iustitia, respub. & coetus hominum constant	3. e	Literarum usu aternitas fulcitur	35. d
Iustitiæ fructus cum uita hominis non terminatur. ibid. e.		Lituus quid sit. & unde appellatus	121. g
Iustitiæ officia	12. b. e	Locus Lucani ex. 2. Pharsalios explicatur.	35. g
Ixionis rota apud inferos quid	13. g	Lædoria. Seommata quid.	125. d
L Aberij sententiæ	74. a	Longitudo quid & unde.	6. g
Lacteus circulus galaxias appellatus	6. b	Loquacitas senectuti familiaris	125. b
Lacteus circulus quid	18. b. c	Loxias, Læmius Apollo.	62. d
Lacteus circulus solus oculis hominum subiectus. ibi. b		Lucis æthereæ conuersio à septenario numero	10. a
Lactis alimonia cur primū nascentibus offeratur. 14. b.		Lucis exordium unde.	45. d
Lactæ aliās lactis quid	68. d	L. Sylla optimus cantor	82. h
Lacus Cutulien. ubi.	50. b	L. Crassus murænā mortuā tanquam filiam luxit	83. c
Lais meretrix.	70. g	Lucina cur à parturientibus inuocetur.	140. a.
Lapis cur magis in uestica, q̄ stomacho generetur. 138. g		Ludi Apollinares quare instituti	62. a
Larium aedes Romæ	52. b	Lunæ motus à septenario numero	9. c
Laridum unde dictum	133. h	Lunæ cur sum septenarius numerus dispensat. ibidem.	
Latina ferie.	59. e. h	Luna quot diebus zodiaci ambitum conficiat. ibidem.	
Latinarum feriarum tempore, bellum inchoari religio sum. ibidem. h		Luna quib. dispensationib. luminis sui uices disponat. 9. g	
Latitudo terræ à nobis habitat. e.	34. g	Luna quib. permutationib. toto mense distinguatur. 9. h	
Laurentalia Iouis ferie. 52. b et. 58. h		Luna initium caducorum.	14. d
Laudare quid prisceis significauerit	121. e	Luna æthere. i. terra physicis dicta	ibidem. e
Lectio Græcis quid.	15. c	Luna mortalium corporum autrix & cōditrix. ibidem	
Lectiois fructus.	113. b	Lunæ & solis cursus eadem linea	18. e
Leonis natura. & eiusdem cum sole collatio	66. h	Lunæ defectus quando.	ibidem.
Leporum & cochlearum saginatio.	82. d	Luna speculi instar lumen quo illustratur emittit. 21. h	
Leuium & grauium motus	38. e	Luna luce sua non calefacit	21. a. et. 22. a
Lethæus fluiuis infernalis	15. c	Lunaris populus quis	14. d
		Lunaris annus quis dicitur	57. f

INDEX OPERIS

Luna proprietates circa inanimata.	140 a.	Mercurius cur Maiæ sacris adhibeatur	ibi.
Lupercalia sacra que.	59. c.	Mercurius uocis & sermonis potens.	ibi.
Lupus inter Tiberinos pisces palmam obtinet.	84. b.	Mercurium esse solem.	64. b.
Luxus Q. Hortensii.	81. f.	Mercurij simulacra cur alis pinnatis adornata.	75. a.
Luxuria F. Gurgitis & Metelli Pij.	81. h.	Mercurius Argiphontis cognominatus.	65. b.
Lycurgus philosophus.	42. e.	Mercurij figura cur quadrato statu,	65. c.
Lycen frigoris domicilium.	127. c.	& utrilibus erectis.	
Lyra Apollinis quid significet.	65. c.	Mercurio quare tetrachordum attribuatur.	65. c.
M aius mensis unde dictus.	55. e.	Mercurij caduceus quid.	ibi.
Maiæ, Maiesta Vulcani uxor.	55. f.	Mercurius Camillus appellatus	79. f.
Maiæ, Maiesta quando res diuina celebratur	ibi.	Mesenterium quid sit.	11. a.
Maiæ sus prægnans sacrificando cur mactetur	ibid.	Mensis lunæ annus.	36. b. & 57. f.
Maiæ sacris cur Mercurius adiungatur	55. g.	Messana urbs Siciliæ nobilissima.	48. f.
Maiæ ædes quandodicata	ibid.	Messale cognomen unde.	ibi.
Maiæ diuersa nomina.	ibi.	Messæ urbis conditor Anaxilaus.	53. b.
Malum quid proprie.	85. h.	Metallia corpora non plena sed uasta dicuntur.	6. e.
Malorum diuersa genera.	85. h. & 86. a.	Metelli Pij luxus.	81. h.
Malorum & nucum differentia.	85. h.	Metuentes cur pallor inuadat	133. f.
Mallij festiuum responsum.	70. g.	Mille uerborum est.	
Mane, Immane unde dicta.	45. e.	Mille hominum occiditur.	latina sunt. 47. a &
Manibus cur parentetur sole aquarium tenente.	14. h.	Mille hominum in exercitu est.	A. Gel. ca. 16. libri. 1.
Maniæ deæ matris Lariu sacra.	50. d.	Mille passum qui uicerit	
Martis stella mortalibus terribilia mimitatur	22. d.	Mille nomen declinabile.	47. b.
Marcus Varro quomodo diem diuiserit.	45. a.	Minerva cur è Iouis capite progenita dicatur.	63. g.
Maris Indici, rubri, Caspij origo.	54. f.	Mollisca nux que & Persicum.	85. g.
Martiale agonium.	46. c.	Monas fons & origo omnium numerorum.	7. f. & 27. c.
Martius mensis primus à Romulo Marti dicatus.	55. a.	Monas neq; principij aut finis sciens.	7. f.
Martio à Marte nomen impositum.	ibi. c.	Monas ad animam refertur.	7. g.
Mars & Liber unus idemq; deus.	64. g.	Monas incorrupta nulli aptius q̄ uirgini iungitur.	7. g.
Marspiter.	64. h.	Mortis deum cur mō mitē, mō immitē uocemus.	14. b.
Martis simulacrum Aritanis celebre.	64. h.	Mors hominum duplex.	15. h.
Martem Hispani Necym uocant.	64. h.	Mors naturalis que.	16. b. c.
Mathematica corpora que dicantur.	6. g. & 28. c.	Mortuorum sepultura cur cum cantu.	29. e.
Mathematicorum corporum triplices gradus.	8. h.	Morbi unde nascantur.	127. a. e.
Maturare, Mature, Maturitas quid.	122. a.	Mortes due, altera animæ, animalis altera.	14. a.
Medici est futura scire.	65. c.	Mos quid sit.	79. f.
Medicina physice partis sex est.	138. d.	Mos tangendi aras.	76. d.
Medicina magis coniectura q̄ ratione constat.	ibidem.	Motu septem uagantium spherarum inferiora	
Medullis nullus sensus inest.	132. d.	gubernantur.	9. e.
Melodie musice tria genera.	30. f.	Motus omnium corporum septem numero.	11. b. & 131. a.
Mel optimum, recentissimum, & quod in imo uasis		Motu cælestium corporum concentus sit.	27. e.
est. 134. b. d.		Motum omnem ab alio moueri secundum Aristote.	38. c.
Mellis natura & uis medica.	134. c.	Motuum diuisio secundum Platonem.	40. e.
Mellarium quid.	55. h.	Motus homini unde præstetur.	40. f. & 41. c.
Membra nigra in homine septem	10. h.	Motus animæ æternus & proprius.	41. c.
Mentis origo à deo.	11. a.	Moueri aliquid semper dupliciter fit.	37. g. & 38. d.
Menippus seruus. Menippeæ satyræ	54. e.	Mulciber unde dictus.	119. d.
Mensis februarius cur intercalationi deputatus.	57. b.	Mulieres sacris Herculis interesse nefas	56. a.
Mensis cuiuslibet initium à Romulo.	58. e.	Muliebris & senilis corporis contraria natura.	130. a.
Mensis in dies distributio à Numæ	59. d.	Mulieres cur raro inebriantur.	ibi.
Meridianus circus cur non scribatur in spheræ.	18. f.	Mulierum natura calidior an frigidior sit.	ibid. c.
Meridianus circus cur non omnibus idem.	18. g.	Mulli piscis ingens pretium.	83. h.
Meridies quarta pars nostræ habitationis.	31. f.	Mundi diuisio in duo.	14. c.
Meridies quasi medidies. 31. f. & pars diei.	45. e.	Mundi pars que mutabilis, que immutabilis.	ibi.
Mercurij sacra Maio mense fieri consuerunt.	55. f.	Mundus cur dei templum esse dicatur.	16. g.

Mundi mens sol ipse,	23.a	Nundinarum origo.	60.e
& temperatio.	23.b	Nundina Romanorum dea	60.f
Mundi natalis dies quis fuerit.	25.c	Nuptiarum celebritas quibus diebus prohibita.	59.c
Mundus quibus argumentis uideri posset non est		Nutricis ingenium in moribus inolefcendis qd possit.	100.c
eternus.	35.c	Nux quid sit.	85.h
Mundum eternum esse philosophia autor est.	35.d	Nux iuglans unde dicta.	85.c
Mundanus annus quis, & eiusdem finis.	36.b		
Mundo manente humanarum rerum frequens casus		O bedientia physicis quid	9.b
& ortus.	35.c	Obsoleta uerba fugienda.	46.g.h
Mundus homo magnus physicis appellatur.	37.c	Oceanus crescendo septenarium numerum tenet.	10.b
Mundi huius an uere aliquid intereat	ibid.	Oceanus non uno sed gemino ambitu terram circumfluit.	34.d
Mundus uniuersitatis principium.	139.b	Oceani duo sinus.	34.c
Muræna cognomen unde.	83.b	Oceani accessio & recessio.	ibid.
Murænam mortuam quis luxerit.	ibi.c	Oceani exiguitas.	34.h
Muræna ubi optime	ibid.d	Oceanus cur sub zonam cœli perustam à natura	
Musica symphonie insigniores	9.c	locatus sit.	35.c
Musici sonus de spherarum cœlestium conuersione.	27.d	Occidit præteritum perfectum à uerbo occido.	46.d
Musæ nouem cœlestium spherarum concentus musici dictæ.	29.c	Occiput cur nunquam caluescat.	133.b
μὸν ἄτοπ Apoll. quare	29.d	Occipitis fecitas unde	ibid.
Musici soni cur in sacrificijs adhibeantur.	ibi.	October qui & Domitianus.	56.d
Musica sonis cur omnes capiamur.	29.d.g	Octonarius numerus solidum corpus est.	6.h
Musica melodia tria genera	30.f	Octonarius numerus ad cœli harmoniam cæteris	
Mus seruus Epicuri.	54.e. & A. Gellius ca. 18. 71b. 2.	aptior.	7.b
Mustum cur non inebriet.	130.h	Octonarius numerus unde nascatur, & quem	
Mustum sola dulcedo, non suauitas inest.	130.h	generet.	7.c
Mustum aquam in se habet.	131.b	Octonarius numerus Pythagoricis iustitia appellatus.	
Mys (aliàs Mus) Epicuri seruus	54.c	Officia uirtutum sed in Stoicos. 12. a.	7.c
Mysia optima segetibus.	110.h	Olearum genera.	86.c
		Oleo quando suauior sapor conciliatur.	134.c
N ecessitas physicis quid sit.	9.a	Oleum in summo uase cur optimum.	134.c.
Nectar deorum potus esse creditur.	15.e	Oleum an congelascit.	135.c.
Nemesis solem esse.	67.d	Omne quod mouetur ab alio mouetur secundum	
Nemesis cultus contra superbiam.	67.d.	Aristotelem.	38.c
Neptuni cognomina.	61.h	Ομοιοπαθία, quid.	89.d.
Netiron taurus consecratus Aegyptijs colitur.	67.a	Opalia festa quando celebrari solita.	52.d
Niualis aquæ natura.	135.a	Ops dea Saturni uxor credita.	ibid.
Noctu hac, noctu multa, nox pro nocte.	46.d	Ops & Saturnus frugum inuectores habiti.	ibid.
Nomina stellarum hominum commenta sunt.	22.d	Ops terra dicta.	52.e. & 55.g
Nomius Apollo.	62.f	Opi deæ cur sedendo sacrificetur.	52.e
None unde dictæ.	58.g.	Opis modo Diana, modo comes Diane.	112.c.
Nonis ipsis nundinæ cauebantur.	57.c.	Oraculum quid.	5.c
Nonius Attellanarum scriptor.	51.h	Oratio pathetica quo modo exprimitur.	87.a
Nouem spheræ uniuersi mundani corporis.	30.d.	Orationis pathetica exemplum ex. 7. aencid.	87.b
Nox unde dicta.	23.f	Orbis quid sit.	17.g. 18.a
Nucum uaria genera.	85.c.d.e.f.g.	Orchia lex à quo primum lata.	84.d
Nuces & mala quo distent.	85.h	Orpheus fabula unde principium sumpserit.	29.e.
Numeris prima perfectio incorpality inest. 6.e. et. 7.a		Osim nihil aliud esse quam solem.	66.f
Numerorum qui proprie pleni esse dicantur. 6.f. et. 11.b		Ossa & quedam alia in homine sensu carere.	132.c
Numerus superficie & lineis antiquior.	7.a	Ouum ne prius gallina extiterit.	138.h
Numeri apti ad musicam consonantiam.	27.e.	Ouum cur in sacris Liberi patris colatur	139.b
Numerus primus in duobus est.	28.d		
Nundinarum dies qui perniciosi rei pub. fuerint	57.c	P aganalia sacra quæ.	59.e
Nundinæ serie.	59.c	Palici dij & eorum historia.	109.h. & 110.a
Nundinæ an seriæ sint.	60.c.	Palicorum deorum cultus & templum.	ibi.
Nundinæ Iouis seriæ.	60.d.	Pallor cur metuentes inuadat	133.f

INDEX OPERIS.

Pana deum nihil aliud quam solem esse.	67.d	Φιλῆσι & Apollo unde h. φῶτος quid sit.	54.g
Pan inuus dictus. ibi. Panos & Lunæ fabula.	112.f	Physici quæ perfectū uitæ spatium præscribant.	10.h
Pantheum templum.	85.c	Physica corpora unde coalescant.	9.h
Paralysis unde oriatur.	129.f	Pindarus poeta imitationi inaccessus.	107.e
Paralleli quinque.	18.f	Pili quare in uiris & non in foeminis.	130.d
Paralus & Xanthippus.	44.a	Pinarij custodes ædis Herculis.	78.g
Parmenides Socrate antiquior.	44.a	Pinea nux. 85.h. Pinus tempestiua.	119.b
Parentationis tempus.	14.h. & 60.c	Piper appositum cuti cur uulneret, cum tamē deuoratiū non ledat.	131.e
Parnassus Apollini sacer.	65.h. & 64.a	Pirorum uaria genera.	86.b
Parthorum conuiuia qualia.	123.e	Pisces signum ad naturam solis refertur.	67.c
Partus humani frequentior usus quis.	8.a	Plato rempub. in suis lib. ordinauit.	3.c
Partus quando septimo mense maturetur.	10.d	Planities quid & unde.	6.g
Partus quando nono mense absoluatur.	10.e	Planetarum quis ordo.	21.d. & 25.g
Passiones an meræ aīe sint, an aīe corpi cōiunctæ.	37.b	Planetarum alij nobis prosperi, alij aduersi.	22.c
Passio nō uerborū sed rerū intellectu significatur.	40.b	Platonicorū rōnes quibus imortales aīas eē astruūt.	37.g
Patera quid sit.	111.d	Plato quō animam ex se moueri dicat.	39.f. & 41.a
Pathos ex affectu persone.	86.g.h	Platonis distichon.	70.h
Pathetica oratio qualis esse debeat.	87.a	Platani uino irrigatæ à Q. Horten.	81.f
Pathetica orationis abruptum principium.	ibidē.	Plenitudo quibus rebus conueniat.	6.e
Pathetica orationis exemplum ex sept. enei. Virg.	87.b	Plenitudo quibus numeris conueniat.	6.f. & 11.b
Pathos ab omni etate.	87.d	πλωτε quid.	83.b
Pathos à fortuna. ibid. e. à debilitate. ibid. f. à loco. f. à tē pore. g. à causa. h. à modo. 88.b. à materia. c. à simili. f. ab exemplis. f. à parabola. h. ab imagine. h.		Poculorum uaria genera.	111.d
Pathos à maiore & minori.	89.b.c	Podagra cause triplices.	127.e
Pathos præter spem.	89.c	Pœnæ inferorum quomodo accipiendæ.	13.f
Pathos à similitudine passionis.	89.d	Politicorum uirtutum officia.	12.c
Pathos à sermone ad inanimata conuerso.	89.d	Polus seruus Philostrati peripatetici.	54.c
Pathos ab addubitatione.	ibi.	Pollex unde dictus.	136.c
Pathos ab attestatione.	ibid. e	Pollionis iocus in Augustum.	72.d
Pathos per hyperbolen.	ibi.	Pontificis luxuriosa cœna.	82.b
Pathos per exclamationem. 89.f. per silentium. ibid. ex repetitione. ibi. h. per obiurgationem. ibi. h.		Pontica nux.	85.e
Patrous Apollo.	62.f	Ponticum mare cur dulcius cæteris.	135.d
Pauonum primus usus Romæ.	81.e	Populus Lunaris quis.	14.d
πῶτα Apollo. 61.f. πῶτα?ω.	76.e	Populi fuga quid.	76.f
Penates quid proprie.	77.f	Populea corona quando in sacris Herculis.	82.b
Penatibus quando mulso sacrificetur.	81.b	Portæ geminæ somnij.	5.g
Perfectio prima in numeris.	6.e. & 7.a	Portæ solis capricornus & cancer.	14.g. 63.c
Per particula pro inter à Virgi. poni solita.	34.c	Portarum solis altera hominum, altera deorum.	14.g
Perseus Zenonis seruus.	54.e	Porca Faunæ sacrificijs adhibetur.	55.g
Persicum, Mollusca nux.	85.g. 86.a	Porricere uerbum sacrificijs solenne.	76.b
Per soluo uerbum de uoto proprie dicitur.	78.a	Possidonij opinio de lacteo circulo.	18.d
Phantasma quid. 5.b. Phanes Apollo.	62.d	Postuortæ & Anteuortæ dearum cultus apud Ro.	49.f
Phædon seruus ex Socratica cohorte.	54.d	Potitij unde.	78.g
Philosopho an fabulam confingere liceat.	4.a	Potio eadem cur meracior ieiuno quam qui cibum sum- pserit esse uidetur.	134.e
Philosophia quas fabulas admittat.	4.b	Potus an per arteriam fibræ pulmonis illabatur.	137.h
Philosophi an fabulis uti soleant.	4.c	Præcox, præcoquus quid.	122.c
Philosophia meditatio est moriendi.	15.h	Præliares dies qui dicantur.	59.c
Philosophantibus mors appetenda.	ibi.	Præmium uirtutum conscientia benefactorum.	6.a
Philosophorum uariæ sectæ de anima.	17.f	Prænestina nux quæ.	85.e
Philosophiæ tres partes.	42.h	Prætextæ origo quæ fuerit.	47.h
Philosophi serui qui extiterunt.	54.d	Prætextæ quō usur pari cœperit à pueris.	ibid.
Philosophiæ laus.	69.d. & 138.g	Prætextæ quo tempore honoris fuerit habitus.	ibid.
Philosopho conuiuariū in primis spectād. ingenia.	123.g	Prætextæ usus libertinis & eorum filijs concessus.	48.a
Phūs nō minus tacēdo quā loquēdo philosophatur.	123.h	Prætextæ quomodo in usum noīs transierit.	48.d
		Principio nulla origo.	5.a. & 57.e

INDEX

Principio omnia oriuntur.	3.a. & 37.e
Profanum quid.	76.g
Properare, Maturare.	122.b
Propere, Mature.	ibi.
Pr.emature, Maturitas.	ibid.
Proserpina quid.	66.c
Protogoræ apud Platonem disputatio.	44.a
Proteruia sacrificium quod.	70.e
PROVERBIA.	
Ad unguem.	60.g.
Assem clephanto dare.	71.h
Canis in Aegypto.	70.f.
Dij laneos pedes habent.	50.g
Gargara.	110.h
Herculi clauam	
Homero uersum subtrahere.	92.d
Ioui fulmen	
Leges bonæ ex malis moribus procreatæ.	84.h
Mulsam quod probe temperes, miscendum esse nouo hymetio & salerno uetulo.	134.c
Opera & impensa perijt.	73.a
Qui è nuce nucleum esse uult frangat nucem.	85.h
Sexagenarios de ponte deijcere.	47.b
Seruos uocare ad pileum.	53.c
ὠνύδε βραδύεως.	122.a.
Totidem nobis hostes esse quot seruos.	53.c
Toto errare celo.	81.e.
Prudentiæ officia.	12.a
Psitacus Augustum saluans.	73.a.
Pubertatis anni in utroq; sexu	130.f
Publij Syri mimographi sententiæ.	74.d.e
Pudore affecti cur rubescant.	133.f.
Pueritiam quid prohibeat non canescere.	133.c
Pulmo humore gaudet.	138.d.
Pulmone carentia potum nesciunt.	138.f
Punctis lineæ finiuntur.	6.g
Punctum in partes diuidi non posse.	19.d. & 28.c
Purgatio sceminarum quando primum moueatur.	10.f
Putredinis causæ calor & humor.	139.f
Pylades & Hylas histriones	74.g
Pythagoræ laus.	42.d
Pythagoricis octonarius numerus iustitia dictus.	7.c
Pythagoricorum iurisiurandi religio unde.	9.b
Pythagoras primus omnium coelestium sphaerarum concentum deprehendit.	27.d
Pythonis fabula	63.a
Pythonis necis ratio naturalis	63.c
Pythius Apollo unde	62.h. & 63.d
Q uadratum quod quatuor angulorum est.	6.g
Quadruplus numerus quis.	27.g
Qualitates binæ singulorum elementorum	8.c
Qualitates ignis diuersissime inter se.	139.g
Quassare uerbum quid significet.	121.b

OPERIS

Quatuor duplicata quadra similia efficiunt	74.
Quaternarij & ternarij numerorum laus.	8.d
Quaternario numero deus insolubili uinculo inter se elementa deuinxit.	8.d.
Quaternarius ad perfectionem animæ pertinet.	9.b.
Quatuor uirtutum genera secundum Stoicos.	12.b
Quibus de rebus philosophandum in conuiuio.	124.b
Quibus de rebus interrogari quis cupiat.	124.g.
Quinarij & dyadis numerorum uirtus.	8.b.
Quinarij & dyadis aptissima coniunctio.	ibid.
Quinarius & supera omnia & subiecta designat.	8.d
Q.Hortensij luxus.	81.f.
R ationis seu mentis sedes in capite est.	17.b
Rõne sola hõ cæteris animantibus præstat.	17.b
Rationes Platonicæ de immortalitate animarum.	37.g
Rationes Aristotelicorum quibus anima immobilis probatur.	38.b.c.
Religiosi dies copulandis nuptijs qui.	59.b
Religio. Religiosum quid sit & unde.	77.b
Remittere animam quid. 47.c. & Aulus Gellius capite 2 libri. 18.	
Rerum mundanarum an aliquid intereat.	37.d
Reus uox sacrificiorum propria.	76.c
Romuli laus.	42.c
Romani quomodo diem obseruauerint.	45.b.
Romanorum sacrorum diuersitas.	ibid.
Romani Saturnum Sterculeum appellant.	49.h
Ro. populus Accæ Laurentiæ hæres.	52.c.
Romuli & Remi fratrum nutritrix Acca Laurentia.	52.d
Romulus annum in decem menses ordinauit	55.a
Romanorum luxus.	84.d
Roscius histrio.	82.h. & 83.a
Rotantes se in orbem cur ueriginem patientur.	131.h
Rubri maris origo.	34.f
Rubor corpori cur ex animi rubore nascatur.	133.f
S acra Saturni cur aperto capite fiebant.	52.e
Sacra Iunonis Caprotine.	54.d
Sacra Annæ deæ quando fieri solita.	55.b
Sacra Maiæ uel Maieste quando	ibidem f
Sacris Herculis mulieres interesse non licet.	56.a
Sacra Carnæ deæ.	ibidem.c
Sagittarius cur ex homine inferam per posteriora mēbra degeneret	67.c
Salutis simulacro cur draco subiungatur	65.e
Salus quid	ibidem
Salij cur Herculi assignentur	81.d
Saltandi studia ante triclinia	82.f
Salis admixtio cur carnes in longum usum seruet	133.h
Salis natura atq; uis	134.a
Sanctum quid	76.h
Sacrum quid	76.g. et. 79.c
Sanctæ leges	77.a
Sanguinis & spirituum receptacula	127. d
Sapientia, & sapientes qui dicantur.	12.a

INDEX OPERIS.

Saturnaliorum & saturnalium in gto plurali	46.a	Septenarius numerus cur plenus dicatur	7.f.et.11.b
Saturnus deorum princeps	49.d	Septenarius numerus unde constet	7.f. h
Saturno december sacer	ibidem.g	Septenarius numerus Pallas uocatus.	7.h
Saturnia terra dicta cur.	ibidem.h	Septenario numero anima mundana generata	9.d
Saturnaliorum origo.49.h. & uetustas	50.e	Septenarius numerus motus lune causa.	ibidē.e
Saturno cur oim fertiliū disciplinas tribuant	49.h	Septenarius numerus cursum lune dispensat	9.c
Saturnus mellis & fructuum repertor creditur.	ibi.	Septem permutationes lune	ibi.h
Saturnus Roma. sterquilinus dictus	ibi.	Septe. numerus conceptus & uniuersalis uitæ rō est.10.c	
Saturni tempora cur felicissima dicta sint	ibidem	Septena. dierum numero purgari à menstruo fluxu mulierem	ibidem.c
Saturnalibus seruis permissa licentia	50.a	Septimo die iactum semen in mulieris uterum folliculo circundatur	ibidem
Saturnius mons in Italia	ibidem	Septima hora uitales ne partus sint discernit	10.c
Saturni ara ubi.	ibidem.b	Septem uocales à natura inuente	ibidemf
Saturni templa à quo consecrata	ibidemf.	Septem uocalium soni	ibidem f
Saturnalia quando Romæ instituta	ibidem	Septe. numerus totius corporis membra disponit	ibi.h
Saturni aedes ærarium Romæ	ibidem g	Septem in homine membra nigra appellata	ibi.
Saturnus cur laneos pedes habeat	ibi.g	Septem gradus corporum	11.a
Saturnus νερόν & ἄροον dictus	ibi. h	Septem corporis partes in aperto.	ibi.b
Saturnus Coelio patri pudenda abscondit	ibi. h	Septentrionalis circulus	18. f
Saturnus quasi Sathumnus	51. a.	September ex Germanici appellatione	56.d
Saturnus cur falcem manibus gestat	ibi.	Serapis cultus apud quos maximus	66.a
Saturnaliorum dies. xiiij. cal. Ianu	52. d	Serapis & Solis indiuidua natura	ibi.b
Saturnus & Ops dij frugum repertores	ibidem.	Serapis oraculum	ibidem.
Saturnus unde dictus	ibi. e	Sergij Orate cognomen unde	83.b
Saturni & opis ara in Attica	ibi.	Sergius Orata primus balneas pensiles habuit	ibi. c
Saturno cur aperto capite sacrificetur	ibi.	Sermo conuiuitorum qualis esse debeat	43.g
Saturni festo cur bellum inchoari religiosum.	59.h	Seruorum fors non contemnenda.	52.f
Saturnus idem deus qui & sol	67.e	Seruitus non hominum sed nature uitium	53.a
Saturitas uenas obstruit.	134. c	Seruitus uoluntaria turpissima	ibi.
Satyri Sathumni dicti.	51.a.	Serui cur interdum dominis hostes	53.c
Scarus piscis Italiae ignotus	85.h	Seruorum consilium nonnunquam amplexan.	ibi. c
Scipionis somnium ad quod genus referendum sit.	5.d	Seruorum in dominos fidelitas	ibi.d
Scipionum nomen unde	48.f	Seruorum solers ingenium. ibi.f. magnanimitas. ibi.g. animositas. h	
Scomma quid, & uaria eius genera, quoq; modo his utendum	125.e. & 126.a	Seruorum opera fortitudoq; in bello	54.a
Scrophæ cognomentum unde	48.h	Serui Volones dicti	ibidem
Scorpius signum in zodiaco Veneri & Marti cōis. 55.e		Serui philosophi qui	ibidem. d
Scorpius ad solem refertur.	67. c	Seruij Tullij incertus dies natalis.	57.c
Scyphus Herculis poculum	112.b	Sibylla qui & Sylla	62.b
Semen quid sit	139.d. & eius natura. 100. c	Sicilia cur terra ferax	51.a
Seminis genitui receptaculum	10.c	Sidus quid	17. g
Semitonum quid sit	27.g	Sideribus unde nomina imposita	22.c.
Semiramis ortus à Nino.	35. d	Signorum capacitas latitu. zodiaci exegit	18.d
Semela, Maia Boeotijs appellatur	55.h	Singule stelle uniuersa terra maiores	19.d
Sementina feræ quæ	59.e	Signorum primum, aries cur	25.e
Semen excitantia	129.f	Signa diuersorum numinum assignata potestati	ibi.f
Semen exilius reddentia	ibidem	Stigillaria quid, & eorundem origo	52.f. et. 54.f.
Senarius numerus uariæ religionis & potentie	7.h	Signa zodiaci ad naturam solis referuntur	67. a
Senarius numerus solus ex suis partibus constat	ibi.	Simulacra maiora ueris cur in aquis uideantur.	136. h
Senes cur facilius inebriantur	130. b	Silentii ne an oportunos sermo conuiuijs cōueniat. 124.c	
Senum sicca corpora & dura	ibi.	Sinapi appositum cuti cur uulnus excitet	151. e
Senectas cur sicca & humecta	135. c	Syrenas singulis orbibus insidere quid.	29. c
Senes facile ieiunium tolerant	135. g. &	Sisphum apud inferos saxum uolucere quid	13. g
Aphoris. 13. li. 1. aphoris. Hippo.		Smynthius Apollo	62. h
Sensus numero quinq;.	75. d. & 132. e		
Sensuum officia septem partibus celebrantur	11. b		
Sensus in capite uelut in arce natura constituit	ibidē.		

INDEX OPERIS

Soliditas quid & unde.	6.h. & 8.h.	Stellarum specifica differentia.	17.g
Solis uicissitudines quando contingant.	9.h.	Stellarum errantium proprius motus.	18.a. & 20.e.
Sol causa uitæ omnium.	9.h.	Stellarum omnium par celeritas & filis motus.	18.a
Solis due portæ, capricornus & cancer.	14.g. 63.e	Stellarum quedã cur nobis semp uideatur, quedã nõ sp	
Sole aquarium tenente cur manibus parentetur.	14.h	Stella singulæ uniuersa terra maiore.	19.d (19.b.)
Solis & lunæ cursus per eandem lineam.	18.e	Stelle fixæ an suo motu agantur.	20.d.
Solis deliquium quando contingat.	ibi.	Stellarum fixarũ motus cur nobis incognitus.	ibid.
Sol quanto minor sit suo circo.	19.d	Stellarum nomina unde.	22.e
Solis tardior quàm lunæ cursus.	21.a	Stella cur malefica esse dicatur.	22.d
Solis ordo inter planetas.	21.d. & 22.b	Stelle inferiorum spherarum qua ratione in zodiaco	
Sol & luna humane uitæ moderatores.	22.e.	meare dicantur.	24.d
Solem Heracitus fontem cœlestis lucis appellat.	22.h	Stelle aliæ breuiore, aliæ longiori cursu zodiacum	
Solis diuersa noia.	22.h. & 61.a	percurrunt.	24.d
Solis magnitudo.	23.b.c. & 24.c	Stereon corpus quod.	6.h
Solis regressus à finibus tropicorum.	33.d.	Stratonis obseruatio circa fabricã humani	
Solida corpora quot dimensionibus distendantur.	28.b	corporis.	10.d
Solis annus duodecim menses.	36.d. & 57.f	Stomachus pater familiãs medicis dictus.	127.c
Solis cursus quot diebus perficiatur.	57.f.	Styli dicendi duo.	90.f
Solem à τὸ ὄραον, dicunt	61.c. & 64.d	Sumptuariæ leges eadem cibariæ dictæ.	85.a
Sol boni consilij creditur antistes.	64.d.e	Superficies ultimus terminus corporum.	64.b
Sol cur Dionysius dictus.	64.d	Superficies unde.	8.h. & 28.c
Solis ueneratio sub nominibus Serapis & Isis.	66.a	Sus pregnans cur Maia sacrificijs mactetur.	55.f
Solis ornamenta sub noie Attinis.	66.f.	Syene ciuitatis situs.	33.f
Sol Iouis oculus.	66.g	Symphonia musicæ quinq; & unde constent.	27.g. 28.a
Solis simulacrum apud Aegyptios	66.g	Συζυγία, quid & quot numero.	132.f.
Sol matutinus cur solito maior uideatur.	137.a		
Solstitia unde dicta.	33.d. 66.h	T Antali fabula quid mysterij habeat.	13.g
Solonis laus ampla.	42.e	Tarquinius Priscus Demarati filius.	47.h
Somniorum quinq; genera.	4.h. & 5.d	Tarentina nux.	85.g.
Somnium quid sit.	5.d.	Tarentinum. Tarentinæ oues	
Somniũ Scipionis quæ genera somni complectatur.	5.d	Taurus signum cur Veneri assignatum.	55.e.
Sõnia quæ pro ueris habenda sint.	5.f	Taurus signum ad naturam solis refertur.	67.a.
Somnij geminæ portæ.	5.g	Taurus quibus dijs immoletur	80.e
Somnij portæ ex ebore & cornu.	5.g.	Tempus motus concepti foetus in utero.	8.b
Somniorum lex.	11.d.	Temperantiæ officia.	12.a.c
Somnij Homerici ueritas.	11.e	Temperate zone terminus.	33.d
Sonus puerorum quando in uerba prorumpat.	10.e	Tempus ante mundum non fuit.	35.e. & 50.b.
Sonus tono minor, semitonum dicitur.	27.g	Tempora solis cursus efficit.	35.e.
Soni musici cur sacrificijs adhibiti.	29.d	Tempus quid sit.	50.h
Sonus unde fiat.	30.b	Ternarij & quaternarij numerorum laus.	8.d
Sonus quõ aut acutior aut grauior proferatur.	30.b	Ternarius aie perfectione designat.	9.c
Sonus cœlestium corporũ cur à nobis nõ audiantur.	30.f.	Terra tota puncti instar ad cœlum.	19.c. 31.b.
Sors seruorum non contemnenda.	52.g	Terra punctum ad magnitudinem circulorum.	19.d
Spherarum uagantium. 7. ordines	9.e	Terra immobilis heret.	21.h. & 23.g
Spherarum uagantiũ motus inferiora quæq; guber-		Terra aëris & aquæ sex.	21.h
Sphæra quid sit. 17.h	(nat. 9.e)	Terræ mensura quoties multiplicata quantitatem	
Sphæra extima quo sensu summus deus uocetur.	20.e	solis efficiat.	23.c.
Spherarum singularũ circulorum diuisio.	24.d	Terræ umbra unde fiat.	23.f
Sphæra prima aplanis uocatur.	30.d	Terræ ambitus quot milium stadiorum.	23.f
Sphære primæ motus quis.	30.d	Terra cur immobilis heret.	26.d
Spherarum uagantium motus qui.	30.d	Terram nonam & ultimam spheram horizon	
Squalere uerbum quid Virg. significet.	121.f	diuidit.	31.b
Squamarum eris medica uis	140.b	Terræ quinq; zone.	31.b.
Statuæ ferie quæ.	59.d	Terra Saturnia dicta.	49.h
Stati dies qui dicantur	59.g	Terræ pars quæ sub pedibus nostris est habitatur,	
Stella quid sit.	17.g	& distincta est zonis perinde ac nostra.	31.h

INDEX OPERIS

<i>Terræ quam habitamus latitudo.</i>	34.g.	<i>Vinum defecatum cur ualidius.</i>	134.a
<i>Terra Ops dicta.</i>	51.e	<i>Vina cur in Aegypto frigida.</i>	131.f
<i>Terræ hemispherium duplex</i>	66.e	<i>Vinum optimum quod uetustissimum.</i>	134.b
<i>Tessera cubus dicta.</i>	6.h. & 28.d	<i>Vinum cur semiplenis uasis in acorè corruptatur.</i>	134.c
<i>Thasia nux que & amygdala.</i>	85.f	<i>Vinum quod in medio uasis est cur optimum.</i>	134.d
<i>Theocritus Chius propter scomma occisus.</i>	125.b	<i>Vina cur nunq̄ uel raro congelascant</i>	137.a
<i>Theophrasti sententia de lacteo circulo.</i>	18.c.	<i>Virgilij laus 9.c. & 16.e. & 34.a. & 59.f. & 60.h. et</i>	
<i>Thereon rex citerioris Hispa.</i>	65.g	<i>68.h. & 69.c. & 76.e. & 90.b.g. & 104.f</i>	
<i>Thyreos Apollo unde.</i>	51.c.	<i>Virgilius Homericæ perfectionis in oibus imitator.</i>	11.f
<i>Thymbreus Apollo unde.</i>	62.h	<i>Virgilij epla ad Augustum.</i>	69.c
<i>Timentes quare laxamentum uentris patiantur.</i>	153.g.	<i>Virgilius pontifex maximus.</i>	69.c
<i>Tityonis iecur à uulture tondi quid sit.</i>	13.g	<i>Virgilius summus augur.</i>	69.c
<i>Toga picta & prætexta insignia magistratuum</i>		<i>Virgilius propriissime uerbis ad sacrificia pertinenti</i>	
<i>Hetruscorum.</i>	47.h.	<i>bus usus est. 76.b per totum.</i>	
<i>Tonus quid & eius diuisio.</i>	27.g	<i>Virgiliana æneis unde effigiata.</i>	90.h.
<i>Transmittere cursu campos.</i>	118.f.	<i>Virgilij & Homeri uersuum collationes ferè per</i>	
<i>Tremor unde.</i>	133.g.	<i>totum quintum librum.</i>	
<i>Tria in omni motu.</i>	38.g	<i>Virgilij sedula æmulatio Homeri. epithetoriū</i>	104.ha
<i>Trigonum corpus quod</i>	6.g	<i>Virgilius declinationib. græcis maxie oblectatus.</i>	108.b
<i>Triplaris numerus quis.</i>	27.g	<i>Virgilius cur Acheloum pro aqua posuerit.</i>	108.d
<i>Tria ad effectum uidendi necessaria.</i>	137.d	<i>Virgilium non nisi ab his qui græce calluerint in-</i>	
<i>Tritones cur in æde Saturni uideantur.</i>	50.g.	<i>telligi posse.</i>	112.ha
<i>Trinundinus dies quis.</i>	60.c	<i>Virgilius quos uersus uel ex dimidio sui uel penè soli-</i>	
<i>Tristis pro amaro.</i>	119.e	<i>dos ex alijs traxerit. folijs. 113. 114. 115. 116. 117. 118.</i>	
<i>T. Hostilius tertius Romanorum rex.</i>	47.h	<i>Virgilius quibus epithetis usus sit</i>	119.d.e.f
<i>T. Hostilius prætextæ usum primus instituit.</i>	ibi.	<i>Virgilius quibus figuris usus sit.</i>	120.a
<i>Tuba an à lituo augurali differat.</i>	121.g.	<i>Virgilij loci explicantur.</i>	121.g
<i>Tutela seu Philotis ancilla.</i>	54.c	<i>Virgo signum cur manu aristam habeat.</i>	67.b
<i>Tutele ius in pueris ad usq; 14. annum.</i>	10.f	<i>Virtutum stabiliora præmia.</i>	6.a.
		<i>Virtus sola beatos efficit.</i>	12.a.
V <i>Atinius lapidatus.</i>	75.f.	<i>Virtutum officia secundum Stoicos.</i>	12.b
<i>Veneris stelle unde notabilis benignitas.</i>	22.d	<i>Virtutum quatuor genera secundum Platonicos.</i>	12.b
<i>Venus unde procreata</i>	50.h	<i>Virtutis fructus in quo consistat.</i>	35.a.
<i>Veneris Architidis apud Assyrios maxima ue-</i>		<i>Virtutum duplex genus.</i>	42.d.
<i>neratio.</i>	66.c.	<i>Vitifator Dionysius.</i>	119.g
<i>Veneris deæ imago cur obnupto capite</i>		<i>Vitulari quid.</i>	76.c
<i>uideatur.</i>	66.d	<i>Vitula dea letitiæ præses.</i>	ibid.
<i>Venerem prouocantia.</i>	129.f	<i>Visio quid, & quomodo fiat.</i>	5.c. & 137.a
<i>Ventris duo orificia.</i>	127.c	<i>Vlios Apollo.</i>	61.g
<i>Ventris laxamentum cur timorem comitetur.</i>	133.g.	<i>Vmbra terræ unde.</i>	23.f.
<i>Venæ quomodo uacuescant & obstruantur.</i>	134.e	<i>Vmbra cuiuslibet corporis quo mō pellatur.</i>	33.f
<i>Verba obsoleta exaurotataq; fugienda.</i>	46.h.	<i>Vmbilicus in homine recens nato quando appareat.</i>	10.c
<i>Vesper pars diei & unde.</i>	45.c	<i>Vmbri quō diem diuiserunt.</i>	45.b.
<i>Vestæ deæ aris quando nouus ignis accendebatur.</i>	55.b	<i>Vnitas apud geometras primum locum obtinet.</i>	6.h
<i>Vestibulum quid sit.</i>	122.d	<i>Vnitas fons & origo omnium numerorum.</i>	7.f
<i>Ve particula.</i>	ibid.	<i>Vnguibus hois nullus sensus inest.</i>	132.c
<i>Vexare uerbum quid significet.</i>	121.b	<i>Vnio Cleopatræ reginæ Aegypti.</i>	85.c
<i>Vicissitudinis humanarum rerum cause.</i>	35.e.	<i>Vocales septem à natura, & earū pronuntiatio.</i>	10.f
<i>Vidua unde dicta.</i>	59.a.	<i>Vocalium soni septem numero.</i>	ibi.
<i>Vini natura & medica uis.</i>	134.c.	<i>Voces quibus Virg. primus usus esse uidetur.</i>	118.d
<i>Vinum fomes & incitabulum ingenij.</i>	75.a	<i>Voluptatē de e facellum ubi.</i>	52.b.
<i>Vinum natura ne frigidum an calidum.</i>	129.d	<i>Vomere undam non ineleganter à Virg. positum.</i>	118.c
<i>Vinum aconito hausto medetur.</i>	129.e.	<i>Vox cur in scæis & eunuchis sit tenuior.</i>	133.d
<i>Vinum sudore defessis, & laxato uentre cur</i>		<i>Vrania cur octana Musarum.</i>	29.c.
<i>ingeratur.</i>	129.f.	<i>Vrbes quomodo deuoneantur.</i>	80.c
<i>Vino cur insomnis oblinatur.</i>	ibid.	<i>Vri gallica uox.</i>	119.c

INDEX OPERIS.

Vrina potus recrementum.	138.g	Zodiaci signa ad naturam solis referuntur.	67.d
Vsurpandi lex.	45.c. & A. Gel. cap. 2. lib. 3	Zwγός latine libra, signum zodiacum.	55.d
Vuarum multa genera	86.c	Zonæ quinq; terræ.	31.b
Vulnera ex aereo mucrone facta cur minus noxia.	140.d	Zonarum cœli procul à sole positarum perpetuum frigus.	21.g
Z odiacus quō latitudinem adeptus sit	18.d	Zonæ quinq; habitabiles, quinq; itidē habitationis impatientes.	31.c
Zodiacus unus, & quibus signis constet	42.d	Zonæ eadem terræ insunt quæ cœlo	33.d
Zodiacus in duodecim partes diuisus.	24.d.h	Zonæ temperatæ quis finis.	33.d
Zodiacus signifer appellatus	25.c	Finis.	
Zodiacus inter ambas temperatas uoluitur.	34.c		

ERRATA.

Folio. 8. facie. 1. uer. 25. ἐξ ἰαλῆς. Fol. 9. fa. 2. uer. 38. ἐπὶ δὲ. Fo. 18. fa. 2. uer. 27. Similiter. Fo. 22. fa. 2. uer. 1. qui. Fo. 30. fa. 2. uer. 11. faciemus. Fo. 40. fa. 2. uer. 4. quod non. Ibidem. 14. post. potest. Fo. 44. fa. 1. uer. 19. negotia. Fo. 82. fa. 1. uer. 23. lumbos caprigenos, fortè legendum. Fo. 86. fa. 2. uer. 16. fieri istuc. Folio. 95. facie. 2. postuersum (Vertitur in) subde hos ex octauo Iliados:

Ἐρ δ' ἐπειδ' ὠκτανῶ λαμπρὸν φάος ἔελίοιο
 Ἐλκορ νύκτα μέλαιναν ἰὼν Ζεῦσφορ ἄεθρα.

SOMNIUM SCIPIONIS

EX LIBRO SEXTO CICERONIS DE REPUBLICA EXCERPTVM.

CVM IN AFRICAM VENISSEM, ANNIO MANLIO CONSV
le ad quartam legionem tribunus, ut scitis, militū, nihil mihi
potius fuit, q̄ ut Masinissam conuenirem regem, familiæ no
stræ iustis de causis amicissimū. Ad quem ut ueni, comple
xus me senex, collachrymauit: aliquāto pōst suspexit ad cœ
lū, & grates, inquit, tibi ago summe Sol, uobisq̄ reliqui cœ
lites, quod antequam ex hac uita migro, conspicio in meo regno, & his tectis
P. Cornelium Scipionem, cuius ego nomine recreor ipso. Itaq̄ nunquam ex
animo meo discedit illius optimi atq̄ inuictissimi uiri memoria. Deinde ego
illum de suo regno, ille me de nostra repu. percontatus est: multisq̄ uerbis ul
tro citroq̄ habitis, ille nobis consumptus est dies. Pōst autem regio apparatu
accepti, sermonem in multam noctem produximus, cū senex nihil nisi de Afri
cano loqueretur, om̄iaq̄ eius non facta solum, sed etiam dicta meminisset. De
Cinde ut cubitum discessimus, me & defessum uia, & qui ad multam noctē ui
gilassem, arctior quā solebat somnus complexus est. Hic mihi (credo equidē
ex hoc quod eramus locuti: sit enim sæpe ferē, ut cogitationes sermonesq̄ no
stri pariāt aliquid in somno tale, quale de Homero scribit Ennius, de quo ui
delicet sæpissime uigilans solebat cogitare & loqui) Africanus se ostendit, ea
forma, quæ mihi ex imagine eius q̄ ex ipso notior erat. Quē ut agnouī, equi
dem cohorrui. Sed ille, ades inquit animo, & omitte timorem Scipio: & quæ
dicam, memoriæ trade. Vidēs ne illam urbē, quæ parēre Po. Ro. coacta per
me, renouat pristina bella, nec potest quiescere? (Ostendebat autem Carthagi
nem, de excelso & pleno stellarum illustri & claro quodam loco) ad quam tu
Doppugnandam nunc uenis penē miles. Hanc hoc biēnio consul euerteris, eritq̄
cognomen hoc tibi per te partum, quod habes adhuc hæreditarium à nobis.
Cum autem Carthaginem deleueris, triumphum egeris, cēsorq̄ fueris, & ob
ieris legatus Aegyptum, Syriam, Asiam, Græciam, delegere iterum cōsul ab
sens, bellum maximum conficies, Numantiam excindes. Sed cum eris curru
Capitolium inuectus, offendes rep. perturbatam consilijs nepotis mei. Hic
tu Africane ostendas oportebit patriæ lumen animi, ingenij, cōsiliq̄ tui. Sed
eius temporis ancipitem uideo quasi fatorum uiam. Nam cum ætas tua septe
nos octies solis anfractus reditusq̄ conuerterit, duoq̄ hi numeri (quorū uter
q̄ plenus, alter altera de causa habet) circuitu naturali, summam tibi fatalem
confecerint, in te unum atq̄ in tuum nomen se tota conuertet ciuitas. Te sena
tus, te om̄es boni, te socij, te Latini intuebuntur. Tu eris unus, in quo nitatur
a ciui-

ciuitatis salus. Ac ne multa, dictator tempu. constituas oportet, si impias pro-
 pinquorū manus effugeris. Hic cum exclamasset Lælius, ingemuissentq; cæ-
 teri uehementius, leniter arridens Scipio, quæso, inquit, ne me à somno excite-
 tis, & pax sit rebus. Audite cætera. Sed quo sis Africane alacrior ad tutādā
 tempu. sic habeto: Om̄ibus qui patriam conseruauerint, adiuuerint, auxerint,
 certum esse in cœlo & definitum locum, ubi beati sempiterno æuo fruant̄. Ni-
 hil est enim illi principi deo, qui omnem mundum regit (quod quidem in ter-
 ris fiat) acceptius, quā cōcilia coetusq; hominum iure sociati, quæ ciuitates
 appellantur. Harum rectores & conseruatores hinc profecti, huc reuertuntur.
 Hic ego, & si eram perterritus, non tam mortis metu, quā insidiarum à me-
 is, quæsiui tamē, uiueret ne ipse, & pater Paulus, & alij quos nos extinctos ar-
 bitrabamur. Imò uero, inquit, n̄ uiuunt, qui è corporē uinculis tanquam è car-
 cere euolauerunt. Vestra uero quæ dicitur uita, mors est. Quin tu aspicias ad
 te ueniētem patrem Paulum. Quem ut uidi, equidem uim lachrymarum pro-
 fudi: ille autem me complexus atque osculans, flere prohibebat. Atq; ego ut
 primum fletu represso, loqui posse coepi, quæso, inquam, pater sanctissime at-
 que optime, quoniam hæc est uita, ut Africanum audio dicere, quid moror in
 terris? quin huc ad uos uenire propero? Nō est ita, inquit ille. Nisi enim is, cu-
 ius hoc templum est omne quod conspicias, istis te corporis custodijs liberaue-
 rit, huc tibi aditus patere nō potest. Homines enim sunt hac lege generati, qui
 tuerentur illum globum, quem in hoc templo mediū uides, quæ terra dicit̄:
 hisq; animus datus est ex illis sempiternis ignibus, quæ sidera & stellas uoca-
 tis, quæ rotundæ & globosæ diuinis animatæ mentibus, circulos suos orbēs
 q; conficiunt celeritate mirabili. Quare & tibi Publi, & pijs omnibus retinen-
 dus animus est in custodia corporis, nec iniussu eius, à quo ille est nobis da-
 tus, ex hominum uita migrādum est, ne munus humanum assignatum à deo,
 defugisse uideamini. Sed sic Scipio, ut auus hic tuus, ut ego qui te genui, iusti-
 tiam cole & pietatē: quæ cum magna in parentibus & propinquis, tum in pa-
 tria maxima est. Ea uita, uia est in cœlum, & in hunc coetum eorū, qui iam ui-
 xerūt, & corpore laxati illum incolunt locum, quem uides, (erat autem is splē-
 didissimo candore inter flammās elucens circulus) quem uos (ut à Graijs acce-
 pistis) orbem lacteum nuncupatis. Ex quo omnia mihi contemplanti, præcla-
 ra cætera & mirabilia uidebantur. Erant autem hæc stellæ, quas nunquam ex
 hoc loco uidimus: & hæc magnitudines omnium, quas esse nunquam suspicati
 sumus. Ex quibus erat ea minima, quæ ultima à cœlo, citima terris luce luce-
 bat aliena. Stellarum autem globi, terræ magnitudinem facile uincebant. Iam
 uero ipsa terra ita mihi parua uisa est, ut me imperij nostri, quo quasi punctū
 eius attingimus, poeniteret. Quam cum magis intuerer, quæso (inquit Africa-
 nus) quousq; humi defixa erit tua mens? Nonne aspicias quæ in templa uene-
 ris? Nouem tibi orbibus uel potius globis cōnexa sunt omnia, quorum unus
 est cœlestis extimus, qui reliquos complectitur omneis, summus ipse deus, ar-
 cens & continens cæteros, in quo sunt infixi illi qui uoluuntur stellarum cur-
 sus sempiterni. Cui subiecti septem, qui uersantur retro contrario motu atque
 cœlum. E quibus unum globum possidet illa, quam in terris Saturniā nomi-
 nant.

A nant. Deinde hominū generi prosper & salutaris ille fulgor, qui dicitur Iouis.
 Tum rutilus & horribilis terris, quem Martē dicitis. Deīde subter mediā fe-
 rē regionē sol obtinet, dux & princeps & moderator luminū reliquorū, mens
 mundi & tempatio: tanta magnitudine, ut cuncta sua luce lustret & compleat.
 Hūc ut comites consequunt Veneris alter, alter Mercurij cursus. In infimoq;
 orbe luna radijs solis accensa conuertit. Infra autem eā nihil est nisi mortale &
 caducum, præter animos munere deorū hominum generi datos. Supra lunam
 sunt æterna omnia. Nam ea quæ est media & nona tellus, necq; mouet, & infi-
 ma est, & in eam ferunt omnia nutu suo pondera. Quæ cum intuerer stupens,
 ut me recepi: quid hic, inq; , quis est, qui complet aures meas, tantus & tam dul-
 B cis sonus? Hic est, inquit ille, q̄ interuallis coniunctus imparibus, sed tñ pro ra-
 ta parte ratione distinctis, impulsu & motu ipsorū orbium conficitur: & acuta
 cum grauibus temperans, uarios æquabiliter concētus efficit. Nec enim silen-
 tio tāti motus incitari possunt: & natura fert, ut extrema ex altera parte graui-
 ter, ex altera aut acute sonent. Quam ob causam summus ille stellifer cœli cur-
 sus, cuius conuersio cōcitator est, acuto & excitato mouetur sono: grauissimo
 aut hic lunaris atq; infimus. Nam terra nona immobilis manēs, ima sede sem-
 per hæret, complexa mediū locū mūdi. Illi autem octo cursus, in quibus eadē
 uis est modorū, septem efficiunt distinctos interuallis sonos, qui numerus re-
 rum omniū ferē nodus ē. Quod docti homines neruis imitati atq; cantibus,
 apuerunt sibi reditū in hunc locum: sicut alij, qui præstantibus ingenijs, in ui-
 ta humana, diuina studia coluerunt. Hoc sonitu oppletæ aures hominū obsur-
 C duerunt: nec est ullus hebetior sensus in uobis. Sicut ubi Nilus ad illa quæ Ca-
 tadupa nominant, præcipitat ex altissimis montibus, ea gens quæ illum locū
 accolit, propter magnitudinē sonitus sensu audiendi caret. Hic uero tantus est
 totius mundi incitissima conuersione sonitus, ut eum aures hominum capere
 non possint: sicut intueri solē aduersum nequitis, eiusq; radijs acies uestra sen-
 susq; uincit. Hæc ego admirans, referebam tamen oculos ad terram identidē.
 Tunc Africanus: Sentio, inquit, te sedem etiā nunc hominum ac domū con-
 templari: quæ si tibi parua, ut ē, ita uidetur, hæc cœlestia semper spectato, ista
 humana contemnit. Tu em̄ quam celebritatem sermonis hominum, aut quā
 expetēdam consequi gloriam potes? Vides habitari in terra raris & angustis
 D in locis, & in ipsis quasi maculis, ubi habitatur, uastas solitudines interiectas:
 hosq; qui incolunt terrā, non modo interruptos ita esse, ut nihil inter ipsos ab
 alijs ad alios manare possit: sed partim obliquos, partim trāsuersos, partim et-
 iam aduersos stare uobis, à qbus expectare gloriā certe nullā potestis. Cernis
 aut eandem terrā quasi quibusdā redimitā & circumdatā cingulis. E quibus du-
 os maxime inter se diuersos, & ipsis uerticibus cœli ex utraq; parte subnixos
 obriguisse pruina uides: medium aut illum & maximum, solis ardore torreri.
 Duo sunt habitabiles, quorum australis ille, in quo qui insistūt, aduersa uobis
 urgent uestigia, nihil ad uestrum genus. Hic autem alter subiectus aquiloni
 quem incolitis, cerne q̄ tenui uos parte contingat. Omnis autem terra quæ co-
 lit a uobis, angustata uerticibus, lateribus latior, parua quædam insula est, cir-
 cumsusa illo mari, quod Atlanticū, quod magnum, quod Oceanum appellatis

in terris: qui tñ tanto nomine q̄ sit paruus uides. Ex his ipsis cultis notisq; terris, num aut tuum aut cuiusq; nostrum nomē, uel Caucasum hūc, quē cernis, transcēdere potuit: uel illum Gangem tranatare: uel quis in reliquis orientis aut obeuntis solis ultimis, aut aquilonis austri' ue partibus tuū nomē audiet? Quibus amputatis, cernis profecto, quantis in angustijs uestra se gloria dilata ri uelit. Ipsi autem qui de uobis loquuntur, q̄ loquentur diu: Quinetiam si cupiat proles illa futurorū hominū deinceps laudes uniuscuiusq; nostrum à patribus acceptas posteris prodere, tamen propter eluuiōnes exustionesq; terrarum, quas accidere tēpore certo necesse est, non modo non æternā, sed ne diuturnā quidem gloriam assequi possumus. Quid aut̄ interest, ab his qui postea nascentur, sermonem fore de te, cum ab his nullus fuerit qui antē nati sunt, qui nec pauciores, & certe meliores fuerunt uiri: præsertim, cum apud eos ipsos à quibus audiri nomen nostrum potest, nemo unius anni memoriam consequi possit. Homines autem annum tantum solis, id est, unius astri reditum metiuntur: re ipsa autem, cum ad idem, unde semel profecta sunt, cuncta astra redierint, eandemq; totius cœli descriptionem longis interuallis retulerint, tunc ille uere uertēs annus appellari potest, in quo uix dicere audeo, quā multa hominum secula teneantur. Namq; ut olim sol deficere hominibus extinguiq; uisus est, cum Romulī animus hæc ipsa in templa penetrauit: ita quandoq; cum ab eadem parte sol, eodemq; tēpore iterum defecerit, tum signis omnibus stellisq; ad idem principium reuocatis, expletum annum habeto. Cuius quidem anni nondum uicesimam partem scito esse conuersam. Quocirca si reditum in hunc locū desperaueris, in quo omnia sunt magnis & præstantibus uiris, q̄ti tandem est ista hominum gloria, quæ pertinere uix ad unius anni partem exiguam potest: Igitur alte spectare si uoles, atq; hæc sedem & æternam domum contueri, necq; te sermonibus uulgi dederis, nec in præmijs humanis spem posueris rerum tuarum. Suis te illecebris oportet ipsa uirtus trahat ad uerum decus. Quid de te alij loquantur, ipsi uideant, sed loquentur tamen. Sermo enim ille omnis, & angustijs cingitur his regionum quas uides, nec unquam de ullo perennis fuit, & obruitur hominum interitu, & obliuione posteritatis extinguitur. Quæ cum dixisset, ego uero, inquam, Africane, siquidem benemeritis de patria quasi limes ad cœli aditum patet: quanquam à pueritia uestigijs ingressus patris & tuis, decori uestro non defui, nunc tamen præmio tanto proposito, enitar multo uigilantius. Et ille: Tu uero enitere, & te habeto non esse mortalem, sed corpus hoc. Nec enim tu is es, quē forma ista declarat: sed mens cuiusq;, is est quisq;: non ea figura quæ digito demonstrari potest. Deum te igitur scito esse, siquidem ē deus qui uiget, qui sentit, qui meminit, qui prouidet, qui tam regit & moderatur & mouet id corpus, cui præpositus est: quā hūc mundum ille princeps deus. Et ut mundum ex quadam parte mortalem ipse deus æternus, sic fragile corpus animus sempiternus mouet. Nam quod semper mouetur, æternum est: quod autē motum affert alicui, quodq; ipsum agitur aliunde, quando finem habet motus, uiuendi finē habeat necesse est. Solum igitur quod sese mouet, quia nunquam deseritur à se, nunquam ne moueri quidem desinit: quinetiam cæteris quæ mouentur, hic fons, hoc principium

A mouendi. Principio autem nulla est origo. Nam ex principio oriuntur omnia: ipsum autem nulla ex re alia nasci potest: nec enim id esset principium, quod gigneretur aliunde. Quod si nunquam oritur, nec occidit quidem unquam. Nam principium extinctum, nec ipsum ab alio renascetur, nec ex se aliud creabit. Siquidem necesse est à principio oriri omnia. Ita fit, ut motus principium ex eo sit, quod à seipso mouetur. Id autem nec nasci potest, nec mori: uel concidat omne cœlum, omnisque natura consistat necesse est, nec uim ullam nanciscatur, qua à primo impulsu moueatur. Cum pateat igitur, æternum id esse, quod à seipso moueatur, quis est qui hanc naturam animis esse tributam neget? Inanimum autem est omne quod impulsu agitat externo. Quod enim est animal, id motu cietur interiore & suo. Nam hæc est propria natura animæ atque uis. Quæ si est una ex omnibus quæ sese moueat, neque nata certe est, & æterna est. Hanc tu exerce optimis in rebus. Sunt autem hæc optimæ curæ de salute patriæ, quibus agitatus & exercitatus animus, uelocius in hanc sedem & domum suam peruolabit. Idque ocyus faciet, si iam tum cum inclusus erit in corpore, eminebit foras: & ea quæ extrâ erunt cōtemplans, quam maxime se à corpore extrahet. Namque eorum animi qui se uoluptatibus corporis dederunt, earumque se quasi ministros præbuerunt, impulsuque libidinum uoluptatibus obedientium, deorum & hominum iura uio lauerunt, corporibus elapsi circum terram ipsam uolutantur, nec hunc in locum nisi multis exagitati seculis, reuertuntur. Ille discessit, ego somno solutus sum.

C MACROBII AVRELII

THEODOSII VIRI CONSULARIS ET ILLUSTRIS IN SOMNIUM SCIPIONIS expositionis quam elegantissimæ liber primus.

Quæ differentia & quæ similitudo sit inter Platonis ac Ciceronis de rep. libros: Curque aut ille indicium Eri, aut hic somnium Scipionis operi suo ascuerit. Caput I.

INTER PLATONIS ET CICERONIS libros quos de rep. uterque constituit, Eustachi filii uitæ mihi dulcedo pariter & gloria, hoc iteresse prima fronte perspeximus, quod ille remp. ordinauit, hic retulit. Alter qualis esse deberet, alter qualis esset à maioribus instituta, differuit. In hoc tamen uel maxime opis similitudinem seruauit imitatio, quod cum Plato in uoluminis conclusionem à quodam uitæ reddito, quam reliquisse uidebat, indicari faciat, qui sit exutarum corporibus status

Differentia.

Similitudo.

animarum, adiecta his quadam sphaerarum uel siderum non otiosa descriptione: rerum facies non dissimilia significans, à Tulliano Scipione per quietem sibi ingesta narrat. Sed quod uel illi cōmento tali, uel huic tali somnio in his potissimum libris opus fuerit, in quibus de rerum statu loquebatur, quod uel attinuerit inter gubernandarum urbium constituta, circulos, orbis, globosque describere: de stellarum modo, de cœli conuersione tractare, quæ sit dignum & mihi uisum est, & alijs fortasse uideatur: ne uiros sapientia præcellentes, nihilque in uestigatione ueri nisi diuinum sentire solitos, aliquid castigato opi ad-

Cur aut Plato Eri reuiscere, aut Cicero Scipionem somnio excitatum induxerit.

a ij ie-

ieciſſe ſuperſuum ſuſpicemur. De hoc prius ergo pauca dicenda ſunt, ut liqui- E
do mens operis de quo loquimur, innotefcat. Rerum omnium Plato & actu-
um naturam penitus inſpiciens, aduertit in omni ſermone ſuo de reipublicæ in-
ſtitutione propoſito, inſundendum animis iuſtitiaæ amorem, ſine qua non ſolũ
reſpublica, ſed ne exiguus hominum cœtus, nec domus quidem parua conſta-
bit. Ad hunc porro iuſtitiaæ affectum pectoribus inculcandum, nihil æque pa-
trocinaturum uidit, quàm ſi fructus eius non uideretur cum uita hominis ter-
minari. Hunc uero ſuperſtitem durare poſt hominem, qui poterat oſtendi, ni-
ſi prius de animæ immortalitate conſtaret. Fide autem facta perpetuitatis ani-
marum, conſequens eſſe animaduertit, ut certa illis loca nexu corporis abſolu-
tis, pro contemplatu probi improbi ue meriti, deputata ſint. Sic in Phœdone, F
inexpugnabiliũ luce rationum anima in uerã dignitatem propriæ immor-
talitatis aſſerta, ſequitur diſtinctio locorum, quæ hanc uitam relinquẽtibz ea
lege debentur, quam ſibi quiſq; uiuendo ſanxerit. Sic in Gorgia poſt peractã
pro iuſtitia diſputationem, de habitu poſt corpus animarum, morali grauitate
Socraticæ dulcedinis ammonemur. Idem igitur obſeruanter ſecutus eſt in illis
præcipue uoluminibus, quibus ſtatum reipublicæ formandum recepit. Nam
poſtquam principatum iuſtitiaæ dedit, & docuit animam poſt animal non per-
ire, per illam demum fabulam (ſic enim quidam uocant) quò anima poſt cor-
pus euadat, uel unde ad corpus ueniat, in fine operis aſſeruit: ut iuſtitiaæ uel cul-
tæ præmium, uel ſpretæ poenam animis quippe immortalibus ſubiturisq; iu-
diciũ, ſeruari doceret. Hunc ordinem Tullius non minore iudicio reſeruas, G
quàm ingenio repertus eſt. Poſtquam in omni reip. otio ac negotio palmã iu-
ſtitiaæ diſputando dedit, ſacras immortalium animarum ſedes, & cœleſtium ar-
cana regionum, in ipſo conſummato operis ſaſtigio collocauit: indicãs quò his
perueniendum uel potius reuertendum ſit, qui remp. cum prudentia, iuſtitia,
fortitudine, atq; moderatione tractauerint. ſed ille Platonius ſecretorum re-
lator Er. quidam nomine fuit, natione Pamphylius, miles officio: qui cum uul-
neribus in prælio acceptis uitam effuſiſſe uiſus, duodecimo demum die inter
cæteros unã perẽptos ultimo eſſet honorandus igne, ſubito ſeu recepta anima,
ſeu retenta, quicquid emenſis inter utranq; uiram diebus egerat uiderat ue, tan-
quam publicum profeſſus iudiciũ, humano generi nuntiauit. Hanc fabulam
Cicero licet ab indoctis quaſi ipſe ueri conſcius doleat irriſam, exemplum ta-
men ſtolidæ reprehentionis uitans, excitari narraturum q̄ reuiuifcere maluit. H

*Quid reſpondendum Colori Epicureo, putanti philoſopho nõ eſſe utendum fabulis: quasq; fabulas phi-
loſophia recipiat, & quando his philoſophi ſoleant uti. Caput II.*

AC prius q̄ ſomniũ uerba conſulamur, enodandum nobis eſt, à quo ge-
nere hominum Tullius memoret uel irriſam Platonis fabulam, uel ne
idem ſibi eueniat non uereri. Nec enim his uerbis uult imperitũ uul-
gus intelligi, ſed genus hominum ueri ignarum ſub peritiæ oſtentatione: quip-
pe quos & legiſſe talia, & ad reprehendendum animatos conſtaret. Dicemus
igitur, & quos in tantum philoſophum referat, quãdam cenſuræ exercuiſſe le-
uitatem, quiſ ue eorum etiam ſcriptam reliquerit accuſationem: & poſtremo,
quid pro ea duntaxat parte, quæ huic operi neceſſaria eſt, reſponderi conueni-

at

A at obiectis. Quibus, quod factu facile est, eneruatis, iam quicquid contra Cicero-
 nis opinionem etiam in Scipionis somnium, seu iaculatus est unquam morsus liuoris,
 seu forte iaculabitur, dissolutum erit. Epicureorum tota factio æquo semp er-
 rore à uero deuia, & illa extimans ridenda quæ nesciat, sacrum uolumen & au-
 gustissima irrisit naturæ seria. Colores uero inter Epicuri auditores loquacita-
 te notabilior, etiam in librum retulit, quæ de hoc amarius cauillatus est. Sed cæ-
 tera quæ iniuria notauit (siquidem ad somnium de quo hic procedit sermo, non
 attinent) hoc loco nobis omittenda sunt. Illam calumniã persequemur, quæ ni-
 si supplodetur, manebit Ciceroni cum Platone communis. Ait enim à philoso-
 pho fabulã non oportuisse confingi, quoniam nullum figmenti genus ueri pro-
 fessoribus conueniret. Cur enim, inquit, si rerum cœlestium notionem, si habi-
B tum nos animarum docere uoluisti, non simplici & absoluta hoc insinuatione
 curatum est, sed quæsitã persona, casusque excogitata nouitas, & composita aduo-
 cati scena figmenti, ipsam quærendi ueri ianuã mendacio pollueret. Hæc quo-
 niam cum de Platonico Ero iactantur, etiam quietem Africani nostri somnian-
 tis incusant: (Vtraque enim sub appposito argumento electa persona est, quæ cõ-
 moda enuntiandis haberet) resistamus urgenti, & frustra arguens refellat calu-
 mnia: ut una dissoluta, utriusque factum, incolumem, ut fas est, retineat dignita-
 tem. Nec omnibus fabulis repugnat philosophia, nec omnibus acquiescit. Et ut
 facile secerni possit, quæ ex his ab se abdicet, ac uelut profana ab ipso uestibulo
 sacræ disputationis excludat, quæ ue etiam sæpe ac libenter admittat, diuisio-
 num gradibus explicandum: Fabulæ, quarum nomẽ indicat falsi professionem,
C aut tantum conciliandæ auribus uoluptatis, aut adhortationis quoque in bonã
 frugẽ gratia repertæ sunt. Auditum mulcent, uelut comœdiæ, quales Menan-
 der, eius ue imitatores agendas dederunt: uel argumenta fictis casibus amato-
 rum referta: quibus uel multum se Arbitrator exercuit, uel Apuleium nonnunquam
 lulisse miramur. Hoc totum fabularum genus, quod solas aurium delicias proficit,
 è sacrario suo in nutricum cunas, sapientiæ tractatus eliminat. Ex his autem quæ
 ad quandam uirtutum speciem intellectum legentis hortantur, sit secunda dis-
 cretio. In quibusdam enim & argumentum ex ficto locatur, & per mendacia
 ipse relationis ordo contexitur, ut sunt illæ Aesopiæ fabulæ elegantia fictionis
 illustres. At in alijs argumentum quidem fundatur ueri soliditate, sed hæc ipsa ue-
D ritas per quædam composita & ficta profertur: & hæc iam uocatur narratio fabu-
 losa, non fabula: ut ceremoniarum sacra Hesiodi & Orphei, quæ de deorum proge-
 nie actum ue narrantur: ut mystica Pythagoreorum sensa referunt. Ergo ex hac se-
 cunda diuisione quam diximus, à philosophiæ libris prior species, quæ conce-
 pta de falso per falsum narrat, aliena est. Sequens in aliam rursus discretionem
 scissa, diuiditur. Nam cum ueritas argumento subest, solaque sit narratio fabulo-
 sa, non unus reperitur modus per figmentum uera referendi. Aut enim conte-
 xio narrationis per turpia & indigna numinibus, ac monstro similia compo-
 nitur: ut dei adulteri, Saturnus patris Cælij pudenda abscindens, & ipse rursus
 à filio regno potito in uincula coniectus: quod genus totum philosophi nescire
 malunt. Aut sacrarum rerum notio sub pio figmentorum uelamine, honestis & te-
 cta rebus, & uestita nominibus enuntiat. Et hoc est solum figmenti genus, quod

Quid Platonem
 obiccerit Co-
 lores Epicure-
 us.

Responsio.

Quas fabulas
 philosophia re-
 iiciat, et quas
 recipiat.

cautio de diuinis rebus philosophantis admittit. Cum igitur nullam disputati-
 oni pariat iniuriam uel Er index, uel somnians Africanus, sed rerum sacrarum
 enuntiatio integra sui dignitate his sit recta nominibus, accusator tandem edo-
 ctus à fabulis fabulosa secernere, congescat. Sciendū est tñ, non in oēm dispu-
 rationē philosophos admittere fabulosa uel licita, sed his uti solēt, cū uel de ani-
 ma, uel de aëreis uel de æthereis potestatibus, uel de cæteris dijs loquunt. Cæ-
 terz cum ad summū & principē oīm deūm, q̄ apud græcos τὰ ἀρχαῖα καὶ πρῶτον παντὸν
 nuncupat, tractatus se audet attollere: uel ad mentē quā Græci νῦν appellāt, ori-
 ginales rerz species q̄ εἰδη dictæ sunt continentē, ex summo natā & p̄fectā deo:
 cum de his inq̄ loquunt, summo deo & mente, nihil fabulosum penitus attingunt.
 Sed si quid de his assignare conant, quæ non sermonē tantummodo, sed cogitationē
 q̄q̄ humanā supant, ad similitudines & exēpla cōfugiunt. Sic Plato cum περὶ τὰ ἀρχαῖα
 loq̄ esset animatus, dicere quid sit, non est ausus: hoc solū de eo sciens, q̄ sciri
 quale sit ab homine non possit. Solum uero ei simillimum de uisibilibus solē
 reperit: & p̄ eius similitudinē uiam sermoni suo attollēdi se ad non cōprehensibilia
 patefecit. Ideo & nullum ei simulacrū, cum dijs alijs cōstitueret, finxit antiquitas:
 quia summus deus natāq̄ ex eo mens, sicut ultra animam, ita supra naturā sunt: q̄
 nihil fas est de fabulis puenire. De dijs autē, ut dixi, cæteris, & de anima,
 non frustra se, nec ut oblectēt, ad fabulosa cōuertunt, sed quia sciūt inimicam
 esse naturæ aptam nudamq̄ expositionē sui, quæ sicut uulgaribus hoīm sensibus
 intellectum sui uario rerz tegmine opimentoq̄ subtrahit, ita à prudentibus
 arcana sua uoluit p̄ fabulosa tractari. Sic ipsa mysteria figuraz cuniculis
 operiunt, ne uel his adēptis nudam rerz taliū se natura p̄beat, sed summatibus
 tñ uiris sapientia interp̄te ueri arcani conscijs, contenti sint reliqui, ad uenerationē
 figuris defendentibus à uilitate secretum. Numenio deniq̄ inter philosophos occultorū
 curiosiori, offensam numinum, q̄ Eleusina sacra interp̄tando uulgauerit, somnia
 prodiderunt: uiso sibi ipsas Eleusinas deas habitu meretricio ante aptum
 lupanar uidere prostantes: admiratīq̄, & causas non conueniēteis numinibus
 turpitudinis consulēti, respondisse iratas: ab ipso se adyto pudicitiz suæ ui
 abstractas, & passim adeuntibus prostitutas. Adeo semp̄ ita se & sciri & coli
 numina maluerūt, qualiter in uulgo antiquitas ip̄a fabulata est: quæ & imagines
 & simulacra formarum talium prorsus alienis, & ætates tam incremēti quā
 diminutionis ignaris, & amictus ornatusq̄ uarios corpus non habentibus,
 assignauit. Secundum hæc Pythagoras ipse atq̄ Empedocles, Parmenides quoq̄
 & Heraclitus, de dijs fabulati sunt: nec secus Timæus, qui progenies eorum
 sicut traditum fuerat, executus est.

Quando philosophi uti soleant fabulis.

Alias πρῶτον αὐτῶν

Quinque esse genera somniandi, atque somnium hoc Scipionis ad prima tria genera debere referri.

Caput III.

His prælibatis, anteq̄ ipsa somnii v̄ba tractemus, prius q̄t somniandi modos
 obseruatio dephenderit, cū licentiā figuraz q̄ passim quiescētibus ingerunt, sub definitionē & regulam uetustas mitteret, edisseramus: ut
 cui eorū gni somnium quo de agimus applicandū sit, innotescat. Oīm q̄ uidere
 sibi dormientes uident, quinque sunt principales diuersitates & noia: Aut
 em̄ ē ὄρα q̄ scdm̄ Græcos, qd̄ Latini somniū uocant: aut ē ὄρα, qd̄ uisio recte
 appel-

Quinque somniorū genera.

A appellat: aut *καταπνοια*, qđ oraculū nuncupat: aut est *ενυπνιον*, qđ insomniū dicitur: aut ē *φάντασμα*, qđ Cicero (q̄ries opus hoc noīe fuit) uisum uocauit. Ultima ex his duo cū uideat, cura interpretatiōis indigna sūt, q̄a nihil diuinatiōis apporant, *ενυπνιον* dico & *φάντασμα*. Est em̄ *ενυπνιον*, q̄ries cura opp̄si animi uel corporis siue fortunæ, q̄lis uigilantē fatigauerit, talē se ingerit dormienti. Animi, ut si amator delicijs suis aut fruētē se uideat, aut carentē: si metuens q̄s imminentē sibi uel insidijs uel potestate p̄sonā, aut incurrisse hanc ex imagine cogitationū suarū, aut effugisse uideat. Corporis, si temeto ingurgitatus, aut distētus cibo, uel abundātia p̄focari se extimet, uel grauātibus exonerari: aut cōtrā, si esuriens cibū, aut potū sitiēs, desiderare, quærere, uel etiā inuenisse uideat. Fortunæ, cū se quis existimat, uel potētia, uel magistratu, aut augeri pro desiderio, aut exui pro timore. Hæc & his similia, qm̄ ex habitu mentis quietē sicut p̄uenerant, ita & turbauerant dormientis, unā cum somno aduolant, & pariter euanescent.

Insomnium.

Hinc & insomnio nomē, non quia per somnium uidetur (hoc enim est huic ḡni cōmune cum cæteris) sed quia in ipso somnio tantūmodo esse creditur dū uidet, post somnium nullā sui utilitatem uel significationē relinquit. Falsa esse insomnia, nec Maro tacuit: Sed falsa ad cælum mittūt insomnia manes. Cælū hic uiuorū regionē uocans: q̄a sicut dī nobis, ita nos defunctis sup̄i habemur. Amorē quoq̄ describens, cuius curā semp̄ sequuntur insomnia, ait: Hærēt infixi pectore uultus, Verbaq̄, nec placidā membrīs dat cura quietem. Et post hæc: Anna soror, quæ me suspensam insomnia terrent. *φάντασμα* uero, hoc ē uisum, cum inter uigiliā & adultam quietē, in quadā (ut aiunt) prima somni nebula adhuc uigilare se existimās q̄ dormire uix cœpit, aspicere uidet irruentes in se, uel passim uagantes formas, à natura seu magnitudine seu specie discrepātes, uariasq̄ tēpestates rerū uel lætas uel turbulētas. In hoc ḡne ē *επιόλιθος*, quē publica p̄suasio q̄scentes opinat̄ inuadere, & p̄dere suo p̄sios ac sentiētes grauare. His duobus modis ad nullā noscendi futuri opem receptis, tribus cæteris in ingenium diuinationis instruimur. Et est oraculū q̄dem, cum in somnis parens, uel alia sancta grauisq̄ p̄sona, seu sacerdos, uel etiā deus, apte euenturū quid, aut non euenturū, faciendum, uitandum uel denūtiat. Visio est aut̄, cum id q̄s uidet, qđ eodem modo quo apparuerat eueniet. Amicum p̄gre cōmorantem quem non cogitabat, uisus est sibi reuersum uidere, & procedenti obuius quem uiderat uenit in amplexus. Depositu in q̄ete suscepit, & matutinus ei p̄cator occurrit, mandans pecuniā tutelæ, & fidei custodiae celandam committens. Somnium proprie uocat̄, qđ tegit figuris, & uelat ambagibus, nō nisi interpretatione intelligendā significationem rei quæ demonstrat. Quod quale sit, non à nobis exponendum est, cum hoc unusq̄sq̄ ex usu qđ sit agnoscat. Huius q̄ncq̄ sunt species, aut em̄ p̄prium, aut alienū, aut cōe, aut publicū, aut ḡnale est. Proprium est, cum se q̄s facientē patientem uel aliqd̄ somniat. Alienum, cum aliū. Cōe, cum se unā cum alio. Publicū est, cum ciuitati forōue uel teatro, seu q̄buslibet publicis mœnibus actibus uel, triste uel lætum qđ existimat accidisse. Ḡnale est, cum q̄s circa solis orbē lunarē uel globū, seu alia sidera, uel cælū, oēsq̄ terras, aliqd̄ somniat inouatū. Hoc aut̄ qđ Scipio uidisse se retulit, tria illa q̄ sola pbabilia sunt ḡna principalitatis amplectit: & oēs ip̄ius sōn̄ij spectum.

6. encidos.

4. encidos.

Phantasma.

Oraculum.

visio.

Somnium.

Scipiōis somnium ad qđ genus sit referendum.

cies attingit. Est enim oraculum: quia Paulus & Africanus uterq; parens, sancti grauesq; ambo, nec alieni à sacerdotio, quod illi euentur; esset enuntiarunt. Est uisio: quia loca ipsa, in quibus post corpus, uel qualis futurus esset aspexit. Est somnium: quia rer; quæ illi narratæ sunt, altitudo, tecta profunditate prudentiæ, non potest nobis nisi sciëntia interpretationis aperiri. Ad ipsius quoq; somnii species omnes refertur. Est proprium: quia ad supera ipse perductus est, & de se futura cognouit. Est alienum: q; quem statum aliorum animæ sortitæ sunt, deprehendit. Est cõmune: q; eadem loca tam sibi q; cæteris eiusdem meriti didicit pparari. Est publicum: q; uictoriã patriæ, & Carthaginis interitũ, & Capitolinum triumphum, & sollicitudinẽ futuræ seditionis agnouit. Est generale: q; cœlum cœliq; circulos conuersionisq; concentum, uiuo adhuc homini noua & incognita: stellarum etiam ac luminum motus, terræq; omnis sitũ suspiciendo uel despiciendo concepit. Nec dici potest nõ aptũ fuisse Scipionis personæ somnium, qd generale esset & publicum: quia necdum illi cõtigisset amplissimus magistratus: imò cũ adhuc, ut ipse dicit, penè miles haberet. Aũt enim, non habẽda pro ueris de statu ciuitatis somnia, nisi quæ rector eius magistratus ue uidisset: aut quæ de plebe non unus, sed multi similia somniasent. Ideo apud Homerũ, cum in concilio Græcor; Agamemnon somnium qd de instruendo prælio uiderat, publicaret: Nestor qui non minus ipse prudẽtia, q; omnis iuuenta uiribus iuuat exercitum, conciliãs fidem relatis, de statu inquit publico credẽdum regio somnio: quod si alter uidisset, repudiaremus ut futile. Sed non ab re erat, ut scipio, & si necdũ adeptus tũc erat consulatũ, nec erat rector exercitus, Carthaginis somniaret interitum, cuius erat autor futurus: audiretq; uictoriam beneficio suo publicandã: uideret etiam secreta naturæ, uir nõ minus philosophia q; uirtute præcellens. His assertis, quia superius falsitatis insomniorum Vergilium testem citantes, eius uersus fecimus mentionẽ, eruti de geminar; somnii descriptione portar;: si quis forte quærere uelit, cur porta ex ebore falsis, è cornu ueris sit deputata, instruetur autore Porphyrio, qui in commentarijs suis hæc in eundem locum dicit ab Homero sub eadem diuisione descripta: Latet (inquit) omne uerum: hoc tamen anima, cum ab officijs corporis somno eius paululum libera est, interdum aspicit: nonnunq; tẽdit aciem, nec tamẽ peruenit. Et cum aspicit, tamen non libero & perfecto lumine uider, sed interiecto uelamine, quod nexus naturæ caligantis obducit. Et hoc in natura esse idẽ Vergilius asserit, dicens: Aspice, nanq; omnem, quæ nunc obducta tuẽti Mortales hebetat uisus tibi, & humida circum Caligat, nubem eripiam. Hoc uelamen cum in quiete ad uer; usq; aciem introspeciẽtis admittit: de cornu credit: cuius ista natura est, ut tenuatum uisui peruium sit. Cum autẽ à uero hebetat ac repellit obtutũ, ebur putat: cuius corpus ita natura densatũ ẽ, ut ad q;uis extremitatẽ tenuitatis crassum, nullo uisu ad ulteriora tendente penetret.

Propositum seu scopus huius somnii quis sit. Caput IIII.

TRactatis generibus & modis, ad quos somniũ Scipionis referẽ, nunc ipsam eiusdem somnii mentem, ipsumq; propositũ quod Græci *σκοπος* uocãt, anteq; uerba inspiciant, tentemus aperire: & eò pertinere propositũ præsentis operis asseramus, sicut iam in principio huius sermonis adstru-

Quo somnium publicũ concinat Scipioni adhuc militi.

Somni portæ.

A ximus, ut animas bene de rep. meritorū, post corpora cœlo reddi, & illis frui beatitudinis perpetuitate nos doceat. Nam Scipionem ipsum hæc occasio ad narrandum somnium prouocauit, quod longo tempore se testatus est silentio condidisse. Cum em̄ Lælius quereretur, nullas Nasicæ statuas in publico, in interfecti tyrāni remuneratione locatas, respondit Scipio post alia in hæc uerba: Sed quanquam sapientibus conscientia ipsa factorum egregiorum amplissimum uirtutis est præmium, tamen illa diuina uirtus, non statuas plumbo in hærentes, nec triumphos arescentibus laureis, sed stabiliora quædam, & uiridiora præmiorum genera desiderat. Quæ tamen ista sunt inquit Lælius? Tū Scipio, patimini me inquit (quoniam tertium diem iam feriatum sumus) & cætera prosequi, quibus ad narrationem somnii uenit, docēs illa esse stabiliora & uiridiora præmiorum genera, quæ ipse uidisset in cœlo bonis rerū. seruata rectoribus, sicut his uerbis eius ostenditur: Sed quo sis Africane alacrior ad tutandā remp. sic habeto: Omnibus qui patriam conseruauerint, adiuuerint, auerint, certū esse in cœlo & definitū locum, ubi beati sempiterno æuo fruant. Et paulo post, hunc certū locum qui sit designās, ait: Sed sic scipio, ut auus hic tuus, ut ego qui te genui, iustitiā cole & pietatē: quæ cum magna in parētibus & propinquis, tum in patria maxima est. Ea uita uia est in cœlum, & in hunc cœtum, eorum qui iam uiixerint: & corpore laxati incolunt locum, quē uides, significans galaxian. Sciendum est em̄, q̄ locus in q̄ sibi uideat esse Scipio per qui etem, lacteus circulus est, qui galaxias uocat. Siquidē his uerbis in principio utitur: Ostēdebat autem Carthaginem de excelso & pleno stellarum illustri & claro quodam loco. Et paulo post apertius dicit: Erat autem is splēdidissimo candore inter flammās circulus elucens, quem uos (ut à Graiis accepistis) orbē lacteum nuncupatis: ex quo mihi omnia contemplanti præclara & mirabilia uidebant. Et de hoc quidē galaxia, cū de circulis loquemur, plenius differemus.

Quamq̄ omnes numeri modo quodam pleni sint, tamen octonarium ac septenarium peculiariter plenus dicitur: quamq̄ ob causam octonarius plenus uocetur. Caput V.

D **S**ed iam quoniā inter libros, q̄s de repu. Cicero, quos uel prius Plato scripserat, quæ differētia, quæ similitudo habeatur, expressimus, & cur operi suo uel Plato Eri indiciū, uel Cicero somniū Scipionis ascriuerit: qd' uel sit ab Epicureis obiectum Platoni, uel quemadmodum debilis calumniā refellatur, & quibus tractatibus philosophi admisceant, uel à quibus penitus excludant fabulosa, retulimus: adiecit q̄s post hæc necessario genera omnium imaginum, quæ falsò, quæq̄ uerò uident in somniis: ipsasq̄ distinximus species somniorum, ad quas Africani somniū constaret referri: & cur Scipioni cōuenerit talia somniare: & de geminis somnii portis: q̄ fuerit à ueteribus expressa sententia sup̄ his omnibus: ipsius somnii, de quo loquimur, mētem propositūq̄ signauimus: & partē cœli euidentē expressimus, in q̄ sibi Scipio per quietē, hæc uel uidisse uisus ē, uel audisse q̄ retulit. Nūc iam discutiēda nobis sunt ipsius somnii uerba, non oīa, sed ut q̄q̄ uidebunt digna quæsitū. Ac prima nobis tractāda se ingerit pars illa de numeris, in q̄ sic ait: Nam cum ætas tua septenos octies solis anfractus reditusq̄ cōuerterit, duoq̄ hi nūeri, quorum uterq̄ plenus, al' altera de causa habet, circuitu naturali summā tibi fatalē confecerint, in te unum atq̄ in tuum

Nullū corpus
plenum.

Oēs nūeri quo
dammodo pleni.

Qui numeri
proprie pleni
uocentur.

Cur octonari-
us plenus dica-
tur, rō prima.

tuum nomen se tota conuertet ciuitas. Te senatus, te omnes boni, te socij, te La-
tini intuebunt: tu eris unus in quo nitat̄ tota ciuitatis salus: ac ne multa, dicta-
tor remp. constituas oportet, si impias propinquorū manus effugeris. Ple-
nitudinem hic non frustra numeris assignat. Plenitudo enim proprie nisi diui-
nis rebus supernisq; non cōuenit: neq; enim corpus proprie plenum dixeris,
quod cum sui sit impatiens effluendo, alieni appetēs est hauriendo. Quæ si me-
tallicis corporibus non usu eueniunt, non tamen plena illa, sed uasta dicenda
sunt. Hæc est igitur communis numerorū omnium plenitudo, q̄ cogitatio
ni à nobis ad superos meanti, occurrit prima perfectio incorporalitat̄ in nu-
meris. Inter ipsos tamen proprie pleni uocantur secundum hos modos, qui
præsenti tractatui necessarij sunt, qui aut uim obtinent uinculorum, aut corpo-
ra rursus efficiuntur, aut corpus efficiunt: sed corpus, q̄d intelligendo, nō senti-
endo concipias. Totum hoc, ut obscuritatis depulsetur offensa, paulo altius re-
petita rerum luce, pandendum est: Omnia corpora superficie finiuntur, & in
ipsam eorum pars ultima terminatur. Hi autem termini, cum sint semper circa
corpora q̄rum termini sunt, incorporei tamē intelliguntur. Nam quousq; cor-
pus esse dicitur, necdum terminus intelligitur: cogitatio quæ conceperit termi-
num, corpus relinqt. Ergo primus à corporibus ad incorporea transitus, ostē-
dit corporum terminos: & hæc ē prima incorporea natura post corpora, sed
nō pure, nec ad integrum carens corpore. Nam licet extra corpus natura eius
sit, tamen nō nisi circa corpus apparet. Cum totū deniq; corpus nominas, etiā
superficies hoc uocabulo continetur. De corporibus eam, tamen si non res, sed
intellectus sequestrat. Hæc superficies sicut est corporū terminus, ita lineis ter-
minatur, quas suo nomine grammas Græcia uocauit. Punctis lineæ finiuntur.
Et hæc sunt corpora quæ mathematica uocant̄, de quibus solerti industria ge-
ometriae disputat̄. Ergo hæc superficies cum ex aliqua parte corporis cogitat̄,
pro forma subiecti corporis accipit numerum linearū. Nam seu trium, ut tri-
gonum: seu quatuor, ut quadratum: seu plurium sit angulorū, totidē lineis sese
ad extrema tangentibus planities eius includit̄. Hoc loco admonendi sumus,
q̄d omne corpus lōgitudinis, latitudinis, & altitudinis dimensionibus cōstat.
Ex his tribus in lineæ ductu una dimensio est, longitudo: est enim sine latitudi-
ne. Planities uero quam Græci ἐπιφάνεια uocant, longo latoq; distenditur, alto
carer: & hæc planities quantis lineis cōtineatur, expressimus. Soliditas autem
corporum constat, cum his duabus additur altitudo: fit enim tribus dimensio-
nibus impletis corpus solidum, quod στερεόν uocāt, qualis est tessera, quæ cubus
uocatur. Si uero non unius partis, sed totius uelis corporis superficiem cogita-
re, q̄d proponimus esse q̄dratum (ut de uno q̄d exemplo sufficiet, disputemus)
iam nō quatuor, sed octo anguli colligunt̄: quod tum animaduertis, si sup unū
quadratum, quale prius diximus, alterū tale altius impositum mēte cōspicias,
ut altitudo q̄ illi plano deerat, adijciat̄: fiatq; tribus dimētionibus impletis cor-
pus solidum, q̄d στερεον uocāt, ad imitationē tesserae q̄ cubus uocāt. Ex his ap-
paret octonarium numerum solidum corpus & esse & haberi: siquidem unū
apud geometras puncti locū obtinet. Duo, lineæ ductū faciūt, q̄ duobus pun-
ctis, ut supra diximus, coercet̄. Quatuor ὄμο puncta aduersum se in duobus or-
dini

A dinibus bina per ordinem posita, exprimunt quadri speciē, à singulis punctis in aduersum punctū eiecta linea. Hæc quatuor ut diximus duplicata, & octo facta, duo quadra similia describunt: quæ sibi supposita, additaq; altitudine, formam cubi, qd est solidū corpus, efficiunt. Ex his apparet antiquiorē esse numerum superficie & lineis, ex quibus illā constare memorauimus, formisq; oibus. A lineis em̄ ascendit ad numerū, tanq; ad priorem, ut intelligat ex diuersis numeris linearū, q̄ formæ geometricæ describant. Ipsam uero superficiē cū lineis suis, primam post corpora diximus incorpoream esse naturam, nec tamē sequestrandam, propter perpetuam cum corporibus societatem. Ergo quod ab hac sursum recedit, iam purē incorporeum ē. Numeros autem hac superiores præcedens sermo patefecit. Prima ē igitur perfectio incorporealis in numeris. Et hæc est, ut diximus, numerorū omnium plenitudo. Seorsum autem illa (ut supra admonuimus) plenitudo est eorum, qui aut corpus efficiunt, aut efficiuntur, aut uim obtinēt uinculorum, licet alias quoq; causas quibus pleni numeri efficiantur, esse non ambigā. Qualiter autē octonarius numerus solidum corpus efficiat, antē satis probatum est. Ergo singulariter quoq; plenus iure dicet̄ propter corporeæ soliditatis effectum. Sed & ad ipsam cœli harmoniam, id est concinentiam, hunc numerū magis aptum esse non dubium est, cū spheræ ipsæ octo sint, quæ mouētur, de quibus secuturus sermo procedet. Oēs quoq; partes, de quibus constat hic numerus, tales sunt, ut ex earum compage plenitudo nascatur. Est enim aut de his quæ necq; generantur, necq; generant, de monade & septem: quæ qualia sint, suo loco plenius explicabitur: aut de duplicato eo qui & generatur, & generat, id ē quatuor. Nam hic numerus quatuor & nascitur de duobus, & octo generat. Aut componitur de tribus & quinque, quorū alter primus omnium numerorum impar apparuit. quinarij autem potentiam sequēs tractatus attinget. Pythagorici uero hunc numerū iustitiam uocauerūt, quia primus omnium ita soluitur in numeros pariter pares, hoc ē, in bis quaterna: ut nihilominus in numeros æque pariter pares diuisio quoq; ipsa soluat̄ in bis bina. Eadē quoq; qualitate cōtextitur, id ē, bis bina bis. Cum ergo & cōtextio ipsius, pari æqualitate procedat, & resolutio æq̄liter redeat usq; ad monadem, q̄ diuisionē arithmetica ratione nō recipit, merito propter æq̄lem diuisionem iustitiæ nomē accepit. Et quia ex supradictis oibus apparet, q̄ta & partiū suarū, & seorsum sua plenitudine nitat̄, iure plenus uocat̄.

Ratio sc̄da.

Tertia.

Quarta.

Quinta.

Multas esse causas, cur septenarius plenus uocetur. Caput VI.

SUPEREST ut septenariū quoq; numerū plenū iure uocitādum ratio in medio constituta psuadeat. Ac primū hoc trāsire sine admiratione nō possumus, q̄ duo numeri qui in se multiplicati uitale spatium uiri fortis includerēt, ex pari & impari cōstituerunt. Hoc em̄ uere p̄fectum ē, qd ex horū numerorū pmixtione ḡnatur. Nā impar numerus mas, & par sc̄mina uocat̄. Itē arithmetici imparē patris, & parē matris appellatione uenerant̄. Hinc & Timæus Platonis, fabricatorē mundanæ animæ deum, partes eius ex pari & impari, id ē duplari & triplari numero, intertextuisse memorauit: ita ut à duplari usq; ad octo, à triplari usq; ad uigintiseptē staret alternatio mutuādi. Hi em̄ primi cubi utrinq; nascunt̄: siquidē à paribus bis bini, qui sunt quatuor, superficie faci

faciunt: bis bini bis, qui sunt octo, corpus solidum fingunt. A dispari uero ter terna quæ sunt nouem, superficiem reddunt: & ter terna ter, id est, ter nouena, quæ sunt uigintiseptem, primum æque cubum alterius partis efficiunt. Vnde intelligi dat, hos duos numeros, octo dico & septem, qui ad multiplicationem animorum perfecti in rep. uiri conuenerunt, solos idoneos ad efficiendam mundi animam iudicatos, quia nihil post autorem potest esse perfectius. Hoc quoque notandum est, quod superius asserentes communem numerorum omnium dignitatē, antiquiores eos superficie & lineis eius, omnibusque corporibus ostendimus: procedens autem tractatus inuenit numeros & ante animam mundi fuisse, quibus illam contextā augustissima Timæi ratio naturæ ipsius conscia testis expressit. Hinc est quod pronuntiare non dubitauerunt sapientes, animam esse numerum se mouentem.

Prima ratio cur perfectus sit numerus septenarius, ex partibus ipsius sumpta.

Nunc uideamus cur septenarius numerus suo seorsum merito plenus habeatur: cuius ut plenitudo noscat, primum merita partium de quibus constat, tum de modo quod ipse possit, inuestigemus. Constat septenarius numerus, uel ex uno & sex, uel ex duobus & quatuor, uel ex tribus & quatuor. Singularum compagum membra tractemus: ex quibus fatebimur nullum alium numerum tam uaria esse maiestate fecundum. Ex uno & sex, compago prima componitur. Vnum autem, quod *μονάς* id est unitas, dicitur, & mas idem & foemina est: par idem atque impar, ipse non numerus, sed fons & origo numerorum. Hæc monas initium finisque omnium, neque ipsa principij aut finis sciens, ad summum refertur deum, eiusque intellectum a sequentium numero rerum & potestatum sequestret: nec in inferiore post deum gradu frustra eam desideraueris. Hæc illa est mens, a summo nata deo, quæ uices temporum nesciens, in uno semper quod adest, consistit æuo: cumque, utpote una, non sit numerabilis, innumeras tamen generum species, & de se creat, & intra se continet. Inde quoque aciem paululum cogitationis inclinans, hanc monadem reperies ad animam referri. Anima enim aliena a syluestris contagione materiae, tantum se auctori suo ac sibi debens, simplicem sortita naturam, cum se animandæ immensitati uniuersitatis infundat, nullum inuit tamen cum sua unitate diuortium. Vides ut hæc monas orta prima rerum causa, ad usque animam ubique integra, & semper indiuidua continuationem potestatis obtineat. Hæc de monade castigatius quam se copia suggererat. Nec te remordeat, quod cum omni numero præesse uideatur, in coniunctione præcipue septenarij prædicetur. Nulli enim aptius iungitur monas incorrupta, quam uirgini. Huic autem numero, id est septenarij, adeo opinio uirginitatis inoleuit, ut Pallas quoque uociteat. Nam uirgo creditur, quia nullum ex se parit numerum duplicatus, qui intra denarium coarctetur, quem primum limitem constat esse numerorum. Pallas ideo, quia ex solius monadis foetu, & multiplicatione processit: sicut Minerua solo ex uno parente nata prohibetur. Senarius uero qui cum uno coniunctus septenarium facit, uariæ ac multiplicis religionis & potentiae est. Primum, quod solum ex omnibus numeris qui infra decem sunt, de suis partibus constat. Habet enim medietatem, & tertiam partem, & sextam partem: & est medietas tria, tertia pars duo, sexta pars unum, quæ omnia simul sex faciunt. Habet & alia suæ uenerationis indicia: sed ne longior faciat sermo fastidium, unum ex omnibus eius officium persequemur, quod ideo præ-

Vis numeri senarij.

A p̄tulimus, quia hoc commemorato, non senarij tm̄, sed & septenarij pariter dignitas astruetur. Humano partui frequentiore usum nouem mensium, certo numerorum modulamine natura constituit: sed ratio sub asciti senarij numeri multiplicationē procedens, etiam septem menses compulit usurpari. Quā breuiter absoluteq; duos esse primos om̄ium numerorū cubos, id est, à pari octo, ab impari uigintiseptem, & esse imparem marē, parem foeminā superius exp̄simus. Horū uterq; si per senarium numerum multiplicetur, efficiunt dierū numerum, qui septem mensibus explicātur. Coeant em̄ numeri, mas ille qui memoratur, & foemina, octo scilicet & uigintiseptem, pariunt ex se quinq; & triginta. Hæc sexies multiplicata, creant decem & ducentos, qui numerus dierū mēsem septimū claudit. Ita est ergo natura foecūrus hic numerus, ut primam

B humani partus perfectionem, quasi arbiter quidam maturitatis, absoluat. Discretio uero partus futuri (sicut Hippocrates refert) sic in utero dignoscitur: Aut enim septuagesimo, aut nonagesimo die conceptus mouetur. Dies ergo motus, quicumq; fuerit de duobus, ter multiplicatus, aut septimum, aut nonum explicat mensem. Hæc de prima septenarij copulatione libata sint. Se-

C cunda de duobus & quinq; est. Ex his dyas, quia post monadem prima ē, primus est numerus. Hæc ab illa om̄ipotentia solitaria, incorporis intelligibilis linea prima defluxit. Ideo & ad uagas stellarum & luminum sphaeras refertur, quia hæc quoq; ab illa quæ ἀπλως dicitur, in numerum scissæ, & in uarij motus contrarietatem retortæ sunt. Hic ergo numerus cū quinario aptissime iungitur, dum hic ad errantes, ut diximus, ad cœli zonas ille referatur. Sed ille ratione scissionis, hic numero. Illa uero quinario numero proprietates excepta potentia ultra cæteras eminentes euenit, q̄ solus om̄ia quæq; sunt, quæq; uidentur esse, complexus est. Esse autē dicimus intelligibilia, uideri esse corporalia omnia, seu diuinum corpus habeant, seu caducum. Hic ergo numerus simul om̄ia & supera & subiecta designat. Aut em̄ deus summus est, aut mens ex eo nata, in qua species rerum continentur: aut mundi anima, quæ animarū omnium fons est, aut celestia sunt usq; ad nos, aut terrena natura est, & sic quinarij us rerum om̄ium numerus impletur. De secunda septenarij numeri coniuncti-

D one dicta hæc, pro affectatæ breuitatis necessitate sufficiat. Tertia est de tribus & quatuor, quæ quātum ualeat, reuoluamus: Geometrici corporis ab impari prima planities in tribus lineis constat: his enim trigonalis forma concluditur. A pari uero prima in quatuor inuenitur. Item scimus secundum Platonem, id est, secundū ipsius ueritatis arcanum, illa forti inter se uinculo colligari, quibus interiecta medietas præstat uinculi firmitatem. Cum uero medietas ipsa geminatur, ea q̄ extrema sunt, non tenaciter tantum, sed etiam insolubiliter uinciuntur. Primo ergo ternario numero contigit, ut inter duo summa, mediū q̄ uinciret, accipet. Quaternarius v̄o duas medietates primus oim̄ nactus est, quas ab hoc numero deus mundanæ molis artifex conditorq; mutuatus, insolubili inter se uinculo elementa deuinxit, sicut in Timæo Platonis assertū est. Nec aliter tam controuersa sibi ac repugnantia, & natura communionem abnuentia promisceri, terram dico & ignem, potuisse per tam iugabilem competentia scederari, nisi duobus medijs, aeris & aquæ nexibus uincirentur. Ita em̄

Dyadis et quinary uis ac uirtus.

Laus ternarij et quaternarij.

ele

elementa inter se diuersissima, opifex tñ deus ordinis opportunitate cōnexuit, ut facile iungerent. Nam cum binæ in singulis qualitates essent, talē unicuiq; de duabus alterā dedit, ut in eo cui adhæreret, cognatā sibi & similē reperiret. Terra est sicca & frigida, aqua uero frigida & humida est: hæc duo elemēta licet sibi p̄ siccum humectumq; contraria sint, per frigidum tñ cōmune iunguntur. Aer humectus & calidus est, & cū aquæ frigidaē contrarius sit calore, conciliatione tñ socij copulat̄ humoris. Sup̄ hūc ignis cum sit calidus & siccus, humorē quidem aeris respuit siccitate, sed connectit̄ societate caloris. Et ita fit, ut singula quæq; elementorū, duo sibi hinc inde uicina, singulis qualitatibus uel ut quibusdā amplectant̄ uicinis. Aqua terram frigore, aerē sibi necit̄ humore. Aer aquæ humecto simili, & igni calore sociat̄. Ignis aerī miscet̄ ut calido, terræ iungit̄ siccitate. Terra ignē sicco patit̄, aquam frigore non respuit. Hæc tñ uarietas uinculorū, si elementa duo forent, nihil inter ipsa firmitatis habuisset, si tria, minus quidē ualido, aliquo tñ nexu uinciēda nodaret. Inter quatuor uero insolubilis colligatio est, cū duæ summitates duabus interiectionibus uincunt̄. Quod erit manifestius, si in medio posueris ipsam continentia sensus de Timæo Platonis exceptā: Diuini decoris, inquit, ratio postulabat, talē fieri mundum, qui & uisum pateret̄ & tactum. Constabat autē, neq; uideri aliquid posse sine ignis beneficio, neq; tāgi sine solido, & solidum nihil esse sine terra. Unde mundi omne corpus de igni & terra instruere fabricator incipiēs, uidit duo conuenire sine medio colligante non posse, & hoc esse optimum uinculum, quod & se pariter & à se liganda deuinciat. Vnā uero interiectionē, tunc solum posse sufficere, cum superficies sine altitudine uincienda est. At ubi arctanda uinculis est alta dimensio, nodum nisi gemina interiectione non necit̄. Inde aerem & aquā inter ignē terramq; contexit, & ita p̄ omnia, una & sibi conueniens iugabilis competētia cucurrit, elementorū diuersitatem ipsa differentiarū æqualitate consocians. Nam quātum interest inter aquam & aerē causa densitatis & ponderis, tantundē inter aerem & ignem est. Et rursus, quod interest inter aerem & aquā causa leuitatis & raritatis, hoc interest inter terram & aquā. Item quod interest inter terram & aquā causa densitatis & ponderis, hoc interest inter aquā & aerem. Et quod inter aquā & aerē, hoc inter aerē & ignē. Et cōtrā, quod interest inter ignē & aerem tenuitatis leuitatisq; causa, hoc inter aerem & aquā est. Et quod est inter aerē & aquam, hoc inter aquam intelligit̄ & terrā. Nec solum sibi uicina & cohærentia comparant̄, sed eadē alternis saltibus custoditur æqualitas. Nam quod est terra ad aerē, hoc est aqua ad ignem: & quāties uerteris, eandē repies iugabilē competentia. ita ex ipso quod inter se sunt æqualiter diuersa sociant̄. Hæc eo dicta sunt, ut apta ratione constaret, neq; planitiem sine tribus, neq; soliditatē sine quatuor posse uiciri. Ergo septenarius numerus geminam uim obtinet uinciēdi, quia ambæ partes eius uincula prima sortitæ sunt: ternarius cum una medietate, quaternarius cū duabus. Hinc in alio loco eiusdem somnii Cicero de septenario dicit: Qui numerus rerū oim̄ ferè nodus ē.

Itē omnia corpora aut mathematica sunt alumna geometriæ, aut talia quæ uisum tactum ue patiant̄. Horū priora tribus incrementorū gradibus constant: aut em̄ linea eijcitur ex puncto, aut ex linea superficies, aut ex planitie soliditas.

A Altera ꝑo corpora quatuor elementorum collato foedere, in robur substantiæ corpulētæ cōcordi cōcretionē coalescūt. Necnō oīm corporum tres sunt dimensionēs, lōgītudo, latitudo, p̄funditas. Termini adnumerato effectu ultimo quatuor, punctū, līnea, sup̄ficies, & ip̄a soliditas. Itē, cū quatuor sint elementa ex quibus cōstāt corpora, terra, aqua, aer, & ignis, tribus sine dubio interstitijs separant: quorū unū est à terra usq; ad aquā, ab aqua usq; ad aerē seq̄ns, tertiu ab aere usq; ad ignē. Et à terra q̄dem usq; ad aquā sp̄atiū, necessitas à physicis dicit̄, q̄a uincire & solidare credit̄, q̄d est in corporibus lutulentum. Vñ Homericus censor cū Græcis imp̄icaretur, Vos om̄es (inq̄t) in terrā & aquā resoluamini, in id dicēs, q̄d est in natura humana turbidum, q̄ facta est hoī prima concretio. Illud uero q̄d est inter aquā & aerem, ἀρμονία dicit̄, id est apta & cōsonans cōuenientia: q̄a hoc sp̄atiū est, q̄d superioribus inferiora conciliat, & facit dissona cōuenire. Inter aerem uero & ignem, obedientia dicit̄, q̄a sicut lutulenta & grauiā superioribus necessitate iungunt̄, ita superiora lutulentis obedientia copulātur, harmonia media coniunctionē utriusq; p̄stante. Ex quatuor igit̄ elementis & tribus eorū interstitijs, absolutionem corporum cōstare manifestum est. Ergo hi duo numeri, tria dico & quatuor, tā multiplici inter se cognationis necessitate sociati, efficiēdis utrisq; corporibus, cōsensu ministri foederis obsequunt̄. Nec solū explicandis corporibus hi duo numeri collatiuum p̄stant fauorē, sed quaternarium q̄dem Pythagorici (quē τετρακτύρ uocāt) adeo quasi ad p̄fectionem animæ p̄tinentem int̄ arcana uenerant̄, ut ex eo & iurisiurandi religionē sibi fecerint, οὐ μὰ τὸν ἀμετέρα ψυχῶν πῶς ἄδονται τετρακτύρ. * Iuro tibi ꝑ eum, q̄ dat aīe nr̄e quaternariū numerū.

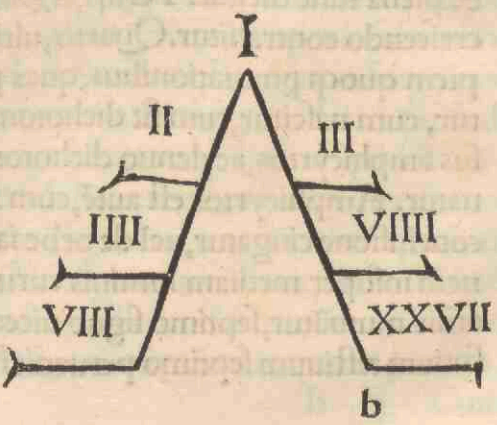
C Ternarius uero assignat animā tribus suis partibus absolutā. Quarū prima est ratio, quā λογιστικόν appellant. Sc̄da animositas, quā θυμικόν uocāt. Tertia cupiditas, q̄ ἐπιθυμητικόν nuncupāt. Item nullus sapiētum animā ex symphonijs quoq; musicis cōstitisse dubitauit. Inter has nō paruae potentiae est, q̄ dicit̄ διὰ πέντε. Hæc cōstat ex duabus, id est διὰ πέντε & διὰ πέντε. Fit autem diapente ex hemiolo, & fit diatessaron ex epitrito. Et est primus hemiolius tria, & primus epitritus quatuor: q̄d quale sit, suo loco plenius exequemur. Ergo ex his duobus numeris constat diatessaron & diapente, ex quibus diapason symphonia ḡnatur. Vnde Vergilius nullius disciplinæ expers, planē & per om̄ia beatos exprimere uolens, ait: O terq; quaterq; beati.

A. Per q̄nostræ aīe numerū dedit ipse quaternum.

.i. encidos.

Sc̄da rō p̄fectionis numeri septenarij.

D Hæc de partibus septenarij numeri sectantes cōpendia diximus, de ip̄o q̄q; pauca dicemus. Hic numerus heptas nunc uocatur, antiquato usu primæ lr̄æ. Apud ueteres em̄ septas uocitabatur, q̄d Græco noīe testabatur uenerationem debitā numero. Nā primo oīm hoc numero aīa mundana ḡnata est, sicut Timæus Platonis edocuit. Monade em̄ in uertice locata, terni nūeri ab eadē ex utraq; parte fluxerunt: ab hac pares, ab illa impares. i. post monadē à parte altera duo, in quatuor, dein octo: ab alīa uero parte, tria, dein nouē, et in uigintiseptē. Et ex his numeris fa-

Tertia.

Quarta.

facta cōtextio, gñationem animæ impio creatoris effecit. Nō parua ergo hinc e potentia numeri huius oñditur, q̄a mundanæ aīæ origo septem finibus continet. Septem quoq̄ uagantiū sphaerarū ordinem illi stelliferæ & oēs cōtinenti subiecit artifex fabricatoris prouidentia, q̄ & superioris rapidis motibus obuiarent, & inferiora oīa gubernarent. Lunā quoq̄ quasi ex illis septimam, numerus septenarius mouet, cursumq̄ eius ipse dispensat. Quod cum multis modis probetur, ab hoc incipiat oñdi. Luna octo & uiginti propè diebus totius zodiaci ambitum conficit. Nam etsi per triginta dies ad solem à quo profecta est, remeat, solos tñ ferè uigintiocto in tota zodiaci circuitione cōsumit: reliq̄s, solem qui de loco in quo eum reliq̄t, abcesserat, cōphendit. Sol em̄ unum de duodecim signis integro mēse metitur. Ponamus ergo, sole in prima parte arietis constituto, ab ipsius (ut ita dicam) orbe emerfisse lunā, quod eam nasci uocamus. Hæc post uigintiocto dies, & horas ferè septem, ad primā partem arietis redit: sed illic nō inuenit solem. Interea em̄ & ipse progressionis suæ lege ulterius abcessit, & ideo ipsa necdum putatur eò unde profecta fuerat, reuertisse: quia oculi n̄ri tunc, non à prima parte arietis, sed à sole eam senserant processisse. Hunc ergo diebus reliquis, id est duobus, plus minus' ue consequitur, & tūc orbi eius denuo succedens, ac denuo inde procedens, rursus dicitur nasci. Inde ferè nunq̄ in eodem signo bis continuo nascitur, nisi in Geminis, ubi hoc nonnunq̄ euenit, q̄a dies in eo sol duos supra triginta altitudine signi morante consumit. Rarissimo in alijs, si circa primā signi partem à sole procedat. Huius ergo uigintiocto dierū numeri, septenarius origo est. Nam si ab uno usq̄ ad septem q̄tum singuli numeri exprimunt, tñ antecedentibus addēdo procedas, inuenies uigintiocto nata de septem. Hunc etiam numerū, qui in quater septenos æqua sorte digeritur, ad totam zodiaci latitudinem emetiendam remetiēdamq̄ consumit. Nam septem diebus ab extremitate septētrionalis oræ obliquè meando per latum, ad medietatem latitudinis peruenit, qui locus appellatur eclipticus. Septem sequentibus à medio ad imum australe delabitur. Septem alijs rursus ad medium obliquata conscendit. Vltimis septem, septentrionali redditur summitati. Item iisdem quater septenis diebus oñem zodiaci et longitudinem & latitudinem circūm perq̄ discurret. Similibus quoq̄ dispensationibus hebdomadam luminis sui uices sempiterna lege uariādo disponit. Primus em̄ septē, usq̄ ad medietatē uelut diuisi orbis excrescit, & *δυχότομος* h tunc uocatur. Sc̄dis, orbem totum renascentes ignes colligendo iam complet, & plena tunc dicitur. Tertijs, *δυχότομος* rursus efficitur, cum ad medietatem decrescendo contrahitur. Quartis, ultima luminis sui diminutione tenuat. Septem quoq̄ p̄mutationibus, quas phasis uocant Græci, toto mense distinguitur, cum nascitur, cum fit dichotomos, & cum fit *ἀμφικύρτος*, cum plena, & rursus amphicyrtos, ac denuo dichotomos, & cū ad nos luminis uniuersitate priuatur. Amphicyrtos est autē, cum supra diametrū dichotomi est anteq̄ orbis conclusionē cingatur, uel de orbe iam minuens inter medietatem ac plenitudinem insuper mediam luminis curuat eminentiā. Sol quoq̄ ipse, de quo uitā oñia mutuatur, septimo signo uices suas uariat: nam à solstitio hyemali ad solstitium æstiuum septimo peruenit signo; & à tropico uerno usq̄ ad autumnale tropi-

Quinta.

A le tropicum septimi signi peragratiōe producitur. Tres quoq̄ conuersio Sexta.
 nes lucis ætheræ per hunc numerũ constant. Est aut̄ prima maxima, sc̄da me-
 dia, minima est tertia: & maxima est anni sc̄dm solem, media m̄sis sc̄dm lunã,
 minima diei sc̄dm ortum & occasum. Est uero unaquæq̄ cōuersio quadripar-
 tita, & ita constat septenarius numerus, id est ex tribus ḡnibus conuersionum,
 & ex quatuor modis quibus unaquæq̄ conuertit̄. Hi sunt aut̄ quatuor modi.
 Fit em̄ prima humida, deinde calida, inde sicca, & ad ultimum frigida. Et maxi-
 ma cōuersio, id est anni, humida est uerno tpe, calida æstiuo, sicca autumnō, fri-
 gida per hyemem. Media aut̄ cōuersio mensis per lunam ita fit, ut prima sit he-
 bdomas humida, q̄a nascens luna humorem assoleat concitare. Sc̄da calida, ad-
 lescente in ea iam luce de solis aspectu. Tertia sicca, quasi plus ab ortu remota.

B Quarta frigida, deficiente iã lumine. Tertia uero conuersio, quæ est diei sc̄dm
 ortum & occasum, ita disponit̄, q̄ humida sit usq̄ ad primã de quatuor parti-
 bus partē diei, calida usq̄ ad sc̄dam, sicca usq̄ tertiã, quarta iam frigida. Septima.
 Ocellanus quoq̄ in incremento suo hunc numerũ tenet. Nam primo nascētis lunæ
 die fit copiosior solito, minuit̄ paulisper sc̄do, minoremq̄ uidet eum tertius q̄
 sc̄dus, & ita decrescēdo ad diem septimum peruenit. Rursus octauus dies ma-
 net septimo par, & nonus sit similis sexto, decimus quinto, & undecimus sit q̄r-
 to par, tertio quoq̄ duodecimus, & tertiusdecimus sit similis sc̄do, quartusdeci-
 mus primo. Tertia uero hebdomas eadē facit quæ prima, quarta eadem quæ
 secunda. Hic deniq̄ est numerus, qui hoīem concipi, formari, edi, uiuere, ali- Octaua.
 ac per om̄es ætatum gradus tradi senectæ, atq̄ om̄ino cōstare facit. Nam ut il-
 lud taceamus, q̄ uterq̄ nulla ui seminis occupatũ, hoc dierũ numero natura cō-
 stituit, uelut decreto exonerandæ mulieris uet̄igali mense redeunte purgari:
 hoc tñ prætereundum non est, quia semē quod post iactum sui intra horas se-
 ptem non fuerit in effusionem relapsum, hæsisse in uitã pronuntiat̄. Verũ se-
 mine semel intra formãdi hominis monetã locato, hoc primum artifex natura
 molitur, ut die septimo folliculũ genitiuũ circundet humori ex mēbrana tã te-
 nui, qualis in ouo ab exteriori testa claudit̄, & intra se claudit liquorẽ. Hoc cū
 à physicis dephensum sit, Hippocrates quoq̄ ipse, qui tam fallere q̄ falli nescit,
 experimenti certus asseruit, referēs in libro q̄ de natura pueri inscribit̄, tale se-
 minis receptaculũ de utero eius eiectum, quã septimo post cōceptum die gra-
 uidam intellexerat. Mulierẽ em̄ semine non effuso, ne grauida maneret orantẽ,

D imperauerat saltibus concitari, atq̄ septimo die saltu eiectũ cum tali folliculo,
 qualẽ suprã retulimus, suffecisse cōceptui: Hæc Hippocrates. Straton uero pe-
 ripateticus, & Diocles Carystius per septenos dies cōcepti corporis fabricam
 hac obseruatione dispensant, ut hebdomade secunda credant guttas sanguinis
 in superficie folliculi de q̄ diximus, apparere: tertia demergi eas introrsum ad
 ipsum cōceptionis humorẽ: quarta humorem ipsum coagulari, ut quiddã uel-
 ut inter carnem & sanguinẽ liquida adhuc soliditate conueniat: quinta v̄o in-
 terdũ fingi in ipsa substãtia humoris humanã figuram, magnitudine quidem
 ap̄is, sed ut in illa breuitate mēbra omnia, & designata totius corporis liniamẽ
 ta consistant. Ideo autem adiecimus, interdum, quia constat quoties quinta he-
 bdomade fingitur designatio ista membrorũ, mēse septimo maturari partum.

Cum autem nono mense absolutio futura est, siquidem foemina fabricatur, sexta hebdomade iam membra diuidi: si masculus, septima. Post partum uero utrum uictur sit quod effusum est, an in utero sit praemortuum, ut immo spirans nascatur, septima hora discernit. Ultra hunc enim horarum numerum, quae praemortua nascuntur, aeris halitum ferre non possunt: quem quisquis ultra septem horas sustinuerit, intelligit ad uitam creatus, nisi alter forte, qualis perfectum potest, casus eripiat. Item post dies septem iactat reliquias umbilici, & post bis septem incipit ad lumem uisus eius moueri, & post septies septem liberè iam & pupulas, & totam faciem conuertit ad motus singulos uidentorum. Post septem uero menses dentes incipiunt mandibulis emergere. Et post bis septem, sedet sine casus timore. Post ter septem, sonus eius in uerba prorumpit. Et post quater septem, non solum stat firmiter, sed & incedit. Post quinquies septem, incipit lac nutricis horrescere, nisi forte ad patientiam longioris usus continuata consuetudine protrahatur. Post annos septem, dentes qui primi emerferant, alijs aptioribus ad cibum solidum nascentibus cedunt, eodemque anno, id est septimo, plene absoluitur integritas loquendi. Vnde & septem uocales literae a natura dicuntur inuentae, licet latinitas easdem modo longas, modo breues pronuntians, quinque pro septem tenere maluerit. Apud quos tamen, si sonos uocalium non apices numeraueris, similiter septem sunt. Post annos autem bis septem ipsa aetatis necessitate pubescit. Tunc enim moueri incipit uis generationis in masculis, & purgatio foeminarum. Ideo & tutela pueris quasi uirile iam robur absoluitur, de qua tamen foeminae propter uotorum festinationem maturius biennio legibus liberantur. Post ter septenos annos, genas flore uestit iuueta, idemque annus finem in longum crescendi facit. Et quarta annorum hebdomas impleta, in latum quoque crescere ultra iam prohibet. Quinta omne uirium, quantae inesse unicuique possunt, complet augmentum, nulloque modo iam potest quisque se fortior fieri. Inter pugiles denique haec consuetudo seruat, ut quos iam coronauere uictoriae, nihil de se amplius in incrementum uirium sperent. Qui uero ex parte huius gloriae usque illud manserunt, a professione discedant. Sexies uero septeni anni, seruant uires antea collectas, nec diminutionem, nisi ex accidenti, euenire patiuntur. Sed a sexta usque ad septimam septimanam sit quidem diminutio, sed occulta, & quae detrimentum suum aperta defectioe non prodat. Ideo nonnullarum rerum propter is mos est, ut post sextam ad militiam nemo cogatur. In pluribus datur remissio iusta post septimam. Notandum uero, quod cum numerus septem, se multiplicat, facit aetatem quam proprie perfecta & habet & dicitur: adeo, ut illius aetatis homo, utpote qui iam perfectionem et attigerit, & necdum praeterierit, & consilio aptus sit, nec ab exercitio uirium alienus habeatur. Cum uero decas, qui & ipse perfectissimus numerus est, perfecto numero, id est $\epsilon\pi\tau\alpha\delta\iota$, iungitur, ut aut decies septem, aut septies deni computentur anni, haec a physicis creditur meta uiuendi, & hoc uitae humanae perfectum spatium terminat, quod quisque excesserit, ab omni officio uacuum, soli exercitio sapientiae uacat, & omnem usum sui in suadendo habet, aliorum munerum uacatione reuerendus. A septima enim usque ad decimam septimanam pro captu uirium, quae adhuc singulis perseverant, uariantur officia. Idem numerus totius corporis membra disponit. Septem enim sunt intra hominem, quae a Graecis nigra membra uocantur: Lingua, cor, pulmo, iecur, lien,

A lien, renes duo. Et septē alia cum uenis & meatibus quæ adiacēt singulis ad cibum & spm accipiendum reddendumq; sunt deputata: guttur, stomachus, aluus, uelica, & intestina principalia tria: quorū unum dissipium uocat, qd uētre & cætera intestina secernit. Alterū medium, qd Græci *μεσεντέριον* dicunt. Tertium qd ueteres hiran uocauerunt, habeturq; præcipuum intestinorū omniū, & cibi retrimenta deducit. De spiritu autē & cibo, quibus accipiendis, ut relatū est, atq; reddendis mēbra quæ diximus cum meatibus sibi adiacentibus obseruant, hoc obseruatū est, qd sine haustu spiritus ultra horas septē, sine cibo ultra totidē dies uita nō durat. Septem quoq; sunt gradus in corpore, qd dimensionē altitudinis ab imo in supficiem complent, medulla, os, neruus, uena, arteria, caro, cutis: Hæc de interioribus. In apto quoq; septē sunt corporis partes, **B** caput, pectus, manus, pedesq; & pudendū. Itē qd diuidunt, non nisi septē compagibus iuncta sunt, ut in manibus est humerus, brachium, cubitus, uola, & digitorū terni nodi. In pedibus v̄o femur, genu, tibia, pes ipse, sub q uola est, & digitorū nodi terni simili. Et qd sensus, eorūq; ministeria, natura in capite uelut in arce cōstituit, septē foraminibus sensuū celebrāt officia, id est, oris, ac de inde oculorū, nariū & aurium, binis. Vnde nō immerito hic numerus totius *Decima.* fabricæ dispensator & dñs, agris quoq; corporibus periculū sanitatem ue denuntiat. Imò ideo & septē motibus omne corpus agitat: aut em̄ accessio ē, aut recessio, aut in leuā dextram ue deflexio, aut sursum qd seu deorsum mouet, aut in orbē rotat. Tot uirtutibus insignitus septenarius, quas uel de partibus suis mutuāt, uel totus exercet, iure plenus & habet & dicitur. Et absoluta (ut arbitror) ratione iam constitit, cur diuersis ex causis, octo & septem pleni uocētur. **C** Sensus autē hic est, cum ætas tua quinquagesimum & sextū annum cōpleuerit, qd summa tibi fatalis erit, spes qdem salutis publicæ te uidebit, & p̄ remedijs cōis bonorū oīm status uirtutibus tuis dictatura debebitur, sed si euaseris insidias propinquorū. Nam p̄ septenos octies solis anfractus reditusq; quinquaginta et sex significat annos, anfractū solis & reditū annū uocans: anfractū, propter zodiaci ambitum: reditum, qd eadem signa p̄ annos singulos certa lege metitur.

Obscura inuolutaq; semper esse signa ac somnia de aduersis. Et tamen semper subesse aliquid, quo possit quoquo modo deprehendi ueritas, modo diligens assit scrutator. Caput VII.

D Hic quidam mirantur, qd sibi uelit ista dubitatio, si effugeris, quasi potuerit diuina anima, & olim caelo reddita, atq; hic maxime scientiā futuri professa, nescire, possit ne nepos suus, an nō possit euadere. Sed non aduertunt hanc habere legē omnia uel signa uel somnia, ut de aduersis oblique aut denuntient, aut minentur, aut moneāt. Et ideo quædā cauendo transimus, alia exorādo & litando uitantur, sunt alia ineluctabilia, quæ nulla arte, nullo auertunt ingenio. Nā ubi admonitio est, uigilātia cautionis euaditur. Quod apporant minæ, litatio propitiationis auertit. Nunq̄ denuntiata uanescunt. Hic subncies: Vnde igitur ista discernimus, ut possit, cauendum ne, an exorandum, an uero patiendū sit, dephendi: Sed præsentis operis fuerit insinuare, qualis solet in diuinationibus esse affectata confusio, ut desinas uelut de incerta dubitatione mirari. Cæteræ in suo quoq; opere artificis erit, signa quærere quibus ista discernat, nisi hoc uis diuina impediāt. Nā illud: prohibent nam cætera Parcæ

Scire, Maronis est ex intima disciplinae profunditate sententia. Diuulgatis etiam docemur exemplis, quae plene semper cum praedicuntur futura, ita dubijs obserantur, ut tamen diligens scrutator, nisi diuinitus (ut diximus) impediatur, subesse reperiat apprehendendae uestigia ueritatis: ut ecce Homericum somnium a Ioue, ut dicitur, missum ad conserendam futuro die cum hostibus manum, sub apta promissione uictoriae, spem regis animauit. Ille uelut diuinum secutus oraculum, commisso praelio, amissis suoribus plurimis, uix aegreque in castra remeauit: num dicendum est deum mandasse mendacium? Non ita est. Sed quia illum casum Graecis fata decreuerant, latuit in uerbis somnii, quod animaduersum uel ad uere uincendum, uel ad cauendum saltim potuisset instruere. Habuit enim praecipio, ut uniuersus produceretur exercitus. At ille sola pugnandi hortatione contentus, non uidit quod de producenda uniuersitate praecipium sit, praetermissoque Achille, qui tunc recenti lacessitus iniuria, ab armis cum suo milite feriabatur, rex progressus in praelium, & casum qui debebatur excepit, & absoluit somnium inuidia mentiendi, non omnia de imperatis sequendo. Parem obseruationem diligentiam, Homericam per omnia perfectionis imitator Maro, in talibus quoque rebus obtinuit. Nam apud illum Aeneas ad regionem instruendo regno fataliter eligendam, satis abundeque Delio instructus oraculo, in errorem tamen unius uerbi negligentia relapsus est. Non quidem locorum fuerat, quae petere deberet, nomen insertum: sed cum origo uetus parentum sequenda diceretur, fuit in uerbis quod inter Cretam & Italiam, quae ipsius gentis autores utraque produxerant, magis ostenderet, & (quod aiunt) digito demonstraret Italiam. Nam cum fuissent inde Teucer, hinc Dardanus, uox sacra sic alloquendo: Dardanidae duri, apte consulentibus Italiam, de qua Dardanus profectus esset, obiecit: appellando eos parentis illius nomine, cuius erat origo rectius eligenda. Et hic certae quaedam denuntiationis est, quod de Scipionis fine praedicatur, sed gratia conciliandae obscuritatis, inserta dubitatio, dicto tamen quod indicio somnii continetur, absoluitur. Nam cum dicitur, circuitu naturali summam tibi fatalem confecerint, uitari hunc finem non posse pronuntiat. Quod autem Scipioni reliquis uitae actus sine offensa dubitandi per ordinem retulit, & de sola morte similis est uisus ambigenti, haec ratio est, quod siue dum humano uel morori parceret uel timori, seu quod utile est hoc maxime latere, pronius caetera oraculis quae uitae finis exprimitur: aut cum dicitur, non sine aliqua obscuritate profertur.

Quatuor esse uirtutum genera: politicas, purgatorias, animi purgati, & exemplares. Et cum uirtus beatorum efficiat, sitque primum illud uirtutum genus in rerum publicarum gubernatoribus, ideo hos utique fore felices.

Caput

VII.

His aliqua ex parte tractatis, progrediamur ad reliqua. Sed quis sis Africane alacrior ad tutandam rempublicam sic habeto: Omnibus qui patriam conseruauerint, adiuuerint, auxerint, certum esse in caelo definitum locum, ubi beati aeuo sempiterno fruuntur. Nihil est enim illi principi deo, qui omnem mundum regit, quod quaedam in terris fiat, acceptius, quam concilia coetusque hominum iure sociati, quae ciuitates appellatur. Earum rectores & seruatores hinc profecti, huc reuertuntur. Bene & opportune, postquam de morte praedixit, mox praemia bonis post obitum speranda subiecit: quibus adeo a metu praedicti interitus cogitatio uiuentis erecta est, ut ad moriendi desiderium ultro animaretur, maiestate promissae beati

A atitudinis & cœlestis habitaculi. Sed de beatitate quæ debetur conseruatoribus patriæ, pauca dicenda sunt, ut postea locum omnem, quem hic tractandum recepimus, resoluamus. Solæ faciunt uirtutes beatum, nullaque alia quicquam uia hoc nomen adipiscitur. Unde quæ existimant nullis nisi philosophantibus inesse uirtutes, nullos propter philosophos beatos esse pronuntiant. Agnitionem enim rerum diuinarum sapientiam propriè uocantes, eos tantummodo dicunt esse sapiētes, qui supna acie mentis regunt, & quærendi sagaci diligentia comprehendunt, & quantum uiuendi perspicuitas præstat, imitantur. Et in hoc solo esse aiunt exercitia uirtutum, quarum officia sic dispensant. Prudentiæ esse, mundum istum & omnia quæ mundo insunt, diuinorum contemplatione despiciere, omnemque animæ cogitationem in sola diuina dirigere. Temperantiæ, omnia relinquere, inceptum natura patitur, quod corporis usus regere. Fortitudinis, non terreri animam à corpore quodam modo ductu philosophiæ recedentem, nec altitudinem perfectæ ad superna ascensionis horrere. Iustitiæ, ad unam sibi huius propositi consentire uiam uniuscuiusque uirtutis obsequium. Atque ita fit, ut secundum hoc tam rigidæ definitionis abruptum, rerum rectores beati esse non possint. Sed Plotinus inter philosophiæ professores cum Platone princeps, libro de uirtutibus, gradus earum uera & naturali diuisionis ratione compositos, per ordinem digerit. Quatuor sunt (inquit) quaternarum generum uirtutum. Ex his primæ politicæ uocantur, secundæ purgatoriarum, tertiæ animi iam purgati, quartæ exemplares. Et sunt politicæ hominibus: quia sociale animal est. His boni uiri reipublice consulunt, urbes tuentur: his parentes uenerantur, liberos amant, proximos diligunt: his ciuium salutem gubernant, his socios circumspecta prouidentia protegent, iusta liberalitate deuinciunt: hisque sui memores alios fecere merendo. Et est politica prudentiæ, ad rationis normam, quæ cogitat, quæque agit, uniuersa dirigere, ac nihil propter rectum uelle, uel facere, humanisque actibus tanquam diuis arbitris, prouidere. Prudentiæ insunt ratio, intellectus, circumspectio, prouidentia, docilitas, cautio. Fortitudinis est, animum supra periculi metum agere, nihilque nisi turpia timere, tolerare fortiter uel aduersa uel prospera. Fortitudo præstat magnanimitatem, fideliā, securitatē, magnificentiam, constantiam, tolerantiam, firmitatē. Temperantiæ, nihil appetere poenitendum, in nullo legem moderationis excedere, sub iugum rationis cupiditatē domare. Temperantiæ sequuntur, modestia, uerecundia, abstinentia, castitas, honestas, moderatio, parcitas, sobrietas, pudicitia. Iustitiæ, seruare unicuique quod suum est. De iustitia ueniunt, innocentia, amicitia, concordia, pietas, religio, affectus, humanitas. His uirtutibus uir bonus, primum sui, atque in reipublice rector efficitur, iuste ac prouide gubernans humana, diuina non deserens.

*Sola uirtute
beatos effici.*

*Officia uirtutum
secundum
Stoicos.*

*Quatuor uirtutum
genera
secundum Plato
nicos.*

Primum genus.

Secundum.

Tertium.

Secundæ, quas purgatorias uocant, hominibus sunt, quæ diuini capax est, solumque animum eius expediunt, quæ decreuit se à corporis contagione purgare, & quadam humano rum fuga solis se inserere diuinis. Hæ sunt otiosorum, quæ à reipublice actibus se sequestrant. Harum quod singulæ uelint, superius expressimus, cum de uirtutibus philosophantium diceremus, quas solas quidam existimauerunt esse uirtutes. Tertiæ sunt purgati iam defecati que animi, & ab omni mundi huius aspergine præse pureque deterfi. Illic prudentiæ est, diuina non quasi in electione præferre, sed sola nosse, & hæc tanquam nihil sit aliud, intueri. Temperantiæ, terrenas cupiditates non reprimere, sed penitus obliuisci. Fortitudinis, passiones ignorare, non uincere, ut

Virtutum.

Horū generū
discrimen.Declaratio
uerborū Tul-
lij.

nesciat irasci, cupiat nihil. Iustitiæ, ita cum supna & diuina mente sociari, ut ser-
uet perpetuum cum ea fœdus imitando. Quartæ exemplares sunt, quæ in ipsa
diuina mēte cōsistunt, quam diximus v̄p̄ uocari, à quarū exemplo reliquæ oēs
per ordinē defluūt. Nam si rerū aliarū, multo magis uirtutū ideas esse in men-
te credendū est. Illic prudentia est mens ipsa diuina. Tempantia, q̄ in se perpe-
tua intētionē cōuerſa est. Fortitudo, q̄ semp̄ idē est nec aliq̄n̄ mutatur. Iustitia,
q̄ perenni lege à sempiterna operis sui cōtinuatione non flectitur. Hæc sunt
quaternarū quatuor ḡna uirtutū, quæ p̄ter cætera, maximā in passionibus ha-
bent differentiā sui. Passiones autē (ut scimus) uocantur, q̄ hoīes metuunt cupi-
untq̄, dolent gaudentq̄. Has primæ molliunt, scdæ auferunt, tertiæ obliuiscū-
tur, in quartis nefas est nominari. Si ergo hoc est officium & effectus uirtu-
tum, beare, cōstat autē & politicas esse uirtutes, igitur ex politicis efficiunt̄ bea-
ti. Iure ergo Tullius de rerūp. rectoribus dixit, ubi beati æuo sempiterno fru-
antur. Qui ut oñderet, alios otiosis, alios negotiosis uirtutibus fieri beatos, nō
dixit absolutē, nihil esse illi principi deo acceptius q̄ ciuitates, sed adiecit, quod
quidem in terris fiat, ut eos q̄ ab ipsis cœlestibus incipiunt, discerneret à recto-
ribus ciuitatū, q̄bus p̄ terrenos actus iter parat̄ ad cœlū. Illa autē definitione
qd̄ p̄ssius potest esse, qd̄ cautius de noīe ciuitatum, quā cōcilia (inq̄t) cœtusq̄
hoīm iure sociati, q̄ ciuitates appellantur. Nam & seruilis quondā & gladiato-
ria manus cōcilia hominum & cœtus fuerunt, sed non iure sociati. Illa autē so-
la iusta est multitudo, cuius uniuersitas in legum consentit obsequium.

Quo sensu rerūp. rectores, e cœlo descendisse, eoq̄ reuerti dicantur. Caput IX.

Quod uero ait: Hæc rectores & seruatores hinc profecti, huc reuertū-
tur, hoc modo accipiendum est: Animarū originem manare de cœlo,
inter recte philosophantes indubitata cōstat esse sententiæ. Et animæ
cum corpore utit̄, hæc est p̄fecta sapientia, ut unde orta sit, de quo
fonte uenerit, recognoscat. Hinc illud à q̄dam inter alia seu festiua seu morda-
cia, seriō t̄n̄ usurpatū est, De cœlo descendit *γινώσκει σέαυτ̄p̄*. Nam & Delphici uox
hæc fert̄ oraculi, cōsultenti ad beatitatē q̄ itinere pueniret: Si te (inq̄t) agnoue-
ris. Sed & ipsius fronti templi hæc inscripta sententiā est. Homini autē (ut dixi-
mus) una ē agnitio sui, si originis natalisq̄ principia atq̄ exordia prima respe-
xerit, nec se quæsiuerit extrā. Sic em̄ anima uirtutes ipsas cōscientia nobilitatis
induit̄, q̄bus post corpus euecta, eò unde descenderat, reportat̄: q̄a nec corpo-
rea sordescit nec onerat̄ eluuiē, q̄ puro ac leui fonte uirtutū rigat̄: nec deseruif-
se unq̄ cœlum uidetur, quod respectu & cogitationibus possidebat. Hinc ani-
ma, quā in se pronam corporis usus efficit, atq̄ in pecudem quodāmodo refor-
mauit ex homine, & absolutionē corporis phorrescit, & cū necesse est, non nisi
cum gemitū fugit indignata sub umbras. Sed nec post mortē facile corpus re-
linq̄t, q̄a non funditus corporeæ excedunt pestes, sed aut suū oberrat cadauer,
aut noui corporis ambit habitaculū, nō humani t̄m̄modo, sed ferini quoq̄, ele-
cto ḡne moribus congruo q̄s in homine libenter exercuit: mauultq̄ om̄ia per-
peti, ut cœlum qd̄ uel ignorando, uel dissimulando, uel potius prodendo dese-
ruit, euadat. Ciuitatum uero rectores, cæteri q̄ sapiētes, cœlum respectu, uel cū
adhuc corpore tenent̄, habitantes, facile post corpus, cœlestem, quam penē nō

Persius.

re-

reliquerant, sedem repossunt. Nec em̄ de nihilo aut de uana adulatione ueniebat, q̄ quosdā urbiū conditores, aut claros in rep. uiros, in numerz deor̄ cōse-
 A crarit antiqtas. Sed Hesiodus quoq̄ diuinæ sobolis assertor, priscos reges cum dijs alijs enumerat, hisq̄ exemplo ueteris potestatis etiam in cœlo regendi res humanas assignat officiū. Et ne cui fastidiosū sit, si v̄sus ipsos, ut poëta Græcus protulit, inferamus, referemus eos ut ex v̄bis suis in Latina v̄ba cōuersi sunt:

Indigetes diui fato summi Iouis hi sunt,
 Quondam homines, modo cum superis humana tuentes,
 Larga, ac munifici, ius regum nunc quoque nacti.

Hoc & Vergilius nō ignorat, q̄ licet argumēto suo seruiens, heroas in inferos relegauerit, nō tñ eos abducit à cœlo, sed æthera his deputat largiorē, & nosse
 B eos solē suum ac sidera profitetur, ut geminæ doctrinæ obseruationes præsti- terit, & poëticæ figmentum, & philosophiæ ueritatem. Et si secundum illum, res quoque leuiore

Quæ gratia currūm,
 Armorumq̄ fuit uiuis, quæ cura nitentis
 Pascere equos, eadem sequitur tellure repostos.

Multo magis rectores quondam urbium recepti in cœlum, curam regendorz hominum non relinquunt. Hæ autem animæ in ultimam sphaeram recipi cre-
 dunt, quæ aplanes uocat. Nec frustra hoc usurpatū est, siq̄dem inde profectæ sunt. Animis em̄ necdum desiderio corporis irretitis, siderea pars mūdi p̄stat
 C habitaculū, & inde labunt in corpora. Ideo his illò est reditio, qui merent. Rectissime ergo dictum est, cum in galaxian, quæ aplanes continet, sermo iste pro- cedat, hinc profecti, huc reuertuntur. Ad sequentia transeamus.

Quid secundum priscos illos theologos inferi, & quando ex horum sententiâ, anima aut uiuere aut mori dicatur.

Caput

X.

Hic ego etsi eram perterritus, non tam mortis metu, q̄ insidiarū à meis, quæsiui tñ, uiueret ne ipse, & Paulus pater, & alijs q̄s nos extinctos ar-
 bitraremur. Vel fortuitis & inter fabulas elucent semina infixa uir-
 tutum, quæ nunc uideas licet, ut è pectore Scipionis uel somniantis emineant. In re em̄ una, politicarz uirtutū om̄ium parit̄ exercet officiū. Quod nō labitur
 animo p̄dicta morte p̄territus, fortitudo est. Qd̄ suorū terre insidijs, magisq̄
 D alienū facinus, q̄ suum horrescit exitiū, de pietate & nimio in suos amore pro- cedit. Hæc autē diximus ad iustitiā referri, q̄ seruat unicuiq̄ quod suū est. Qd̄ ea q̄ arbitrabatur, non pro cōpertis habet, sed spreta opinione, quæ minus cau- tis animis pro uero inolefcit, quærit discere certiora, indubitata prudētia ē. Qd̄ cum p̄fecta beatitas, & cœlestis habitatio humanæ naturæ, i qua se nouerat es- se, promittit̄, audiendi tñ talia desideriiū frenat, temperat, & sequestrat, ut de ui- ta aui & patris interroget, qd̄ nisi tēperantia est: ut iam tum liqueret Africanū per quietē ad ea loca q̄ sibi deberētur, adductum. In hac autē interrogatione de animæ immortalitate tractat̄. Ipsiū em̄ cōsultationis hic sensus est: Nos (in-
 q̄) arbitrabamur aiām cū sine moriētis extingui, nec ulterius esse post hoīem. Ait enim, quos extinctos esse arbitramur. Quod autē extinguitur, esse iā de-
 finit. Ergo uelim iā dicas (inq̄) si & pater Paulus tecū & alijs sup̄sunt. Ad hanc

Explicantur uerba Cicero- nis.

b v in-

interrogationem, quæ & de parentibus ut à pio filio, & cæteris ut à sapiëte ac naturam ipsam discutiente, processit, quid ille respōdit. Imò uero (inquit) hi uiuunt, qui corporæ uinculis tanq̃ è carcere euolauerunt. Vestra uero quæ dicitur esse uita, mors est. Si ad inferos meare mors est, & est uita esse cum superioris, facile discernis, q̃ mors animæ, q̃ uita credenda sit, si cōstiterit qui locus habendus sit inferioris, ut anima dum ad hunc trudit̃, mori: cum ab hoc procul ē, uita frui, & uerè superesse credatur. Et quia totum tractatū, quem ueteris sapientia de inuestigatione huius quæstionis agitauit, in hac latentem uerborū paucitate reperies, ex om̃ibus aliqua, quibus nos de rei quam quærimus absolute sufficiet admoneri, amore breuitatis excerptimus. Anteq̃ studium philosophiæ circa naturæ inquisitionem ad tm̃ uigoris adoleceret, q̃ per diuersas gētes autores in constituendis sacris ceremoniarū fuerunt, aliud esse inferos negauerunt, q̃ ipsa corpora, quibus inclusæ animæ, carcerē fœdum tenebris, horridū sordibus & cruore patiunt̃. Hoc animæ sepulchrū, hoc Ditis cōcaua, hoc inferos uocauerunt. Et om̃ia q̃ illic esse credidit fabulosa psuasio, in nobismetip̃is & in ipsis humanis corporibus assignare conati sunt. Obliuionis fluuiū, aliud non esse asserētes, q̃ errorē animæ obliuiscētis maiestātē uitæ prioris, qua anteq̃ in corpus truderet̃ potita est, solamq̃ esse in corpore uitā putantis. Pari in terptatione Phlegetontē, ardores irarū & cupiditatū putarunt. Acherontē, quod fecisse dixisse ue usq̃ ad tristitiā humanæ uarietatis more nos pœnitet. Cocytū, quicquid hoīes in luctum lachrymasq̃ cōpellit. Stygem, quicquid inter se humanos animos in gurgite mergit odiorū. Ipsam quoq̃ pœnarū descriptionē, de ipso usu cōuersationis humanæ sumptā crediderunt. Vulturē iecur immortale tondentē, nihil aliud intelligi uolētes, q̃ tormēta malæ cōsciæ obnoxia flagitio uiscera interiora rimātis, & ipsa uitalia indefessa admissi sceleris admonitione laniantis: semperq̃ curas, si requiescere fortē tentauerint, excitantis, tanq̃ fibris renascentibus inhærendo, nec ulla sibi miseratione parcētis, lege hac qua se iudice nemo nocens absoluit̃, nec de se suā potest uitare sententiam. Illos aut̃ epulis ante ora positis excruciarī fame, & inedia tabescere, q̃s magis magisq̃ acquirendi desiderium cogit præsentē copiam non uidere, & in affluentia inopes, egestatis mala in hubertate patiunt̃, nescientes parta respicere, dū egent habendis. Illos radijs rotarū pēdere districtos, qui nihil consilio p̃uidentes, nihil ratione moderantes, nihil uirtutibus explicātes, seq̃ & actus suos oēs fortunæ pmittentes, calibus & fortuitis semper rotant̃. Saxum ingens uoluere, inefficacibus laboriosisq̃ conatibus uitā terentes. Atrā silicē lapsurā semp̃, & cadenti similē, illorū capitibus imminere, qui arduas potestates & infaustā ambiūt tyrannidem, nunq̃ sine timore uicturi, & cogentes subiectum uulgus odisse, dū metuat, semper sibi uidentur exitium quod merētur, excipere. Nec frustra hoc theologi suspicati sunt. Nā et Dionysius aulæ Siculæ inclementissimus incubator, familiari q̃ndam suo solam beatā existimanti uitā tyranni, uolens q̃ perpetuo metu misera, q̃ ipendentū semper periculorū plena esset ostendere, gladium uagina raptū, & à capulo de filo tenui pendētē, mucrone demisso, iussit familiaris illius capiti inter epulas imminere. Cumq̃ ille & Siculas & tyrannicas copias p̃sentis mortis periculo asp̃naretur, talis est (inquit Dionysius) ui-

Inferos quid esse putarint homines antiquissimi.

Flumina inferorum quid sibi uelint.

Pœne inferorum quomodo accipiendæ.

A ta quam beatā putabās, sic nobis semp mortem imminentē uidemus. Existima ergo, qñ felix esse poterit, q timere non desinit. Scđm hæc igitur q̄ à theologis asseruntur, si uerè suos quisq̄ patimur mānes, & inferos in his corporibus esse credimus, qđ aliud intelligēdum est, q̄ mori animam, cum ad corporis inferna demergitur: uiuere autem, cum ad supera post corpus euadit.

Quando mori,
& quando ui-
uere dicatur
anima.

Quid & ubi inferi secundum Platonicos: & quando horum sententia aut uiuere anima aut mori dicatur.

Caput

XI.

Dicēdum est, qđ his postea ueri sollicitior inq̄sitor, philosophiæ cultus adiecerit. Nā & q̄ primum Pythagorā, & q̄ postea Platonem secuti sunt, duas esse mortes, unam aiæ, aiæ alterā prodiderunt. Mori aiæ, cum aiæ discedit è corpore: ipsam uero aiām mori asserentes, cum à simplici & indiuiduo fonte naturæ, in membra corporea dissipatur. Et q̄a una ex his manī festa, & om̄ibus nota est, altera nō nisi à sapiētibus dephensa, cæteris eam uitā esse credentibus, ideo hoc ignorat à plurimis, cur eūdem mortis deum, modo ditem, modo immitē uocemus, cum p̄ alterā, id est aiæ mortem absolui aiām, & ad ueras naturæ diuitias, atq̄ ad propriā libertatem remitti, faustum nomē indicio sit: p̄ alteram uero, quæ uulgo uita existimatur, animam de immortalitatis suæ luce ad quasdā tenebras mortis impelli, uocabuli testemur horrore. Nam ut cōstet animal, necesse est in corpore anima uinciat. Ideo corpus *δέμας*, hoc est uinculum, nuncupatur, & *σώμα*, quasi quoddam *σώμα*, id est animæ sepulchrum. Vnde Cicero pariter utrunq̄ significās, corpus esse uinculum, corpus esse sepulchrum, quod carcer est sepulchorū, ait: Qui è corporū uinculis tanq̄ è carcere euolauerūt. Inferos aut̄ Platonici nō in corporibus esse, id est nō à corporibus incipere, dixerunt, sed certam mundi ipsius partē Ditis sedem, id est inferos uocauerunt. De loci uero ipsius finibus inter se dissona publicarūt, & in tres sectas diuisa sententia est. Alij em̄ mundum in duo diuiserunt, quorum alterū facit, alterū patitur. Et illud facere dixerunt, quod cum sit immutabile, alteri causam & necessitatem permutationis imponit: Hoc pati, quod p̄ mutationes uariat. Et immutabilem qđem mundi partē à sphaera q̄ aplanes dicit, usq̄ ad globi lunaris exordium. Mutabilem uero à luna ad terras usq̄ dixerunt. Et uiuere animas dum in immutabili parte consistunt, mori aut̄ cum ad partem ceciderint permutationis capacem. Atq̄ ideo inter lunam terrasq̄ locum mortis & inferorū uocari, ipsamq̄ lunā uitæ esse mortisq̄ confinium, & aiās inde in terrā fluentes mori, in̄ ad supra meantes in uitā reuerti, nec immeritò existimatū est. A luna em̄ deorsum natura incipit caducorū, ab hac animæ sub numerū dierū cadere, & sub tempus incipiunt. Deniq̄ illam ætheream terram physici uocauerunt, & habitatores eius lunares populos nuncupauerunt: qđ ita esse plurimis argumentis, quæ nunc longum est enumerare, docuerunt. Nec dubium est, quin ipsa sit mortalium corporum & autor & conditrix, adeo, ut nonnulla corpora sub luminis eius accessu patiātur augmenta, & hac de crescente minuantur. Sed ne de re manifesta fastidium prolixa assertionem generetur, ad ea quæ de inferorum loco alij definiunt, trāseamus. Maluerunt em̄ mundum alij in elementa ter quaterna diuidere, ut in primo numerentur ordine, terra, aqua, aër, ignis, quæ est pars liquidior aëris uicina lunæ. Supra hæc

Inferi secundū
Platonicos, et
eorum locus.

rursum

rursum totidem numero, sed naturæ purioris elemēta, ut sit luna pro terra, quā æthereā terram à physicis diximus noiātam, aqua sit sphæra Mercurij, aer Veneris, ignis in sole. Tertius quoque elementorū ordo ita ad nos conuersus habeatur, ut terrā ultimā faciat, & cæteris in medium redactis, in terram desinat tam ima quæ summa postremitas. Igitur sphæra Martia ignis habeatur, aer Iouis, Saturni aqua, terra quoque aplanis, in qua Elysios campos esse puris animis deputatos, antiquitas nobis intelligendum reliquit. De his campis anima cum in corpus emittitur, per tres elementorū ordines trina morte ad corpus usque descendit. Hæc est inter Platonicos de morte animæ cum in corpus truditur, secūda sententia. Alij uero (nam tres inter eos esse sententiarū diuersitates antè signauimus) in duas quædam & ipsi partes sicut primi faciunt, sed non eiusdem terminis diuidunt mūdum. Hi enim cœlum quæ aplanis sphæra uocatur partem unam: septem uero sphæras quæ uagæ uocantur, & quæ inter illas ac terrā est, terramque ipsam, alterā partem esse uoluerunt. Secundum hos ergo, quorū sectæ amicior est ratio, animæ beatæ ab omni cuiuscunque cōtagione corporis liberæ cœlū possidēt. Quæ uero appetētiā corporis, & huius quā in terris uitā uocamus, ab illa specula altissima & perpetua luce despiciens, desiderio latenti cogitauerit, potēdere ipso terrenæ cogitationis paulatim in inferiora delabit. Nec subito à perfecta incorporeitate luteū corpus induitur, sed sensim per tacita detrimenta, & longiorem simplicis & absolutissimæ puritatis recessum, in quædam siderei corporis incrementa turgescit. In singulis enim sphæris, quæ cœlo subiectæ sunt, ætherea obuolutiōe uestitur, ut per eas gradatim societati huius indumēti testei cōcilietur. Et ideo totidem mortibus, quæ sphæras trāsit, ad hanc puenit, quæ in terris uita uocatur.

Quo modo anima ex superiori mundi parte ad inferna hæc delabatur.

Caput XII.

Descensus uero ipsius, quæ anima de cœlo in huius uitæ inferna delabitur, sic ordo digeritur: Zodiacū ita lacteus circulus obliquæ circumflexionis occurso ambiendo amplectitur, ut eum quæ duo tropica signa capricornus & cancer feruntur, intersecet. Has solis portas physici uocauerunt, quæ in utraque obuiate solstitio, ulterius solis inhibetur accessio, et fit ei regressus ad zonæ uiam, cuius terminos nunquam relinquit. Per has portas animæ de cœlo in terras meare, & de terris in cœlum remeare credunt. Ideo hominum una, altera deorum uocatur. Hominum cancer, quæ per hunc in inferiora descensus est: Capricornus deorum, quæ per illum animæ in propriæ immortalitatis sedem, & in deorum numerū reuertitur. Et hoc est quod Homeri diuina prudentia in antri Ithacensis descriptione significat. Hinc & Pythagoras putat à lacteo circulo deorsum incipere Diuis imperium, quæ animæ inde lapsæ uidentur iam à superis recessisse. Ideo primam nascentibus ait lactis alimoniam offerri, quia primus eis motus à lacteo incipit in corpora terrena labentibus. Unde & Scipioni de animis beatorum ostenso lacteo dictum est: Hinc profecti, huc reuertuntur. Ergo descensuræ cum adhuc in cancro sunt, quoniam illic positæ necdum lacteum reliquerunt, adhuc in numero sunt deorum. Cum uero ad leonem labendo peruenerint, illic cōditio nis futuræ auspicatur exordium. Et quia in leone sunt rudimenta nascendi & quædam humanæ naturæ tyrocinia. Acrius autem aduersus leoni est, & illo oriente mox occidit: ideo cum sol acrium tenet, manibus parentatur, utpote in signo quod

A quod humanæ uitæ contrariū uel aduersum ferat. Illinc ergo, id est à confinio quo se zodiacus lacteusq̄ contingūt, anima descēdens à tereti, q̄ sola forma diuina est, in conū defluendo producit, sicut à puncto nascit̄ linea, & in longū ex indiuiduo procedit, ibiq̄ à puncto suo qd̄ est monas, uenit in dyadē, q̄ est prima protractio. Et hæc est essentia, quam indiuiduā, eādēq̄ diuiduā Plato in Timæo, cū de mundanæ animæ fabrica loqueret̄, expressit. Animæ em̄, sicut mundi, ita & hoīs unius, modo diuisionis reperiētur ignaræ, si diuinæ naturæ simplicitas cogitēt: modo capaces, cum illa per mundi, hæc per hominis membra diffundit̄. Anima ergo cum trahitur ad corpus, in hac prima sui pductio-
B ne syluestre tumultum, id est hylē influētē sibi incipit expiri. Et hoc est qd̄ Plato notauit in Phædone, animā in corpus trahi noua ebrietate trepidātem, uolēs nouum potū materialis alluuiōis intelligi, quo delibuta & grauata deducitur. Arcani huius indicium est & crater Liberi patris ille sidereus, in regione q̄ inter cancrum est & leonē, locatus, ebrietatē illic primum descēsuris animis euenire sylua influente significans. Vnde & comes ebrietatis obliuio, illic incipit animis latenter obrepere. Nam si aiæ memoriā rerū diuinarū, quarū in cælo erant consciæ, ad corpora usq̄ deferrent, nulla inter hoīes foret de diuinitate dissensio. Sed obliuionē qdem omnes descendendo hauriunt, aliæ uero magis, minus aliæ. Et ideo in terris, uerū cum non omnibus liqueat, tamē opinant̄ omēs, q̄a opinionis ortus est memoriæ defectus. Hi tñ hoc magis inueniunt, q̄ minus obliuionis hauserunt: q̄a facile reminiscuntur, quid illic antē cognouerint. Hinc est, q̄ quæ apud Latinos lectio, apud Græcos uocatur repetita cognitio: q̄a cum uera discimus, ea recognoscimus quæ naturaliter noueramus, anteq̄ materialis influxio in corpus uenientes animas ebriaret. Hæc est aut̄ hylē, quæ omne corpus mundi, qd̄ ubicunq̄ cernimus, ideis impressa formauit. Sed altissima & purissima pars eius, qua uel sustentatur diuina uel constant, nectar uocat̄, & creditur esse potus deorū: inferior uero & turbidior, potus animarū. Et hoc est qd̄ ueteres Letheum fluuium uocauerūt. Ipsum aut̄ Liberū patrem Orphaici *ὄρφακος* suspicant̄ intelligi, q̄ ab illo indiuiduo natus, in singulos ipse diuidit̄. Ideo in illorū sacris tradit̄ Titaneo furore in membra disceptus, & frustis sepultis rursus unus & integer emeruisse: quia *ὄρφακος*, quē diximus mentem uocari, ex indiuiduo præbendo se diuidēdum, & rursus ex diuiso ad indiuiduū reuertendo, & mundi implet officia, & naturæ suæ arcana nō deserit. Hoc ergo primo pondere de zodiaco & lacteo ad subiectas usq̄ sphaeras anima delapsa, dum & per illas labitur, in singulis non solum (ut iam diximus) luminosi corporis amicitur accessu, sed & singulos motus, quos in exercitio est habitura, producit. In Saturni ratiocinationem & intelligentiam, quod *λογιστικόν, θεωρητικόν* uocat̄. In Iouis uim agendi, quod *πρακτικόν* dicitur. In Martis animositatis ardorem, quod *θυμικόν* nuncupatur. In solis sentiendi opinandiq̄ naturam, quod *αισθητικόν* & *φανταστικόν* appellāt. Desiderij uero motum, quod *ἐπιθυμικόν* uocatur, in Veneris. Pronuntiandi & interpretādi quæ sentiat, quod *εἰρηνητικόν* dicitur, in orbe Mercurij. *συντικόν* uero, id est naturam plantandi & augēdi corpora, ingressu globi lunaris exercet: & ē hæc sicut à diuinis ultima, ita in nostris terrenisq̄ orbibus prima. Corpus enim hoc sicut sex rerū diuinarū est,

Ανάγκη.

est, ita animalis est prima substantia. Et hæc est differentia inter terrena corpora & supera, cœli dico & siderum aliorumque elementorum, quæ illa quidem sursum accersita sunt ad animæ sedem, & immortalitatem ex ipsa natura regionis, & sublimitatis imitatione emeruerunt: ad hæc uero terrena corpora anima ipsa deducit, & ideo mori credit, cum in caducam regionem & in sedem mortalitatis includit. Nec te moueat, quæ de anima, quam esse immortalē dicimus, mortem toties noiamus. Etenim sua morte anima non extinguitur, sed ad tempus obruitur. Nec temporali demerfione beneficium perpetuitatis eximitur. Cum rursus e corpore ubi meruerit, contagione uitiorum penitus eliminata purgari, ad perennis uitæ lucem restituta, in integrum reuertat. Plenè (ut arbitror) de uita & morte animæ de finitio liquet, quæ de adytis philosophiæ, doctrina & sapiētia Cicerōis elicit.

Hominem duplici ratione mori: Primū, si anima corpus relinquat: Deinde, si anima in corpore adhuc manens, corporeas illecebras contemnat, uoluptatesque & affectiones omnes exuat. Ex his moribus posteriorem hanc omnibus appetendam. Priorem accersendam non esse, sed expectandam, dum deus ipse animam ac corpus dissoluat.

Caput XIII.

Sed Scipio per quietem & in cœlo, quod in præmiū cedit beatis, & promissione immortalitatis animatus, tam gloriosam spem, tamque inclytam magis magisque firmavit uiso patre, de quo utrum uiueret, cum adhuc uideretur dubitare, quæsierat. Mortem igitur malle cœpit, ut uiueret. Nec flectere contentus uiso pariete, quem crediderat extinctum: ubi loqui posse cœpit, hoc primum probare uoluit, nihil se magis desiderare, quam ut cum eo iam moraretur. Nec tamē apud se quæ desiderabat facienda constituit, quam antè consuleret: quorum unum prudentiæ, alterum pietatis assertio est. Nunc ipsa uel consulentis, uel præcipientis uerba tractemus: Quæso, inquā, pater sanctissime atque optime, quoniam hæc est uita, ut audio Africanum dicere, quid moror in terris? Quin huc ad uos uenire propero? Non est ita, inquit ille. Nisi enim cum deus hic, cuius hoc templum est, omneque quod conspicias, istis te corporis custodijs liberauerit, huc tibi aditus patere non potest. Homines enim sunt hac lege generati, qui tuerentur illum globum, quem in templo hoc medium uides, quæ terra dicitur: Hisque animus datus est ex illis sempiternis ignibus, quæ sidera & stellas uocatis, quæ globosæ & rotundæ diuinis animatæ mentibus, circulos orbisque suos conficiunt celeritate mirabili. Quare & tibi Publi, & pijs omnibus retinendus animus est in custodia corporis: nec iniussu eius, à quo ille est uobis datus, ex hominum uita migrandum est, ne munus assignatum à deo defugisse uideamini. Hæc secta & præceptio Platonis est, qui in Phædone definit, homini non esse sua sponte moriendum. Sed in eodem tamē dialogo idem dicit, mortem philosophantibus appetendam, & ipsam philosophiam meditationem esse moriendi. Hæc sibi ergo contraria uidentur, sed non ita est. Nam Plato duas mortes hominis nouit. Nec hoc nunc repeto, quod superius dictum est, duas esse mortes, unam animæ, animalis alteram: sed ipsius quoque animalis, hoc est hominis, duas asserit mortes: quarum unam naturam, uirtutes alteram præstant. Homo enim moritur, cum anima corpus relinquit, solum lege naturæ. Mori etiam dicitur, cum anima adhuc in corpore constituta, corporeas illecebras philosophia docete continet, & cupiditatum dulces insidias reliquasque omnes exuiur

*Duplex mors
hoīs scdm Pla
tonē, eorū q̄ ha
rū appetēda,
q̄ nō accersē
da, idēq; septē
ob causas.*

A tur passiones. Et hoc est quod superius ex secundo uirtutum ordine, quod solis philosophan-
 ribus aptae sunt, euenire signauimus. Hanc ergo mortem dicit Plato sapientibus
 appetendam: Illam uero quam omnibus natura constituit, cogi, uel inferri, uel accer-
 siri uetat, docens expectandam esse naturam, & has causas huius apertis sanctiōis,
 quae ex usu rerum, quae in quotidiana conuersatione sunt, mutuat. Ait enim eos qui peccatis
 impio trudentur in carcerem, non oportere in diffugere, priusquam peccata ipsa quae clausit, ab
 ire permiserit. Non enim uitari poenam furtiua discessione, sed crescere. Hoc quoque
 B addit, nos esse in domino deorum, quorum tutela & prouidentia gubernamur. Ni-
 hil autem esse inuito domino de his quae possidet, ex eo loco in quod suum constituerat, aufe-
 rendum. Et sicut qui uitam mancipio extorquet alieno, crimine non carebit, ita eum qui
 finem sibi, domino necdum iubente quasi uerit, non absolutionem consequi, sed reatum.
 C Haec Platonicae sectae semina altius Plotinus exequitur. Oportet (inquit) animam
 post hominem liberam corporeis passionibus inueniri, quam qui de corpore uiolenter
 extrudit, liberam esse non patitur. Qui enim sibi sua sponte necem comparat, aut
 praesens necessitatis, aut metu cuiusquam ad hoc descendit, aut odio, quae omnia in passio-
 nes hinc trahuntur. Ergo & si ante fuit his sordibus pura, hoc ipso tamen quo exit extorta,
 sordescit. Deinde mortem debere ait animae a corpore solutionem esse, non uin-
 culum. Exitu autem coacto, animam circa corpus magis magisque uinciri. Et reue-
 ra ideo sic extortae animae diu circa corpus, eius uel sepulturam, uel locum in quo
 iniecta manus est, praegantur. Cum contra illae animae, quae in hac uita a uinculis
 corporeis philosophiae morte dissoluuntur, adhuc extante corpore, caelo & si-
 deribus inserantur. Et ideo illam solam de uoluntariis mortibus significat esse lau-
 dabilem, quae comparatur philosophiae, ratione, ut diximus, non ferro: prudentia, non
 ueneno. Addit etiam, solam esse naturalem mortem, ubi corpus animam, non
 anima corpus relinquit. Costat enim numerorum certam constitutamque rationem ani-
 mas sociare corporibus. Hi numeri dum supersunt, perseverat corpus animari:
 cum uero deficient, mox arcana illa uis soluitur, qua societas ipsa constabat. Et
 hoc est quod fatum & fatalia uitae tempore uocamus. Anima ergo ipsa non deficit,
 quippe quae immortalis atque perpetua est, sed impletis numeris, corpus fatiscit.
 Nec anima lassatur animando, sed officium suum deserit corpus, cum iam non
 possit animari. Hinc illud est doctissimi uatis: Explebo numerum, reddarumque tene-
 bris. Haec est igitur naturalis uere mors, cum finem corporis solus numerorum
 suorum defectus apportat, non cum extorquetur uita corpori adhuc idoneo ad
 continuationem ferendi. Nec leuis est differentia, uitam uel natura uel sponte
 soluendi. Anima enim cum a corpore deseritur, potest in se nihil retinere corpo-
 reum, si se pure, cum in hac uita esset, instituit. Cum uero ipsa uiolenter de cor-
 pore extruditur, quia exit rupto uinculo, non soluto, fit ei ipsa necessitas occasio
 passionis: & malis uinculis, dum rumpitur, inficitur. Hanc quoque superiori-
 bus adicit rationem non sponte perundi: Cum constet (inquit) remunerationem
 animis illic esse tribuendam, pro modo perfectionis, ad quam in hac uita una
 quaeque peruenit, non est praecipitandus uitae finis, cum adhuc proficiendi esse
 possit accessio. Nec frustra hoc dictum est, nam in arcanis de animae reditu dis-
 putationibus fertur, in hac uita delinquentes, similes esse super aequale solam ca-
 dentibus, quibus denuo sine difficultate praesto sit surgere. Animas uero ex hac
 uita

Prima.

Secunda.

Tertia.

Quarta.

Quinta.

Sexta.

Septima.

Cauillum.

Refutatio.

uita cum delictorū fordibus recedentes, æquandas his, qui in abruptū ex alto precipitiq; delapsi sunt, unā facultas nunq̄ sit resurgendi. Ideo ergo concessis utendum uitæ spatijs, ut sit p̄fectæ purgationis maior facultas. Ergo (inquies) qui iam p̄fecte purgatus est, manū sibi debet inferre, cum nō sit ei causa remanēdi, q̄a profectū ulterius nō requirit, q̄ ad supna puenit. Sed hoc ipso q̄ sibi celerē finem spe fruēdæ beatitatis arcessit, irretit laqueo passionis: q̄a spes sicut timor, passio est. Sed & cætera, q̄ superior ratio differuit, incurrit. Et hoc ē, q̄ Paulus filium spe uitæ uerioris ad se uenire propantem, prohibet, ac repellit, ne festinatum absolutionis ascensionisq; desiderium, magis eum hac ipsa passione uinci at ac retardet. Nec dicit, qđ nisi mors naturalis aduenerit, emori non poteris: sed huc uenire non poteris. Nisi em̄ (inq̄) cum deus istis te corporis custodijs liberauerit, huc tibi aditus patere nō potest, q̄a scit iam receptus in cœlum, nisi p̄fectæ puritati cœlestis habitaculi aditum non patere. Pari autem cōstantia, mors, nec ueniens per naturā timenda est, nec contra ordinem cogenda naturæ. Ex his q̄ Platonem, quæq; Plotinum de uoluntaria morte pronuntiasse retulimus, nihil in uerbis Ciceronis, q̄bus hęc prohibet, remanebit obscuræ.

Cur mundus hic uniuersus, dei uocetur templū. Quotuplici sensu accipiatur nomē animi. Et quomō mens homini cū sideribus cōmunis esse dicatur. Tū uariæ de animi natura sententiæ. Quid inter stellā ac sidus intersit, quid sphaera, quid orbis, quid circus, stellæ errātes unde nomē accepint. Caput XIII.

Sed illa uerba q̄ p̄ter hoc sunt inserta, repetamus. Hoīes em̄ sunt hac lege gnati, q̄ tuerent̄ illum globum, quem in templo hoc mediū uidēs, q̄ terra dicit̄. Hisq; animus datus est ex illis sempiternis ignibus, q̄ sidera & stellas uocatis: q̄ globosæ atq; rotundæ, diuinis animatæ mentibus, circulos suos orbescq; conficiunt celeritate mirabili. De terra, cur globus dicat̄ in medio mundo positus, plenius differemus, cum de nouem sphaeris loquemur. Bene autē uniuersus mundus dei templū uocat̄, prop̄ illos qui existimāt nihil eē aliud deum, nisi cœlum ip̄m, & cœlestia ista q̄ cernimus. Ideo ut summi oīpotentiā dei oñderet posse uix intelligi, nunq̄ uideri: q̄cquid humano subijciē aspectui, templū eius uocauit, q̄ sola mente concipit̄: ut qui hęc uenerat̄ ut templum, cultum tñ maximū debeat cōditori, sciatq; quiscq; in usum templi huius inducit̄, ritu sibi uiuendum sacerdotis. Vñ & quasi quodā publico p̄conio tantā humano gn̄i diuinitatem inesse testat̄, ut uniuersos siderei animi cognatione nobilitet. Notādum est, q̄ hoc loco animum & ut proprie, & ut abusiue dicitur, posuit. Animus em̄ proprie mens est, quam diuiniorem aīa nemo dubitauit. Sed nonnunq̄ sic & animā usurpantes uocamus. Cum ergo dicit̄: Hisq; animus datus est ex illis sempiternis ignibus, mentē p̄stat intelligi, q̄ nobis proprie cum cœlo sideribusq; cōmunis est. Cum uero ait: Retinendus animus est in custodia corporis, ip̄am tunc animam noiāt, q̄ uincitur custodia corporali, cui mēs diuina nō subditur. Nunc qualiter nobis animus, id est mens, cum sideribus cōis sit scđm theologos, differamus. Deus, qui prima causa & est, & uocatur, unus oīm quæq; sunt, quæq; uidentur esse, princeps & origo est. Hic superabundanti maiestatis foecunditate de se mentē creauit. Hęc mens, q̄ v̄s uocatur, qua p̄rem inspicit, plenā similitudinem seruat autoris. Animā uero de se creat, posteriora respiciēs. Rursus anima p̄rem qua intuetur induitur, ac paulatim regredi

Mundus cur dei templū dicitur.

Animum bifariam sumi.

Quō animus cū sideribus cōmunis.

Aliās partem quam.

A regrediente respectu in fabricā corporū, incorporea ipsa degenerat. Habet ergo & purissimā ex mente, de q̄ est nata, rationē, qđ λογικόν uocat. Et ex sua natura accipit præbendi sensus præbendiq̄ incrementi seminarium, quorum unum αἰσθητικόν, alterz φυτικόν nūcupat. Sed ex his primum, i. λογικόν, qđ innatum sibi ex mente sumpsit, sicut uerè diuinū est, ita solis diuinis aptū. Reliqua duo αἰσθητικόν & φυτικόν, ut à diuinis recedunt, ita cōuenientia sunt caducis. Anima ergo creans sibi cōdensc̄p corpora (nam ideo ab anima natura incipit, quā sapientes de deo & mente vsq̄ noīant) ex illo mero ac purissimo fonte mentis, quem nascēdo de originis suæ hauserat copia, corpora illa diuina uel supra, cœli dico & siderum, q̄ prima condebat, animauit, diuinæq̄ mentes om̄ibus corporibus, quæ in formā teretem, id est in sphaeræ modum, formabātur, infusæ sunt. Et hoc est qđ cum de stellis loqueret̄, ait: Quæ diuinis animatæ mentibus. In inferiora uero ac terrena degenerans, fragilitatem corporū caducorū dephendit merā diuinitatē mentis sustinere nō posse, imò partem eius uix solis humanis corporibus cōuenire, q̄a & sola uident erecta, tanq̄ quæ ad supra ab imis recedāt, & sola cœlum facile tanq̄ semp erecta suspiciunt, solisq̄ inest uel in capite sphaeræ similitudo, quā formā diximus solā mentis capacem. Soli igit̄ homini rationem, i. uim mentis infudit, cui sedes in capite est. Sed & geminā illā crescendi sentiendiq̄ naturā, q̄a caducum est corpus, inseruit. Et hinc est, q̄ homo & rationis cōpos est, & sentit, & crescit, solaq̄ ratione meruit p̄stare cæteris animalibus, q̄ quia semp prona sunt, & ex ipsa quæc̄p suspiciendī difficultate à superioribus recesserunt, nec ullā diuinorū corporū similitudinem aliqua sui parte meruerunt, nihil ex mente sortita sunt: & ideo ratione caruerunt. Duoq̄ tantum ad epta sunt, sentire uel crescere. Nā si qđ in illis similitudinem rationis imitat̄, nō ratio, sed memoria est, & memoria nō illa ratione mixta, sed q̄ hebetudinē sensuum quinq̄ comitatur. De qua plura nunc dicere (qm̄ ad p̄sens opus non attinet) omitemus. Terrenorū corporū tertius ordo in arboribus & herbis est, quæ carent tam ratione, q̄ sensu. Et q̄a crescendi tm̄modo usus in his uiget, hac sola uiuere parte dicuntur. Hunc rerum ordinem & Vergilius expressit. Nam & mundo animam dedit: & ut puritati eius attestaretur, mentem uocauit. Cœlum enim (ait) & terras & maria & sidera spiritus intus alit, id est anima. Sicut alibi pro spiramento animā dicit: Quantum ignes animæq̄ ualent. Et ut illius mundanæ animæ assereret dignitatē, mentem esse testatur: Mens agit molē. Necnon ut ostēderet ex ipsa anima constare & animari uniuersa quæ uiuunt, addidit: Inde hominū pecudumq̄ genus, & cætera. Utq̄ assereret eundē semper in anima esse uigorē, sed usum eius hebescere in animalibus corporis densitate, adiecit: Quantum non noxia corpora tardant, & reliqua. Scđm hæc ergo cum ex summo deo mens, ex mēte anima sit, anima uero & condat & uita compleat omnia quæ sequunt̄, cunctaq̄ hic unus fulgor illuminet, & in uniuersis appareat, ut in multis speculis per ordinem positis uultus unus, cumq̄ omnia continuis successionibus se sequant̄, degenerantia per ordinē ad imum meandi, inuenietur pressius intuenti à summo deo usq̄ ad ultimam rerum fecē una se mutuis uinculis religans, & nusq̄ interrupta cōnexio. Et hæc est Homeri catena aurea, quā pēdere de cœlo in terras deum iussisse commemorat. His

Al. capax.

ergo dictis, solum hominem constat ex terrenis omnibus, mentis, id est animi, societate cum caelo & sideribus habere communem. Et hoc est quod ait: Hisque animus datus est ex illis sempiternis ignibus, quae sidera & stellas uocatis. Nec tamen ex ipsis caelestibus & sempiternis ignibus nos dicit animatos. Ignis enim ille, licet diuinum, tamen corpus est. Nec ex corpore quibus diuino possemus animari, sed unde ipsa illa corpora quae diuina et sunt & uidentur, animata sunt, id est ex ea mundanae animae parte, quam diximus de pura mente constare. Et ideo postquam dixit: Hisque animus datus est ex illis sempiternis ignibus, quae sidera & stellas uocatis, mox adiecit, quae diuinis animatae mentibus: ut per sempiternos ignes, corpus stellarum: per diuinas uero mentes, earum animas manifesta descriptione significet, & ex illis in nostras uenire animas uim mentis ostendat.

*Sine phorum
de anima.*

Facilitate at.

Non ab re est, ut haec de anima disputatio in fine sententias omnium, qui de anima uidentur pronuntiasse, contineat. Plato dixit animam essentiam se mouentem, Xenocrates numerum se mouentem, Aristoteles *ἐν τῷ ἀέρι*, Pythagoras & Philolaus harmoniam, Possidonius ideam, Asclepiades quinque sensuum exercitium sibi consonum, Hippocrates spiritum tenuem per corpus omne dispersum, Heraclitus Ponticus lucem, Heraclitus physicus scintillam stellaris essentiae, Zenon concretum corpori spiritum, Democritus spiritum insertum atomis, haec facultate motus, ut corpus illi omne sit primum: Critolaus peripateticus constare eam de quinta essentia, Hipparchus ignem, Anaximenes aera, Empedocles & Critias sanguinem, Parmenides ex terra & igne, Xenophantes ex terra & aqua, Boetos ex aere & igne, Epicurus speciem ex igne & aere & spiritu mixtam. Obtinuit tamen non minus de incorporalitate eius quam de immortalitate sententia.

*Sidera quae,
Stellae quae.*

ἀστὴρ, ἄστρον

Sphaera.

Nunc uideamus quae sint haec duo nomina, quorum pariter meminit cum dicit: Quae sidera & stellas uocatis. Neque enim hic res una gemina appellatione monstrat, ut ensis & gladius. Sed sunt stellae quaedam singulares, ut erraticae quinque, & caeterae, quae non admixtae alijs, solae feruntur. Sidera uero, quae in aliquod signum stellarum plurius compositione formantur, ut aries, ut taurus, ut Andromeda, Perseus, uel corona, & quaecumque uariarum generum formarum in caelum recepta creduntur. Sic & apud Graecos *ἀστὴρ, ἄστρον* diuersa significant. Etenim alter stella una est, & astron signum stellis coactum, quod nos sidus uocamus. Cum uero stellas globosas & rotundas dicat, non singularium tamen exprimit speciem, sed & earum quae in signa formatae conueniunt. Omnes enim stellae inter se, etsi in magnitudine aliquam, nullam tamen habent in specie differentiam. Per haec autem duo nomina, solida sphaera describitur, quae nec ex globo si rotunditas desideret, nec ex rotunditate si globus desit, efficitur, cum altera a forma, altera soliditate corporis deserat. Sphaeras autem hic dicimus ipsarum stellarum corpora, quae omnia hac specie formata sunt. Dicuntur praeterea sphaerae & aplanes illa quae maxima est, & subiectae septem, per quas duo lumina, & quinque uagae discunt. Circi uero & orbis, duarum sunt rerum duo nomina. Et his nominibus quaedam alibi aliter est usus. Nam & orbem pro circulo posuit, ut orbem lacteum. Et orbem pro sphaera, ut nouem tibi orbibus uel potius globis. Sed & circi uocantur, quae sphaeram maximam circumgunt, ut eos sequens tractatus ostendet, quorum unus est lacteus, de quo ait: Inter flammam circi elucet. Sed hic horum nihil neque circi, neque orbis nomine uoluit

luit intelligi. Sed est orbis in hoc loco stellæ una integra & peracta conuersio, id est ab eodem loco post emensum sphaeræ, per quam mouetur, ambitum in eundem locum regressus. Circus autem est hic linea ambiens sphaeram, ac ueluti semitam faciens, per quam lumen utrinque discurret, & inter quam uagantium stellarum error legitimus coercetur. Quas ideo ueteres errare dixerunt, quia & cursu suo feruntur, & contra sphaeræ maximæ, id est ipsius cœli, impetum contrario motu ad orientem ab occidente uoluuntur. Et omnium quidem par celeritas, motus similis, & idem est modus meandi, sed non omnes eodem tempore circos suos orbescque conficiunt. Et ideo est celeritas ipsa mirabilis, quia cum sit eadem omnium, nec ulla ex illis aut concitator esse possit, aut segnior, non eodem tamen temporis spatio omnes ambitum suum peragunt. Causam uero sub eadem celeritate disparis spatij, aptius nos sequentia docebunt.

Orbis.

Circus.

Stellæ errantes.

De undecim circulis cœlum ambientibus.

Caput .XV.

His de siderum natura & siderea hominum mente narratis, rursus filium pater, ut in deos pius, ut in homines iustus esset, hortatus, præmium rursus adiecit, ostendens lacteum circulum uirtutibus debitum, et beatorum coetu referentem. Cuius meminit his uerbis: Erat autem is splendidissimo candore inter flamas circulus elucens, quem uos (ut à Graecis accepistis) orbem lacteum nuncupatis. Orbis hic idem quod circus in lactei appellatione significat. Est autem lacteus unus è circulis, qui ambiunt cœlum, & sunt propter eum numero decem, de quibus quæ dicenda sunt proferemus, cum de hoc competens sermo processerit. Solus ex omnibus hic subiectus est oculis, cæteris circulis magis cogitatione quam uisu comprehendendis.

C De hoc lacteo multi inter se diuersa senserunt, causasque eius alij fabulosas, naturales alij protulerunt. Sed nos fabulosa reticentes, ea tantummodo quæ ad naturam eius uisa sunt pertinere, dicemus. Theophrastus lacteum dixit esse copagem, qua de duobus hemisphaerijs cœli sphaera solidata est. Et ideo ubi oræ utrinque conuerant, notabile claritatem uideri. Diodorus ignem esse densatæ concretæque naturæ in unam curui limitis semitam, discretionem mundanæ fabricæ coaceruante concretum. Et ideo uisum intuētis admittere, reliquum igne cœlesti lucem suam nimia subtilitate diffusam non subiiciēte conspectui. Democritus innumeras stellas, breuesque omnes, quæ spisso tractu in unum coactæ, spatij quæ angustissima interiacēt optis, uicinæ sibi undique, & ideo passim diffusæ lucis aspergine, continuū iuncti luminis corpus ostendunt. Sed Possidonius, cuius definitioni plurimum consensus accessit, ait lacteum caloris esse siderei infusionem, quam ideo aduersa zodiaco curui accessit, ut quoniam sol nunquam zodiaci excedendo terminos, ex parte feruoris sui partem cœli reliquam deserbat, hic circus à uia solis in obliquum recedens, uniuersitatem flexu calido temperaret. Quibus autem partibus zodiacum intersecet, superius iam relatū est: Hæc de lacteo. Decem autem alij (ut diximus) circi sunt, quorum unus est ipse zodiacus, qui ex his decem solus potuit latitudinem hoc modo, quem referemus, adipisci. Natura cœlestium circularum incorporalis est linea, quæ ita mente concipitur, ut sola longitudine censeatur, latum habere non possit. Sed in zodiaco latitudinem signorum capacitas exigebat. Quantum igitur spatij lata dimensio porrectis sideribus occupabat, duabus lineis limitatum est. Et tertia ducta per medium, ecliptica uocatur, quia cum cursum suum in eadem linea pariter

Lacteus circulus.

c ij sol

sol & luna conficiunt, alterius eorum necesse est uenire defectum: solis, si ei tunc luna succedat: lunæ, si tunc aduersa sit soli. Ideo nec sol unquam deficit, nisi cum tricesimus lunæ dies est: & nisi quintodecimo cursus sui die, nescit luna defectum. Sic enim euenit, ut aut lunæ contra solem positæ ad mutuandum ab eo solitum lumen, sub eadē inuentus linea terræ conus obliſtat, aut soli ipsa succedens obiectu suo ab humano aspectu lumen eius repellat. In defectu ergo sol ipse nil patitur, sed noſter fraudat aspectus. Luna uero circa proprium defectum laborat, non accipiendo solis lumen, cuius beneficio noctem colorat. Quæ sciens Vergilius disciplinarum omnium peritissimus, ait: Defectus solis uarios, lunæque labores. Quamuis igitur trium linearum ductus zodiacum & claudat, & diuidat, unum tamen circum autor uocabulorum dici uoluit antiquitas. Quinque alij circuli, paralleli uocantur. Horum medius & maximus est æquinoctialis. Duo extremitatibus uicini, atque ideo breues, quorum unus septentrionalis dicitur, alter australis. Inter hos & medium duo sunt tropici, maiores ultimis, medio minores, & ipsi ex utraque parte zone uisæ terminum faciunt. Præter hos alij duo sunt coluri, quibus nomen dedit imperfecta conuersio. Ambientes enim septentrionalem uerticem, atque inde in diuersa diffusi, & se in summo intersecant, & quinque parallelos in quaternas partes æqualiter diuidunt, zodiacum ita intersecantes, ut unus eorum per arietem & libræ, alter per cancrum atque capricornum meando decurrat, sed ad australem uerticem non peruenire credunt. Duo quoque ad numerum prædictum supersunt, meridianus & horizon, non scribuntur in sphaera, quia certum locum habere non possunt, sed pro diuersitate circumspectantis habitantis uel uariantur. Meridianus est enim, quem sol cum super hominum uerticem uenerit, ipsum diem medium efficiendo designat. Et quia globositas terræ habitationes omnium æquales sibi esse non patitur, non eadem pars cœli omnium uerticem despicit. Et ideo unus omnibus meridianus esse non poterit, sed singulis generibus super uerticem suum proprius meridianus efficitur. Similiter facit sibi horizontem circumspectio singulorum. Horizon est enim, uelut quodammodo circo designatus terminus cœli, quod super terram uidetur. Et quia ad ipsum uerè finem non potest humana acies peruenire, quantum quisque oculos circumferendo conspexit, proprium sibi cœli quod super terram est, terminum facit. Hic horizon quem sibi uniuscuiusque circumscribit aspectus, ultra trecentos & sexaginta stadios longitudinem intra se continere non poterit. Centum enim & octoginta stadios non excedit acies contra uidentis. Sed uisus cum ad hoc spatium uenerit, accessu deficiens in rotunditatem recurrendo curuat. Atque ita fit, ut hic numerus ex utraque parte geminatus, trecentorum sexaginta stadiorum spatium quod intra horizontem suum continet, efficiat: semperque certum ex huius spatij parte postera procedendo dimiseris, tamen tibi de interiore sumetur, & ideo horizon semper quantacunque locorum transgressione mutatur. Hunc autem quem diximus admittit aspectum, aut in terris æqua planities, aut pelagi tranquilla libertas, quæ nullam oculis obijcit offensam. Nec te moueat, quod sæpe in longissimo positum montem uidemus, aut quod ipsa cœli supra suspicimus. Aliud est enim, cum se oculis ingerit altitudo, aliud cum per planum se porrigit, & extendit intuitus, in quo solo horizonis circulus efficitur. Hæc de circulis, quibus cœlum cingitur, dicta sufficiant. Tractatum ad sequentia transferamus.

Qui

Paralleli quinque.

Coluri duo.

Meridianus circulus.

Horizon.

Nota de prospectu hominis.

A. posterior.

A Qui fiat, ut quaedam stellæ nunq̄ a nobis uideantur, & q̄ta stellarum omnium magnitudo. Cap. XVI.

EX q̄ mihi omnia cōtemplanti, p̄clara cætera & mirabilia uidebant̄. Erāt autem hæ stellæ, quas nunq̄ ex hoc loco uidimus, & hæ magnitudines oīm, quas esse nunq̄ suspicati sumus. Ex q̄bus erat ea minima, q̄ ultima à cœlo, citima terris, luce lucebat aliena. Stellarum aut̄ globi terræ magnitudinē facile uincebāt. Dicendo: Ex q̄ mihi oīa cōtemplanti, id qđ supradiximus affirmat, in ipso lacteo Scipionis & parentum p̄ somnium cōtigisse conuentum.

Duo sunt autem p̄cipua, q̄ in stellis se admiratum refert: aliquarum nouitatem, & omium magnitudinem. Ac prius de nouitate, post de magnitudine differemus. Plenē & doctē adijciendo, quas nunq̄ ex hoc loco uidimus, causam cur à nobis nō uideant̄, oñdit. Locus em̄ nr̄æ habitationis ita positus est, ut quaedam stellæ ex ipso nunq̄ possint uideri. Quia ipsa pars cœli in qua sunt, nunq̄ potest hic habitantibus apparere. Pars em̄ hæc terræ q̄ incolit̄ ab uniuersis hominibus, quā nos inuicem scire possumus, ad septentrionalem uerticem surgit, & spheræ cōuexitas australem nobis uerticē in ima demergit. Cum uero semp̄ circa terram ab ortu in occasum cœli spheræ uoluatur, uertex hic qui septentriones habet, quoquō uersum mundana uolubilitate uertatur, quoniam sup̄ nos est, semper à nobis uidetur, ac semper ostendit arctos oceani metuentes æquore tingi. Australis contrā quasi semel nobis pro habitationis nostræ positione demersus, nec ipse nobis unquam uidetur: nec sidera sua, q̄bus & ipse sine dubio insignitur, ostendit. Et hoc est quod poëta naturæ ipsius conscius, dixit:

Hic uertex nobis semper sublimis, at illum

Sub pedibus Stryx atra uidet, manesq̄ profundi.

C Sed cum hanc diuersitatem cœlestibus partibus uel semper uel nunq̄ apparenti terræ globositas habitantibus faciat, ab eo qui in cœlo est, omne sine dubio cœlum uidetur, nō impediēte aliqua parte terræ, quæ tota puncti locum pro cœli magnitudine uix obtinet. Cui ergo australis uerticis stellæ nunq̄ de terris uidere cōtigerat, ubi circūspectu libero sine offēsa terreni obijcis uisæ sunt, iure quasi nouæ admirationē dederunt. Et q̄ intellexit causam prop̄ quā eas nunq̄ antē uidisset, ait: Erāt aut̄ hæ stellæ q̄s nunq̄ ex hoc loco uidimus. Hunc locum demonstratiuē terrā dicens, in qua erat dum ista narraret. Sequit̄ illa discussio, quid sit quod adiecit: Et hæ magnitudines oīm, quas esse nunq̄ suspicati sumus. Cur autem magnitudines quas uidit in stellis, nunq̄ hoies suspicati sint, ipse patefecit addendo: Stellarum autem globi terræ magnitudinem facile uincebāt. Nam quādo homo, nisi quem doctrina philosophiæ supra hoīem, imò uerē hoīem fecit, suspicari potest stellā unam omni terra esse maiorem, cum uulgō singulæ uix facis unius flammā æquare posse uideantur. Ergo tunc earū uerē magnitudo asserta credit̄, si maiores singulas q̄ est omnis terra, esse cōstitit, qđ hoc modo licet recognoscas. Punctum dixerunt esse geometræ, qđ ob incomphensibilem breuitatem sui, in partes diuidi nō possit, nec ip̄m pars aliqua, sed tantummodo signum esse dicatur. Physici terram ad magnitudinem circi, per quem sol uoluitur, puncti modum obtinere docuere. Sol autem quanto minor sit circo proprio, deprehensum est manifestissimis dimensionum rationibus. Constat mensuram solis ducentessimā sextamdecimā partem habere

Cur quaedam stelle a nobis uideantur semper, quaedam nunquam.

Stellas singulas uniuersa terra esse maiores.

re magnitudinis circi, p quem sol ipse discurrit. Cum ergo sol ad circū pars cer
ta sit, terra uero ad circum solis punctum sit, quod pars esse nō possit, sine cun
ctatione iudicij solem constat terra esse maiorē, si maior est pars eo, quod par
tis nomen nimia breuitate non capit. Verz solis circo superiorz stellarz circos
certum est esse maiores, si eo quod continetur, id quod continet maius est: cum
hic sit coelestium sphaerarz ordo, ut à superiore unaquæqz inferior ambiatur.
Vnde & lunæ sphaeram quasi à coelo ultimam & uicinam terræ, minimam di
xit, cū terra ipsa in punctum quasi uerè iam postrema deficiat. Si ergo stellarz
superiorz circi (ut diximus) circo solis sunt grandiores, singulae autē huius sunt
magnitudinis, ut ad circū unaquæqz suum, modum partis obtineat, sine dubio
singulae terra sunt ampliores, quā ad solis circum q superioribus minor ē, pun
ctum esse pdiximus. De luna, si uerè luce lucet aliena, sequentia docebunt.

*Caelum, quamobrem semper, & in orbē moueatur. Quo sensu summus uocetur deus, & ecquid stel
lae quas fixas uocant, suo etiam proprioqz motu agantur. Caput .XVII.*

HAec cum Scipionis obtutus non sine admiratione percurrēs, ad terras
Huscqz fluxisset, & illic familiarius hæsisset, rursus aui monitu ad superio
ra reuocatus est, ipsum à coeli exordio sphaerarū ordinem in hæc uer
ba monstrantis: Nouem tibi orbibus uel potius globis connexa sunt omnia,
quorum unus est coelestis extimus, qui reliquos omēs complectitur, summus
ipse deus arcens & continens cæteros, in quo sunt infixi illi qui uoluuntur stel
larum cursus sempiterni. Cui subiecti septem, qui uersantur retro cōtrario mo
tu atqz coelum. E quibus unum globum possidet illa, quam in terris Saturniā
nominant. Deinde est hominum generi prosperus & salutaris ille fulgor, q di
citur Iouis. Tum rutilus horribilisqz terris, quem Martium dicitis. Dein sub
tèr mediam ferè regionē sol obtinet, dux & princeps & moderator luminū re
liquorum, mens mundi & temperatio, tāta magnitudine, ut cuncta sua luce lu
stret & compleat. Hunc ut comites cōsequuntur Veneris alter, alter Mercurij
cursus. Infimoqz orbe luna radijs solis accensa conuertitur. Infra autem eam ni
hil est, nisi mortale & caducum, præter animos munere deorum hominum ge
neri datos. Supra lunam sunt æterna omnia. Nam ea quæ est media & nona tel
lus, neqz mouetur, & infima est, & in eam feruntur omnia nutu suo pondera.

Totius mundi à summo in imum diligēs in hunc locum collecta descriptio
est, & integrum quoddam uniuersitatis corpus effingitur, quod quidam πῶς πῶς, H
id est omne, dixerunt. Vnde & hic dicit: Connexa sunt omnia. Vergilius uero
magnum corpus uocauit: Et magno se corpore miscet. Hoc autem loco Cice
ro, rerum quærendarum iactis seminibus, multa nobis excolenda legauit. De
septem subiectis globis (ait) q uersantur retro cōtrario motu atqz coelū. Quod
cum dicit, admonet ut quæramus, si uersatur coelum. Et si illi septem & uersan
tur, & contrario motu mouētur. Aut si hunc esse sphaerarz ordinem quem Ci
cero refert, Platonica cōsentit autoritas. Et, si uerè subiectæ sint, quo pacto stel
lae earz omium zodiacū lustrare dicant, cū zodiacus & unus & in summo cœ
lo sit. Quæ ue ratio in uno zodiaco aliarz cursus breuiores, aliarz faciat longio
res. Hæc em omnia in exponendo earz ordine necesse est asserant. Et postremo,
qua ratione in terrā ferant, sicut ait: Omnia nutu suo pōdera.

Ver-

A. sphaere.

Ali. de septem
mediam.

6. encid.

Proponit ea q
p ordinē sunt
explicanda.

A Versari coelum, mundanae animae natura, & uis, & ratio docet. Cuius aeternitas in motu est: quia nunquam motus relinquit, quod uita non deserit: nec ab euita discedit, in quo uiget semper agitatus. Igitur & caeleste corpus quod mundi anima futurum sibi immortalitatis particeps fabricata est, ne unquam uiuendo deficiat, semper in motu est, & stare nescit: quia nec ipsa stat anima qua impellitur. Nam cum animae, quae incorporea est, essentia sit in motu, primum autem omnium caeli corpus anima fabricata sit, sine dubio in corpus hoc primum ex incorporeis motus natura migravit. Cuius uis integra & incorrupta non deserit, quod primum cepit mouere. Ideo uero caeli motus necessario uolubilis est, quia cum semper moueri necesse sit, ultra autem locus nullus sit, quod se tendat accersio, continuatione perpetuae in se reditionis agitur. Ergo in quo potest, uel habet, currit, & accedere eius reuolui est: quia sphaerae, spatia & loca complectentis omnia, unus est cursus, rotari. Sed & sic animam sequi semper uidetur, quae in ipsa uniuersitate discurrit. Dicemus ergo, quod eam nunquam reperiat, si semper haec sequitur? Immo semper eam reperit, quia ubique tota, ubique perfecta est.

Coelum cur mouetur.

Cur non motu recto, sed in orbem agatur.

B Cur ergo, si quam quaerit reperit, non quiescit? Quia & illa requietis est inscia. Staret enim, si usquam stantem animam reperiret. Cum uero illa, ad cuius appetentiam trahitur, semper in uniuersa se fundat, semper & corpus se in ipsam, & per ipsam retorquet. Haec de caelestis uolubilitatis arcano pauca de multis Plotino autore repta sufficiant. Quod autem hunc istum extimum globum, qui ita uoluit, summum deum uocauit, non ita accipiendum est, ut ipse prima causa & deus ille omnipotentissimus existimet, cum globus ipse quod coelum est, animae sit fabrica, anima ex mente processerit, mens ex deo qui uere summus est, procreata sit. Sed summum quidem dixit, ad caeterorum ordinem qui subiecti sunt: unde mox subiecit: Arcens & continens caeteros. Deum uero, quod non modo immortale animal ac diuinum sit, plenum inclytae ex illa purissima mente rationis, sed quod & uirtutes omnes, quae illam primae omnipotentiam summmitatis sequuntur, aut ipse faciat, aut ipse contineat, ipsum denique Iouem ueteres uocauerunt, & apud theologos Iupiter est mundi anima. Hinc illud est: Ab Ioue principium musae, Iouis omnia plena. Quod de Arato, poetae alij mutuati sunt, qui de sideribus locutus, a coelo in quo sunt sidera, exordium sumendum esse decernens, ab Ioue incipiendum esse memorauit. Hinc Iuno, & soror eius, & coniunx uocatur.

Sphaera extrema quo sensu summus uocetur deus.

Aegloga. 3.

D Est autem Iuno aer: & dicitur soror, quia ipsidem seminibus, quibus coelum, etiam aer est procreatus: coniunx, quia aer subiectus est coelo. His illud adijciendum est, quod propter duo lumina, & stellas quinque quae appellantur uagae, reliquas omnes, alij infixas coelo, nec nisi cum coelo moueri, alij (quorum assertio uero prior est) has quoque dixerunt suo motu, propter quod cum caeli conuersione feruntur, accedere. Sed propter immensitatem extimi globi, excedentia credibilem numerum secula, in una eas cursus sui ambitione consumere, & ideo nullum earum motum ab homine sentiari, cum non sufficiat humanae uitae spatium, ad breue saltim punctum tam tardae accessionis deprehendendum. Hinc Tullius nullius sectae inscius ueteribus approbatae, simul attigit utranque sententiam, dicendo: In quibus sunt infixi illi quae uolunt stellarum cursus sempiterni. Nam & infixos dixit, & cursus habere non tacuit.

An et stellas x. suo quodam motu agatur.

Stellas errantes, contrario quod coelum motu uersari.

Caput

.XVIII.

c iij Nunc

Nunc utrum illi septē globi, q̄ subiecti sunt, contrario (ut ait) q̄ coelum uertit, motu ferant, argumentis ad uerū ducentibus, regramus. Solē ac lunam & stellas quinq̄, q̄bus ab errore nomen est, præter q̄ secū trahit ab ortu in occasum cœli diurna cōuersio, ipsa suo motu in orientē ab occidente procedere, non solis literarū profanis, sed multis quoq̄ doctrina initiat, abhorrere à fide, ac monstro simile iudicatū est: sed apud pressius intuentes ita esse uerū constabit, ut non solum mente concipi, sed oculis quoq̄ ipsis possit probari. Tamē ut nobis de hoc sit cum p̄tinaciter negāte tractatus, age q̄squis tibi hoc liquere dissimulas, simul om̄ia quæ uel cōtentio sibi fingit detractās si dem, uel quæ ipsa ueritas suggerit, in diuisionis membra mittamus. Has erraticas cum luminibus duobus, aut infixas cœlo, ut alia sidera, nullum sui motū nr̄is oculis indicare, sed ferri mūdane cōuersionis impetu, aut moueri sua quoq̄ accessione dicemus. Rursus, si mouent, aut cœli uia sequuntur ab ortu in occasum, & cōmuni & suo motu meātes, aut cōtrario recessu in orientem ab occidentis parte uersant. Præter hoc (ut opinor) nihil potest uel esse, uel fingi. Nūc uideamus qd̄ ex his poterit uerū probari. Si infixæ essent, nunq̄ ab eadē statione discederēt, sed in eisdē locis semp̄ ut aliæ uiderent. Ecce em̄ de infixis uergiliæ, nec à sui unq̄ se copulatione dispgunt, nec hyadas quæ uicinæ sunt, derunt, aut Orionis proximā regionē relinquunt. Septentrionum quoq̄ compago nō soluit. Anguis q̄ inter eos labit, semel circumfusum nō mutat amplexū. Hæ uero, modo in hac, modo in illa cœli regione uisunt. Et sæpe cum in unū locum duæ plures ue cōuenerint, & à loco tñ in q̄ simul uisæ sunt, & à se postea separant. Ex hoc eas nō esse cœlo infixas, oculis quoq̄ approbātibus cōstat. Igit̄ mouētur, nec negare hoc quisq̄ poterit, qd̄ uisus affirmat. Quærendum ē ergo, utrum ab ortu in occasum, an in cōtrarium motu pp̄rio reuoluant. Sed & hoc q̄rentibus nobis, nō solum manifestissimo ratio, sed uisus q̄q̄ ipse monstrabit. Cōsideremus em̄ signorū ordinē, q̄bus zodiacū diuisum uel distinctū uidemus, & ab uno signo qlibet ordinis eius sumamus exordium. Cum aries exorit, post ipm̄ taurus emergit: Hunc gemini sequunt, hos cācer, & p̄ ordinē reliqua. Si istæ ergo in occidentē ab oriente p̄cederent, nō ab ariete in taurū, q̄ retro locatus est, nec à tauro in geminos signum posterius uoluerent, sed à geminis in taurū, & à tauro in arietē, recta, & mundanæ uolubilitatis cōsona accessione prodirent. Cum uero à primo in signum sc̄dm, à sc̄do ad tertium, & in ad reliqua q̄ posteriora sunt, reuoluant, signa autem infixæ cœlo ferant, sine dubio cōstat, has stellas nō cum cœlo, sed cōtra cœlum moueri. Hoc ut plenē liqueat, astruamus de lunæ cursu, q̄ & claritate sui & uelocitate notabilior est. Luna postq̄ à sole discedēs nouata est, sc̄do serē die circa occasum uidet, & q̄si uicina soli quem nup̄ reliq̄, postq̄ ille demersus est, ipsa cœli marginē tenet antecedenti sup̄ occidens. Tertio die tardius occidit q̄ sc̄do, & ita q̄tidie longius ab occasu recedit, ut septimo die circa solis occasum in medio cœlo ipsa uideatur. Post alios uero septem, cum ille mergit, hæc orit: adeo media parte mensis dimidium cœlum, id est unum hemisphærium, ab occasu in orientem recedendo metit. Rursus post septem alios circa solis occasum latētis hemisphærij, uerticem tenet. Et huius rei indicium est, q̄ medio noctis exoritur. Postremo, toti dem

Locus argu
menti.

A dem diebus exēptis, solē denuo cōprehendit, & uicinus uidet̄ ortus amborū, q̄ diu soli succedens rursus mouet̄, & rursus recedens paulatim semp̄ in orientem regrediendo relinquat occasum. Sol quoq̄ ipse nō aliter q̄ ab occasu in orientem mouet̄, & licet tardius recessum suum q̄ luna cōficiat, q̄ppe q̄ tanto tempore signū unū emetiatur, q̄to totū zodiacum luna discurret, manifesta tñ & subiecta oculis motus sui p̄stat indicia. Hunc em̄ in ariete eē ponamus, qd̄ q̄ aequinoctiale signū est, pares horas somni & diei facit. In hoc signo cū occidit, librā, id ē scorpionis chelas mox oriri uidemus, & apparet taurus uicinus occasui. Nam uigilias & hyadas partes tauri clariores, nō multo post, sole mergēte uidemus. Sequenti mēse sol in signū posterius, id est in taurū recedit: & ita fit, ut neq̄ uergiliae, neq̄ alia pars tauri illo mēse uideat̄. Signū em̄ qd̄ cū sole orit̄, et cū sole occidit, semp̄ occulit̄: adeo, ut & uicina astra solis p̄pingtate celent̄. Nam & canis tūc, q̄a uicinus tauro ē, nō uidet̄, tectus lucis p̄pingtate. Et hoc ē qd̄ Verg. ait:

Candidus auratis aperit cum cornibus annum

Taurus, & aduerso cedens canis occidit astro.

Georgi. i.

Non em̄ uult intelligi, tauro oriēte cum sole, mox in occasum ferri canem, qui proximus tauro est, sed occidere eum dixit tauro gestāte solem, quia tunc incipit non uideri sole uicino. Tunc tamen occidente sole libra adeo superior inuenitur, ut totus scorpius ortus appareat. Gemini uero uicini tunc uidentur occasui. Rursus, post tauri mensem gemini nō uidentur, qd̄ in eos solem migrasse significat. Post geminos recedit in cancrum. Et tunc cum occidit, mox libra in medio cœlo uidetur. Adeo constat solem tribus signis peractis, id est ariete & tauro & geminis, ad medietatem hemisphærii recessisse. Deniq̄ post tres menses sequentes, tribus signis quæ sequuntur emensis, cancrum dico, leonē & uirginem, inuenitur in libra, quæ rursus æquat noctem diei, & dum in ipso signo occidit, mox oritur aries, in quo sol ante sex menses occidere solebat. Ideo autē occasum magis eius q̄ ortum eligimus proponendum, quia signa posteriora post occasum uidentur. Et dum ad hæc quæ sole mergente uideri solent, solem redire monstramus, sine dubio eum contrario motu recedere, q̄ cœlum mouetur, ostendimus. Hæc autem quæ de sole & luna diximus, etiā quinque stellarū recessum assignare sufficient. Pari em̄ ratione in posteriora signa migrando, semper mundanæ uolubilitati contraria recessione uersantur.

Quem Cicero, & quem Plato soli inter errantes stellas assignauerit ordinem. Cur luna lumen suum mutuatur a sole, sicq̄ luceat, ut tamen non calefaciat. Dehinc, cur sol non absolute, sed fere medius inter planetas esse dicatur. Vnde sideribus nomina. Et cur stellarum errantium, alie ad uersæ nobis sint, alie prosperæ.

Caput

.XIX.

H Is assertis, de sphaerarum ordine pauca dicenda sunt. In quo dissentire à Platone Cicero uideri potest, cum hic solis sphaeram quartam de septem, id est in medio locatam dicat, Plato à luna sursum secundam, hoc est inter septem à summo locum sextum, tenere commemoret. Ciceroni Archimenides & Chaldaeorum ratio consentit. Plato Aegyptios omnium philosophiæ disciplinarum parentes secutus est, qui ita solem inter lunam & Mercurium locatum uolunt, ut ratione tamen deprehenderint & edixerint, cur à non-

Sol qui in ordine habet iter planetas.

c v nul

nullis sol supra Mercurium supraque Venerem esse credatur. Nam nec illi qui
 ita existimant, à specie ueri procul aberrant. Opinionem uero istius permutati
 onis huiusmodi ratio persuasit. A Saturni sphaera quæ est prima de septem, usque
 ad sphaeram Iouis à summo secundam, interiecti spatij tanta distantia est, ut zo-
 diaci ambitum superior triginta annis, duodecim uero annis subiecta cõficiat.
 Rursus tantum à Ioue sphaera Martis recedit, ut eundem cursum biennio per-
 agat. Venus autem tanto est regione Martis inferior, ut ei annus satis sit ad zo-
 diacum peragrandum. Iam uero ita Veneri proxima est stella Mercurij, & Mer-
 curio sol propinquus, ut hi tres cœlum suum pari tēporis spatio, id ē anno plus
 minus uel circumeant. Ideo & Cicero hos duos cursus comites solis uocauit, quia
 in spatio pari, longè à se nunquam recedunt. Luna autem tantum ab his deorsum re-
 cessit, ut quod illi anno, uigintiocto diebus ipsa cõficiat. Ideo neque de trium su-
 periorum ordine, quem manifestè clareque distinguit immensa distantia: neque
 de lunæ regione, quæ ab omnibus multum recessit, inter ueteres aliqua fuit dis-
 sensio. Horum uero trium sibi proximorum, Veneris, Mercurij, & Solis ordi-
 nem uicinia confudit. Sed apud alios. Nam Aegyptiorum solertiam ratio non
 fugit, quæ talis est: Circulus per quem sol discurret, à Mercurij circulo ut infe-
 rior ambitur. Illum quoque superior circulus Veneris includit. Atque ita fit, ut hæc
 duæ stellæ, cum per superiores circulos suorum uertices currunt, intelligantur supra solē
 locatæ. Cum uero per inferiora committantur circulum, sol eis superior existime-
 tur. Illis ergo quæ sphaeras earum sub sole dixerunt, hoc uisum est ex illo stellarum
 cursu, qui nonnunquam (ut diximus) uidetur inferior, qui & uerè notabilior est, quia
 tum liberius apparet. Nam cum superiora tenent, magis radijs occultantur. Et ideo
 persuasio ista cõualuit, & ab omnibus penè hic ordo in usum receptus est. Per-
 spicacior tamē obseruatio meliorem ordinem deprehendit, quem præter indagi-
 nem uisus, hæc quoque ratio commendat, quod lunam quæ luce propria caret, &
 de sole mutuatur, necesse est fonti luminis sui esse subiectam. Hæc enim ratio fa-
 cit lunam non habere lumen proprium, cæteras omnes stellas lucere suo: quia illæ
 supra solē locatæ in ipso purissimo æthere sunt, in quo omne quicquid est, lux
 naturalis & sua est, quæ tota cum igne suo ita sphaeræ solis incubit, ut cœli zo-
 næ, quæ procul à sole sunt, perpetuo frigore oppressæ sint, sicut infra ostende-
 tur. Luna uero, quia sola ipsa sub sole est, & caducorum iam regioni luce sua
 carenti proxima, lucem nisi desuper posito sole cui respundet, habere non potuit.
 Denique quia totius mundi una pars terra est, ætheris autem una pars luna est,
 lunam quoque terram, sed ætheream uocauerunt. Immobilis tamē ut terra esse
 non potuit, quia in sphaera quæ uoluitur, nihil manet immobile præter centrum.
 Mundanæ autem sphaeræ terra centrum est, ideo sola immobilis perseverat. Rur-
 sus terra accepto solis lumine clarescit tantummodo, non relucet: Luna specu-
 li instar lumē quo illustratur emittit, quia illa aeris & aquæ, quæ per se cõcre-
 ta & densa sunt, sex habet: & ideo extrema uastitate densata est, nec ultra super-
 ficie quauis luce penetratur. Hæc licet & ipsa finis sit, sed liquidissimæ lucis &
 ignis ætherei: ideo quæuis densius corpus sit, quæ cætera cœlestia, ut multo tamen
 terreno purius, sit acceptæ luci penetrabile: adeo, ut eam de se rursus emittat, nul-
 lum tamen ad nos perferentem sensum caloris: quia lucis radius, cum ad nos de
 ori-

Al. ueriores.

*Luna luce lu-
cet aliena.*

A origine sua, id ē de sole, puenit, naturā secū ignis de quo nascit̄, deuehit. Cū uero in lunæ corpus infundit̄, & inde resplēdet, solam refundit claritudinē, nō calorem. Nam & speculū cum splēdorem de se uī oppositi eminus ignis emittit, solam ignis similitudinē carentem sensu caloris ostendit.

Quem soli ordinem Plato dederit uel eius autores, quos uel Cicero secutus quartū locum globo eius assignauerit, uel q̄ ratio psuasionem huius diuersitatis induxerit, & cur dixerit Tullius, infimoq; orbi luna radijs solis accensa cōuertit̄, satis dictū est. Sed his hoc adijciendū est, cur Cicero cum quartum de septē, solē uelit, quartus aut̄ inter septē non ferē mediū, sed om̄imodo mediū & sit, & habeat, nō abruptē mediū solē, sed ferē mediū dixerit his uerbis: Dein de subter mediā ferē regionē sol obtinet. Sed nō uacat adiectio, qua hæc pronuntiatio tēperatur: nam sol quartū locum obtinens, mediā regionē tenebit numero, spatio non tenebit. Si inter ternos em̄ summos & imos locat̄, sine dubio mediū est numero. Sed totius spatij quod septē sphæræ occupant, dimensione p̄specta, regio solis nō inuenit̄ in medio spatio locata, quia magis à summo ip̄e, q̄ ab ip̄so recessit ima postremitas, quod sine ulla disceptationis ambage, compendiosa probabit assertio. Saturni stella, q̄ summa est, zodiacum triginta annis peragrat, sol mediū anno uno, luna ultima uno mense non integro. Tantum ergo interest inter solem & Saturnum, q̄tum inter unū & triginta. Tantum inter lunam solemq; quantum inter duodecim & unum. Ex his apparet totius à summo in imum spatij, certā ex mediā parte diuisionem, solis regionē non fieri. Sed quia hic de numero loquebat̄, in quo uerē q̄ quartus, & mediū est, ideo pronuntiavit q̄dem mediū, sed propter latentem spatioꝝ dimensionem, uerbū quo hanc definitionē temparet, adiecit, ferē. Notandum, q̄ esse stellā Saturni, & alterā Iouis, Martis aliam, non naturæ cōstitutio, sed humana persuasio est, q̄ stellis numeros & nomina fecit. Non em̄ ait illā quæ Saturnia est, sed quā in terris Saturniā noīant, & ille fulgor q̄ dicit̄ Iouis, & quē Martiū dicitis. Adeo exp̄ssit in singulis noīa hæc, non esse inuenta naturæ, sed hominū commenta, significationi distinctionis accommodata.

B Quod uero fulgorē Iouis humano gn̄i prosperę & salutarē, contrā, Martis rutilum & terribilē terris uocauit, alterę tractum est ex stellarū colore (nā fulget Iouis, rutilat Martis) alterum ex tractatu eorum, qui de his stellis ad hominum uitā manare uolunt aduersa uel prospera. Nam plerunq; de Martis stellis terribilia, de Iouis salutaria euenire definiunt. Causam si q̄s fortē altius quærat, unde diuinis maleuolētia, ut stella malefica esse dicatur, sicut de Martis & Saturni stellis existimatur, aut cur notabilior benignitas Iouis & Veneris in genethliacos habeatur, cum sit diuinorū una natura, in mediū proferam rationem, apud unum omnino, quod sciam, lectam. Nam Ptolemæus in libris tribus, quos de harmoniā composuit, patefecit causam, quam breuiter explicabo: Certi (inqt) sunt numeri, per quos inter omnia quæ sibi conueniunt, iungunt̄, & aptantur, fit iugabilis competentia, nec quicquā potest alteri nisi per hos numeros conuenire. Sunt autem epitritus, hemiolius, epogdous, duplaris, triplaris, quadruplaris. Quæ hoc loco interim quasi nomina numerorū accipias uolo. In sequētibus uero cum de harmonia cœli loquemur, qd̄ sint hi numeri, qd̄ ue pos

Cir solem non absolute sed ferē medium dicit.

Alias de septē mediam.

Nomina stellarum unde sunt.

Cur inter plenas alij nobis prospici alij aduersi dicantur.

ue possint, opportunius apiemus. Modo hoc nosse sufficiat, quia sine his nume-
 ris, nulla colligatio, nulla potest esse cōcordia. Vitam uero nr̄am p̄cipuè sol &
 luna moderant. Nā cum sint caducorū corporū hęc duo pp̄ria, sentire uel cre-
 scere, αὐθιμίον, id est sentiendi natura, de sole: φουκός autem, id est crescendi natu-
 ra, de lunari ad nos globositate pueniunt. Sic utriusq̄ luminis bñficio hęc no-
 bis constat uita, qua fruimur. Cōuersatio tñ nr̄a, & prouentus actuum, tam ad
 ipsa duo lumina, q̄ ad q̄nc̄q̄ uagas stellas referit. Sed harū stellarū alias interuē-
 tus numerorū (quorū supra fecimus mētionem) cum luminibus bene iungit ac
 sociat, alias nullus applicat numeri nexus ad lumina. Ergo Venerea & Iouia-
 lis stella p̄ hos numeros lumini utriq̄ sociant. Sed Iouialis soli p̄ omnes, lunæ
 uero p̄ plures: & Venerea lunæ p̄ oēs, soli p̄ plures numeros aggregat. Hinc
 licet utraq̄ bñfica credat, Iouis tñ stella cum sole accōmodatior est, & Vene-
 rea cum luna: atq̄ ideo uitæ nr̄æ magis cōmodant, quasi luminibus uitæ nr̄æ
 autoribus, numerorū ratione cōcordes. Saturni aut̄ Martisq̄ stellæ, ita nō ha-
 bent cum luminibus cōpetentiam, ut tñ aliqua uel extrema numerorū linea Sa-
 turnus ad solē, Mars aspiciat ad lunā. Ideo minus cōmodi uitæ humanæ existi-
 mant, quasi cum uitæ autoribus arcta numerorū ratione non iuncti. Cur tñ
 & ipsi nonnunq̄ opes uel claritatem hominibus præstare credantur, ad alterū
 debet pertinere tractatum: quia hic sufficit aperuisse rationem, cur alia terribi-
 lis, alia salutaris existimetur. Et Plotinus quidem in libro qui inscribitur (Si
 faciunt astra) pronūtiat nihil ui uel potestate eorum hominibus euenire: sed ea
 quæ decreti necessitas in singulos sancit, ita per horum septem transitum statio
 ne recessū ue monstrari, ut aues seu p̄teruolando, seu stando, futura pennis uel
 uoce significant nescientes. Sic quoq̄ tamen iure uocabitur hic salutaris, ille ter-
 ribilis, cum per hunc prospera, per illum significantur incommoda.

De diuersis nominibus solis, deq̄ eiusdem magnitudine.

Caput .XX.

IN his autem tot nominibus quæ de sole dicuntur, non frustra, nec ad lau-
 dis pompā lasciuit oratio, sed res ueræ uocabulis exprimunt. Dux & prin-
 ceps ait, & moderator luminum reliquorum, mens mundi & temperatio.

At. secundo.

Plato in Timæo cum de octo sphaeris loqueretur, sic ait: Ut autem per
 ipsos octo circuitus celeritatis & tarditatis certa mensura, & sit, & noscatur,
 deus in ambitu supra terram *secundum lumen accendit, quod nunc solem uo-
 camus. Vides ut hęc definitio uult esse omnium sphaerarum lumen in sole?
 Sed Cicero sciens etiam cæteras stellas habere lumen suum, solam que lunam
 (ut sæpe iam diximus) proprio carere, obscuritatem definitionis huius liqui-
 dius absoluens, & ostendens in sole maximum lumen esse, non solum ait, dux
 & princeps & moderator luminum reliquorum (adeo & cæteras stellas scit
 esse lumina) sed hunc ducem & principem, quem Heraclitus fontem cœlestis
 lucis appellat. Dux ergo est, quia omnes luminis maiestate præcedit: Prin-
 ceps, quia ita eminent, ut propterea quod talis solus appareat, sol uocetur: Mo-
 derator reliquorum dicitur, quia ipse cursus eorum recursusq̄ certa definitio-
 ne spatij moderatur. Nam certa spatij definitio est, ad quam cum unaquæque
 erratica stella recedens à sole peruenerit, tanq̄ ultra prohibeatur accedere, agi
 retro uidetur: & rursus cum certam partem recedēdo cōtigerit, ad directi cur-
 sus

*Solis nomina
 diuersa.*

A fus cōsuetā reuocatur: ita solis uis & potestas, motus reliquorū luminum constituta dimensione moderatur. Mens mūdi ita appellatur, ut physici eum cor
 cœli uocauerunt. Inde nimirū, q̄ oīa q̄ statuta ratione p̄ cœlum fieri uidemus,
 diē & noctem, & migrātes inē utrunq; prolīxitatē breuitatisq; uices, & certis
 temporibus æquā utriusq; mensurā, dein ueris clementē + tempiem, torridū cā
 cri ac leonis æstum, mollitiem autumnalis auræ, uim frigoris inter utranq; tē
 periē, oīa hæc solis cursus & ratio dispensat. Iure ergo cor cœli dicitur, p̄ quem
 fiunt oīa q̄ diuina ratione fieri uidemus. Est & hæc causa, prop̄ quā iure cor
 cœli uocet, q̄ natura ignis semp̄ in motu p̄petuo agitatūq; est. Solē autē ignis
 ætherei fontem dictū esse retulimus. Hoc ē ergo sol in æthere, qđ in aīali cor,
 cuius ista natura est, ne unq; cesset à motu: aut si breuis sit eius q̄cunq; casu ab
 agitatione cessatio, mox aīal interimat. Hæc de eo q̄ solē mundi mentē uoca
 uit. Cur v̄o & tempatio mundi dictus sit, ratio in apto est. Ita em̄ nō solū ter
 ram, sed ip̄m q̄q; cœlū, qđ uerē mūdus uocat, tēperari sole certissimū est, ut ex
 tremitates eius q̄ lōgissimē à uia solis recesserunt, om̄i careāt bñficio caloris, &
 una frigoris p̄petuitate torpescāt, qđ in sequētibus aptius explicabit.

A. teporem.

Restat ut & de magnitudine eius, quā v̄issima p̄dicatione extulit, pauca &
 non p̄tereunda dicamus. Physici hoc maxime cōseq̄ in om̄i circa magnitudinē
 solis inq̄sitione uoluerūt, q̄to maior esse possit q̄ terra. Et Eratosthenes in libris
 dimensionum sic ait: Mensura terræ septies & uicies multiplicata, mensurā so
 lis efficiet. Possidonius multo multoq; sapius, & uterq; lunaris defectus argu
 mentum inuicem pro se aduocat. Ita cum solem uolunt terra maiorem proba
 re, testimonio lunæ deficiētis utunt. Cum defectum lunæ conant̄ asserere, pro
 bationem de solis magnitudine mutuunt. Et sic euenit, ut dum utrunque de
 altero astruitur, neutrum probabiliter astruat, semp̄ in medio uicissim nutan
 te mutuo testimonio. Quid em̄ per rem adhuc probādā probeat? Sed Aegy
 ptij nihil ad coniecturā loquentes, sequestrato ac libero argumento, nec in pa
 trocinium sibi lunæ defectum uocātes, q̄pta mensura sol terra maior sit proba
 re uoluerunt, ut tum demum p̄ magnitudinem eius ostenderent, cur luna defi
 ciat. Hoc autem nequaq; dubitabat non posse aliter dephēdi, nisi mensura &
 terræ & solis inuenta, ut fieret ex collatione discretio. Et terrena quidem dimē
 sio oculis rationem iuuantibus de facili constabat. Solis uero mensuram aliter
 nisi per mensurā cœli, p̄ quod discurret, inueniri non posse uiderunt. Ergo pri
 mum metiendum sibi cœlum illud, id est iter solis, constituerunt, ut per id pos
 sent modum solis agnoscere. Sed quæso, si quis unq; tam otiosus, tamq; erit
 ab om̄i serio feriat, ut hæc quoq; in manus sumat, ne talem ueterē promissi
 onem quasi insanix proximā aut horrescat aut rideat. Etenim ad rem quæ na
 tura incomphensibilis uidebatur, uiam sibi fecit ingenium, & per terram q̄ cœ
 li modus sit, reperit. Ut autem liquere possit ratio commenti, prius regulariter
 pauca dicenda sunt, ut sit rerum sequentium aditus instructior.

Solis magnitudo
do scdm quos
dam.

Centrum.

In om̄i orbe uel sphæra, medietas cētrum uocat. Nihilq; aliud est cētrum,
 nisi punctum q̄ sphæaræ aut orbis medium certissima obseruatione distinguit.
 Item ducta linea de q̄cunq; loco circuli q̄ designat ambitum, in quacunq; eius
 dem circuli summitate orbis partem aliquam diuidat necesse est. Sed non om̄i
 modo

Diametros.

modo medietas est orbis quā separat ista diuisio. Illa em̄ tm̄ linea in partes æq̄
les orbē mediū diuidit, q̄ à summo in summū ita deducit, ut necesse sit eā tran-
ire p̄ centrum. Et hæc linea q̄ orbē sic æqualit̄ diuidit, diametros nuncupatur.
Itē diametros om̄is cuiuscunq̄ orbis triplicata cum adiectione septimæ partis
suæ, mensurā facit circuli, q̄ orbis includitur. Id est, si uncias septē teneat diame-
tri lōgitudō, & uelis ex ea nosse quot uncias orbis ipsius circulus teneat, tripli-
cabis septē, & faciunt uigintiunum. His adijcies septimā partē, hoc est unū, &
pronūtiabis uiginti & duabus uncijs huius circuli eē mēsurā, cuius diametros
septē uncijs extendit. Hæc oīa geometricis euidentissimisq̄ rationibus proba-
re possemus, nisi & neminē de ipsis dubitare arbitraremur, & caueremus iusto

Vmbra terræ

prolixius uolumē extendere. Sciendum & hoc, q̄ umbra terræ quā sol post
occasum in inferiore hemisphærio currēs sursum cogit emitti, ex qua super ter-
ram sit obscuritas q̄ nox uocatur, sexagies in altum multiplicatur ab ea mensurā,
quā terræ diametros habet. Et hac lōgitudinē ad ipsum circulū p̄ quem sol
currit erecta, exclusionē luminis tenebras in terrā refundit. Prodendū est igit̄,
q̄ta diametros terræ sit, ut cōstet qd̄ possit sexagies multiplicata colligere. Vn-

*Ambitus ter-
ræ.*

de his p̄libatis, ad tractatum mensurarū quas promisit oratio reuertatur. Eui-
dentissimis & indubitabilibus dimētionibus constat, uniuersæ terræ ambitū,
quæ ubicunq̄ uel incolitur, uel inhabitabilis iacet, habere stadiorū milia ducē
ta quinquagintaduō. Cum ergo tm̄ ambitus teneat, sine dubio octoginta milia
stadiorū, uel non multo amplius diametros habet, sc̄dm̄ triplicationem cum se-
primæ partis adiectione, quam superius de diametro & circulo regulariter di-
ximus. Et q̄a ad efficiendā terrenæ umbræ longitudinē, nō ambitus terræ, sed
diametri mensura multiplicanda est: ipsa est em̄ quam sursum constat exerce-
re, sexagies multiplicāda tibi erunt octoginta milia, q̄ terræ diametros habet, q̄
faciunt quadragies octies cētena milia stadiorū esse à terra usq̄ ad solis cursū,
quō umbrā terræ diximus puenire. Terra aut̄ in medio cœlestis circuli, per
quē sol currit, ut centrū locata est. Ergo mēsurā terrenæ umbræ medietatē dia-
metri cœlestis efficiet: & si ab altera quoq̄ parte terræ par usq̄ ad eūdem cir-
culū mensura tendatur, integra circuli p̄ quem sol currit, diametros inuenitur.
Duplicatis igit̄ illis quadragies octies cētenis milibus, erit integra diametros
cœlestis circuli, nonagies sexies cētenis milibus stadiorū. Et inuēta diametros,
facile mēsuram nobis ipsius quoq̄ ambitus prodit. Hanc em̄ summā, quæ dia-
metrū facit, debes ter multiplicare adiecta parte septima, ut sæpe iam dictū est:

*Ambitus cir-
culi per quem
sol meat.*

& ita inuenies totius circuli per quē sol currit, ambitum stadiorū habere trecē
ties cētena milia, & insuper cētum septuaginta milia.

*Quō deprehē-
sa sit magnitu-
do solis.*

His dictis, quibus mēsurā quā terræ uel ambitus uel diametros habet, sed
& circuli modus per quem sol currit, uel diametri eius ostenditur: nunc quam
solis esse mensuram, uel quemadmodum illi prudentissimi deprehenderint, in
dicemus. Nam sicut ex terrena umbra potuit circuli per quem sol meat depre-
hendi magnitudo, ita per ipsum circulum mēsurā solis inuēta est in hunc mo-
dum, procedēte inquisitionis ingenio: Aegnoctiali die ante solis ortum æqua-
biliter locatum est saxum uas in hemisphærii speciē, cauata ambitione curuatū,
infra per lineas designato duodecim diei horarū numero, quas styli prominen-

A tis umbra cū transitu solis p̄tereundo distinguit. Hoc ē aut̄ (ut scimus) huiusmo-
 di uasis officium, ut t̄to tēpore à priore eius extremitate ad alterā usq̄ styli um-
 bra percurrat, q̄to sol medietatem cœli ab ortu in occasum unius scilicet hemi-
 sphærii cōuersione metitur. Nam totius cœli integra cōuersio diem noctemq̄
 concludit. Et ideo constat, quantum sol in circulo suo, tantum in hoc uase um-
 bram meare. Huic igitur æquabiliter collocato circa tēpus solis ortui propin-
 quantis, inhæsit diligens obseruantis obtutus. Et cum ad primum solis radium
 quē de se emisit prima summitas orbis, emergens de umbra styli decedēs sum-
 mitate primā curui labri eminentiā contingit, locus ipse q̄ umbræ primitias ex-
 cepit, notæ imp̄ssione signatus est, obseruatumq̄ q̄diu sup̄ terrā ita solis orbis
 integer appareret, ut una eius sūmitas adhuc horizonti uideret̄ insidere, & mox
 locus ad quem umbra tunc in uase migrauerat, adnotatus est. Habitaq̄ dimen-
 sione inter ambas umbrarū notas, quæ integrum solis orbem, id est diametrū,
 natae de duabus eius summitatibus metiuntur, pars nona reperta est eius spa-
 tij, quod à summo uasis labro usq̄ ad horæ primæ lineam cōtinetur. Et ex hoc
 cōstitit, q̄ in cursu solis unam tempore æquinoctialis horam faciat repetitus no-
 uies orbis eius accessus. Et q̄a cōuersio cœlestis hemisphærii peractis horis du-
 odecim diem condit, nouies autem duodeni efficiūt centum octo, sine dubio so-
 lis diametros centesima & octaua pars hemisphærii æquinoctialis est. Ergo toti-
 us æquinoctialis circuli ducentesima sextadecima pars est. Ipsum autem circu-
 lum habere stadiorū trecenties centena milia, & insuper centum & septuagin-
 ta milia, antelatis probatum est. Ergo si eius summæ ducentessimam sextamde-
 cimā consideraueris partē, mensuram diametri solis inuenies. Est aut̄ pars ista
 ferē in centum quadraginta milibus. Diametros igit̄ solis cētum quadraginta
 milium ferē stadiorū esse dicenda est. Vnde penē duplex q̄ terræ diametros in-
 uenitur. Cōstat autē geometricæ rationis examine, cum de duobus orbibus al-
 tera diametros duplo alterā uincit, illum orbem cuius diametros dupla est, or-
 be altero octies esse maiore. Ergo ex his dicendum est, solē octies terra esse ma-
 iorem. Hæc de solis magnitudine breuiter de multis excerpta libauimus.

Sol octies ma-
ior q̄ terra.

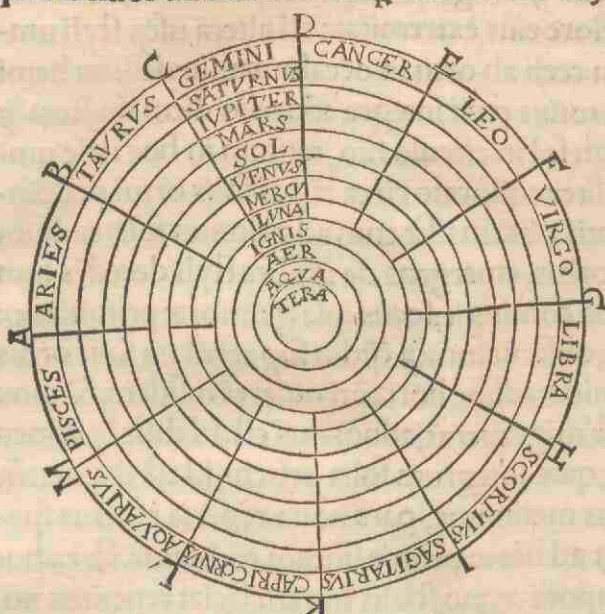
Qua ratione inferiorū sphaerarum stellæ in Zodiaci signis meare dicantur, cum in eis nō sint:
 curq̄ ex his aliæ breuiori, aliæ longiori tempore Zodiaci signa percurrant: & quomodo circu-
 lus Zodiacus in duodecim partes diuisus sit.

Caput .XXI.

D Ed quoniā septem sphaeras cœlo diximus esse subiectas, exteriore quæq̄
 quas interius continet ambiente, longeq̄ & à cœlo om̄es, & à se singulæ
 recesserunt, nunc quærendum est, cum zodiacus unus sit, & is cōstet cœ-
 lo sideribus infixis, quemadmodum inferiorum sphaerarum stellæ in signis zo-
 diaci meare dicantur. Nec longum est inuenire rationem, quæ in ipso uestibu-
 lo excubat quæstionis. Verum est em̄, nec̄ solem lunam ue, nec̄ de uagis ul-
 lam ita in signis zodiaci ferri, ut eorum sideribus misceatur: sed in illo signo ef-
 se unaquæque perhibetur, quod habuerat super uerticem, in ea quæ illis subie-
 cta est, circuli sui regione discurrens. Quia singularum sphaerarum circulos in
 duodecim partes, æquē ut zodiacum, ratio diuisit. Et quæ in eam partem circu-
 li sui uenerit, quæ sub parte zodiaci est arieti deputata, in ipsum arietem uenit-
 se concedit. Similisq̄ obseruatio in singulas partes migratibus stellis tenet. Et
 quia

Quem i modis
inferiorū sphae-
rarū stelle in
zodiaci signis
meare dicantur.

quia facilius ad intellectum per oculos uia est, id quod sermo descripsit, uisus as-

signet. Esto enim zodiacus circulus, cui ascriptum est, a. In hunc septem alij orbes locentur. Et zodiacus ab a, per ordinem affixis notis, quibus ascribentur litterae sequentes, in partes duodecim diuidatur. Sitque spatium quod inter a & b clauditur, arietis deputatum: quod intra b & c, tauri: quod inter c & d, geminis: cetero, quod sequitur, & reliquis per ordinem caetera. His constitutis, iam de singulis zodiaci notis & litteris, singulae deorsum lineae per omnes circulos ad ultimum usque ducantur, procul dubio per orbes singu-

los duodecim partes diuidet transitus linearum. In quocumque igitur circulo seu sol in illo, seu luna uel de uagis quocumque discurrat, cum ad spatium uenerit, quod inter lineas clauditur ab a & b notis & litteris defluentes, in arietem esse dicet, quia illic constituta spatium arietis in zodiaco designatum super uerticem, sicut descripsimus, habebit. Similiter in quacumque migrauerit parte, in signo sub quo fuerit, esse dicet.

Cur aliae stelle breuiores tempore zodiaci signa percurrant aliae longiores.

Atque haec ipsa descriptio eodem copendio nos docebit, cur eundem zodiacum eademque signa, aliae tempore longiore, aliae breuiore percurrant. Quoties enim plures orbes intra se locant, sicut maximus est ille qui primus est, & minimus qui locum ultimum tenet: ita de medijs, qui summo propior est, inferioribus maior: qui uicinior est ultimo, breuior superioribus habet. Et in his igitur septem sphaeras gradum celeritatis suae singulis ordo positionis ascriptus. Ideo stellae quae per spatia grandiora discunt, ambitum suum tempore prolixiore conficiunt: quae per angusta, breuiore. Constat enim nullam in eas celerius caeteris tardius uel procedere. Sed cum sit omnibus idem motus meandi, tantam eius diuersitatem temporis, sola spatiorum diuersitas facit. Nam ut de medijs nunc praetermittamus, ne eadem saepe repetant, quod eadem signa Saturnus annis triginta, luna diebus uiginti octo ambit & permeat, sola causa in quantitate est circulorum, quorum alius maximus, alius minimus. Ergo & caeterarum singulae per spatium sui modo, tempus meandi aut extendunt, aut contrahunt.

Quo zodiacus in duodecim partes diuisus.

Hoc loco diligens rerum discussor inueniet, quod requirat. Inspectis enim zodiaci notis, quas monstrat in praesidium fidei aduocata descriptio, quis uero (inquit) circuli caelestis duodecim partes aut inuenit, aut fecit, maxime cum nulla oculis subiiciantur exordia singularum? Huic igitur tam necessariae interrogationi historia ipsa respondeat, factum referens, quo a ueteribus & tentata est tam difficilis, & effecta diuisio. Aegyptiorum enim retro maiores, quos constat primos omnium caelum scrutari & metiri ausos, postquam perpetuae apud se serenitatis obsequio caelum semper spectu libero intuentes, deprehenderunt uniuersis uel stellis uel sideribus infixis caelo, solas cum sole & luna quinque stellas uagari, nec has tamen per omnes caeli partes passim ac sine certa erroris sui lege discurrere: nunquam denique ad septentriona-

A trionalem uerticē deuiare, nuncq̄ ad australis poli ima demergi, sed intra unius
 obliq̄ circi limitem oēs habere discursus, nec oēs tñ ire pariter & redire, sed
 alias alijs ad eundē locum puenire tēporibus. Rursus ex his alias accedere, re-
 tro agi alias, uideriq̄ stare nonnunq̄. Postq̄ inq̄ hæc inter eas agi uiderūt, cer-
 tas sibi partes decreuerūt in ipso circo cōstituere, & diuisionibus annotare, ut
 certa essent locorū nomina, in q̄bus eas morari, uel de q̄bus exisse, ad quæ ue-
 rursus esse uenturas, & sibi inuicem annuntiarent, & ad posteros noscēda trās-
 mitterent. Duobus igitur uasis æneis p̄paratis, quorum alteri fundus erat in
 modum clepsydre foratus, illud qđ erat integrum, uacuum subiecerunt, pleno
 aquæ altero supposito, sed meatu antè munito, & quamlibet de infixis unā cla-
 rissimam stellā lucideq̄ notabilem orientem obseruauerūt. Quæ ubi primum
 B cœpit emergere, mox munitione subducta, p̄miserunt subiecto uasi aquam su-
 perioris influere, fluxitq̄ in noctis ipsius & secuti diei finem, atq̄ in id noctis
 secundæ q̄diu eadem stella ad ortum rursus reuertitur: quæ ubi apparere uix
 cœpit, mox aqua quæ influebat amota est. Cum igitur obseruata stellæ itus
 ac reditus integrā significaret cœli cōuersionem, mensurā sibi cœli in aquæ de-
 illo fluxu susceptæ quantitate posuerunt. Hac ergo in partes æquas duodecim
 sub fida dimēsiōe diuisa, alia duo huius capacitatis procurata sunt uasa, ut sin-
 gula tñ singulas de illis duodecim partibus ferrēt. Totaq̄ rursus aqua in uas
 suum pristinum foramine prius clauso, refusa est: & de duobus illis uasis capa-
 citatis minoris alterum subiecerūt pleno, alterum iuxtā expeditum paratumq̄
 C posuerunt. His p̄paratis, nocte alia in illa iam cœli parte, per quam solē lu-
 namq̄ & quinq̄ uagas meare diuturna obseruatione didicerāt, quamq̄ post-
 ea zodiacum uocauerunt, ascensurū obseruauerunt sidus, cui postea nomē ari-
 etis indiderunt. Huius incipiēte ortu, statim subiecto uasi suppositæ aquæ flu-
 xum dederunt. Qđ ubi cōpletum est, mox eo sublato effusoq̄, alterū simile sub-
 iecerunt, certis signis obseruatis ac memoriter annotatis, inter eius loci stellas,
 quæ oriebantur cum primum uas esset impletum, intelligētes qđ eo tempore,
 quo totius aquæ duodecima pars fluxit, pars cœli duodecima cōscendit. Ab il-
 lo ergo loco, quo oriri incipiente, aqua in primū uas cœpit influere, usq̄ ad lo-
 cum qui oriebatur cum idem primum uas impleretur, duodecimam partē cœ-
 li, id est unum signum, esse dixerūt. Item scđo uase impleto, & mox retracto il-
 lo, simile quod olim effusum parauerāt, iterū subdiderunt, notato similiter loco
 D q̄ emergebat, cum scđm uas esset impletum, & à fine primi signi usq̄ ad locū
 qui ad scđæ aquæ finem oriebatur, secundum signum notatum est. Atq̄ ita ui-
 cissim uasa mutando, & per singulas influentis aquæ partes, singulos sibi ascē-
 dentium cœli partium limites annotando. Vbi cōsummata iam omī p̄ duode-
 cim partes aqua, ad primi signi exordia peruentum est, sine dubio iam diuisas
 certisq̄ sibi obseruationibus & indicijs annotatas duodecim cœli partes tātæ
 compotes machinationis habuerunt. Quod non nocte una sed duabus effectū
 est, quia omne cœlum una nocte non uoluitur, sed per diem uertitur pars eius
 media, & medietas reliqua per noctem. Nec tñ cœlum omē duarum sibi pro-
 ximarum noctium diuisit inspectio, sed diuersorū temporū nocturna dimensio
 utrunq̄ hemisphærium paribus æquē uicibus annotauit. Et has ipsas duode-
 d cim

Zodiacus unde dicitur.

Aries cur primus inter signa.

Cur signa diuersorum numinum assignata sint potestati.

Planetarum ordo.

Epilogus eorum de quibus per ordinem dicturum se esse pollicitus fuit capite decio septimo.

cim partes signa appellari maluerunt, certa quoque singulis uocabula gratia significationis adiecta sunt. Et quia signa Graeco nomine *ζώδια* nuncupantur, circum ipsum zodiacum quasi signiferum uocarunt. Hanc autem rationem iidem illi cur arietem cum in sphaera nihil primum nihilque postremum sit, primum tamen dici maluerint, prodiderunt. Aiunt incipiente die illo, qui primus omnium luxit, id est quo in hunc fulgorem coelum & elementa purgata sunt, qui ideo mundi natalis iure uocatur, arietem in medio caelo fuisse. Et quia medium coelum quasi mundi uertex est, arietem propterea primum inter omnes habitum, quod ut mundi caput in exordio lucis apparuit. Subnectunt etiam causam, cur haec ipsa duodecim signa assignata sint diuersorum numinum potestati. Aiunt enim in hac ipsa genitura mundi ariete (ut docuimus) medium coelum tenente, horam fuisse mundi nascentis, cancro gestante tunc lunam. Post hunc sol cum leone oriebat, cum Mercurio uirgo, libra cum Venere, Mars erat in scorpione, sagittarium Iupiter obtinebat, in capricorno Saturnus meabat. Sic factum est, ut singuli eorum signorum domini esse dicantur, in quibus cum mundus nasceretur, fuisse credunt. Sed duobus quidem luminibus singula tantum signa, in quibus tunc fuerant, assignauit antiquitas cancrum lunae, soli leonem. Quinque uero stellis praeter illa signa, quibus tunc inhaerebant, quinque reliqua sic adiecit uetustas, ut in assignandis a fine prioris ordinis, ordo secundus inciperet. Superius enim diximus, in capricorno Saturnum post omnes fuisse, ergo secunda adiectio eum primum fecit, quod ultimus fuerat. Ideo aquarius, qui capricornum sequitur, Saturno datur: Ioui qui ante Saturnum erat, pisces dicantur: aries Marti, qui praecesserat Iouem: taurus Veneri, quam Mars sequebatur: gemini Mercurio, post quem Venus fuerat, deputati sunt. Notandum hoc loco, quod in genitura mundi uel ipsa rerum prouidentia, uel uetustatis ingenium hunc stellis ordinem dedit, quem Plato assignauit sphaeris earum, ut esset luna prima, sol secundus, super hunc Mercurius, Venus quarta, hinc Mars, in Iupiter, & Saturnus ultimus. Sed sine huius tantum rationis patrocinio, abunde Platonice ordinem prior ratio commendat.

Ex his quae de uerbis Ciceronis proximè praelatis quaerenda proposituimus, qualicuius breuitate, a summa sphaera quae aplanis dicitur, usque ad lunam, quae ultima diuinorum est, omnia iam (ut opinor) absoluimus. Nam & coelum uolui, et cur ita uoluatur ostendimus: septemque sphaeras contrario motu ferri ratio indubitata patefecit: & de ipso sphaerarum ordine quod diuersi senserint, uel quid inter eos dissensionem fecerit, quae uel magis sequenda sit sententia, tractatus inuenit. Nec hoc tacitum est, cur inter omnes stellas sola sine fratris radijs luna non luceat. Sed & quae spatiorum ratio solem ab his quoque, qui eum inter septem quartum locarunt, non tantum abruptè medium, sed ferè medium dici coegerit, publicatum est. Quid significant nomina, quibus ita uocatur ut laudari tantum putetur, innotuit. Magnitudo quoque eius, sed & caelestis per quem discurrit circuli, terraeque pariter quanta sit, uel quemadmodum deprehensa, monstratum est. Subiectarum sphaerarum stellae quemadmodum zodiaco, qui supra omnes est ferri dicantur, uel quae ratio diuersarum faciat seu celerem seu tardum recursum. Sed & ipse zodiacus in duodecim partes, qua ratione diuisus sit, curque aries primus habeatur, & quae signa in quorum numinum ditione sint, absolutum est. Sed omnia haec quae de summo ad lunam usque perueniunt, sacra, incorrupta, diuina sunt,

A sunt, quia in ipsis est æther semper idem, nec unquam recipiens inæqualem uarietatis æstum. Infra lunam aer & natura permutationis pariter incipiunt. Et sicut ætheris & aeris, ita diuinorum & caducorum luna confinium est. Quod autem ait: Nihil infra lunam esse diuinum, præter animos munere deorum hominibus generi datos, non ita accipiendum est, animos hic esse, ut hic nasci putentur: sed sicut solem esse in terris dicere solemus, cuius radius aduenit & recedit, ita animorum origo cœlestis est, sed lege temporalis hospitalitatis hic exulat. Hæc ergo regio diuinum nihil habet ipsa, sed recipit: & quia recipit, & remittit. Proprium autem habere diceretur, si ei semper tenere licuisset. Sed quid mirum, si animus de hac regione non constat, cum nec corpori fabricando sola suffecerit: Nam quia terra, aqua, & aer infra lunam sunt, ex his solis corpus fieri non potuit, quod idoneum esset ad uitam, sed opus fuit præsidio ignis ætherei, qui terrenis membris uitam & animam sustinendi commodaret uigorem, qui uitalem calorem & faceret & ferret. Hæc & de aere dixisse nos satis sit. Restat ut de terra, quæ sphaeræ nona, & mundi ultima est, dictu necessaria differamus.

Quo animi nostri hic sint.

Loquitur quia si tria tantum sint elementa.

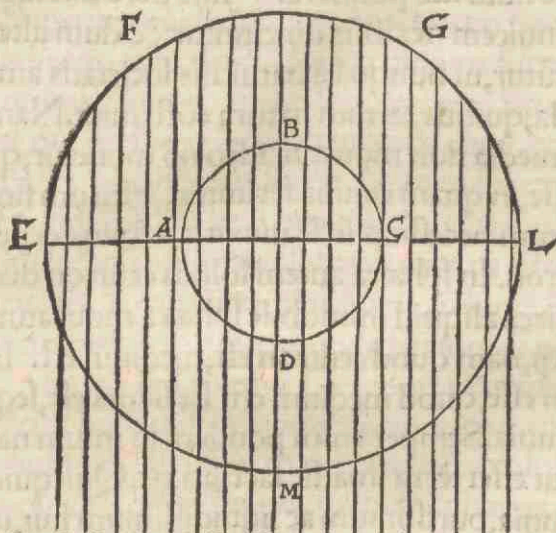
Terra qua de causa immobilis sit, & omnia in eam suo nutu ferantur pondera. Cap. XXII.

Nam ea quæ est media & nona tellus (inquit) nec mouetur, & infima est, & in eam feruntur omnia nutu suo pondera. Illæ uerè insolubiles causæ sunt, quæ mutuis inuicem nexibus uinciuntur: & dum altera alteram facit, ita uicissim de se nascuntur, ut nunquam à naturalis societatis amplexibus separentur. Talia sunt uincula, quibus terram natura cōstrinxit. Nam ideo in eam feruntur omnia, quia ut media non mouetur: ideo non mouetur, quia infima est. Nec poterat infima non esse, in quam omnia feruntur. Horum singula quæ inseparabiliter inuoluta rerum necessitas in se uinxit, tractatus expediat. Non mouetur, ait: est enim centron. In sphaera autem solum centron diximus non moueri, quia necesse est, ut circa aliquid immobile sphaera moueatur. Adiecit: Infima est. Rectè hoc quoque, nam quod centron est, medium est. In sphaera uero hoc solum constat imum esse, quod medium est. Et si ima est, sequitur ut uerè dictum sit, in eam ferri omnia. Semper enim pondera in imum natura deducit. Nam & in ipso mundo ut esset terra ima, sic factum est. Quicquid ex omni materia de qua facta sunt omnia, purissimum ac liquidissimum fuit, id tenuit summitatem, & æther uocatus est. Pars, cui minor puritas, & inerat aliquid leuis ponderis, aer extitit, & in secunda delapsus est. Post hæc quod adhuc quidem liquidum, sed iam usque ad tactus offensam corpulentum erat, in aquæ fluxum coagulatum est. Iam uero quod de omni syluestri tumultu uastum, impenetrabile, densatum, ex defecatis abrasum refedit elementis, hæsit in imo. Quod demersum est stringente perpetuo gelu, quod eliminatum in ultimam mundi partem longinquitas solis coaceruauit. Quod ergo ita concretum est, terræ nomen accepit. Hanc spissus aer & terreno frigori propior quam solis calori, stupore spiraminis densioris undique uersum fulcit & continet. Nec in recessum aut accessum moueri eam patitur, uel uis circumuallantis & ex omni parte uigore simili librantis auræ, uel ipsa sphaeralis extremitas, quæ si paululum à medio declinauerit, fit cuiuscunque uertici propior, & imum relinquit. Quod ideo in solo medio est, quia ipsa sola pars à quouis sphaeræ uertice pari spatio recedit. In hanc

Causa cur sit terra immobilis.

d ij igit

igitur, quæ & ima est, & quasi media, & non mouetur, quia centrum est, omnia pondera ferri necesse est. Et quia ipsa in hunc locum quasi pondus relapsa est, argumento sunt cum alia innumera, tum præcipuè imbres, qui in terrâ ex omni aëris parte labuntur. Nec em̄ in hanc solam quam habitamus superficiem decidunt, sed & in latera quibus in terra globositas sphaeralis efficitur, & in partem alteram, quæ ad nos habetur inferior, imbrum casus est. Nam si aër terreni frigoris exhalatione defatus, in nubem cogitur, & ita abrumpit in imbres, aër autem uniuersam terram circumfusus ambit, proculdubio ex omni aëris parte, præter usam calore perpetuo, liquor pluuiialis emanat, qui undique in terram quæ unica est sedes ponderum, defluit. Quod qui respuit, superest ut existimet extra hanc unam superficiem quam incolimus, quicquid niuium imbrum uel grandinum cadit, hoc totum in cœlum de aëre defluere. Cœlum enim ab omni parte terræ æquabiliter distat, & ut à nostra habitatione, ita & à lateribus & à parte quæ ad nos habetur inferior, pari altitudinis immensitate suspicitur. Nisi ergo omnia pondera ferrentur in terram, imbres qui extra latera terræ defluunt, non in terram, sed in cœlum caderent, quod uilitatem ioci scurrilis excedit. Esto enim terræ sphaera, cui ascripta sunt a, b, c, d. Circa hæc sit aëris orbis, cui ascripta sunt e f g l m.

Et utrunque orbem, id est terræ & aëris, diuidat linea ducta ab e, usque ad l. Erit superior ista quam possidemus, & illa sub pedibus. Nisi ergo caderet omne pondus in terram, paruam nimis imbrum partem terra susciperet ab a, usque ad c. Latera uero aëris, id est ab f usque ad e, & à g usque ad l, humorem suum in aërem cœlumque deicerent. De inferiore autem cœli hemisphaerio pluuia in exteriora, & ideo naturæ incognita deflueret, sicut ostendit sub

iecta descriptio. Sed hoc uel refellere dedignatur sermo sobrius, quod sic absurdum est, ut sine argumentationis patrocinio subruatur. Restat ergo, ut in dubitabili ratione monstratum sit, in terram ferri omnia nutu suo pondera. Ista autem quæ de hoc dicta sunt, opitulatur nobis & ad illius loci disputationem, quæ antipodas esse commemorat. Sed hic inhibita continuatione tractatus, ad secundi commentarij uolumen, disputationem sequentium referuimus.

Finis libri primi. *

Macrobi

A. **MACROBII AVRELII**THEODOSII VIRI CONSULARIS ET ILLV-
STRIS IN SOMNIVM SCIPIONIS EXPO-

sitionis quàm elegantissimæ liber secundus.

Concentum quendam effici motu cœlestium corporum, & quo modo ratio eius cœcentus a Pythago-
gora sit deprehensa. Tum qui numeri apti sint consonantijs musicis, quotq; consonantiæ sint.

Caput primum.

B **S**uperiore cōmentario Eustachi luce mihi charior dilecti
orçz filii, usq; ad stelliferæ sphaeræ cursum & subiectarū
septē, sermo processerat: nunc iam de musica earz modu-
latione disputet. Quis hic, inq; q; est qui complet au-
res meas tantus & tam dulcis sonus? Hic est (inquit ille)
qui interuallis distinctus imparibus, sed tñ pro rata par-
te ratione distinctis, & impulsu & motu ipsorz orbū ef-
ficat: & acuta cū grauibz tēperans, uarios æquabiliter concētus efficit. Nec em̄
silētio tāti motus incitari possunt: & natura fert, ut extrema ex altera parte gra-
uiter, ex altera autē acutē sonent. Quā ob causam summus ille cœli stellifer cur-
sus, cuius conuersio est concitatio, acutē excitato mouet sono, grauissimo autē
hic lunaris atq; infimus. Nā terra nona, immobilis manens, ima sede semp hæ-
ret, cōplexa mundi mediū locum. Illi autē octo cursus, in qbus eadē uis est du-
orū, septē efficiunt distinctis interuallis sonos, q numerus rerz oīm ferē nodus
C est, quod docti homines neruis imitati atq; cātibus, apuerunt sibi reditū in hūc
locū. Expōsito sphaeraz ordine, motuq; descripto q septē subiectæ in cōtra-
riū cœlo ferunt, cōsequēs est, ut qualē sonū tantaz molium impulsus efficiat,
hic requirāt. Ex ipso em̄ circumductu orbū, sonum nasci necesse est: qā percussus
aër, ipso interuentu ictus, uim de se fragoris emittit, ipsa cogēte natura, ut in so-
num desinat duorz corporz uiolenta collisio. Sed is sonus, q ex q̄licunq; aeris
ictu nascit, aut dulce quiddam in aures & musicū defert, aut ineptū & asperz so-
nat. Nā si ictum obseruatio numerorz certa moderet, cōpositum, libiq; cōsentī-
ens modulamē educit. At cum increpat tumultuaria & nullis modis guberna-
ta collisio, fragor turbidus & incōditus offendit auditū. In cœlo autē cōstat ni-
hil fortuitū, nihil tumultuariū puenire, sed uniuersa illic diuinis legibus & sta-
ta ratiōe pcedere. Ex his inexpugnabili ratiocinatione collectū est, musicos so-
nos de sphaeraz cœlestiū cōuersione procedere: qā & sonum ex motu fieri ne-
cesse est, & ratio q̄ diuinis inest, sit sono causa modulaminis. Hoc Pythagoras
primus oīm Graiæ gentis hoīm mente concepit. Et intellexit qdem cōpositum
quiddā de sphaeris sonare prop̄ necessitatē rationis, q̄ à cœlestibus nō recedit.
Sed q̄ esset illa ratio, uel qbus obseruāda modis, non faciē dephēdebat. Cūq;
eum frustra rātæ tamq; arcanae rei diuturna inq̄sitiō fatigaret, fors obtulit, qd
cogitatio alta nō reperit. Cum em̄ casu p̄teriret in publico fabros, ignitū ferrū
ictibus mollientes, in aures eius malleorz soni certo sibi rñdentes ordine, repē-
te ceciderunt. In qbus ita grauitati acumina cōsonabant, ut utrunq; ad audien-
tis sensum stata dimēsiōne remearet, & ex uarijs impulsibus unū sibi cōsonās

Necessario cō-
centū quēdam
esse corporū
cœlestiū.Quō repertū
à Pythagora
sit cōcentū
ratio.

d iij na

nasceret. Hic occasionē sibi oblatā ratus deprehēdi oculis & manibus, quod
 olim cogitatione quærebat, fabros adit: & imminēs opī curiosius intuet, anno
 tans sonos, q̄ de singulorū lacertis cōficiēbant. Quos cū ferentiū uiribus ascri-
 bendos putaret, iubet ut in se malleos mutant: quibus mutatis, sonorū diuersitas
 ab hoībus recedens, malleos sequebat. Tunc omē curā ad pondera eorū exa-
 mināda cōuertit. Cumq̄ sibi diuersitatē ponderis qd̄ habebat in singulis anno-
 tasset, alijs pōderibus in maius minus ue excedētibus fieri malleos impauit, q̄-
 rū ictibus soni nequaquā prioribus similes, nec ita sibi cōsonantes exaudiebant.
 Tunc aiaduertit concordia uocis, lege ponderū puenire. Collectisq̄ numeris,
 quibus cōsentiens sibi diuersitas ponderū cōtinebat, ex malleis ad fides uertit ex-
 amen: & intestina ouiu, uel bouū neruos tam uarijs pōderibus illigatis tetēdit,
 qualia ī malleis fuisse didicerat. Talisq̄ ex his cōcentus euenit, qualē prior ob-
 seruatio nō frustra aiaduersa pmiserat: adiecta dulcedine, quā natura fidium so-
 nora p̄stabat. Hic Pythagoras tāti secreti cōpos, deprehendit numeros, ex quibus
 soni sibi cōsoni nascerent: adeo, ut fidibus sub hac numerorū obseruatione com-
 positis, certæ certis, aliæq̄ alijs cōuenientiū sibi numerorū cōcordia tēderent:
 ut una impulsā plectro, alia licet longē posita, sed numeris cōueniens, simul so-
 naret. Ex omī aut innumera uarietate numerorū, pauci & numerabiles inuen-
 ti sunt, q̄ sibi ad conficiendā musicā cōuenirent. Sunt aut hi sex oēs, epitritus,
 hemiolius, duplaris, triplaris, quadruplus, & epogdous. Et est epitritus, cum
 de duobus numeris maior habet totū minorē, & insup eius tertiā partē: ut sūt
 quatuor ad tria. Nā in quatuor sunt tria, & tertiā pars triū, id est unū. Et is nu-
 merus uocat̄ epitritus, deq̄ eo nascitur symphonia quæ appellatur *διὰ τριῶν*.
 Hemiolius est, cum de duobus numeris maior habet totū minorē, & insuper
 eius medietatē: ut sunt tria ad duo. nā in tribus sunt duo, & mediā pars eorū, id
 est unum. Et ex hoc numero q̄ hemiolius dicit̄, nascitur symphonia q̄ appellat̄
διὰ τεσσάρων. Duplaris numerus est, cū de duobus numeris, minor bis in maiore
 numerat̄: ut sunt quatuor ad duo. Et ex hoc duplari numero nascitur symphonia,
 cui nomē est *διὰ πέντων*. Triplaris autē, cum de duobus numeris minor ter ī ma-
 iore numerat̄: ut sunt tria ad unū. Et ex hoc numero symphonia procedit, q̄ di-
 cit̄ *διὰ πέντων* & *διὰ τεσσάρων*. Quadruplus ē, cum de duobus numeris minor qua-
 ter ī maiore numerat̄: ut sunt quatuor ad unum, q̄ numerus facit symphoniā quā
 dicunt *διὰ τεσσάρων*. Epogdous est numerus, q̄ intra se habet minorē & insup
 eius octauā partē: ut nouē & octo. Quia in nouem octo sunt, & insup octaua
 pars eorū. i. unum. Hic numerus sonum parit, quē tonō musici uocauerunt. So-
 num ὕπο τόνω minorem, ueteres q̄dem semitonum uocitare uoluerunt. Sed nō
 ita accipiendū ē, ut dimidius tonus putet̄, q̄a nec semiuocalē in lris pro medie-
 tate uocalis accipimus. Dein tonus p̄ naturā sui in duo diuidi sibi æqua nō po-
 terit. Cum em̄ ex nouenario numero cōstet, nouē autē nunq̄ æqliter diuidant̄,
 tonus in duas diuidi medietates recusat. Sed semitonum uocitauerunt sonū to-
 no minorē, quē tam paruō distare à tonō dephensum est, q̄tum hi duo nume-
 ri in se distāt, id est ducenta quadragintatria & ducēta quinquagintafex. Hoc se-
 mitonum Pythagorici q̄dem ueteres diesin noiabant: sed sequēs usus sonum se-
 mitono minorē diesin cōstituit noiandum. Plato semitonum limma uocitauit.
 Sunt

Sex tantū nu-
 meros aptos es-
 se ad cōficien-
 dam musicā.

A Sunt igitur symphoniarum quinque, id est *διὰ τεσσάρων, διὰ πέντε, διὰ πέντε, διὰ πέντε, διὰ πέντε*. Sed hic numerus symphoniarum ad musicam pertinet, quam uel flatus humanus intendere, uel capere potest humanus auditus. Ultra autem tendit harmoniae celestis accessio. id est usque ad quater *διὰ τεσσάρων* & *διὰ πέντε*. Nunc in terim de his quas nouimus, differamus. Symphonia diatessarō constat de duobus tonis & semitono, ut minutias quae in additamento sunt, relinquimus, ne difficultatem creemus: et fit ex epitrito. Diapente constat ex tribus tonis & hemitono: & fit de hemiolio. Diapason constat de sex tonis: & fit de duplari. Sed *διὰ πέντε* constat ex nouem tonis & hemitono, & fit de triplari numero. Dis autem diapason continet tonos duodecim, & fit ex quadruplo.

Symphonia
quinque.

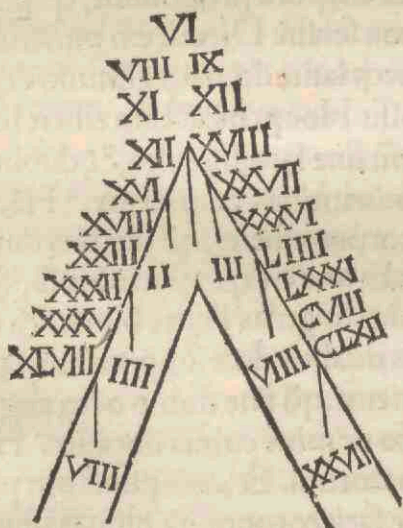
B Plato quem in modum animam mundi ex numeris fabricatam esse docuerit. Et quod hinc etiam probari possit concentum quendam esse caelestium corporum. Caput .II.

Hinc & Plato postquam Pythagoricae successione doctrinae, & ingenij proprii diuina profunditate, cognouit nullam esse posse sine his numeris iugabilem competentiam, in Timaeo suo mundi animam per istorum numerorum contextionem ineffabili prouidentia dei fabricatoris instituit. Cuius sensus si huic operi fuerit appositus, plurimum nos ad uerborum Ciceronis, quae circa disciplinam musicae uidentur obscura, intellectum iuuabit. Sed ne (quod in patrocinium alterius expositionis adhibetur) ipsum per se difficile credatur, pauca nobis permittenda sunt, quae simul utriusque intelligentiam faciant lucidiorum. Omne solidum corpus trina dimensione distenditur. Habet enim longitudinem, latitudinem, profunditatem. Nec potest inueniri in quolibet corpore quarta dimensio, sed his tribus omne corpus solidum continetur. Geometrae tamen alia sibi corpora proponunt, quae appellantur mathematica, cogitationi tantum subiicienda, non sensui. Dicunt enim punctum corpus esse indiuiduum, in quo neque longitudo, neque latitudo, neque altitudo dependatur, quippe quod in nullas partes diuidi possit. Hoc protractum efficit lineam. id est corpus unius dimensionis. Longum est enim sine lato, sine alto, & duobus punctis ex utraque parte solam longitudinem terminantibus continetur. Hanc lineam si geminaueris, alterum mathematicum corpus efficies, quod duabus dimensionibus aestimatur, longo latoque, sed alto caret. Et hoc est quod apud illos superficies uocatur: punctis autem quatuor continetur. id est per singulas lineas binis. Si uero haec duae lineae fuerint duplicatae, ut subiectis duabus duae supponantur, addicietur profunditas, & hinc solidum corpus efficietur. quod sine dubio octo angulis continebitur, quod uidemus in tessera, quae Graeco nomine cubus uocatur. His geometricis rationibus applicatur natura numerorum. Et *μονάς* punctum putatur, quia sicut punctum corpus non est, sed ex se facit corpora, ita monas numerus esse non dicitur, sed origo numerorum. Primus ergo numerus in duobus est, qui similis est lineae, de puncto sub gemina puncti terminatione productae. Hic numerus, duo, geminatus, de se efficit quatuor, ad similitudinem mathematici corporis, quod sub quatuor punctis longo latoque distenditur. Quaternarius quoque ipse geminatus, octo efficit: quod numerus solidum corpus imitatur: sicut duas lineas diximus duabus suppositas, octo angulorum dimensione integram corporis soliditatem creare. Et hoc est quod dicitur apud geometras: bis bina bis, corpus esse iam solidum. Ergo a pari numero accessio usque ad octo, soliditas est corporis. Ideo

d iiii inter

inter principia, huic numero plenitudinē deputauit. Nunc oportet ex impari quocumque numero, quemadmodum id efficiat, inspicere. Et quia tam parus quam imparis numeri monas origo est, ternarius numerus prima linea esse creditur. Hic triplicatus nouenarius numerus facit, quod & ipse quasi de duabus lineis, longum latumque corpus efficit, sicut quaternarius secundum de paribus efficit. Item nouenarius triplicatus tertiam dimensionem prestat, & ita a parte imparis numeri in uigintiseptem, que sunt ter terna ter, solidum corpus efficit, sicut in numero pari bis bina bis, quod est octonarius, soliditatem creauit. Ergo ad efficiendum utrobique solidum corpus, monas necessaria est, & sex alij numeri. id est terni a pari & impari. A pari quidem, duo, quatuor, octo: ab impari autem, tria, nouem, uigintiseptem. Timæus igitur Platonis in fabricanda mundi anima, consilium diuinitatis enuntiās, ait illam per hos numeros fuisse contextam, quod & a pari & impari cubum. id est perfectionem soliditatis efficiunt: non quia aliquid significaret illam habere corporeum, sed ut posset uniuersitatem animando penetrare, & mundi solidum corpus implere, per numeros soliditatis effecta est. Nunc ad ipsa Platonis uerba ueniamus. Nam cum de deo animam mundi fabricante loqueretur, ait: Primam ex omni firmamento partem tulit. Hinc sumpsit duplam partem prioris. Tertiam uero secundae hemioliā, sed primae triplam. Et quartam, duplam secundae. Quintam, tertiae triplam. Sextam, primae octuplam. Et septimam, uicies septies a prima multiplicatam. Post haec spatia, que inter duplos & triplos numeros habebant, insertis partibus adimplebat: ut binarum medietates singula spatia colligerent: ex quibus uinculis hemiolij & epitriti & epogdoi nascebant. Haec Platonis uerba ita a nonnullis excepta sunt, ut primam partem monadem crederent:

Al. mundi fabricatio scdm Platonem. Al. fermento.

Al. augmentum.

secundam quam dixi duplam prioris, dualem numerum esse consideret: tertiam, ternarium numerum: quod ad duo hemiolius est, ad unum triplus: & quartam, quatuor: qui ad secundam, id est ad duo duplus est: quintam, nouenarium: quod ad tertium. id est ad tria triplus est: sextam autem, octonarium, quod primum octies continet. At uero pars septima, in uiginti & septem fuit, que faciunt (ut diximus) argumentum tertium imparis numeri. Alternis enim (ut animaduertere facile est) processit illa contextio: ut post monadem, que & par & impar est, primus par numerus poneretur, id est duo. Deinde sequeretur primus impar, id est tria: quarto loco secundus par, id est quatuor: quinto loco secundus impar, id est nouem: sexto loco tertius par, id est octo: septimo loco tertius impar, id est uigintiseptem. Ut quia impar numerus mas habetur, & par foemina, ex pari & impari, id est ex mari & foemina, nasceretur, quae erat uniuersa paritura: & ad utriusque soliditatem usque procederet, quasi solidum omne penetratura. Deinde ex his numeris fuerat componenda, qui soli continent iugabilem competentiam, quia omni mundo ipsa erat iugabilem praestatura concordiam. Nam duo ad unum dupla sunt, de duplo autem diapason symphoniam nasci iam diximus. Tria uero ad duo hemiolium numerus faciunt: hinc oritur diapente. Quatuor ad

A Or ad tria epitritus numerus est: ex hoc cōponit̄ diatessarō. Itē quatuor ad unū in quadrupli ratione censent̄: ex q̄ symphonia disdiapason nascit̄. Ergo mūdi anima, q̄ ad motū hoc qd̄ uidemus uniuersitatis corpus impellit, cōtexta numeris musicā de se creantibus concinentiā, necesse est ut sonos musicos de motu, quē proprio impulsu p̄stat, efficiat. quorū originē in fabrica suā cōtextionis inuenit. Ait em̄ Plato (ut supra retulimus) autorē animæ deū, post numerorū in se impariū contextionē, hemiolijs, epitritis, & epogdois, & limmate hiantia interualla supplese. Ideo doctissime Tullius in uerbis suis ostēdit Platonici dogmatis profunditatē: Quis hic, inq̄, q̄s est q̄ cōplet aures meas tātus & tam dulcis sonus? Hic est (inq̄t ille) qui interuallis disiuctus imparibus, sed tñ pro rata parte ratione distinctis, impulsu & motu ipsorū orbium efficit. Vides ut interualla cōmemorat, & hæc in se imparia esse testat̄, nec diffiteat̄ rata ratione distincta, q̄a scdm̄ Timæum Platonis, impariū inter se interualla numerorū, raris ad se numeris, hemiolijs scilicet, epitritis, & epogdois, hemitonisq̄ distincta sunt: quibus om̄is canora ratio continet̄. Hinc animaduertit̄, q̄a hæc uerba Ciceronis nunq̄ profecto ad intellectū paterent, nisi hemioliorū, epitritorum, & epogdoorū ratione p̄missa, q̄bus interualla distincta sunt: & nisi Platonici numeris quibus mundi anima est cōtexta, patefactis: & ratione p̄missa, cur ex numeris musicam creantibus anima intexta sit. Hæc em̄ om̄ia & causam mundani motus oñdunt, quem solus animæ p̄stat impulsus: & necessitatē musicæ concinentiæ, quam motui à se facto inserit anima innatā sibi ab origine.

Ostēditur ex constitutione aīa concentus celestiuū corporum.

C Alijs præterea indicijs ac rationibus cōcentū illū motū celestiuū posse ostēdi. Quodq̄ interualla ea, quæ esse in anima ratione sola intelliguntur, reuera in ipso mūdi corpore deprehenduntur. Cap. III.

H Inc Plato in rep. sua, cum de sphaerarū celestiuū uolubilitate tractaret, singulas ait Sirenas singulis orbibus insidere: significans sphaerarū motu tantum numinibus exhiberi. Nam Siren, deo canens Græco intellectu ualet. Theologi quoq̄ nouem musas octo sphaerarū musicos cantus, & unam maximam cōcinentiam quæ constat ex om̄ibus, esse uoluere. Vnde Hesiodus in theogonia sua octauam musam Vraniam uocat: quia post septem uagas quæ subiectæ sunt, octaua stellifera sphaera supposita, proprio nomine cœlum uocatur. Et ut oñderet nonam esse & maximam, quam conficit sonorū cōcors uniuersitas, adiecit: καλλιόπη δ' ἦδ' ε, προφερεσάτη ἀπασάων, ex noīe oñdens ip̄am uocis dulcedinem nonam musam uocari. Nam καλλιόπη optimæ uocis Græca interpretatio est. Et ut ip̄am esse q̄ constat ex om̄ibus, p̄ssius indicaret: assignauit illi uniuersitatis uocabulū, uidelicet προφερεσάτη ἀπασάων. Nam Apollinem ideo illi uniuersitatis uocant, quasi ducē & principem orbium cæterorū: ut ipse Cicero refert: Dux & princeps & moderator luminum reliq̄r, mens mundi & tpatio.

Prima ratio.

Secunda.

Al. sonorū.

Musas esse mundi cantū etiā rustici sciunt, q̄ eas cancenas, q̄si canenas à canendo dixerunt. Ideo canere cœlum etiam theologi cōprobantes, sonos musicos sacrificijs adhibuerūt: qui apud alios lyra & cithara, apud nonnullos tibijs alij ue musicis instrumētis fieri solebāt. In ipsis quoq̄ hymnis deorū, p̄ stropham & antistropham metra canoris uersibus adhibebant: ut p̄ stropham rectus orbis stelliferi motus, p̄ antistropham diuersus uagarum regressus p̄dicaretur: ex quibus duobus motibus, primus in natura hymnus dicendus deo sum

Al. Hetruscā.

Tertia.

Quarta.

Quinta.

Sexta.

Septima.

psit exordium. Mortuos quos ad sepulturam proficere oportere cum cantu, plurimae gentium uel regionum instituta sanxerunt: persuasione hac, quae post corpus animae ad originem dulcedinis musicae. id est ad caelum redire credatur. Nam ideo in hac uita omnis anima musicis sonis capitur (ut non solum quae sunt habitu cultiores, uerum uniuersae quae barbarae nationes, cantus, quibus uel ad ardorem uirtutis animentur, uel ad mollitiem uoluptatis resoluantur, exerceant) quia in corpus defert memoriam musicae, cuius in caelo fuit conscia. Et ita delinimentis canticis occupat, ut nullum sit tam immitte, tam asperum pectus, quod non oblectamentorum talium teneatur affectu. Hinc existimo & Orphei uel Amphionis fabulam: quorum aliter animalia ratione carentia, aliter saxa quae trahere cantibus ferebatur, sumpsisse principium: quia primi forte gentes, uel sine rationis cultu barbaras, uel saxi instar nullo affectu mobiles, ad sensum uoluptatis canendo traxerunt. Ita denique omnis habitus animae cantibus gubernatur, ut & ad bellum progressui, & interuentui canatur cantu, & excitante, & rursus sedante uirtute. Dat somnos adimitque, nec non curas & immittit & retrahit. Ira suggerit, clementiam suadet, corporum quae morbis medetur. Nam hinc est, quod aegris remedia praestantes praecinere dicuntur. Ecce quid mirum, si inter homines musicae tanta donatio est: cum aues quae, ut lusciniae & cygni aliae uel id genus, cantum ueluti quadam disciplina artis exerceant: nonnullae uero uel aues uel terrenae seu aquatiles beluae, inuitate cantu, in retia sponte decurrant: & pastoralis fistula pastum progressis quietem imperet gregibus. Nec mirum. Inesse enim mundanae animae causas musicae, quibus est intexta, praediximus. Ipsa autem mundi anima uiuentibus omnibus uitam ministrat. Hinc hominum pecudumque genus uitaeque uolantum, Et quae marmoreo fert monstra sub aequore pontus. Iure igitur musica capitur omne quod uiuit, quia caelestis anima, qua animatur uniuersitas, originem sumpsit ex musica. Haec dum ad sphaeralem motum mundi corpus impellit, sonum efficit: quod interuallis disiunctus imparibus, sed tamen pro rata parte ratione distinctis, sicut a principio ipsa contexta est.

De interuallis
corporum caelestium.
Alii. Archimedes.

Sed haec interualla, quae in anima quippe incorporea, sola existimantur ratione, non sensu: quaerendum est, utrum etiam ipso in mundi corpore dimensio librata seruetur. Et Archimedes quidem stadiorum numerum deprehendisse se credidit, quibus a terrae superficie luna distaret, a luna Mercurius, a Mercurio Venus, sol a Venere, Mars a sole, a Marte Iupiter, Saturnus a Ioue. Sed et a Saturni orbe usque ad ipsum stelliferum caelum omne spatium se ratione emensum putauit. Quae tamen Archimedis dimensio a Platonice repudiata est, quasi dupla & tripla interualla non seruans. Et statuerunt hoc esse credendum, ut quantum est a terra usque ad lunam, duplum sit a terra usque ad solem. Quantumque est a terra usque ad solem, triplum sit a terra usque ad Venerem. Quantumque est a terra usque ad Venerem, quater tamen sit a terra usque ad Mercurij stellam. Quantumque est ad Mercurium a terra, nouies tamen sit a terra usque ad Martem. Et quantum a terra usque ad Martem est, octies tantum sit a terra usque ad Iouem. Quantumque est a terra usque ad Iouem, septies & uicies sit tantum a terra usque ad Saturni orbem. Haec Platonice persuasionem Porphyrius libris inseruit, quibus Timaei obscuritatibus non nihil lucis infudit: aitque eos credere, ad imaginem contextionis animae, haec esse in corpore mundi interualla: quae epitritis, hemiolijs, & epogdois, hemitonisque complentur & lim-

mate

A mate: & ita prouenire concentū. Cuius ratio in substantia animæ cōtextā, mū-
dano quoq; corpori, quod ab anima mouetur, inserta est. Vnde ex omni par-
te docta & perfecta ē Ciceronis assertio: qui interuallis imparibus, sed tm̄ pro
rata parte ratione distinctis, coelestem sonum dicit esse disiunctum.

Qui fiat, ut inter sonos cœlestis illius concentus, alius acutior sit, alius grauior. Quodnam ibi
melodiæ sit genus. Et cur sonus ille a nobis non audiatur. Cap. .IIII.

Nunc locus admonet, ut de grauitate & acumine sonorum, diuersitates
quas asserit reuoluamus. Et natura fert, ut extrema ex altera parte gra-
uiter, ex altera autem acutè sonent: quam ob causam summus ille cœ-
li stellifer cursus, cuius conuersio est concitator, acutè excitato mouetur sono,
grauissimo autem hic lunaris atq; infimus. Diximus nuncq; sonum fieri, ni-
si aère percusso. Vt autem sonus ipse, aut acutior, aut grauior proferat, ictus effi-
cit. Qui dum ingēs & celer incidit, acutum sonū præstat: si tardior & lentior ue, *Al. lentior.*
grauiolem. Indicio est uirga, quæ dum auras percutit, si impulsu cito ferit, so-
num acuit: si lentiore, in grauius ferit auditum. In fidibus quoque idem uide-
mus, quæ si tractu arctiore tēduntur, acutè sonant: grauius, laxiore. Ergo & su-
periores orbis, dum pro amplitudine sua impetu grandiore uoluuntur, dūq;
spiritu ut in regione sua fortiore tenduntur, propter ipsam (ut ait) cōcitatiorem *Al. origine.*
conuersionem, acutè excitato mouentur sono, grauissimo autem hic lunaris at-
q; infimus, qm̄ spiritu ut in extremitate languescente iam uoluit, & propter an-
gustias qbus penultimus orbis arctatur, impetu leniore cōuertitur. Nec secus
probamus in tibijs, de quarum foraminibus uicinis ori infantis, sonus acutus
emittit: de longinquis autē & termino proximis, grauior. Item acutior per pa-
tentiora foramina, grauior per angusta. Et utriusq; causæ ratio una, quia spiri-
tus ubi incipit, fortior est: defectior, ubi desinit. Et q̄a maiorem impetum p̄ ma-
ius foramen impellit, cōtrā autem in angustis cōtingit & eminus positus. Ergo
orbis altissimus, & ut in immensum patens, & ut spiritu eo fortiore, quo origi-
ni suæ uicinior est, incitatus, sonorū de se acumē emittit. Vox ultimi pro sp̄tij
breuitate & pro longinq̄tate iam frangit. Hinc quoq; aptius approbat, spiri-
tum quantū ab origine sua deorsum recedit, t̄ato circa impulsū fieri leniorē:
q̄ circa terram, q̄ ultima sphaeræ est, tam concretus, tam dēsus habeat, ut cau-
sa sit terræ in una sede semp̄ hærēdi, nec in quamlibet partem permittat moue-
ri, obfessa undiq; circumfusi spiritus densitate. In sphaera autē ultimum locum
esse, qui mediū est, antecedentibus iam probatum est. Ergo uniuersi mun-
dani corporis sphaeræ nouē sunt. Prima illa stellifera, quæ proprio nomine di-
citur cœlum, & aplanes apud Græcos uocat, arcens & cōtinens cæteras. Hæc
ab oriēte semper uoluit in occasum. Subiectæ septem, quas uagas dicimus, ab
occidēte in orientē feruntur. Nona terra sine motu. Octo sunt igitur quæ mo-
uentur, sed septem soni sunt, qui concinentiā de uolubilitate cōficiunt, propter
ea quia Mercurialis & Veneris orbis pari ambitu comitati solem, uix eius
tanq̄ satellites obsequuntur: & ideo à nōnullis astronomiæ studentibus, eandē
uim sortiri existimant. Vnde ait: Illi autē octo cursus, in qbus eadē uis est duo-
rum, septē efficiunt distinctos interuallis sonos: qui numerus rerū om̄ium ferē
nodus est. Septenariū autē numerū rerū om̄ium nodum esse, plenē cum de nu-
me-

At. pcurrere.

Quæ melodia
genus sit i cor
poribus cœle-
stibus.

Quare nō sen-
tiamus cœli
harmonia.

meris superius loqueremur, expressimus. Ad illuminandum (ut existimo) obscuritatem uerborum Ciceronis de musica tractatus succinctus à nobis qua licuit breuitate sufficiet. Nam netas, & hypatas, aliarumque fidium uocabula perquirere, & tonorum uel limmatum minuta subtilia, & quid in sonis pro littera, quid pro syllaba, quid pro integro nomine accipiat asserere, ostentantis est, non docentis. Nec enim quæ fecit in hoc loco Cicero musicæ mentionem, occasione hac eundem est per uniuersos tractatus, quæ possunt esse de musica: quos (quantum mea fert opinio) terminum habere non existimo. Sed illa sunt persequenda, quibus uerba quæ explananda receperis, possint liquere. Quia in re naturaliter obscura, quæ in exponendo plura quam necesse est supfundit, addit tenebras, non adimit densitatem. Unde finem de hac tractatus parte faciemus, adiecto uno quod scitu dignum putamus. Quia cum sint melodiæ musicæ tria genera, enarmonicum, diatonum, & chromaticum: primum quidem propter nimiam sui difficultatem ab usu recessit, tertium uero est infame mollitie. Unde medium, id est diatonum, mundanæ musicæ doctrina Platonis ascribitur. Nec hoc in prætereunda ponemus, quod musicam perpetua cœli uolubilitate nascentem, ideo claro non sentimus auditu, quia maior sonus est, quam ut humanarum aurium recipiat angustias. Nam si Nili Cata dypa ab auribus incolarum amplitudinem fragoris excludunt, quod mirum si nostrum sonus excedit auditum, quem mundanæ molis impulsus emittit: Nec enim de nihilo est quod ait: quæ complet aures meas tantus & tam dulcis sonus? Sed uoluit intelligi, quod si eius quæ cœlestibus meruit interesse secretis, completæ aures sunt soni magnitudine, superest ut cæterorum hominum sensus mundanæ concinentiæ non capiat auditum. Sed iam tractatum ad sequentia conferamus.

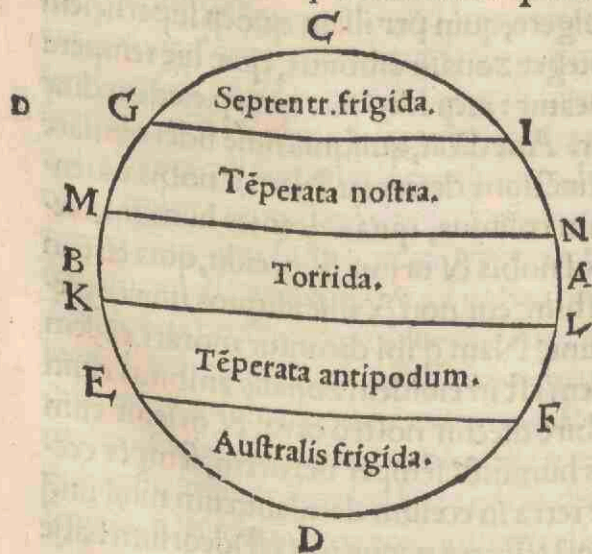
Terræ medietate eam in qua nos sumus, quinque esse distinctas zonas. Quodque ex his duæ tantum sint habitabiles, quarum altera habitetur a nobis, alteram quam colant homines, ignoretur. Tum uero et in reliqua terræ medietate zonas esse easdem: et inter illas quoque duas ab hominibus habitari. Caput .V.

Vides habitari in terra raris & angustis locis: & in ipsis quasi maculis, ubi habitat, uastitas solitudines interiectas: eosque qui incolunt terram, non modo interruptos ita esse, ut nihil inter ipsos ab alijs ad alios manare possit, sed partim obliquos, partim transuersos, partim etiam aduersos stare uobis, à quibus expectare gloriam certe nullam potestis. Cernis autem eandem terram quasi quibusdam redimitam & circumdatam cingulis: Et quibus duos maxime inter se diuersos, & cœli uerticibus ipsis ex utraque parte subnixos, obriguisse pruina uides: medium autem illum & maximum solis ardore torreri. Duo sunt habitabiles, quorum australis ille, in quo qui insistant, aduersa uobis urgent uestigia, nihil ad uestrum genus. Hic autem alter subiectus aqiloni, quem incolitis, cerne quam tenui uos parte contingat. Omnis enim terra quæ colitur à uobis, angustata uerticibus, lateribus latior, parua quædam insula est, circumfusa illo mari, quod Atlanticum, quod magnam, quem oceanum appellatis in terris: qui tamen tanto nomine quam sit paruus, uides. Postquam cœlum quo omnia continent, & subiectarum sphaerarum ordinem motumque, ac de motu sonum cœlestis musices modos & numeros explicantem, & aerem subditum lunæ Tullianus sermo per necessaria, & præsentis operi apta ductus, ad terram usque descripsit: ipsius iam terræ descriptionem, uerborum parcus, rerum fecundus

A
 dus absoluit. Etenim maculas habitationum, ac de ipsis habitatoribus alios inter-
 ruptos aduersosque, obliques etiam & transuersos alios nominando, terrenae sphae-
 rae globositatem, sermone tamen, non coloribus pinxit. Illud quoque non sine perfecti-
 one doctrinae est, quod cum alijs nos non patitur errare, qui terram semel cingi ocea-
 no credidere. Nam si dixisset, omnis terra parua quaedam est insula, circumfusa il-
 lo mari, unum oceani ambitum dedisset intelligi. Sed adijciendo (qui colitur a uobis)
 ueram eius maris diuisionem, de qua paulo post differemus, nosse cupientibus in-
 telligendam reliquit. De quibus autem cingulis, ne quaeso existimes duorum Romanae
 facundiae parentum Maronis & Tullij dissentire doctrinam: cum hic ipsis cingulis
 terram redimitam dicat, ille huiusmodi quas Graeco nomine zonas uocat, asserat coelum
 teneri. Vtrumque enim incorruptam, ueramque, nec alteri contrariam retulisse rationem
 procedente disputatione constabit. Sed ut omnia quae hoc loco explananda rece-
 pimur, liquere possint, habendus est primus sermo de cingulis: quia situ eorum an-
 te oculos locato, caetera erunt intellectu proniora. Prius autem qualiter terram coro-
 nent, deinde quemadmodum coelum teneant, explicandum est.

B
 Terra, nona & ultima sphaera est. Hanc diuidit horizon, id est finalis circulus, de quo ante retulimus. Ergo medietas, cuius nos partem incolimus, sub eo
 caelo est, quod fuerit super terram: & reliqua medietas sub illo, quod dum uolui-
 tur, ad ea loca quae ad nos uidentur inferiora, descendit. In medio enim locata,
 ex omni sui parte coelum suspicit. Huius igitur ad coelum breuitas quae punctum
 est, ad nos uero immensa globositas, distinguit locis inter se uicissim premissis nimi-
 erate uel frigoris uel caloris, geminam nata in diuersa temperiem. Nam & septen-
 trionalis & australis extremitas, perpetua obriguere pruina. Et hi uelut duo sunt
 cinguli, quibus terra redimitur, sed ambitu breues quasi extrema cingentes. Horum
 uterque habitationis impatientes est, quia torpor ille glacialis, nec aiali, nec frugi ui-
 tam ministrat. Illo enim aere corpus alit, quo herba nutrit. Medius cingulus, &
 ideo maximus, aeterno afflatu continui caloris ustus, spatium quod & lato ambitu
 & prolixius occupauit, nimietate feruoris facit inhabitabile uicturis. In extre-
 mos uero & medium, duo maiores ultimis, medio minores, ex utriusque uicini-
 tatis intemperie temperantur. In hisque tantum uitales auras natura dedit incolis

De quinque ter-
 rae zonis seu
 circulis.

carpere. Et quia animo facilius illa-
 bitur concepta ratio descriptione quam
 sermone, esto orbis terrae cui ascri-
 pta sunt a, b, c, d. Et circa a, ascriban-
 tur n & l: circa b autem, m & k: & cir-
 ca c, g & i: & circa d, e & f. Et ducan-
 tur rectae lineae a signis ad signa quae
 dicimus: id est, a g, in i: ab m, in n: a
 k, in l: ab e, in f. Spatia igitur duo ad-
 uersa sibi, id est unum a c, usque ad li-
 neam quae in i ducta est, alterum a d,
 usque ad lineam quae in f ducta est, in-
 telliguntur pruina riguisse perpetua.
 Est enim superior septentrionalis, infe-

rior

rior australis extremitas. Medium uero ab n, usq; in l, zona sit torrida. Restat ut cingulus ab i usq; ad n, subiecto calore & superiore frigore temperetur. Rursum, ut zona q̄ est in l & f, accipiat de superiecto calore & subdito rigore temperiem. Nec excogitatas à nobis lineas, quas diximus, existimetur. Circi enim sunt de quibus suprà retulimus, septentrionalis & australis, & tropici duo. Nā æquinoctialem hoc loco, quo de terra loquimur, non oportet ascribi, qui oportuniore loco rursus addetur.

Quas zonas qui hoies habitent.

Licet igitur sint hæ duæ mortalibus ægris munere concessæ diuûm, q̄s diximus temperatas, non tamen ambæ zonæ hominibus nostri generis indulgæ sunt, sed sola superior, quæ est ab i, usq; ad n, incolit ab omni (quale scire possumus) hominum gñe, Romani Græci ue sint, uel barbaræ cuiusq; nationis. Illa uero ab l, usq; ad f, sola ratione intelligitur, q̄ propter similem temperiem similiter incolatur. Sed à quibus, non licuit unq; nobis, nec licebit agnoscere. Interiecta em̄ torrida utriq; hominum generi, commerciû ad se denegat cōmeandi. Deniq; de quatuor habitationis nostræ cardinibus, oriens, occidens, & septentrio, suis uocabulis nuncupantur, quia ab ipsis exordijs suis sciunt à nobis. Nā etsi septentrionalis extremitas inhabitabilis est, non multo tamē est à nobis remota. Quarto uero nostræ habitationis cardini, causa hæc alteræ nomē dedit, ut meridies nō australis uocaret: quia & ille propriè est australis, qui de altera extremitate procedens, aduersus septentrionali est: & hunc meridiem iure uocitari facit locus, de q̄ incipit nobis dies. Nam quia sentiri incipit à medio terræ, in qua medijs est usus diei: ideo tanq; quidā medidies, una litera mutata, meridies nuncupatus est. Sciendum est aut, q̄ uentus q̄ per hunc ad nos cardinē peruenit, id est auster, ita in origine sua gelidus est, ut apud nos commendabilis est blando rigore septentrio. Sed q̄a per flammā torridæ zonæ ad nos commeat, admixtus igni calefit: & q̄ incipit frigidus, calidus peruenit. Neq; enim uel ratio uel natura pateret, ut ex duobus æq; p̄ssis rigore cardinibus, dissimili tractu flatus emitteret. Nec dubiû est, nostrum quoq; septentrionem ad illos q̄ australi adiacent, propter eandem rationem calidû peruenire: & austrû corporibus eorum gemino auræ suæ rigore blandiri.

Auster cur ad nos calidus perueniat, cū sit principio frigidus.

Eã etiã terre partē q̄ sub pedibus nostris est, habitari, et distinctã esse pinde atque hanc nostram.

Eadem ratio nos nō permittit ambigere, quin per illam quoq; superficiem terræ, quæ ad nos habetur inferior, integer zonarum ambitus, quæ hic temperatæ sunt, eodem ductu temperatus haheatur: atq; ideo illic quoq; eadem duæ zonæ à se distantes, similiter incolantur. Aut dicat, quisquis huic fidei obuiare mauult, quid sit, quod ab hac eum distinctione deterreat. Nam si nobis uiuendi facultas est in hac terrarum parte quam colimus, quia calcantes humum, cœlum suspicimus super uerticem, quia sol nobis & oritur & occidit, quia circumfuso fruimur aëre cuius spiramus haustum: cur non & illic aliquos uiuere credamus, ubi eadem semper in prõptu sunt? Nam q̄ ibi dicuntur morari, eadem credendi sunt spirare auram: quia eadem est in eiusdem zonalis ambitus continuatione temperies. Idem sol illis & obire dicetur nostro ortu, & orietur cum nobis occidet. Calcabunt æquè ut nos humû: & semper uerticem, semper cœlum uidebunt. Nec metus erit, ne de terra in cœlum decidant: cum nihil unq; possit ruere sursum. Si enim nobis (quod asserere genus ioci est) deorsum habe-

A tur ubi est terra, & sursum ubi est coelum: illis quoque sursum erit, quod de inferiore suspicient, nec aliquando in supina casuri sunt. Affirmauerim quoque & apud illos minus reze peritos hæc existimare de nobis: nec credere posse, nos in quo sumus loco, degere: sed opinari, si quis sub pedibus eorum tentaret stare, casurum. Nunquam tamen apud nos quisquam timuit, ne caderet in coelum. Ergo nec apud illos quisquam in superiora casurus est, sicut omnia nutu suo pondera in terram ferri superius relata docuerunt. Postremo, quis ambigat in sphaera terrae, ita ea quae inferiora dicuntur, superioribus suis esse contraria, ut est oriens occidenti? Nam in utraque parte par diametros habet. Cum ergo & orientem & occidentem similiter constet habitari, quod est quod fidem huius quoque diuersae sibi habitationis excludat.

B Hæc omnia non otiosus lector in tam paucis verbis Ciceronis inueniet. Nam cum dicit, terram cingulis suis redimitam atque circumdatam, ostendit per omnem terram corpus eandem temperatorum cingulorum continuatam esse temperiem. Et cum ait, in terra maculas habitationum uideri: non eas dicit quae in parte nostrae habitationis nonnullis desertis locis interpositis incolunt. Non enim adijceret, in ipsis maculis uastae solitudines interiectas, si ipsas solitudines diceret, in quibus certae partes macularum instar haberent. Sed quia maculas dicit has quatuor, quae in duobus terrae hemisphaeribus binas esse ratio monstrauit, bene adiecit, interiectas solitudines. Nam sicut pars quae habitat a nobis, multa solitudinum interiectione distinguit, credendum est, in illis quoque tribus alijs habitationibus similes esse inter deserta & culta distinctiones. Sed & quatuor habitationum incolas, & relatione situs, & ipsa quoque standi qualitate depinxit. Primum enim ait, alios propter nos ita incolere terram, ut a se interrupti nullam habeant ad se facultatem meandi. Et ipsa uerba declarant, non eum de uno hominum genere loqui, in hac superficie a nobis solius torridae interiectione diuiso. Sic enim magis diceret, ita interruptos, ut nihil ab illis ad uos manare possit. Sed dicendo, ita interruptos, ut nihil in ipsis ab alijs ad alios manare possit, qualiter inter se illa hominum genera sunt diuisa, significat. Quod autem uere ad nostram partem referret, adiecit dicendo, de illis quae & a nobis & a se inuicem diuisi sunt, partim obliquos, partim transversos, partim etiam aduersos stare nobis. Interruptio ergo non unius generis a nobis, sed omnium generum a se diuisorum refert, quae ita distinguenda est. Hi quos separata a nobis posita, quos Graeci *αυτρομοις* uocant, similiter ab illis quae inferiorem zonam suam incolunt partem, interiecta australi gelida separantur. Rursus illos ab *αυτρομοις* suis, id est per nostri cinguli inferiora uiuentibus, interiectione ardentis sequestrat: & illi a nobis septentrionalis extremitatis rigore remouentur. Et quia non est una omnium affinis continuatio, sed interiectae sunt solitudines ex calore uel frigore mutuam negantibus comitum, has terrae partes, quae a quatuor hominum generibus incoluntur, maculas habitationum uocauit. Quemadmodum autem caeteri omnes uestigia sua figere ad nostra credantur, ipse distinxit. Et australes quidem aperte pronuntiauit aduersos stare nobis, dicendo: Quorum australis ille, in quo qui insistent, aduersa nobis urgent uestigia. Et ideo aduersi nobis sunt, quia in parte sphaerae quae contra nos est morantur. Restat inquirere, quos transversos & quos obliquos nobis stare memorauerit. Sed nec de ipsis potest esse dubitatio, quin transversos stare nobis dixerit inferiorem zonam nostrae partem tenentes. Obliquos uero eos, qui australis cinguli deuexa sortiti sunt.

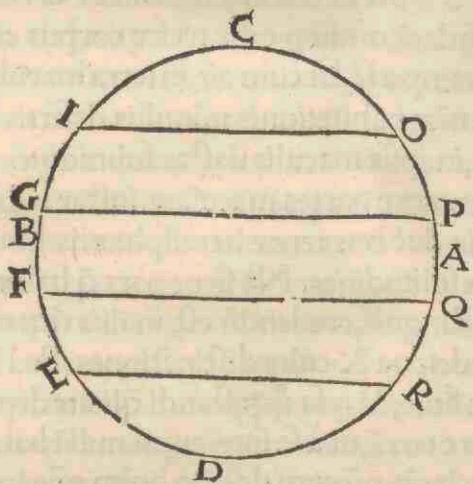
Quan-

Declarantur
particulatim
uerba Cice-
ronis.

Quanta terræ spatia habitationi cesserint, quanta inculta sint.

Caput .VI.

SVperest ut de terræ ipsius spatijs, quanta habitationi cesserint, quantaq; sint inculta, referamus: id est, quæ sit singulorū dimensio cingulorū. Quod ut facile dinoscas, redeundū tibi est ad orbis terræ descriptionem, quam paulo antè subiecimus: ut p̄ ascriptarū l̄rarum notas, ratio dimensionum lucidius explicet̄. Om̄is terræ orbis, id est circulus qui uniuersum ambitum claudit, cui ascripta sunt a b c d, ab his q̄ eum ratione dimensū sunt, in sexaginta diuisus est partes. Habet aut̄ totus ipse ambitus stadiorū ducenta quinquagintaduo milia. Ergo singulæ sexagesimæ extendunt̄ stadijs quaternis milibus ducentis. Et sine dubio medietas eius, quæ est à d, per orientem, id est per a, usq; ad c, ha-

bet triginta sexagesimas, & stadiorū milia cētum uigintissex. Quarta uero pars, quæ est ab a, usq; ad c, incipiēs à medio perustæ, habet sexagesimas qundecim, & stadiorum milia sexaginta & tria. Huius quartæ partis mensura relata, constabit totius ambitus plena dimensio. Ab a igitur usq; ad p, quod ē medietas perustæ, habet sexagesimas quatuor: q̄ faciūt stadiorū milia sexdecim cum octingentorū adiectione. Ergo om̄is p̄usta sexagesimarum octo est, & tenet stadiorū milia trigintatria & sexcenta insup.

Latitudo autem cinguli nr̄i qui tēperatus ē, id est à p, usq; ad o, habet sexagesimas quinque: q̄ faciunt stadiorū milia uiginti & unum. Et spatium frigidæ ab o, usq; ad c, habet sexagesimas sex, quæ stadiorū tenent uiginti quinque milia ducenta. Ex hac quarta parte orbis terrarū, cuius mensurā euidenter exp̄ssimus, alterius quartæ partis magnitudinē, ab a, usq; ad d, pari dimensionum distinctione cognosces. Cum ergo q̄tum teneat sphaeræ sup̄ficies, q̄ ad nos est in om̄i sua medietate, cognoueris, de mēsurā q̄q; inferioris medietatis, id est à d, p̄ b, usq; ad c, similiter instruēris. Modo em̄, q̄a orbē terræ in plano pinximus, in plano autem medium exprimere nō possumus, sphaerālē tumorē imitati sumus altitudinis intellectu à circulo, q̄ magis horizō q̄ meridians uideēt. Cæterū uolo hoc mēte p̄cipias, ita nos hāc p̄tulisse mensurā, tanq̄ à d, p̄ a, usq; ad c, pars terræ sup̄ior sit, cuius partem nos incolimus. Et à d, p̄ b, usq; ad c, pars terræ habeat̄ interior.

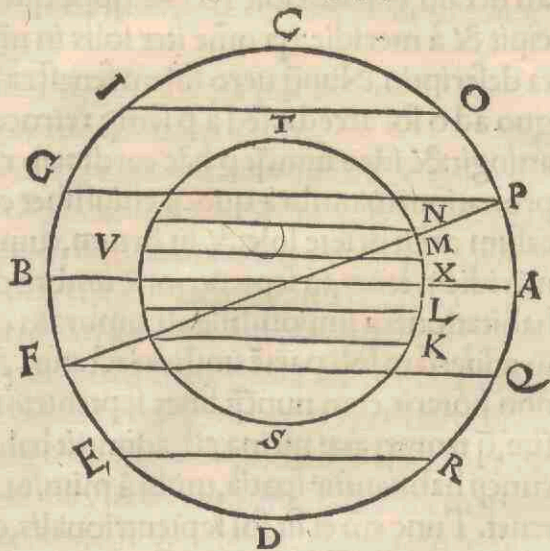
In cœlo easdem inesse Zonas quæ insunt terræ. Atq; causam huius diuersitatis esse solem, qui ut accessu suo causa caloris est, ita recessu frigus inducit.

Caput .VII.

HOc quoq; tractatu propriū sortito finem, nunc illud quod probādum promissimus asseramus, hos cingulos, & bene Maronem cœlo, & bene terræ assignasse Ciceronē: & utrunq; non discrepantia, sed consona eademq; dixisse. Natura em̄ cœli, hanc in diuersis terræ partibus temperiē nimietatēq; distinxit, & qualitas uel frigoris uel caloris, q̄ cuilibet ætheris parti semel inhæsit, eādē inficit partem terræ, quā despicit ambiendo. Et q̄a has diuersitates quæ certis sinibus terminant̄, cingulos in cœlo uocauere, necesse est totidē cin-

A totidem cingulos etiā hic intelligi. Sicut in breuissimo speculo, cum facies monstratur ingēs, tenent in angusto membra uel liniamenta ordinem, quem sua in uero digesserat amplitudo. Sed hic quoq; asserēdi quod dicitur minuemus laborem, oculis subiiciendo picturam. Esto em̄ cœli sphaera, a, b, c, d. Et intra se claudat sphaeram terræ, cui ascripta sunt s, x, t, u. Et ducat in cœli sphaera circulus septentrionalis ab i, usq; in o. Tropicus æstiuus à g in p. Et ægnoctialis à b in a. Et tropicus hyemalis ab f in q. Et australis ab e in r. Sed et zodiacus ducatur ab f in p.

B Rursus in sphaera terræ ducant̄ ijdē limites cingulorū, quos supra descripsimus in n, in m, in l, in k. His ita depictis, sine difficultate cōstabit singulas terræ ptes à singulis cœli partibus super uerticem suū impositis, qualitatē circa nimietatem uel temperiem mutuari. Nam quod est sursum à d usq; ad r, hoc despicit terrā ab f usque ad k. Et quod est in cœlo ab r usq; ad q, hoc inficit terræ à k usque ad l. Et quod in cœlo est à q usq; in p, tale facit in terra ab l usq; ad m. Qualeq; est desuper à p usq; ad o, tale in terra ab m usq; ad n. Et quale illic ab o usq; ad c, tale hic est ab n usq; ad t. Sunt autem in æthere extremitates ambæ, id est à d usque ad r, & à c usq; ad o, æterno rigore dēfatae. Idem in terra ē ab f usq; ad k, & à t usq; ad n. Rursus in cœlo, à q usq; ad p, nimio calore feruet. Itidē in terra quoq; ab l usq; ad m, idem feruor est. Item sunt in cœlo temperies, ab o usque ad p, & à q in r. Idem sunt hic quoq; tēperatae, ab n in m, & ab l in k. Aeqnoctialis em̄ circulus, qui ab a usq; ad b ductus est, mediam secat perustā. Et ipsum autem scisse Ciceronem, quod terreni cinguli cœlestibus inficiantur, ex uerbis eius ostēditur. Ait em̄: E quibus duos maximē inter se diuersos, & cœli uerticibus ipsis ex utraq; parte subnixos, obriguisse pruina uides. Ecce testatur finale frigus esse de cœlo. Idem quoq; de feruore medio dicit: Medium aut illū & maximū solis ardore torreri. Cū ergo manifestē & rigorē de cœli uerticibus, & feruorem de sole in terræ cingulos uenire signauerit, ostēdit prius in cœlo hos eosdem cingulos constitisse.

Nunc, qm̄ constitit easdem in cœlo & in terra zonas esse uel cingulos (hæc em̄ unius rei duo sunt noīa) iam dicendū est, q̄ causa in æthere hanc diuersitatē qualitatis efficiat. Perusta duobus tropicis claudit, id est à g in p, æstiuo: & ab f in q, hyemali. Ab faūt in p, zodiacū describendo pduximus. Ergo signū p, tropicus ille cancer habeat: & signū f, capricornus. Constat aut̄ solem neq; sursum ultra cancrū, neq; ultra capricornū deorsum meare, sed cum ad tropicorū cōfinia puenerit, mox reuertit: unde & solstitia uocant̄. Et q̄a æstiuus tropicus tempata n̄a terminus est, ideo cū sol ad ipsum finem uenerit, facit nobis æstiuos calores, de uicino urens sensū maiore subiecta. Illo deniq; tēpore, australi

gñi reuerti hyemē non potest ambigi, q̄a tunc ab illis sol om̄i uiaē suae spatio recedit. Rursus, cum ad f signum. i. ad capricornū uenerit, facit hyemem nobis recessu suo, & illis uicinitate reducit aestatē. Hic notandū est, de tribus tm̄ cardinibus in quācunq; ædem ingredi solē, de quarto nunq̄. Nam & ab ortu, & ab occasu, fenestra solē recipit: q̄ppe quem orientē obeuntemq; prospectet. Recipit & à meridie: q̄a om̄e iter solis in n̄ro meridie est, ut instruit uisum antelata descriptio. Nunq̄ uero solem fenestra septentrionis admittit, q̄a nunq; à p signo ad o sol accedit: sed à p semp̄ retrocedendo, nunq; fines poli septentrionalis attingit: & ideo nunq; p hāc cardinem radius solis infunditur. Eiusdem rei probationem umbra quoc; cuiuslibet corporis sufficiet astruere. Nā & in occasum cadit oriēte sole: & in ortum, cum sit occiduus. Medio autem die, q̄a sol meridiem tenet, in septentrionē umbra depellitur. In austrum uero circa n̄ram habitationem impossibile est umbram cuiuslibet corporis cadere, quia semper in aduersam soli partē umbra iactatur. Aduersus autē austro apud nos sol esse non poterit, cum nunq; fines septentrionales attingat. Sanē qm̄ pars illa perustae, q̄ temperatae uicina est, admittit habitātes illic, id est trans tropicum, quācunq; habitantur spatia, umbrā mittunt in austrum eo tempore, q̄ sol cancrum tenet. Tunc em̄ ei fit sol septentrionalis, cum tropicū tenet: q̄ ab illis ad septentrionē recedit. Ciuitas autē Syene, q̄ prouinciā Thebaidos post superiorē mōtium deserta principiū est, sub ipso aestiuo tropico cōstituta est. Et eo die q̄ sol certā partem ingreditur cancri, hora diei sexta (qm̄ sol tunc super ipsum inuenitur uerticē ciuitatis) nulla illic potest in terrā de quolibet corpore umbra iactari. Sed nec stylus hemisphaerij mōstrantis horas, quē *ἡμέρας* uocāt, tunc de se potest umbrā creare. Et hoc est qd̄ Lucanus dicere uoluit, nec tm̄ plenē (ut habetur) absoluit. Dicendo em̄: Atq; umbras. nusq; flectente Syene, rem q̄dem attingit, sed turbauit uerz. Non em̄ nunq; flectit, sed uno tēpore, qd̄ cum sua ratione retulimus. His relatis, cōstat solem nunq; egredi fines perustae, q̄a de tropico in tropicum zodiacus obliquatus est. Manifesta est igitur causa, cur hāc zona flammis sit semp̄ obnoxia: q̄ppe quā sol totius æthereae flāmæ & fons & administrator nunq; relinquat. Ergo ambæ partes ultimæ, id est septentrionalis & australis, ad quas nunq; solis calor accedit, necessariō perpetua pm̄untur pruina. Duas *ἕο* (ut diximus) temperat hinc atq; illinc uicinia caloris & frigoris. Deniq; in hac ipsa zona, quā incolimus, q̄ tota dicit̄ tēperata, partes tm̄ q̄ perustato cingulo uicinæ sunt, cæteris calidiores sunt: ut ē Aethiopia, Arabia, Aegyptus, & Libya: in quibus calor ita circūfusi aëris corpus extenuat, ut aut nunq; aut raro cogatur in nubes: & ideo nullus penē apud illos usus ē imbriū. Rursus q̄ usq; ad frigidæ fines p̄ssius accedunt, ut est palus Mæotis, ut regiones q̄s p̄terfluunt Tanais & Ister, om̄iaq; sup̄ Scythiam loca, q̄z incolas uetustas hyperboreos uocauit, quasi originem boreæ introrsum recedēdo transissent, adeo æterna penē pm̄untur pruina, ut non facilē explicetur, quāta sit illic frigidæ nimietatis iniuria. Loca uero quæ in medio tēperata sunt, qm̄ ab utraq; nimietate longē recedunt, ueram tenent salutaremq; temperiem.

2. Pharsaliæ.
Al. nunquam.

Obiter quomodo explicandus locus Vergilij primo Georgicon, de circulo Zodiaco.

Caput .VIII.

Locus

Locus nos admonet, ut quā diximus rem quā à nullo possit refelli, utrunque tropicū circū zodiaco terminos facere, nec unquē solē alterutro tropicum excedere posse, uel sursum uel deorsum meando: trans zodiacū uero circum, id est trās uisitam, quā tropicis clauditur, ex utraque parte incipere temperatas. Quæramus quid sit quod ait Vergilius, quē nullius unquē disciplinæ error inuoluit:

Vergilij locus explicatur.

Duæ mortalibus ægris
Munere concessæ diuūm, & uia secta per ambas,
Obliquus quā se signorum uerteret ordo.

Georgi. prim.

Videtur enim dicere his uersibus, zodiacum per temperatas ductū, & solis cursum per ipsas ferri, quod nec opinari fas est, quia neutro tropicum solis cursus excedit. Num igitur illud attendit, quod diximus, & intra tropicum in ea pusta parte, quæ uicina est temperatæ, habitatores esse. Nam Syene sub ipso tropico est. Meroë autem tribus milibus octingentis stadiis in perustam à Syene introrsum recedit, & ab illa usque ad terrā cinnamomi feracem, sunt stadia octingenta. Et per hæc omnia spatia pusta, licet rari, tamen uita fruuntur habitantes. Ultra uero iam inaccessum est, propter nimium solis ardorem. Cum ergo tamen spatij ex pusta uita ministret, & sine dubio circa uicinam alterius temperatæ, id est ἀντιέροσος, tantundem spatij habere per perustæ fines, & parē mansuetudinē, non negetur. (Paria enim in utraque parte sunt omnia) ideo credendum est, per poëticā tubam, quæ omnia semper in maius extollit, dixisse, uiam solis sectā per temperatas, quā ex utraque parte fines perustæ in eo sunt similes temperatis, quæ se patiuntur habitari. An forte poetica licentia particulā pro simili penè particula posuit, & pro sub ambas, per ambas dicere maluit. Nam reuera ductus zodiaci sub ambas temperatas ultro citroque peruenit, non tamen per ambas. Scimus autem & Homerum ipsum, & in omnibus imitatore eius Maronē, sæpe tales mutuas particulas. An (quod mihi uero propius uidetur) per ambas, pro inter ambas uoluit intelligi. Zodiacus enim inter ambas temperatas uoluitur, non per ambas. Familiariter autem per pro inter ponere solet, sicut alibi quoque:

Circum, perque duas in morem fluminis arctos.

Geor. prim.

Nec enim anguis sidereus arctos secat, sed dum & amplectitur & interuenit, circum eas & inter eas uoluitur, non per eas. Ergo potest consistere nobis intellectus, si per ambas, pro inter ambas, more ipsius poetæ dictum existimemus. Nobis aliud ad defensionem, ultra hæc quæ diximus, non occurrit. Verum quā in medio posuimus, quæ fines nunquam uia solis excedat, manifestum est autem omnibus quod Maro dixerit, quæ constat erroris ignare, erit ingenij singulorum inuenire, quid possit amplius pro absoluenda hac quaestione conferri.

Non uno, sed gemino oceani ambitu terram omnem circumflui. Et quo modo angustata uerticibus, latior lateribus sit habitabilis nostra. Tum de exiguitate oceani, quem nos magnū uocamus.

Caput

.IX.

Oceanus quo modo terram ambiat.

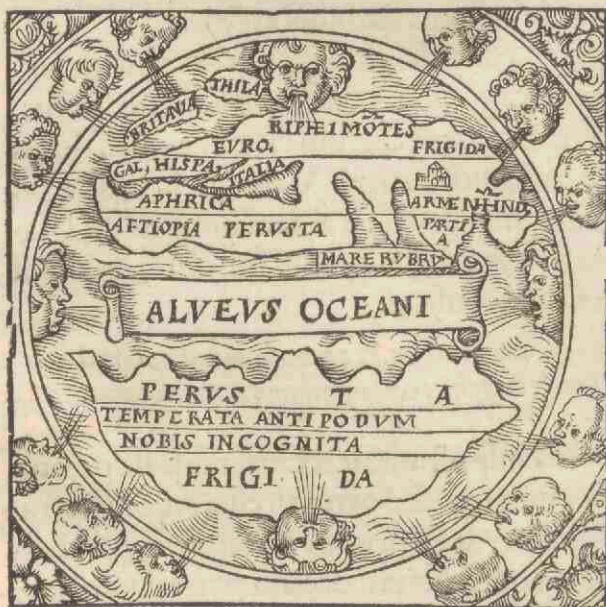
His quoque (ut arbitror) non otiosa inspectione tractatis, nunc de oceano quod promissimus astruemus, non uno, sed gemino eius ambitu terræ corpus omne circumflui. Cuius uerus & primus meatus est, qui ab indocto hominum genere nescitur. Is enim quem solum oceanum plures opinantur, de finibus ab illo originali refusus, secundum ex necessitate ambitum fecit. Cæ

ij terū

teræ eius prior corona p̄ zonam terræ calidā meat, superiora terrarum & inferiora cingēs, flexum circi æquinoctialis imitata. Ab oriēte ꝑ̄o duos sinus refundit, unū ad extremitatē septentrionis, ad australis alteræ. Rursusq̄ ab occidente duo parit̄ enascunt̄ sinus: q̄ usq̄ ad ambas, quas sup̄rà diximus, extremitates refusi, occurrunt ab oriente demissis: & dū ui summa & impetu immaniore miscent̄, inuicemq̄ se ferunt, ex ipsa aquarū collisione nascit̄ illa famosa oceani accessio pariter & recessio. Et ubicunq̄ in nostro mari contingit idem, uel in angustis fretis uel in planis fortē littoribus, ex ipsis oceani sinibus, quos oceanum nunc uocamus, eueniunt, quia nostrū mare ex illis influit. Cæteræ uerior (ut ita dicā) eius alueus tenet zonam pustam. Et tam ipse qui æquinoctialem, q̄ sinus ex eo nati, q̄ horizontē circulum ambitu suæ flexionis imitant̄, omnem terram quadrifidam diuidunt: & singulas (ut sup̄rà diximus) habitationes faciunt insulas. Nam in nos & australes homines, means ille p̄ calidā zonam totamq̄ citigens, & rursus utriusq̄ regionis extrema sinibus suis ambiēs, binas in superiore atq̄ inferiore terræ superficie insulas facit. Vnde Tullius hoc intelligi uolēs, non dixit, om̄is terra parua quædā est insula: sed, om̄is terra q̄ colitur à uobis, parua quædā est insula: q̄a & singulæ de quatuor habitationibus paruæ quædam efficiunt̄ insulæ, oceano bis eas (ut diximus) ambiente. Om̄ia hæc ante oculos locare potest descriptio substituta, ex qua & nostri maris originē, quæ totius una est, & rubri atq̄ Indici ortum uidebis, Caspiumq̄ mare unde oritur inuenies: licet non ignorem esse nonnullos, qui ei de oceano ingressum negent. Nec dubium est, in illam quoq̄ australis generis temperatam mare de oceano similiter influere. Sed describi hoc nostra attestazione non debuit, cuius situs nobis incognitus perseuerat. Quod autem dixit nostram habitabilem angustatam uerticibus, lateribus latiore, in eadem descriptione poterimus aduertere. Nam quanto longior est tropicus circus septentrionali circo, tanto zona uerticibus quàm lateribus angustior est: quia summitas eius in arctum extremi circuli breuitate contrahitur. Deductio autem laterum cum lon-

De latitudine terre à nobis habitate.

De exiguitate oceani.

gitudine tropici ab utraque parte distenditur. Denique ueteres omnem habitabilem nostram extentæ chlamydi similē eē dixerūt.

Item quia omnis terra in qua & oceanus est, ad quemuis cœlestem circulum quasi centron puncti obtinet locum, necessario de oceano adiecit: Qui tamen tanto nomine quā sit paruus uides. Nā licet apud nos Atlanticum, mare magnum uocetur, de cœlo tamē despiciētibus non potest magnū uideri, cum ad cœlum terra signū sit & punctum, quod diuidi non

possit in partes. Ideo autem terræ breuitas tam diligēter asseritur, ut paruipend-

A dendum ambitum famæ uir fortis intelligat, quæ in tam paruo magna esse nõ poterit, ut contentus potius conscientiæ præmio, gloriam non requirat. Quod doctrinæ propositum, non minus in sequentibus apparebit.

Mundum quidem esse æternum. Cæterum inde non posse sperari perpetuitatem gloriæ ac famæ apud posteros, quando mundo ipso manente, ea quæ in ipso sunt, uicissitudine quadam, nunc occidunt, nunc rursus oriuntur.

Caput

.X.

Q V in etiam si cupiat proles illa futurorũ hominum deinceps laudes uniuscuiusq; nostræ acceptas à patribus, posteris prodere, tamen propter eluuiiones exustionesq; terrarum, quas accidere tempore certo necesse est, non modo non æternam, sed ne diuturnã quidẽ gloriam assequi possimus. Virtutis fructum sapiens in conscientia ponit, minus perfectus in gloria: unde Scipio pfectionem cupiens infundere nepoti, autor est, ut contentus conscientiæ præmio gloriam non requirat. In qua appetenda, quoniã duo sunt maxima quæ præoptari possint, ut & cõplacitissimè uagetur, & cõdiutissimè perseueret: postq; superius de habitationis nostræ angustijs differendo, totius terræ, quæ ad coelum puncti locum obtinet, minimã quandam docuit à nostri generis hominibus particulã possideri, nullius uero gloriã uel in illam totam partẽ potuisse diffundi: siquidẽ Gangem transnare, uel transcẽdere Caucasum, Romani nominis fama nõ ualuit: spem (quam de propaganda latè gloria, ante oculos ponẽdo nostri orbis angustias, amputauit) uult etiã diuturnitatis auferre: ut plenè animo nepotis cõtemptum gloriæ, cõpos dissuasor insinuet. Et ait, nec in hac ipsa parte, in quam sapientis & fortis uiri nomẽ serpere potest, æternitatẽ nominis posse durare: cum modo exustione, modo eluuiione terrarũ, diuturnitati rerũ intercedat occasus: qd̃ quale sit, differemus. In hac enim parte tractatus, illa quæstio latenter absoluit, quæ multorũ cogitationes de ambigenda mundi æternitate sollicitat. Nam quis facillè mundum semper fuisse consentiat, cum & ipsa historiarũ fides multarũ rerum cultum emẽdationemq; , uel ipsam inuentionem recentem esse fateatur? Cumq; rudes primum homines, & incuria syluestri non multum à ferarum asperitate dissimiles, meminert, uel fabule tur antiquitas: tradatq; , nec hunc eis quo nunc utimur uictum fuisse, sed glãde prius & baccis alitos, serò sperare de sulcis alimoniã: Cumq; ita exordium rerum, & ipsius humanæ nationis opinemur, ut aurea primũ secula fuisse credamus: & inde natura per metalla uiliora degenerans, ferro secula postrema fœdauerit: Ac ne totũ uideamur de fabulis mutuari, quis non hinc existimet mũdum quandoq; cœpisse, nec longam retro eius ætatem, cum ab hinc ultra duo retro annorũ milia, de excellenti rerum gestarũ memoria, ne Græca quidẽ extet historia: Nam supra Ninum, à quo Semiramis secundum quosdam creditur procreata, nihil præclarum in libros relatum est. Si em̃ ab initio, imò ante initium fuit mundus, ut philosophi uolunt, cur per innumerabilium seriem seculorum, non fuerat cultus quo nunc utimur inuentus? non literarũ usus quo solo memoriæ fulcitur æternitas? Cur deniq; multarũ rerum experientia ad aliquas gentes recẽti ætate peruenit? Ut ecce Galli uitem, uel cultum oleæ, Roma iam adolescente, didicerunt. Aliæ uero gentes adhuc multa nesciunt, quæ nobis inuenta placuerunt. Hæc om̃ia uidẽtur æternitati rerum repugnare, dum opi

Quibus argumentis uideri possit, mundũ nõ eẽ æternũ.

*Semper mūdū
fuisse.*

nari nos faciunt, certo mūdī principio paulatim singula quæcūq; cœpisse. Sed mundum quidem fuisse semper, philosophia autor est, conditore quidem deo, sed non ex tempore. Siquidem tempus ante mundum esse non potuit, cum nihil aliud tempora nisi cursus solis efficiat. Res uero humanæ ex parte maxima sæpe occidunt manente mundo, & rursus oriunt, uel eluione uicissim uel exustione redeūte. Cuius uicissitudinis causæ uel necessitas talis est: Ignē æthereum physici tradiderunt humore nutriri: asserentes ideo sub zona cœli perusta, quā uia solis, id est zodiacus, occupauit, oceanū (sicut supra descripsimus) à natura locatū, ut oīs latitudo, q̄ sol cum quinq; uagis & luna ultro citroq; discurrunt, habeat subiecti humoris alimoniam. Et hoc esse uolunt quod Homerus diuinarum om̄ium inuentionū fons & origo, sub poëtici nube figmēti, uerum sapientibus intelligi dedit, Iouem cum dñs cæteris, id est cum stellis, profectum in oceanū, Aethiopibus eum ad epulas inuitantibus. Per quam imaginem fabulosam Homerū significasse uolunt, hauriri de humore nutrimenta sideribus: qui ob hoc Aethiopas reges epularū cœlestium dixit: quoniam circa oceani oram, non nisi Aethiopes habitāt, quos uicinia solis usq; ad speciem nigri coloris exussit. Cum ergo calor nutriatur humore, hæc uicissitudo contingit, ut modo calor, modo humor exhuberet. Euenit enim ut ignis usq; ad maximum enutritus augmentū, haustū uincat humorem: & sic aeris mutata tēperies licentiam præstet incendio, & terra penitus flagrantia immissi ignis uratur. Sed mox impetu caloris absumpto, paulatim uires reuertunt humori, cum magna pars ignis incendijs erogata, minus iam de renascente humore consumat. Ac rursus longo temporē tractatu, ita crescens humor altius uincit, ut terris infundat eluuiō. Rursusq; calor post hæc uires refumit. Et ita fit, ut manente mūdō, inter exuperantis caloris humorisq; uices, terrarum cultus cum hominum genere sæpe intercidat, & reducta temperie rursus nouetur. Nunquam tamē siue eluuiō siue exustio, omnes terras aut omne hominum genus uel om̄ino operit, uel penitus exurit. Aegypto certe (ut Plato in Timæo fatetur) nunq; nimietas humoris nocuit uel caloris. Vnde & infinita annorū milia in solis Aegyptiorum monumentis librisq; releguntur. Certæ igitur terrarum partes inter necioni superstites, seminarium instaurando generi humano fiunt. Atq; ita contingit, ut non rudi mundo, rudes homines & cultus insc̄i, cuius memoriam intercipit interitus, in terris oberrent: & asperitatē paulatim uagæ feritatis exuti, conciliabula & coetus natura instruente patiantur: sitq; primum inter eos mali nescia, & adhuc astutiæ inexperta simplicitas: quæ nomen auri primis seculis præstat. Inde quo magis ad cultum rerum atq; artium usus promouet, rāto facilius in animos serpit æmulatio: quæ primum bene incipiens, in inuidiā latenter euadit. Et ex hac iam nascitur quicquid genus hominū post sequentibus seculis experitur. Hæc est ergo, quæ rebus humanis pereundi, atq; iterū reuertendi incolumi mundo, uicissitudo uariatur.

De diuersitate annorum, q̄q; is qui uere annus uertens est ac mundanus, quindecim nostrorum annorum ambiat milia.

Caput

.XI.

Quid autem interest ab his qui postea nascētur, sermonem fore de te, cum ab his nullus fuerit, qui ante nati sunt, qui nec pauciores, et certe meliores fuerunt

A fuerunt uiri, præsertim cum apud eos ipsos, à quibus audiri nomen nostrū potest, nemo unius anni memoriam consequi possit: Homines enim populariter annum tantummodo solis, id est unius astri, reditu metiuntur. Re autem ipsa, cum ad idem unde semel profecta sunt, cuncta astra redierint, eandemq; totius cœli descriptionem lōgis interuallis retulerint, tum ille uerè uertens annus appellari potest, in quo uix dicere audeo, quàm multa hominum secula teneantur. Namq; ut olim deficere sol hominibus extinguiq; uisus est, cum Romuli animus hæc ipsa in templa penetrauit: ita quandoque cum ab eadem parte sol eodemq; tempore iterum defecerit, tum signis omnibus ad idem principium stellarisq; reuocatis, expletum annum habeto. Cuius quidem anni nondum uigintiannam partem scito esse conuersam. Idem agere perseverat, instans dissuasione ni gloriæ desiderādæ. Quam cum locis arctam, nec in ipsis angustijs æternam supra docuisset, nunc non solum perpetuitatis expertem, sed nec ad unius anni integri metas posse propagari docet: cuius assertionis quæ sit ratio, dicemus. Annus non is solus est, quem nunc communis omnium usus appellat: sed singulorum seu luminum seu stellarum emenso omni cœli circuitu, à certo loco in eundem locum reditus, annus suus est. Sic mensis, lunæ annus est, intra quem cœli ambitum lustrat. Nam & à luna mēsis dicitur, quia Græco nomine luna *μήνη* uocatur. Vergilius deniq; ad descriptionē lunaris anni, qui breuis est, annum qui cursu solis efficitur significare uolens, ait:

Annorum di-
uersitas.

Al. discretio-
nem.

Aeneid. 3.

Interea magnum sol circumuoluitur annum.

Magnum uocās solis, comparatione lunaris. Nam cursus quidem Veneris atque Mercurij penè par soli est. Martis uero annus ferè bienniū tenet: tanto em̄ tempore cœlum circumit. Iouis autem stella duodecim, & Saturni triginta annos in eadem circuitione cōsumit. Hæc de luminibus ac uagis, ut sæpe relata, iam nota sunt. Annus uero qui mundanus uocatur, qui uerè uertens est, quia conuersione plene uniuersitatis efficitur, largissimis seculis explicatur. Cuius ratio est talis: Stellæ omnes, & sidera quæ infixa cœlo uidentur, quorum proprium motum nunquam uisus humanus sentire uel deprehendere potest, mouentur tamen, & præter cœli uolubilitatem qua semper trahuntur, suo quoq; accessu tam sero promouentur, ut nullius hominum uita tam longa sit, quæ obseruatione continua factam de loco permutationem, in quo eas primum uiderat, deprehendat. Mundani ergo anni finis est, cum stellæ omnes omniaq; sidera quæ aplanas habet, à certo loco ad eundem locum ita remeauerint, ut ne una quidē cœli stella in alio loco sit, quàm in quo fuit, cum omnes aliæ ex eo loco motæ sunt: ad quem reuersæ, anno suo finem dedere: ita ut lumina quoq; cum erraticis quinq; in iisdem locis & partibus sint, in quibus incipiēte mundano anno fuerunt. Hoc autem, ut physici uolunt, post annorum quindecim milia peracta contingit. Ergo sicut annus lunæ, mensis est: & annus solis, duodecim menses: & aliarum stellarum hi sunt anni, quos supra retulimus: ita mundanum annū quindecim milia annorum, quales nunc computamus, efficiunt. Ille ergo uerè annus uertens uocandus est, quem non solis, id est unius astri, reditu metiuntur: sed quem stellarum omnium in quocunq; cœlo sunt, ad eundem locum reditus, sub eadem cœli totius descriptione concludit. Vnde & mundanus di-

Al. promouēt.

citur, quia mundus propriè cœlum uocatur. Igitur sicut annum solis nō so-
 lum à Calendis Ianuarijs usq; ad eandem uocamus, sed & à sequente post Ca-
 lendas die usq; ad eundem diem, & à quocuncq; cuiuslibet mēsis die usq; in di-
 em eundem reditus, annus uocatur. Ita huius mundani anni initium sibi quilibet
 que facit quodcuncq; decreuerit. Vt ecce nunc Cicero à defectu solis, q̄ sub Ro-
 muli fine contigit, mundani anni principium sibi ipse constituit. Et licet iam sæ-
 pissimè postea defectus solis euenerit, non dicitur tamen mundanū annum re-
 petita defectio solis impleuisse: sed tunc implebitur, cum sol deficiēs in iisdem lo-
 cis & partibus, & ipse erit, & omnes cœli stellas omniacq; sidera rursus inueni-
 et, in quibus fuerant, cū sub Romuli fine deficeret. Igitur à discessu Romu-
 li post annorum quindecim milia (sicut asserūt physici) sol denuo ita deficiet, ut
 in eodem signo eademq; parte sit, ad idem principium in quo sub Romulo fu-
 erat, stellis quoq; omnibus signisq; reuocatis. Peracti enim fuerant, cum Sci-
 pio in Africa militaret, à discessu Romuli anni quingenti septuaginta & tres.
 Anno enim ab urbe condita sexcentesimo septimo, hic Scipio deleta Carthagi-
 ne triumphauit. Ex quo numero annis remotis trigintaduobus regni Romu-
 li, & duobus qui intra somnium Scipionis & consummatum bellum fuere, qui-
 ngenti septuagintatres à discessu Romuli ad somnium usq; remanebunt. Ergo
 rationabiliter uereq; signauit, necdum mūdani anni uicesimam partem esse cō-
 uersam. Nam uicesimæ parti quot anni supersint à fine Romuli ad Africanam
 militiam Scipionis, quos diximus annos fuisse quingentos septuagintatres, q̄
 quis in digitos mittit inueniet.

Hominem non corpus esse sed mentem. Et nunquid in hoc mundo uere intereat ac corrumpatur.

Caput

.XII.

T uero enitere, & sic habeto, te non esse mortalē, sed corpus hoc. Nec
 enim tu is es, quem forma ista declarat, sed mens cuiuscq; is est quisq;
 non ea figura quæ digito demonstrari potest. Deum te igitur scito es-
 se, siquidem est deus qui uiget, qui sentit, qui meminit, qui prouidet, qui tam re-
 git, & moderatur, & mouet id corpus cui præpositus est, quàm hunc mūdum
 ille princeps deus. Et ut ille mundum quadam parte mortalem, ipse deus æter-
 nus, sic fragile corpus animus sempiternus mouet. Bene & sapienter Tulli-
 anus hic Scipio circa institutionem nepotis ordinem rectè docentis impleuit.
 Nam ut breuiter à principio omnem operis cōtinentiam reuoluamus, primū
 tempus ei mortis, & imminenteis propinquorum prædixit insidias, ut totū
 de hac uita sperare dedisceret, quam non diuturnam cōperisset. Dein, ne me-
 tu prædictæ mortis frangeretur, ostendit sapienti & bono ciui in immortalita-
 tem morte migrandum. Cumq; eum ultro spes ista traxisset ad moriendi desi-
 derium, succedit Pauli patris opportuna dissuasio, accensam filij festinationem
 ab appetitu spontanæ mortis excludens. Plenè igit in animo somniātis utrin-
 que plantata sperandi expectandiq; temperie, altius iam circa diuina erigendū
 nepotis animum Africanus ingreditur. Nec prius eum terram patitur intueri,
 q̄ cœli ac siderum naturam, motum, ac modulamen agnoscat, & hæc omnia sci
 at præmio cessura uirtutum. Ac postq; mens firmata Scipionis alacritate tātæ
 promissionis erigitur, tum demum gloria, quæ apud indoctos magnum uirtu-
 tis

*Epilogus eorū
 quæ dicta sunt
 hætenus.*

A tis præmiū creditur, contemni iubetur: dum ostenditur ex terrarum breuitate uel casibus, arcta locis, angusta temporibus. Africanus igitur penè exutus hominem, & defecata mēte iam naturæ suæ capax, hic apertius admonetur, ut esse se deum nouerit. Et hæc sit præsentis operis consummatio, ut animam nō solum immortalē, sed deum esse clarescat. Ille ergo qui fuerat iā post corpus in diuinitatē receptus, dicturus uiro adhuc in hac uita posito, deum te esse scito, non prius tantam prærogatiuā committit homini, quā quid sit ipse discernat: ne existimetur hoc quoque diuinum dici, quod mortale in nobis & caducum est. Et quia Tullio mos est, profundā rerum scientiam sub breuitate tegere uerborū, nunc quoque miro compēdio tantū includit arcanum, quod Plotinus magis quā quisquam uerborū parcus libro integro disseruit, cuius descriptio ē: Quid animal, quid homo. In hoc ergo libro Plotinus quærit, cuius sint in nobis uoluptates, mœores, metusque ac desideria, & animositas uel dolores: postremò cogitationes & intellectus, utrū meræ animæ, an uero animæ utentis corpore. Et post multa quæ sub copiosa rerū densitate disseruit, quæ nunc nobis ob hoc solum prætereunda sunt, ne usque ad fastidij necessitatem uolumen extendant, hoc postremò pronuntiat: Animal esse corpus animatū. Sed nec hoc neglectū, uel non quæsitū relinquit, quo animæ beneficio, quā ue uia societatis anime. Has ergo omnes quas prædiximus passiones assignat animali. Verū autem hominē ipsam animā esse testatur. Ergo quod uidetur, non ipse uerus homo est, sed uerus ille est, à quo regitur quod uidetur. Sic cum morte animalis discesserit animatio, cadit corpus regēte uiduatum. Et hoc est quod uidetur in homine mortale. Anima uero qui uerus homo est, ab omni conditione mortalitatis aliena ē, adeo, ut ad imitationē dei mundum regentis, regat & ipsa corpus, dum à se animatur. Ideo physici mundum magnum hominem, & hominē breuem mundū esse dixerunt. Per similitudines igitur cæterarum prærogatiuarum, quibus deum anima uidetur imitari, animā deum & prisci philosophorum & Tullius dixit. Quod autem ait mundum quadam parte mortalem, ad communē opinionem respicit, qua mori aliqua intra mundum uidentur, ut animal exanimatum, uel ignis extinctus, uel siccatus humor. Hæc enim omnino interiisse creduntur. Sed constat secundum ueræ rationis assertionem, quam & ipse non nescit, nec Vergilius ignorat, dicendo: Nec morti esse locum, constat inquā, nihil intra uiuum mundū perire, sed eorum quæ interire uidentur, solā mutari specimen: & illud in originē suam, atque in ipsa elementa remeare, quod tale quale fuit esse desierit. Denique & Plotinus alio in loco, cum de corporum assumptione disfereret, & hoc dissolui posse pronuntiaret, quicquid effluit, obiecit sibi. Cur ergo elementa quorum fluxus in aperto est, non similiter aliquando soluuntur? Et breuiter tantæ obiectioni ualidæque respondit: Ideo elementa, licet fluant, nunquam tamen solui, quia non foras effluunt. A cæteris enim corporibus quod effluit, recedit: elementorum fluxus nunquam ab ipsis recedit elementis. Ergo in hoc mundo pars nulla mortalis est secundum ueræ rationis asserta. Sed quod ait, eum quadam parte mortalem, ad communem (ut diximus) opinionem paululum inclinare se uoluit. In fine autem ualidissimū immortalitatis animæ argumentum ponit, quia ipsū corpori præstat agitarum: quod quale sit, ex ipsis uerbis Cice

Al. qui.

Hōiem nō corpus esse, sed mentem.

Al. qui.

Nū aliquid in hoc mūdo uerit intereat.

ronis quæ sequuntur inuenies.

De tribus ratiocinandi modis, quibus animæ immortalitatem asseruere Platonici.

Caput

.XIII.

NAm quod semper mouetur, æternum est: quod autem motum affert alicui, quodque ipsum agitur alicunde, quando finem habet motus, uiuendi finem habeat necesse est. Solum igitur quod seipsum mouet, quæ nunquam deseritur à se, nunquam ne moueri quidem desinit: quinetiam cæteris quæ mouentur, hic fons, hoc principium est mouendi. Principij autem nulla est origo: nam è principio oriuntur omnia, ipsum autem nulla ex re alia nasci potest. Nec enim id esset principium, quod gigneretur aliunde. Quod si non oritur, nec occidit quidem unquam: nam principium extinctum, nec ipsum ab alio renascetur, nec ex se aliud creabit: siquidem necesse est à principio oriri omnia. Ita fit, ut motus principium ex eo sit, quod ipsum à se mouetur. Id autem nec nasci potest, nec mori: uel concidat omne coelum, omnisque natura consistat necesse est, nec uim ullam nascatur, quæ à primo impulsu moueatur. Cum pateat igitur æternum id esse quod ipsum se moueat, quis est qui hanc naturam animis esse tributam neget? Inanimum est enim omne quod pulsu agitur externo: quod autem est anima, id motu ciatur interiore & suo: nam hæc est proprie natura animi atque uis, quæ si est una ex omnibus quæ seipsam moueat, necque nata certe est, & æterna est. Omnis hic locus de Phædone Platonis ad uerbum à Cicerone translatus est, in quo ualidissimis argumentis animæ immortalitas asseritur. Et hæc est argumentorum summa, esse animam mortis immunem, quoniam am ex se moueatur. Sciendum est autem, quod duobus modis immortalitas intelligitur. Aut enim ideo est immortale quid, quia per se non est capax mortis: aut quia procuratione alterius à morte defenditur. Ex his prior modus ad animæ, secundus ad mundi immortalitatem refertur. Illa enim suapte natura à conditione mortis aliena est: mundus uero animæ beneficio in hac uitæ perpetuitate retinetur. Rursus, semper moueri dupliciter accipitur. Hoc enim dicitur & de eo, quod ex quo est, semper mouetur: & de eo, quod semper & est & mouetur. Et secundus modus est, quo animam dicimus semper moueri.

Al'quam à

Immortale duobus dici modis.

Dupliciter aliqd semper moueri.

Platonicorum ratiocinationes de immortalitate animæ.

His præmissis, iam quibus syllogismis de immortalitate animæ diuersi sectatores Platonis ratiocinantur, oportet aperiri. Sunt enim qui per gradus syllogismo rum ad unum finem probationis euadant, certam sibi propositionem sequentis ex antecedentis conclusionem facientes: apud quos hic prior est: Anima ex se mouetur: quicquid autem ex se mouetur, semper mouetur. Igitur anima semper mouetur. Secundus ita, qui nascitur ex prioris fine: Anima semper mouetur: quod autem semper mouetur, immortale est: igitur anima immortalis est. Et ita in duobus syllogismis duæ res probantur, id est, & semper moueri animam, ut in priore: & esse immortalem, ut colligitur de secundo. Alij uero usque ad tertium gradum, ita argumendo procedunt: Anima ex se mouetur: quod autem ex se mouetur, principium motus est: igitur anima principium motus est. Rursus ex hac conclusione nascitur propositio: Anima principium motus est: quod autem principium motus est, natum non est: igitur anima nata non est. Tertio loco: Anima nata non est: quod natum non est, immortale est: igitur anima immortalis est. Alij uero omnem ratiocinationem suam in unius syl-

A us syllogismi compendium rede gere. Anima ex se mouetur: quod ex se mouetur, principium motus est: quod autem principium motus est, natum non est: quod natum non est, immortale est: igitur anima immortalis est.

Quibus rationibus Aristoteles contra Platonem monstrare uoluerit, animam a seipsa moueri non posse.

Caput .XIII.

Sed harum omnium ratiocinationum apud eum potest, postrema conclusio de animæ immortalitate consistere, qui primam propositionem, id est ex se moueri animam, non refellit. Hac enim in fide non recepta, debilia fiunt omnia quæ sequuntur. Sed huic Stoicorum quidem accedit assensio. Aristoteles uero adeo non acquiescit, ut animam non solum ex se non moueri, sed ne moueri quidem penitus conetur asserere. Ita enim callidis argumentationibus astruit nihil ex se moueri, ut etiam si quid hoc facere concedat, animam tamen hoc non esse confirmet. Si enim anima (inquit) principium motus est, doceo non posse principium motus moueri. Et ita diuisionem suæ artis ingreditur, ut primum doceat in rebus natura esse aliquid immobile, deinde hoc esse animam tentet ostendere. Necessarium est (inquit) aut omnia quæ sunt, immobilia esse: aut omnia moueri, aut aliqua ex his moueri, aliqua non moueri. Item, si damus (ait) & motum & quietem, necesse est aut alia semper moueri, & alia nunquam moueri: aut omnia simul, nunc qui escere, nunc moueri. De his, inquit, quid magis uerum sit requiramus. Non esse omnia immobilia, aspectus ipse testimonio est, quia sunt quorum motum uidemus. Rursum, non moueri omnia uisus docet, quod immota cognoscimus. Sed nec omnia dicere possumus modo motum pati, modo esse sine motu: quia sunt quorum perpetuum motum uidemus, ut de cælestibus nulla dubitatio est. Restat igitur, ait, ut sicut aliqua semper mouentur, ita sit aliquid semper immobile. Ex his ut collectum sit, esse aliquid immobile, nullus obuiat uel refellit. Nam & uera diuisio est, & sectæ Platonice non repugnat. Neque enim si quid est immobile, sequitur ut hoc sit anima. Nec quod dicit animam ex se moueri, iam moueri uniuersa confirmat, sed modum astruit quod anima mouetur. Si quod uero est aliud immobile, nihil ad hoc quod de anima astruitur pertinebit. Quod & ipse Aristoteles uidens, postquam docuit esse aliquid immobile, hoc esse animam uult dicere. Et incipit asserere, nihil esse quod ex se moueri possit: sed omnia quæ mouentur, ab alio moueri: quod si uerè probasset, nihil ad patrociniū Platonice sectæ relinqueret. Quemadmodum enim credi posset, ex se moueri animam, si constaret nihil esse quod ex se possit moueri. In hac autem Aristotelica argumentatione huiusmodi diuisionis ordo contextitur: Ex omnibus quæ mouentur, inquit, alia per se mouentur, alia ex accidenti. Et ex accidente, inquit, mouentur quæ cum ipsa non moueantur, in eo tamen sunt quod mouetur: ut in naui sarcina seu uector quiescens: aut etiam cum pars mouetur, quiescente integritate: ut si quis stans pedem manum uel caput agitet. Per se autem mouetur, quod nec ex accidenti nec ex parte, sed totum simul mouetur: ut cum ad superiora ignis ascendit. Et de his quidem quæ ex accidenti mouentur, nulla dubitatio est, quin ab alio moueantur. Probabo autem, inquit, etiam ea quæ per se mouentur, ab alio moueri. Ex omnibus enim, ait, quæ per se mouentur, alia causam motus intra se possident: ut animalia, ut arbores, quæ sine dubio ab alio intelliguntur moueri, à causa scilicet quæ in ipsis latet: nam causam motus ab eo quod mouetur, ratio sequestrat. Alia uero aper-

Aristoteles aduersus Platonem.

Aliqd esse immobile scdm Aristotelē.

Responso Macrobij.

De quæ mouetur, moueri ab alio ex sententia Aristotelis. Quare animam quoque à se moueri non posse.

ro aperte ab alio mouetur, id est, aut ui aut natura. Et ui dicimus moueri omne iaculū: quod cum de manu iaculantis recessit, suo quidē motu ferri uidetur, sed origo motus ad uim referē. Sic em̄ nōnunq̄ & terram sursum, & ignem deorsum ferri uidemus, q̄d alienus sine dubio cogit impulsus. Natura uero mouetur uel grauiā, cum p̄ se deorsum: uel leuiā, cum sursum ferunt. Sed & hoc dicendum est ab alio moueri: licet à quo, habeat incertū. Ratio enim ait, dephendit esse nescio q̄d, q̄d hęc moueat. Nam si spontē mouerent, spontē etiā starēt. Sed nec unā uiam semp̄ agerent, imò p̄ diuersa mouerentur, si spōtaneo ferrent agitatu. Cum x̄o hoc facere non possint, sed leuibus semper ascensus, & descensus grauibus deputatus sit: apparet eorū motu, ad certam & constitutā naturæ necessitatem referri. Hęc sunt & his similia, quibus Aristoteles omne q̄d mouetur ab alio moueri probasse se credidit. Sed Platonici (ut paulo post demonstrabit) argumēta hęc arguta magis q̄ uera esse docuere. Nunc sequēs eiusdē iungenda diuisio est: qua non posse animam ex se moueri, etiam si hoc alia res facere posset, laborat ostendere. Et huius rei primā propositionem ab illis mutatur, quæ sibi existimat cōstituisse. Sic em̄ ait: Cum igitur omne quod mouet, constet ab alio moueri: sine dubio id quod primū mouet, quia non ab alio mouetur (neq̄ em̄ haberet iam primum, si ab alio moueretur) necesse est, inquit, ut aut stare dicatur, aut seipsum mouere. Nā si moueri ab alio dicatur, illud quoque quod ipsum mouet, dicatur ab alio moueri: & illud rursus ab alio. In infinitum inquisitio ista casura est, nunq̄ exordia prima reperiēs, si semper aliud ea quæ putaueris prima, præcedit. Restat igitur, inquit, ut si quod primū mouet non dicatur stare, ipsum se mouere dicat: & sic erit in uno eodemq̄ aliud quod mouet, aliud quod mouet. Siquidē in om̄i (ait) motu tria hęc sint necesse est: id quod mouet, & quo mouet, & quod mouetur. Ex his quod mouet, tātum mouetur, nō etiam mouet: cum illud quo fit motus, & moueatur & moueat: illud uero quod mouet, non etiam moueatur: ut ex tribus sit commune, quod medium: duo uero sibi contraria intelligātur. Nam sicut est quod mouet & nō mouet, ita est (inquit) q̄d mouet & nō mouet: propter quod diximus, quia cū omne q̄d mouetur ab alio moueat, si hoc quod mouet, & ipsum mouetur: quæremus semper motus huius nec unq̄ inueniemus exordiū. Deinde, si quid se mouere dicatur, necesse est, inquit, ut aut totum à toto, aut partem à parte, aut partem à toto, aut totum à parte existimemus moueri: & tamen motus ille seu à toto seu à parte procedat, alterum sui postulabit autorem. Ex his omnibus in unum Aristotelica ratiocinatio tota colligitur hoc modo: Omne quod mouetur, ab alio mouetur. Quod igit̄ primū mouet, aut stat, aut ab alio & ipsum mouetur: sed si ab alio, iam non potest hoc primū uocari, & semper quod primū moueat requiremus: restat ut stare dicatur. Stat igitur quod primum mouet. Contra Platonem ergo, qui dicit animā motus esse principium, in hunc modum componit̄ syllogismus: Anima principium motus est, principium autem motus nō mouetur, igitur anima non mouetur. Et hoc est quod primo loco uiolēter obiecit. Nec eousq̄ persuadere contentus, animam non moueri: alijs quoque rationibus non minus uiolētis perurget. Nullum (inquit) initium idem potest esse ei cuius est initium. Nam apud geometras principium lineæ punctum dicitur esse,

Cū aīa ex se moueri nō possit, neq̄ etiam moueatur ab alio, ideo ipsa plane esse immobilem.

Effigiat̄ ratio Aristotelis prima.

Secunda.

esse, nō linea: apud arithmeticos principium numeri nō est numerus. Itē, causa nascēdi ipsa non nascit̄, & ipsa ergo motus causa uel initium non mouetur. Ergo anima quæ initiū motus est, non mouet̄. Additur hoc quoq̄: Nunq̄ inquit, fieri potest, ut circa unam eandēq̄ rem, uno eodēq̄ tempore, contrarietates ad unum idemq̄ ptinentes eueniant. Scimus aut̄ quia mouere facere est, & moueri pati est. Ei igit̄ quod se mouet, simul eueniēt duo sibi contraria, & facere & pati, qđ impossibile est. Anima igit̄ non potest se mouere. Item dicit: Si animæ essentia motus esset, nunq̄ quiesceret à motu. Nihil em̄ est qđ recipiat essentia suæ contrarietate. Nam ignis nunq̄ frigidus erit, nec nix unq̄ sponte sua calefcet. Anima aut̄ nonnunq̄ à motu cessat: non em̄ semp corpus uideamus agitari. Non igit̄ animæ essentia motus est, cuius contrarietatem recepat.

A Ait etiā: Anima si alijs causa motus est, ipsa sibi causa motus esse non poterit. Nihil est em̄ (inquit) qđ eiusdē rei sibi causa sit, cuius est aliq̄: ut medicus, ut exercitator corporū, sanitatē uel ualētiam, quam ille ægris, hic luctatoribus præstat, non utiq̄ ex hoc etiā sibi p̄stant. Item dicit: Om̄is motus ad exercitium sui instrumēto eget, ut singularū artiū usus docet: ergo uidēdum, ne & animæ ad se mouēdum instrumēto opus sit. Quod si impossibile iudicat̄, & illud impossibile erit, ut anima ipsa se moueat. Item dicit: Si mouetur anima, sine dubio cum reliqs motibus & de loco & in locum mouet̄. Quod si est, modo corpus ingredit̄, modo rursus egredit̄, & hoc frequēter exercet. Sed hoc uidemus fieri non posse, non igitur anima mouet̄. His quoq̄ addit: Si anima se mouet, necesse ē ut aliquo motus ḡne se moueat. Ergo aut in loco se mouet, aut se ipsam pariēdo se mouet, aut seipsam consumēdo, aut se augendo, aut se minuendo. Hæc sunt em̄ (inquit) motus ḡna. Horū aut̄ singula, quemadmodū possunt fieri requiramus. Si in loco se mouet, aut in rectā lineā se mouet, aut sphaerico motu in orbem rotat̄. Sed recta linea infinita nulla est. Nam quæcunq̄ in natura intelligit̄ linea, quocunq̄ sine sine dubio terminat̄. Si ergo p̄ lineā terminatā anima se mouet, nō semp mouetur: nam cū ad finem uenit̄, & in rursus in exordiū redit̄, necesse est interstitium motus fieri in ipsa p̄mutatione redeūdi. Sed nec in orbem rotari potest. Quia oīs sphaera circa aliqđ immobile, quod centrō uocamus, mouetur. Si ergo & anima sic mouetur, aut intra se habet qđ immobile est, & ita fit ut non tota moueatur: aut si non intra se habet, sequitur aliud non minus absurdum, ut centron foris sit, qđ esse nō poterit. Cōstat ergo ex his (ait) qđ in loco se non moueat. Sed si ipsa se parit, sequitur ut eādē & esse & nō esse dicamus. Si v̄o se ipsa cōsumit, non erit immortalis. Quod si se aut auget aut minuit, eadem simul & maior se & minor repletur. Ex his talem colligit syllogismum: Si anima se mouet, aliquo motus ḡne se mouet, nullū aut̄ motus genus quo se moueat inuenit̄, non igitur se mouet.

Quibus argumentis Platonici magistrum suum aduersus Aristotelem tueantur, ostendētes uti que esse aliquid quod a seipso moueatur, idq̄ necessario esse animam: quibus probatis, eneruata ē prima obiectio Aristotelis.

Caput

.XV.

Contra has tam subtiles & argutas & uerisimiles argumentationes ac cingendum est secundum sectatores Platonis: qui inceptum quo Aristoteles tam ueram, tamq̄ ualidam definitionem magistri sauciare tenta-

tauerat, subruerunt. Neque uero tam immemor mei, aut ita male animatus sum, ut ex ingenio meo, uel Aristoteli resistam, uel ad sim Platoni: sed ut quisque maiorum uirorum, qui se Platonicos dici gloriabantur, aut singula aut bina defensa ad ostentationem suorum operum reliquerunt: collecta haec in unum continuam defensionis corpus coaceruauit: adiecto si quod post illos aut sentire fas erat, aut audere in intellectum licebat. Et quia duo sunt quae afferere conatus est: unum, quod dicit nihil esse quod ex se moueatur: alterum, quo animam hoc esse non posse confirmat: utriusque resistendum est, ut & constet posse aliquid ex se moueri, & animam hoc esse clarescat. In primis igitur illius diuisionis oportet nos cauere praestigias, in qua enumerans aliqua quae ex se mouentur, & ostendens illa quoque ab alio moueri, id est a causa interius latente: uidetur sibi probasse, omnia quae mouentur, etiam si ex se moueri dicantur, ab alio tamen moueri. Huius enim rei pars uera est, sed est falsa conclusio. Nam esse aliqua, quae cum ex se moueri uideantur, ab alio tamen constet moueri, nec nos diffitemur. Non tamen omnia quae ex se mouentur hoc sustinent, ut ab alio ea moueri necesse sit. Plato enim cum dicit animam ex se moueri, id est cum *αὐτοκίνητον* uocat, non uult eam inter illa numerari, quae ex se quidem uidentur moueri, sed a causa quae intra se latet mouentur: ut mouentur animalia, autore quidem alio, sed occulto. nam ab anima mouentur. aut, ut mouentur arbores: quarum etsi non uidetur agitator, a natura tamen eas interius latente constat agitari. Sed Plato ita dicit animam ex se moueri, ut non aliam causam uel extrinsecus accidentem, uel interius latentem huius motus dicat autorem. Hoc quemadmodum accipiendum sit, instruemus. Ignem calidum uocamus, sed & ferrum calidum dicimus: & niuem frigidam, & saxum frigidum nuncupamus: mel dulce, sed & mullum dulce uocitamus. Horum tamen singula de diuersis diuersimodum significant. Aliter enim de igne, aliter de ferro calidi nomen accipimus. Quia ignis per se calet, non ab alio fit calidus: contra, ferrum non nisi ex alio calefit. Ut nix frigida, ut mel dulce sit, non aliunde contingit, sed per naturam: saxo tamen frigus, uel mulso dulcedo, a niue uel melle proueniunt. Sic & stare & moueri, tam de his dicitur, quae ab se uel stant uel mouentur, quam de illis, quae uel sistuntur uel agitantur ex alio. Sed quibus moueri ab alio uel stare contingit, haec & stare desistunt & moueri. Quibus autem idem est, & esse & moueri, nunquam a motu cessant: quia sine essentia sua esse non possunt. Sicut ferrum amittit calorem, ignis uero calere non desinit. Ab se ergo mouetur anima, licet & animalia uel arbores per se moueri uideantur. Sed illis quibus interius latet, alia tamen causa, id est anima uel natura, motum ministrat: ideo & amittunt hoc quod aliunde sumptum est. Anima uero ita per se mouetur, ut ignis per se calet: nulla aduentitia causa, uel illum calefaciente, uel hanc mouente. Nam cum ignem calidum dicimus, non duo diuersa concipimus, unum quod calefacit, alterum quod calefit: sed totum calidum secundum suam naturam uocamus. Cum niuem frigidam, cum mel dulce appellamus: non aliud quod hanc qualitatem praestat, aliud cui praestatur, accipimus: Ita & cum animam per se moueri dicimus, non gemina consideratio sequitur mouentis & moti, sed in ipso motu essentiam eius agnoscimus: quia quod est in igne nomen calidi, in niue uocabulum frigidi, appellatio dulcis in melle, hoc necesse est de anima *αὐτοκίνητον* nomen intelligi: quod latina conuersio significat

Refellitur ea
argumentatio
Aristotel. qua
ostendere uult
quod quid mouea-
tur, id moueri
ab alio. Atque
haec dilutio est
obiectionis pri-
mae.

Ali. unam.

A *ficat p se moueri. Nec te confundat, q̄ moueri passiuum uerbum est. Nec sicut
 secari cum dicit̄, duo parit̄ considerant̄, q̄d secat, & q̄d secatur: Item cum teneri
 dicitur, duo intelliguntur, q̄d tenet, & q̄d tenetur: ita hic in moueri duar̄ rerū
 significationē putes, q̄ mouet, & q̄ mouetur. Nam secari q̄dem & teneri passio
 est, ideo cōsiderationem & facientis & patientis amplectitur. Moueri aut̄ cum
 de his q̄dem dicitur q̄ ab alio mouentur, utranq̄ cōsiderationem similiter repræ
 sentat: de eo autē q̄d ita per se mouetur, ut sit *αυτοκίνητος*, cum moueri dicitur, q̄a
 ex se nō ex alio mouet̄, nulla potest suspicio passionis intelligi. Nā & stare licet
 passiuum uerbum non esse uideatur, cum de eo t̄n dicitur, quod stat alio listen
 te, ut stāt terræ defixæ hastæ, significat passionem. Sic & moueri, licet passiuū
 sonet, quando tamen nihil inest faciens, patiēs inesse nō poterit. Et ut absoluti
 us liqueat, nō uerbor̄, sed rer̄ intellectu passionem significari: ecce ignis cum
 fertur ad superna, nihil patitur: cum deorsum fertur, sine dubio patitur: q̄a hoc
 nisi alio impellente, non sustinet: & cum unum idemq̄ uerbum proferatur, pas
 sionem tamen modo inesse, modo abesse dicimus. Ergo & moueri idem in si
 gnificatione est q̄d calere. Et cum calere ferr̄ dicimus, uel stylum moueri, quia
 utriq̄ hoc aliunde peruenit, passionē esse fatemur. Cum uero aut ignis calere,
 aut moueri anima dicitur, q̄a illius in calore, & in motu huius essentia est, nul
 lus hic locus relinquitur passioni, sed ille sic calere, sicut moueri ista dicit̄. Hoc
 loco Aristoteles argutam de uerbis calumniā sarcīēs, Platonem quoq̄ ipsum
 duo, id est quod mouet & quod mouetur, significasse cōtendit, dicendo: Solum
 igitur q̄d seipsum mouet, q̄a nunq̄ deseritur à se, nunq̄ ne moueri quidem de
 sinit: & aperte illum duo exp̄ssisse proclamat, his uerbis, quod mouet & moue
 tur. Sed uidetur mihi uir tantus nihil ignorare potuisse, sed in exercitio arguti
 arum talium cōniuentem sibi, operam spontē lulisse. Ceter̄ quis nō aduertat,
 cum quid dicitur seipsum mouere, non duo intelligenda: Sicut & cum dicitur
εαυτον τιμωρειν, id est se puniens, non alī qui punit, alter qui punitur. Et cum
 se p̄dere, se inuoluere, se liberare quis dicitur: non necesse est unum facientem,
 alterum subesse patiētem. Sed hoc solum intellectu huius elocutionis exprimi
 tur: ut qui se punit, aut qui se liberat, nō ab alio hoc accepisse, sed ipse sibi aut in
 tulisse aut præstitisse dicatur. Sic & de *αυτοκίνητος*, cum dicitur, seipsum mouet: ad
 hoc dicitur, ut æstimationē alterius mouentis excludat: quam uolens Plato de
 cogitatione legētis eximere, his quæ præmisit expressit. Nā quod semper (ait)
 mouetur, æternum est: q̄d autem motum afferi alicui, quodq̄ ipsum mouetur
 aliunde, quando finem habet motus, uiuendi finē habeat, necesse est. Quid his
 uerbis inuenitur expressius, clara significatione testantibus, non aliunde moue
 ri quod seipsum mouet, cum animam ob hoc dicat æternam, quia seipsam mo
 uet, & non mouetur aliunde: Ergo se mouere hoc solum significat, non ab alio
 moueri. Nec putes q̄ idem moueat, idemq̄ moueatur: sed mouere sine alio
 mouente, se mouere est. Aperte ergo constitit, quia non omne quod mouetur,
 ab alio mouetur. Ergo *αυτοκίνητος* potest nō ab alio moueri. Sed ne à se quidem
 sic mouetur, ut in iplo aliud sit quod mouet, aliud quod mouetur, nec ex toto,
 nec ex parte, ut ille proponit, sed ob hoc solū seipsum mouere dicit̄, ne ab alio
 moueri existimetur. Sed & illa de motibus Aristotelica diuisio (quā supra
 re-*

cauillā amo
tio.

Alterius cauid
li exclusio.

retulimus) surripienti magis apta est q̄ probanti, in qua ait: Sicut est q̄d mouetur & nō mouet, ita est q̄d mouet & non mouet. Constat em̄, q̄ om̄e q̄cqd mouet, mouet alia: uti dicit, aut gubernaculū nauē, aut nauis circumfusum libi aērem, uel undas mouere. Quid aut̄ est, q̄ nō possit aliud dum ipsum mouet impellere? Ergo si uerz non est, ea q̄ mouentur alia nō mouere, non cōstat illud, ut aliqd q̄d moueat, nec tñ moueatur, inuenias. Illa igit̄ magis probāda est in de cimo de legibus à Platone motuū prolata diuīsiō: Ois motus (inq̄t) aut se mouet & alia, aut ab alio mouet & alia mouet. Et prior ad animā, ad oīa v̄o corpora sc̄dus refert̄. Hi ergo duo motus, & differentia separant̄, & societate iungunt̄. Cōmune hoc h̄nt, q̄ & prior & sc̄dus mouent alia. Hoc aut̄ differunt, q̄ ille à se, hic ab alio mouet̄. Ex his oībus q̄ eruta de Platonicoꝝ sensuū societate collegimus, cōstitit non esse uerz, om̄ia q̄ mouent̄, ab alio moueri. Ergo nec principiū motus ad dep̄candam ūlterius mouentis necessitatē stare dicit̄: q̄a post seip̄m (ut diximus) mouere, alio non mouēte. Eneruatus est igit̄ syllogismus, quem p̄missa uaria & multiplici diuīsiōne collegerat. Id est: Anima principiū motus est, principiū aut̄ motus non mouet, igit̄ anima non mouet. Restat, ut q̄a cōstitit posse aliqd per se moueri, alio non mouēte, animam hoc esse doceat̄. Q̄d faciliē docebit̄, si de manifestis & indubitabilibus argumēta sumamus. Homini motū, aut anima p̄stat, aut corpus, aut de utroq̄ p̄mixtio. Et q̄a tria sunt de quibus inq̄sitiō ista p̄cedit, cum neq̄ à corpore, neq̄ à permixtione p̄stari hoc posse cōstitit, restat ut ab anima moueri hoīem nulla dubitatio sit. Nūc de singulis ac primū de corpore loquamur. Nullum inanimū corpus suo motu moueri, manifestius est q̄ ut asserendum sit: nihil est aut̄, q̄d dum immobile sit, aliud possit mouere: igit̄ corpus hominē non mouet. Videndum ne forte animæ & corporis ipsa permixtio hunc sibi motum ministret. Sed quia constat motum corpori non inesse, si nec animæ inest, ex duabus rebus motu carentibus nullus motus efficit̄: sicut nec ex duabus dulcibus, amaritudo: nec ex duabus amaris, dulcedo proueniet: nec ex gemino frigore calor, aut frigus ex gemino calore nascet̄. Om̄is em̄ qualitas geminata crescit, nunq̄ ex duplicatis similibus contrarietas emergit. Ergo nec ex duabus immobilibus motus erit. Hoīem igitur p̄mixtio non mouebit. Hinc inexpugnabilis syllogismus ex confessar̄ rerz indubitabili luce colligitur. Animal mouetur: motum autē animalis aut anima p̄stat, aut corpus, aut ex utroq̄ permixtio: sed neq̄ corpus, neque permixtio motum p̄stat: igit̄ anima motum p̄stat. Ex his apparet animam initium motus esse: initium autem motus, tractatus superior docuit per se moueri. Animā ergo *ἄνθρωπον* esse, id est per se moueri, nulla dubitatio est.

Al. alternis.

Colligitur anima id esse q̄d per se moueatur.

Al. sine animae ui.

Repetitur secūda obiectio Aristotelis, et diluitur.

Quē in modū reliquæ Aristotelis obiectiōnes a Platonice refellātur. Caput .XVI.

Hic ille rursus obloquitur, & alia de inijs disputatione cōfligit. Eadē em̄ hic soluēdo repetimus, q̄ supra in ordinē obiecta digessimus. Nō possunt (inq̄t) eadē inijs suis esse, q̄ inde nascuntur: & ideo animā q̄ initium motus est, nō moueri: ne idē sit initium & q̄d de initio nascitur: id ē, ne motus ex motu processisse uideatur. Ad hæc facilis & absoluta respōsiō est. Quia ut principia & hæc q̄ de principijs prodeunt, in aliquo nonnunq̄ int̄ se differre fateamur: nunq̄ tñ ita sibi possunt esse cōtraria, ut aduersa sunt sibi, stare & moueri. Nam

A ueri. Nam si albi initium nigræ uocaretur, & siccū esset humoris exordium: bonum de malo, ex amaro initio dulce procederet. Sed nō ita est, quia usq; ad contrarietate initia & sequentia dissidere natura nō patit̄. Inuenit̄ tñ inter ipsa non nunq̄ talis differentia, qualis inter se origini progressioniq; conueniat: ut ē hic quoq; in motum q̄ mouetur anima, & quo mouet cætera. Non em̄ animam Plato simpliciter motū dixit, sed motum se mouentē. Inter motum ergo se mouentem, & motū quo mouet cætera, qd̄ intersit, in apto est. Siqdem ille sine auctore est, hic alijs motus auctor est. Cōstitit̄ ergo, neq; adeo posse initia ac de inijs procreata differre, ut cōtraria sibi sint: nec tñ hic moderatā differentiam de fuisse. Non igitur stabit̄ principiū motus, quod ille artificii cōclusionē collegit.

B His tertia (ut meminimus) successit obiectio: Vni rei cōtraria simul accedere non posse, & q̄a cōtraria sibi sunt mouere & moueri, nō posse animā se mouere, ne eadē & moueatur & moueat. Sed hoc sup̄ius asserta dissoluunt. Si quidem constitit̄ in animæ motu duo non intelligenda, qd̄ moueat, & qd̄ moueatur: q̄a nihil aliud est ab se moueri, q̄ moueri alio non mouente. Nulla est contrarietas, ubi qd̄ fit, unum est: quia fit non ab alio circa alium, quippe cum ipse motus animæ sit essentia. Ex hoc ei, ut sup̄a retulimus, nata est occasio quarta certaminis: Si animæ essentia motus est, inq̄t, cur interdū quiescit, cum nulla alia res contrarietate propriæ admittat essentiæ? Ignis cuius essentiæ calor inest, calere nō desinit. Et q̄a frigidum niuis in essentia eius est, nō nisi semper est frigida. Et anima igit̄ eadem ratione nunq̄ à motu cessare deberet. Sed dicat uelim, qñ à motu cessare animā suspicat̄? Si mouendo se (inq̄t) moueat & corpus: necesse est utiq; qñ non moueri corpus uideamur, animā quoq; intelligamus non moueri. Cōtra hoc in prōptu est gemina defensio. Primū, q̄a nō in hoc deprehendit̄ motus animæ, si corpus agitet̄. Nam & cū nulla pars corporis moueri uideat̄ in homine, tñ ipsa cogitatio, aut in q̄cuncq; aiali auditus, uisus, odoratus, & similia: sed & in quiete ipsa, spirare, somniare, omnia hæc motus animæ sunt. Deinde q̄s ipsum corpus dicat immobile, etiam dum non uidetur agitari: cum incrementa membrorum, aut si iam crescendi ætas & tempus cessit, cū saltus cordis cessationis impatiens, cum cibi ordinata digeris naturali dispensatione inter uenas & uiscera succum ministrans, cum ipsa collectio fluentorū perpetuum corporis testetur agitatū? Et anima igitur æterno & suo motu, sed & corpus q̄diu ab initio & causa motus animat̄, semper mouetur. Hinc eidem fomes quæ ortus est quæstiōis: Si anima (inquit) alijs causa est motus, ipsa sibi causa motus esse nō poterit: quia nihil est quod eiusdem rei & sibi & alijs causa sit. Ego uero licet facile possim probare plurima esse, quæ eiusdem rei & sibi & alijs causa sint. ne tñ studio uidear om̄ibus quæ asserit obuiare, hoc uerè esse concedam, qd̄ & pro uero habitum, ad asserendū motum animæ non nocet. Etenim animam initium motus & causam uocamus. De causa post uidebitur. Interim cōstat, om̄e initium inesse rei, cuius est initium: & ideo quicquid in quamcuncq; rem ab initio suo proficiscitur, hoc in ipso initio reperit̄. Sic initium caloris non potest non calere. Ignem ipsum de quo calor in alia trāsit, q̄s neget calidum? Sed ignis (inquit) non se ipse calefacit, quia natura totus est calidus. Teneo quod uolebā, nam nec anima ita se mouet, ut sit inter motum mou-

Repetitur tertia.

Quarta ex ipsa dissoluitur da repetitur. Al. essentia calor est.

Al. excessit.

Al. fluentorū.

Obiectio quarta repetitur ut diluatur.

Soluitur se-
xta argumen-
tatio Aristot.

Refellitur ob-
iectio septima.

Octaua obie-
ctionis dilutio.

Quib. aia mo-
tibus agitur

uentemq; discretio: sed tota ita suo motu mouet, ut nihil possis separare qd mo-
ueat. Hæc de initio dicta sufficiet. De causa uero, qm spontanea conuiuētia cō-
cessimus, ne qd eiusdē rei & sibi & alijs causa sit, libēter acquiescimus, ne anima
q̄ alijs causa motus est, ac sibi causa motus esse uideat. His em̄ causa motus ē,
q̄ non mouerent, nisi ipsa p̄staret. Illa uero ut moueat, nō sibi ipsa largit: sed es-
sentia suæ est, qd mouet. Ex hoc quæstio q̄ sequitur absoluta est. Tunc enim
fortē concedā, ut ad motus exercitiū instrumēta quærant, qm̄ aliud est qd mo-
uet, aliud qd mouetur. In anima uero hoc nec scurrilis iocus sine dāno uerecū-
diæ audebit expetere, cuius motus est in essentia: cum ignis, licet ex causa intra
se latēte moueat, nullis tñ instrumētis ad supna cōscēdat. Multoq; minus hæc
in anima q̄renda sunt, cuius motus essentia sua est. In his etiā q̄ sequuntur,
uir tātus & aliās ultra cæteros seriū, similis cauillāti est. Si mouetur (inqt) ani-
ma, int̄ cæteros motus etiā de loco in locū mouet: ergo modo (ait) corpus egre-
ditur, modo rursus ingredit, & in hoc exercitio sæpe p̄satur, quod fieri non ui-
demus: nō igitur anima mouetur. Cōtra hoc nullus est qui nō sine hæsitatione
respondeat, non om̄ia q̄ mouentur, etiā de loco in locū moueri. Aptius deniq;
in eum similis interrogatio retorquēda. Moueri arbores dicis: qd cum (ut opi-
nor) annuerit, pari dicacitate ferietur. Si mouentur arbores, sine dubio (ut tu di-
cere soles) inter alios motus etiā de loco in locum mouētur. Hoc autē uidemus
per seipsas facere non posse, igitur arbores non mouentur. Sed ut hunc syllogi-
smum additamento seriū facere possimus, postq̄ dixerimus, ergo arbores non
mouentur, adijciemus, sed mouentur arbores, non igitur om̄ia quæ mouētur,
etiā de loco in locum mouētur: & ita finis in exitium sanæ cōclusionis euadet.
Si ergo arbores fatebimur moueri quidem, sed apto sibi motu: cur hoc animæ
negemus, ut motu essentia suæ cōueniente moueatur? Hæc & alia ualidē dice-
rentur, etiā si hoc motus gñe moueri anima non posset. Cū uero & corpus ani-
met accessu, & à corpore certa cōstituti temporis lege discedat, quis eam neget
etiā in locum, ut ita dicā, moueri? Quod autem non sæpe sub uno tēpore acces-
sum uariat & recessum, facit hoc dispositio arcana & consulta naturæ: quæ ad
animalis uitam certis uinculis continendā, tantū animæ iniecit corporis amor-
rem, ut amet ultro q̄ iuncta est: raroq; cōtingat, ne finita quoq; lege temporis
sui moerens & inuita discedat. Hac quoq; obiectione (ut arbitror) dissoluta,
ad eas interrogationes q̄bus nos uidetur urgere, ueniamus. Si mouet (inqt) ani-
ma, aliquo motus gñe se mouet. Dicendum ne est igitur animam se in lo-
cum mouere: ergo ille locus aut orbis aut linea est? An se pariendo seu consur-
mendo mouet? Sē ne auget aut minuit? Aut proferat in medium (ait) aliud mo-
tus genus, quo eam dicamus moueri. Sed omnis hæc interrogationum mole-
sta congeries, ex una eademq; defluit malè cōceptæ definitionis astutia. Nam
quia semel sibi proposuit, omne quod mouetur, ab alio moueri, om̄ia hæc mo-
tuū genera in anima quærit, in q̄bus aliud quod mouet, aliud est quod moue-
tur: cum nihil horum cadere in animam possit, in qua nulla discretio est mouē-
tis & moti. Quis est igitur, dicet aliquis, aut unde intelligitur animæ motus, si
horū nullus est? Sciēt hoc quisquis nosse desiderat, uel Platone dicente uel Tul-
lio. Quinetiam cæteris quæ mouentur, hic fons, hoc principium est mouendi.

Quanta

A Quanta sit autem uocabuli huius expressio, quo anima fons motus uocatur, facile repies, si rei inuisibilis motū sine autore, atq; ideo sine initio, ac sine fine p-
deuntē, & cætera mouentem, mente cōcipias: cui nihil similius de uisibilibus, q̄
fons potuerit repiri: q̄ ita principiū est aquæ, ut cum de se fluuios & lacus pro-
creet, à nullo nasci ipse dicat. Nā si ab alio nasceret, nō esset ipse principium. Et
sicut fons nō facile semper dephenditur, ab ipso tñ q̄ fundunt, aut Nilus est, aut
Bridanus, aut Ister, aut Tanais. Et ut illorū * rapiditatē uidendo admirās, & in- *al. rapiditatē*
tra te tantarū aquarū originē reqrens, cogitatiōe recurris ad fontē, & hūc oēm
motum intelligis de primo scaturiginis manare principio: ita cū corporū mo-
tus, seu diuina seu terrena sint, considerando, quætere fortē autorē uelis, mens
tua ad animā quasi ad fontē recurrat: cuius motū etiā sine corporis ministerio
B testant cogitationes, gaudia, spes, timores. Nā motus eius ē boni maliq; discre-
tio, uirtutū amor, cupido uitiorū, ex q̄bus effluunt omēs in nascentiū rerū mea-
tus. Motus em̄ eius est, q̄quid irascimur, & in feruorē mutuæ collisiōis arma-
mur, unde paulatim procedens rabies fluctuat præliorū. Motus eius est, q̄ in
desideria rapimur, q̄ cupiditatibus alligamur. Sed hi motus, si ratione guber-
nent, proueniunt salutare: si destituant, in p̄ceps & rapiūtur & rapiunt. Didici-
sti motus animæ, q̄s modo sine ministerio corporis, modo p̄ corpus exercet.
Si v̄o ipsius mundanæ animæ motus reqres, cœlestē uolubilitatē, & sphaerarū
subiacentiū rapidos impetus intuere, ortum occasum ue solis, cursus siderū uel
recursus: quæ om̄ia anima mouēte proueniunt. Immobilem uero eam dicere,
C quæ mouet om̄ia, Aristoteli non cōuenit, qui quantus in alijs sit, probatū est:
sed illi tantum, quem uis naturæ, quem ratio manifestē non moueat.

*Scipionē ab auo suo Africano, tam ad otiosas q̄ negotiosas uirtutes incitatū fuisse. Tum de tribus
philosophiæ partibus, quæ nullā Cicero intactam præterierit. Cap. .XVII.*

E Docto igitur atque asserto animæ motu, Africanus qualiter exercitio
eius utendū sit, in hæc uerba mandat & p̄cipit. Hanc tu exerce optimis
in rebus. Sunt autē optimæ curæ de salute patriæ, q̄bus agitatus & exer-
citus animus, uelocius in hanc sedē & domum suā peruolabit. Idq; ocyus fa-
ciet, si iam tum cum erit inclusus in corpore, eminebit foras: & ea q̄ extrā erūt
contemplans, q̄maximè se à corpore abstrahet. Nancq; eorū animi qui se corpo-
ris uoluptatibus dediderunt, earumq; se quasi ministros p̄buere, impulsuq; li-
D bidinum uoluptatibus obedientiū, deorū & hominum iura uiolauere, corpori-
bus elapsi, circum terram ipsam uolutantur, nec hunc in locum nisi multis agi-
tati seculis reuertuntur. In superiore huius operis parte diximus alias otio-
sas, alias negotiosas esse uirtutes: & illas philosophis, has rerū p. rectoribus con-
uenire: utraq; tñ exercentem facere beatum. Hæ uirtutes interdum diuidunt,
nonnunq; uero miscentur, cum utrarumq; capax & natura & institutione ani-
mus inuenitur. Nam si qs ab omni quidē doctrina habeatur alienus, in rep. tñ
& prudens, & tēperatus, & fortis, & iustus sit: hic à feriatis remotus, eminet tñ
actualiū uigore uirtutum, q̄bus nihilominus cœlum cedit in præmium. Si qs
uero insita quiete naturæ, non sit aptus ad agendum: sed solum optima consciē-
tiæ dote erectus ad supera, doctrinæ supellectilem ad exercitiū diuinæ dispu-
tationis expendat, sectator cœlestium, deuius caducorū, is quoq; ad cœli uerti-
f ij cem

*De duplici ge-
nere uirtutū.*

cem otiosis uirtutibus subuehit. Sæpe tñ euenit, ut idem pectus & agēdi & dī
 putandi p̄fectione sublimē sit, & cœlū utroq; adipiscat exercitio uirtutum. Ro
 mulus nobis in primo gñe ponat: cuius uita uirtutes nunq̄ deseruit, semp̄ exer
 cuit. In sc̄do Pythagoras, q̄ agēdi nescius, fuit artifex differendi, & solas doctri
 nã & cōscientiã uirtutes secutus est. Sint in tertio ac mixto gñe apud Græcos
 Lycurgus & Solon: int̄ Romanos Numa, Catones ambo, multiq; alij, qui &
 philosophiã hauserunt altius, & firmamentū reip. p̄stiterunt. Soli em̄ sapientiã
 otio deditos, ut abunde Græcia tulit, ita Roma nō nesciuit. Qm̄ igit̄ Africa
 nus noster, quē modo auus p̄ceptor instituit, ex illo gñe est, qđ & de doctrina
 uiuēdi regulã mutuãt, & statum publicum uirtutibus fulcit: ideo ei p̄fectionis
 geminã p̄cepta mandant, sed ut in castris locato & sudãti sub armis, primum
 uirtutes politicã suggerunt his v̄bis: Sunt aut̄ optimã curã de salute patriã,
 qbus agitatus & exercitatus animus, uelocius in hãc sedē & domum suã puo
 labit. Dein, quasi nō minus docto q̄ forti uiro philosophis apta subdunt, cū di
 citur: Idq; ocyus faciet, si iã tunc cū erit inclusus in corpore, eminebit foras: &
 ea q̄ extrã erunt contēplans, q̄ maxime se à corpore abstrahet. Hęc em̄ illius
 sunt p̄cepta doctrinã, q̄ illam dicit mortem philosophantibus appetendam. Ex
 qua fit, ut adhuc in corpore positi, corpus, ut alienã sarcinam (in q̄tum patit̄ na
 tura) despiciãt. Et faciliē nunc atq; opportunē uirtutes suadet: postq̄ quãta, & q̄
 diuina p̄mia uirtutibus debeant, edixit. Sed q̄ inter leges quoq; illa imp̄fecta
 dicitur, in qua nulla deuiãtibus pœna sancit̄, ideo in cōclusionē opis pœnã san
 cit extra hęc p̄cepta uiuentibus. Quem locum Hermagoras ille Platonius co
 piosius executus est, secula infinita dinumerãs, qbus nocētum animã in eadē
 pœnas sæpe reuolutã, serò de tartaris emergere p̄mittuntur, & ad naturã suã
 principia, qđ est cœlum, tãdem impetrata purgatione remeare. Necessē est em̄
 om̄em animã ad originis suã sedem reuerti. Sed q̄ corpus tanq; pegrinã inco
 lunt, cito post corpus uelut ad patriã reuertuntur. Quã v̄o corporis illecebris
 ut suis sedibus inhærent, quanto ab illis uiolentiùs separantur, tanto ad supera
 serius reuertuntur. Sed iam finē somnio cohibita disputatione faciamus, hoc ad
 iecto, quod conclusionē decebit. Quia cum sint totius philosophiã tres partes,
 moralis, naturalis, & rationalis: & sit moralis, q̄ docet morũ eliminã p̄fectionē:
 naturalis, q̄ de diuinis corporibus disputat: rationalis, cum de incorporeis ser
 mo est, quã mens sola complectitur: nullam de tribus Tullius in hoc somnio
 prætermisit. Nam illa ad uirtutes amoremq; patriã, & ad cōtemptum gloriã
 adhortatio, quid aliud cōtinet nisi ethicã philosophiã instituta moralia: Cum
 uero uel de sphærarum modo, uel de nouitate, siue magnitudine siderum, deq;
 principatu solis, & circis cœlestibus, cingulisq; terrestribus, & oceani situ loq
 tur, & harmoniã superũ pandit arcanum, physicã secreta cōmemorat. At cū
 de motu & immortalitate animã disputat, cui nihil constat inesse corporeum,
 cuiuscq; essentiã nullius sensus, sed sola ratio deprehēdit, illic ad altitudinē phi
 losophiã rationalis ascendit. Verē igitur pronuntiandum est, nihil hoc opere
 perfectius, quo uniuersa philosophiã continetur integritas. .

Tres philo
 phiã partes.

Expositionis in somnium Scipionis finis.

Macrobij

MACROBII AURELII

THEODOSII VIRI CONSULARIS ET ILLV-

STRIS, CONVIVIORVM PRIMIDIEI

SATVRNALIORVM LIBER PRI-

MVS ADEVSTACHIVM FILIVM.

VLtas variasq; res in hac uita nobis Eustachi fili natura conciliauit, sed nulla nos magis, q̄ eorū qui è nobis elsēt procreati, charitate deuinxit: eamq; nostram in his educandis atq; erudiendis curam esse uoluit, ut parentes, neq; si id quod cuperent ex sententia cederet, tantum ulla alia ex re uoluptatis, neque si contrā eueniret, tantum moeroris capere possint. Hinc est q̄ mihi quoq; institutionē tua nihil antiquius aestimat. Ad cuius p̄fectionem, compendia

longis anfractibus anteponeuda ducens, morāq; om̄is impatiens, non opperor, ut p̄ hęc sola te promoueas, q̄bus ediscendis gnauiter inuigilas: sed ago, ut ego quoq; tibi legerim, & q̄quid mihi uel te iam in lucē edito, uel anteq; nascereris, in diuersis seu Græcæ seu Romanæ linguæ uoluminibus elaboratum est, id totū sit tibi sciētiae supellex: & quasi de q̄dam literarū penu, si q̄n̄ usus uenerit, aut historiæ q̄ in librorū strue latens clam uulgo est, aut dicti facti ue memorabilis reminiscendi, facile id tibi inuentu atq; deprōptu sit. Nec indigestē tanq; in aceruū congeessimus digna memoratu, sed uariarū rerū disparilitas ab autoribus, diuersis cōfusa tēporibus, ita in q̄ddam digesta corpus est: ut q̄ indistinctē atq; p̄miscuē ad memoriæ subsidiū annotaueramus, in ordinem instar membrorū cohærentia cōuenirent. Nec mihi uitio uertas, si res quas ex lectiōe uaria mutuabor, ipse sæpe v̄bis q̄bus ab ipsis autoribus enarratæ sunt explicabo: quia p̄sens opus non eloquentiæ ostētationem, sed noscendorū congeriem pollicet. Et boni cōsulas oportet, si notitiā uetustatis, modo nr̄is non obscure, modo ipsis antiq̄rum fideliter uerbis recognoscas: prout quæq; se uel enarranda, uel transferenda suggesserint. Apes em̄ q̄dammodo debemus imitari, quæ uagātur, & flores carpunt: deinde quicq; attulere, disponunt, ac p̄ fauos diuidunt, & succū uarium in unū saporē mistura quadā & proprietate spiritus sui mutant. Nos quoq; quicq; diuersa lectione quæsiuimus, cōmittemus stylo, ut in ordinē eodem digerente coalescat. Nam & in animo melius distincta seruātur: & ipsa distinctio nō sine q̄dam fermento, q̄ condit̄ uniuersitas, in unius saporis usum uaria libamenta cōfundit: ut etiā si qd apparuerit unde sumptū sit, aliud t̄n̄ esse q̄ unde sumptū noscet appareat. Qd̄ in corpore nr̄o uidemus sine ulla opa nostra facere naturā. Alimenta q̄ accipimus, q̄diu in sua qualitate perseverant, & solida innatāt, male stomacho oneri sunt. At cum ex eo qd̄ erāt mutata sunt, tum demū in uires & sanguinē trāseunt. Idem in his quibus aluntur ingenia p̄stemus, ut quæcunc; hausimus, non patiamur integra esse, ne aliena sint, sed in quandā digeriē concoquant. Alioq; in memoriā ire possunt, nō in ingeniū. Ex om̄ibus colligamus, unde unū fiat ex om̄ibus: sicut unus numerus

fit ex lingulis. Hoc faciat noster animus: omnia quibus est adiutus abscondat, ipsum tamen ostendat quod efficit. Vt quae odora pigmenta conficiunt, ante omnia curant, ut nullius sint odoris propria quam conduntur, confusuri uidelicet omnium succos odoraminum in spiramentum unum. Vides quibus multorum uocibus chorus constet: una tamen ex omnibus reddit. Aliqua est illic acuta, aliqua grauis, aliqua media: accedunt uiris foeminae, interponitur fistula. ita uires singulorum illic latent, uoces omnium apparent, & fit concentus ex dissonis. Tale hoc praesens opus uolo. Multae in illo artes, multa praecipita sunt, multarum aetatum exempla, sed in unum conspirata. In quibus si neque ea quae iam tibi cognita sunt aspneris, nec quae ignota sunt uites, inuenies plurima, quae sint aut uoluptati legere, aut cultui legisse, aut usui meminisse. Nihil enim huic operi insertum puto, aut cognitu inutile, aut difficile praecipitu: sed omnia, quibus sit ingenium tuum uegetius, memoria adminiculatior, oratio solertior, sermo incorruptior: nisi sicubi nos sub alio ortos caelo Latinae linguae uena non adiuuet. Quod ab hisce (si tamen quibusdam forte nonnunquam tempus uoluntasque erit ista cognoscere) petitum impetratumque uolumus, ut aequi bonique consulant, si in nostro sermone natua Romani oris elegancia desideret. Sed ne ego incautus sum, qui uenustatem reprehensionis incurram a M. quondam Catone profecta in A. Albinum, qui cum L. Lucullo consul fuit: Is Albinus res Romanas oratione graeca scriptitauit. In eius historiae primo scriptum est ad hanc sententiam: Neminem succedere sibi conuenire, si quod in illis libris parum compositum, aut minus eleganter scriptum foret. Nam sum (inquit) homo Romanus, natus in Latia: uerum & eloquium Graecum a nobis alienissimum est. Ideoque ueniam gratiaque malae existimationis, si quod esset erratum, postulauit. Ea cum legisset M. Cato: Nae tu, inquit, Aule nimium nugator es, cum maluisti culpam deparari, quam culpa uacare. Nam petere ueniam solemus, aut cum imprudentes errauimus, aut cum noxam impio compellentis admisimus. Te (inquit) oro, quod perpulit ut id committeres, quod priusquam faceres, peteres uti ignosceret. Nunc argumentum quod huic operi dedimus, uelut sub quodam prologi habitu dicemus.

Argumentum operis totius quod sit.

Caput .I.

Saturnalibus apud Vectium Praetextatum nobilitatis Romanae praecipuae doctique alij congregantur, & tempus solenniter feriatum deputant colloquio liberali: conuiuia quoque sibi mutua comitate praebentes, nec discedentes a se nisi ad nocturnam quietem. Nam per omne spatium feriarum, meliorem diei partem serijs disputationibus occupantes, coenae tempore conuiuiales sermones agitant: ita ut nullum diei tempus, docte aliquid uel lepide proferendi uacuum relinquat. Sed erit in mensa sermo iucundior, ut habeat uoluptatis amplius, seueritatis minus. Nam cum apud alios quibus sunt descripta conuiuia, tum in illo Platonis symposio, non austeriore aliqua de re conuiuiarum sermo, sed cupidinis uaria & lepida descriptio est. In quo quidem Socrates, non arctioribus (ut assolet) nodis urget atque implicat aduersarium: sed eludendi magis quam decertandi modo, apprehensis dat elabendi prope atque effugiendi locum. Oportet enim uersari in conuiuio sermones, ut castitate integros, ita appetibiles uenustate. Matutina erit robustior disputatio, quae uiros & doctos & praclarissimos deceat. Neque enim Cottae, Laelii, & Scipiones, amplissimis de rebus quoad Romanae literae erunt, in ueterum libris disputabunt: Praetextatos uero, Flauianos, Albinos, Symmachos, & Eusta-

A Stachios, quorum splendor similis, & nō inferior uirtus est, eodē modo loq̄ ali quid licitum non erit. Nec mihi fraudi sit, si uni aut alteri ex his q̄s coetu coēgit matura aetas, posteriori seculo prætexitati sint, qđ licitō fieri Platōis dialogi testimonio sunt. Quippe Socrate ita Parmenides antiquor, ut huius pueritia uix illius apphenderit senectutem: & tñ inter illos de rebus arduis disputatur. In clytum dialogum Socrates habita cum Timæo disputatione cōsumit, quos cōstat eodē seculo non fuisse. Paralus uero & Xantippus, qbus Pericles pater fuit, cum Protagora apud Platonem differunt, scđo aduentu Athenis morante: quos multo antē infamis illa pestilentia Athenis absumperat. Annos ergo coeuntium mitti in digitos (exemplo Platonis nobis suffragante) non conuenit.

Quo autem facilius quæ ab omnibus dicta sunt, apparere ac secerni possent, **B** Decium de Posthumiano, quoniam ille sermo, aut inter quos fuisset, sciscitantem fecimus. Et ne diutius lectoris desideria moremur, iam Decij & Posthumiani sermo palam faciet, quæ huius colloquij uel origo fuerit, uel ordo processerit.

Quæ conuiuialis huius sermonis origo fuerit & ordo.

Caput .II.

T Entanti mihi Posthumiane aditus tuos, & mollissima cōsultandi tempora, cum modo adsunt feriæ, quas indulget magna pars mensis Ianu dicati: Cæteris em̄ fermē diebus, q̄ causis opportuni porandis sunt, hora omnino repiri nulla potest, qn̄ tuorū cliētium negotio uel defendas in foro, uel domi discas: Nunc autē (scio te em̄ nō ludo sed serio feriarī) si est cōmodum rñdere id qđ rogatum uenio, tibi ipsi c̄ptum arbitror nō iniucundum, mihi uero gratissimum feceris. Rogo autē abs te id primum, interfueris ne cōuiuio p̄ plusculos dies cōtinua comitate renouato, eiq̄ sermoni quē p̄dicare in primis, quemq̄ apud om̄es maximis ornare laudibus diceris: quem quidē ego ex patre audissem, nisi post illa cōuiuia Roma profectus Neapoli moraretur. Alijs uero nup̄ interfui admirantibus memoriæ tuæ uires, uniuersa q̄ tunc dicta sunt per ordinē sæpe referentis. Hoc unum Deci nobis (ut & ipse q̄tum tua sinit **C** adolescētia, uidere, & ex p̄re Albino audire potuisti) in om̄i uitæ cursu optimū uisum est, ut c̄ptum cessare à causarū defensione licuisset, tñ ad eruditorū hoim̄ tuiq̄q̄ similitum cōgressum aliquē sermonemq̄ cōferrem. Neq̄ em̄ rectē institutus animus rescescere, aut utilius, aut honestius usquā potest, q̄ in aliqua oportunitate doctē ac liberaliter colloquendi, interrogandiq̄ & rñdendi comitate.

D Sed quodnā istud cōuiuium? An ȳo dubitandū est, qn̄ id dicas, quod doctissimi procerū cæterisq̄ nup̄ apud Vectium Prætexitatū fuit, & discurrens post inter reliquos grata uicissitudo uariauit? De hoc ipso quæsitū uenio, & explices uelim, quale illud cōuiuium fuerit, à quo te abfuisse propter singularem om̄ium in te amicitia non opinor. Voluissem eq̄dem, neq̄ id illis (ut existimo) ingratum fuisset. Sed cum essent amicorum cōplures mihi causæ illis diebus p̄noscendæ, ad coenā tum rogatus, meditādi, non edēdi illud mihi tempus esse respōdi: hortatusq̄ sum, ut aliū potius nullo inuolutum negotio, atq̄ cura liberum quærerēt. Itaq̄ factum est. Nam facundum & eruditum uirū Eusebium rhetorem inter Græcos præstantem omnibus, id est nostra ætate professis, doctrinæ latialis haud inscium, Prætexitatus meum in locum inuitari imperauit. Vnde igitur illa tibi nota sunt, quæ tam iucūdē & comiter ad insti

Decius.

Posthumianus

Decius.

Posthumianus

Decius.

Posthumianus tuendā uitā exemplis (ut audio) rerū copiosissimis, & uariæ doctrinæ hubertate prolata, digesta sunt. Cum solstitialis dies qui saturnaliorū festa, quibus illa cōiuiua celebrata sunt, cōsecutus est, forēsi cura uacuus, lætiore animo essem domi. Eò Eusebius cū paucis è sectatoribus suis uenit: statimq; uultu renidēs, p̄ magna me, inq̄t, abs te Posthumiane cum ex alijs, tum hoc maxime gratia fa-
 teor obstrictum, q̄ à Prætextato ueniā postulando, mihi in cœna uacuefecisti locum. Itaq; intelligo, nō studium tantū tuum, sed ipsam quoq; ut aliquid abs te mihi fiat commodi, cōsentire atq; aspirare fortunā. Vis' ne, inq̄t, restituere id nobis, qđ debitum tam benignè ac tam libenter fateris, nostrumq; hoc otium, quo p̄frui rarò admodum licet, eò ducere, ut his q̄bus interfuēris tunc tu, nunc nos interesse uideamur: Faciā, inq̄t, ut uis. Narrabo autem tibi, non cibum aut potum, tamen si ea quoq; hubertim castèq; affuerunt: sed ea q̄ uel in conuiuijs, uel maxime extra mensam, ab ijsdem per tot dies dicta sunt, in quantū potero animo repetam. Quæ quidem ego cum audirem, ad eorū mihi uitam qui beati à sapientibus dicerentur, accedere uidebar. Nam & quæ pridie q̄ adessem inter eos dicta sunt, Auieno mihi insinuante cōperta sunt: & omnia scripto mandauit, ne qđ subtraheret obliuio. Quæ si ex me audire gestis, caue existimes diem unam referendis, quæ per tot dies sunt dicta, sufficere. Quemnam igit, & inter quos, aut unde ortum sermonem Posthumiane fuisse dicebat: Ita præ-
 Decius. Posthumianus sto sum indefessus auditor. Tum ille: Declinante, inquit, in uesperæ die, quæ saturnale festum erat insecuturum, cum Vectius Prætextatus domi conuenire se gestientibus copiam faceret, eò uenerunt Aurelius Symmachus, & Cecinna Albinus, cū ætate, tum etiam moribus ac studijs inter se cōiunctissimi. Hos Seruius inter grammaticos doctorem recens professus, iuxta doctrinam mirabilis & amabilis, uerecundè terram intuens, & uelut latēti similis sequebatur. Quos cum prospexisset, obuiamq; processisset, ac per blande salutauisset, cōuersus ad Furiū Albinum, q̄ tum fortè cum Auieno aderat, uis' ne (ait) mi Albine cum his q̄s aduenisse per opportune uides, quosq; iure ciuitatis nostræ lumina dixerimus, eam rem de qua inter nos nasci cœperat sermo, communicemus: Quid ni maxime uelim Albinus inquit: Nec em̄ ulla alia de re, quā de doctis quæstionibus colloqui, aut nobis aut his potest esse iucundius. Cumq; cōsedit, tum Cecinna: Quidnam id sit mi Prætextate, tamen si adhuc nescio, dubitare tamen non debeo, esse scitu optimum. Cum & uobis ad colloquendum causam attulerit, & nos eius expertes esse non sinatis. Atqui scias (inquit) oportet, eum inter nos sermonem fuisse, ut cum dies crastinus festis Saturno dicatis initium dabit, quando Saturnalia incipere dicamus, id est quando crastinum diē initium sumere existimemus. Et inter nos quidē parua quædam de hac disputatione libauimus: uerum quia te, quicquid in libris latet, inuestigare notius ē, q̄ ut per uerecundiam negare possis, pergās uolo in medium proferre, quicquid de hoc quod quærimus, edoctum tibi comprehensumq; est.

De principio ac diuisione ciuiliſ diei.

Caput

.III.

TVM Cecinna: Cum uobis qui me in hunc sermonem adducitis, nihil ex omnibus quæ ueteribus elaborata sunt, aut ignoratio neget, aut obliuio subtrahat, superfluum uideo inter scientes nota proferre. Sed ne quis

A quis me existimet dignatione cōsultationis grauari, quicquid de hoc mihi tenuis memoria suggererit, paucis reuoluā. Post hæc cum oēs paratos ad audiendum erectosq; uidisset, ita exorsus est: M. Varro in rerū humanarū libro, quē de diebus scripsit: Homines, inquit, qui ex media nocte ad proximam mediam noctem his horis uiginti quatuor nati sunt, uno die nati dicunt. Quibus v̄bis ita uidetur diē obseruationē diuisisse, ut qui post solis occasum ante mediam noctem natus sit, illo quē nox cōsecuta est: contra uero qui in sex noctis horis posterioribus nascitur, eo die uideat natus, qui post eam noctem diluxerit. Athenienses autē aliter obseruare idem Varro in eodem libro scripsit, eosq; à solis occasu ad solē iterū occidentem, om̄e id medium tempus, unum diem esse dicere. Babylonios porrò aliter: A sole em̄ exorto, ad exortū eiusdem incipientem, id spatium unius diei nomine uocare. Umbros uero unū & eundem diem esse dicere, à meridie ad sequentem meridiē. Quod quidē (inquit Varro) nimis absurdum est. Nam qui Calēdis hora sexta apud Umbros natus est, dies eius natalis uideri debet, & Calendarū dimidiatus, & q post Calendas erit, usq; ad horam eius diei sextā. Populum autē Romanum, ita uti Varro dixit, dies singulos annumerare à media nocte ad mediam proximā, multis argumentis ostenditur. Sacra sunt enim Romana, partim diurna, partim nocturna. Et ea quæ diurna sunt, ab hora sexta noctis sequentis nocturnis sacris tempus impenditur. Ad hoc, ritus quoq; & mos auspiciandi, eandem esse obseruationem docet. Nā magistratus, quando uno die eis & auspiciandū est, & id agendum, super q̄ processit auspiciū, post mediā noctem auspiciant, & post exortum solem agunt, auspiciq; & egisse eadē die dicuntur. Præterea tribuni plebis, quos nullum diē integrū abesse Roma licet, cum post mediā noctem proficiscuntur, & post primam facem ante mediam noctem sequentē reuertuntur, non uident abfuisse diem: quoniam ante horā noctis sextā regressi, partem aliquam illius in urbe cōsumunt. Quintū quoq; Mutium iuriconsultum dicere solitum legi, non esse usurpatā mulierē, quæ cum Calendis Ianuarijs apud uirū matrimonij causa esse cœpisset, ad diem quartum Calendas Ianuarias sequentes usurpata esset. Nō enim posset impleri trinocitiū, quo abesse à uiro usurpandi causa ex duodecim tabulis deberet, quoniā tertiæ noctis posteriores sex horæ, alterius anni essēt, qui inciperet ex Calendis. Vergilius quoq; id ipsum ostendit, ut hominem de-

Ex Cælio lib.
3. cap. 2. de die
ei initio.

D cuit poëticas res agentem, recondita atq; operata ueteris ritus significatione:
Torquet (inquit) medios nox humida cursus,
Et me sæuus equis oriens afflauit anhelis.
His em̄ uerbis diē quem Romani ciuile appellauere, à sexta noctis hora oriri admonet. Idē poëta qñ nox quoq; incipiat expressit in sexto. Cum em̄ dixisset:
Hac uice sermonum roseis aurora quadrigis
In medium æthereo cursu traiecerat axem, Mox suggessit uates:
Nox ruit Aenea, nos flendo ducimus horas.
Sed ita obseruatissimus ciuiliū definitionū diei & noctis initia descripsit. Qui dies ita diuidit: Primū tēpus diei dicit mediæ noctis inclinatio: deinde gallicinium: inde conticiniū, cum & galli cōrtescunt, & homines etiā tum quiescunt: deinde diluculum, id ē cum incipit dignosci dies. Inde mane, dum dies clarus.

Mane autē dictum, aut q̄ ab inferioribus locis, id est à manibus, exordium lucis emergat, aut (quod uerius mihi uidet̄) ab omine boni nōis. Nam & Lanuuii mane pro bono dicunt: sicut apud nos quoq̄ cōtrarium est immane, ut immanis belua, uel immane facinus, & hoc genus cætera, non pro bono. Dein à mane ad meridiē, hoc est ad medium diem. Inde iam supra uocatur tempus occiduum, & mox suprema tēpestas, hoc est diei nouissimum tēpus, sicut ex̄ps̄tum est in duodecim tabulis: Solis occasus suprema tēpestas esto. Deinde uespera, quod à Græcis tractum est. Illi em̄ ἠσπερίη à stella hespero dicunt: unde & Hesperia Italia, quod occasui subiecta sit, nominat̄. Ab hoc tēpore prima fax dicit̄, deinde cōcubia, & inde intēpesta, quæ non habet idoneum tēpus rebus gerendis. Hæc est diei ciuili à Romanis obseruata diuisio. Ergo noctu futura, cum media esse cœpit, auspiciū Saturnaliorum erit, quibus diecraftini mos inchoandi est.

Latine dici Saturnaliorum, noctu futura, & diecraftini.

Caput .IIII.

Hic cum omnes quasi uetustatis prōptuarium, Albi memoriam laudauissent, Prætextatus Auienum uidens Furio insufurratē, quodnam hoc mi Auiene, inquit, quod uni Albino indicatum clam cæteris esse uelis? Tum ille: Moueor quidē autoritate Cecinnæ, nec ignoro errorē in tantā non cadere doctrinā. Aures tamē meas ista uerborū nouitas p̄culit, cum noctu futura, & diecraftini, magis quā futura nocte, & die craftino dicere (ut regulis placet) maluit. Nam noctu non appellatio, sed aduerbium est. Porro futura, quod nomen est, non potest cum aduerbio conuenire. Nec dubium est, hoc inter se esse noctu & nocte, quod diu & die. Et rursus: die, & craftini, non eodem casu sunt, & nisi casus idem, nomina in eiusmodi elocutione non iungit. Saturnaliorum deinde cur malimus quæ Saturnalium dicere, opto dignoscere.

Saturnalium.

Saturnaliorū

Cur autores Saturnaliorū dicere maluerunt quæ Saturnalium.

Ad hæc cum Cecinna renidens taceret, & Seruius à Symmacho rogatus esset, quidnā de his existimaret: Licet, inquit, in hoc cœtu non minus doctrina quā nobilitate reuerendo, magis mihi discendū sit quæ docendum, fabulabor tamen arbitrio iubētis, & insinuabo primū de Saturnalibus, post de cæteris, unde sit sic eloquendi non nouitas, sed uetustas. Qui Saturnalium dicit, regula inicitur. Nomina em̄ quæ datiuum pluralem in bus mittunt, nunquam genitiuum eiusdem numeri syllaba creuisse patiuntur: sed aut totidem habet, ut monilibus monilium, sedilibus sediliū: aut una syllaba minus est, ut carminibus carminum, luminibus luminū. Sic ergo Saturnalibus rectius Saturnalium quā Saturnaliorum. Sed qui saturnaliorum dicunt, autoritate magnorum muniuntur uirorum. Nā & Sallustius in tertio, Bacchanaliorum ait, & Mafurius fastorum sc̄do: Vinaliorum, inquit, dies Ioui sacer est, non ut quidam putant Veneri. Et ut ipsos quoq̄ grāmaticos in testimonium citem, Verrius Flaccus in eo libello qui Saturnus inscribit̄: Saturnaliorum, inquit, dies apud Græcos quoq̄ festi habent̄. Et in eodem libro: Dilucidē me, inquit, de constitutione Saturnaliorum scripsisse arbitror. Item Iulius Modestus de ferijs: Saturnaliorum, inquit, feriæ. Et in eodē libro: Antias, inquit, Agonaliorum repertorem Numā Pompiliū refert. Hæc tñ, inquires, autoritas quæro an possit aliqua ratione defendi. Planē, quatenus alienum non est, committi grāmaticum cum sua analogia, tentabo suspicionibus eruere, quid sit, quod eos solita enuntiatione detorse-

A ferit, ut mallent Saturnaliorum quam Saturnalium dicere. Ac primum aestimo, quod haec nomina quae sunt festorum dierum neutralia, carentque numero singulari, diuersae conditionis esse uoluerunt ab his nominibus, quae utroque numero figurant. Compitalia enim et Bacchanalia, & Agonalia, & Vinalia, & reliqua his similia, festorum dierum nomina sunt, nec singulariter nominantur: aut si singulari numero dixeris, non idem significabis, nisi adieceris festum: ut Bacchanale festum, & Agonale festum, et reliqua, ut iam non posituum sit, sed adiectiuum, quod Graeci ἐπιθετον uocant. Animati sunt ergo ad faciendam discretionem in genitiuo casu, ut ex hac declinatione exprimerent nomen solennis diei, scientes in nonnullis saepe nominibus datiuo in bus exeunte, nihilominus genitiuum in rum finire, ut domibus domorum, duobus duorum, ambobus amborum. Ita & uiridia cum ἀυρί ἐπιθετον accipiunt, genitiuum in ium faciunt, ut uiridia prata, uiridium pratorum. Cum uero ipsam loci uiriditatem significare uolumus, uiridiorum dicimus: ut cum dicitur, formosa facies uiridiorum. Tunc enim uiridia quasi posituum ponitur, non accidens. Tanta autem apud ueteres fuit licentia huius genitiui, ut Asinius Pollio uectigaliorum frequenter usurpet, quod uectigalium non minus dicat quam uectigalia. Sed & cum legamus: Laeuacque ancile gerebat, tamen & anciliorum relatum est. Videndum ergo, ne magis uarietas ueteres deleuerit, quam ad amissum uerum sit, festorum dierum nomina sic uocata. Ecce enim & propter solennium dierum uocabula, alia quoque sic declinata repimus, ut praecedens sermo patefecit, uiridiorum, & uectigaliorum, & anciliorum. Sed & ipsa festorum nomina secundum regulam declinata apud ueteres reperio. Siquidem Varro Ferialium diem ait a ferendis in sepulchra epulis dici. Non dixit ferialiorum. Et alibi floralium non floraliorum ait, cum idem non ludos florales illic, sed ipsum festum Floralium significaret. Masurius etiam secundo fastorum, Liberalium dies, inquit, a pontificibus agonium Martiale appellatur. Et in eodem libro: Eam noctem deinceps, quae in sequentem diem quae est Lucarium. non dixit lucariorum. Itemque liberalium multi dixere, non liberaliorum. Unde pronuntiandum est, ueteres indulsisse copia per uarietatem: ut dicebant exanimos & exanimos, inermes & inermos, tum hilares atque hilares. Et ideo certum est, licet & saturnalium & saturnaliorum dici, cum alterum regula cum autoritate, alterum etsi sola, sed multorum defendit autoritas. Reliqua autem uerba quae Auieno nostro noua uisa sunt, ueterum nobis sunt testimonijs asserenda. Ennius enim, nisi cui uideat inter nostrae aetatis politiores munditia respuendus, noctu concubia dixit his uerbis:

Noctis.

Qua Galli furtim noctu summa arcis adorti

Moenia concubia, uigilesque repente cruentant.

Quo in loco

animaduertendum est, non solum quod noctu concubia, sed etiam quod qua noctu dixerit. Et hoc posuit in annalium septimo, in quorum tertio clarius quidem idem dixit:

Hac noctu filo pendebit Hetruria tota.

Claudius etiam Quadrigarius annal. iij. Senatus autem de noctu conuenire, noctu multa domum dimitti. Non esse ab re puto, hoc in loco id quod admonere, quod decem uiri in. xij. tabulis inusitatissime nox pro noctu dixerunt. Verba haec sunt: Si nox furtum factum sit, si im aliquis occisit, iure caesus esto. In quibus uerbis id etiam notandum est, quod ab eo quod est is, non eum casu accusatiuo, sed im dixerunt. Sed nec diecraftini a doctissimo uiro sine ueterum autoritate prolatum est, qui-

Ex Gellio. l. 10. ca. 24.

de diecraftini.

quibus mos erat, modo diequinti, modo dieqntè, pro aduerbio copulatè dice-
re. Cuius iudiciū est, q̄ syllaba sc̄da corripit quæ natura producitur, cum solū
dicitur die. Quod autem diximus, extremam istius uocis syllabam tum per e,
tum per i scribi, cōsuetum id ueteribus fuit, ut his literis plerunq̄ in fine incli-
ferenter uterentur, sicut pristinè & pristini, procliuè procliui. Venit ecce illius
uersus Pomponiani in mentem, qui est ex Atellana quæ +Mewia inscribitur:

AL. Metui.

Dies hic sextus cum nihil egi, die

Quartè moriar fame.

Diepristinè eodē modo dicebat̄, q̄d significabat die pristino, id ē priore, quod
nunc pridie dicit̄, conuerso cōpositionis ordine, quasi pristino die. Nec inficias
eo, lectū apud ueteres die quarto. Sed inuenit̄ hoc de transacto, non de futuro
positū. Nam Cn. Marius homo imp̄se doctus, in mimiambis pro eo dicit, q̄d
nudiūscuartus nos dicimus, in his uersibus: Nuper die quarto ut recordor, &
certe aquariū urceum unicū domi fregit. Hoc igit̄ intererit, ut die quarto qui-
dem de p̄terito dicamus, die aut̄ quartè de futuro. Verè ne diecraftini nihil re-
tulisse uideamur, suppetit Coelianum illud ex libro historiæ sc̄do: Si uis mihi
æquitatē dare, & ipse cū cætero exercitu me sequi, diequinti Romæ in Capito-
lio curabo tibi cenā coctam. Hic Symmachus, Coelius tuus, inq̄t, & histo-
riā & uerbū ex Originibus M. Cætonis accepit, apud quem ita scriptū est: Igi-
tur dictatorē Carthaginensiū magister equitū monuit: Mitte Romā mecum
equitatū, diequinti in Capitolio tibi cenā cocta erit. Et Prætextatus: Existimo
nō nihil ad demonstrandā consuetudinē ueterū, etiā & prætoris uerba confer-
re, qui more maiorū ferias concipere solet, quæ appellantur compitalia. Ea uer-
ba hæc sunt: Dienoni post Calendas Ianuarij quirilibus cōpitalia erunt.

De exautoratis obsoletisq̄ uerbis. Tum recte ac latine dici, mille uerborū est, &c. Cap. .V.

Gel. li. i. ca. 10.

TVM Auienus aspiciens Seruiū, Curius, inquit, & Fabritius, & Corū-
canus antiquissimi uiri, uel etiā his antiquores Horatiij illi trigemini, pla-
nè ac dilucide cū suis fabulati sunt: neq̄ Auruncorū, aut Sicanorū, aut
Pelagorū, q̄ primi coluisse in Italia dicunt̄, sed ætatis suæ uerbis loquebantur.
Tu autē proinde quasi cū matre Euandri nunc loquere. Vis nobis uerba mul-
tis iā seculis oblitterata reuocare: ad quorū congeriē p̄stanteis quoq̄ uiros, quo-
rum memoriā cōtinuus legendi usus instruit, incitasti. Sed antiquitatem uobis
placere iactatis, q̄ honesta, & sobria, & modesta sit. Viuamus ergo moribus
p̄teritis, p̄sentibus uerbis loquamur. Ego em̄ id q̄d à C. Cæsare excellētis inge-
niij ac prudētiae uiro, in primo de analogia libro scriptū est, habeo semp̄ in me-
moria atq̄ in pectore, ut tanq̄ scopulū, sic fugiā infrequēs atq̄ insolens uerbū.
Mille deniq̄ uerborū taliū est, q̄ cum in ore priscae autoritatis crebro fuerint,
exautorata tñ à sequenti ætate repudiataq̄ sunt. Horū copiā proferre nunc pos-
sem, ni tēpus iam noctis propinquātis necessariæ discessionis nos admoneret.

Mille uerbo-
rum ē ex Gel-
ioli. i. ca. 16.

Bona v̄ba quæso, Prætextatus morali (ut assolet) grauitate subiecit, ne inso-
lenter parentis artiū antiquitatis reuerētiam uerberemus, cuius amorē tu quoq̄
dum dissimulas, magis prodis. Cum enim dicis, mille uerborū est, q̄d aliud ser-
mo tuus nisi ipsam redolet uetustatē? Nam licet M. Cicero in oratione, quam
pro Milone concepit, ita scriptum reliquerit: Ante fundum Clodij quo in fun-
do

A do propter insanas illas subtractiones, facile mille hominū uersabat ualentū: non uersabant, qđ in libris minus accuratē scriptis reperiri solet. Et in sexta in Antoniū: Quis unq̄ in illo lano inuētus est, q̄ L. Antonio mille nummūm ferret expensū: Licet Varro quoq̄ eiusdem seculi homo in septimodecimo humanarū dixerit: Plus mille & centum annorū est, tamen fidutiam sic cōponendi, nō nisi ex antecedentium autoritate sumpserunt. Nam Quadrigarius in tertio annaliū ita scripsit: Ibi occiditur mille hoīm. Et Lucilius in tertio satyrarū: Alibi uero etiā Ad portam mille, à porta est sex inde Salernum.

Hunc milli passūm qui uicerit atq̄ duobus, Campanus sonipes succussor nullus sequetur

B Maiori spatio diuersus uidebitur ire. Idem in libro nono:

Tu milli nummūm potes uno quærere centum.

Milli passūm dixit, pro mille passibus: & milli nummūm dixit, pro mille nummis: aperteq̄ ostendit, mille & uocabulum esse, & singulari numero dici, & casum etiam capere ablatiuum, eiusq̄ pluratiuum esse milia. Mille enim non ex eo ponitur quod Græcè χίλια dicuntur, sed quod χιλιάς. Et sicut una chilia & duæ chiliades, ita unum mille, & duo milia ueteres certa atque directā ratione dicebant. Et heus tu: his ne tam doctis uiris quorum M. Cicero, & Varro imitatores se gloriantur, adimere uis in uerborum comitijs ius suffragandi, & tanquā sexagenarios maiores de ponte deiciēs? Plura de hoc differeremus, nisi nos inuitos ab inuito discedere hora cogeret. Sed uultis ne diē sequentem, quē omnes pleriq̄ abaco & latrunculis cōterunt, nos istis sobrijs fabulis à primo lucis in cœnæ tempus, ipsam quoq̄ cœnam non obrutam poculis, non lasciuiantem ferculis, sed quæstionibus doctis pudicam, & mutuis ex lectione relationibus exigamus? Sic em̄ ferias præ omni negotio scetas commodi senserimus, non animum (ut dicitur) remittētes: nam remittere (inquit Musonius) animum quasi amittere est, sed demulcentes eum paulūm, atque laxātes iucundis honestisq̄ sermonū illectationibus. Quod si ita decernitis, dijs penatibus meis huc conueniēdo gratissimum feceritis. Tum Symmachus: Nullus, qui quidem se dignum hoc conuentu meminerit, sodalitatē hanc, uel ipsum conuentus regem repudiabit. Sed ne quid ad perfectionē cœtus desideretur, inuitandos ad eundem congressum conuictūmq̄ censeo Flauianum, qui quanto sit mirando uiro & uenusto patre præstantior, non minus morum ornatu uitæq̄ grauitate, q̄ copia profundæ eruditionis asseruit: simulq̄ Posthumianum, qui forum defensionum dignatione nobilitat: & Eustachium, qui tantus in omni philosophiæ genere est, ut solus nobis repræsentet trium philosophorum ingenia, de quibus nostra antiquitas gloriata est. Illos dico, quos Athenienses quondam ad senatum legauere, impetratum uti multam remitteret, quam ciuitati eorum fecerat propter Oropi uastationem. Ea multa fuerat talentūm ferè quingentūm. Erāt isti philosophi Carneades ex Academia, Diogenes stoicus, Critolaus peripateticus, quos ferunt seorsum quencq̄ ostentandi gratia, per celeberrima urbis loca, magno hominū conuētū differtasse. Fuit (ut relatum est) facundia Carneades uiolēta & rapida, scita et tereti Critolaus, modesta Diogenes & sobria.

Sed

Gellius libro
18. cap. 2.

Gellius libro
7. cap. 14.

Sed in senatū introducti interprete usi sunt Cæcilio senatore. At hic noster cū sectas omneis affectus, sed probabiliorē secutus sit, omniaq; hæc inter Græcos gna dicēdi solus impleat, int̄ nos tñ ita sui locuples interpretis est, ut nescias qua lingua facilius uel ornatius expleat operā differendi. Probauere omēs Q. Aurelij iudiciū, q̄ edecumatos elegit sodales: atq; his ita cōstitutis, primū à Prætextato simul, deinde à se discedentes, domum quisq; suam regressi sunt.

De origine ac usu prætextæ, & quomodo hæc in usum transierit nominis, inibiq; de aliorū quorundam nominum priorum origine. Caput VI.

Postero die ad ædes Vectij matutini omēs, inter q̄s pridie cōuenerat, affuerunt: quibus Prætextatus in bibliothecā receptis, in qua eos oppertebatur, p̄clarum, inq̄t, diem mihi fore uideo, cum & uos adestis, & affuturos se illi q̄s ad conuentus nostri societate rogari placuit, sponponderunt. Soli Posthumiano antiquor uisa est instruendæ cura defensionū, in cuius abuentis locum, Eusebiū Graia & doctrina & facundia clarū rhetorē surrogauit: insinuauitq; om̄ibus, ut ab exorto die, se nobis indulgerent: quandoquidem nullis hodie officijs publicis occupari fas esset. Togatus certe, uel trabeatus, paludatus ue, seu p̄textatus, hac die uidetur nullus. Tum Auienus, ut ei interpellandi mos erat: Cum sacrum mihi, ait, ac reip. nomen Prætextate tuum inter uocabula diuersi habitus refers, admoneor non ludicræ (ut extimo) quæstionis. Cū em̄ uestitus togæ, uel trabæ, seu paludamenti, nullū de se pprii nominis usum fecerit, quæro abs te, cur hoc de solo p̄textæ habitu usurpauerit uetustas, aut huic nomini quæ origo cōtigerit? Inter hæc Auieni dicta, Flauianus & Eustachius, par insigne amicitia, ac minimo post Eusebius ingressi, alacriorem fecere coetum: acceptaq; ac reddita salutatione, cōsederunt: p̄contantes, quidnā offenderint sermocinationis. Tum Vectius, p̄oportunè affuistis mihi, inquit, assertorem quærenti. Mouet em̄ mihi Auienus noster mei nominis quæstionē, & ita originem eius flagitat, tanq̄s fides ab eo generis exigenda sit. Nam cum nullus sit q̄ appelletur suo noie uel togatus, uel trabeatus, uel paludatus, cur Prætextatus nomen habeatur, postulat in medium proferri. Sed & cū posthi inscriptum sit Delphici tēpli, & unius è numero septē sapientū eadē sit ista sentētia, *ἄσπετος ὁ σάκρον*, quid in me scire existimādus sim, si nomē ignoro, cuius mihi nunc & origo & causa dicenda est? Tullus Hostilius rex Romanorū tertius, de bellatis Hetruscis, sellam curulem, lictoresq; & togam pictam, atq; prætextā, quæ insignia magistratuum Hetruscorū erant, primus ut Romæ haberentur, instituit. Sed prætextam illo seculo puerilis nō usurpabat ætas. Erat em̄ ut cætera quæ enumerauī, honoris habitus. Sed postea Tarquinius Demarati exulis Corinthij filius Priscus, quem quidam Lucumonem uocatum ferunt, rex tertius ab Hostilio, quintus à Romulo, de Sabinis egit triumphū. Quo bello filiū suum, annos quatuordecim natū, q̄ hostem manu percusserat, & pro consensione laudauit, & bulla aurea prætextaq; donauit, insigniēs pueri ultra annos fortem, præmijs uirilitalis & honoris. Nam sicut prætexta magistratuum, ita bulla gestamen erat triumphatium, quam in triumpho præ se gerebant, inclusis intra eā remedijs, quæ crederent aduersus inuidiam ualentissima. Hinc deductus mos, ut prætexta & bulla in usum puerorum nobilium usurparent, ad omē

Prætextæ q̄ fuerit origo, et quō usurpari coeperit à pueris.

omen & uota cōciliandæ uirtutis, ei similis, cui primis in annis munera ista celsentur. Alij putāt eundē Priscum, cum is statum ciuium solertia puidi principis ordinaret, cultum quoq; ingenuorū puerorū inter p̄cipua duxisse, instituisseq; ut patritij bulla aurea cum toga cui purpura prætexitur, uterentur, duntaxat illi, quorum patres curulem gesserant magistratum. Cæteris aut, ut prætecta tātum uterentur indultum: sed usq; ad eos, quorum parentes equo stipēdia iusta meruissent. Libertinis uero nullo iure uti prætectis licebat, ac multo minus peregrinis, quibus nulla esset cum Romanis necessitudo. Sed postea libertinorum quoq; filijs prætecta concessa est, ex causa tali quam M. Lælius augur refert, qui bello punico secundo duumuiros dicit ex senatuscōsulto, propter multa prodigia, libros Sibyllinos adisse: & inspectis his nūtiasse in Capitolio supplicandum, lectisterniumq; ex collata stipe faciēdum, ita ut libertinæ quoq; q̄ longa ueste uterētur, in eam rem pecuniā subministrarent. Aucta igitur obsecratio, pueris ingenuis, itēq; libertinis, sed & uirginibus patrimis matrimisque pronuntiantibus carmen. Ex quo concessum, ut libertinorū quoq; filij, q̄ ex iusta dūtaxat matrefamiliās nati fuissent: togā prætectam, & lorum in collo pro bullæ decore gestarēt. Verrius Flaccus ait: Cum populus Ro. pestilentia laboraret, essetq; respōsum, id accidere, q̄ dij despicerētur, anxiam urbem fuisse, quæ non intelligeret oraculū: euenisseq; ut Circēsiū die, puer de coenaculo pompam supnē despiceret, & patri referret, q̄ ordine secreta sacrorum in arca piliti cōposita uidisset. Qui cum rem gestam senatui nuntiasset, placuisse uelari loca ea quæ pōpa ueheretur, atq; ita peste sedata, puerū qui ambiguitatē sortis absoluerat, togæ & prætectæ usum munus impetrauisse. Vetustatis pitissimi referunt, in raptu Sabinarū, unam mulierū nomine Hersiliam, dum adhæreret filix, simul raptam. Quam cum Romulus Hosto cuidam ex agro Latino, qui in asylum eius cōfugerat, uirtute conspicuo uxorem dedisset, natum ex ea puerū, anteq̄ ulla alia Sabinarū partum ederet, eumq; q̄ primus esset in hostico procreatus, Hostum Hostiliū à matre uocitatum, & eundē à Romulo bulla aurea ac prætecta insignibus honoratum. Is em̄ cum raptas ad consolandum uocasset, spopōdisse fertur, se eius infanti, quæ prima sibi ciuem Romanam esset enixa, illustre munus daturū. Nonnulli credunt ingenuis pueris attributū, ut cordis figuram in bulla ante pectus annecterent, quam inspicientes, ita demum se homines cogitarēt, si corde præstarent. Togam quoq; prætectā his additam, ut ex purpuræ rubore, ingenuitatis pudore regerentur.

Diximus unde prætecta, adiecimus & causas quibus existimat cōcessa purpura. Nunc idem habitus quo argumento transierit in usum nominis, paucis explicādum est. Mos antea senatoribus fuit, iu curiā cum prætectatis filijs introire. Cum in senatu res maior quæpiam consultaretur, eaq; in diem postea prolata esset, placuit ut hanc rem, super qua tractauissent, ne quis enuntia- ret, priusq̄ decreta esset. Mater Papyrii pueri, qui cum parente suo in curia fuerat, pcontatur filium, quidnam in senatu egissent patres. Puer respondit, tacē- dum esse, neq; id dici licere. Mulier fit audiendi cupidior, secretum rei, & silen- tium pueri, animumq; eius ad exgrendum euerberat. Quærit igitur cōpressi- us uiolentiusq;. Tum puer urgente matre, lepidi atq; festiui mendacij consiliū capit.

Prætecta quæ
in usum nomi-
nis transierit.
Ex Gellio lib.
1. cap. 23.

capit. Actū in senatu dixit, utrū uideretur utilius magisq; ex rep. esse, unus ne
 ut duas uxores haberet, an ut una apud duos nupta esset. Hoc illa ut audiuit,
 animo cōpauescit, domo trepidans egredit, ad cæteras matronas affert. Postri-
 dieq; ad senatum copiosæ matrūfamiliās cateruæ cōfluunt, lachrymantes atq;
 obsecrantes orant, una potius ut duobus nupta fieret, q̄ uni duæ. Senatores in-
 grediētes curiam, quæ illa mulieris intemperies, & quid sibi postulatio isthæc
 uellet, mirabant: & nō ut paruæ rei prodigium, illā uerecundi sexus impudicā
 infaniā pauescabant. Puer Papyrius publicū metum demit. Nam in mediū cu-
 riæ progressus, qd ipsi mater audire institisset, qd matri ipse simulasset, sicuti fu-
 erat, enarrat. Senatus fidem atq; ingeniū pueri exosculat, consultumq; facit, uti
 posthac pueri cum patribus in curiā non introeant, p̄ter illum unum Papyriū,
 eiq; puero postea cognomentū honoris gratia, decreto inditū Prætextatus, ob-
 tacendi, loquēdiq; in p̄textata ætate prudentiā. Hoc cognomentū postea fami-
 liæ nostræ in nomē hæsit. Non aliē dicti Scipiones, nisi q̄ Cornelius, q̄ pa-
 trem luminibus carentē pro baculo regebat, Scipio cognoiatus, nomē ex cog-
 nomine posteris dedit. Sic Melsala tuus Auiene, dictus cognomento Vale-
 rij Maximi, q̄ postq̄ Melsanam urbem Siciliae nobilissimā cepit, Melsala cog-
 nominatus est. Nec miræ si ex cognominibus nata sunt noīa, cū cōtrā & cog-
 nomina ex pprijs sint tracta noibus, ut ab Aemilio Aemilianus, à Seruio Ser-
 uilianus. Hic subiecit Eusebius: Melsala & Scipio, alter de pietate, de uirtu-
 te alter, ut refers, cognomēta reperunt. Sed Scrophæ & Asina, q̄ uiris nō medi-
 ocrosis cognomēta sunt, uolo dicas unde cōtigerint, cū contumeliæ q̄ honori
 propiora uideant. Tum ille: Nec honor, nec iniuria, sed casus fecit hæc nomi-
 na. Nā Asinæ cognomētum Cornelij datū est, qm̄ princeps Cornelie gentis
 empto fundo, seu filia data marito, cū sponsores ab eo solenniē poscerent, asinā
 cum pecuniæ onere produxit in for̄, quasi pro sp̄soribus p̄sens pignus. Tre-
 mellius uero, Scrophæ cognominatus est euētū tali: Is Tremellius cum familia
 atq; liberis in uilla erat, serui eius cū de uicino scrophæ erraret, surreptā confici-
 unt. Vicinus, aduocatis custodibus, om̄ia circūuenit, ne quā hæc efferrī possit,
 isq; ad dñm appellat restitui sibi pecudē. Tremellius qui ex uillico rem cōpe-
 risset, scrophæ cadauer sub centonibus collocat, sup̄ quos uxor cubabat. Quæ
 stionem uicino pmittit. Cum uentum est ad cubiculum, uerba iurationis cōci-
 pit, nullam esse in uilla sua scrophā, nisi illam (inquit) quæ in centonibus iacet,
 lectulū monstrat. Ea facetissima iuratio, Tremellio Scrophæ cognomē dedit.

Scipionum no-
men unde.

Melsala.

Asina.

Scrophæ.

De Saturnalioꝝ origine ac uetustate, ubi & alia quædā obiter perstringuntur. Cap. VII.

DVm ista narrantur, unus ē famulatio, cui prouincia erat admittere uo-
 lentes dominum conuenire, Euangelum adese nuntiat cum Dysario,
 qui tunc Romæ præstare uidebantur cæteris medendi artem profes-
 sis. Corrugato indicauere uultu pleriq; de cōsidentibus, Euangeli interuētum
 otio suo inamcenū, minusq; placido conuētui cōgruentem. Erat enim amaru-
 lenta dicacitate, & lingua proternè mordaci, procax, ac securus offensarū, quas
 sine delectu chari uel nō amici in se passim uerbis odia serētibis prouocabat.
 Sed Prætextatus, ut erat in om̄es æquē placidus ac mitis, ut admitterētur mis-
 sis obuijs imperauit, quos Horus ingredientiē commodū consecutus comi-
 tabat, uir

A tabatur, uir corpore atq; animo iuxta ualidus: q; post inter pugiles palmas, ad philosophiæ studia migravit, sectaq; Antisthenis & Cratetis atq; ipsius Diogenis secutus, inter cynicos non incelebris habebat. Sed Euangelus postq; coetum tantum assurgentem sibi ingressus offendit, casus ne, inquit, hos omnes ad te Præte xtate contraxit, an altius quiddam, cui remotis arbitris opus sit, cogitaturi ex dil posito conuenistis? Quid si ita est ut existimo, abibo potius, quam me uestris miscebo secretis, à quibus me amouebit uoluntas, licet fortuna fecisset irruere. Tum Vectius, quis ad omnem patientiam constanter animi tranquillitate firmus esset, non nihil tamen consultatione tam proterua motus, si aut me (inquit) Euagèle, aut hæc innocentiam lumina cogitasses, nullum inter nos tale secretum opinareris, quod non uel tibi, uel & uulgo fieri dilucidum posset: quia neque ego sum immemor, nec horum **B** quenquam inscium credo sancti illius precepti philosophiæ: Sic loquendum esse cum hominibus, tanquam dii audiatur: sic loquendum cum dijs, tanquam homines audiant. Cuius scdm pars sancit, ne quod à dijs petamus, quod uelle nos indecorum sit hominibus confiteri. Nos uero, ut et honorem sacris ferijs haberemus, & uitarem tamen torporem feriadi, atq; otium in negotium utile uerteremus, conuenimus, diem totum doctis fabulis uelut ex symbolo conferendis daturi. Nam si per sacra solennia riuos deducere religio nulla prohibet, si salubri fluuio mersare oues fas & iura permittunt, cur non religionis honor putetur, dicare sacris diebus sacrum studium literarum? Sed quia uos quoque deorum aliquos nobis additos uoluit, facite, si uolentibus uobis erit, diem communibus & fabulis & epulis exigamus, quibus ut omnes hodie qui presentes sunt acquiescant, impetratum teneo. Tunc ille: Superuenire fabulis **C** non euocatos, haud equidem turpe existimat: uerum sponte irruere in conuiuium alijs preparatum, nec ab Homero sine nota, uel in fratre memoratum est. Et uide ne nimium arroganter tres tibi uelis Menelaos contigisse, cum illi tanto regi unus euenerit. Tum omnes Prætextatum iuuatres orare, blandeq; ad commune inuitare consortium: Euangelum quidem sapius & maxime, sed nonnunquam & cum eo pariter ingressos. Inter hæc Euangelus petitu omnium temperatus, M. Varronis, inquit, librum uobis arbitror non ignotum ex satyris Menippeis, qui inscribitur: Nescis quid uester serus uehat. in quo conuiuarum numerum hac lege definit, ut neque minor quam Gratiarum sit, neque quam Musarum numerosior. Hic uideo excepto rege conuiuij, tot uos esse quot sunt musæ. Quid ergo perfecto numero queritis ad **D** hincidos? Et Vectius: Hoc, inquit, presentia uestra nobis prestabit, ut & musas impleamns & Gratias, quas ad festum deorum omnium principis æquum est conuenire. Quum igitur confedisent, Horus Auenum intuens, quem familiarius frequentare solitus erat: In hoc, inquit, Saturni cultu, quem deorum principem dicitis, ritus uidetur ab Aegyptiorum religiosissima gente, in arcana templorum, usque ad Alexandri Macedonis occasum defuisse: post quem tyrannide Ptolemæorum pressi, hos quoque deos in cultum recipere, Alexandrinorum more, apud quos precipue colebantur, coacti sunt. Ita tamen imperio paruerunt, ut non omnino religionis suæ obseruata confunderent. Nam quia nunquam fas fuit Aegyptijs, pedibus aut sanguine, sed precibus & thure solo placare deos, his autem duobus aduenis hostiæ erant ex more mactandæ, fana eorum extra pomerium locauerunt, ut & illi sacrificij solenni sibi cruore colerent, nec tamen urbana templa pe

cludum more polluerentur. Nullum itaq; Aegypti oppidum intra muros suos aut Saturni aut Serapis fanum recepit: Horum alterum uix ægreq; à uobis admiffum audio, Saturnum vero uel maximo inter cæteros honore celebratis. Si ergo nihil est, quod me hoc scire prohibeat, uolo in medium proferat. Hic Auienus in Prætextatum expectationem cõsulentis remittens, licet oēs, ait, quæ adfunt, pari doctrina polleant, sacrorum tamen omnium Vectius unice conscius, potest tibi & originem cultus, qui huic deo pendit, & causam festi solennis aperire. Quod cum Prætextatus in alios refundere tentasset, oēs ab eo impetrauerunt, ut ipse differeret. Tunc ille silentio facto, ita exorsus est:

Saturnaliorum origo.

Saturnaliorum causa una.

Saturnaliorum originem illam mihi in medium proferre fas est, non quæ ad arcanam diuinitatis naturam refert, sed quæ aut fabulosis admiffa differit, aut à physicis in uulgus aperit. Nam occultas & manâtes ex meri ueri fonte rationes, ne in ipsis quidem sacris enarrari permittitur. Sed si quis illas assequitur, continere intra conscientiam tectas iubetur. Vnde quæ scire fas est, Horus noster licebit mecum recognoscat. Regionem istam, quæ nunc uocatur Italia, regno Ianus obtinuit. Qui (ut Higinus Protarchum Trallianum secutus tradit) cum Camele æquæ indigena terram hanc ita participata potentiam possidebat, ut regio Camelene, oppidum Ianiculum uocitaretur. Post ad Ianum solum regnum redactum est, qui creditur geminam faciem protulisse, ut quæ ante, quæq; post tergum essent, intueret. Quod procul dubio ad prudentiam regis solertiamq; referendum est, quod præterita nosset, & futura prospiceret: sicut Anteuorta & Postuorta diuinitatis scilicet aptissimæ comites, apud Romanos colunt. Hic igitur Ianus, cum Saturnum classe puectum excepisset hospitio, & ab eo edoctus peritiâ ruris, feruillum illud & rudem ante fruges cognitas uictum in melius redegisset, regni eum societate munerauit. Cum primus quoque æra signaret, seruauit & in hoc Saturni reuerentiâ, ut quoniam ille nauis fuerat aduectus, ex una quidem parte sui capitis effigies, ex altera uero nauis exprimeret, quo Saturni memoriâ etiâ in posteros propagaret. Aes ita fuisse signatum, hodieque intelligitur in aleæ lusu, cum pueri denarios in sublime iactantes, capita aut nauim, lusu teste uetustatis, exclamant. Hos unâ concordēs regnasse, uicinaque oppida opera cõmuni condidisse, præter Maronem qui refert, Ianiculum huic, illi fuerat Saturnia nomen, etiam illud in promptu est, quod posteri quoque duos eis continuos menses dicarunt, ut Decembris sacrum Saturni, Ianuarius alterius uocabulum possideret. Cum inter hæc subito Saturnus non cõparuisset, excogitauit Ianus honorum eius augmentum. Ac primum terram omnem ditioni suæ parætem, Saturniam nominauit. Aram deinde cum sacris tanquam deo condidit, quæ Saturnalia nominauit. Tot seculis Saturnalia præcedunt Romanæ urbis ætatem. Obseruari igitur eum iussit maiestatem religionis, quasi uitæ melioris autorem. Simulacrum eius indicio est, cui falcem insigne messis adiecit. Huic deo insertiones surculorum, pomorumque educationes, & omnium eiusmodi fertilium tribuunt disciplinas. Cyrenenses etiam cum rem diuinam ei faciunt, sicis recentibus coronant, placentasque mutuo misistat, mellis & fructuum reptorem Saturnum extimantes. Hunc Romani etiam Sterculium uocant, quod prius stercore fecunditatem agris comparauerit. Regni eius tempora felicissima feruntur, cum propter rerum copiam, tum etiam quod non dum

A dum quisq̄ seruitio uel libertate discriminabat. Quæ res intelligi potest, q̄ Saturnalibus tota seruis licentia pmittit̄. Alia Saturnalior̄ causa sic tradit̄. Qui erāt ab Hercule in Italia relict̄i (ut q̄dam ferunt) irato, q̄ incustodit̄i fuisset armentū, ut nōnulli extimant, cōsultō eos relinquente, ut arā suam atq̄ ædem ab incursionibus tuerent̄: n̄ ergo cum à latronibus infestarent̄, occupato edito colle, Saturnios se noīauerunt, q̄ antè nomine etiā idem collis uocabatur. Et q̄ se eius dei senserunt noīe ac religione tutos, instituisse Saturnalia ferunt̄, ut agrestes uicinor̄ animos, ad maiorē sacri reuerentiā, ipsa indicti festi obseruatio uocaret. Nec illā causam q̄ Saturnalibus assignat̄ ignoro, q̄ Pelasgi (sicut Varro memorat) cū sedibus suis pulli, diuersas terras petissent, cōfluxerunt pleriq̄ Dodonū: & incerti quibus adhærent locis, eiusmodi acceperē responsum:

Alia eorūdem causa.

Tertia causa.

B Στείχετε μαύμονοι σικελῶν σατῶνιων αἰῶν
 Η δ' ἀβοργενέων κοτύλλω ὄν νᾶσθ' ὄχῳ
 Αἰεὶ ἀναμιχθέντες δεκάτιω ἐπέμψατε φοίβῳ,
 καὶ κεφαλὰς ἄδῃ καὶ τῷ πατρὶ πέμψετε φῶτα.

Acceptaq̄ sorte, cum Latiū post errores plurimos appulissent, in lacu *Cutuliensiū natam insulā dephenderunt. Amplissimus em̄ cespes, siue ille cōtinens limus, seu paludis fuit, coacta cōpage, uirgultis & arboribus in syluæ licentiam cōptus, iactātibus p̄ om̄e mare fluctibus uagabat̄, ut fides ex hoc etiā Delo facta sit, q̄ celsa mōtibz, uasta cāpis, tñ p̄ maria migrabat. Hoc igit̄ miraculo dephenso, has sibi sedes p̄dictas eē didicerūt: uastatisq̄ Siciliēsis incolis, occupare regionē, decima p̄dæ sc̄dm̄ r̄nsum Apollini cōsecrata, erectis Diti sacello, & Saturno ara: cuius festū saturnalia noīauerūt. Cūq̄ diu hūanis capitibus Dite, & uiroꝝ uictimis Saturnū placare se crederēt, p̄pter oraculū in q̄ erat:

Al. Cutilie.

καὶ κεφαλὰς ἄδῃ καὶ τῷ πατρὶ πέμψετε φῶτα,
 Hercule ferūt postea cum Geryonis pecore p̄ Italiā reuertentem suasisse illor̄ posteris, ut faustis sacrificijs infauista mutarent: inferētes Diti, nō hoīm capita, sed oscilla ad humanā effigiē arte simulata: & aras Saturnias, non macltādo uiros, sed accensis luminibus excolētes, q̄ non solum uiꝝ, sed & lumina φῶτα significant. Inde mos p̄ Saturnalia missitandis cereis cœpit. Alij cereos non ob aliud mitti putant, q̄ q̄ hoc principe, ab incomi & tenebrosa uita, quasi ad lucem & bonar̄ artū scientiā editi sumus. Illud quoq̄ in literis inuenio, q̄ cū

Que origo mittendis cereis.

D multi occasione Saturnalior̄ per auaritiā à clientibus ambitiose munera exigērent, idq̄ onus tenuiores grauaret, Publicius trib. pl. tulit, ut non nisi cerei diti oribus missitarent̄. • Hic Albinus Cecinna subiecit: Qualē nunc p̄mutationem sacrificij Prætextate memorasti, inuenio postea cōpatalibus celebratā, cū ludi p̄ urbem in compitis agitabant̄, restituti scilicet à Tarq̄nio Superbo Lariibus ac Maniæ ex responso Apollinis, quo p̄ceptum est, ut pro capitibus, capitibus supplicaret̄. Idq̄ aliq̄ diu obseruatū, ut pro familiarū sospitate pueri macltarent̄ Maniæ deæ matri Lariū. Quod sacrificij genus, Iunius Brutus consulpulso Tarq̄nio aliter constituit celebrandū. Nam capitibus allij & papaueris supplicari iussit, ut respōso Apollinis satisfieret de nomine capitū, remoto scilicet scelere infauistæ sacrificatiōis. Factumq̄ est, ut effigies Maniæ suspēsæ pro singulor̄ foribus, periculum si q̄ immineret familijs, expiarēt. Ludosq̄ ipsos

Maniæ deæ sacra.

Al. familiarū.

ex uis compitorum in quibus agitabantur, compitalia appellitauerunt. Sed per age cetera. Tunc Prætextatus; Bene & opportune similis emendatio sacrificiorum relata est. Sed ex his causis quæ de origine huius festi relatæ sunt, apparet Saturnalia uetustiora esse urbe Romana: adeo, ut ante Romam in Græcia hoc solenne cœpisse, L. Accius in annalibus suis referat his uerbis:

Saturnaliorum
uetustas.

Maxima pars Graiū Saturno & maximæ Athenæ
Conficiunt sacra, quæ Cronia esse iterantur ab illis.
Cumq; diem celebrant, per agros urbesq; serè omnes
Exercent epulis læti, famulosq; procurant
Quisq; suos, nostriq; itidem, & mos traditus illinc
Iste, ut cum dominis famuli epulentur ibidem.

De templo Saturni, deq; his quæ in huius æde aut imagine uisuntur. Et quo modo intelligenda sint ea, quæ de hoc deo fabulose dici consueverunt. Caput .VIII.

Saturni templū

Nunc de ipso dei templo pauca referenda sunt. Tullū Hostiliū cū his de Albanis, de Sabinis tertio triūphasset, inuenio fanū Saturno ex uoto cōsecrassè, & Saturnalia tunc primū Romæ instituta. Quis Varro libro sexto q̄ est de sacris ædibus, scribat ædē Saturni ad foræ faciendum locasse L. Tarquium regē, Titū uero Largium dictatorem Saturnalibus eā dedisse. Nec me fugit, Gelliū scribere senatū decressè, ut ædes Saturni fieret, eiq; rei L. Furium tribunum militum p̄fuisse. Habet arā, & ante se cœnaculū. Illic Græco ritu capite opto res diuina fit: quæ primò à Pelasgis, post ab Hercule ita eam à principio factitatā putant. Aedē uero Saturni ærariū Romani esse uoluerunt, q̄ tēpore q̄ incoluit Italiā, fertur in eius finibus nullum esse furtum cōmissum, aut quæ sub illo nihil erat cuiuscq; priuatum, Nec signare solum, aut par tiri limite cāpū Fas erat, in mediū quærebāt, ideo apud eum locaretur populū pecunia cōmunis, sub quo fuissent cunctis uniuersa cōmunia. Illud nō omiserim, Tritonas cum buccinis fastigio Saturni ædis suppositos, qm̄ ab eius cōmemoratione ad nostrā ætatē historia elata, & quasi uocalis est: antè uero, muta & obscura & incognita, qd̄ testantur caudæ Tritonum humi mersæ & absconditæ. Cur aut Saturnus ipse in compedibus uisat, Verrius Flaccus causam se ignorare dicit, uerè mihi Apollodori lectio suggerit. Saturnum Apollodorus alligari ait p̄ annum laneo uinculo, & solui ad diē sibi festum, id est mense hoc Decēbri. Atq; inde prouerbiū ductum: Deos laneos pedes habere. Significari uero decimo mense semē in utero animatum in uitam grandescere, qd̄ donec erumpat in lucē, mollibus naturæ uinculis detinet. Est porro idem $\chi\rho\nu\theta$ Saturnum em̄ inquantū mythici fictionibus distrahunt, intantū phisici ad quandā ueri similitudinē reuocāt. Hunc aiūt abscidisse Cælij patris pendenda, qbus in mare deiectis, Venerē procreatam: quæ à spuma unde coaluit, $\alpha\phi\rho\delta\iota\tau\eta$ nomen accepit. Ex quo intelligi uolunt, cum chaos esset, tēpora non fuisse. Sigdem tempus est certa dimensio, q̄ ex cœli conuersione colligitur. Tempus cœpit inde. Ab ipso natus putat $\chi\rho\nu\theta$, qui (ut diximus) $\chi\rho\nu\theta$ est. Cumq; semina rerū om̄ium post cœlum gignendarū de cœlo fluerent, & elementa uniuersa, quæ mundo plenitudinē facerent, ex illis seminibus funderent: ubi mundus om̄ibus suis partibus mēbrisq; perfectus est, certo iam tēpore finis factus est pro

Ædes Saturni
quare ærariū.

Georg. I.

Tritones cur
i æde Saturni.

Saturnus cur
laneos habeat
pedes.

est procedēdi de cœlo semina ad elementorū conceptionē: quippe q̄ iam plena fu-
 erāt p̄creata. Aīalium uero æternā propagationem ad Venerē ḡnandi facultas
 ex humore trāslata est, ut p̄ coitū maris fœminæq̄ cuncta deinceps gignerent.

Propter abscissorū pudēdorū fabulā, etiam nr̄i eum Saturnum uocitarunt,
 q̄d mēbrum uirile declarat, ueluti Sathunnum. Vnde satyros etiā
 ueluti sathunos (q̄ sint in libidinē proni) appellatos opinātur. Falcem ei q̄dam
 putant attributam, q̄ tempus om̄ia metat, execat, & incidat. Hunc aiunt filios
 suos solitum deuorare, eosdemq̄ rursus euomere. Per q̄d similiter significatur
 eum tempus esse, à q̄ uicibus cuncta gignant̄ absumāturq̄, & ex eo denuo re-
 nascantur. Eundē à filio pulsum, q̄d aliud est, q̄ tempora senescētia ab his quæ
 p̄st sunt nata, depellit: Vinctum autem, q̄ certa lege naturæ connexa sint tem-
 pora, uel q̄ om̄es fruges quibusdam uinculis nodisq̄ alternentur. Nam & fal-
 cem uolunt fabulæ in Siciliam decidisse, quod sit terra ista uel maxime fertilis.

Quis deus Ianus, deq̄ uarijs eius dei nominibus ac potestate.

Caput .IX.

ET q̄a Ianum cum Saturno regnasse memorauimus, de Saturno autē q̄d
 mythici uel physici existimēt, iam relatū est: de Iano quoq̄ q̄d ab utrisq̄
 iactēt, in medium proferemus. Mythici referunt, regnante Iano, om̄i
 um domos religione ac sanctitate fuisse munitas. Idcircoq̄ ei diuinos honores
 esse decretos, & ob merita introitus & exitus ædium eidē consecratos. Xenon
 quoq̄ primo Italicæ tradit, Ianum in Italia primū dijs templa secisse, & ri-
 tus instituisse sacrorū: ideo eum in sacrificijs p̄stationem meruisse p̄petuam. Qui-
 dam ideo eum dici bisrōtem putant, q̄ & p̄terita sciuerit, & futura prouiderit.

De Iano.

Sed physici eum magis cōsecrant argumentis diuinitatis. Nā sunt q̄ Ianum
 eundem esse, atq̄ Apollinem & Dianā dicant, & in hoc uno utrunq̄ exprimi
 numen affirmēt. Etm̄ sicut Nigidius q̄q̄ refert, apud Græcos Apollo colit̄, q̄
 uocat̄. Eiusq̄ aras ante fores suas celebrāt, ipsum exitus & introitus de-
 monstrātes potentē. Idē Apollo apud illos & ἀργυρεύς nuncupāt, quasi unjs p̄po-
 situs urbanis. Illi em̄ uias q̄ intra pomeria sunt, ἀργυρῆς appellant, Dianæ uero,
 ut Triuiæ, uiarū om̄ium idem tribuunt potestatem: Sed apud nos Ianum om̄i-
 bus p̄esse ianuis, nomen ostendit, q̄d est simile ἀργυρῆς. Nā & cum clauis ac uir-
 ga figurāt, quasi om̄ium & portarū custos, & rector uiarū. Pronūtiat̄ Nigi-
 dius Apollinē Ianum esse, Dianamq̄ Ianā, apposita d̄ l̄ra, quæ sæpe i l̄ra cau-
 sa decoris apponit̄, ut reditur, redhibetur, redintegratur, & similia. Ianum q̄
 dam solem demonstrari uolūt, & ideo geminum, quasi utriusq̄ ianuæ cœlestis
 potentem, q̄ exoriens aperiat diē, occidens claudat: inuocariq̄ primum, quum
 alicui deo res diuina celebratur, ut p̄ eum pateat ad illum deum cui immolatur
 accessus, quasi preces supplicum p̄ portas suas ad deos ipse transmittat. Inde &
 simulacrum eius plerunq̄ fingitur manu dextra trecentorū, & sinistra sexagin-
 ta & quinque numerū tenens, ad demonstrandā anni dimētionem, quæ p̄cipua
 est solis potestas. Alij mundum, id est cœlum, esse uoluerunt, Ianumq̄ ab eun-
 do dictum, q̄ mundus semp̄ eat, dum in orbem uoluitur: & ex se initium faci-
 ens, in se refertur. Vnde Cornificius Etymorū libro tertio, Cicero, inquit, non
 Ianum, sed Eanum noīat, ab eundo. Hinc et Phœnices in sacris imaginem eius
 exprimentes, draconē finxerunt in orbem redactum, caudāq̄ suā deuorātem,

*Ianus quis fue-
rit deus.*

ut appareat mundū & ex seipſo ali, & in ſe reuolui. Ideo & apud nos in quatuor partes ſpectat, ut demōſtrat ſimulacrū eius Phaleris aduectum. C. Baſus in eo libro quē de dijs cōpoſuit, Ianum bifrontē fingi ait, quali ſuperz atq; inferz ianitorē: eundem quadriformē, quali uniuersa climata maiestate cōplexum. Sa- liorū quoq; antiq̄ſſimis carminibus deorū deus canit. M. etiā Meſſala Cn. Do- mitij in cōſulatu collega, idemq; p̄ annos quinquaginta & quinq; augur, de Ia- no ita incipit: Qui cūcta fingit, eandēq; regit, aquæ terræq; uim ac naturā gra- uem atq; pronam in profundū dilabentē, ignis atq; animæ leuē immenſum in ſublime fugientē copulauit circundato cœlo, q̄ uis cœli maxima duas uires dif- pares colligauit. In ſacris quoq; inuocamus Ianum geminū, Ianum patrē, Ianum lunoniū, Ianum cōſiuuium, Ianum quirinū, Ianum patultiū, & clauſiū. Cur geminū inuocemus, ſuprà iā diximus: P̄rem, quali deorū deum: lunoniū, quali nō ſolū mensis Ianuarij, ſed menſium oīm ingreſſus tenentē. In ditione autē lunonis ſunt omnes Calendæ. Vnde & Varro lib. v. rerū humanarū ſcri- bit, Iano duodecim aras pro totidem menſibus dedicatas: Cōſiuuium, à cōſeren- do, id eſt à ppagine gn̄is humani, q̄ Iano autore conſerit: Quirinum, quali bel- lorum potentem, ab haſta quā Sabini curim uocāt: Patultiū, & clauſium, q̄ bello ualuz eius patent, pace claudunt. Huius autē rei hæc cauſa narrat: Cum bello Sabino q̄d uirginum raptarum gratia cōmiſſum eſt, Romani portam q̄ ſub radicibus collis Viminalis erat, quæ poſtea ex euentu Ianualis uocata eſt, claudere feſtinarent, quia in ipſam hoſtes irruerant, poſtq; eſt clauſa, mox ſpō- tē patefacta eſt: cumq; iterz ac tertio idē cōtigiffet, armati plurimi pro limine, quia claudere nequibant, cuſtodes ſteterunt. Cumq; ex altera parte acerrimo prælio certaretur, ſubito fama ptulit, fuſos à Tatio noſtros. Quam ob cauſam Romani, qui aditū tuebantur, territi profugerunt. Cumq; Sabini per portam patentem irrupturi eſſent, fertur ex æde Iani per hanc portā magnam uim tor- rentiū, undis ſcatentibus erupiffē, multasq; pduellium cateruas aut exuſtas fer- uenti aqua, aut deuoratas rapida uoragine, deperiſſe. Ea re placitum, ut belli tempore, uelut ad urbis auxiliū proſecto deo, fores reſeraretur. Hæc de Iano.

Quo die Saturnalia celebrari conſueuerint, & q̄ primum uno tantum, deinde pluribus diebus ſint celebrata.

Caput .X.

Sed ut ad Saturnalia reuertamur, bellum Saturnalibus ſumere nefas habi- tum. Pœnas à nocente iſdē diebus exigere, piaculare eſt. Apud maiores noſtros Saturnalia die uno ſinebātur, qui erat ad quartumdecimū Cal. Ianuarias. Sed poſtq; C. Cæſar huic menſi duos addidit dies, ſextodecimo cœ- pta celebrari. Ea re factū eſt, ut cum uulguſ ignoraret certū Saturnaliorū diē, nonnulliq; à C. Cæſare inſerto die, & aliū uetere more celebrarent, plures dies Saturnalia numerarentur: licet & apud ueteres opinio ſuerit, ſeptē diebus per- agi Saturnalia, ſi opinio uocanda eſt, quæ idoneis firmatur autoribus. Nouius enim probatiſſimus Atellanarum ſcriptor ait: Olim expectata ueniunt ſeptem Saturnalia. Mummius quoq; qui poſt Nouium & Pomponium diu iacētē artem Atellaniam ſuſcitauit: Noſtri, inquit, maiores uelut bene multa inſtituē- re, hoc optime à frigore fecere ſummo, dies ſeptem Saturnalia. Sed Mallius ait eos qui ſe (ut ſuprà diximus) Saturni nomine & religione defenderant, per tri- duum

Iani uaria cog- nomina.

Nouius Atel- lanarum ſcri- ptor.

A duū festos instituisse dies, & Saturnalia uocauisse. Vnde & Augustus, huius, inq̄t, rei opinionē secutus, in legibus iudiciarijs triduo ferias seruari iussit. Masurius & alij uno die, id est. xiiii. Calē. Ianuarij affuisse Saturnalia crediderunt. Quorū sententiā Fenestella cōfirmat, dicens Aemiliam uirginem decimoquinto Calēdarū Ianuariarū esse damnatā. Quo die si Saturnalia gererent, nec causam omnino dixisset. Deinde adiecit: Sequebant̄ eum diē Saturnalia. Mox ait: Postero autē die q̄ fuit decimustertius Calendarū Ianuariarū, Liciniam uirginem ut causam diceret iussam. ex q̄ ostendit decimotertio Cal. profestum esse. Duodecimo uero feriae sunt diuæ Angeroniæ, cui pontifices in sacello Volupiae sacrum faciūt, quā Verrius Flaccus Angeroniā dici ait, q̄ angores ac animorū sollicitudines propiciata depellat. Masurius adiecit, simulacrum eius deæ ore obligato atq̄ signato in ara Volupiae propterea collocatum, q̄ q̄ suos dolores anxietatesq̄ dissimulant, pueniant patientiæ bñficio ad maximam uoluptatem. Iulius Modestus ideo sacrificari huic deæ dicit, q̄ po. Romanus morbo, qui angina dicit̄, præmissō uoto, sit liberatus. Vndecimo autē Calēdarum feriae sunt Laribus dedicatae, quibus ædem bello Antiochiæ Aemilius Regilius p̄tor in campo Martio curandā uouit decimo Calen. feriae sunt Iouis, quæ appellant̄ Larēntialia. de quibus, quia fabulari liber, hæ sunt opinionēs: Ferūt em̄ regnante Anco, ædituum Herculis per ferias otiantē, deum tesseriis prouocasse, ipso utriusq̄ manū tuēte, adiecta cōditiōne, ut uictus coena scortorūq̄ mulctaret̄. Victore itaq̄ Hercule, illum Accam Larentiam nobilissimum per id tempus scortorū intra ædem inclusisse cum coena, eamq̄ postero die distulisse rumorem, q̄ post cōcubitum dei accepisset munus, ne cōmodum primæ occasionis, cum se domū reciperet, offerendæ aspnaretur. Euenisse itaq̄, ut egressa mox tēplo à Carutio capto eius pulchritudine cōpellaretur, cuius uolūtatem secuta, sumptaq̄ nuptijs, post obitum uiri omnium bonorū eius facta cōpos, cum decederet, po. Romanum nuncupauit hæredem. Et ideo ab Anco in Velabro loco celeberrimo urbis sculpta est, ac solenne sacrificium eidem constitutum, q̄ dijs manibus eius per flaminem sacrificaret̄. Iouicq̄ feriae cōsecratae, quia existimauerunt antiqui animas à Ioue dari, & rursus post mortem eidem reddi. Cato ait, Larentiam meretricio quæstu locupletatā, post excessum suum po. Romano agros Turacem, Semurium, Lincerium, & Solinium reliquisse, & ideo sepulchri magnificentia, & annuæ parentationis honore dignatā. Macer historiarū libro primo, Faustuli cōiugem Accam Larēntiam, Romuli & Remi nutricem esse cōfirmat. Hanc regnante Romulo, Carutio cuidā Tusco diuiti denuptā, auctamq̄ hæreditate uiri, quam post Romulo quē educasset reliq̄t, & ab eo parentalia diemq̄ festum pietatis causa statutum. Ex his ergo omnibus colligi potest, & uno die Saturnalia fuisse, & nō nisi decimoquarto Cal. Ianuariarū celebrata, quo solo die apud ædē Saturni cōuiuio soluto, Saturnalia clamitabant̄, qui dies nunc Opalibus inter Saturnalia deputatur, cum primū Saturno pariter & Opi fuerit ascriptus. Hanc autem deam Opem Saturni cōiugem crediderunt, & ideo hoc mense Saturnalia, itemq̄ Opalia celebrari, qđ Saturnus eiusq̄ uxor, tam frugum q̄ fructuum reptoress esse credantur. Itaq̄ omni iam scetu agrorū coacto, ab hominibus hos deos colī, quasi uitæ cultioris

Gellius libro
6. cap. 7.

autores, quos etiam nonnullos coelum & terram esse persuasum est, Saturnumque à fatu dictum, cuius causa de coelo est: & terram Opem, cuius ope humanae vitae alimēta quaerunt: uel ab opere, pro quod fructus frugesque nascuntur. Huic deae sedentes uota concipiunt, terramque de industria tangunt, demonstrantes ipsam matrem terram esse mortalibus appetendam. Philochorus Saturno & Opi primum in Attica statuisse aram Cecropē dicit, eosque deos pro Ioue terraque coluisse, instituisseque, ut patres familiarum, & frugibus, & fructibus iam coactis, passim cum seruis uelcerent, cum quibus patientiam laboris in colendo rure tolerauerāt, delectari enim deum honore seruorum contemplatu laboris. Hinc est quod ex instituto peregrino, huic deo sacrum apto capite facimus. Abunde iam probasse nos existimo, Saturnalia uno tantum die, id est decimoquarto Calendarum solita celebrari. Sed post in triduum propagata, primum ex adiectis à Caesare huic mēsi diebus, deinde ex edicto Augusti, quod trium dierum ferias Saturnalibus addixit. A decimo sexto igitur coepta in. xiiii. desinunt, quod solo fieri ante consueuerant. Sed Sigillario adiecta celebritas, in. vii. dies discursum publicum, & laetitiam religionis extendit.

Non esse continendam sortem seruorum, cum & dii horum curam gerant, & multos ex his fideles, prouidos, fortes, & philosophos quoque fuisse constat. Tum sigillario origo quae fuerit. Caput .XI.

Tunc Euangelus: Hoc quidem, inquit, iam ferre non possum, quod Praetextatus noster in ingenij sui pompam, & ostentationem loquendi, uel paulo antea honori alicuius dei assignari uoluit, quod serui cum dominis uelcerent, quasi uero curaret diuina de seruis, aut sapiens quisquam domi suae contumeliam tam foedae societatis admittat. uel nunc Sigillaria, quae lusum reptanti adhuc infantiae oscillis fictilibus praebent, retinet officio religionis ascribere. Et quia princeps religiosorum putatur, nonnulla & superstitionis admiscet, quasi uero nobis fas non sit, Praetextato aliquid quando non credere. Hic cum omnes exhorruissent, Praetextatus renidens: Superstitiosum me Euangele, nec dignum cui credat existimes uolo, nisi utriusque tibi rei fide asserta ratio monstrauerit. Et ut primum de seruis loquamur, ioco ne an serio putas esse hominum genus, quod dii immortales nec cura sua nec prudentia dignentur: an forte seruos in hominum numero esse non pateris? Audi igitur quae ista indignatio de serui supplicio caelum penetrauerit. Anno enim post Romam conditam CCCC.LXXIII. Atronius quidam Maximus, seruum suum uerberatum, patibuloque constrictum, ante spectaculi commissionem per circum egit. Ob hanc causam indignatus Iupiter, Annio cuidam per quietem imperauit, ut senatui nuntiaret, non sibi placuisse plenum crudelitatis admissum. Quo dissimulante, filium ipsius mors repentina consumpsit, ac post scdam denuntiationem, ob eandem negligentiam, ipse quoque in subitam corporis debilitatem solutus est. Sic demum ex consilio amicorum leuitica delatus senatui retulit: & uix consummato sermone, sine mora recuperata bona ualitudine, curia pedibus egressus est. Ex senatus itaque consulto, et Meuiam lege, ad propitiandum Iouem additus est illis Circensibus dies: isque instauratus dictus est, non a patibulo (ut quidam putant) Graeco nomine κεν τω σωφει, sed a redintegratione, ut Varroni placet, quae instaurare ait esse instar nouare. Vides quae de seruo ad deorum summam cura puenerit? Tibi autem unde in seruos tantum & tam immane fastidium: quasi non ex ipsa tibi & content, & alant elementis, eundemque spiritum ab eodem principio carpant. Vis tu cogitare eos, quos ius tuum uocas, ipsam

Seruos dijs esse cure.

Seruos non esse continendos a dominis, cum ex ipsa clementis

femini.

A feminibus ortos, eodē frui coelo, æque uiuere, æque mori? Serui sunt, imò homines. Serui sunt, imò cōserui. Si cogitaueris tātundē in utroscq; licere fortunæ, tam tu illū uidere liberæ potes, q̄ ille te seruum. Nescis qua ætate Hecuba seruire cœpit, qua Croesus, qua Darij mater, qua Diogenes, qua Plato ipse? Potestremò, qd̄ ita nomē seruitutis horremus? Seruus est qdem, sed necessitate. Sed fortasse libero animo seruus est. Hoc illi nocebit, si oñderis q̄s non sit. Alius libidini seruit, alius auaritiæ, alius ambitioni, omēs spei, oēs timori. Et certe nulla seruitus turpior q̄ uoluntaria. At nos iugo à fortuna imposto, subiacentem tanq̄ miseræ uilemq; calcamus: qd̄ uero nos nostris ceruicibus inserimus, non patimur rephēdi. Inuenies inter seruos aliquē pecunia fortiorē, inuenies dñm spe lucri oscula alienorū seruorū manibus infigentē. Non ergo fortuna homines æstimabo, sed moribus. Sibi quisq; dat mores, cōditionem casus assignat. Quemadmodū stultus est, q̄ empturus equum, non ipsum inspicit, sed stratum eius ac frenos: sic stultissimus est, qui hominē aut ex ueste, aut ex conditione, q̄ modo uestis nobis circūdata est, æstimandum putat. Non est mi Euāgele, q̄ amicū tm̄ in foro et i curia quæras. Si diligenter attēderis, inuenies & domi. Tu modò uiue cum seruo clementer, comiter quoq; & in sermonē illum, & non nunq̄ in necessariū admitte consilium. Nam & nostri maiores omnem dominis inuidiam, omēm seruis cōtumeliam detrahētes: dominum, patrem familiās: seruos, familiares appellauerunt. Colant ergo te potius serui tui, mihi crede, q̄ timeant. Dicit aliq̄s nunc me dominos de fastigio suo deicere, & qd̄dammodo ad pileū seruos uocare, q̄s debere dixi magis colere q̄ timere. Hæc q̄ senserit, obliuiscet id dominis paræ non esse, quod dñs satis est. Deinde, qui colitur, etiam amat, non potest amor cum timore misceri. Vnde putas arrogantissimum illud manasse prouerbiū, quod iactat: Totidem nobis hostes esse q̄t seruos? Non habemus illos hostes, sed facimus, cum in illos supbissimi, cōtumeliosissimi, crudelissimi sumus, & ad rabiem nos cogunt puenire deliciæ, ut quicquid nō ex uoluntate respōdit, iram furoremq; euocet. Dñi em̄ animos induimus tyrannorū, & non quantū decet, sed q̄tum libet, exercere uolumus in seruos. Nam (ut cætera crudelitatis gn̄a præteream) sunt q̄ dum se mēfæ copijs & auiditate distēdunt, circumstantibus seruis mouere labra, ne in hoc quidem ut loquant, licere pmittunt. Virga murmur omē compescit, & ne fortuita quidē sine vberibus excepta sunt. Tussis, sternutamentū, singultus, magno malo luitur. Sic fit, ut isti de domino loquant, quibus coram dño loqui non licet. At illi quibus nō tantū præsentibus dominis, sed cum ipsis sermo erat, quorum os non cōsuebatur, parati erant pro domino porrigere ceruicē, & periculū imminens in caput suū uertere. In conuiujs loquebantur, sed in tormentis tacebant.

constet, q̄ seruitus nō hoim sed fortune sit uitium.

Cur serui dominis interdū hostes.

Al. domi.

Seruorū in domos fidelitas

D Vis exercitas in seruili pectore uirtutes recēseamus? Primus tibi Vrbinus occurrat, q̄ cum iussus occidi in Reatino lateret, latebris proditis, unus ex seruis, anulo eius & ueste insignitus, in cubiculo ad quod irruebant qui psequerantur, pro domino iacuit: militibusq; ingrediētibus ceruicem p̄buit, & ictū tanq̄ Vrbinus excepit. Vrbinus postea restitutus, monumentū ei fecit, titulo descriptionis, qui tantū meritum loqueretur, addito. Aesopus libertus Demosthenis, conscius adulteri, qd̄ cum Iulia patronus admiserat, tortus diutissime

perseueravit non prodere patronum, donec alijs coarguentibus cōscijs, Demosthenes ipse fateret. Et ne existimes ab uno facile celari posse secretum, Labicum ope libertorū latentem, ut indicarent liberti, nullo tormentorū gñe compulsi sunt. Ac ne quis libertos dicat hanc fidem bñficio potius libertatis acceptæ, q̄ ingenio debuisse, accipe serui in dñm benignitatem, cum ipse à dño puniretur. Antium em̄ Restionē proscrip̄tū, solumq̄ nocte fugientem, diripientibus bona eius alijs, seruus cōpeditus inscripta fronte, cum post damnationem dñi aliena esset solutus custodia, fugiētem persecutus est: hortatusq̄ ne se timeret, sciētem contumeliā suam fortunæ imputandā esse, non dño: abditumq̄ ministerio suo aluit. Cum deinde psequentes adesse sensisset, senem, quē casus obtulit, iugulauit, & in constructā pyrā coniecit: qua accensa, occurrit eis q̄ Restionē quærebāt, dicens dānatum sibi poenas luisse, multo acrius à se uexatum, q̄ ipse uexarat: & fide habita, Restio liberatus est. Cepionē quoq̄, q̄ in Augusti necē fuerat animatus, postq̄ detecto scelere dānatus est, seruus ad Tiberim in cista detulit, p̄ectumq̄ Hostiā in agrum Laurentem, ad uillā p̄ris nocturno itinere perduxit. Cum is deinde nauigationis naufragio unā expulsum dominum Neapoli dissimulāter occuluit: exceptusq̄ à centurione, nec pretio, nec minis, ut dñm proderet, potuit adduci. Asinio etiā Pollione acerbe cogente Pataunos, ut pecuniā & arma conferrent, dominisq̄ ob hoc latentibus, p̄mio seruis cum libertate proposito, qui dños suos proderēt, cōstat seruorū nullum uictum p̄mio dñm prodidisse. Audi in seruis, nō fidē rātum, sed & focundum bonæ inuentionis ingeniū. Cum premeret obsidio Grumentū, serui relicta domina, ad hostes trāsugerunt. Capto deinde oppido, impetum in domū habita cōspiratione fecerunt, & extraxerunt dominā, uultu poenā mināte, ac uoce obuijs asserente, q̄ tandem sibi data esset copia crudelem dominā puniendī, raptāq̄ quasi ad supplicium, obsequijs plenīs pietate tutati sunt. Vide in hac fortuna etiā magnanimitatē, exitum mortis ludibrio p̄ferentem. Cluentiū Pelignum Italicensem, cōprehensum à cohortibus suis, ne Pompeio traderet, seruus eius occidit: ac se ne domino superstes fieret, interemit. C. Gracchum ex Auentino fugientem Euporus seruus, uel (ut quidā tradunt) Philocrates, dum aliqua spes salutis erat, indiuisus comes qua potuit ratione tutatus est. Sup̄ ocisum deinde animā scissis proprio uulnere uisceribus effudit. Ipsum P. Scipionem Africani p̄rem, postq̄ cum Annibale conflixerat, saucium in equum seruus imposuit, & cæteris deserentibus, solus in castra perduxit. Parum fuerit dominis p̄stitisse uiuentibus. Quid q̄ in his quoq̄ exigendæ uindictæ reperitur animositas? Nā Seleuci regis seruus, cum seruiret amico eius, à quo dominus fuerat interemptus, coenātem in ultionem domini confodit. Quid q̄ duras uirtutes, quæ inter nobiles quoq̄ unicè claræ sunt, in uno uideo fuisse mācipio, imperium regendī peritiā, & imperiū contemnendī magnanimitatē? Anaxilaus em̄ Messenius, qui Messanā in Sicilia condidit, fuit Rhegynorum tyrannus. Is cum paruos relinqueret liberos, Mycitho seruo suo commendasse contentus est. Is tutelā sancte gessit, imperiumq̄ tā clementer obtinuit, ut Rhegyni à seruo regi non dedignarētur. Perductis deinde in ætatem pueris, & bona & imperiū tradidit. Ipse paruo uiatico sumpto profectus est, et Olympiæ cum sum-

summa tranquillitate cōsenuit. Quid etiā in cōmune seruilis fortuna profuerit,
 A non paucis docet. Bello Punico, cum deessent qui scriberētur, serui pro domi-
 nis pugnuros se polliciti, in ciuitatē recepti sunt: & Volones (qa spōtē hoc uo-
 luerunt) appellati. Ad Cannas quoq; uictis Romanis, octo milia seruorū em-
 pra militauerunt. Cumq; minoris captiui redimi possent, maluit se resp. seruis
 in tāta tēpestare cōmittere. Sed & post calamitatē apud Thrasumenum notae
 cladis acceptam, libertini quoq; in sacramentū uocati sunt. Bello sociali, cohort
 tium duodecim ex libertinis cōscriptarū opera memorabilis uirtutis apparuit.
 Cæsare cum milites in amissorū locū substitueret, seruos quoq; ab amicis ac-
 cepisse, & eorū forti opera usum esse comperimus. Cæsar Augustus in Ger-
 mania & Illyrico cohortes libertinorū cōplures legit, quas uoluntarias appel-
 B lauit. Ac ne putes hęc in nostra tantū contigisse rep. Borysthenidæ oppu-
 gnante Zopyrione, seruis, libertis, dataq; ciuitate peregrinis, & factis tabulis
 nouis, hostē sustinere potuerūt. Cleomenes Lacedæmonius, cum mille & qu-
 genti soli Lacedæmonij qui arma ferre possent, supfuissent, ex seruis manumif-
 sis bellatorū nouem milia conscripsit. Athenienses quoq; cōsumptis publicis
 opibus, seruis libertatem dederunt. Ac ne in solo uirili sexu extimes inter ser-
 uos extitisse uirtutes, accipe ancillarū factū non minus memorabile: ac ne quo
 utilius reip. in ulla nobilitate reperias. Nonis Iulij diem festum esse ancillarū,
 tam uulgo notum est, ut nec origo, nec causa celebritatis ignota sit. Iunoni em
 Caprotinæ die illo liberæ pariter ancillæq; sacrificant sub arbore caprifico, in
 C memoriā benignæ uirtutis, quæ ancillarum animis pro cōseruatione publicæ
 dignitatis apparuit. Nā post urbē captam, cū sedatus esset Gallicus motus, res
 uero publica esset ad tenue deducta, finitimi opportunitatem inuadēdi Roma-
 ni nominis aucupati, præfecerunt sibi Posthumiū Liuium Fidenatium dicta-
 torem. Qui mandatis ad senatū missis, postulauit, ut si uellent reliqas suæ ciui-
 tatis manere, matress familiarū sibi & uirgines dederētur. Cumq; patres essent in
 ancipiti deliberatione suspēsi, ancilla nomine Tutela seu Philotis, pollicita est,
 se cum cæteris ancillis, sub nomine dominarū ad hostes iturā: habituq; matrū-
 familiās & uirginū sumpto, hostibus cum prosequentium lachrymis ad fidem
 doloris ingestæ sunt. Quæ cū à Liuiio in castris distributæ fuissent, uiros plu-
 D rimo uino prouocauerunt, diē festum apud se esse simulantes. Quibus sopora-
 tis, ex arbore caprifico quæ castris erat proxima, signum Romanis dederunt:
 qui cum repentina incursione superassent, memor beneficij senatus, omnes an-
 cillas manu iussit emitti: dotemq; eis ex publico fecit, & ornatum quo tūc erāt
 usæ, gestare concessit, diemq; ipsum Nonas Caprotinas nuncupauit, ab illo ca-
 prifico ex qua signum uictoriæ ceperunt: sacrificiumq; statuit annua solennita-
 te celebrandū, cui lac quod ex caprifico manat, propter memoriā facti pceden-
 tis adhibet. Sed nec ad philosophandum ineptum, uel impar seruile ingeniū
 fuit. Phædon ex cohorte Socratica, Socraticq; & Platoni per familiaris, adeo, ut
 Plato eius nomini librum illum diuinum de immortalitate animæ dicaret, ser-
 uus fuit, forma atq; ingenio liberali. Hunc Cebes Socraticus, hortāte Socrate,
 emissee dicitur, habuisseq; in philosophiæ disciplinis. Atq; is postea philoso-
 phus illustris emerit, sermonesq; eius de Socrate admodū elegātes leguntur.

Seruorū op-
 fortitudoq; in
 bellis.

Ancillarū sa-
 cinus insigne.

Serui philoso-
 phi.

Ex Cellio. li. 2.
 cap. 18.

Alij

Apud Gelli. li.
-2. ca. 18. Mus
legitur.

Alij quoq; nō pauci serui fuerunt, q; pōst philosophi clari extiterunt. Ex q; bus ille Menippus fuit, cuius libros M. Varro in satyris æmulatus est, quas alij cynicas, ipse appellauit Menippeas. Sed & Philostrati pipatetici seruus, Polus, & Zenonis stoici seruus, q; Perseus uocatus est: & Epicuri, cui Mys nomē fuit, philosophi nō incelebres illa ætate uixerunt. Diogenes etiā cynicus, licet ex libertate in seruitutē uenum ierat: quē cū emere uellet Xenia des Corinthius, & qd artificij nouisset pcontatus esset: noui, inq; t, Diogenes, hoībus liberis imperare. Tunc Xenia des responsū eius miratus, emisit manu: filiosq; suos tradens, accipe (inquit) liberos meos quibus imperes. De Epicteto aut philosopho nobili, q; is quoq; seruus fuit, recentior est memoria, q; ut possit int̄ obliterata nesciri. Cuius etiā de se scripti duo uersus feruntur, ex quibus illud latent̄ intelligas, non oīno dijs exosos esse, q; in hac uita cum ærumnarū uarietate luctantur: sed esse arcanas causas, ad quas paucorū potuit peruenire curiositas.

Δὲλαθ̄ ἐπικτ̄τ̄θ̄ γινόμελιν, καὶ σώματι πηρός,
καὶ πένιν ἴσθ̄, καὶ εἰλ̄θ̄ ἀδυνάτοις.

Sigillariorum
origo que sue
rit.

Habes (ut opinor) assertum, non esse fastidio despiciēdum seruile nomen, cū & Iouē tetigerit cura de seruo: & multos ex his fideles, prouidos, fortes, & philosophos etiam extitisse constiterit. Nunc de sigillaribus, ne ridenda me potius existimes q; sancta dixisse, paucis recensendum est. Epicadus refert, Herculem occiso Geryone, cū uictor p Italiā armenta duxisset, pōte, q; nunc sublicius dicit̄, ad tempus instructo, hoīm simulacra pro numero sociorū, q; casu pegrinatiois amiserat, in fluuiū demississe: ut aqua sc̄da in mare deuecta, pro corporibus defunctorū ueluti patrijs sedibus redderent̄: & in usum talia simulacra fingendi inter sacra māsisse. Sed mihi huius rei illa origo yior extimat̄, quā paulo antē meminī retulisse, Pelasgos postq; felicior interpretatio, capita, nō uiuentium, sed fictilia: & φωτὸς æstimationem, nō solum hoīm, sed etiā lumen significare docuisset, cœpisse Saturno cereos potius accēdere: & in sacellū Ditis aræ Saturni cohærens oscilla quædā pro suis capitibus ferre. Ex illo traditū, ut cerei Saturnalibus misstarentur, & sigilla arte fictili fingerētur, ac uenalia pararentur, q; homines pro se atq; suis piaculū pro Dite Saturno facerent. Ideo Saturnalibus talium commerciorū celebritas cœpta, septem occupat dies, q; tantum feriatos facit esse, nō festos omēs. Nā medio, id est decimotertio Calendas festū probauimus: & alijs hoc assercionibus ab his probatū est, q; rationem anni, mensium, dierumq; & ordinationem à Cæsare digestam plenius retulerūt. H

Quomodo annum ordinarit populus.

Caput .XII.

Anni incertitudo.

CVm̄q; hic finē loquendi facere uellet, subiecit Aurelius Symmachus, perge mi Prætextate eloquio tam dulci de anno quoq; edisertare, antequam experiaris molestiam consulentis, si quis fortē de præsentibus ignorat, quo ordine uel apud priscos fuerit, uel certioribus postea regulis inuatus sit: ad quod discendum, ipse mihi uideris audientium animos incitasse, de diebus mensi additis disserendo. Tum ille eodem ductu orandi reliqua cōtextit. Anni certus modus apud solos semper Aegyptios fuit: Aliarum gentiū dispari numero. pari errore nutabat. Et ut cōtentus sim referendo paucarum morem regionum, Arcades annum suum tribus mensibus explicabāt,

Acar-

A Acarnanes sex, Græci reliq̄ trecentis quinquagintaquatuor diebus annū propriū cōputabant. Non igit̄ mirū in hac uarietate Romanos quoq̄ olim autore Romulo, annū suum decem habuisse mensibus ordinatū: q̄a annus à Martio incipiebat, & cōficiebat̄ diebus CCC.III. Vt sex q̄dem mēses, id est Aprilis, Iunius, Sextilis, Septēber, Nouēber, Decēber tricenūm essent dierū: quatuor ꝑ̄o, Martius, Maius, Quintilis, October, tricenis & singulis expedirētur, q̄ hodieq̄ septimanas habēt Nonas, cæteri q̄ntanas. Septimanas aut̄ hñtibus ab Idibus reuertebant̄ Calendæ ad diē septimūdecimū. Verū hñtibus q̄ntanas, ad decimū octauū remeabat̄ initiū Calendarū. Hæc fuit Romuli ordinatio, q̄ primum anni mensem genitori suo Marti dicauit, quē mensem anni primum fuisse, uel ex hoc maxime probat̄, q̄ ab ipso Quintilis q̄ntus est, & deinceps pro numero noīabantur. Huius etiā die prima, ignē nouum Vestæ aris accendebāt, ut incipiēte anno, cura denuo seruādi nouati ignis incipet. Eodem quoq̄ ingrediente mense, tā in regia curiūsq̄, atq̄ flaminum domibus, laureæ ueteres nouis laureis mutabant̄. Eodē quoq̄ mense & publicè & priuatim ad Annam perennā sacrificatū itur, ut annare pennarūq̄ cōmode liceat. Hoc mēse mercedes exoluebāt magistris, quas cōpletus annus deberi fecit. Comitia aut̄ spicabant̄, uectigalia locabant̄. Et seruis cœnas apponebāt matronæ, ut dñi Saturnalibus. Illæ ut principio anni ad prōptum obsequium honore seruos inuiterent, hi q̄a gratiam p̄fecti opis exoluerent. Secundum mēsem noīauit Aprilē, ut q̄dam putant, cum aspiratione, quasi Aphrilem, à spuma quā Græci uocant ἀφροί, unde orta Venus creditur. Et hanc Romuli asserunt fuisse rationē, ut primum quidē mensem à patre suo Marte, secundum ab Aenææ matre Venere nominaret: & hi potissimūm anni principia seruarent, à quibus esset Romani nominis origo, cum hodie quoq̄ in sacris Martē, patrem: Venerē, genitricem uocemus. Alij putant Romulum uel altiore prudentia, uel certi numinis prouidentia, ita primos ordinasse menses, ut cum p̄cedens Marti esset dictus, deo plerumq̄ hoīm necatori, ut Homerus ait naturæ cōsciū, ὄρεσ ἀρεσ θρονολοιγέ, μισοφόνε πείχεται πλῆθη, secundus Veneri dicaret̄, q̄ uim eius, quasi bñfica leniret. Nā & in duodecim zodiaci signis, quorū certa certorū numinū domicilia credunt̄, cum primum signum aries Marti assignatus sit, sequens mox Venere, id est taurus, accepit. Et rursum è regione scorpūs ita diuisus est, ut deo esset utriq̄ communis. Nec existimat̄ cœlesti ratione carere ipsa diuisio. Siquidē aculeo uelut potentissimo telo pars armata posterior, domicilium Martis est: Priorem uero partem, cui ζυγός apud Græcos nomē est, nos libram uocamus. Venus accepit, q̄ uelut iugo cōcordi iungit matrimonia, amicitiasq̄ cōponit, Sed Cingius in eo libro quem de fastis reliquit, ait imperitè quosdam opinari Aprilē mensem antiquos à Venere dixisse: cum nullus dies festus, nullumq̄ sacrificium insigne Veneri per hunc mēsem à maioribus institutum sit. Sed ne in carminibus quidem Saliorū Veneris ulla, ut cæterorum cœlestium, laus celebratur. Cingio etiam Varro consentit, affirmās nomen Veneris ne sub regibus q̄dem apud Romanos, uel Latinum, uel Græcum fuisse, & ideo non potuisse mensem à Venere nominari: sed cum ferè ante ægnoctium uernum triste sit cœlum & nubibus obductum, sed & mare nauigātibus clausum, terræ etiā ipsæ

Primus mensis, Martius.

Secundus, Aprilis:

ipsæ aut aqua, aut pruina, aut niuibus cōtegan̄, eaq̄ oīa uerno, id ē hoc mensē, apiantur: arbores q̄q̄, nec minus cætera q̄ cōtinet terra, apire se in germē inci-
piāt: ab his oībus mensem Aprilem dici meritō credendū, quasi Aperilē: sicut
apud Atheniēses ἀπριλιος idē mēsis uocat̄, ab eo q̄ hoc tēpore cūcta florescāt.
Nō tñ negat Verrius Flaccus hoc die postea cōstitutū, ut matronæ Veneri sa-
crum facerēt, cuius rei causam, q̄a huic loco nō cōuenit, p̄tereundum est.

Tertius, Ma-
ius.

Maium Romulus tertiū posuit, de cuius nomine inter autores lata dissiē-
tio est. Nā Fuluius Nobilior in fastis, q̄s in æde Herculis musarū posuit, Romu-
lum dicit postq̄ populū in maiores iunioresq̄ diuisit, ut altera pars consilio, al-
tera armis remp. tueretur, in honorem utriusq̄ partis, hunc Maium, sequētem
Iunium mensem uocasse. Sunt q̄ hunc mensem ad nostros fastos à Tusculanis
transisse cōmemorent, apud q̄s nunc quoq̄ uocat̄ deus Maius, qui est Iupiter,
à magnitudine scilicet ac maiestate dictus. Cingius mensem nominatum putat
à Maia, quam Vulcani dixit uxorem, argumentoq̄ uitē, qđ flamen Vulcani
Cal. Maijs huic deæ rem diuinā facit. Sed Piso uxorem Vulcani Maieſtam
non Maiā dicit uocari. Cōtendunt alij Maiam Mercurij matrem mensi nomē
dedisse, hinc maxime probantes, q̄ hoc mense mercatores omēs Maiæ pariter
Mercurioq̄ sacrificant. Affirmant qdam, quibus Cornelius Labeo consentit,
hanc Maiā cui mense Maio res diuina celebratur, terrā esse, hoc adeptam no-
men à magnitudine, sicut & mater magna in sacris uocatur: assertionemq̄ exti-
mationis suæ etiam hinc colligunt, q̄ sus p̄gnans ei maçtat̄, quæ hostia est pro-
pria terræ. Et Mercurium ideo illi in sacris adiungi dicunt, q̄a uox nascenti ho-
mini terræ contactu datur. Scimus aut̄ Mercurium uocis & sermonis poten-
tem. Autor est Cornelius Labeo, huic Maiæ, id est terræ, ædem Calen. Maijs
dedicatā, sub nomine Bonæ deæ. Et eandem esse Bonā deam & terram, ex ipso
ritu occultiore sacrorū doceri posse confirmat. Hanc eandem etiā Bonam, Fau-
namq̄, Opemq̄ & Fatuam, pōtificum libris indigitari. Bonam, q̄ om̄ium no-
bis ad uictum bonorū causa est: Faunā, q̄ om̄i usui animantium fauet: Opē, q̄
ipsius auxilio uita cōstet: Fatuā à fando, q̄ (ut suprā diximus) infantes partu edi-
ti, non prius uocem edunt, q̄ attigerint terram. Sunt qui dicant hanc deam po-
tentiam habere Iunonis, ideoq̄ regale sceptrū in sinistra manu ei additū. Ean-
dem alij Proserpinā credunt, porcaq̄ ei rem diuinam fieri, quia segetem quam
Ceres mortalibus tribuit, porca depasta est. Alij *χρὸνίου ἐνδόνου*. Bœotij Semelā
credunt, necnō eandem Fauni filiā dicunt: obstitisseq̄ uoluntati patris in amo-
rem suum lapsi, ut & uirga myrtea ab eo uerberaret̄, cum desiderio patris nec
uino ab eodem pressa celsisset. Transfigurasse se tamen in serpentem pater cre-
ditur, & coisse cum filia. Horum omnium hoc proferunt indicij, q̄ uirgā myr-
team in templo haberi nefas sit: q̄ super caput eius extendatur uitis, qua maxi-
me eam pater decipere tentauit: q̄ uinum in templum eius non suo nomine so-
leat inferri, sed uas in quo uinum inditum sit, mellarium nominetur, & uinum
lac nuncupet̄: serpentesq̄ in templo eius nec terrentes, nec timentes indifferen-
ter appareant. Quidam Medeam putant, quod in æde eius om̄e genus herba-
rum sit, ex quibus antistites dant plerunq̄ medicinas: & quod templum eius
uirum introire non liceat, propter iniuriam quam ab ingrato uiro Iasone per-
pessa

A pessa ē. Hæc apud Græcos *ἡ δὸς γυναικεία* dicitur, quā Varro filiā Fauni tradidit, adeo pudicā, ut extra *γυναικωσίῳ* nunquā sit egressa, nec nomē eius in publico fuerit auditū, nec uirū unquā uiderit, uel à uiro uisa sit: ppter quā nec uir tēplum eius ingrediūt. Vñ & mulieres in Italia sacro Herculis nō licet interesse, qā Herculi (cum boues Geryonis p Italiae agros duceret) sitiētī respōdit mulier, aquam se non posse p̄stare, q̄ foeminarū deā celebrareēt dies, nec ex eo apparatu uiris gustare fas esset. Propter quā Hercules facturus sacrū, detestatus est p̄sentiam foeminarū, & Potitio ac Pinario sacrorū custodibus iussit, ne mulierem interesse pmitterent. Ecce occasio noīs, quo Maiā esse eandē, & terrā, & Bonam deam diximus, coēgit nos de Bona dea quæcunq̄ comperimus protulisse.

B Iunius Maiū sequitur, aut ex parte populi (ut suprā diximus) nominatus, aut (ut Cingius arbitrat) q̄ Iunonius apud Latinos antē uocitatus, diuq̄ apud Arietinos, Prænestinosq̄ hac appellatione in fastos relatus sit: adeo, ut (sicut Nisus in cōmentarijs fastorū dicit) apud maiores q̄q̄ nros hæc appellatio mensis diu manserit: sed post detritis quibusdā lris, ex Iunonio Iunius dictus sit. Nā & ædes Iunoni Moneræ Cal. Iunijū dedicata est. Nōnulli putauerunt Iuniū mensē à Iunio Bruto, q̄ primus Romæ cōsul factus est, noiātum: q̄ hoc mense, id ē Calendis Iunijū, pulso Tarq̄nio, sacrum Carnæ deæ in Cælio mōte uoti reus fecerit. Hanc deā uitalibus humanis p̄esse credunt. Ab ea deniq̄ petiūt, ut iecinora & corda, quæq̄ sunt intrinsecus uiscera, salua cōseruet. Et qā cordis bñficio, cuius dissimulatione Brutus habebat idoneus emēdationi publici status, extitit, hanc deā quæ uitalibus præest, tēplo sacrauit. Cui pulte fabaria & larido sacrificat, q̄ uires maxime his rebus corporis roborent. Nā & Calēdæ Iunijæ, fabariae uulgo uocant: qā hoc mēse adultæ fabæ diuinis rebus adhibentur.

C Sequitur Iulius, qui cū secundum Romuli ordinationem Martio anni tenente principium, Quintilis à numero uocaretur: nihilominus tamen etiā post præpositos à Numa Ianuarium ac Februarium, retinuit nomen, cum nō uideretur iam quintus esse, sed septimus. Sed postea in honorē Iulij Cæsaris dictatoris, legē ferentē M. Antonio Marci filio consule, Iulius appellatus est: quod hoc mense, ad quartum Idus Quintilis, Iulius procreatus sit.

D Augustus deinde est, qui Sextilis antea uocabatur, donec honori Augusti daretur ex senatusconsulto, cuius uerba subieci: Cum imperator Cæsar Augustus mense Sextili, & primum consulatum inierit, & triumphos tres in urbem intulerit, & ex Ianiculo legiones deductæ secutæq̄ sint eius auspicia ac fidē, & Aegyptus hoc mense in potestatē po. Romani redacta sit, finisq̄ hoc mense belis ciuilibus impositus sit, atq̄ ob has causas hic mensis huic impio felicissimus sit ac fuerit, placere senatui, ut hic mēsis Augustus appelletur. Idem plebiscitum factum ob eandem rem, Sex. Pacubio tribuno plebem rogante.

Mēsis septēber principalē sibi retinet appellationē, ex Germanici appellationē. Octobrē uero suo noīe Domitianus inuaserat. Sed ubi infaustū uocabulū ex omī ære uel saxo placuit eradi, mēses quoq̄ usurpatione tyrannicæ appellationis exuti sunt. Cautio postea principū cæterorū diri ominis infausta uitantiū, mensibus à Septēbri usq̄ ad Decembrē prisca noīa referuauit.

Hæc fuit à Romulo annua ordinata dimēsiō, q̄ (sicut suprā iā diximus) annū decē

Quartus, Iunius.

Quintus, Iulius: qui ante dicitur fuisse quintilis.

Sextus, Augustus: qui antea Sextilis.

Septimus, Septēber.

Octauus, october: cui Nouēber, Decēberq̄ succedunt.

decem mensium, dierum uero quatuor & trecentorum habendum esse constituit: mensesq; ita disposuit, ut quatuor ex his tricenos & singulos, sex uero tricenos haberent dies. Sed cum is numerus neq; solis cursui, neq; lunæ rationibus conueniret, nonnunq; usu ueniebat, ut frigus anni æstiuis mensibus, & cōtrā calor hyemalibus proueniret. Quod ubi contigisset, tantum dierum sine ullo mensis nomine patiebantur assumi, quantum ad id anni tempus adduceret, quo cœli habitus instanti mensi aptus inueniretur.

De ordinatione anni p̄ Numā, et quæ causa fuerit intercalādi, quoq; tpe primū intercalatū sit. Ca. XIII.

*Anni diuisio p̄
Numam.*

Sed secutus Numa, quantum sub cœlo rudi & seculo adhuc impolito, solo ingenio magistro comprehendere potuit: uel quia Græcorū obseruatione forsan instructus est, quinquaginta dies addidit, ut in trecentos quinquagintaquatuor dies, quibus duodecim lunæ cursus confici credidit, annos extendere: atque his quinquaginta à se additis, adiecit alios sex, retractos illis sex mensibus, qui triginta habebāt dies, id est de singulis singulos: factosq; quinquaginta & sex dies, in duos nouos mēses pari ratiōe diuisit: ac de duobus priorum Ianuarius nuncupauit, primumq; anni esse uoluit, tāquam bicipitis dei mensem, respiciētem ac prospicientem transacti anni finem, futuriq; principia. Secundum dicauit Februo deo, qui lustrationum potens creditur. Lustrari autem eo mense ciuitatē necesse erat, quo statuit, ut iusta dijs manibus soluerentur.

Numæ ordinationem finitimi mox secuti, totidem diebus, totidemq; mensibus, ut Pompilio placuit, annū suum computare cœperūt. Sed hoc solo discrepabant, qd̄ menses undetricenos, tricenumq; in numero alternauerūt. Paulo post Numa in honorem imparis numeri, secretū hoc & ante Pythagorā parturiente natura, unum adiecit diem, quē Ianuario dedit, ut tam in anno q̄ in mensibus singulis, præter unum Februariū, impar numerus seruaretur. Nam quia duodecim menses, si singuli aut pari aut impari numero putarētur, consummationem parem facerent: unus pari numero institutus, uniuersam putationē imparē fecit. Ianuarius igit, Aprilis, Iunius, Sextilis, September, Nouember, December, undetricenis censebantur diebus, & quintanas Nonas habebāt. Ac post Idus in omnibus septēdecim ad Calendas computabant. Martius uero, Maius, Quintilis, & October, dies tricenos singulos possidebant. Nonæ in his septimanae erāt. Similiterq; post Idus, decē & septē dies in singulis, usq; ad sequentes Calēdas computabant. Sed solus Februarius uiginti & octo retinuit dies, quasi inferis & diminutio & par numerus conueniret.

Intercalationis causa.

Cum ergo Romani ex hac distributione Pompilij, ad lunæ cursum, sicut Græci, annū propriū computarēt, necessariò & intercalarem mensem instituerunt more Græcorū. Nā & Græci cū animaduertent, temerè se trecentis quinquagintaquatuor diebus ordinasse annū, qm̄ appareret de solis cursu, qui trecentis sexagintaquē diebus & quadrāte zodiacū conficit, deesse anno suo undecim dies & quadrantē, intercalares statuta ratiōe cōmentī sunt: ita ut octauoq; anno nonaginta dies, ex quibus tres mēses tricenum dierū cōposuerūt, intercalaret. Id Græci fecerunt, qm̄ erat oposum atq; difficile, oibus annis undecim dies & quadrantē intercalare. Itaq; maluerūt hūc numerū octies multiplicare, & nonaginta dies, qui nascuntur si quadrās cū diebus undecim octies cōponat, inferere,

inferere, in tres menses (ut diximus) distribuēdos. Hos dies *ἑπτὰ μῆνες*, menses uero *ἑπτὰ μῆνες* appellabant. Hunc ergo ordinē Romanis quoq; imitari placuit, sed frustra: quippe fugit eos, diem unum (sicut supra admonuimus) additum à se ad Græcū numerū, in honorē imparis numeri. Ea re p̄ octenniū cōuenire numerus atq; ordo non poterat. Sed nondum hoc errore compto, p̄ octo annos, nonaginta quasi supfundendos Græcorū exemplo computabant dies: alternisq; annis binos & uicenos, alternis ternos uicenosq; intercalares expēlabant intercalationibus quatuor. Sed octauo quoq; anno, intercalatores octo affluebant dies ex singulis, quibus uertentis anni numerū apud Romanos super Græcum abūdasse iam diximus. Hoc quoq; errore iam cognito, hæc species emendationis inducta est: Tertio quoq; octennio ita intercalandos dispensabant dies, ut non nonaginta, sed sexaginta sex intercalarent, cōpensatis uiginti quatuor diebus pro illis, qui per totidem annos supra Græcorū numerū creuerant. Om̄i autem intercalationi mensis Februarius deputatus est, quoniam is ultimus anni erat. Quā etiam ipsum de Græcorū imitatione faciebant. Nam & illi ultimo anni sui mensi, supfluos interserebant dies, ut refert Glaucippus, qui de sacris Atheniensium scripsit. Verū una re à Græcis differebant: nam illi confecto ultimo mense, Romani non confecto Febuario, sed post uigesimum tertium diem intercalabant, terminalibus scilicet iam factis. Deinde reliquos Februarii mensis dies, quæ erant quinque, post intercalationem subiungebant: credo uetere religionis suæ more, ut Februarium omnino Martius sequeretur.

Sed cum sæpe eueniret, ut nūdinæ modò in anni principem diem, modò in Nonas caderent (utrunq; autē principio reip. putabatur) remedium quo hoc auerteret excogitatum est. Quod aperiemus, si prius ostenderit, cur nundinæ uel primis Calēdis, uel Nonis om̄ibus cauebantur. Nam quoties incipiente anno, dies coepit quæ adiectus est nūdinis, om̄is ille annus infaultis casibus luctuosus fuit, maximeq; Lepidiano tumultu opinio ista firmata est.

Nonis autē conuentus uniuersæ multitudinis uitandus existimabatur, quoniam po. Romanus, exactis etiam regibus, diem hūc Nonarū maxime celebrabat, quem natalē Ser. Tullij existimabant. Quia cum incertū esset, quæ mēse Ser. Tullius natus esset, Nonis tamē natum esse cōstaret, om̄es Nonas celebri notitia frequentabāt. Veritos ergo quæ diebus p̄erant, ne quæ nundinis collecta uniuersitas ob regis desiderium nouaret, cauisse, ut Nonæ à nundinis segregarent. Vnde dies ille, quæ abundare annum diximus, eorū est p̄missus arbitrio, qui factis p̄erant, ut cum uellent intercalaret: dummodo eum in medio terminaliorū, uel mensis intercalaris ita locarent, ut à suspecto die celebritatem auerterent nundinarū. Atq; hoc est, quæ quidā ueterū rerulerunt, non solum mensem apud Romanos, uerum etiam diem intercalarem fuisse.

Quando autē primum intercalatum sit, uariè refert, & Macer quædam Licini us eius rei originē Romulo assignat. Antias lib. ii. Numā Pompiliū sacrorū causa id inuenisse cōtendit. Iunius Ser. Tullium regē, primum intercalasse commemorat, à quæ & nundinas institutas Varroni placet. Tuditanus refert lib. iii. magistratum, decē uiros qui decem tabulis duas addiderunt, de intercalando populum rogasse. Cassius eosdem scribit autores. Flauius id egisse M. consul-

De nundinarum die.

Quo tempore primum intercalatum sit.

h lem di-

lem dicit, ab urbe condita anno quingentesimosexagesimosecundo, inito mox bello Aetolico. Sed hoc arguit Varro, scribendo antiquissimam legem fuisse incisam in columna aërea, à L. Pinatio & Furio consulibus, cui mentio intercalaris ascribitur. Hæc de intercalandi principio satis relata sint.

Quem in modum, primum Iulius, deinde Augustus Cæsares annum correxerint. Cap. .XIII.

VERZ fuit tempus, cum propter supstitutionem intercalatio omnis ommissa est, nonnunq̄ uero p̄ gratiã sacerdotũ, q̄ cum publicanis proferr̄i, uel imminui cõsultò anni dies uolebãt: modò auctio, modò retractio di erũ proueniebat, & sub specie obseruationis, emergebat maior cõfusionis occasio. Sed postea C. Cæsar oẽm hanc inconstantia temporũ, uagã adhuc & incertã, in ordinẽ statutæ definitionis coëgit, adnitẽti sibi M. Fauio scriba, q̄ scriptos dies singulos ita ad dictatorẽ retulit, ut & ordo eorum inueniri facillime posset, & inuento certus status pseueraret. Ergo C. Cæsar exordiũ nouæ ordinationis initurus, dies omnes q̄ confusionẽ adhuc poterãt facere, cõsumpsit: eaq̄ re factũ est, ut annus cõfusionis ultimus, in .CCCC.XLIII. dies protenderet. Post hoc imitatus Aegyptios, solos diuinarũ rerũ omniũ conscios, ad numerũ solis, q̄ diebus. CCC.LXV. & quadrante cursum conficit, annũ dirigere contendit. Nã sicut lunaris annus mēsis est, q̄a luna paulo minus q̄ mensem in zodiaci circuitione cõsumit, ita solis annus hoc dieꝝ numero colligendus est quẽ pagit, dum ad id signum se denuo uertit, ex q̄ digressus est, unde annus uertẽs uocat, & habet magnus, cũ lunæ annus breuis putet. Horũ Vergilius utrumq̄ cõplexus est: Interea magnum sol circumuoluit annũ. Hinc Atteius Capito annum à circuitu tẽporis putat dictum, q̄a ueteres an, pro circum ponere solebant, ut Cato in originib. oratorũ: An terminum. i. circum terminũ, & ambire pro circumire. Iulius ergo Cæsar. X. dies obseruationi ueteri supadecit, ut annum. CCC. & LXV. dies, quibus sol iustrat zodiacum, efficerent: Et ne quadrãs deesset, statuit ut quarto quoq̄ anno, sacerdotes q̄ curabãt, mensibus ac diebus unum intercalarent diem: eo scilicet mēse ac loco, quo etiã apud ueteres mensis intercalabaĩ, id est ante q̄nq̄ ultimos Februarij mensis dies, idq̄ bisextum censuit noiandum. Dies autem. X. quos ab eo additos diximus, hac ordinatione distribuit: In Ianuariũ & Sextilẽ & Decembrẽ binos dies inseruit. In Aprilem aut, Iunium, Septembrẽ, Nouembrẽ, singulos. Sed neq̄ mensi Februario addidit diem, ne deo infero religio immutaret: & Martio, Maio, Quintili, Octobri seruauit pristinũ statum, q̄ satis pleno erãt numero. i. dieꝝ singulorũ tricenorũ q̄. Ideo & septimanas hñt Nonas, sicut Numa cõstituit, q̄a nihil in his Iulius mutauit. Sed Ianuarius, Sextilis, December, q̄bus Cæsar binos dies addidit, licet tricenos singulos habere post Cæsarem coepint, q̄ntanas tamen hñt Nonas, & ab Idibus illis sequentes Calẽdas, in undeuicesimum reuertunt: q̄a Cæsar quos addidit dies, neq̄ ante Nonas, neq̄ ante Idus inferere uoluit, ne Nonarũ aut Iduum religionẽ, q̄ statuto erat die, nouella cõperendinatione corrumperet. Sed nec post Idus mox uoluit inferere, ne feriarum quarumq̄ uiolareĩ indiçtio. Sed pactis cuiusq̄ mēsis ferijs, locum diebus aduenis fecit. Et Ianuario q̄dem dies, quos dicimus quartum & tertium Cal. Februari as dedit: Aprili, tertium Cal. Maias: Iunio, tertium Cal. Iulias: Augusto, quartum &

A tum & tertium Cal. Septembris: Septēbri, tertium Cal. Octobris: Nouembri, tertium Cal. Decembris: Decēbri uero, quartum & tertium Cal. Ianuarias. Ita factum est, ut cum omnes hi menses quibus dies addidit, ante hanc ordinationem habuissent mensis sequentis Calendas ad septimumdecimum reuertentes, postea ex augmento additorum dierum, hi qui duos acceperunt, ad nonumdecimum: qui uero unum, ad octauumdecimum haberent reditum Calendarum. Feriarum tamen cuiusque mensis ordo seruatus est. Nam si cui ferè tertius ab Idibus dies festus aut feriatu s fuit, & cum ad sextumdecimum dicebat, etiā post augmentum die rum, eadem religio seruata est, ut tertio ab Idibus die celebraretur: licet ab incremento non iam ad decimumsex tum Calendas, sed ad septimumdecimum si unus, ad decimumoctauum si duo sunt additi, diceretur. Nam ideo nouos dies

B circa finem cuiusque mensis inseruit, ubi finem omnium que in mense erant reperit feriarum, adiectosque omnes a se dies fastos notauit, ut maiorem daret actionibus libertatem, & non solum nullum nefastum, sed nec comitiale quencumque de adiectis diebus instituit, ne ambitionem magistratum augeret adiectio. Sic annum civilem Cæsar habitis ad lunam dimensionibus constitutum, edicto palam posito publicauit.

Et huc usque error stare potuisset, ni sacerdotes sibi errorem nouum ex ipsa emendatione fecissent. Nam cum oporteret diem, qui ex quadrantibus confit, quarto quoque anno cōfecto, antequam quintus inciperet, intercalare: illi quarto non peracto, sed incipiente, intercalabant. Hic error sex & triginta annis perman sit, quibus annis intercalati sunt dies duodecim, cum debuerint intercalari non uem. Sed hunc quoque errorem serò dephensum correxit Augustus, qui annos duodecim sine intercalari die transigi iussit, ut illi tres dies, qui per annos tri ginta & sex uitio sacerdotalis festinationis excreuerant, sequentibus annis du odecim nullo die intercalato deuorarentur. Post hoc unum diem, secundum or dinationem Cæsaris, quinto quoque incipiente anno, intercalari iussit, & omnem hunc ordinem æreæ tabulæ ad æternam custodiam incisione mandauit.

Anni corre-
ctio per Augu-
stū facta.

De Calendis, Idibus, ac Nonis.

Caput

.XV.

Tunc Horus: Dies quidem hic (inquit) intercalaris, antequam quintus annus in cipiatur inferendus, cum Aegypti matris artium ratione cōsentit. Sed in illorum mensibus explicandis uidetur operosum, quod tricenis dierum omnes hñt, eo quod explicitis duodecim mensibus, id est. CCC.LX. diebus exactis, tunc D inter Augustum atque Septembrem reliquis quinque dies anno suo reddunt, adnecten tes quarto quoque anno exacto intercalarem, qui ex quadrantibus confit. At hic, non a primo in ultimū mensis diem ad incrementum cōtinuum numerus accedit, sed post Calendas dirigit in Nonas, inde ad quasdam Idus deflecti audio. Post rursus, ni fallor, imò ut nunc quoque retulisti, in sequentes Calendas. Quæ omnia quod sibi uelint, scire eadem uellem. Nam illud nec cōsequi posse me spero, ut uo cabula comprehendam, que singulis apud uos diebus addunt, dum alios fastos, uariis que alios nominibus nuncupatis. Nundinas quoque uestras nescire me fateor, de quibus obseruatio tam diligens, tam cauta narrat. Hæc nec mihi erubescendum est ignorare peregrino, a te uero Prætextate discere nec ciuē puderet. Tunc Prætextatus: Non solum tibi (inquit) Hore, cum sis Aegypto oriundus, sed ne no bis quidem quibus origo Romana est, erubescendum puto quærere, quod quæsitum di

Proponit Ho-
rus ea de quibus
deinceps dis-
putabitur.

h ij gnum

Initium mēsis
cuiusq; et quot
singulorū fue-
rint dies ex or-
dinatione Ro-
muli.

gnum omnes ueteres putauerunt. Nā de Cal. Nonis, & Idibus, deq; feriāz uarijs obseruationibus, innumeros autores cura quaestionis exercuit: & ideo nos q̄ de his ab om̄ibus dicta sunt, in unum breuiter colligemus. Romulus cū ingenio acri q̄dem, sed agresti, statū ppriū ordinaret impij, initiū cuiusq; mēsis ex illo sumebat die, q̄ nouā lunam cōtigisset uideri. Quia ☽ non cōtinuo euenit, ut eodem die semp̄ appareat, sed modo tardius modo celerius ex certis causis uideri solet, cōtigit, ut dum tardius apparuit, p̄cedenti mēsi plures dies: aut cum celerius, pauciores darent: & singulis q̄busq; mēsibus p̄petuam numeri legē primus casus addixit. Sic factū est, ut alij triginta & unū, alij undetriginta sortirētur dies. Om̄ibus tñ mēsibus ex die Nonarū, Idus nono die representari placuit, & inter Idus ac sequētes Cal. cōstitutum est, sexdecim dies esse numerādos. Ideo mēsis huberior, duos illos q̄bus augebat dies, inter Cal. suas & Nonas habebat. Hinc alijs q̄ntus à Calēdis dies, alijs septimus Nonas facit. Caesar tñ (ut supra diximus) stata sacra custodiēs, nec in illis mēsibus q̄bus binos adiecit dies, ordinē uoluit mutare Nonarū: q̄a pactis totius mēsis ferijs, dies suos rei diuināe cautus inseruit. Priscis ergo t̄pibus, anteq̄ facti à Cn. Flauio scriba inuitis p̄ribus, in om̄ium notitiā proderent, pontifici minori haec prouincia delegabat, ut nouā lunā primū obseruaret aspectum, uisamq; regi sacrificulo nuntiaret. Itaq; sacrificio à rege & minore p̄tifice celebrato, idē pontifex, calata, id est uocata, in Capitoliū plebe, iuxta curiā Calabrā, q̄ casae Romuli proxima est, q̄t numero dies à Calēdis ad Nonas superessent, pronūtiabat: & q̄ntanas quidē q̄nquies dicto uerbo καλῶς, septimanas repetito septies p̄dicabat. Verbum aut̄ καλῶς Graecū est, id ē uoco. Et hunc diem q̄ ex his diebus q̄ calarent primus esset, placuit Calēdas uocari. Hinc & ipsi curiā, ad quā uocabant, Calabrā nomen datū est, & classi, q̄ om̄is in eam populus uocaret. Ideo autē minor p̄tiffex numerum dierū qui ad Nonas superessent calando prodebat, q̄ post nouā lunam oportebat Nonarū die populares qui in agris essent confluere in urbē, accepturos causas feriāz à rege sacrorū, sciturosq; qd̄ esset eo mēse faciendū.

Calendae unde
dictae.

Nonae.

Idus unde uocatae.

Vnde quidam hinc Nonas extimant dictas, quasi nouae initium obseruationis, uel q̄ ab eo die semp̄ ad Idus nouem dies putentur: sicut apud Thuscōs Nonae plures habebantur, qd̄ hi nono quoq; die regem suum salutabant, & de proprijs negotijs cōsulebant. Iduum porrò nomen à Thuscis, apud quos is dies Itis uocat, sumptum est. Item autem illi interpretabantur Iouis fidutiā. Nam cum Iouem accipiamus lucis autorē, unde et Lucetium Saliū in carminibus canunt, & Cretenses Δία τὴν ἡμέραν uocant, ipsi quoq; Romani Diespitrem appellant, ut diei p̄rem, iure hic dies Iouis fidutiā uocatur, cuius lux cum solis occasu non finitur, sed splendorem diei & noctis cōtinuat, illustrāte luna, quod semper in plenilunio, id est medio mēse, fieri solet. Diem uero, q̄ uel nocturnis caret tenebris, Iouis fidutiā Thusco noīe uocauerunt: unde & om̄es Idus Iouis ferias obseruādas sanxit antiquitas. Alij putant Idus, q̄ ea die plena luna uideat, à uidendo uidus appellatas, mox l̄ram u detractā. Sicut cōtrā, qd̄ Graeci ἡμέραν διὰ τὴν ἰδέαν, q̄ eo die plenam speciē luna demōstret. Sūt q̄ existimēt Idus ab oue iduli dictas, quam hoc noīe uocant Thusci, & om̄ibus Idibus ouis im-

mola-

A molat à flamine. Nobis illa ratio nois uero propior existimatur, ut Idus uocemus diem q̄ diuidit mensem. Iduare em̄ Hetrusca lingua diuidere est: unde uidua quasi ualde idua, id est ualde diuisa: aut uidua, id est à uiro diuisa.

Vt autē Idus omnes Ioui, ita omēs Calendas lunoni tributas, & Varronis & pōtificialis confirmat auctoritas. Qd̄ etiā Laurentes patrijs religionibus seruant, q̄ & cognomen deæ ex ceremonijs addiderunt, Calendarē lunonem uocantes. Sed & om̄ibus Calendis à mense Martio ad Decēbrem huic deæ Calendarē die supplicāt. Romæ quoq̄ Cal. om̄ibus, p̄terq̄ pontifex minor, in curia Calabra rem diuinā lunoni facit. Etiā regina sacrorū, id est regis uxor, porcam uel agnā in regia lunoni immolat, à qua etiā Ianum lunoniū cognōiatum diximus, q̄ illi deo omnis ingressus, huic deæ cuncti Calendarē dies uidentur ascripti. Cum em̄ initia mēsium maiores nostri ab exortu lunæ seruauerint, iure lunoni Calendas addixerunt: nam ac lunonem eandem putantes, uel quia luna p̄ aërem meat, unde & Græci lunā ἀέρας nuncupauerunt, quasi ἀερόουλις, q̄ aëra secat, luno autem aëris arbitra est, meritō initia mensium, id est Calendas huic deæ consecrauerunt. Nec hoc p̄termiserim, q̄ nuptijs copulandis Calendas, Nonas, & Idus religiosas, id est deuitandas, censuerunt. Hi em̄ dies p̄ter Nonas feriatī sunt, ferijs autem uim cuiq̄ fieri piaculare est. Ideo tūc uitant nuptiæ, in q̄bus fieri uis uirginibus uidetur. Sed Verrium Flaccum iuris pontificij peritissimum, dicere solitum refert Varro, quia ferijs tergere ueteres fossas liceret, nouas facere ius non esset, ideo magis uiduis q̄ uirginibus idoneas esse ferias ad nubendum. Subijciat aliquis: Cur ergo Nonis si feriatī dies non est, prohibetur celebritas nuptiarum? Huius quoq̄ rei in aperto causa est. Nam quia primus nuptiarē dies uerecundiæ datur, postridie autem nuptiā in domo uiri dominium incipere oportet adipisci, et rem facere diuinam: omēs aut postriduani dies, seu post Calendas seu post Nonas Idus' ue, ex æquo atri sunt. Ideo & Nonas inhabiles nuptijs esse dixerunt, ne nupta, aut postera die libertatē auspicaret uxoriam, aut atro immolaret, quo nefas est sacra celebrari.

Calendarē lunoni sacra.

Dies religiosi copulandis nuptijs.

Quæ discrimina diuersitatesq̄ fuerint dierum apud Romanos. Caput .XVI.

Sed q̄ nos ad cōmemorationem dierū ordo deduxit, de hoc quoq̄ quod Numa ut in menses hori nr̄i cōsultatio continet, pauca dicenda sunt. Numa ut in menses annū, ita in dies mensem quencq̄ distribuit: diesq̄ oēs aut festos, aut profestos, aut intercisos uocauit. Festi dñs dicati sunt. Profesti hominibus ob administrandā rem priuatā publicamq̄ cōcessi. Intercisi deorū hoīmq̄ communes sunt. Festis insunt sacrificia, epulæ, ludi, feriæ. Profestis, fasti, comitiales, cōperē dini, stati, p̄liares. Intercisi, in se, nō in alia diuidūtur. Illorū em̄ dierū quibusdā horis fas est, q̄busdā fas non est ius dicere. Nā cūm hostia cæditur, fari nefas est: intercæsa & porrecta, fari licet: rursus, cūm adoleſ, non licet. Ergo de diuisione festorū & profestorū dierū latius differendum est. Sacra celebritas est, uel cūm sacrificia dñs offeruntur, uel cūm dies diuinis epulationibus celebratur, uel cūm ludi in honorem aguntur deorū, uel cūm feriæ obseruantur. Feriarū autem publicarū ḡna sunt quatuor. Aut em̄ statiuæ sunt, aut conceptiuæ, aut imperatiuæ, aut nundinæ. Et sunt statiuæ uniuersi populi communes, certis & constitutis diebus ac mensibus, & in fastis, statis obseruationibus anno-

Dierū discrimina.

Dies festi.

tate, in quibus præcipue seruantur agonalia, carmentalia, lupercalia. Concepti-
 uæ sunt, quæ quotannis à magistratibus uel sacerdotibus concipiunt, in dies, uel
 certos, uel etiã incertos: ut sunt Latinæ, Paganalia, Sementinæ, Cõpitalia. Im-
 peratiuæ sunt, quas cõsules uel ptores pro arbitrio potestatis indicunt. Nun-
 dinæ sunt paganorũ, id est rusticorũ, quibus conueniunt negotijs pprijs uel mer-
 cibus prouisuri. Sunt pterea feriatæ propriæ familiarũ, ut Claudiatæ familiarũ, uel
 Aemyliatæ, seu Iuliatæ, siue Corneliatæ: & si quas ferias proprias quæq; familia ex
 usu domesticæ celebritatis obseruat. Sunt singulorũ, ut nataliũ, fulgurũq; susce-
 ptiones. Item funerũ atq; expiationum. Apud ueteres quoq; quæ notasset Salutẽ,
 Semoniam, Seiam, Segetiã, Tutilianã ferias obseruabat. Itẽ Flaminica, quoti-
 es tonitrua audisset, feriatæ erat, donec placasset deos. Affirmabant autẽ sacerdo-
 tes pollui ferias, si indictis cõceptisq; opus aliquod fieret. Præterea regem sa-
 crorũ flaminesq; non licebat uidere ferijs opus fieri: & ideo per pconem denũ-
 tiabant, ne quid tale ageret, & pcepti negligens multabatur. Præter multã uero
 affirmabant eum quæ talibus diebus imprudens aliquid egisset, porco piaculum
 dare debere, prudentẽ expiare nõ posse Scæuola pötifex asseuerabat. Sed Vm-
 bro negat eũ pollui, quæ opus uel ad deos ptinens, sacrorum ue causa fecisset, uel
 aliquid ad urgentem uitæ utilitatem respiciens actitasset. Scæuola denicq; con-
 sultus quid ferijs agi liceret, respondit, quid prætermissum noceret. Quapropter si
 bos in Ipecũ decidisset, eumq; paterfamiliã adhibitis operis liberaisset, non est
 uisus ferias polluisse: nec ille quæ trabem tecti fractã fulciendo ab imminente uin-
 dicauit ruina. Vnde & Maro omniũ disciplinarũ peritus, sciens lauari ouem,
 aut lanæ purgandæ, aut scabiei curandæ gratia, pronuntiauit tunc ouem p feri-
 as licere mersari, si hoc remedij causa fieret: Palantumq; gregẽ fluuio mersare
 salubri. Adijciendo em̄ salubri, ostendit auertẽdi morbi gratia tantũmodo, nõ
 etiã ob lucrum purgandæ lanæ causa fieri, cõcessum. Hæc de festis & quæ inde
 nascuntur, quæ etiam nefasti uocant. Nunc de profestis, & qui ex his procedũt lo-
 quamur, id est fastis, comitalibus, cõperendinis, statis, pliaribus. Fasti sunt,
 quibus licet fari ptori tria uerba solennia: do, dico, addico. His cõtrarij sunt ne-
 fasti. Comitiales sunt, quibus cum populo agi licet. Et fastis quidẽ lege agi po-
 test, cum populo non potest, comitalibus utrunq; potest. Cõperendini, quibus
 uadimoniu licet dicere. Stati, quæ iudicij causa cum pegrino instituunt, ut Plau-
 tus in Curculione: Status cõdictus cum hoste, intercessit dies. Hostem nũc mo-
 re uetere significat pegrinum. Præliares ab iustis non segregauerim: siquidẽ
 iusti sunt cõtinui triginta dies, quibus exercitui imperato, uexillũ rufi coloris
 in arce positũ est. Præliares autẽ omnes, quibus fas est res repetere, uel hostẽ la-
 cessere. Nam cum Latia, hoc est Latinarũ solenne concipiunt, item diebus Satur-
 naliorũ: sed & cum mundus patet, nefas est plium sumere. Quare nec Latinarũ
 tempore, quæ publice quõdam induciæ inter Romanum po. Latinosq; firmatæ
 sunt, inchoari bellũ decebat: nec Saturni festo, quæ sine ullo tumultu bellico credi-
 tur imperasse: nec patente mundo, quæ sacrum Diti patri & Proserpinæ dica-
 tum est, meliusq; occlusa Plutonis fauce, eundem ad plium putauerunt. Vnde
 & Varro ita scribit: Mundus cum patet, deorum tristium atq; inferũm quasi
 ianua patet, propterea nõ modo prælium committi, uerum etiam delectum rei
 milita-

Georgico. 1.

Profesti dies.

A **militaris causa habere, ac militē proficisci, nauē soluere, uxorem liberūm quærendæ causa ducere, religiosum est. Vitabāt ueteres ad uiros uocādos etiam dies, q̄ essent notati rebus aduersis. Vitabant etiā ferijs, sicut Varro in augurū libris scripsit in hæc uerba: Viros uocare ferijs non oportet: si uocauit, piaculū esto. Sciendum est tñ, eligendi ad pugnandū diem Romanis tunc fuisse licentiā, si ipsi inferrēt bellum: at cum excipient, nullum obstitisse diem, q̄ minus uel salutē suam, uel publicā defenderent dignitatem. Quis em̄ obseruationi locus, cum eligendi facultas non supsit: Dies aut̄ postriduanos ad om̄ia maiores**

Eadē serē Gellius li. 5. ca. 17

B **Horū causam Gellius annalium libro. xv. & Cassius Hemina historiarū libro sc̄do referunt: Anno ab urbe condita CCC. LXIII. à tribunis militum Virgulo Manlio, Eolio Posthumio, collegisq̄ eorū, in senatu tractatū, quid esset, propter qd̄ toties inter paucos annos male esset afflictā resp. & ex p̄cepto patrum L. Agnium aruspice in senatū uenire iussum religionum requirendarū gratia, dixisse, Q. Sulpitium tribunum militum ad Alliā aduersum Gallos pugnaturū, rem diuinam dimicādi gratia fecisse postridie Idus Quintilis. Item apud Cremeram, multisq̄ alijs temporibus & locis, post sacrificium die postero celebratum, male cessisse cōflictum. Tunc patres iussisse, ut ad collegium pontificum de his religionibus referret: p̄ticesq̄ statuisse, postridie om̄es Calēdas, Nonas, Idus, atros dies habendos: ut hi dies neque p̄liares, neq̄ puri, neq̄ comitiales essent. Sed & Fabius Maximus Seruilianus pontifex in libro. xii. negat oportere atro die parentare. q̄a tunc quoq̄ Ianum Iouemq̄ præfari necessesse est, quos nominari atro die non oportet. Ante diem quoq̄ quartum Calēdas uel Nonas uel Idus, tanquam inominalem diem pleriq̄ uitant. Eius obseruationis an religio ulla sit tradita, quæri solet. Sed nos nihil super ea re scriptū inuenimus, nisi quod Q. Claudius annalium quinto, cladem illam uastissimā pugne Cannensis, factam refert ante diem quartum Nonas Sextilis. Ad rem sane militarem nihil attinere notat Varro, utrum fastus uel nefastus dies sit, sed ad solas hoc actiones respicere priuatas.**

Gellius eodem loco.

C **Qd̄ autē nundinas ferias dixi, potest argui, q̄a Titus de ferijs scribens, nundinarū dies nō inter ferias retulit, sed tñ solennes uocauit. Et qd̄ Iulius Modestus affirmat, Messala augure cōsulente p̄tices, an nūdinarū Romanarū Nonarūq̄ dies ferijs tenerent, r̄ndisse eos, nundinas sibi ferias non uideri. Et qd̄ Trebatius in lib. i. religionum ait, nundinis magistratū posse manumittere, iudiciaq̄ adijcere. Sed cōtrā, Iulius Cæsar. xvi. auspiciorū libro, negat nundinis concionē aduocari posse, id est cum populo agi: ideoq̄ nūdinis Romanorum haberi comitia nō posse. Cornelius etiā Labeo. i. fastorū libro, nūdinis ferias esse pronūtiat. Causam q̄o huius uarietatis apud Granium Licinianum lib. ij. diligens lector inueniet. Ait em̄, nundinas Iouis ferias esse, siquidem flaminica om̄ibus nundinis in regia Ioui arietem soleat immolare. Sed lege Hortensia effectum, ut fastæ essent, uti rustici qui nundinandi causa in urbem ueniebant, lites cōponerent. Nefasto em̄ die prætori fari non licebat. Ergo qui ferias dicūt, à mendacio uindican̄ patrociniū uetustatis: qui contrā sentiunt, æstimatū æta**

Nūdinæ an ferias sint.

nundinarum
origo.

tis, quæ legē secuta est, uera depromunt. Harū originem quidem Romulo assignāt, quem cōmunicato regno cum T. Tatīo, sacrificijs & sodalitatibus institutis, nundinas quoq; adiecisse cōmemorant, sicut Tuditanus affirmat. Sed Cassius Ser. Tullium fecisse nundinas dicit, ut in urbem ex agris conuenirent, urbanas rusticasq; res ordinaturi. Geminus ait, diē nundinarū exactis iam rebus cōepisse celebrari: q̄a pleriq; de plebe repetita Ser. Tullij memoria, parērent ei nundinis. Cui rei etiā Varro consentit. Rutilius scribit, Romanos instituisse nundinas, ut octo quidem diebus in agris rustici opus facerent: nono autem die, intermisso rure, ad mercatum legesq; accipiendas Romam uenirēt, & ut scita atq; cōsulta frequentiore populo referrentur, q̄ trinundino die proposita, à singulis atq; uniuersis facillē noscebant. Vnde etiam mos tractus, ut leges trinundino die promulgarent. Ea re etiam cādidatis usus fuit in comitium nundinis uenire, & in colle consistere, unde coram possent ab uniuersis uideri. Sed hæc omnia negligentius haberi cōcepta, & post abolita, postq̄ in trinundino etiam ob multitudinē plebis frequentes adesse cōeperunt. Est etiam Nundina Romanorū dea, à nono die nascentium nuncupata qui lustricus dicitur. Est autem lustricus dies, quo infantes lustrantur, & nomen accipiunt. Sed is martibus nonus, octauus est fœminis.

Nundina Ro-
manorū dea.

Plene (ut arbitror) anni ac mensiū cōstitutione digesta, habet Horus quoq; noster, qd̄ de dierū uocabulis & obseruatione cōsuluit. Et scire eq̄dem uelim, nunqd̄ sit qd̄ argutus Niligena, & gentis accola numerorū potentis, ex hoc ordine Romanæ dispēsationis irrideat: an Thuscum quoq; Tiberim aliquid ex disciplinis suis hausisse cōsentiat. Subiecit Eustachius: Non solū Horus noster grauis uir & ornatus, sed nec quisq; alius (ut extimo) tam futilis posset esse iudicij, q̄ Romani anni sic ad unguē, ut aiunt, emendatū ordinē nō probaret. cui maiorē gratiā & tenax memoria & luculenta orō referentis adiecit: Nec mirū si hæc digeries morsum rephensionis euasit, cui accersita ē ab Aegypto postremæ correctionis autoritas. Nā Iulius Cæsar, ut siderū motus, de quibus nō indoctos libros reliquit, ab Aegyptijs disciplinis hausit, ita hoc quoq; ex eadē institutione mutuatus est, ut ad solis cursum finiendi anni tēpus extenderet. Latij quo ueteres incolæ, q̄a nihil iam tum discere ab Aegypto licebat, ad quam nullus illis commeatus patebat, morē Græciæ in numerādis mensiū diebus secuti sunt: ut retrouersum cedente numero, ab augmēto in diminutionē computatio resoluta desineret. Ita em̄ nos decimum diem, dein nonū, & postea octauū dicimus, ut Athenienses *ἡνέκτωρ ἢ ἡνέκτῳ φθινόρτῳ μινδὸς* soliti sunt dicere. Homerus quoq; cum ait, *ἢ μινδὸ φθινόρτῳ μινδὸς, ἢ δὲ σαμείοιο*, qd̄ aliud nisi illū φθινόρτῳ dicit, cuius partim deficientis supputatio in nomē definit secuturi: & *ἰσάμενον* illum, qui p̄cedit numerū successurus priori in defectū meanti: Qd̄ & Homerus noster Mantuanus intelligens, illud stare dici, ad quod accedit, ait: Stat sua cuiq; dies. extremum diem stare dicens, quasi ad quē per om̄es eatur. Idem poëta doctrina ac uerecundia iuxta nobilis, sciens Romanos ueteres ad lunæ cursum, & sequentes ad solis anni tēpora digessisse, utriusq; seculi opinioni reuerentiam seruans: Vos ò clarissima mūdi Lumina, inquit, labentē cœlo quæ ducitis annum, Liber & alma Ceres, tam lunam q̄ solem duces anni hac inuocatione designans.

Aeneid. 10.

Omnes

Omnes deos referri ad solem. Et quod ex uarijs Apollinis ostendatur nominibus, ipsum eundem esse deum quem solem dicimus. Caput .XVII.

Hic Auienus: Hoc eadem mecum multum ac frequenter agitavi, quod sit quod solem modo Apollinē, modo Liberum, modo sub aliarum appellationum uarietate ueneremur. Et quia sacrorum omnium praesulem esse te Vecti Praetextate diuina uoluerunt, perge quaeso rationem mihi tantae sub uno numine in nominibus diuersitatis aperire. Tum Vectius: Caue extimes mi Auiene, poetarum gregem cum de dijs fabulant, non ab adytis plerumque philosophiae femina mutuari. Nam quod omnes penes deos duntaxat quod sub caelo sunt, ad solē referunt, non uana superstitione, sed ratio diuina commendat. Si enim sol (ut ueteribus placuit) dux & moderator est reliquorum luminum, & solus stellis errantibus praestat: ipsarum uero stellarum cursus, ordinem rerum humanarum, ut quibusdam uideatur, pro potestate disponunt, uel (ut Plotino constat placuisse) significant: necesse est, ut solem quod moderatur nostra moderantes, omnium quae circa nos geruntur, fateamur auctorem. Et sicut Maro cum de una Iunone diceret, Quo numine laeso, ostendit unius dei effectus uarios pro uarijs censendos esse numinibus: ita diuersae uirtutes solis, nomina dijs dederunt. unde ἐν τῷ ᾠδῶν sapientium principes prodiderunt. Virtutem igitur solis quae diuinationi curationique praestat, Apollinē uocauerunt. Quae sermonis auctor est, Mercurij nomen accepit. Nam quia sermo interpretatur cogitationes latentes, ἐρμῆς ἀπὸ τῶν ἐρμηνεύων propria appellatione uocatus est. Virtus solis quae fructibus effectus eiusdem est quae frugibus praestat, & hinc natae sunt appellationes deorum, sicut caeterorum qui ad solem certa & arcana ratione referuntur. Et ne tanto secreto nuda praestet assertio, auctoritates ueterum de singulis consulamus. Apollinis nomen multiplici interpretatione ad solem refertur, cuius rei ordinem pergam pandere: Plato solem ἀπόλλωνα cognominatum scribit, ἀπὸ τῶν πάλαι τὰς ἀστῆρας, id est à iactu radiorum. Chrysippus Apollinem ὡς οὐχὶ τῶν πάλαι καὶ φαύλων οὐσιῶν τῶν πυρρῶν ὄντων. primam enim nominis literam retine re significationem negandi, ἢ ὅτι μόνον ἐστὶ καὶ οὐχὶ πολλοί. Nam & latinitas eum, quae tantam claritatem solus obtinuit, solē uocauit. Speusippus, quod ex multis ignibus constet uis eius, ὡς ἀπὸ τῶν πάλαι οὐσιῶν πυρρῶν, αὐτῶν σωσιῶν τῶν. Cleanthes ὡς ἀπὸ τῶν λαῶν τὰς ἀνατολὰς περιέμβουρ, quod ab alijs atque alijs locorum declinationibus faciat ortus. Cornificius arbitratur Apollinem nominatum ἀπὸ τῶν ἀνατολῶν, id est quia intra circuitum mundi, quem Graeci πόλον appellant, impetu latus ad ortus refertur. Alij cognominatum Apollinem putant ὡς ἀπολλάτω τὰ ζῷα. Exanimat enim & perimit animantes, cum pestem intemperie caloris immittit, ut Euripides in Phaëtonē: ὃ χροσσοφὸν γὰρ ἥλι, ὡς μὲν ἀπόλεσας, ὅθον δὲ ἀπόλλων ἐμφανῶς κλίσει βροτῶν. Idem Archilochus: τῶν ἀπὸ τῶν πάλαι καὶ σὺ τοῖς ματιῶν σήμαινε καὶ σφᾶς ὄυλλῶ ὡσσοφὸν ὀλλίει. Denique inustus morbo ἀπὸ τῶν πάλαι καὶ ἡλιοβλήτους appellat. Et quia similes sunt solis effectibus effectus lunae, in iuuando nocendoque, ideo foeminas certis afflictas morbis σεληνοβλήτους καὶ ἀστερισμοβλήτους uocant. Hinc est quod arcu & sagittis Apollinis simulacra decorauit, ut per sagittas intelligat uis emissa radiorum. Unde Homerus αὐτῶν ἐπιτῶν αὐτοῖσι βέλη καὶ χεῖρὸν ἐπιτῶν ἐπιτῶν βέλη. Idem auctor est & publicae sospitatis, quae creditur sol animantibus praestare temperie. Sed quia perpetuam praestat salubritatem & pestilens ab ipso casus rarior est, ideo Apollinis simulacra

Oēs deos qui sub caelo sunt, referri ad solem.

Apollinē eundem esse quod sol est.

Apollo unde dictus.

Locum
Apoll.

Leius et Pæan.

Vias.

Libyftinus.

manu dextera gratias gestât, arcum cum sagittis sinistra: q̄ ad noxã sit pigrior, & salutem dextera manus prôprior largiat. Hinc est q̄ eidem attribuit mendendi potestas, q̄a tēperatus solis calor morborum om̄ium fuga est. Nam tamē ἀπελαύνοντα τὰς νόσους ἀπόδδωνα, quàm ἐπλόντα cognoiatum putant. Quæ sententia Latini quoq̄ nominis enuntiationi cōgruens, fecit ne huius dei nomen uerteremus, ut Apollinem aspellētem mala intelligas, quem Atheniēses ἀλεξίκακος appellât. Sed & Lindij colunt Apollinē λοίμιον, hoc cognoiē finita pestilentia nuncupatum. Eadem opinio sospitalis & medici dei, in nostris quoq̄ sacris foet. Nanc̄ uirgines Vestales ita indigitât, Apollo medice, Apollo pæan. Cū ergo sint huiusce sideris, id est solis, duo maximi effectus, alter q̄ calore temperato mortalium uitam iuuat, alter quo iactu radiorum nonnunc̄ pestiferæ immittit uirus, duo eademq̄ cognomina circa singulos effectus proprijs enuntiationibus signant, appellantes deum *ἰήιον* atque *παῖᾶνα*, q̄ cognomina utriq̄ effectui sunt apta: ut sit *ἰήιον* ἀπὸ τοῦ ἰᾶσθαι, id est à sanando: & *παῖᾶν* ἀπὸ τῆς παύσεως τῆς ἀνίας, & rursus *ἰήιον* ἀπὸ τοῦ ἰέναι, id est ab immittendo: *βέλος* ἐχέτω θανάσιον, ἢ *παῖᾶν* ἀπὸ τῆς παύσεως, id est à feriendo. Obtinuit tamē, ut cum sanitatem dari sibi precantur, *ἰήιον* *παῖᾶν* per *η* literã enuntient, id est medere pæan: cum autem *ἰ* *παῖᾶν* per *ε* literam dicunt cum aspiratione prioris literæ, significât hoc dici in aliquem aduersa precatatione, *βᾶδεν* *παῖᾶν*, id est immitte feriendo: qua uoce ferūt Latonam usam cum Apollinem hortaretur impetum Pythonis incessere sagittis. cuius rei naturalē rationem suo loco reddam. Hanc uocem, id est *ἰ* *παῖᾶν*, confirmasse fertur oraculum Delphicū Atheniēsisibus petētibus opem dei aduersus Amazonas, Theseo regnante. Nanc̄ inuituros bellum iussit his ipsis uerbis semetipsum auxilium inuocari, hortariq̄. Apollodorus in libro decimoquarto *πρὸς θεῶν ἰήιον* solem scribit appellari, Apollinemq̄ ἀπὸ τοῦ ἰέναι *κόςμορον* ἰέναι, q̄ sol per orbē impetu fert. Sed Timotheus ita *σὺ ἴσθαι τὸν ἀεὶ πόλορον οὐρανιον ἅμα τοῖς ἀκτίσιν ἠλιε βᾶδεν* *πῆμα φορέκα βόλορον ἐχέτωσι βελῶσιν ἀπὸ νεύρας παῖᾶν*. Eundem deum præstantem salubribus causis *οὐλιον* appellant, id est sanitatis autorem, ut ait Homerus, *οὐλίον* *π* *ἢ* *μᾶλα* *χαῖρε*. Menandrus scribit Milesios ἀπόδδωνι οὐλίον pro salute sua immolare. Pherecydes refert, Thesea cum in Cretā ad Minotaurum duceretur, uouisse pro salute atq̄ reditu suo ἀπόδδωνι οὐλίον, ἢ ἀστέρησιν οὐλίον. Nec mirum si gemini effectus uarijs nominibus celebrant, cum alios quoque deos ex contrario in eadem re duplici censeret & potestate accipiamus & nomine, ut Neptunum, quem aliās *ἐνοσίχθονα*, id est terram mouentem, aliās *ἀσφαλίωνα*, id est stabilientem uocant. Item Mercurius hominum mentes & oculos excitat, & sopit, ut ait poëta: *ἔλετο ἢ ἔσβδον, τῆ τ' ἀνδρῶν ὄμματα δέλη*. Vnde & Apollinem, id est solem, modo sospitalē, modo pestem significantibus cognominibus adoramus, cum tamen pestis quæ ab eo noxijs immittitur, aperte hunc deum bonis propugnare significet. Hinc est quod apud Pachynum Siciliæ promontorium Apollo Libyftinus eximia religione celebratur. Nam cum Libyci inuafuri Siciliam, classē appulissent ad id promontorium, Apollo qui ibi colitur inuocatus ab incolis, immissa hostibus peste, & penē cunctis subita morte interceptis, Libyftinus cognominatus est. Nostris quoque continetur annualibus, similis eiusdem dei præsentia maiestas. Nam cum ludī primò Romæ

A Apollini celebrarent, ex uaticinio Martij uatis, carmineq; Sibyllino, rep̄tino hostis aduētū plebes ad arma excitata, hosti occurrit, eoq; tēpore nubes sagittarum in aduersos uisa ferri, & hostē fugauit, & uictores Romanos ad spectacula dei sospitalis reduxit. Hinc intelligit, praelij causa, nō pestilentiae (sicut quidā existimāt) ludos institutos. Hæc est aut̄ huius existimationis ratio, q̄ tūc sol super ipsum nr̄æ habitationis uerticē fulget. Nā cancer in æstiuo tropico est, in q̄ meante sole, radij tempatam nr̄am, nō eminus, sed supni demissi rectis fulgoribus lustrāt. Vnde extimatū est à nōnullis, ad propitiandū tunc maxime deum caloris, Apollinaribus litari. Sed inuenio in lris, hos ludos uictoriae, nō ualetudininis causa (ut qdam annaliū scriptores memorāt) institutos. Bello em̄ Punico hi ludi ex libris Sibyllinis primū sunt instituti, suadēte Cornelio Rufo decem

Obiter de ludis Apollinaribus.

B uiro, q̄ propterea Sibylla cognōtatus est, & postea corrupto noīe primus Sylla cœpit uocitari. Fer̄t aut̄ in carminibus Martij uatis, cuius duo uolumina illata sunt in senatū, inuētum esse ita scriptū: Hostē Romani si ex agro pellere uultis, Vomiamq; quæ gentiū uenit lōge, Apollini censeo uouēdos ludos, q̄ quotannis cōmuniter Apollini fiāt. His ludis faciendis p̄sit is p̄tor, qui ius populo plebiq; dabit summū. Decēuiri Græco ritu hostijs sacra faciāt. Hoc si recte faciatis, gaudebitis semp, fietq; resp. melior. Nam is diuus extinguit p̄duellos uestros, Qui uestros campos pascunt placide. Ex hoc carmine cūm procurandi gratia dies unus rebus diuinis impensus esset, postea senatuscōsultum factū, uti decēuiri (q̄ magis instruerētur de ludis Apollini agēdis, req; diuina recte facienda) libros Sibyllinos adirent, in qbus cūm eadē reper ta nuntiatum esset, cēsuerunt p̄res Apollini ludos uouendos faciendosq;: inq; eam rem duo decim milia æris prætori, & duas hostias maiores dari, decemq; uiris præceptum est, ut Græco ritu hisce hostijs sacrū facerēt, Apollini boue aurato & capris duabus albis auratis: Latonæ, boue scēia aurata. Ludos in circo populus coronatus spectare iussus. Hæc p̄cipue tradit̄ origo ludorū Apollinariū.

C Nunc ex alijs quoq; huius dei nominibus eundem esse Apollinem & solem probemus. Loxias cognominatur, ut ait Enopides, ὅτι ἐκπρεύεται τὸν λοξὸν κύκλον ἀπὸ τοῦ ἀνατολᾶς κινεῖται, id est, quod obliquum circulū ab occasu ad orientem p̄git. Aut ut Cleanthes scribit, ἐπὶ δὴ καὶ ἡλικας κινεῖται, λοξαὶ γὰρ εἰσὶ καὶ αὐταὶ, uel qd̄ flexuosum p̄git iter, ἢ ὅτι τὰς λοξὰς ἀκτῖνας ἴσῃ ἐφ' ἡμᾶς εὐρεῖας ὄσας νότιος ὄρει: uel qd̄ transuersos in nos à meridie immittit radios, cum simus ad ipsum septentrionales. Delius cognominatur ἀπὸ τοῦ δῦλα καὶ φασγὰ πάντα περιέμνει φωτὶ, q̄ illuminando omnia clara demonstrat. φοῖβος appellatur (ut ait Cornificius) ἀπὸ τοῦ φοιτᾶν βίᾳ, qd̄ ui fertur. Pleriq; autē à specie & nitore Phœbum, id est καθαρόν καὶ λαμπρόν dictum putant. Item Phaneta appellant ἀπὸ τοῦ φαίνεσθαι, quia sol quotidie renouat sese. Vnde Vergilius: Mane nouum. Camerientes qui sacram soli incolunt insulam, ἀφ' ἡμετέρῃ Apollini immolant, τὸ τῶν αὐτῶν ἀεὶ γιγνέσθαι καὶ ἀεὶ γνῶσθαι, id est, q̄ semper exoriens gignitur, quodq; ipse generat uniuersa, seminando, fouendo, producendo, alendo, augendoq;. Apollinē Lycij plures accipimus cognominis causas. Antipater stoicus Lyciū Apollinem nuncupatum scribit, ἀπὸ τοῦ λυκαίνεσθαι πάντα φωτίζοντ' ἡλίῳ. Cleanthes Lyciū Apollinem appellatum notat, quod ueluti lupi pecora rapiunt, ita ipse quoq;

Loxias.

Delius.

Phœbus.

Phanes.

Lycius.

quoq; humorem eripit radijs. Prisci Græcorū primā lucem, quæ p̄cedit solis exortus, λυκίω appellauerunt, ἀπ̄ τ̄ λυκίω, id est temporis: hodiē que lycophos cognōiant. De quo tempore ita poeta scribit, ἤμιθ' ἄδ' οὐτ' ἄρ' πω κῶς, ἐν δ' ἀμει λυκίω νύξ. Idē Homerus: εὐχέο δ' ἀπόλλωρ λυκίγενεὶ κλυτοτόξω, qđ significat τὰς γενιδὸν τὴν λυκίω, id est qđ generat exortu suo lucem. Radiorum em̄ splendor propinquantem solem longe lateq; p̄cedens, atq; caliginem paulatim extenuans tenebrarū, parit lucem. Neq; minus Romani ut pleraq; alia ex Græco, ita lucem uidentur à lyce figurasse. Annū qđq; uetustissimi Græcorū λυκάδωτα appellant τὸν ἀπ̄ τ̄ λυκίω, id est sole, βανόμενον ἢ μετ' ὄμιον. λυκίω autem solem uocari, etiam Lycopolitana Thebaidos ciuitas testimonio est, qđ pari religione Apollinē, itēq; lupū, hoc ē λυκίω, colit, in utroq; solem uenerans, qđ hoc animal rapit & consumit om̄ia, in modū solis, ac plurimū oculorū acie cernens, tenebras noctis euincit. Ipsos qđq; λυκίω ἀπ̄ τ̄ λυκίω, id est à luce prima, appellatos qđdam putant, quia hæ feræ maxime id tempus aptum rapiēdo pecori obseruant, quod ante lucanum post nocturnā famem ad pastum stabulis expellitur. Et Apollinem πατῆρα cognominauerūt, non propria gentis unius ac ciuitatis religione, sed ut autorem progenerandarum om̄ium rerum, qđ sol humoribus exiccatis, progenerandis om̄ibus præbuit causam, ut ait Orpheus: πατῆρ' ἔχοντα νόον καὶ ἐπίφρονα βδελύ. Vnde nos quoque Ianum patrem uocamus, solem sub hac appellatione uenerantes.

Iliados. 7.
Iliados. 4.

Patrous.

Nomius.

Iliados. 21.

Iliados. 2.

Eleleus.

φλόγα
πλόω
σωελεύ
δερ
Chrysoctomos
ἀκρεκώ
μης
Argyrotoxius
Smyntheus.
κάρνι
Carneus.
cialli us.
Thymbreus.
Philesius.

Pythius.

Nόμιον ἀπόλλωνα cognominauerunt, non ex officio pastorali, ut fabula p̄ quam fingitur Admeti regis pecora pauisse, sed quia sol pascit om̄ia quæ terra progenerat. Vnde non unius generis, sed omnium pecorum pastor canitur, ut apud Homerum Neptuno dicente: φοῖβε, σὺ δ' ἐλίπιδας ἔλικας, βῆς βδκολίεσκες. Atq; idem apud eundem poetam, equarum pastor significatur, ut ait: τὰς ἦν Πιερίη δρέψ' ἀργυροτόξω ἀπόλλωρ ἄμφω διλείας, φόβον ἄρηθ' φορεῖσθαι. Præterea ædes ut om̄iū pastorū sunt apud Camirēses ἐπιμηλῆς, apud Naxios μινίς. Itēq; deus ἀρνοκόμης colit, & apud Lesbios ναπαῖος. Et multa sunt cognōia p̄ diuersas ciuitates ad dei pastoris officiū tendentia. Quapropter uniuersi pecoris antistes et uerē pastor agnoscit. Apollo ἐλελεύς appellat, ἀπ̄ τ̄ ἐλίπιδος πλῆθ' ἡλιος, qđ æterno circa terrā meatu ueluti uolui uideat, ut ait Euripides, ἤλιε δοαῖς ἵπποις σπ' ἐλίωσιν ἄδενθ' ἢ πλλῶ πυρός, uel ut ait Empedocles, ὄωνικα ἐλιόθεις μέγαυ οὐρανὸν ἀμειπλεῖ. ἢ παλλάτῃσιν, ἀπ̄ τ̄ ἢ σωελεύσει δ' ἢ σωαῖσιν ἡμῶν τὸν ἀντρώπου, ὅταν ἀνέτηλε, qđ exorietur hoīes cōducit in cœtum. Apollo Chrysoctomos cognōiatur à fulgore radiorū, qđs uocat comas aureas solis. Vnde & ἀκρεκώμης, qđ nunq; radij possunt à fronte lucis auelli. Itē Argyrotoxius, qđ enascēs p̄ summū orbis ambitū, uelut arcus qđdam figurat alba & argētea specie. ex qđ arcu radij in modū emicant sagittarū. Smyntheus cognōiatur, ὅτι ζέωρ δει, qđ feruens currit. κάρνιος, ὅτι καί μινος ὄρατῃ νίος, uel qđ cū oīa ardentia consumant, hic suo calore cādens semp no uis cōstat. Itē ἀπόλλωρ σινάλλιος, ὅτι τὰς κινίσις ἀλλοίας πῆ, semp nobis ab austro currēs. οὐμβραῖος, ὅτι τὸν ὄμβρος δει, qđ ē deus imbricator. ἀπόλλωρ φιλίσσιος, qđ lucem eius exorietur amabile, amicissima ueneratione oculorū consalutamus. ἀπόλλωρ πύθιος οὐχὶ ἀπ̄ τ̄ πύθιδος, id est non à consultatione occultorū dictus à physicis existimatur, sed ἀπ̄ τ̄ τῶν πύθιδων, id est ἀπ̄ τ̄, quod nunq; sine ui caloris efficit. Hinc ergo

A ergo πύδωρ dictū existimāt, licet hoc nomē ex nece draconis inditum deo Græci fabulent. Quæ tamen fabula non abhorret ab intellectu naturalis arcani, quod apparebit, si pcurratur ordo, qui de Apolline nascente narratur, sicut paulo superius enarratur: me esse promisi. Latonæ Apollinē Dianamq; parituræ luno dicitur obstuisse. Sed ubi quâdoq; partus effusus est, draconem ferunt, quod πύδωρ uocitabat, deorū cunas inuasisse, Apollinēq; in prima infantia sagittis beluam cōfecisse. Quod ita intelligendū naturalis ratio demonstrat. Namq; post chaos, ubi primū ccepit cōfusa deformitas in rerum formas & elemēta nitescere, terræq; adhuc humida substantia in molli atq; instabili sede nutaret, conualescente paulatim æthereo calore, atq; inde seminibus in eam igneis defluentibus, hæc sidera edita esse creduntur, & solem maxima caloris ui in supna raptū: Lunam uero humidiorē & uelut fœmineo sexu, naturali q̄dam pressam tempore inferiora tenuisse, tanq̄ ille magis substantia p̄ris constet, hæc matris. Si quidem Latonā physici uolunt terram uideri, cui diu interuenit luno, ne numina quæ diximus ederentur: hoc est aer, quod tunc humidus adhuc grauisq; obstabat ætheri, ne fulgor luminum p̄ humoris aërii densitatem, tanq̄ ex cuiusdam partus progressionē fulgeret. Sed diuinæ prouidentia uicit instantia, quæ crediti iuuisse partū. Ideo in insula Delo ad confirmandā fidē fabulæ, ædes prouidentia, quæ πύδωρ προσοίαις appellant, apta religione celebrat. Propterea ea in insula dicuntur nati, quod ex mari nobis oriri uident. Hæc insula ideo Delos uocatur, quia ortus & quali partus luminum omnia facit δῆλα, id est apta, clarescere. Hæc est autem de nece draconis ratio naturalis, ut scribit Antipater Stoicus. Nam terræ adhuc humidæ exhalatio, meando in supna uolubili impetu, atq; inde sese postq̄ calefacta est, instar serpentis mortiferi in inferiora reuoluēdo, corrumpebat omnia ui putredinis, quæ non nisi ex calore & humore generatur, ipsumq; solē densitate caliginis obtegendo nebula, uidebat quodammodo lumen eius eximere. Sed diuino feruore radiorum tandem uelut sagittis incidentibus extenuata, exiccata, enecta, interempti draconis ab Apolline fabulam fecit. Est & alia ratio draconis perempti. Nam solis meatus licet ab ecliptica linea nunq; recedat, sursum tamen ac deorsum uentorum uices certa deflexione uariando, iter suum uelut flexum draconis inuoluit. Vnde Euripides: πυριγενὴ δὲ δράκων ὄλον ἦγενται ταῖς πετραμόρφοις ὥρας ζεύγλιω, ἀρμονία ὄπλου του πολυκάεπτου ὄχημα.

D Sub hac ergo appellatione cœlestis itineris sol cū cōfecisset suum cursum, draconē cōfecisse dicebat. Inde fabula exorta est de serpentis nece. Sagittarū autē noīe non nisi radiorū iactus ostendit, qui tunc longissimi intelligunt, quod tempore altissimus sol diebus lōgissimis solstitio æstiuo conficit annum cursum, unde ἐκκεδόν dictus ἢ ἐκατηβόλον, è longissimo altissimoq; radios in terrā usque demittēs. De Pythij cognoīe sufficere ista potuissent, ni hoc quoq; ratio eiusdē appellationis ingereret. Cum em̄ sol in signo cācri æstiuum solstitium facit, in quo est lōgissimi diei terminus, & inde retrogressum agit ad diminutionē dierum, Pythius eo tempore appellatur, ὡς πύματον δεῖν, ὅ ἐστι τελευταῖον δρόμον τρέχων. Idem ei nomen conuenit, & cum capricornū rursus ingrediens, ultimum breuissimi diei cursum intelligitur peregisse: & ideo in alterutro signorum, peractō annuo spatio, draconem Apollo, id est flexuosum iter suum confecisse memora

morat. Hanc opinionem Cornificius in Erymis retulit. Ideo aut his duobus signis, quae portae solis uocatur, caero & capricorno haec noia contigerunt, quae caero animal retro atque oblique cedit. Eademque ratione sol in eo signo obliquum (ut solet) incipit agere retrogressum. Caprae vero consuetudo haec in pastu uidetur, ut semper altum pascendo petat. Sed & sol in capricorno incipit ab imis in alta remeare. *Didymaeus.* Α πόλλωνα διδυμῶν uocat, quae geminam speciem sui numinis praefert ipse, illuminando formamque lunam. Etenim ex uno fonte lucis, gemino sidere spatia diei & noctis illustrat. Vnde & Romani sub nomine & specie anni, Didymaei Apollinis appellatione uenerant. *Delphius.* Α πόλλωνα δελφῶν uocat, quae quae obscura sunt, claritudine lucis ostendit, ἀπὸ τῆς δελφῶν ἀφωγῆς, aut (ut Numenio placet) quasi unum & solum. Ait enim prisca Graecorum lingua δελφῶν unum uocitari: unde & frater, inquit, ἀδελφὸς dicitur, quasi iam non unus. Hieropolitani praeterea qui sunt gentes Assyriorum, omnes solis effectus atque uirtutes ad unius simulacri barbati speciem redigunt, eundemque Apollinem appellat. Huius facies plixa in acutum barba figurata est, eminente super caput calatho. Simulacrum thorace munitum est. Dexteram erectam tenet hastam, superstante uictoriae paruulo signo. Sinistra floris porrigit spem, summisque ab humeris gorgoneum uelamentum redimitum anguibus tegit scapulas. Aquae propter exprimunt inftar uolatus. An pedes imago foeminea est, cuius dextera laeuaque sunt signa foeminarum. Ea cingit flexuoso uolumine draco. Radios in terram superne iaci, barbada demissa signat. Calathus aureus surgens in altum, monstrat aetheris summum, unum solis creditur esse substantia. Hastae atque loricae argumento imago adiungitur Martis, quem eundem ac solem esse procedens sermo patefaciet. Victoria testatur cum edita summitti huius sideris potestati. Floris species florem rerum praestatur, quas hic deus infeminat, progignat, nutrit, fouet, maturatque. Spes foeminea terrae imago est, quam sol desuper illustrat. Signa duo aequae foeminea, quibus ambitur, hylenaturaque significant confamulantes. Et draconis effigies flexuosum iter sideris monstrat. Aquae propter altissimam uelocitatem uolatus, altitudinem solis ostendunt. Addita est gorgonea uestis, quae Minerua quam huius praesidem accipimus, solis uirtus sit. Sicut & Porphyrius testatur Mineruam esse uirtutem solis, quae humanis mentibus prudentiam subministrat. Nam ideo haec dea Iouis capite prognata memoratur. id est de summa aetheris parte edita, unde origo solis est.

Liberum quoque patrem, eum ipsum esse deum quem solem. Caput. XVIII.

HAec quae de Apolline diximus, possunt etiam de Libero dicta existimari. Nam Aristoteles, qui theologumina scripsit, Apollinem & Liberum patrem, unum eundemque deum esse, cum multis alijs argumentis asseruerat, tum etiam apud Ligyreos ait in Thracia esse adytum Libero consecratum, ex quo redduntur oracula. Sed in hoc adyto uaticinaturi plurimo mero sumpto, uti apud Clarium aqua pota, effantur oracula. Apud Lacedaemonios etiam in sacris quae Apollini celebrant, Hyacinthia uocantes, hedera coronantur Bacchico ritu. Item Bceotij Parnasum montem Apollini consecratum esse memorantes, simul tamen in eodem & oraculum Delphicum, & speluncas Bacchicas uni deo consecratas colunt. Vnde & Apollini & Libero praeri in eodem monte res diuina celebratur. Quod cum & Varro & Granius Flaccus affirmant, etiam Euripides his docet: Διόνυσος δινυροῖς ἡδὲ νεβρῶν Δορυαῖς καὶ Νάπη, ἢ πένκασι πινάων καταπιδῆ χορεύων.

In hoc

A In hoc monte Parnaso Bacchanalia alternis annis agunt, ubi & satyrorum (ut affirmant) frequens cernit coetus, & plerumque uoces propriae exaudiunt. Itemque cymbalorum crepitus ad aures hominum saepe perueniunt. Et ne quis opinetur diuersis diis Parnasum montem dicatum, idem Euripides in Licinio Apollinem Liberumque unum eundemque deum esse significans, scribit: *Δέσποτα Βιλολάφρε, Βάκχε, Παιάρ, Ἀπολλοῦ, Ἐυλιρε.* Ad eandem sententiam Aeschylus, *ὦ κλισίης Ἀπολλοῦ, ὦ Βάκχε, ὦ Μάνης.* Sed licet illo prius asserto, eundem esse Apollinem ac solem, edoctoque postea ipsum esse Liberum patrem, qui Apollo est, nulla ex his dubitatio fit, solem ac Liberum patrem eiusdem numinis habendum, absolute tamen hoc argumentis liquidioribus astruet. In sacris enim haec religiosi arcani obseruatio tenet, ut cum sol in supro, id est in diurno, hemisphaerio est, Apollo uocetur: cum in infero, id est nocturno, Dionysius, qui est Liber pater, habeatur. Inter Liberi patris simulacra partim puerili aetate, partim iuuenis fingunt. Praeterea barbata specie, senili quoque, uti Graeci eius quem Bacchapan, inter quem Brissea appellat: & ut in Capania Neapolitani celebrant Ebona cognouantes. Haec autem aetates diuersitates ad solem referuntur, ut paruulus uideatur hyemali solstitio, quale Aegyptii proferunt ex adyto die certa, quae tunc breuissimo die ueluti paruus & infans uideatur. Exinde autem procedentibus augmentis aequinoctio uernali similis atque adolescentis adipiscitur uires, figuraque iuuenis ornatur. Postea eius aetas statuitur plenissima effigie barbae solstitio aestiuo, quo tempore summum sui consequitur augmentum. Exinde per diminutiones ueluti senescenti quarta forma deus figuratur. Inter in Thracia eundem haberi solem atque Liberum accipimus, quem Sebadium nuncupantes magna religione celebrant, ut Alexander scribit, eiusque deo in colle Zilmissio aedes dicata est specie rotunda, cuius medium inter patet tectum. Rotunditas aedis monstrat huiusmodi sideris speciem, summoque tecto lumen admittit, ut appareat solem cuncta per tectum summo lustrare lucis immisso, & quae oriente eo uniuersa patefiunt. Orpheus quoque solem uolens intelligi, ait inter caetera:

*Τῆσιν αὐτῆρα δῖον ἀκίνητον πρῶτον εἶόντα
 Ἐξανέφηνε θεοῖς ὄψαν κάλλιπον ἰδέσθαι
 ὅμ' ἢ νῦν καλέσει φάνητά τε καὶ Διόνυσον
 Εὐβολῆα τ' ἀνακτα, καὶ ἀντάντιον ἀρίδηνλον
 ἃ μὴ δ' ἄλλοι καλέσειεν ἐπιχθονίαν ἀνδρώπων.
 Πρῶτος δ' εἰς φάσμα ἦλθε, Διόνυσος δ' ἐκλήθη.
 Οὐνεκα δὴ νῆπι κατ' ἀπίστον μακρὸν ὄλυμπον.
 Ἀλλαχθεὶς ὄνομα, ἔαχε προσωυμίας ἕκαστον.
 παντοδαπὰς καὶ κερσὸν, ἀμειβομένοιο χθόνιο.*

D Phaneta dixit solem atque per illuminationem, quae cunctis uisitur cuncta conspiciens: Dionysius (ut ipse uates ait, *ἀπὸ τ' δάμασθ' ἢ πρὸ φέρεσθ'.* id est quae circumferatur in ambitum. Unde Cleantes ita cognouit eum scribit, *ἀπὸ τῆς διόνυσου,* quia quotidiano impetu ab oriente ad occasum diem noctemque faciendo, caeli conficitur cursum. Physici *Διόνυσον* *Διός* uocant, quia solem mundi mentem esse dixerunt. Mundus autem uocat caelum quod appellant Iouem. Unde Aratus de caelo dicturus ait: *ἐκ Διὸς ἀρχώμεθα.* Liber a Romanis appellatur, quod liber & uagus est, ut ait Nauius: Haec qua sol uagus igneus habenas immittit propius iungitque terrae. Iidem uersus Orpheus *εὐβολῆα* uocantes, boni consilii hunc deum praestitem monstrant.

strant. Nā si cōceptu mentis cōsilia nascunt, mundi autē mētem solem opinant, autores à q̄ in hoīes manat intelligendi principium, meritō boni consilij solem antistitē crediderunt. Solem liberz else manifeste pronuntiat Orpheus hoc vsu:

Ἡλιος ὁρ διονυσος ἐπίκλησιν καλέδσει.

Et is quidem uersus absolutior, ille uero eiusdem uatis operosior:

Εἰς Ζεὺς, εἰς ἄδης, εἰς Ἡλίου, εἰς Διονυσίου.

Huius vsus autoritas fundat oraculo Apollinis Clarij, in q̄ aliud q̄q̄ nomen soli adijcit, q̄ in eisdē sacris vsibus int̄ ceterā uocat̄ ἰάω. Nam cōsultus Apollo Clarius, q̄s deor̄z habēdus sit q̄ uocat̄ ἰάω, ita effatus est ὄρωρα μου. Huius oraculi uim numinis, noīs q̄z interpretationem, qua Liber, pater: & sol, ἰάω significat̄, excutus est Cornelius Labeo, in libro cuius titulus ē de oraculo Apollinis Clarij. Itē Orpheus Liberz atq̄ solē unū esse deū eundē q̄z demōstrās, de ornatu uel stitu q̄z eius in sacris Liberalib. ita scribit, αὐτὰ πᾶντα. Hinc & Vergil. scribēs Liberz p̄rem solem esse, & Cererē lunā, q̄ pariter fertilitatibus glebæ & maturandis frugibus, uel nocturno tempamento uel diurno calore moderant̄, Vestro (ait) si munere tellus Chaoniā pingui glādem mutauit arista. Solē uero terrenæ esse fecūdītatis autorem, idē poeta p̄fano mox docuit exemplo, cum ait: Sæpe etiā steriles incendere p̄fuit agros, et reliqua. Si em̄ hoīm cōmento ignis adhibitus multiplex p̄stat auxilium, qd̄ ascribendum est æthereo solis calore:

Ne Martis quidem aut Mercurij aliud esse numen q̄ solis.

Caput .XIX.

Liber idem
qui sol.

QVæ de Libero p̄re dicta sunt, hæc Martem eundem ac solem esse demōstrantes. Vñ Bacchus ἐνυόλιος cognōiatur, qd̄ est int̄ propria Martis noīa. Colitur etiā apud Lacedæmonios simulacr̄z Liberi p̄ris hasta insigne, nō thyrsus. Sed cum thyrsus tenet, qd̄ aliud q̄ latens telum gerit̄, cuius mucro hedera lam bente protegit̄: qd̄ oñdit, uinculo quodā patientiæ obligandos impetus belli. Habet em̄ hedera uinciendi obligādī q̄z naturā. Necnon & calor uini, cuius Liber pater autor est, sæpe hoīes ad furorē bellicum usq̄z propellit. Igit̄ propter cognatum utriusq̄ effectus calorē, Martem ac Liberz unum eundē q̄z deum esse uoluerūt. Certe Romani utrunq̄z p̄ris appellatiōe uenerant̄, alterz Liberū p̄rem, alterz Marspit̄rē. i. Martem p̄rem cognōiantes. Hinc etiā Liber pat̄, bel loz̄ potens probat̄, q̄ eum primū ediderunt autorem triumphī. Cum igit̄ Liber pater idem ac sol sit, Mars uero idem ac Liber pat̄, Martem solem esse q̄s dubitet. Acitani etiā Hispana gens, simulacr̄z Martis radijs ornatum maxima religione celebrāt, Necyn uocātes. Et certe ratio naturalis exigit, ut dij caloris celestis parentes magis noībuz q̄ re substātiā q̄z diuersi sint. Feruorē aut̄ q̄ animus excādescit excitat̄ q̄z, aliās ad irā, aliās ad uirtutes, nōnunq̄ ad tpalis furoris excessum, p̄ quas res etiā bella nascuntur, Martem cognōiauerunt. Cuius uim poēta exprimendo, & similitudini ignis applicando, ait: καίνετο δ̄ ὡς ὄτ̄ ἄρης ἐρχομενος ἀλλοοὺς πύρ. In summa pronuntiandum est, effectum solis, de q̄ feruor animorum, de quo calor sanguinis excitatur, Martem uocari.

Iliados. 15.

Mercurium
esse solem.

Vt uero Mercurius sol probei, sup̄ius edocta suffragia sunt. Eundem em̄ esse Apollinē atq̄ Mercuriū uel hinc apparet, q̄ apud multas gētes stella Mercurij ad Apollinis nomen refert̄: & q̄ Apollo musis p̄sidet, Mercurius sermo nem, quod

nem, quod est musarum munus, impartit. Præter hoc quod Mercurium pro sole cense-
 ri, multa documēta sunt. Primū, quod simulacra Mercurij pinatis alis adornant,
 quæ res mōstrat solis uelocitatē. Nam quia mētis potentē Mercurium credimus,
 appellatūque ita intelligimus ἀπὸ τῆς ἑγμνεύσεως, & sol mundi mens est, summa autem
 est uelocitas mentis, ut ait Homerus, ὡσεὶ πτόφορ ἢ ἐ νόημα, ideo pinnis Mercurius
 quasi ipse natura solis ornat. Hoc argumentū lucidius Aegyptij absoluūt, ipsi
 us solis simulacra pinnata fingentes, quibus color apud illos non unus est. Alte-
 rum enim cærulea specie, alteræ clara fingunt. Ex his claræ sup̄um, & cæruleū in-
 ferūm uocant. inferi autē nomen soli dat, cum inferiore hemisphærio, id est hie
 malibus signis cursum suum pagit: superi, cum partē zodiaci ambit æstiuā. Ea-
 dem circa Mercurium sub alia fabula fictio est, cum inter supos & inferos deos
 B administer ac nuntius existimat. Argiphōtes præterea cognoīatur, non quod Argū
 peremerit, quæ ferunt per ambitū capitis multorum oculorum luminibus ornatū, cui
 stodisse lunonis impio Inachi filiā eius deæ pellicē, cōuersam in bouis formā:
 sed sub huiuscemodi fabula Argus est cœlum stellarum luce distinctū, quibus in-
 esse quædam species cœlestium uidet oculorum. Cœlum autē Argum uocitari pla-
 cuit à candore & uelocitate ἀπὸ τῆς ἀργυρῆς ταχύ. Et uidet terra desup̄ obseruari quā
 Aegyptij hieroglyphicis lris cum significare uolunt, ponunt bouis figuram. Is
 ergo ambitus cœli stellarum luminibus ornatus, tunc existimat enectus à Mer-
 curio, cum sol diurno tēpore obseruādo sidera ueluti enecat, ut luminis sui con-
 spectū eorum auferendo mortalibus. Pleraque etiā simulacra Mercurij quadrato
 C statu figurant solo, capite insignita & uirilibus erectis. Quæ figura significat
 solē mundi esse caput, & rerum satorē: oēmque uim eius non in quodam diuisorum mi-
 nisterio membrorum, sed in sola mente cōsistere, cuius sedes in capite est. Quatu-
 or latera eadē ratione fingunt, qua & tetrachordū Mercurio credit attributū.
 Quippe significat hic numerus, uel totidē plagas mūdi, uel quatuor uices tem-
 porum, quibus annus includit: uel quod duobus ægnoctijs, duobusque solstitijs, zodia-
 ci ratio distincta est, ut lyra Apollinis chordarum septē, tot cœlestium sphaerarū
 motus præstat intelligi, quibus solem moderatorē natura cōstituit. In Mercurio so-
 lem coli, etiā ex caduceo claret, quod Aegyptij in specie draconum maris & fœ-
 minæ coniunctorum figurauerunt Mercurio cōsecrandū. Hi dracones parte me-
 dia uoluminis sui inuicē in nodū quæ uocant Herculis, obligant: primæque par-
 D tes eorum reflexæ in circulum, prællis osculis ambitum circuli iungunt. Et postmo-
 dum caudæ reuocant ad capulum caducei, ornanturque alijs ex eadē capuli par-
 te nascentibus. Argumētum caducei ad geniturā quoque hoīm, quæ genesis appel-
 lat, Aegyptij præstunt, deos præstites homini nascēti quatuor adesse memorātes,
 δαίμονα, τίχλω, ἔρωτα, ἀνάγκω: & duos priores solem ac lunā intelligi uolunt, quod sol
 autor spiritus caloris ac luminis humanæ uitæ genitor & custos est, & ideo na-
 scentis dæmon, id est deus, creditur. Luna τίχλω, quia corporum præsul est, quæ for-
 tuitorum uarietate iactantur. Amor osculo significatur, Necessitas nodo. Cur
 pinnæ adijciant, tam superius absolutum est. Ad huiuscemodi argumenta dra-
 conum præcipue uolumen lectum est, propter iter utriusque sideris flexuosum.

Quin Aesculapium quoque, & Herculem, & cum Iside ipsum etiam Serapim, alios que solem
 deos non esse.

Caput

,XX.

i Hinc

Aesculapium
esse solem.

Hinc ē q̄ simulacris & Aesculapij, Salutis, draco subiungit̄, q̄ hi ad solis naturā lunæq̄ referunt̄. Et est Aesculapius uis salubris de substantia solis, subueniēs animis corporibusq̄ mortaliū. Salus aut̄ naturæ lunaris effectus est, q̄ animantiū corpora iuuant̄ salutifero firmata tēperamento. Ideo ergo simulacris eorū iungunt̄ figuræ draconū, q̄a p̄stant ut humana corpora uelut infirmitatis pelle deposita, ad pristinum reuirescāt uigorē, ut reuire scunt dracones p̄ annos singulos pelle senectutis exuta. Propterea & ad ipsum solē species draconis refert̄, q̄a sol semp̄ uelut à quadā imæ dep̄ssionis senecta, in altitudinē suā ut in robur reuertit̄ iuuentutis. Esse aut̄ draconē inter p̄cipua solis argumenta, etiam noīs fictione mōstratur, q̄ sit nuncupatus ἀπό τοῦ Δέγκου, id est uidere. Nā ferunt hunc serpentē acie acutissima & puigili naturā huius sideris imitari: atq̄ ideo ædiū, adytōrū, oraculōrū, thesaurōrū custodiā draconibus assignari. Aesculapiū uero eundē esse atq̄ Apollinē, non solū hinc probatur, q̄ ex illo natus credit̄, sed q̄ ei & ius diuinationis adiungit̄. Nā Apollodorus in libris q̄bus titulus est ἑρμῆος, scribit qd̄ Aesculapius diuinationibus & augurijs p̄sit. Nec mirū, siq̄dem medicinæ atq̄ diuinationis cōsociatæ sunt disciplinæ. Nā medicus uel cōmoda uel incōmoda in corpore futura p̄noscit. Sic ut ait Hippocrates, oportet medicū dicere de ægroto τὰ τ' ἐόντα, τὰ τ' ἐσομένα, καὶ πρῶτ' ἐόντα, id est, q̄ sint, q̄ fuerint, q̄ mox uētura sequent̄. Qd̄ cōgruit diuinationibus, quæ sciunt τὰ τε ὄντα, τὰ τ' ἐσομένα, καὶ πρῶτ' ἐόντα.

Et Herculem
ad solē referri.

Sed nec Hercules à substantia solis alienus ē. Quippe Hercules ea ē solis potestas, q̄ humano ḡni uirtutem ad similitudinē p̄stat deorū. Nec existimes Alcumena apud Thebas Bceotias natū solū, uel primū Hercule nuncupatū: imō post multos atq̄ postremus, ille hac appellatione dignatus ē, honoratusq̄ hoc noīe: q̄a nimia fortitudine meruit nomē dei uirtutē regentis. Cæterū deus Hercules religiose quidem & apud Tyron colit̄, uerū sacratissima & augustissima Aegyptij eū religione uenerant: ultraq̄ memoriā, q̄ apud illos retro lōgissima est, ut carentē initio colunt. Ipse credit̄ & Gigātes interemisse, cū pro cœlo pugnasset, quasi uirtus deorū. Gigantes autē qd̄ aliud fuisse credendū est, q̄ hoīm quādam impiā gentem, deos negantē, & ideo existimatā deos pellere de cœlesti sede uoluisse. Horū pedes in draconū uolumina desinebant, qd̄ significat, nihil eos rectū, nihil superū cogitasse, totius uitæ eorū gressu atq̄ processu in inferna mergēte. Ab hac gente sol pœnas debitas ui pestiferi caloris exegit. Et reuera Hercule solē esse uel ex noīe claret. Heracles em̄ qd̄ aliud est, nisi heras, id est aëris, cleos: q̄ porrò alia aëris gloria est, nisi solis illuminatio, cuius recessu, profunditate, spiritus occulit̄ tenebrarū. Præterea sacrorū administratiōes apud Aegyptios multiplici actu multiplicē dei asserunt potestatē, significantes Herculem hūc esse τὸν ἐν πᾶσι καὶ διὰ πάντων ἥλιον. Ex re quoq̄ alibi terrarū gesta, argumentum nō uile colligitur. Nam Theron rex Hispaniæ citerioris, cum ad expugnandum Herculis tēplum ageret̄ furore, instructo exercitu nauium, Gaditani ex aduerso uenerunt prouecti nauibus lōgis: cōmissōq̄ p̄lio, adhuc æquo Marte cōsistente pugna, subitō in fugā uersæ sunt regiæ naues, simulq̄ improuiso igne correptæ cōflagrauerunt. Paucissimi q̄ sup̄fuerant hostium capti, indiciauerunt apparuisse sibi leones prioris Gaditanæ classis sup̄stantes, ac subitō suas na-

A as naues immiffis radijs, quales in folis capite pinguntur, exuftas.

Bidē Aegypto adiacens ciuitas, q̄ conditorē Alexandrum Macedonē gloria, Serapin atq; Ifim cultu penè attonitæ uenerationis obferuat: om̄em tñ illā uenerationē, foli fe sub illius noīe teftat impendere, uel dum calathū capiti eius infigunt, uel dū simulacro signū tricipitis animātis adiungunt, qđ exprimit medio eodēq; maximo capite leonis effigiē. Dextera parte caput canis exorīt māfueta specie blādientis. Pars x̄o læua ceruicis, rapacis lupi capite finitur, easq; formas aīalium draco cōnectit uolumine suo, capite redeunte ad dei dexteram qua confpicit monstrū. Ergo leonis capite monftrat p̄fens tempus, q̄a cōditio eius inē p̄teritum futurūq; actu p̄fenti ualida feruēscq; est. Sed p̄teritum tēpus lupi capite signat, q̄ memoria rerum tranfactarū rapitur et aufertur. Item canis blandientis effigies futuri tēporis designat euentum, de q̄ nobis spes licet incerta, blāditur. Tempora autē cui nili proprio famularent̄ autori: Cuius uertex in signitus calatho, & altitudinem sideris mōftrat, & potentiam capacitatis ostendit: q̄a in eum om̄ia terrena redeunt, dum immiffō calore rapiuntur. Accipe nunc quod de sole uel Serapi pronuntietur oraculo. Nam Serapis, quem Aegyptij deum maximum prodiderunt, oratus à Nicocreonte Cypriorum rege, quis deorum haberetur, his uersibus solīcitam religionem regis instruxit:

Serapin quoq;
& Ifida nō di
stingui à sole.

Εἰ μὴ θεὸς τοιοῦτος μαθεῖν, οἷον ἢ ἀγῶν ἔπιπῶ.

οὐ γὰρ ὁ κόσμος κεφαλὴν ἢ ἄσπιν ἢ θάλασσαν.

οὐ γὰρ δὲ μοι πόδες ἴσιν, τὰ δ' ὄσατ' ἐν αὐδαίῃ κέειται.

ὁ μὲν τε πλανυγὲς, λαμπρὸν φάσκει λῆϊοιο.

B Ex his apparet Serapis et solis unā eē et indiuiduā naturā. Isis cūcta religiōe celebraī, q̄ est uel terra, uel natura rerū subiacēs soli. Hinc ē q̄ cōtinuatis huberibus, corpus deæ oē denset, q̄a uel terræ uel rerū naturæ altu nutrit̄ uniuersitas.

Adonin, Attinen, Osirim, & Horum, aliud non esse q̄ solem. Præterea & duodecim signa zodiaci ad naturam solis referri.

Caput

.XXI.

A Donin q̄q; solē esse nō dubitat, inspecta religione Assyriorū, apud q̄s Veneris Architidis & Adonis maxima olim ueneratio uiguit, quam nunc Phœnices tenent. Nā physici terræ superius hemisphæriū, cuius partē incolimus, Veneris appellatione coluerūt. Inferius uero hemisphærium terræ, Proserpinā uocauerunt. Ergo apud Assyrios siue Phœnicias lugēs inducit dea, qđ sol annuo gressu p̄ XII. signorū ordinē p̄gens, partē q̄q; hemisphærii inferioris ingredit, q̄a de XII. signis zodiaci, sex superiora, sex inferiora cēsentur. Et cū est in inferioribus, & ideo dies breuiores facit, lugere credit̄ dea, tanq̄ sole raptu mortis tēporalis amisso, & à Proserpina retēto, quam numen terræ inferioris circuli & Antipodū diximus. Rursūq; Adonin redditum Veneri credi uolunt, cum sol euctis sex signis annuis inferioris ordinis, incipit n̄ri circuli lustrare hemisphæriū cum incremento luminis & dierū. Ab apro autē tradunt interemptū Adonin, hyemis imaginē in hoc aīali fingentes: q̄ aper hispidus & asper, gaudet locis humidis & lutosis pruinaq; cōtectis, proprieq; hyemali fructu pascit̄ glande. Ergo hyēs ueluti uulnus est solis, q̄ & lucē eius nobis minuit & calorem, qđ utrunq; animātibus accidit morte. Simulacrum huius deæ in mōte Libano fingit̄ capite obnupto, specie tristi, faciem manu læua

Ne Adonin q-
dem alium es-
se quàm solē.

i ij intra

intra amictū sustinens, lachrymæ uisione cōspicientiū manare credunt. Quæ imago præterq̄ q̄ lugētis est (ut diximus) deæ, terræ quoq̄ hyemalis est, q̄ tpe obnupta nubibus, sole uiduata stupet, fontesq̄ ueluti terræ oculi huberius manant, agriq̄ iterz suo cultu uidui, mœstā faciē sui mōstrant. Sed cum sol emergerit ab inferioribus partibus terræ, uernalisq̄ æquinoctij transgredit̄ fines augendo diē: tunc & Venus læta, & pulchra uirent arua segetibus, prata herbis, arbores folijs. Ideo maiores nri Aprilem mensē Veneri dicauerunt.

Attinen aliud
nō eē q̄ solem.

Similiē Phryges fabulis & sacrorz administrationibus immutatis, circa matrem deūm & Attinen eadē intelligi p̄stant. Quis em̄ ambigat m̄em deūm terram haberi: Hæc dea leonibus uehit, ualidis impetu atq̄ seruore aialibus, q̄ natura coeli est, cuius ambitu aēr continet, q̄ uehit terrā. Solem uero sub noīe Attinis ornat & fistula & uirga. Fistula ordinē spiritus inæqualis oñdit: q̄a uenti in q̄bus nulla æqualitas est, propriā sumunt de sole substantiā. Virga, solis potestātē asserit, q̄ cuncta moderat̄. Præcipuā aut̄ solis in his ceremonijs uerti rationē, hinc etiā potest intelligi: q̄ ritu eorū κατὰ βίον finita, simulationeq̄ luctus peracta, celebrať lætitiæ exordiū ad octauū Cal. Aprilis, quē diem Hilaria appellant, quo primū tempore sol diem longiorem nocte protendit.

Osiri etiā solē
esse.

Idē sub diuersis noībus religionis effectus est apud Aegyptios, cū Isis Osirim luget. nec in occulto est, neq̄ aliud esse Osirim, q̄ solem, nec Isim aliud esse q̄ terrā, (ut diximus) naturā ue rerz. Eademq̄ ratio q̄ circa Adonin & Attinē uertit̄, in Aegyptia quoq̄ religione luctum & lætitiā uicibus annuæ administrationis alternat. Hinc Osirim Aegyptij, ut solē esse asserāt, quoties hieroglyphicis lris suis exprimere uolunt, insculpunt sceptraz: inq̄ eo speciē oculi expriment, & hoc signo Osirim mōstrant: significātes hūc deum solem esse, regalit̄q̄ potestate sublimē cuncta despiciere, q̄a solem Iouis oculū appellat antiquitas.

Horus idē deus
qui sol.

Apud eosdē Apollo q̄ est sol, Horus uocat̄. Ex q̄ & horæ uiginti quatuor q̄bus dies noxq̄ conficit̄, nomen acceperunt. Et quatuor tpa q̄bus annuus orbis implet̄, horæ uocant̄. Idē Aegyptij uolētes ipsius solis noīe dicare simulacræ, figurauerunt raso capite, sed dextra parte crine remanente. Seruatus crinis docet solem naturæ rerz nunq̄ esse in opto. Dēpti autē capilli residente radice monstrāt, hoc sidus etiā tpe quo nō uisit̄ à nobis, rursus emergēdi, uti capillos, habere substantiā. Eodē argumento significat̄ & tempus, q̄ angusta lux ē, cum uelut abralis incrementis, angustaq̄ manente extātia, ad minimū diei sol puenit spatiū, qd̄ ueteres appellauerunt brumale solstitiū, brumā à breuitate dierum cognoiantes, id est βραχυήμας. ex q̄bus latebris uel angustijs rursus emergens, ad æstiuū hemisphæriū tanq̄ enascēs in augmēta porrigit̄, & tunc ad regnum suū puenisse iam credit̄. Propterea Aegyptij aīal in zodiaco cōsecrauerunt ea coeli parte, qua maxime annuo cursu sol ualido efferuet calore: leonisq̄ in ibi signū domiciliū solis appellāt, q̄a id aīal uidet̄ ex natura solis substantiā deducere: primūq̄ impetu & calore p̄stat aīalia uti p̄stat sol sidera. ualidusq̄ est leo pectore et priore corporis parte, ac degnat posterioribus mēbris, æque solis uis prima parte diei ad meridiē increscit, uel prima parte anni à uere in æstatem: mox elāguescens, deducit̄ uel ad occasum, q̄ diei, uel ad hyemē, q̄ anni pars uidet̄ esse inferior. idēq̄ oculis patentibus atq̄ igneis cernit̄ semp, ut sol patēti igneoq̄

igneoq; oculo. terramq; cōspectu ppetuo atq; infatigabili cernit. Nec solus
 A leo, sed signa q̄q; uniuersa zodiaci ad naturā solis iure referunt. Et ut ab ariete
 incipiā, magna illi cōcordia est. Nā & is p sex menses hybernales sinistro incu-
 bat lateri, ab ægnoctio uerno sup dextræ latus: sicut & sol ab eodemq; tēpore
 dextrū hemisphæriū, reliq; ambit sinistræ. Ideo & Ammonē, quem deū solē oc-
 cidentē Libyes existimant, arietinis cornibus fingunt, qbus maxime id aīal ua-
 let, sicut radijs sol. Nā & apud Græcos ἀρὶς ἢ κέρας κέρας appellat. Tauræ ὄο
 ad solē referri, multiplici ratione Aegyptius cultus oñdit, uel q̄a apud Heliopo-
 lim tauræ soli cōsecratum, quē Netiron cognoiant, maxime colunt: uel q̄a bos
 Apis ī ciuitate Mēphi, solis instar excipit: uel q̄a in oppido Herminthi magni
 fico Apollinis tēplo, cōsecratū soli colunt tauræ Bacchīm cognoiantes, insignē
 B miraculis cōuenientibus naturæ solis. Nā & p singulas horas mutare colores
 affirmat, & hirsutus setis dicit in aduersum nascentibus cōtra naturā oīm aīali
 um. uñ habet ueluti imago solis in aduersam mundi partē nitentis. Gemini
 autē q̄ alternis mortibus uiuere credunt, qd aliud nisi solē unū eūdemq; signi-
 ficant, modo descendētē in ima mūdi, modo in summā altitudinē resurgētē:

Cancer obliq; gressu, qd aliud nisi iter solis oñdit: q̄ uiam nunq; rectā, sed p
 illā semp meare sortitus est, obliquus quā se signorū uerteret ordo: maximeq;
 in illo signo, sol à cursu supero incipit obliquus inferiora iam petere. De leone
 iam supra dictū ē. Virgo autē, q̄ manu aristā refert, qd aliud q̄ δύναμις ἡλιακή
 q̄ fructibus curuat: & ideo iustitia credit, q̄ sola facit nascētes fructus ad hoīm
 C usus puenire. Scorpius totus, in q̄ libra est, naturā solis imaginatur, q̄ hyeme
 torpescit, & trāfacta hac, aculeū rursus erigit ui sua, nullū natura damnū ex hy-
 berno torpore ppeffa. Sagittarius q̄ omīum zodiaci domiciliōrū imus atq;
 postremus est, ideo ex hoīe in seram p membra posteriora degenerat, quasi po-
 stremis partibus suis à supis in inferna detrusus. Sagittā tñ iacit, qd indicat tūc
 quoq; uniuersorū cōstare uitam radio solis uel ab ima parte uenientis. Ca-
 pricornus ab infernis partibus ad supra solem reducens, capræ naturā uidetur
 imitari: q̄ dum pascit, ab imis partibus semp prominentiū scopulorū alta depo-
 scit. Aquarius non ne ipsam uim solis oñdit: Vnde em̄ imber caderet in ter-
 ras, nisi solis calor ad supra traheret humorem: cuius refusio pluuialis ē copia.

In ultimo ordine zodiaci pisces locati sunt, q̄s cōsecrauit soli nō aliqua natu-
 D ræ suæ imaginatio, ut cætera: sed oñtatio potētiae sideris, à q̄ uita non solū aere
 is terrenisq; animalibus dat, sed illis quoq; quorū cōuersatio aquis merfa uel-
 ut ē cōspectu solis exulat. Tāta ē uis solis, ut abstrusa q̄q; penetrādo uiuificet.

Quod Nemesis, Pan, Saturnus, aliud non sint q̄ sol. Caput .XXII.

ET ut ad solis multiplicē potestatem reuertatur oīo, Nemesis q̄ cōtra sup
 biam colitur, quid aliud est q̄ solis potestas: Cuius ista natura est, ut sul-
 gentia obscuret, & cōspectui auferat: quæq; sunt in obscuro illuminet, of-
 feratq; cōspectui. Pan ipse, quē uocant Inuū, sub hoc habitu q̄ cernitur, solē
 se esse prudentioribus pmittit intelligi. Hunc deum Arcades colunt, appellātes
 τὸν ἢ ὕλης κύριον: non syluarum dñm, sed uniuersæ substantiæ materialis domina-
 torem significari uolentes. Cuius materiæ uis, uniuersorum corporum, seu illa
 diuina, siue terrena sint, cōponit essentiam. Ergo Inui cornua, barbæq; proluxa
 i iij demis-

Signa zodiaci
 ad naturā so-
 lis referri.

Nemesis esse
 solem.

Et Pana deum
 solem esse.

Iliados. II.

demissio, naturā lucis ostēdunt, qua sol & ambitum cœli superioris illuminat, et inferiora collustrat. Vnde Homerus de eo ait: ὄρνυθ' ἴν' ἀδωάτοισι φῶος φέροι, ἠδὲ βροτοῖσι. Quid fistula uel uirga significēt, supius in habitu Attinis expressimus. Qd̄ in capræ pedes definit, hæc argumenti ratio est, q̄a materia q̄ in om̄em substantiā sole dispensante porrigit̄, diuinis de se corporibus effectis, in terræ finit̄ elementū. Ad huius ergo extremitatis signū pedes huius aialis electi sunt, q̄ et terrenū esset, & tñ semp̄ peteret alta pascendo, sicut sol: uel cū radios supne demittit in terras, uel cū se recolligit, in mōtibz uisit̄. Huius Inui amor & deliciae ἠχῶ credit̄, nullius oculis obnoxia: qd̄ significat harmoniā cœli, q̄ soli amica est, quasi sphaerarū oīm de q̄bz nascit̄ moderatori, nec tñ potest n̄ris unq̄ sentibus dephendi. Saturnus ipse, q̄ autor est temporū, & ideo à Græcis immutata l̄ra κρόνος quasi γρόνος uocat̄, qd̄ aliud nisi sol intelligendus est: cū tradatur ordo elementorū, temporū numerositate distinctus, luce patefactus, nexus æternitate traductus, uisione discretus, q̄ om̄ia actum solis ostendunt.

Echo.

Saturnus idē qui sol.

Iouem quoq; & Adad, eundem esse quem solem. Tum & theologorum & Orphei autoritate ostendi posse, omnes deos referri ad solem. Caput .XXIII.

Iliados. I.

NEc ipse Iupiter rex deorum, solis naturam uidetur excedere, sed eundē esse Iouem ac solem, claris docetur indicijs. Nam cum ait Homerus, Ζεύς γὰρ ἐς ὠκεανόν, Iouis appellatiōe solem intelligi Cornificius scribit, cui unda oceani uelut dapes ministrat. Ideo enim, sicut & Possidonius & Cleantes affirmant, solis meatus à plaga, quæ uista dicitur, non recedit: quia sub ipsa currit oceanus, qui terram & ambit & diuidit. Omnium autem physicorū assertione constat, calorem humore nutriri. Nam q̄ ait, θεοὶ δ' ἅμα πάντες ἐρνυτο, si dera intelliguntur, q̄ cum eo ad occasus ortusq̄ quotidie impetu cœli feruntur, eodemq̄ alunt̄ humore: θεοὺς εἰμ̄ dicūt sidera & stellas, ἀπὸ τοῦ θιερ, id est τρέφει, q̄ semp̄ in cursu sint: ἢ ἀπὸ τοῦ διύσειος. Addit poëta διωδεκάτη γένετ' ἠώς, nō dierū, sed horarū significās numerū: q̄bz referunt̄ ad hemisphaerij superioris exortum. Intellectum n̄m in eandem sententiā ducūt etiā de Timæo Platonis hæc uerba:

Iliados. I.

ὁ μὲν Διὶ ἤγε μῶν ἐν οὐρανῷ ὁ Ζεὺς ἐλάνωρ πῆλυθ' ἄρμα πρῶτον πρενέτη διὰ κόσμον πάντα, & ἐπι μὲν ὀμβρῶν. Ἐπὶ δ' ἐπετη στρατιὰ θιερὴν ἠδὲ δαμόνων κτλ. δώδεκα μέρη κεκοσμημένῃ, μὲν δ' ἐξία ἐν δὲ ὠρ ὀκτω μόνῃ. His enim uerbis magnum in cœlo ducem solem uult sub appellatione Iouis intelligi, alato curru uelocitatem sideris monstrans. Nam quia in quocunq; signo fuerit, p̄stat om̄ia signa & sidera, signorūq̄ p̄stitites deos, uidet̄ cunctos deos ducatu p̄ire, ordinando cuncta ornādoq̄: atq; ideo uelut exercitum eius, cæteros deos haberi p̄ XII. signorum partes distributos: q̄a ipse duodecimi signi in quocunq; signo fuerit locum tenet & occupat. Nomen autē dæmonum cum deorū appellatione cōiungit, aut quia dij sunt δαίμονες, id est scientes futuri, aut (ut Possidonius scribit in libris q̄bz titulus ē περὶ ἠρώων ἢ δαμόνων) q̄a ex ætherea substantia parta atq; diuisa qualitas illis ē: siue ἀπὸ τοῦ δαίερ, i. καίερ, seu ἀπὸ τοῦ δαμομένῃ, hoc est μωριζομένῃ. Quod autē addit μὲν δ' ἐξία ἐν δὲ ὠρ ὀκτω μόνῃ, significat quia hæc sola quam terrā esse accepimus, manet immobilis intra domum deorū, id est intra mundū, ut ait Euripides, ἢ γαῖα μὲν πάντες δι βροτῶν οἰκίστη ἢ μὲν ἐν αἰθέρι. Hinc quoq; oñditur quid de sole & Ioue sit sentiendum, cum alibi dicat̄, πάντα ἰδὼν διὸς ὀφθαλμός & πάντα νοήσας. Et alibi: ἠελίος δ' ὅς πάντ' ἐφορᾷ, & πάντ' ἐπανέξας.

Hesiodus. Iliados. 3.

Vnde

A Vnde utrunq; constat una potestate censendum. Assyrij quoq; solē sub Iouis nomine, quem Dia Heliopoliten cognominant, maximis ceremonijs celebrant in ciuitate q̄ Heliopolis nuncupat. Eius dei simulacrz sumptum ē de oppido Aegypti, qd̄ & ipsum Heliopolis appellat, regnante apud Aegyptios Senemure, seu idē Senepos noīe fuit. platumq; est primū in eam p̄ Oppiā legatum Delebois regis Assyrioz, sacerdotesq; Aegyptios, q̄r princeps fuit Parmetis, diuq; habitum apud Assyrios, postea Heliopolim commigrauit. Cur ita factū, quaq; ratione Aegypto profectū, in hæc loca ubi nunc est, postea uenerit, rituq; Assyrio magis q̄ Aegyptio colat, dicere supersedi, q̄ ad p̄sentem nō attinet causam. Nunc uero eundem Iouem solemq; esse, cum ex ipso sacroz ritu, tum ex habitu dignoscit. Simulacrz em̄ aureū specie imberbi instat, dextra eleuata cum flagro in aurigæ modū, læua tenet fulmen & spicas. Quæ cuncta Iouis solisq; consociatā potentiā demonstrant. Huius tēpli religio etiam diuina tione p̄pollet, q̄ ad Apollinis potestatem referit, q̄ idem atq; sol est. Vehit em̄ simulacrz dei Heliopolitani ferculo, ueluti uehunt in pōpa ludoz Circensium deoz simulacra: & subeunt plerunq; prouinciæ proceres, raso capite, lōgi temporis castimonia puri: feruntq; diuino spiritu, non suo arbitrio, sed quō deus propellit uehētes, ut uidimus apud Antium promoueri simulacra Fortunaz, ad danda responsa. Cōsulunt hunc deum & absentes missis diplomatibus cōsignatis, rescribitq; ordine ad ea q̄ cōsultatione addita continent. Sic & imperator Traianus, initurus ex ea prouincia Parthiā cum exercitu, cōstantissimæ religionis hortantibus amicis, q̄ maxima huiusce numinis ceperant experimenta, ut de euentu cōsuleret rei coeptæ: egit Romano cōsilio, prius explorando fidem religionis, ne fortē fraus subesset humana. Et primū misit signatos codicillos, ad q̄s sibi rescribi uellet. Deus iussit afferri carthā, eamq; assignari purā, & mitti, stupentibus sacerdotibus ad eiusmodi factū. Ignorabant q̄ppe cōditionem codicillorū. Hos cū maxima admiratione Traianus excepit, qd̄ ipse quoq; puris tabellis cum deo egisset. Tunc alijs codicillis cōscriptis signatisq;, cōsuluit an Romam p̄petrato bello rediturus esset. Vitem centurialē deus ex muneribus in æde dicatis, deferri iussit, diuisamq; in partes sudario condi, ac proinde ferri. Exitus rei, obitu Traiani apparuit, oīsibus Romā relatis. Nam fragmentis, species reliquiarū, uitis argumēto, casus futuri tēpus ostensum est.

D Et ne sermo p̄ singulorum noīa deorum uageat, accipe quid Assyrij de solis potentia opinent. Deo em̄, quem summum maximumq; uenerātur, Adad nomen dederunt. Eius nominis interpretatio significat unus. Hunc ergo ut potentissimum adorant deum. Sed subiungunt eidem deam noīe Atargatim, oēm q; potestatem cunctarum rerum his duobus attribuunt, solē terramq; intelligentes, nec multitudine noīm enuntiantes diuisam eorum p̄ omēs species potestatis, sed argumentis quibus ornantur, significantes multiplicem præstantiam duplicis numinis. Ipsa autem argumēta, solis rationem loquuntur. Nanque simulacrum Adad, insigne cernitur radijs inclinatis, quibus mōstratur uim cœli in radijs esse solis, qui dimittuntur in terram. Atargatis simulacrum sursum uersum reclinatis radijs insigne est: mōstrando radiorum ui supernè demissorum enasci quæcunq; terra prognerat. Sub eodem simulacro species leonum

sunt, eadem ratione terram esse monstrantes, qua Phryges sinxere matrem de-
um, id est terram leonibus uehi.

Postremò, potentiam solis ad om̄ium potestatem summitatemq̄ referri, in-
dicant theologi, qui in sacris hoc breuissima preceatione demonstrant, dicentes:

Ἰλιε πανταρχάτος, κόσμος πνεῦμα, κόσμος δύναμις, κόσμος φῶς.

Solem esse omnia & Orpheus testatur his uersibus:

Ἐγλαί Ζεὺς Διόνυσος πᾶσι πόντος πᾶσι αἶθερ

Ἰλιε πανγενέτορ παναίολε Ζεῦσε φεγγέε.

De laudibus uariq̄ eruditione Vergilij. Tum de his quæ sequentibus libris per ordinem
sunt explicanda.

Caput

XXIII.

Hic cum Prætextatus fecisset loquendi finem, omnes in eum affixis uul-
tibus admirationem stupore prodebant. Deinde laudare hic memori-
am, ille doctrinã, cuncti religionem: affirmãtes hunc esse unum arcanæ
deor̄ naturæ conscium, qui solus diuina & assequi animo & eloqui posset in-
genio. Inter hæc Euangelus: Equidẽ, inquit, miror potuisse tantor̄ potestatem
numinum comprehendere. Verum q̄ Mantuanum nostrum ad singula, cum de
diuinis sermo est, testem citatis, gratiosius est q̄ ut iudicio fieri putetur. An ego
credam, q̄ ille cum diceret: Liber & alma Ceres, pro sole & luna, nõ hoc in al-
terius poëtæ imitationem posuerit, ita dici audiens, cur tamen diceretur igno-
rans? Nisi fortè ut Græci om̄ia sua in immensum tollunt, nos quoq̄ poëtã etiã
nostros uolumus philosophari, cum ipse Tullius qui non minus professus est
philosophandi studium q̄ loquẽdi, quoties aut de natura deorum, aut de fato,
aut de diuinatione disputat, gloriam quam oratione conflauit, incõdita rerum
relatione minuat. Tum Symmachus: De Cicerone Euangele, qui conuiujs
impenetrabilis est, post uidebimus. Nunc quia cum Marone nobis negotium
est, respondeas uolo, utrum poëtæ huius opera instituendis tantum pueris ido-
nea iudices, an alia illis altiora inesse fatearis. Videris em̄ mihi ita adhuc Vergi-
lianos habere uersus, qualiter eos pueri magistris prælegentibus canebamus.
Imò uero pueri cum essemus Symmache (inquit Euangelus) sine iudicio mira-
bamur: inspicere autẽ uitia, nec p̄ magistr̄, nec per ætatem licebat: quæ tamẽ
non pudenter quisq̄ negabit, cum ipse cõfessus sit. Qui em̄ moriens poëma su-
um legauit igni, quid nisi famæ suæ conuiuia posteritati subtrahenda curauit?
Nec immeritò. Erubuit quippe de se futura iudicia, si legeretur petitio deprecã-
tis filio arma à marito, cui soli nupserat, nec ex eo prolem suscepisse se nouerat:
uel si mille alia multum pudenda, seu in uerbis modo Græcis, modo barbaris,
seu in ipsa dispositione operis deprehenderentur. Cumq̄ adhuc dicentem om̄es
exhorruissent, subtexit Symmachus: Hæc est quidẽ Euangele Maronis glo-
ria, ut nullius laudibus crescat, nullius uituperatione minuat. Verẽ ista q̄ pro-
scindis, defendere q̄libet potest ex plebeia grãmaticor̄ cohorte: ne Seruio no-
stro, q̄ priscos (ut mea fert opinio) p̄ceptores doctrina præstat, in excusandis ta-
libus quærat iniuria. Sed quæro utrũ poëtica tibi in tanto poëta displicuerit,
nerui tñ oratorij q̄ in eodẽ sunt ualidissimi, placere uideant. Hæc uerba pri-
mum Euãgeli risu excepit. Dein subiicit: Id hercule restat deniq̄, ut oratorem
Vergiliũ renuntietis: nec mirũ, cum ad philosophos ambitus uester paulo antẽ
prouexer

A prouexerit. Si in hac opinione es, Symmachus inquit, ut Maro tibi nihil nisi poetici sensisse existimet, licet hoc quod ei nomen inuideris, audi quod de opis sui multiplici doctrina ipse pronuntiet. Ipsi enim Maronis epistola, qua compellat Augustum, ita incipit: Ego pro frequentes a te litteras accipio. & infra: De Aenea quod dem meo si mehercle iam dignum auribus haberem tuis, libenter mitterem. Sed tanta inchoata res est, ut penes uitio mentis tantum opus ingressus mihi uidear: cum profertim (ut scis) alia quod studia ad id opus multo quod potiora impartiar. Nec his Vergilii pro bis copia rerum dissonat, quam plerique penes omnes litteratores pedibus illotis pretereunt, tanquam nihil ultra uerborum explanationem liceat nosse grammatico. Ita sibi belli isti homines certos sententiarum fines, & uelut quodam pomceria & effata posuerunt: ultra quam si quis egredi audeat, introspectisse in aedem deae a qua mares absterrent, existimandus sit. Sed nos quos crassa Minerva dedecet, non patiamur abstrusa esse adyta sacri poematis: sed arcanorum sensuum inuestigato adyto, doctorum cultu celebranda prebeamus reclusa penetralia. Et ne uidear uelle omnia unus amplecti, sponte uiolentissima inuenta uel sensa rhetorice in Vergiliano me ope demonstratur. Eusebio autem oratorum eloquentissimo non preipio de oratoria apud Maronem arte tractatum, quod & doctrina & docendi usu melius exequetur. Reliquos omnes quod adestis, impense precatus sum, ut quod uerum quicquid precipuum sibi annotauerit de Maronis ingenio, uelut ex symbolo conferamus. Mirum in modum alacritatem omnibus quod aderant, haec uerba pepererunt. Et assurgens quod in desiderium alios audiendi, non uidit & se in idem munus uocandum. Itaque hortatu mutuo concitati, in assensum facile ac libenter assenti sunt. Intuentesque omnes Praetextatum orabant, ut iudicium suum primus aperiret, caeteris per ordinem quod calus sedendi fecerat, secuturis. Et Veretius: Equidem inter omnia quibus eminet laus Maronis, hoc assiduus lector admiror, quod doctissime ius pontificum, tanquam hoc professus, in multa & uaria opis sui parte seruauit. Et si tantae dissertationis sermo non recesserit, permitto fore, ut Vergilius noster pontifex maximus asserat. Post hunc Flavianus: Apud poetam nostrum, inquit, tantam scientiam iuris auguralis inuenio, ut si aliarum disciplinarum doctrina destitueret, haec illi uel sola professio sublimaret. Eustachius deinde: Maxime, inquit, predicarem contra de Graecis cautus & tanquam aliud agens, modo artificij dissimulatione, modo professa imitatione transfulerit, ni me maior admiratio de astrologia totaque philosophia teneret, quam parcus & sobrius operi suo nusquam reprehendendus aspluit. Furius Albinus alterum fouens Praetextati laus, iuxtaque eum Cecinna Albinus, ambo uetustatis affectationem in Vergilio predicabant: aliter in versibus, alter in pro bis. Auienus: Non assumam mihi, inquit, ut unam aliquam de Vergilianis uirtutibus audeam predicare: sed audiendo quaecumque dicetis, si quod uel de his mihi uidebitur, uel iam dudum legenti annotandum uisum est, opportunius profertur: modo memineritis a Seruio nostro exigendum, ut quicquid obscurum uidebitur, quasi literatorum omnium longe maximus, palam faciat. His dictis, & uniuersos coetui complacitis, Praetextatus cum in se conuersa omnium ora uidisset, philosophia, inquit, quod unicum est munus deorum & disciplina disciplinarum, honoranda est anteloquio. Unde meminerit Eustachius, primum sibi locum ad disserendum omni alia professione cedente concessum. Huic tu mi Flauiane succedes, ut & auditu uestro recreer, & aliquanto silentio instaurem uires loquendi. Inter

hæc seruilis moderator obsequi, cui cura uel adolēdi penates, uel struēdi penū, & domesticorū actuū ministros regendi, admonet dñm, familiam pro solennitate annui moris epulatā. Hoc em̄ festo, religiosæ domus prius famulos instruitis tanq̄ ad usum dñi dapibus honorāt, & ita demum p̄issimiliās mēse apparatus nouat. Insinuat ergo p̄sul famulitij, cœnæ tēpus & dños iam uocare. Tū Prætextatus: Reseruandus ergo est Vergilius noster ad meliorē partē diei, ut mane nouū inspiciendo p̄ ordinē carmini destinemus. Nunc hora nos admonet, ut honore uestro hæc mensa dignetur. Sed & Eustachius, & post hunc Nicomachus meminerint, crastina disertatione seruari sibi anteloquij functionē. Et Flauianus: Ex placita iam uos lege conuenio, ut sequenti die penates mei beari se tanti cœtus hospitio glorientur. His cum om̄es assensi essent, ad cœnam, alio aliud de his quæ inter se contulerant reminiscēte approbantēq̄, cum magna alacritate animi concesserunt.

FINIS PRIMI LIBRI.

Facile hic primi huius libri finis ostendit, quam multa in sequentibus desiderentur. Quota enim pars de rētoricis obseruationibus extat? Vbi de scientia iuris auguralis ulla fit mentio? Ut ne dicam interim, quam multa desint & reliquorum, quam confusa omnia sint, uti suis locis sumus indicaturi.

MACROBII AVRELII

THEODOSII VIRI CONSULARIS ET ILLV
stris Saturnaliorum liber secundus.

Qua occasione de iocis ac dictarijs ueterum, sermo ortus fuerit inter conuiuas. Caput .I.

IC VBI modestus edendi modus cessare fecit castimoniā ferulorū, & conuiuialis lætitia minusculis poculis oriebat, Auienus ait: Bene ac sapienter Maro noster tumultuosum ac sobriū uno eodemq̄ uersu descripsit sub paucorū uerborū immutatione cōuiuui. Nam ubi sub apparatu regio procedere solet luxus ad strepitū, Postq̄ prima, inq̄t, q̄es epulis: at cum heroes castigatis dapibus assidunt, non reducti quietem, quia nec præcessit tumultus: sed inq̄t: Postq̄ exempta fames epulis. Nrm̄ hoc conuiuuiū, qd̄ & heroici seculi pudicitia, & nr̄i conduxit elegantiam, in q̄ splendor sobrius & diligēs parsimonia, Agathonis cōuiuio, uel post magniloquentiā Platonis non cōponere tm̄, sed nec p̄ferre dubitauerim. Nā ipse rex mēse, nec in moribus Socrate minor, & in rep. philosopho efficacior. Cæteri q̄ adestis, eminentiores estis ad uirtutū studia, q̄ ut poëtis, comicis, & Alcibiadi, q̄ tm̄ fuit fortis ad crimina, alijsq̄ q̄bus frequens illud conuiuuium fuit, uos q̄sq̄ existimet cōparandos. Bona ꝑ̄ba q̄so, Prætextatus ait, circa reuerentiam tm̄ Socraticæ maiestatis. Nā reliqs q̄ in illo fuerūt symposio, hæc lumina q̄s nō p̄ponēda cōsentiat. Sed q̄rsum tibi Auiene hoc tēdit exemplū: Quia sub illorū, inq̄t, sup̄cilio nō defuit, q̄ psaltriā intromitti peteret: ut puella ex industria sup̄ naturā mollior, canora dulcedine et saltationis lubrico exerceret illecebris phōphantes. Illic hoc fieri tētātū ē, ut Agathōis uictoria celebraret. nos honorē dei cui hoc festū ē, nullo admixtu uoluptatis augem⁹. necꝑ ego sū nesci⁹, uos nec tristitiam

A tristitiā, nec nubilum uultū in bonis ducere, nec Crassum illū, quē autore Luci-
 lio Cicero semel in uita risisse scribit, magnope mirari. Ad hæc cū Prætexta-
 tus diceret, ludicras uoluptates nec suis penatibus assuetas, nec añ coetum tam
 ferium producēdas, excepit Symmachus: Quia Saturnalibus optimo dierū (ui-
 ait Veronensis poëta) nec uoluptas nobis ut Stoicis tanq̄ hostis repudiāda ē,
 nec ut Epicureis summum bonum in uoluptate ponēdum, excogitemus alacri-
 tatē lasciuiā carentē. Et ni fallor, inueni, ut iocos ueterū ac nobilium uirorū ede-
 cumatos ex multijugis libris relatione mutua pferamus. Hæc nobis sit læta læ-
 titia, & docta cauillatio, uicē planipedis & sabulonīs impudica & p̄textata uer-
 ba iaciētis, ac pudorem ac modestiā ysus imitata. Hæc res & cura & studio di-
 gna ueteribus uisa est. Et iam primō aiaduerto duos, q̄s eloquentissimos anti-
 B qua ætas tulit, comicū Plautum, & oratorē Tullium, eos ambos etiā ad iocorū
 uenustatem cæteris p̄stitisse. Plautus q̄dem ea re clarus fuit, ut post mortē eius
 comœdiæ q̄ incertæ ferebant, Plautinæ tñ esse de iocorū copia noscerentur. Ci-
 cero autē q̄tum in ea re ualuerit, q̄s ignorat, qui uel liberti eius libros, q̄s is de
 p̄roni iocis cōposuit, quos quidam ipsius putāt esse, legere curauit. Quis itē ne-
 scit consularem eum scurrā ab inimicis appellari solitum? Qd̄ in orōne etiā sua
 Vatinius posuit. Atq̄ ego (ni lōgum esset) referre, in q̄bus causis cum nocētissi-
 mos reos tueret, uictoriā iocis adeptus sit. Ut ecce pro L. Flacco, quē repetun-
 darū reum, ioci opportunitate de manifestissimis criminibus exemit. Is iocus in
 C orōne nō extat, mihi ex libro Fusi Viuaculi notus ē, & inter alia eius dicteria
 celebrat. Sed in hoc ybo non casu incidi, uolens feci. Locos em̄ hoc genus, uete-
 res nr̄i dicteria dicebant. Testis idem Cicero, qui in lib. ep̄larū ad Cor. Nepo-
 tem sc̄do sic ait: Itaq̄ nr̄i cum om̄ia dixissemus dicta essent, q̄ facete & breuiter
 & acute locuti essemus, ea proprio nomine appellari dicteria uoluerunt: Hæc
 Cicero. Nonius uero, Pōponiusq̄ iocos non rarō dicteria nomināt. M. etiam
 Cato ille Censorius, argute iocari solitus est. Horū nos ab inuidiā muniret au-
 toritas, etiam si nostris cauillaremur. At cum à ueteribus dicta referamus, ipsa
 utiq̄ autorum dignitate defendimur. Si ergo probatis inuentum, agite qd̄ cui
 que de dictis talibus in mentem ueniet, uicissim memoriam nostram excitādo
 referamus. Placuit uniuersis lætitiæ excogitata sobrietas, & ideo ut Prætexta-
 tus incipiendo autoritatem de exemplo præberet, hortati sunt.

De diuersorum iocis atq; dicterijs. Caput .II.

D **T** Vm ille: Dictū uolo hostis referre, sed uicti, & cuius memoria instau-
 rat Romanorum triumphos. Annibal Carthaginensis apud regē An-
 tiochum profugus, facetissime cauillatus est. Ea cauillatio huiuscemo-
 di fuit: Ostendebat Antiochus in campo copias ingentes, quas bellum po. Ro-
 mano factururus cōparauerat: conuertebatq̄ exercitum insignibus argenteis &
 aureis florentem. Inducebat etiam currus cum fascibus, & elephantos cum tur-
 ribus, equitatumq̄ frenis & ephippijs, monilibus ac phaleris p̄fulgentem. At-
 que ibi rex cōtemplatione tanti & tam ornati exercitus gloriabūdus Anniba-
 lem aspicit. Et putas ne, inq̄, satis esse Romanis hæc omnia? Tunc Pœnus elu-
 dens ignauā imbelliamq̄ militum eius pretiose armatorum: plane, inquit, sa-
 tis esse credo Romanis hæc, etsi auarissimi sunt. Nihil prorsus neq̄ tam lepide,
 neque

Annibalis ca-
uillatio ex
Gel. li. 5. ca. 5.

neq̄ tam acerbe dici potest. Rex de numero exercitus sui, ac de existimāda æq̄ paratione quæsiuerat. Respondit Annibal de præda.

Catonis iocus

Flauianus subiecit: Sacrificiū apud ueteres fuit, qd̄ uocabatur Proteruia. In eo mos erat, ut si quid ex epulis superfuisset, igne consumeretur. Hinc Catonis iocus est. Nanq̄ Albidium quendā, qui sua bona comedisset, & nouissime domum, quæ ei reliqua erat, incendio perdidisset, Proteruiam fecisse dicebat, qd̄ comesse non potuerit, id combussisse.

Ciceronis dictum.

Symmachus deinde: Mater M. Bruti Seruilia, cum p̄tiosum ære paruo fundum abstulisset à Cæsare, subijciente hastæ bona ciuiū, non effugit dictum tale Ciceronis: Egdem quo melius emptum sciatis, cōparauit Seruilia hunc fundū Tertia deducta. Filia aut̄ Seruiliæ erat Iunia Tertia, eadēq̄ C. Crassi uxor, lasciuiente dictatore tam in m̄rem q̄ in puellā. Tunc luxuriā lenis adulteri ciuitas subiñ rumoribus iocisq̄ carpebat, ut mala non tm̄ seria forent.

Dictū sutoris cuiuspiam.

Post hunc Cecinna Albinus: Plācus in iudicio fortē amici, cum molestum testem destruere uellet, interrogauit (quia suturem sciebat) quo artificio se tueretur, ille urbane respondit: gallam subigo. Sutorium hoc habetur instrumentum, quod non infacete in adulterij exprobrationē ambiguitate conuertit. Nā Plancus in Meuiā Galla nupta male audiebat.

Iocus i M. Antonium.

Secutus ē Furius Albinus: Post Mutinēsem fugā q̄rentibus qd̄ ageret Antonius, r̄ndisse familiaris eius ferebat: Qd̄ canis in Aegypto, bibit et fugit. Qm̄ in illis regionib. cōstat canes raptu crocodiloz̄ exterritos, currere & bibere.

Publij dictum

Eustachius deīn: Publius Mutiū in primis maleuolū cū uidisset solito tristiorē: Aut Mutio, inqt, nescio qd̄ incōmodi accessit, aut nescio cui aliqd̄ boni.

Fausti Syllæ iocus.

Inde Auienus: Faustus Syllæ filius, cum soror eius eodē tēpore duos moechos haberet, Fuluium fullonis filium, & Pompeium cognomine Maculā, minor, inquit, sororem meam habere Maculam, cum fullonem habeat.

Dictū Seruili

Hic Euāgelus: Apud L. Malliū, q̄ optimus pictor Romæ habebat, Seruilius Geminius fortē coenabat. Cumq̄ filios eius deformes uidisset, non similiter inqt, Malli fingis & pingis. Et Mallius: In t̄nbris em̄ fingo, inqt, luce pingo.

Mallij respon.

Demosthenis uerbū ex Gell. lib. 1. cap. 8.

Eusebius deīn: Demosthenes, inqt, excitatus ad Laidis famā, cuius formam tūc Græcia mirabat: accessit, ut & ipse famoso amore potiret. Qui ubi dimidiū talentū unius p̄tiū noctis audiuit, decessit hoc dicto: οὐκ ἀποράζω ποδῶν μεταποδῶν

Inter hæc, cum Seruius ordine se uocante per uerecundiam sileret, Omnes nos, inquit Euangelus, impudentes grammaticæ pronuntias, si tacere talia, uis uideri tutionem pudoris. Vnde neq̄ tuum, nec Disarij, aut Hori supercilium liberum erit à superbix nota, ni Prætextatum, & nos uelitis imitari.

Dictū Vo-

Tunc Seruius, postq̄ magis silentiū erubescendū uidit, ad libertatē se similis relationis animauit. M. inqt, Votacilius Pitholaus, cum Caninius Reuilius uno tm̄ die cōsul fuisset, dixit: Antē flamines, nunc cōsules diales fiūt.

Nec Disarius ultrā exprobrationem taciturnitatis expectans, ait:

Desunt uerba Disarii.

Platonis distichon ex Gell. lib. 19. ca. 11.

Post hunc Horus quoq̄, Affero ad uos, inquit, δεισιχου Platonis, quo ille ad olefcens luserit, cum tragœdijs quoq̄ eadem ætate præluderet, τῶν ψυχῶν ἀγάθων καὶ αἰθῶν, ὡς χεῖλεσιν ἔχομεν ἄλγος γὰρ ἢ τλήμων, ὡς διαβησομένη

Orta ex

Orta ex his lætitia, & omnibus in Censorium risum emissis, ac retractantibus quæ à singulis antiquæ festiuitatis sapore plata sunt, Symmachus ait: Hos Platonis uerficulos, quorum magis uenustatem an breuitatem mireris incertum est, legisse me memini in Latinum tanto latius uersos quāto solet nostra quā Græcorum lingua breuior & angustior existimari. Et (ut opinor) hæc uerba sunt:

Dum semihulco suauio
Meum puellum suauior,
Dulcemq; florem spiritus
Duco ex aperto tramite,
Anima ægra & saucia
Cucurrit ad labias mihi,
Rictumq; oris peruium,
Et labra pueri mollia
Rimata itineri transitus

Vt transiliret, nititur.
Tum si moræ quid plusculæ
Fuisset in coitu osculi,
Amoris igni percita
Transisset, & me linqueret.
Et mira prorsum res foret,
Vt ad me fierem mortuus,
Ad puerum intus uiuerem.

De iocis M. Tullij Ciceronis.

Caput .III.

Ciceronis iocis

Sed miror omnes uos ioca tacuisse Ciceronis, in quibus facundissimus, ut in omnibus, fuit. Et si uideretur, ut ædituus responsa numinis sui prædicat, ita ego quæ memoria suggesserit, referam dicta Ciceronis. Tum omnibus ad audiendum erectis, ille sic incipit:

M. Cicero, cū apud Damasippū cœnaret, & ille mediocri uino posito diceret, Bibite salernum hoc, annorum quadraginta est, Bñ (inqt) ætatem fert.

In Damasipp.

Idem cum Lentulū generum suum exiguæ staturæ hoīem lōgo gladio accinctum uidisset, Quis, inq, generum meum ad gladium alligauit?

In Lentulum.

Nec Q. Ciceroni fratri circa similem mordacitatem pepercit. Nam cum in ea prouincia quam ille rexerat, uidisset clypeatam imaginem eius, ingētibus liamentis usq; ad pectus ex more pictā (erat autem Quintus ipse staturæ parua) ait: Frater meus dimidius maior est q̄ totus.

In Q. fratre.

In consulatu Vatini, quem paucis diebus gessit, notabilis Ciceronis urbanitas circumferebatur. Magnum ostentum, inquit, anno Vatini factum est, q̄ illo cōsule, nec bruma, nec uer, nec æstas, nec autumnus fuit.

In Vatiniū.

Querenti dein Vatini q̄ grauatus esset domum ad se infirmatum uenire, respōdit: Volui in cōsulatu tuo uenire, sed nox me cōprehendit.

Vlcisci autē se Cicero uidebat, ut q̄ rñdisse sibi Vatiniū meminerat, cū humeris se reip. de exilio reportatum gloriaret, Vnde ergo tibi uarices?

Caninius q̄q; Reuilus, q̄ uno die (ut Seruius retulit) cōsul fuit, rostra cum ascēdidisset, paritē honorē in cōsulatus, & eierauit. qd Cicero gaudēs, oī occasio ne urbanitatis increpuit, λογος ἀρητιος est Caninius cōsul. Dein, hoc cōsecutus est Reuilus, ut quæreret, q̄bus COSS. cōsul fuerit. Dicere p̄terea nō destitit, Vigilantē habemus COS. Caniniū, q̄ in consulatu suo somnum non uidit.

In Caniniū.

Pōpeius Ciceronis facietiarum impatiēs fuit. Cuius hæc de eo dicta ferebant: Ego uero quē fugiā habeo, quē seq̄r nō habeo. Sed et cū ad Pōpeiū uenisset, dicētib; serō eū uenisse, rñdit: minime serō ueni: nā nihil hic paratū uideo. Dein interrogātū Pōp. ubi gener eius Dolobel. eēt, rñdit: cū socero tuo. & cū donasset Pōpeius transfugā ciuitate Ro. o hoīem bellū, inq, Gallis ciuitatē pmittit alienam,

In Pompeiū.

nam, qui nobis nostram nō potest reddere. Propter quæ meritō uidebatur dixisse Pompeius: Cupio ad hostes Cicero transeat, ut nos timeat.

In Cæsarem.

In Cæsarem quoq; mordacitas Ciceronis dētes suos strinxit. Nam primū post uictoriam Cæsaris interrogatus, cur in electione partis errasset, respōdit: Præcinctura me decepit. iocatus in Cæsarem, qui ita toga p̄cingebatur, ut trahendo laciniā, uelut mollis incederet: adeo, ut Sylla tanquam prouidus dixerit Pompeio: Caue tibi illum puerum male præcinctum.

Dein cum Laberius in fine ludorū anulo aureo honoratus à Cæsare, euestigio in quatuordecim gradibus ad spectandū trāsisset, uiolato ordine, & cū de tractus esset eques Romanus, & cū Mimus remissus, ait Cicero p̄tereunti Laberio & sedile quærenti: Recepissē te, nisi anguste sederē. simul & illum respiciens, & in nouū senatū iocatus, cuius numerū Cæsar supra fas auxerat. Nec impune. Rñdit em̄ Laberius: Mirū si anguste sedes, q̄ soles duabus sellis sedere, exprobrata leuitate Ciceronis, qua immeritō optimus ciuis male audiebat.

Idem Cicero aliās facilitatem Cæsaris in eligēdo senatum irritum irrisit palam. Nā cū ab hospite suo P. Mallio rogaret, ut decurionatū priuigno eius expeditet, assistente frequentia dixit: Romæ si ius habebit Pomp. difficile est.

Nec intra hæc mordacitas stetit. Quippe ab Androne quodā Laodiceno salutatus, cū causam aduentus req̄siuisset, cōperissetq; (nā ille se legatum de libertate patriæ ad Cæsarem uenisse respondit) ita expressit publicam seruitutē: *ἐὰν ἐπιτύχῃς, καὶ πρὸς ἡμᾶς πρὸς βούλοισι*: Si obtinueris, & pro nobis intercede.

In M. Anton.

Vigebat in eo excedens iocus, & seria mordacitas, ut hoc est ex epistola ad C. Cassium dictatoris uiolatorē. Vellem Idibus Martijs me ad cenā inuitares, profectō reliquiarū nihil fuisset, nunc me reliquæ nræ exercent. Idem Cicero de Pisonē ḡno & M. Lepido lepidissime cauillatus est.

Transitus ad caput quartū.

Dicente adhuc Symmacho, & (ut uidebat) plura dicturo, intercedens Auienus, ut fieri in sermonibus cōuiualibus solet: Nec Augustus (inqt) Cæsar in huiusmodi dicacitate quoq; minor, & fortasse nec Tullio. Et si uolentibus uobis erit, aliqua eius q̄ memoria suggesserit, relaturus sum. Et Horus: Permite Auiene Symmachus explicet de his, q̄s iam noiauerat: dicta Ciceronis, & opportunius q̄ de Augusto uis referre, succedēt. Reticiente Auieno, Symmachus: Cicero, inq; cū Piso gener eius mollius incederet, filia autē cōcitatus, ait ḡno: Ambula tanq; scēia. Ait filia: Ambula tanq; uir. Et cum M. Lepidus in senatu dixisset p̄ribus cōscriptis: Ego nō tanti fecissem simile factum: Tullius ait, Ego nō tanti fecissem *ὁμοίωτον*. Sed p̄ge Auiene, ne ultra te dicturientem retardem.

In Pisonem. In Lepidū.

De iocis Augusti in alios, & aliorum rursus in ipsum.

Caput .IIII.

Augusti ioca in multos.

Et ille: August. inq; Cæsar affectauit iocos, saluo tñ maiestatis pudorisq; respectu, nec ut caderet in scurrā. Aiacem tragœdiā scripserat, eandēq; q̄ sibi displicuisset, deleuerat. Postea Lucius grauis tragœdiarū scriptor interrogabat eū, qd ageret Ajax suus. Et ille: In spongiā, inq; incubuit.

Idem Augustus, cum ei qdam libellū trepidus offerret, & modo proferret manum, modo retraheret, Putas, inq; te assem elephantō dare?

Idē cū ab eo Pacuius Taurus congiariū peteret, diceretq; iam hoc hoies uulgò loq; nō paruā ab illo sibi pecuniā datam, Sed tu, inq; noli credere.

Alium

A Alium præfectura equitum summotum, & insuper salarium postulantem, dicentemq; non lucri causa dari hoc mihi rogo: sed ut iudicio tuo munus uidear impetrasse, & ita officium deposuisse, hoc dicto reperculsit: Tu te accepisse apud omnes affirma, & ego dedisse me non negabo.

Urbanitas eiusdē innotuit circa Herenniū deditū uitijs iuuenē, quē cum castris excedere iussisset, & ille supplex hac deprecatione uterē, Quo modo ad patris sedes reuertar; qd patri meo dicam; rñdit: Dic me tibi displicuisse.

Saxo in expeditione percussus, ac notabili cicatrice in frōte deformē, nimiū tñ sua opa iactātē, sic leuī castigauit: At tu cū fugies, inqt, nūq post te respexeris.

Galbæ, cuius iforme gibbo erat corpus, agēti apd se causam, & frēqnt dicēti, corrige i me si qd rephēdis, rñdit: Ego te monere possū, corrigere nō possū.

B Cū mlti Seuerō Cassio accusante absoluerent, et architectus fori Augusti expectationē opis diu traheret, ita iocatus ē: Vellē Cassius et meū for; accusasset.

Vectius cum monumentū patris exarasset, ait Augustus: Hoc est uere monumentum patris colere.

Cum audisset inter pueros, quos in Syria Herodes rex Iudæorum intra bi matum iussit interfici, filium quoque eius occisum, ait: Melius est Herodis por cum esse quā filium.

Idem Augustus, quia Mecœnatem suum nouerat esse stylo remisso, molli, & dissoluto, talem se in epistolis, quas ad eum scribebat, sæpius exhibebat: & contra castigationem loquendi, quam aliās ille scribendo seruabat, in epistola ad Mecœnatē familiari, plura in iocos effusa subtexuit, Vale mel gentium, metuelle, ebur ex Hetruria, laser Aretinum, adamas supernas, Tyberinum margaritum, Cilneorum smaragde, iaspis figulorum, berylle Porfennæ, carbunculum habes, *ἢνα σωτηρία πάντα καλὰ γέματα* mœcharum.

Exceptus est à quodā ccena satis parca, & quasi q̄tidiana. Nā penē nulli se inuitati negabat. Post epulum igit, inops ac sine ullo apparatu discedens, uale dicenti hoc tñ insufurrauit: Nō putabā me tibi tam familiarē.

Cū de Tyriæ purpuræ quā emī iusserat, obscuritate quererē, dicente uenditore, erige altius, & suspice, his usus est salibus, Quid ergo; ut me po. Romanus dicat bene cultum, in solario ambulaturus sum?

Nomēclatori suo, de cuius obliuione querebat, dicenti: nunqd ad for; mandas? Accipe, inquit, commendatitias, q̄a illic neminem nosti.

D Vatinio in prima sua ætate eleganter insultauit. Confusus ille podagra, uolebat tñ uideri discussisse uitiū, & mille passus ambulare se gloriabat. Cui Cæsar, Non miror, inquit, dies aliquanto sunt longiores.

Relata ad se magnitudine æris alieni, quā qdam eques Romanus dum uixit, excedentem ducenties. L. S. celauerat, culcitā emī cubicularē in eius auctione sibi iussit. Et p̄ceptum mirātibus, hāc rationē reddidit: Habēda est ad so mnum culcitra, in qua ille cum tñ deberet, dormire potuit.

Non est intermittendus sermo eius, quem Catonis honori dedit. Venit forte in domum, in qua Cato habitauerat. Dein Strabone in adulationem Cæsaris male existimante de Catonis peruicacia, ait: Quisquis præsentem statum ciuitatis commutari non uolet, & ciuis & uir bonus est. Satis seriō & Catonem lauda-

Ioci aliorum
in Augustum.

laudauit: & sibi, ne quis affectaret res nouas, consuluit.

Soleo in Augusto magis mirari q̄s ptulit iocos, q̄ ipse q̄s protulit: quia maior est patientiæ q̄ facundiæ laus: maxime, cum æquanimiter aliqua etiã iocis mordaciora ptulerit. Cuiusdã prouincialis iocus asper innotuit. Intrauerat Romam simillimus Cæsari, & in se oim ora cõuerterat. Augustus p̄duci hominẽ ad se iussit, uisumq̄ hoc modo interrogauit: Dic mihi adolescens, fuit aliq̄n mater tua Romæ? Negauit ille: nec cõtentus adiecit, sed pater meus sæpe.

Tẽporibus triuuiralibus Pollio cum Fescenninos in eum Augustus scripsisset, ait: At ego taceo. Nõ est em̄ facile in eum scribere, q̄ potest p̄scribere.

Curtius eques Romanus delicijs diffluens, cum macrum turdum sumpisset in conuiuio Cæsaris, interrogauit an mittere liceret. Respõderat princeps, quid ni liceat? Ille statim per fenestram misit.

Aes alienũ Augustus cuiusdã senatoris chari sibi, nõ rogatus exoluerat, numerato q̄dragies. At ille pro gratiarũ actione hoc solũ ei scripsit: Mihi nihil.

Solebat Licinius libertus eius inchoãti opa patrono magnas pecunias conferre, quem morem secutus, centum promisit p̄ libellũ, in q̄ uirgulæ supductæ pars ultra pecuniæ defectionem protendebat, uacãte infra loco. Cæsar occasione usus, priori alterũ centies sua manu iunxit. spatio diligenter expleto, & affectata lræ similitudine, geminatãq̄ accepit summã dissimulãte liberto. Qui post ea cocepto alio opere, leniter factum suum Cæsari obiecit, libello tali dato: Confero tibi dñe ad noui operis impensam, quod uidebitur.

Mira etiã censoris Augusti & laudata patiẽtia. Corripiebatur eques Romanus à principe, tanq̄ minuisset facultates suas. At ille se multiplicasse coram probauit. Mox eidem obiecit, q̄ ad cõtrahendum matrimonium legibus non paruisset. Ille uxorem sibi & tres liberos esse dixit. Tunc adiecit: Posthac Cæsar cum de honestis hominibus inquiris, honestis mandato.

Etiã militis nõ libertatem tm̄, sed & temeritatẽ tulit. In quadã uilla inq̄etas noctes agebat, rumpente somnum eius crebro noctuæ cantu. Prehendendam curauit noctuã. Miles aucupij peritus, & spe ingentis præmij, ptulit. Laudato impator mille nũmos dari iussit. Ille ausus est dicere: Malo uiuat, auemq̄ dimissit. Quis nõ miratus est, nõ offenso Cæsare, abijisse militẽ cõtumacem?

Veteranus cum die sibi dicto periclitaret, accessit in publico ad Cæsare, rogauitq̄ ut sibi adesset. Ille aduocatum quem ex comitatu suo elegerat, sine mora dedit, cõmendauitq̄ ei litigatorẽ. Exclamauit ingenti uoce ueteranus: At nõ ego Cæsar periclitante te Actiaco bello, uicariũ quæsiui, sed pro te ipse pugnaui. detexitq̄ imp̄ssas cicatrices. Erubuit Cæsar, uenitq̄ in aduocationẽ, ut quæreretur non superbus tm̄, sed etiam ingratus uideri.

Delectatus in cœnã erat pueris symphoniacis Turonij Flacci mægonis, atq̄ eos frumẽto donauerat, cũ in alia acroamata fuisset liberalis nũmis. Eisdẽq̄ postea Turonius æque in cœnã q̄renti Cæsari, sic excusauit: Ad molas sunt.

Sublimis Actiaca uictoria reuertebat: occurrit ei inter gratulãtes, coruum tenẽs, quem instituerat hoc dicere: Aue Cæsar uictor imperator. Miratus Cæsar officiosam auem, uiginti milibus nummũm emit. Socius opificis ad quem nihil ex illa liberalitate puenerat, affirmauit Cæsari, habere illum & alium coruum, quem

Auum, quem ut afferre cogere, rogauit. Allatus uerba quae didicerat, expressit: Aue uictor impator Antoni. Nihil exaspatus, satis duxit iubere illum diuidere donatiuum cum cotubernali. Salutat^{us} similiter a psitaco, emi iussit eum. Idem miratus in pica, hanc quoque redemit. Exemplum futorem pauperem sollicitauit, ut coruum institueret ad parem salutationem: qui impedio exhaustus, saepe ad auem non ridentem dicere solebat, opera & impensa perijt. Aliquam tamen coruus coepit dicere dictam salutationem. Hac audita dum transit Augustus, rident: Satis domi salutorum talium habeo. Superfuit coruo memoria, ut & illa quibus dominum querentem solebat audire, subtexeret: Opera & impensa perijt. Ad quod Caesar risit, emi quoque auem iussit, quanti nullam adhuc emerat.

B Solebat descendenti a palatio Caesari honorificum aliquid epigramma porrigere Graeculus. Id cum frustra saepe fecisset, rursusque eum id facturum uidisset Augustus, breue manu sua in charta exarauit Graecum epigramma. Pergenti deinde ad se obuiam misit. Ille legendo laudare, mirari tam uoce quam uultu. Cumque accessisset ad sellam, demissa in fundam pauperem manu, paucos denarios protulit, quos principi daret. Adiectus hic sermo, *μη ἴστω πύχλω σὺν σε βασι, ἀ πλείον ἐδίδαρ*: Non secundum fortunam tuam Auguste: si plus haberem, plus darem. Secuto omnium risu, dispensato rem Caesar uocauit, & sestertia centum milia Graeculo numerari iussit.

Super iocis ac moribus Iuliae Augusti filiae.

Caput .V.

C **V**ltis aliqua & filiae eius Iuliae dicta referamus. Sed si garrulus non putabor, uolo de moribus foeciae pauca promittere, nisi quibus uirum habeat seria & discenda quae proferat. Hortantibusque omnibus ut coepto insisteret, ita de Iulia orsus est: Annum agebat tricesimum & octauum, tempus aetatis (si mens sana superesset) uergentis in senium. sed indulgentia tam fortunae quam patris abundabat, cum alioque litterarum amor multaque eruditio, quod in illa domo facile erat, praeterea mitis humanitas, minimeque saeuus animus, ingentem foecinae gratiam conciliarent, mirantibusque uitia noscebant tantam pariter diuersitatem. Non semel preceperat ei pater, temperato tamen inter indulgentiam grauitatemque sermone, quatinus moderaret profusos cultus, conspicuosque comitatus. Idem cum ad nepotum turbam similitudinemque respexerat, qua representabatur Agrippa, dubitare de pudicitia filiae erubescerebat. Inde blandiebatur sibi Augustus, laetum in filia animum usque ad speciem procacitatis, sed reatu liberum. & talem fuisse apud maiores Claudiam credere audebat. Itaque inter amicos dixit, duas habere se filias delicatas, quas necesse haberet ferre, Iuliam & remp.

Iuliae Augusti filiae mores.

Al. que in illa esset. &c.

Responsum Iuliae.

Iulia uenerat ad eum licentiore habitu, & oculos offenderat patris tacentis. Mutauit cultus sui postera die more, & laetum patrem affectata seueritate composita est. At ille qui pridie dolorem suum continerat, gaudium continere non potuit. Et coeptum ait in filia Augusti probabilior est hic cultus. Non defuit patrocinio suo Iulia his uerbis: Hodie enim me patris oculis ornaui, heri uiri.

Notum & illud: Auerterant in se populum in spectaculo gladiatorum Liuia & Iulia, comitatus dissimilitudine. Quippe cingentibus Liuiam grauibus uiris, haec iuuentutis & quidem luxuriosae grege circumsidebatur. Admonuit pater scripto: Videret quantum inter duas principes foecinas interesset. Eleganter illa rescripsit: Et hi mecum senes fient.

k Eadem

Eadē Iulia maturè habere cœperat canos, quos legere secretò solebat. Sub-
itus interuentus patris aliquādo oppressit ornatrices. Dissimulauit Augustus,
deprehensus super uestem earum canis: & alijs sermonibus tēpore extracto, in-
duxit ætatis mentionē: interrogauitq; filiam, utrū post aliquot annos cana esse
mallet, an calua. Et cum illa rñdisset, ego pater cana esse malo, sic illi mēdacium
obiecit: Quid ergo istæ te caluā tam citò faciunt?

Item cum grauem amicum audisset Iulia suadentem, melius facturam, si se
composuisset ad exemplar paternæ frugalitatis, ait: Ille obliuiscitur Cæsarem
se esse, ego memini me Cæsaris filiam.

Cumq; conscij flagitiorum mirarentur, quo modo similes Agrippæ filios
procrearet, quæ tam uulgò potestatem corporis sui faceret, ait: Nunquam em̄
nisi naui plena tollo uectorem.

Populiæ respō
sum.

Simile dictum Populiæ Marci filiæ, quæ miranti cuidam quid esset, quæ-
propter aliæ bestię nunquam marem desiderarēt, nisi cum prægnantes uellēt
fieri, respondit: Bestię enim sunt.

Rursus de uirorum iocis argutisq; responsis.

Caput. .VI.

Casellij dictū.

Sed ut à sceminis ad uiros, & à lasciuis iocis ad honestos reuertar, Caselli-
us iuriconsultus, urbanitatis miræ libertatisq; habebat. Præcipue tamē
is iocus eius innotuit: Lapidatus à populo Vatinus, cum gladiatorum
munus ederet, obtinuerat, ut ædiles edicerent, ne quis in arenam nisi pomū mi-
sisse uellet. Fortè ijs diebus Casellius consultus à quodam, an nux pinca pomū
esset, respondit: Si in Vatinium missurus es, pomum est.

Mercatori deinde quemadmodum cum socio nauem diuideret interrogan-
ti, rñdisse tradit: Nauem si diuidis, nec tu nec socius habebitis.

M. Lollij io-
cus.

In Galbā eloquentia claræ, sed quem habitus (ut suprā dixi) corporis destru-
ebat, M. Lollij uox circumferebat: Ingenium Galbæ male habitat.

Orbilij respō
sum.

In eundem Galbam Orbilius grāmaticus acerbius irrisit. Prodierat Orbi-
lius in reū testis, quē Galba ut cōfunderet, dissimulata eius professione, interro-
gauit, qd artiū facis? Rñdit, In sole gibbos fricare soleo.

Cæcilij dictū.

L. Cæcilus, cum C. Cæsar alijs qui secum pila lusitabant, centena sestertia,
illi uni quinquaginta dari iussisset: quid ego, inquit, una manu ludo & non du-
abus, ut plus habere possim?

Vale. canillū.

Cum iratus esse P. Clodius Decimo Valerio diceretur, qd ei nummum pe-
tenti nō dedisset: Quid amplius, inqt, mihi factururus es, nisi ut Dyrrhachiū cam
& redeam: alludens ad Ciceronis exilium.

De sententijs ac dictis Laberij & Publij mimographorū, deq; Pylade ac Hyla histrionibus.

Caput

.VII.

Sed quia & paulo antè Aurelius Symmachus, & ego nūc Laberij fecimus
mentionē, si aliqua huius atq; Publij dicta referemus, uidebimur & adhi-
bendi conuiuio mimos uitasse lasciuiam: & tñ celebritatem, quam cum adsunt
illi excitare pollicentur, imitari. Laberium asperæ libertatis equitem Romanū
Cæsar quingentis milibus inuitauit, ut prodiret in scenam, & ipse ageret mi-
mos, quos scriptitabat. Sed potestas nō solum si inuitet, sed etiam supplicet cogit.
Vnde se & Laberius à Cæsare coactum in prologo testatur his uersibus:

Necessitas

A Necessitas, cuius cursus transuersi impetum
 Voluerunt multi effugere, pauci potuerunt,
 Quò me detrusit penè extremis sensibus?
 Quem nulla ambitio, nulla unquam largitio,
 Nullus timor, uis nulla, nulla autoritas
 Mouere potuit in iuuenta de statu,
 Ecce in senectâ ut facilè labefecit loco
 Viri excellentis mente clemente edita
 Submissa placide blandiloquens oratio,
 Etenim ipsi dii negare cui nil potuerunt,
 Hominem me denegare quis posset pati?
 B Ego bis tricenis annis actis sine nota,
 Eques Romanus lare egressus meo,
 Domum reuertar mimus. nimirum hoc die
 Vno plus uixi mihi quàm uiuendum fuit.
 Fortuna immoderata in bono æque atq; in malo,
 Si tibi erat libitum literarum laudibus
 Floris cacumen nostræ famæ frangere,
 Cur cum uigebam membris præuiridantibus,
 Satisfacere populo & tali cum poteram uiro,
 Non flexibilem me concuruasti, ut carperes?
 C Nunc me quò deijcis? quid ad scenam afferos?
 Decorem formæ, an dignitatem corporis?
 Animi uirtutem, an uocis iocundæ sonum?
 Vt hedera serpens uires arboreas necat,
 Ita me uetustas amplexu annorum necat.
 Sepulchris similis, nil nisi nomen retineo.
 In ipsa quoq; actione subiñ se quâ poterat ulciscēbat, inducto habitu Syri, qui
 uelut flagris cæsus, præripiētiq; se similis, exclamabat: Porro qrites libertatem
 perdimus. Et paulo post adiecit: Necessè est multos timeat, quem multi timēt.
 Quo dicto uniuersitas populi ad solū Cæsarē oculos & ora cōuertit, notantes
 eius impotentia hac dicacitate lapidatā. Ob hæc in Publiū uertit fauorē. Is *Al. potentiā.*
 D Publius natione Syrus, cum puer ad prōnum domū esset adductus, promeru
 it eū nō minus salibus & ingenio, q̄ forma. Nam fortè cum ille seruū suū hy-
 dropicum iacentē in area uidisset, increpuissetq; qd in sole faceret: rñdit, aquā
 calefacit. Ioculari dein sup cœnā exorta q̄stione, qdnam esset molestū otiū, ali-
 ud alio opināte, ille podagrīci pedes dixit. Ob hæc & alia manumissus, & ma-
 iore cura eruditus, cū mimos cōponeret, ingētiq; assensu in Italiæ oppidis age-
 re cœpisset, pductus Romæ p Cæsaris ludos, oēs q tūc scripta & opas suas in
 scenā locauerāt, prouocauit, ut singuli secū posita inuicē materia pro tpe cōten-
 derēt. Nec ullo recusante, supauit omēs, in qs & Laberiū. Vñ Cæsar arridens
 hoc modo pronuntiauit: Fauēte tibi me, uictus es Laberi à Syro. Statimq; Pu-
 blio palmā & Laberio anulū aureū cū qngentis sestertijs dedit. Tūc Publius
 ad Laberiū recedentē ait: Qui cū contendisti scriptor, hunc spectator subleua.
 k ij Sed &

Ex Gellio lib.
.17. capit. 14.

Sed & Laberius sequenti statim commissione, mimo nouo interiecit hos ^{us: B}
Non possunt primi esse omnes omni in tempore.

Summum ad gradum cum claritatis ueneris, consistes

Aegre: & citius quam descendas, decides.

Cecidi ego, cadet qui sequitur, laus est publica.

Publij autem sententiae feruntur lepidae, & ad communem usum acco-
datissimae. Ex quibus has ferè memini singulis uersibus circumscriptas:

Publij sententiae lepidae.

Malum consilium est, quod mutari non potest.

Beneficium dando accepit, qui digno dedit.

Feras, non culpes, quod mutari non potest.

Cui plus licet quam par est, plus uult quam licet.

Comes facundus in uia pro uehiculo est.

Frugalitas miseria est rumoris boni.

Hæredis fletus sub persona risus est.

Furor fit læsa sæpius patientia.

Improbe Neptunum accusat, qui iterum naufragium facit.

Nimiùm altercando ueritas amittitur.

Pars beneficij est, quod petitur, si citò neges.

Ita amicum habeas, posse ut fieri hunc inimicum putes.

Veterem ferendo iniuriam, inuitas nouam.

Nunquam periculum sine periculo uincitur.

Pylades et Hylas histriones.

Sed q̄a semel ingressus sum scenā loquēdo, nō Pylades histrionis nobis omittendus est, q̄ clarus in ope suo fuit t̄pibus Augusti, & Hylā discipulū usq; ad æqualitatis cōtentionē eruditione prouexit. Populus dein inter utriusq; suffragia diuisus ē. Et cū canticū quoddā saltaret Hylas, cuius clausula erat, τὸν μέγαν ἀγαμέμνονα, sublimē ingentemq; Hylas uelut metiebat. Nō tulit Pylades, & exclamauit ἐ καυα, σὺ μακρὸν οὐ μεταπίεις. Tunc eū populus coëgit idē saltare canticum. Cumq; ad locū uenisset, quē rephenderat, exp̄ssit cogitatem, nihil magis ratus magno duci cōuenire, q̄ pro om̄ibus cogitare. Saltabat Hylas Oedipodem. & Pylades hac uoce securitatē saltātis castigauit, σὺ βλέπεις. Cum in Herculem furentē prodisset, & nōnullis incessum histrioni conuenientē nō seruare uidere, deposita p̄sona, ridētes increpuit, μακρὸν μαινόμενον ὄρχισμα. Hac fabula & sagittas iniicit in populū. Eandē p̄sonam cum iussu Augusti in triclinio ageret, & intēdit arcū, & spicula immisit. Nec indignatus ē Cæsar, eodē se loco Pyladi, q̄ po. Ro. fuisse. Hic q̄a ferebat mutasse rudis illius saltationis ritū, q̄ ap̄d maiores uiguit, & uenustā induxisse nouitatē, interrogatus ab Augusto, q̄ saltationi cōtulisset, r̄ndit, λυδῶν συριγγῶν. Idē cum propter populi seditionē pro cōtentione inter se Hylamq; habita, concitatā indignationē excepisset Augusti, r̄ndit:

Ἐασον αὐτοὺς πρὸς ἡμᾶς ἀπελθεῖν ἢ εὐκαρίστως.

Quo modo Plato uino indulgendum esse præceperit. Et quam perniciosum turpeq; sit, tactus ac gustus uoluptatibus esse obnoxium.

Caput .VIII.

His dictis, & excitata lætitia, cum in Auieno memoria florida, et amœnitatis laudaretur ingenij, mensas secundas minister admouit.
Et Flauianus: Multi (ut extimo) in hoc à Varrone dissentiunt, qui in illa lepi-

A la lepidissima satyra Menippea, quæ inscribit: Nescis quid uesper serus uehat, de sc̄da mensa placentas remouit. Sed quæso dicas Cecinna uerba ipsa Varronis, si tibi beneficio memoriæ tenacioris hæserūt. Et Albinus: Locus, inquit, Varronis quem referri à me imperas, in his ferè v̄bis est: Bellaria ea maxime sunt mellita, q̄ mellita nō sunt. Dulcibus em̄ cum pepsi societas infida. Significat aut̄ bellaria, om̄ne mensæ sc̄dæ genus. Nam q̄ *πέματα* Græci uel *πρυμνατα* dixerunt, ea ueteres n̄ri appellauerunt bellaria. Vina quoq̄ dulciora est inuenire in comedijs antiquioribus hoc uocabulo, dictaq̄ ea Liberi bellaria. Et Euangelus: Agite anteq̄ surgendū nobis sit, uino indulgeamus, qđ decreti Platonici autoritate faciemus: q̄ existimauit fomitem esse quendā & incitabulum ingenij uirtutisq̄, si mens & corpus hoīs uino flagret. Tum Eustachius: Quid agis, inquit, Euangele: an Platonē extimas haurienda passim uina suasisse, & nō magis inter minuta pocula iucundiorē liberalioremq̄ inuitationē, q̄ fieret sub quibusdam quasi arbitris & magistris conuiuioꝝ sobrijs, non improbasse: Et hoc est qđ in primo & in sc̄do de legibus non inutile uiris esse decernit. Nam & modicis honestisq̄ inter bibendū remissionibus refici integrariq̄ animos ad instauranda sobrietatis officia extimauit: redditosq̄ sensim lætiores, & ad intēti ones rursus capessēdas fieri habiliores, & simul si q̄ penitus in his affectionum cupiditatumq̄ errores inessent, q̄s celaret alioqui pudor reuerens, ea om̄ia sine graui periculo libertate p̄ uinum data detegi, & ad corrigendū medēdumq̄ fieri opportuniora. Atq̄ hoc etiā Plato ibidem dicit, non diffugiēdas esse huiusmodi exercitationes aduersus propulsandā uini uolentiā: neq̄ ullum unq̄ continentē prorsum, aut temperantē satis fideliter uisum esse, cui uita non inter ipsa errorū pericula, & in medijs uoluptatū illecebris explorata sit. Nam cui libertatē gratiæq̄ om̄es cōuiuioꝝ incognitæ sint, quiq̄ illarū om̄ino expers sit, si eum fortē ad participandas huiusmodi uoluptates, aut uolūtas tulerit, aut casus induxerit, aut necessitas impulerit, mox deliniri & capi, neq̄ mentē eius animūq̄ cōsistere. Congrediendū igit̄, & tanq̄ in acie quadā cum uoluptarijs rebus, cumq̄ ista uini licētia cominus decernēdum. ut aduersus eas non fuga, nec absentia simus tuti, sed animi uigore, & constanti p̄sentia, moderatoq̄ usu temperantiam continentiamq̄ tueamur: & calefacto simul refotoq̄ animo, si qđ in eo uel frigida tristitiæ, uel torpentis uerecundiæ fuerit, diluamus.

D Sed q̄a uoluptatum fecimus mentionem, docet Aristoteles à quibus uoluptatibus sit cauendum. Quinq̄ em̄ sunt sensus hominū, q̄s Græci *αἰσθησις* appellant, p̄ quos uoluptas animo aut corpori quæri uideat̄: tactus, gustus, odoratus, uisus, auditus. Ex his oībus uoluptas q̄ immodice capit̄, ea turpis atq̄ improba est. Sed em̄ q̄ nimia ex gustu atq̄ tactu est, ea uoluptas sicut sapientes uiri censeuerūt, oīm rerū foedissima est, eosq̄ maxime q̄ sese duabus istis uoluptatibus dederūt, grauissimi uitij uocabulis Græci appellauerūt, uel *ἀκρατεῖς*, uel *ἀκολάστοι*: nos eos uel incōtinentes dicimus uel intēperantes. Iistas autē uoluptates duas, gustus atq̄ tactus. i. cibi atq̄ Veneris, solas hoībus cōmunes uidemus esse cū beluis. Et idcirco in pecudū ferorūq̄ aīalium numero habet̄, q̄sq̄ est his ferarū uoluptatib. occupatus. Cæteræ ex tribus alijs sensibus p̄ficiscētes, hoīm tm̄ propriae sunt. Verba sup̄ hac re Aristotelis philosophi in medium proferā, ut

Ex Gellio lib.
19. cap. 2.

Quid de his infamibus uoluptatibus tam clarus atq; inclytus uir sentiat publicetur.

Διατί οἱ κτλ τῶν ἀφῆς ἢ γενεῶν ἢ δούλων γιγνομένων ἀρ ἢ πρὸς βλάβωσιν, ἀκραιῶν λείπων, οἷον
 πρὸς τὰ ἀφροδίσια, ἀκόλαστοι, οἷον πρὸς τὰς φη τροφοῖς ἀπλαύσις. τῶν δὲ κτλ τῶν τροφοῶν, ἀπὸ φίλων μὲν φη
 τῆ γλώττῃ, τὸ δὲ ἀπὸ φίλων δὲ φη τῶν λάρυγγι, διὸ καὶ εὐλόξεντο γένους φάρυγγα ἐγγεπέχρη, οἷον
 κτλ τῶν ὄφρων, ἀκόλου οὐκέτι, ἢ διότι τὰς ἀπὸ τῶν γιγνομένων ἢ δούλων κοινὰς εἶναι ἡμῶν καὶ τοῖς ἀλλο
 λοις ζωοῖς, ἀπὸ οὐδὲ κοινῶν ἀμώτα φησι καὶ μάλα μόνου ἐπνεύδισοι, ὡς τε τῶν ἰπὸ τῶν ἡπῶν
 μῦθον λέγουσιν, καὶ ἀκραιῶν, ἀκόλαστον λέγουσιν. διὰ τὸ ὑπὲρ τῶν χφρίων ἡδονῶν ἢ πῆσιν, οὐδὲ φη
 αὐθις πέντε, τὰ ἄλλα ζωῶν ἀπὸ νόμονα φη προσφρημένων ἢ δὲ τῶν κτλ δὲ τὰς ἄλλας, ἢ ὅλως οὐχ ἢ δὲ τῶν
 κτλ συμβεβηκὸς τῶν πάσων, ὅρα μὲν ἢ ὁ δὲ φη, ἢ ὁσφρανομῶν χαίρει, ὅτι ἀπλαύσι, ὅταν παλαῶν
 φη οὐδὲ τὰ ποιῶντα ἢ δὲ αὐτῶν, ὡς φη οὐδὲ ἡμῶν ἢ τῶν πρὸς χφς ὁ δὲ φη, ὅταν ἄλλω ἔχωμεν τῶν φαρῶν
 ὅταν δὲ φη δὲ φη ὁ δὲ φη, ἢ δὲ φη ὁ δὲ φη ἢ δὲ φη.

Quis igitur habens aliquid humani pudoris, uoluptatibus istis duabus, coeundi atq; comedendi, q̄ homini cum sue atq; asino cōmunes sunt, gratuletur: Socrates q̄dem dicebat, hoīes multos propterea uelle uiuere, ut ederēt & biberent: se se bibere atq; esse, ut uiueret. Hippocrates aut̄ diuina uir sciētia, de coitu Venereo ita existimabat. Partē esse quandā morbi teterrimi, quē nostri comitialē dixerunt. Nancq; ipsius uerba hæc tradūtur: τῶν σωσῶν εἶναι μικρὰν ἐπιληψίαν id est, coitum esse paruum morbum comitiale.

FINIS LIBRI SECVNDI.

Secundo huic libro suum deesse finem, & sequenti item principium, id facilius perspectu est, q̄ ut admonendus sit lector. Si quid tamen lucis tantis addi tenebris queat, hanc librorum putem fuisse coheretiam: in fine primi libri mentio facta erat de poeta Vergilio. Sed cum cœnæ tempus interpellaret, placitum fuit sermonem eum referuari colloquio adsequenti. Quare cum secundus liber ea contineat, quæ dicta erant inter cœnandum, restabat, ut tertio ea quæ de Vergilio dicenda erant, explicarentur: quorum magnam certe partem desiderari nemo non facile animaduertit. Sed hæc deplorari à nobis possunt, emendari non possunt.

MACROBII AVRELII

THEODOSII VIRI CONSULARIS ET ILLVSTRIS

Saturnaliorum liber tertius.

Quam accurate Vergilius expresserit diuersos ritus sacrificandi. Caput .I.

Volatum cum se nosset Aeneas multa cæde pollutū, ait: Tu genitor cape sacra manu, patriosq; penates. Me bello è tanto digressū, & cæde recenti Atrectare nefas, donec me flumine uiuo Abluero. Post Caietæ quoq; nutricis sepulturam, quò potissimum nauigans appellitur, q̄ ad eam partē per quam fluuius Tiberinus ameno in mare prorumpit, ut confluit in ipso Italiæ limine fluuiali unda ablutus, posset q̄ purissime Iouem Phrygiamq; ex ordine matrem inuocare. Quid, quod Euanthrum aditurus per Tiberim nauigat, q̄ eum esset reperturus Herculi sacra celebrantē, ut sic purificatus sacris posset hospitalibus interesse: Hinc & Iuno ipsa cōquerit, nō magis q̄ Aeneam cōtigisset cōtra suū uelle in Italiā puenire, q̄ q̄ optato potiret Tiberidis alueo: q̄ sciret eam hoc amne purificatum, posse sacra etiā sibi ritē pficere. Nam ne supplicari q̄dem sibi ab eo uellet. Nunc (qm̄ purificationē ad sacra superiorū pertinentem deorū, in Vergiliana obseruatione mōstrauimus) uideamus, utrum etiā circa inferiorū deorū cultum proprietatem

A tatem moris idem poëta seruauerit. Constat dijs superis sacra facturum corporis ablutione purgari. Cùm uero inferis litandum est, satis actum uidetur, si aspersio sola cōtingit. De sacris igitur superiorum ait Aeneas: Donec me flumine uiuo Abluero. At Dido cum sacra dijs inferis instituit, ait:

Annam chara mihi nutrix huc siste sororem. Aeneidos. III.

Dic corpus properet fluuiali spargere lympha. Et alibi:

Sparserat & latices simulatos fontis Auerni.

Necnon cum Misenum sepulturæ mādari refert idem, Ter socios pura circumtulit unda, Spargens rore leui. Sed & cum facit Aeneam apud inferos raturum Proserpinæ consecraturum, ita refert:

Occupat Aeneas aditum, corpusq; recenti Spargit aqua.

Quam proprie Vergilius usus sit uerbis ad sacrificia pertinentibus. Caput .II.

B **V**erborum autem proprietas, tam poëtæ huic familiaris est, ut talis obseruatio in Vergilio esse iam desinat, nullis tamē magis proprie usus est, q̄ sacris uel sacrificialibus uerbis. Et primùm illud non omiserim

in quo pleriq; falluntur, Extaq; sallos Porriciam in fluctus, nō (ut quidā) proijciam, existimantes dixisse Vergilium proijcienda exta, qui adiecit in fluctus. Porricere.

Sed non ita est. Nam ex disciplina aruspicum, & ex præcepto pontificum, uerbum hoc solenne sacrificiis est, sicut Veranius ex. I. libro Pictoris ita differentiationem huius uerbi executus est: Exta porriciunt dijs tanto in altaria, aram

ue, focum ue, eo ue quò exta dari debebunt. Porricere ergo, non proijcere, proprium sacrificij uerbum est. Et quia dixit Veranius in aram, focum ue, eo ue

quò exta dari debebunt, non pro ara & pro foco mare accipiendū est, cum sacrificium dijs maris dicatur. Ait enim:

Dij quibus imperium est pelagi, quorum æquora curro,

Vobis lætus ego hoc candentem in littore taurum

Constituam ante aras uoti reus, extaq; sallos

Porriciam in fluctus, & uinā liquentia fundam.

Ex his docetur in mare ritè potuisse porrici exta, non proijci Cōstituam

ante aras uoti reus. Hæc uox propria sacrorum est: ut reus uocetur, qui suscepto uoto se numinibus obligat: damnatus autem, qui promissa uota nō soluit. Reus. Damnatus.

Sed de hoc non opus est à me plura pferri, cū uir doctissimus Eustachius paulo antè hanc partem plenius executus sit.

D Est profundam scientiam huius poëtæ in uno sæpe reperire uerbo, quod fortuito dictū uulgi putaret. Multifariā em̄ legimus, q̄ litare sola non possit

oratio: nisi & is qui deos precatur, etiam arā manibus apphendat. Inde Varro diuinarū lib. V. dicit aras primùm ansas dictas: q̄ esset necessarium à sacrifici-

tibus eas teneri. Ansis autem teneri solere uasa quis dubitet? Cōmutatione ergo literarum, aras dici coeptas, ut Valesios & Fusios dictos prius, nunc Valesios & Furios dici. Hæc omnia illo poëtæ executus est uersu: Talibus orantem

dictis, arasq; tenentem Audijt omnipotens. Non ne eo additum credideris, non quia orabat tantum, sed quia & aras tenebat, auditum? Necnon cum ait: Tali

bus orabat dictis, arasq; tenebat. Item, Tango aras, medios ignes, & numina testor. eandem uim nominis ex apprehensione significat. Mos tangendæ aras.

Idē poēta tam sciētia profundus, q̄ amcenus ingenio, nōnulla de ueteribus
 ŷbis q̄ ad proprietatē sacrorū nouerat p̄tinere, ita interpretatus ē, ut mutato ŷbi
 sono integer intellectus maneret. Nā. I. pontificij iuris libro apud Pictorē uer-
 bum hoc positū est, uitulari. De cuius ŷbi significatu Titius ita retulit: Vitula
 ri est uoce lætari. Varro etiā in lib. XV. rerū diuinārum ita refert, q̄ pōtifex in sa-
 cris q̄busdam uitulari soleat, qđ Græci *παιωνίσις* uocant. Has tot interpretationis
 ambages q̄ paucis ŷbis docta Maronis elegātia exp̄ssit, Lætūq̄ choro pæana
 canētes. Nā si uitulari ē uoce lætari, qđ est *παιωνίσις*, non ne in cātu læti *παιωνίσις*
 enarratio uerbi p̄fecta seruata: Et ut huic uocabulo diutius immoremur, Hyl-
 lus libro quē de dijs cōposuit, ait Vitulā uocari deā, q̄ lætitiæ præest. Piso ait
 uitulā uictoriam noīari. Cuius rei hoc argumentū profert, q̄ postridie Nonas
 Iulias re bñ gesta, cum pridie populus à Thuscis in fugā ŷsus sit, uñ Populifū-
 gia dicunt, post uictoriā certis sacrificijs fiat uitulatio. Quidā nomē eius animi
 aduersum putāt, q̄ potens sit uitæ tolerandæ. Ideo huic deæ pro frugibus fieri
 sacra dicuntur, q̄a frugibus uita humana tolerat. Vñ hoc esse animaduertimus,
 qđ ait Vergilius: Cum faciā uitula pro frugibus, ipse uenito. Vt uitula dixerit
 pro uitulatione, qđ nomen esse sacrificij ob lætitiā facti supius exp̄ssimus. Me-
 minerimus tñ sic legēdum p̄ ablatiuū: Cum faciā uitula pro frugibus, id est cū
 faciam rem diuinā, non oue, nō capra, sed uitula, tanq̄ dicat, cū uitulā pro frugi-
 bus sacrificauero, qđ est, cū uitula rem diuinā fecero. Pontificē Aeneam uel
 ex noīe referendorū laborū eius oñdit. Pōtificibus em̄ p̄missa est potestas me-
 moriā rerū gestarū in tabulas conferendi, & hos annales appellant eodē ma-
 ximos, quasi à pontificibus maximis factos. Vñ ex p̄sona Aeneæ ait: Et uacet
 annales nostrorū audire laborum.

De sacro, profano, sancto, & religioso, quid ea sint, & quam diligenter horum uerborum pro-
 prietates expresserit Maro. Caput .III.

ET q̄a inter decreta pōtificū hoc maxime quærit, qđ sacrum, qđ sanctū, quid
 religiosum: quæredum utrūq̄ ijs scđm definitionē suam Vergilius usus sit,
 & singulis uocabuli sui proprietatem more suo seruauerit.

Sacrum.

Sacrum est, ut Trebatius lib. I. de religionibus refert, q̄quid est qđ deorū ha-
 beēt. Huius definitionis poēta memor, ubi sacrum noīauit, admonitionē deorū pe-
 nē semp̄ adiecit: Sacra Dioneæ matri diuisq̄ ferebā. Itē, Sacra Ioui Stygio q̄ ri-
 tē incepta parauit. Itē, Tibi em̄ tibi maxima Iuno Maçtat sacra ferens. Pro-
 fanū omēs penē cōsentiant id esse, qđ extra fanaticā causam sit: quasi porro à sa-
 no & religione secretū. Cuius significatus exēplum cōsecutus est, cū de Iuoco &
 adyto inferorū sacro utroq̄ loqueret: Procul ò p̄cul este profani. Cōclamat ua-
 tes, totoq̄ absistite Iuoco. Eò accedit, q̄ Trebatius profanū id proprie dici ait,
 qđ ex religioso uel sacro in hoīm usum proprietatēq̄ cōuersum ē. Qđ uel ap-
 tissime poēta seruauit, cū ait: Faune p̄cor miserere, inq̄t, tuq̄ optima ferrē Ter-
 ra tene, colui uōs si semp̄ honores, Quos contrā Aeneadæ bello fecere profa-
 nos. Dixerat em̄: Sed stirpē Teucris nullo discrimine sacrum Sustulerāt. Vñ ostē-
 dit pprie profanū eē, qđ ex sacro promiscuū humanis actibus accōmodatū ē.

Sanctum.

Sanctū est, ut idē Trebatius lib. X. religionū refert, interdū idē qđ sacrum,
 idemq̄ qđ religiosum: interdū aliud, hoc ē nec sacrum, nec religiosum est. Qđ ad
 secun

A scđam speciē p̄tinet: Sācta ad uos anima atq; istius nescia culpæ Descendā. nō em̄ sacro aut religioso eius aīa tenebat, quā sanctā, hoc ē incorruptā, uoluit oñdere, ut i illo q̄q; Tuq; ò sanctissima cōiunx Felix morte tua. in q̄ castitatis honorem incorruptæ uxoris amplexus ē. Vñ & sanctæ leges, q̄ nō debēt poenæ sanctione corrūpi. Qđ aut ad priorē speciē definitionē de sancto attinet. i. non ut aliud sit q̄ sacre aut religiosum: Ecce leuis summo de uertice uisus Iuli Fūdere lumē apex. Et paulo post: Nos pauidi trepidare metu, crinēq; flagrantē Excute, & sanctos restinguere sōtib; ignes. Hic em̄ sanctos ac si sacros accipimus, q̄a diuinitus cōtigerunt. Itē, Tuq; ò sanctissima uates Præscia uenturi. nō aliud nisi sacra uocat, quā uidebat & uatē, & deo plenā, & sacerdotem.

B Superest, ut qđ sit religiosum cum Vergilio cōmunicemus. Ser. Sulpitius religionē esse dictam tradidit, q̄ prop̄ sanctitatem aliquam remota ac seposita à nobis sit, quasi à relinquēdo dicta, ut à carendo ceremonia. Hoc Vergilius seruans, ait: Est ingens gelidū lucus prope Cæretis amnē Religionē p̄m late sacer. Et adiecit q̄ proprietatē religionis exprimeret, Vndiq; colles Includere caui, & nigra nemus abiete cingit. Quæ res utiq; faciebat lucū à cōmunionē populi secretum. Et ut relictum locum oñderet nō sola adeundi difficultate, adiecit & sanctitatē: Syluano fama est ueteres sacrasse Pelasgos Agroz pecorisq; deo. Scđm Pōpeium Festum religiosi sunt, q̄ facienda & uitanda discernunt. Hinc Maro ait: Riuos deducere nulla Religio uetuit. Quod autem ait deducere, nihil aliud est q̄ detergere. Nam festis diebus riuos ueteres sordidatos & detergere licet, nouos fodere nō licet. In trāscursu & hoc notandū est, quod & ipse uelut p̄teriens sub unius uerbi significatione proiecit. Cauet em̄ in iure pontificio, ut qm̄ oues duabus ex causis lauari solēt: aut ut curet scabies, aut ut purget lana, festis diebus purgandæ lanæ gratia oues lauari nō liceat, liceat autem si curatione scabies abluenda sit. Ideo hoc quoq; inter cōcessa numerauit: Balantum que gregem fluuio mersare. Quod si hucusq; dixisset, licita & uerita confunderet: sed adijciendo, salubri, causam concessæ abluitionis expressit.

Religiosum est religio, de quibus & Gellius lib. 4. ca. 9.

Georgicis.

ibidem.

Quid delubrum, q̄ dij penates. Et qđ ne in his quidē Vergilius a sua recesserit diligentia. Caput .IIII.

Nomina etiam sacrorum locorum sub congrua proprietate proferre, pontificalis obseruatio est. Ergo delubrum quid pōtiffices proprie uocent, & qualiter hoc nomine Vergilius usus sit, requiramus. Varro libro octauo rerum diuinarum, Delubrum ait alios extimare, in q̄ præter ædē sit area assumpta deū causa, ut est in circo Flaminio Iouis statoris: alios, in quo loco dei simulacrum dedicatum sit. Et adiecit: Sicut locum in quo figerent candelam, candelabrum appellatum, ita in quo deum ponerent, nominatum delubrum. His à Varrone præscriptis, possumus intelligere id potissimum ab eo probatum, quod ex sua consuetudine in ultimo posuit, ut ab dei dedicato simulacro delubrum cœperit nuncupari. Vergilius tamen utranque rationem diligenter est executus. Vt enim à postrema incipiamus, obseruauit delubrum nominaturus, aut proprie deorum nomina, aut ea quæ dijs accommodarētur inferere. At gemini lapsu delubra ad summa dracones Effugiunt. Et ut mox simulacrum nominaret, subtexit: Sæuæq; petunt Tritonidis arcem, Sub pedibusq; deæ clypei q; sub orbe teguntur. Item, Nos delubra deū miserī, quibus

ultimus esset Ille dies. Illam uero opinionē de area, quam Varro prædixerat, non dimisit: Principio delubra adeunt, pacemq; p aras Exgrunt. Et mox: Aut ante ora deūm pingues spatiat̄ur ad aras. Quid em̄ est aliud spatiarī, q̄ spatio lati itineris obambulare: ob qd̄ adijciendo ante aras, ondit aream assumptā deorum causa. Ita suo more uelut aliud agendo implet arcana.

De dijs quoq; Romanorū proprijs. i. penatibus, aspsa est huic opī nō incuriosa subtilitas. Nigidius em̄ de dijs lib. XIX. requirit, num dij penates sint Troianorū Apollo & Neptunus, q̄ muros eis fecisse dicunt̄, et num eos in Italiam Aeneas aduexerit. Cornelius q̄q; Labeo libro de dijs penatibus eadem existimat. Hāc opinionē seq̄tur Maro cum dicit: Sic fatus, meritos aris maçtabat honores, Taurū Neptuno, taurū tibi pulcher Apollo. Varro humanarū sc̄do, Dardanū refert deos penates ex Samothrace in Phrygiā, & Aeneam ex Phrygia in Italiā detulisse. Qui sint autē dij penates, in libro q̄dem memorato Varro nō exprimit. Sed q̄ diligētius eruūt ueritatē, penates esse dixerūt, p̄ q̄s penitus spiramus, p̄ q̄s habemus corpus, p̄ q̄s rationē animi possidemus. Esse autē mediū æthera Iouē, Iunonē uero imum aëra cum terra, & Mineruā summum ætheris cacumē. & argumēto utunt̄, q̄ Targnīus Demarathi Corinthij filius, Samothracijs religiōibus mystice imbutus, uno tēplo ac sub eodē tecto, numina memorata cōiungit. Cassius uero Hemina, dicit Samothracas deos, eosdēq; Romanorū penates, proprie dici *θεοὺς μεγάλους*. Noster hæc sciens, ait: Cum socijs, natoq; penatibus & magnis dijs, qd̄ exprimit *θεοὺς μεγάλους*. Sed & omnia hæc noīa cū in uno de supradictis numinibus seruat, doctrinā proculdubio suam de hac omī opinione cōfirmat. Cum em̄ ait: Iunonis magnæ primū p̄ce nomen adora, *τὸ μέγαν* nominat: Adsit lætitiæ Bacchus dator, & bona Iuno, *τὸ γυναικῶν*: Dñamq; potentem, *τὸ δυνάτην*. Eodē noīe appellauit & Vestā, quam de numero penatū, aut certe comitē eorū esse manifestū est: adeo, ut & cōsules & p̄tores seu dictatores cum ineunt magistratū, Lauiniū rem diuinā faciant penatibus pariter et Vestæ. Sed et Verg. ubi ex p̄sona Hectoris dixit: Sacra suosq; tibi commēdat Troia penates, mox adiecit: Sic ait, & manibus uittas Vestāq; potentē, Aeternūq; adytis effert penetralibus ignē. Addidit Higinius in libro quē de dijs penatibus scripsit, uocari eos *θεοὺς πατρῴους*. Nec hoc Vergilius ignoratū reliquit: Dñj patrij seruate domū, seruate nepotē. Et alibi: Patrijq; penates.

Quanta fuerit Vergilij cura in exprimendis diuersis hostiarum generibus. Et cur Mezentium contemptorem dixerit deorum. Caput .V.

Duo hostiarū genera: aīale unū, alterū cōsultatoriū.

NEc minus de sacrificiorum usu, q̄ de deorum scientia diligētiam suam pandit. Cum enim Trebatius libro primo de religionibus doceat hostiarum genera esse duo, unum in quo uoluntas dei per exta disquiri tur, alterum in quo sola anima deo sacratur, (Vnde & aruspices animales has hostias uocāt) utrunq; hostiarū genus Vergilius in carmine ostēdit. Et primō quidem illud quo uoluntas numinū per exta monstra: Maçtat lectas de more bidentes. Et mox: Pecudumq; reclusis Pectoribus inhians spirantia consulit exta. Alterū illud in q̄ hostia animalis dicit̄, q̄ eius tm̄ anima sacratur, ostēdit, cum facit Entellum uictorem Eryci maçtare taurū. Nam ut expleret aīalis hostiæ causas, ipso usus est noīe: Hanc tibi Eryx meliorē animā pro morte Daretis. Et

A tis. Et ut nūcupata uota significaret, ait, p̄soluo, qđ de uoto proprie dicit. Vt qđ
 oñderet p̄solutum dñs, significauit dicens: Sternit, exanimisq; tremēs procum
 bit humi bos. Vidēdum etiā, ne & illā hostiā oñdat aīalem, Sanguine placastis
 uentos et uirgine cæsa, Cū primū Iliacas Danaī uenistis ad oras, Sanguine quæ
 rendi reditus, animaq; litandū Argolica. Nam & animā. i. hostiæ nomen, po-
 suit: & litare, qđ significat sacrificio factō placare numen.

In his ipsis hostijs uel aīalibus uel cōsultatorijs qđdam sunt, q̄ hostiæ iniuges *Iniuges boues.*
 uocant, id est q̄ nunq̄ domitæ ac iugo subditæ sunt. Harū quoq; noster poeta
 sic meminit: Nunc grege de intacto septē mactare iuuenos Præstiterit, toridē
 lectas de more bidentes. Et ut iniuges euidentius exprimeret, adiecit: Et intacta
 toridē ceruice iuuenas. Eximij quoq; in sacrificijs uocabulū, nō poeticum *hostiæ eximias*
 sed sacerdotale nomen est. Veratius em̄ in pōtificalibus q̄stionibus do-
 cet, eximias dictas hostias, q̄ ad sacrificiū destinatæ eximant̄ è grege, uel q̄ exi-
 mia specie quasi offerēdæ numinibus eligant̄. Hinc ait: Quatuor eximios præ
 stāti corpore tauros. Vbi q̄ eximunt̄, eximios: q̄ eligunt̄, p̄stanti corpore mō *Hostiæ am-
 baruales.*
 strauit. Ambarualis hostia est, ut ait Pōpeius Festus, q̄ rei diuinæ causa cir-
 cum arua ducit̄ ab his q̄ pro frugibus faciunt. Huius sacrificij mentionē in Bu-
 colicis habet, ubi de apotheosi Daphnidis loquit̄, Hæc tibi semp̄ erūt, & cum
 solennia uota Reddemus nymphis, & cū lustrabimus agros. Vbi lustrare si-
 gnificat circuire. hinc em̄ uidelicet & nomē hostiæ acq̄situm est, ab ambiendis
 aruis. Sed & in Georgicō lib. I. Terq; nouas circū felix eat hostia fruges.

Observatum est à sacrificantibus, ut si hostia q̄ ad aras duceretur, fuisset ue-
 hementius reluctata, oñdifferetq; se inuitam altaribus admoueri, amoueretur: qa
 inuito deo offerri eam putabant. Quæ autē stetit oblata, hanc uolenti numi-
 ni dari existimabant. Hinc noster: Et ductus cornu stabat sacer hircus ad aras.
 Et alibi: Et statuam ante aras aurata fronte iuuenum.

Adeo autē om̄em pietatem in sacrificijs, q̄ dñs exhibēda sunt, posuit: ut pro *Mezentius q̄s
 cōtēptor diuū*
 pter contrariā causam, Mezentii uocauerit cōtēptorem deorū. Neq; em̄ (ut
 Aspro uidetur) ideo cōtēptor diuūm dictus est, q̄ sine respectu deorū in ho-
 mines impius fuerit. Alioq; multo magis hoc de Busiride dixisset, quem longe
 crudeliorē, illaudatum uocasse cōtentus est. Sed uerā huius cōtumacissimi noīs
 causam, in primo libro Originum Catonis diligens lector inueniet. Ait enim
 Mezentium Rutulis imperasse, ut sibi offerrent, quas dñs primitias offerebāt,
 & Latinos om̄es similis imperij metu ita uouisse: Iupiter, si tibi magis cordi ē,
 nos ea tibi dare potius q̄ Mezentio, uti nos uictores facias. Ergo q̄ diuinos
 honores sibi exegerat, meritō dictus est à Vergilio cōtēptor deorū. Hinc pia
 illa insultatio sacerdotis: Hæc sunt spolia & de rege supbo Primitiæ. Vt nomi-
 ne cōtumaciæ, cuius pœnas luit, raptas de eo notarent exuuias.

Mirandā fuisse Vergilij cum circa Romana, tum circa externa etiam sacra doctrinā, quod ex

Apollinis Delij & Herculis uictoris sacris ostenditur. Caput .VI.

Miranda est huius poetæ & circa nostra et circa externa sacra, doctrina. *Hostia ubi A-
 pollini nō ca-
 datur.*
 Neq; em̄ de nihilo est, q̄ cū in Delon uenit Aeneas, nulla ab eo ca-
 sa est hostia: nisi cū proficisceret, Apollini & Neptuno res diuina fa-
 cta est. Constat enim (sicut Cloatius Verus ordinatorum libro. II. docet) esse
 Deliarā

Deli aram apud quam hostia non cædit, sed tñ solenni deum prece uenerant. Verba Cloatij hæc sunt: Deli ara est Apollinis *ἱερὸν*, in qua nullum aial sacrificat, quam Pythagorā uelut inuiolatā adorasse produnt. Hanc ergo esse q̄ adorat ab Aenea, *ἱερὸν* arā poëta demonstrat. Sigdem templum ingressus pontifex, nullo acto sacrificio, statim inchoat precem, & ut genitora expressius noiaret: Da pater auguriū. At uero cum tauræ mox immolat Apollini & Neptuno, apud aliam utiq; aram factum intelligimus. Et bene suprā tñmodo patrem, qđ ibi proprium est: & infrā, quod cōmune est, Apollinem noiāt. Meminit huius aræ & Cato de liberis educandis in hæc uerba: Nutrix hæc omnia fa-

Templū uetustū saxo extructū eē cur dixerit

ciebat in uerbenis ac tubis sine hostijs, ut Deli ad Apollinis genitiui arā. Eodem uersu non omittendū puto, cur saxo uetusto dixerit extructum templum. Velius Longus, immutatio est, inquit, epitheti: uult em̄ dicere uetustatem templi. Hunc multi alij cōmentatores secuti sunt. Sed frigidum est, ædificij ætatem notare. Epaphus autem uir plurimæ lectionis, libro. XVII. ait Delphis qđam tempore euenisse, ut templum religiosum antea & intactum, spoliatum incensumq; sit. & adijcit, multas circa Corinthū urbes insulasq; proximas terræ motu haustas, Delo neq; antea neq; postea hoc incōmodo uexatam, sed semp eodem manere saxo. Thucydides etiam historiæ lib. III. idem docet. Non miræ ergo, si p̄sidio religionis tutam insulam semp oñdens, & reuerentiam sibi locorum accessisse dicit, continuā saxi eiusdem, id est insulæ, firmitatem. Ut seruauit Apollinis genitoris proprietatem, patrem uocando.

Hercules unde uictor dicitur.

Idem curauit Herculem uocando uictorem. Hæc, inq̄t, limina uictor Alcides subiit. Varro diuinæ lib. III. uictorem Herculem putat dictum, qđ omne animalium genus uicerit. Romæ autē uictoris Herculis ædes duæ sunt, una ad portam trigeminā, altera in foro boario. Huius commenti causam Massurius Albinus memorabilium libro. I. aliter exponit. Marcus, inquit, Octavius Herennius prima adolescentia tibicen, postq; arti suæ diffusus est, instituit mercaturam: & bene re gesta, decimā Herculi profanauit. Postea cum nauigans hoc idem ageret, à prædonibus circumuentus fortissime pugnavit, & uictor recessit. Hunc in somnijs Hercules docuit sua opera seruatum. Cui Octavius impetrato à magistratibus loco ædem sacrauit & signum: Victoremq; incisis literis appellauit. Dedit ergo epitheton deo, qđ & argumentum ueteræ uictoriæ Herculis, & commemoratio nouæ historiæ, q̄ recēti Romano sacro causam dedit,

Pinarij custodes ædis Herculis.

continetur. Nec frustra in eodē loco dixit: Et domus Herculei custos Pinaria sacri. Quidam em̄ aram maximā cum uicino flagraret incendio, liberatā à Pinarijs ferunt, et ideo sacri custodem domum Pinariam dixisse Vergilium, *ἱερὸν*, inquit, Potitioræ, qui ab Appio Claudio p̄mio corrupti, sacra seruis publicis prodiderunt. Sed Veratius pōtificialis in eo libro quē fecit de supplicationibus, ita ait: Pinarijs q̄ nouissimi comeso prandio uenissent, cum iam manus pransores lauarent, præcepisse Hercule, ne quid postea ipsi aut progeneres ipsorū ex decima gustarent sacrandā sibi, sed ministrandi tñmodo causa, nō ad epulas conuenirēt. Quasi ministros ergo sacri custodes uocari, ut ipse Vergilius alibi: At Triuiæ custos iamdudū in montibus Opis, id est ministra. Nisi fortē custodē dixit eam, quæ se prohibuerit & continuerit à sacris, ut ipse alibi: Et

Abi: Et custos furum atq; auium cum falce saligna Hellepontiaci seruet tutela Pri
 api. Hic utiq; custodem, prohibitorum auium furumq; significat, Hæc ubi di
 cta, dapes iubet & sublata reponi Pocula, gramineoq; uiros locat ipse sedili.
 Non uacat quod dixit sedili. Nam propria obseruatio est, Herculis sacris epu
 lari sedentes. Et Cornelius Balbus *ἑρηνωτικῶν* libro. XVIII. ita ait: Apud aram
 maximam obseruatum, ne lectisternium fiat. Custoditur in eodem loco, ut oēs
 aperto capite sacra faciant. Hoc fit, ne quis in æde dei, habitum eius imiteat. Nā
 ibi operto ipse capite est. Varro ait Græcum hunc esse morem: quia siue ipse si
 ue ab eo relictus, q; arā maximā statuerunt, Græco ritu sacrificauerunt. Hoc am
 plius addidit C. Bassus: Idcirco em hoc fieri dicit, quia ara maxima ante aduen
 tum Aeneæ in Italia constituta est, qui hunc ritum uelandi capitis inuenit.

Ritus sacrorū
Herculis.

*Ea etiam que negligenter in Vergilio transmittuntur a legentium uulgo, nō carere sensuum profundi
 tate. Et homines sacros cur occidere licuerit.* Caput VII.

EA quoq; q̄ incuriose transmittunt à legentiū plebe, nō carent profundi
 tate. Nam cum loqueret de filio Pollionis, id qd̄ ad principem suū spe
 ctaret, adiecit: Ipse sed in pratis aries iam suaue rubenti Murice, iam cro
 ceo mutabit uellera luto. Tradit autē in libro Hetruscorū, si hoc animal insoli
 to colore fuerit indutū, portendi impatori rerū om̄ium felicitatem. Est sup hoc
 liber Tarquini trāscriptus ex ostentario Thusco. ibi reperit: Purpureo aureo
 ue colore ouis aries ue si aspergetur, principi ordinis & gn̄is summa cum felici
 tate largitatē auget, genus progeniemq; propagat in claritate, lætioresq; effi
 cit. Huiusmodi igit statum imperatori in transitu uaticinat.

C Verbis etiā singulis de ritu sacro q̄ ex alto petita significet, uel hinc licebit
 aduertere: Iniecere manū Parcæ, telisq; sacrarunt Euandri. Nam quicqd̄ desti
 natum est dijs, sacrum uocatur. Peruenire autem ad eos non potest, nisi libera
 ab onere corporis fuerit anima, qd̄ nisi morte fieri non potest. Ita ergo oppor
 tune sacrum Halesum facit, quia erat appetiturus. Et hic proprietatē & huma
 ni & diuini iuris executus est. Nā ex manus iniectione penē mancipiū designa
 uit, & sacrationis uocabulo obseruantia diuini iuris impleuit. Hoc loco nō
 alienū uidetur, de cōditione eorū hoīm referre, q̄s leges sacros esse certis dijs iu
 bent, q̄a nō ignoro quibusdā mirē uideri, q̄ cum cætera sacra uiolari nefas sit,
 hoīem sacru ius fuerit occidi. Cuius rei causa hæc est: Veteres nullum animal
 sacrum in finibus suis esse patiebant, sed abigebant ad fines deorū, q̄bus sacru
 esset: animas uero sacratorū hominū, q̄s Græci *ζωάνας* uocant, dijs debitas existi
 mabāt. Quemadmodū igit qd̄ sacrum ad deos ipsos mitti nō poterat, à se tamē
 dimittere non dubitant: sic animas quas sacras in coelum mitti posse arbitrati
 sunt, niduatas corpore q̄primū illō ire uoluerunt. Disputat de hoc more etiā
 Trebatius religionū lib. IX. cuius exemplum ne sim prolixus omisi. Cui cor
 di est legere, satis habeat & autorem & uoluminis ordinem esse monstratum.

*Que enuntiando apud Vergilium corrumpantur, Et quod nec ea ratione apud hunc poetam careat,
 que fortuita esse uidentur, cum alijs quibusdam.* Caput .VIII.

Nonnullorū q̄ sciētissime prolata sunt, male enuntiādo, corrupimus di
 gnitatē. Ut qdam legunt: Discedo, ac ducente dea flammā inter & ho
 stes Expedior: cum ille doctissime dixerit: Ducēte deo, nō dea. Nā &
 apud

apud Caluum Aeterianus affirmat legendū, Pollentēq; deum Venerem, non deam. Signū etiam huius est Cypri barbatū corpore, sed ueste muliebri, cū sceptro ac statura uiri. Et putāt eandē marem ac foeminā esse. Aristophanes eam ἀφροδίτην appellat. Leuinus etiā sic ait: Venerem igit̃ almū adorās, siue foemina siue mas est, ita uti alma noctiluca est. Philochorus q; in Attide, eandem affirmat esse lunā: Nā & ei sacrificium facere uiros cum ueste muliebri, mulieres cum uirili: q; eadem & mas existimatur & foemina.

Aues stellis
ad litandū datae.

Hoc quoq; de prudentia religionis à Vergilio dictū est: Decidit exanimis, uitāq; reliquit in astris Aëreis. Higinus em̃ de proprietatibus deorū, cum de astris ac stellis loqueret̃, ait oportere his uolucres immolari. Docte ergo Vergilius dixit apud ea numina aiām uolucris remāsisse, qbus ad litandū data est.

Camilla cur
sit appellata.

Nec nomen apud se qd̃ fortuitum esse poterat, uacare pmittit: Martisq; uocauit Nomine Casmillæ mutata parte Camillā. Nam Statius Tullianus de uocabulis rerū libro .I. ait dixisse Callimachū, Thuscōs Camillū appellare Mercurium, q uocabulo significant præministr̃ deorū. Vnde Verg. ait Metabum Camillam appellasse filiā, Dianæ scilicet præministrā. Nam et Pacuius, cum de Medea loqueret̃, Coelitum Camilla expectata aduenis, salue hospita. Romani quoq; pueros puellas' ue nobiles & inuestes, Camillos & Camillas appellant, flaminicarū & flaminum p̃ministros. Hanc quoq; obseruationē eius non cōuenit p̃terire. Mos erat (inquit) Hesperio in Latio, quē protinus urbes Albanæ coluere sacræ, nunc maxima rerū Roma colit. Varro de morib. morē eē dicit in iudicio animi, quē seq̃ debeat cōsuetudo. Iulius Fest. de yborū significationib. lib. XIII. Mos est, inqt, institutū patriū, p̃tinēs ad religiones ceremoniasq; maiorū. Ergo Verg. utrunq; autorē secutus, & primò qdem Varronē, qm̃ ille dixerat morē p̃cedere, seq̃ cōsuetudinem, postq̃ dixit: Mos erat, subiunxit, quē protinus urbes Albanæ coluere, & nunc maxima rerū Roma colit: q̃ p̃seuerantiā cōsuetudinis mōstrat. Et qm̃ Festus p̃tinere ad ceremonias ait, hoc idē docuit Maro adijciēdo sacræ, Quē protinus urbes Albanæ coluere sacræ. Mos ergo p̃cessit, & cultus moris secutus est, qd̃ est cōsuetudo. & hic definitio nem Varronis impleuit. Adijciendo deīn sacræ, oñdit morem ceremonijs dictum, qd̃ Festus asseruit. Idē seruauit & in XII. lib. cum ait: Morē ritusq; sacrorum Adijciā. in q̃ oñdit apte, morē esse ritus sacrorū. Sed historiae quoq; fidē in his ysis secutus est, Mos erat Hesp̃io in Latio, & reliqua. Seruauit em̃ re gnorū successione. Quippe primū regnauerunt Latini, in Albani, & in Romani. Ideo mos erat, primū dixit, Hesp̃io in Latio: & postea, quē protinus urbes Albanæ coluere sacræ: deīn subiecit, Nunc maxima rerū Roma colit.

De euocandis
dijs tutelarib.

De carmine quo euocari solebāt dii tutelares, & aut urbes aut exercitus deuoueri. Caput .IX.
EXcessere om̃es adytis arisq; relictis Dijs, quibus imperium hoc steterat. Et de uetustissimo Romanorum more, & de occultissimis sacris, uox ista, plata est. Cōstat em̃ oēs urbes in alicuius dei esse tutela, morēq; Romanorū arcanū et multis ignotū fuisse, ut cum obsiderēt urbē hostiū, eāq; iam capi posse cōsiderent, certo carmine euocarēt tutelares deos: q; aut aliū urbē capi posse nō crederent: aut etiā si posset, nefas existimarēt deos habere captiuos. Nā p̃pterea ipsi Romani & deum in cuius tutela urbs Roma ē, et ipsius urbis Latinum

A Latinū nomen ignotū esse uoluerūt. Sed dei q̄dem nomen nōnullis antiq̄rum licet in se dissidētium libris insitū, & ideo uetustas p̄sequentibus q̄cqd de hoc putat innotuit. Alij em̄ Iouē crediderunt, alij Iunā. Sunt q̄ Angeronam, q̄ digito ad os admoto silentiū denuntiat. Alij aut̄, q̄z mihi fides uidet̄ firmior, Opē Consiuā esse dixerunt. Ipsius v̄o urbis nomen etiā doct̄issimis ignoratum est, cauentibus Romanis, ne qd̄ s̄ape aduersus urbes hostium fecisse se nouerant, idem ipsi quoq̄ hostili euocatione paterent̄, si tutelæ suæ nomē diuulgaretur.

Sed uidendū, ne qd̄ nōnulli male existimauerūt, nos q̄q̄ confundat, opinātes uno carmine & euocari ex urbe aliqua deos, & ipsam deuotā fieri ciuitatē. Nā reperi in lib. v. rer̄ reconditar̄ Sāmonici Sereni utrunq̄ carmē, qd̄ ille se in cuiusdā Furij uetustissimo libro repisse professus est. Est aut̄ carmē huiusmodi, q̄ dij euocant̄, cum oppugnatione ciuitas cingit̄: Si deus, si dea est, cui populus ciuitasq̄ Carthaginensis est in tutela, teq̄ maxime ille, q̄ urbis huius populiq̄ tutelā recepisti, precor, uenerorq̄, ueniāq̄ à uobis peto, ut uos pop. ciuitatēq̄ Carthaginēsiū deseratis: loca, tēpla, sacra, urbēq̄ eor̄z relinquatis, absq̄ his abeat̄: eiq̄ populo ciuitatiq̄ metum, formidinē, obliuionē inijciatis, prodiq̄ Romā ad me meosq̄ ueniatis: nostraq̄ uobis loca, tēpla, sacra, urbs acceptior probatorq̄ sit: mihi quoq̄ populoq̄ Romano militibusq̄ meis p̄positi sitis, ut sciamus intelligamusq̄. Si ita feceritis, uoueo uobis templa, ludosq̄ factur̄.

In eadē uerba hostias fieri oportet, autoritatemq̄ uideri extor̄, ut ea promittant futura. Vrbes v̄o exercitusq̄ sic deuouent̄, iam numinibus euocatis. Sed dictatores imperatoresq̄ soli possunt deuouere his uerbis: Dis pater siue Iouis mānes, siue q̄ alio noīe fas est noiare, ut omnes illā urbem Carthaginem exercitūq̄, quem ego me sentio dicere, fuga, formidine, terrore cōpleatis: quiq̄ aduersus legiones exercitūq̄ n̄m arma telāq̄ ferēt, uti uos eos exercitus, eos hostes, eosq̄ hoīes, urbes agrosq̄ eorum, & q̄ in his locis regionibusq̄, agris urbibusq̄ habitant abducatis, lumine supero priuetis: exercitūq̄ hostium, urbes agrosq̄ eor̄z, q̄s me sentio dicere, uti uos eas urbes agrosq̄, capita ætatesq̄ eor̄z deuotas cōsecratasq̄ habeatis, illis legibus q̄bus quandoq̄ sunt maxime hostes deuoti: eosq̄ ego uicarios pro me fide magistratūq̄ meo, & pro populo Ro. exercitibus, legionibusq̄ n̄is do, deuoueo: ut me meamq̄ fidē imperiūq̄, legiones exercitūq̄ n̄m, qui in his rebus gerūdis sunt, bene saluos sinatis esse. Si hæc ita faxitis, ut ego sciam, sentiā, intelligamq̄, tunc quisquis uotū hoc faxit, ubi faxit, recte factum esto, ouibus atris tribus, tellus mater, teq̄ Iupiter obtestor. Cum tellurē dicit, manibus terram tangit: cum Iouem dicit, manus ad coelū tollit: cum uotū recipere dicit, manibus pectus tangit. In antiq̄tatibus aut̄ hæc oppida inueni deuota, Stonios, Fregellas, Gabios, Veios, Fidenas. Hæc intra Italiam. Præterea Carthaginē, & Corinthum. Sed & multos exercitus oppidaq̄ hostium Gallor̄, Hispanorum, Afrorum, Mauror̄, aliar̄q̄ gentium quas prisca loquunt̄ annales. Hinc est ergo, qd̄ propter eiusmodi euocationē numinum discessionēq̄, ait Vergilius: Excessere oēs adytis, arisq̄ relictis Dij. Et ut tutelares assignaret, adiecit: Quibus imperium hoc steterat. Vtq̄ præter euocationem etiā uim deuotionis ostēderet, in qua p̄cipue Iupiter (ut diximus) inuocat̄, ait: Ferus oīa Iuppiter Argos Transtulit. Videtur.

Euocationis
deorū carmē.

Deuotio
biū & ex
tū uerba.

Videtur ne uobis probatum, sine diuini & humani iuris scientia, nō posse profunditatem Maronis intelligi:

Cur Vergilius tertio Aeneidos fecerit Ioui immolari taurū, & quibus dijs tauri immolari soleant.

Caput .X.

Hic cum omnes concordī testimonio, doctrinam & poëtae & narrantis æquarent, exclamauit Euāgelus, diu se succubuisse patientiæ, nec ultra dissimulandum, quin in medium detegat inscientiæ Vergilianæ uulnera. Et nos, inquit, manum ferulæ aliquando subduximus, & nos cepimus pōtīficii iuris auditum. Et ex his quæ nota sunt nobis, Maronē huius disciplinā iuris nescisse constabit. Quando em̄ diceret, Coelicolum regi mactabam in litore taurum, si sciret taurum immolari huic deo uetitum: aut si didicisset quod Attēius Capito comprehendit: Cuius uerba ex libro primo de iure sacrificiorum hæc sunt: Itaq; Ioui tauro, uerre, ariete immolari non licet. Labeo uero LX. & VIII. libro intulit, nisi Neptuno, Apollini, & Marti, taurum nō immolari. Ecce pontifex tuus, quod apud quas aras mactet ignorat: cum uel ædituis hæc nota sint, & ueterū non tacuerit industria. Ad hæc Prætextatus renidens, quibus deorū imoletur tauro, si uis cum Vergilio cōmunicare, ipse te docebit, Taurum Neptuno, taurū tibi pulcher Apollo. Vides in opere poëtae uerba Labeonis: Igitur ut hoc docte, ita illud argute. Nam ondit ideo non litatū, ideo secutum Horrendū dictū & uisu mirabile monstrū. Ergo respiciens ad futura, hostiā contrariā fecit. Sed & nouerat hunc errorē nō esse inexplabilē. Atteius em̄ Capito, quem in acie cōtra Maronē locasti, adiecit hæc uerba: Si quis forte Ioui tauro fecerit, piaculū dato. Cōmittitur ergo res non quædam impiāda, insolita tñ. Et cōmittitur nō ignorantia, sed ut monstro locū faceret secuturo.

Quod Vergilius illo uersu primi Georgicon, Cui tu rite fauos & miti dilue Baccho, significat Cereri mulso litandum esse. Tum quomodo & in primo & in octauo libro Aeneidos in mensam libari faciat, cum in aram tantum esset libandum. Caput .XI.

Subiicit Euāgelus: Si euentu excusantur illicita, dic quæso, quod erat monstrum secutorū, & cum Cereri libari uino iuberet, quod omnibus sacris uetatur, Cui tu lacte fauos & miti dilue Baccho: Vinum autē Cereri non libari, debuit illum uel Plautus docere, qui in Aulularia ait: Cererin mi Strobile hi sunt facturi nuptias: Qui: quia temeti nihil allatum intelligo. At hic uester flamen, & pōtīfex, & omnia, tam quid imolet, quæ quid libetur ignorat. Et ne nō ubiq; in libando pari errore sit deuius, in octauo ait: In mensam læti libant, diuosq; precant, cum nō in mensam, sed in aram scdm morem libare debuerint.

Ut prius tibi, Prætextatus inquit, de posteriore quæstione rñdeam, fateor te non immeritō de usurpata in mēsam libatione quæsisse: ampliusq; speciē diffcultatis auxeras, si magis Didonē in mensa similiter libantē notasles: Dixit, & in mensa laticum libauit honorē. Nā & P. Tertius cum de ritu sacrorū multa differeret, ait sibi hunc locum in quæstione uenire, nec tñ hæsitatiōē suā reglata ratione dissoluit: ego autē quod mihi magistra lectione comptum est, publicabo: In Papyriano em̄ iure euidenter relatū est, aræ uicem p̄stare posse mensam dicatā: ut in templo, inquit, Iunonis Populoneæ augusta mensa est. Nanq; in fanis alia uasorū sunt & sacrae supellectilis, alia ornamentorū. Quæ uasorū sunt, instrumen

Taurus quibus dijs imoletur.

Cur Ioui taurū imolari fecerit Vergilius, cū tamē id nō liceret.

In mensam quod libare licuerit

A instrumenti instar hñt, quibus semp sacrificia cōficiuntur. Quarz rerum prin-
cipem locum obtinet mensa, in qua epulæ, libationesq̄, & stipes reponuntur.
Ornamēta uero sunt, clypei, coronæ, & huiuscemodi donaria. Neq̄ em̄ dona-
ria dedicant̄ eo tēpore, q̄ delubra sacran̄t. At uero mēsa arulæq̄ eodē die quo
ædes ipsæ dedicari solēt: Vñ mensa hoc ritu dedicata in tēplo, aræ usum, & re-
ligionē obtinet puluinaris. Ergo apud Euandrum quidē sit iusta libatio, q̄ppe
apud eam mēsam q̄ cum ara maxima more utiq̄ religionis fuerat dedicata, &
in loco sacrato, & inter ipsa sacra, in q̄bus epulabantur. In cōuiuio uero Dido
nis, qd̄ tm̄ regiū constat, nō etiam sacræ fuisse, apud humanā mensam, in tricli-
nio, nō in templo, q̄a non erat religiosa, sed usurpata libatio, solā fecit libasse re-
ginā: in cuius p̄sona nulla obseruationis necessitas, & multa ad usurpandum in-
potestate p̄missio. At uero hic om̄es in mensa læti libant, diuosq̄ precātur: q̄a
qd̄ recte fieri nouerat, ab om̄ibus simul in tēplo epulantibus, & uni sacratæ af-
fidentibus mensæ factū esse memorauit. De illo autē uersu, Cui tu lacte fa-
uos & miti dilue Baccho, paucis q̄ Maro accusat̄ absoluā. Poēta em̄ æque in
rebus doctrinæ, & in uerbis sectator elegantix, sciens Cereri mulso libari, ad-
iecit, miti Baccho fauos dilue, scilicet mitescere uinū dicens, cum mulsum coepe-
rit fieri. Nam mite hic uinum ita dixit, ut alibi ait domitum: Et durum Bacchi
domitura saporem. Notū autē esse non diffitebere, q̄ ad diem. XII. Cal. Ianua-
rias Herculi & Cereri faciunt sue pręgnante: penatibus, mulso.

Dido quō in
mēsam libat.

Herculi cur Salios assignarit Vergilius, curq̄ hos populeis ramis coronatos induxerit. Cap. XII.

B **O**portune mehercule Prætextate fecisti Herculis mētionem, in cuius
sacra hic uester gemino errore commisit:

C **T**um Salij ad cantus incensa altaria circum
Populeis adsunt euincti tempora ramis.

D Nam & salios Herculi dedit, quos tātum Marti dicauit antiquitas: & popule-
as coronas nominat, cum ad aram maximam, sola lauro capita, & alia fronde
non uinciāt. Videmus & in capite prætoris urbani lauream coronā, cum rem
diuinam Herculi facit. Testatur etiam Terentius Varro in ea satyra, q̄ inscri-
bitur *ἡ δὲ κορυμνὴ*, maiores solitos decimam Herculi uouere: nec decē dies inter-
mittere, quin pollucerent populū ad *ἀστυβόλον*, cum corona laurea dimitterent
cubitum. Hicine est (ait Vectius) error geminus? At ego in neutro dico er-
rasse Vergilium. Nam ut primū de frondis genere dicamus, cōstat quidem
nunc lauro sacrificantes apud aram maximā coronari. Sed multo post Romā
conditam hæc consuetudo sumpsit exordium, postq̄ in Auentino lauretū cœ-
pit uirere: quam rem docet Varro humanarū libro. II. E monte ergo proximo
decerpta laurus sumebat̄ operātibus, quam uicina offerebat occasio. Vnde re-
cte Maro noster ad tempora respexit, quibus Euander ante urbem conditam,
apud aram maximā sacra celebrabat, & utebatur populo utiq̄ Alcidae gratif-
sima. Salios autem Herculi propter hubertatē doctrinæ altioris assignat: quia
is deus & apud pōtiffices idem qui & Mars habet̄. Et sane ita Menippea Var-
ronis affirmat, quæ inscribitur, *ἄλλο δὲ οὐτὸ ἤρακλῆος*, qua cum de Hercule multa
loqueretur, eundem esse ac Martem probauit. Chaldæi quoq̄ stellam Hercu-
lis uocant, quam reliqui om̄es Martis appellant. Est præterea Octauij Herse-
lij li-

Populeæ coro-
næ in sacris
Herculis.

Salij Herculi
cur assignen-
tur.

nij liber, q̄ inscribit̄ de sacris saliaribus Tyburtium, in q̄ salios Herculi institutos, opari diebus certis & auspiciatō docet. Item Antonius Enipho uir doctus, cuius scholā Cicero post laborē fori frequētabat, salios Herculi datos probat in eo uolumine, q̄ disputat, qd sit fenestra, qd est ostiū minusculū in sacrario. q̄ uerbo Ennius etiā usus est. Idoneis (ut credo) autoribus certisq̄ rationibus, error q̄ putabat̄ uterq̄ defensus est. Siqua sunt alia q̄ nos cōmouent, in medium proferamus, ut ipsa collatio n̄m, nō Maronis, absoluat errorē.

Tunc Euāgelus: Nunq̄ ne tibi Prætextate uenit in mentē, toto (ut aiūt) cœlo errasse Vergiliū, cum Dido suā rem diuinā pro nuptijs faceret: Maclat em̄ (inquit) lectas de more bidentes Legiferæ Cereri, Phœboq̄, patriq̄ Lyæo. Et quasi exp̄gefactus adiecit, lunoni ante om̄es cui uincla iugalia curæ.

Et hic multa deesse uerba, quis tam stupidus ut non uel sine admonitione omni animaduertat? Nam neq; respondetur ad questionem ab Euangelo propositam, neq; sequentia ulla ratione cum his que præcedunt, coherent. Nobis apparet loci continentia habuisse hoc modo: In bibliotheca (ut ex sine primi libri intelligere licet) ostensum iam erat, quam peritus iuris pontificij esset Vergilius. Quare cum cœnæ tempus sermonem de Vergilio interrumpere, dilatus est sermo hic in diem sequentem, atq; interim inter cœnandum hilariora quædam tractata, quemadmodum & in secundo libro factum uidemus. Quantum itaq; suspicari licet, ortus inter cœnandum sermo fuit de luxu. Vbi cum Horus sui seculi luxuriam nimiam reprehenderet, Cecinna ei ita respondet, ut ostendat antiquitati maiorem deliciarum curam fuisse, quam seculo suo. Hori uerba omnia desiderantur, nec Cecinne responsio plene adest.

De luxuria Q. Hortensii, Fabij Gurgitis, Metelli Pij, ac Metelli pontificis maximi. Tum de porco Troiano, de leporum ac cochlearum saginatione, Caput XIII.

Luxus ac mollicies Q. Hortensij.

Accipite & M. Varronis uerba de agricultura libro. III. qui cum de pauperibus in uilla nutriendis loqueretur, sic ait: Primus hos Q. Hortensius augurali cœna dicit̄ posuisse. Quod potius factum tum luxuriose q̄ seuerē boni uiri laudabant. Quem citō secuti multi, extulerūt eorū pretia, ut oua eorū denarijs ueneant quis, ipsi facillē quinquagenis. Ecce res nō admiranda solū, sed & pudenda: ut oua pauonū quinque denarijs ueneant, q̄ hodie non dicā uilius, sed om̄ino nec ueneunt. Is Hortensius platanos suas uino irrigare cōsuevit: adeo, ut in quadā actione quam habuit cum Cicerone suscepta, precario à Tullio postulasset, ut locum dicēdi pmutaret secum. Abire em̄ in uillā necessariō se uelle, ut uinū platano, quā in Tusculano posuerat, ipse suffunderet. Sed fortē ad notā seculi sui nō sufficit Hortensius, uir aliq̄ ex professo mollis, & in præcinctu ponens om̄nē decorem. Fuit em̄ uestitu ad munditiem curioso. Et ut bene amictus iret, faciem in speculo quærebat: ubi se intuens, togam corpori sic applicabat, ut rugas, non fortē, sed industria locatas artifex nodus astringeret: & sinus ex composito destuens, modū lateris ambiret. Is quōdam cum incederet elaboratus ad speciē collegæ de iniurijs diem dixit, q̄ sibi in angustijs obuius, offēsu fortuito structurā togæ destruxerat: & capitale putauit, q̄ in humero suo locū ruga mutasset. Ergo hoc p̄termisso, ad uiros uenio triumphales, q̄s uictores gentiū luxuria uicit. Et ut taceā Gurgitem à deuorato patrimonio cognōiatum, q̄a insignibus uirtutis secutæ uitia prioris compēsauit ætatis: in quam foueā luxus & supbiæ Metellus Pius successuū cōtinuatione puenit: Et ne multis morer, ipsa de eo Sallustij uerba subieci: At Metellus in ulteriorē Hispaniā post annum regressus, magna gloria, cōcurrentibus undiq̄ uirili & multi

Luxuria Fabij Gurgitis, & Metel. Pij.

A muliebri sexu, p uias & tecta om̄ium uisebat. Cū quæstor C. Vrbinus, aliq̄ cognita uoluntate eū ad cœnā inuitauerāt, ultra Romanor̄ ac mortaliū etiam morē, curabāt, exornatis ædibus p aulæa & insignia, scenisq̄ ad oñtationē histrionū fabricatis. Simul croco sparsa humus, & alia in modū tēpli celeberrimi. Præterea cū sedenti in trāsenna demissum Victoriæ simulacr̄ cum machinato strepitu tonitruū, coronā ei imponebat: tū uenienti, thure quasi deo supplicabat. Toga picta plerunq̄ amiculo erat ei accumbēti. Epulæ q̄sitissimæ, neq̄ p om̄em modo prouinciā, sed trans maria ex Mauritania uoluc̄ & ferar̄ in cognita antea plura ḡna. Quibus rebus aliquantā partē gloriæ dēserat, maxime apud ueteres & sanctos uiros, sup̄ba illa, grauiā, indigna Ro. imperio extimantes: Hæc Sallustius, grauiſſimus alienæ luxuriæ obiurgator & censor.

B Accipite inter grauiſſimas psonas nō defuisse luxuriā. Refero em̄ pontificis uetustissimā cœnam, q̄ scripta est in indice. III. Metelli illius pōtificis maximi in hæc uerba: Ante diem. IX. Cal. Septembris, q̄ die Lentulus flamen Martialis inauguratus est, domus ornata fuit. Triclinia lectis eburneis strata fuerunt. Duobus tricliniis pōtificates cubuerunt, Q. Catulus, M. Aemilius Lepidus, D. Syllanus, C. Cæsar rex sacror̄, P. Scæuola Sextus, Q. Cornelius, P. Volumnius, P. Albinouanus, & L. Iulius Cæsar augur, qui eum inaugurauit. In tertio triclinio Popilia, Perpenia, Licinia, Aruncia, uirgines uestales: & ipsius uxor Publicia flaminica, & Sempronia socrus eius. Cœna hæc fuit: Ante cœnā echinos, ostreas crudas q̄tum uellent, peloridas, sphōdylos, turdū, asparagos, subtus gallinam altilem, patinam ostrear̄ peloridum, balanos nigros, balanos albos. Iterū sphōdylos, glycomaridas, urticas, ficedulas, lūbos, capragines, aprugnos, altilia ex farina inuoluta, ficedulas, murices, & purpuras. In cœna, sumina, sinciput aprugnum, patinam piscium, patinam suminis, anates, querquedula elixas, lepores, altilia assa, amyllum, panes Picentes. Vbi iam luxuria tūc accusaretur, quando tot rebus facta fuit cœna pontificum? Ipsa uero edulium genera q̄ dictu turpia? Nam Cincius in suasionē legis Fāniæ, obijcit seculo suo, q̄ porcum Troianum mensis inferant. Quem illi ideo sic uocabant, quasi alijs inclusis animalibus grauidum, ut ille Troianus equus grauidus armatis fuit. Exigebat hoc quoq̄ illa gulæ intēperantia, ut & lepores saginarentur teste Varrone, qui de agricultura libro. III. cum de leporibus loqueret̄, sic ait: Hoc quoq̄ nup̄ institutum, ut lepores saginarētur. cum exceptos ē leporario quidā in caueis & loco clauso faciant pingues. Si cui hoc mirum uideatur, q̄d ait Varro, lepores ætate illa solitos saginari, accipiat aliud quod maiore admiratione sit dignum, cochleas saginatas, quod idem Varro in eodē libro refert. Verba ipsa qui uolet legere, ubi debeat quærere indicauit. Neq̄ ego nunc antiquitati nos præferendos uel cōparandos dico, sed respondi obiurganti Horo, asserens uti res habet, maiorem illis seculis deliciarum curam fuisse q̄ nostro.

Saltandi cantandiq̄, studium, atq; adeo ne histrionicam quidem apud uetustiores Romanos inter turpia nominatum fuisse.

Caput .XIII.

D **S**Ubiicit Furius Albinus, antiquitatis nō minus q̄ Cecinna peritus: Miror te, inquit, non retulisse, q̄ta illis affluentia marinar̄ procurari solita fuerit copiar̄, cuius relatu maximam conuiuior̄ nostror̄ sobrietatē do-

l ij ceres. Et

*Luxuriosa
cœna pontificis.*

ceres. Et Cecinna: Profer, inquit, in medium quæ de hac quoque parte lectu
cõperisti. Ultra omnes enim polles memoria uetustatis. Et Furius sic ingres
sus est: Vetusitas quædem nobis semper (si sapimus) adoranda est. Illa quippe secu
la sunt, quæ hoc imperium uel sanguine uel sudore pepererunt, quæ non nisi uirtu
tum faceret hubertas. Sed quæ fatendum est, in illa uirtutum abundantia, uitæ quæ
ætas illa non caruit, è quibus nonnulla nostro seculo moræ sobrietate correctæ
sunt. Et de luxu quædem illius tẽporis circa marinas copias dicere instituerã, sed
quia in assertionẽ nostrę emẽdationis, alia ex alijs proferẽda se suggerũt, de pi
scibus nõ omitto, sed differo, dum de alia lasciuia qua nũc caremus admoneo.

*Saltandi mos
ante triclinia
& alibi.*

Dic em̄ Hore qui antiquitatem nobis obijcis, ante cuius tricliniũ modo sal
tatricẽ uel saltatorẽ te uidisse meministi? At in? illos saltatio certatim uel ab ho
nestis appetebat. Ecce em̄ ut ab illo ordiar tẽpore, quod fuit optimis moribus,
inter duo bella Punica: ingenui, quid dicam ingenui? filij senatorũ in ludũ sal
tatorium cõmeabant, & illic crotala gestantes saltare discebant. Taceo quæ ma
tronæ etiam saltationẽ non inhonestam putabãt, sed inter probas quoque earũ
erat saltandi cura, dummodo non curiosa usque ad artis pfectiõnem. Quid em̄ ait
Sallustius, Psallere, saltare elegantius quæ necesse est probe? Adeo & ipse Sem
pronã reprehendit, non quæ saltare, sed quæ optime scierit. Nobiliũ uero filios, &
(quæ dictu nefas est) filias quoque uirgines inter studiosa numerasse saltandi me
ditationem, testis est Scipio Africanus Aemilianus, qui in oratione cõtra legẽ
iudiciariam Tiberij Gracchi sic ait: Docent præstigias inhonestas, cum cinae
dulis & sambuca psalterioque eunt iu ludũ histrionũ, discunt cantare, quæ maiores
nri ingenuis probro ducier uoluerunt. Eunt inque in ludũ saltatoriũ inter cinae
dos uirgines puerique ingenui. Hæc cũ mihi quisque narrabat, non poterã animũ
inducere, ea liberos suos nobiles homines docere: sed cum ductus sum in ludũ
saltatorium, plus medijsfidius in eo ludo uidi pueris uirginibusque quingentis.
In his unum (quo me reip. maxime misertum ẽ) puerum bullatum, petitoris fi
lium, nõ minorem annis duodecim, cum crotalis saltare, quam saltationem im
pudicus seruulus honeste saltare non posset. Vides quemadmodum ingemue
rit Africanus, quæ uidisset cum crotalis saltantem filium petitoris, id est candida
ti, quem ne tum quidem spes & ratio adipiscendi magistratus, quo tempore se
suosque ab omni probro debuit uindicare, potuit coercere, quo minus faceret, quæ
scilicet turpe non habebat. Cæteræ superius plerunque nobilitatem hæc propu
dia celebrare conquestus est. Sic nimirum M. Cato senatorẽ non ignobilẽ Cæci
lium spatiatorem & Fescenium uocat: eumque staticulos dare his uerbis ait: De
scendit de cantherio, inde staticulos dare, ridicularia fundere. Et alibi in eundẽ:
Præterea cantat ubi collibuit, interdum Græcos uersus agit, iocos dicit, uoces
demutat, staticulos dat: Hæc Cato. Cui (ut uideris) etiam cantare nõ serij homi
nis sic uidetur, quod apud alios adeo non inter turpia numeratũ est, ut L. Syl
la uir tanti nominis, optime cantasse dicatur. Cæterum histriones non inter
turpes habitos, Cicero testimonio est, quem nullus ignorat Roscio & Aesopo
histrionibus tam familiariter usum, ut res rationesque eorum sua solertia tuere
tur. Quod cũ alijs multis, tum ex epistolis quoque eius declaratur. Nam illa
orationem quis est qui nõ legerit, in qua populum Romanum obiurgauit, quæ
Roscio

*Cantandi stu
dium.*

Histriones.

Roscio gestum agere, tumultuauerit. Et certe satis constat, contendere eum cum ipso histrione solitum, utrum ille sapius eandem sententiam uarijs gestibus afficeret, an ipse pro eloquentiae copia sermone diuerso pronuntiaret. Quae res ad hanc artis suae fiduciam Roscium abstraxit, ut librum conscriberet, quod eloquentiam cum ista histrionia compararet. Is est Roscius, qui etiam L. Syllae charissimus fuit, & anulo aureo ab eodem dictatore donatus est. Tanta autem fuit gratia & gloria, ut mercedem diurnam de publico mille denarios sine gregalibus solus acceperit. Aesopum uero ex pari arte ducenties sestertium reliquisse filio constat. Sed quid loquor de histrionibus, cum Appius Claudius uir triumphalis, qui salius ad usque senectutem suam pro gloria obtinuerit, quod inter collegas optime saltitabat. Ac priusquam a saltatione dilcedo illud adiciam, Vno eodemque tempore, tribus nobilissimis ciuibus, non modo studium saltandi, sed etiam (si dijs placet) peritiam qua gloriarentur fuisse, Gabinio consulari Ciceronis inimico, quod ei & Cicero non dissimularet obiecit, & M. Caelio noto inter turbas uiro, quem idem Cicero defendit, & Licinio Crasso Crassi eius qui apud Parthos extinctus est, filio.

Al. histrionia

Quanto in pretio fuerint apud paulo uetustiores Romanos pisces, & praesertim murena. Ca. XV.
 Sed de saltatione ueterum ad praedae marinae transire luxum Liciniorum nomen admonuit, quos Murenas cognominatos, quod hoc pisce effusissime delectati sunt, satis constat. Huic opinioni M. Varro consentit, asserens eodem modo Licinios appellatos Murenas, quo Sergius, Orata cognominatus est: quod ei pisces qui auratae uocantur, charissimi fuerint. Hic est Sergius Orata, qui primus balneas pensiles habuit, primus ostreae in Baiano locauit, primus optimum saporem ostreis Lucrinis adiudicauit. Fuit autem aetate L. Crassi illius disertus, qui quae grauis & serius habitus sit, etiam Cicero docet. Is tamen Crassus uir censorius, nam cum Cn. Domitio censor fuit, cum supra ceteros disertus haberetur, essetque inter clarissimos ciues princeps, tamen murenam in piscina domus suae mortuam, atratus tanquam filiam luxit. Neque id obscurum fuit, quippe collega Domitius in senatu hoc ei quasi deforme crimen obiecit. Neque id confiteri Crassus erubuit, sed ultro etiam (si dijs placet) gloriatus est censor, piam affectu osamque rem fecisse se iactans. Piscinas autem quae refertas habuerint pretiosissimis piscibus Romani illi nobilissimi principes, L. Philippus, & Hortensius, quos Cicero piscinarios appellat, etiam illud indicium est, quod M. Varro in libro de agricultura refert, M. Catonem, qui post Vticae perijt, cum haeres testamento Lucilij esset relictus, pisces de piscina eius XL. milibus uendidisse. Accer-
 sebantur autem murenae ad piscinas nostrae urbis ab usque freto Siculo, quod Rhegium a Messana despicit. Illic enim optimae a prodigijs esse creduntur, tam Hercule quae anguillae. Et utraque ex illo loco, Graece $\omega\lambda\omega\tau\eta$ uocantur, latine flutae, quod in summo supernantes, sole torrefactae curuare se posse & in aquam mergere desinunt, atque ita faciles captu fiunt. Et si enumerare uelim, quae multi magnique auctores murenas a freto Siculo nobilitarint, longum fiet. Sed dicam quid M. Varro in libro qui inscribitur Gallus, de murenis dixerit his uerbis: In Sicilia quoque (inquit) manu capi murenas flutas, quae haec in summa aqua praepinguitudine fluitent: Haec Varro. Sed quis neget indomitam apud illos & (ut ait Caecilius) uallatam gulam fuisse, qui ex tam longinquo mari instrumenta luxuriae com-

al. L. Philippus

Pli. li. 9. c. 17.
 & Varro de
 rer. rusticali. 3.
 cap. 17. 1

pararent: Nec rarus hic Romæ piscis, ut p̄gre accitus erat. Auctor est Plinius, à C. Cæsare dictatore cum triūphales cœnas populo daret, sex milia murgarū à C. Hirio ad p̄odus accepisse. Huius Hirij uillā, quæ non amplā aut latā, constat propter uiuaria quæ habuit, quadragies sestertium uenundatā.

De acipensere, mullo, scaro, lupo.

Caput .XVI.

Nec acipenser, quæ maria prodigis nutriūt, illius seculi delicias euasit. Et ut liqueat sc̄do Punico bello celebre nomē huius piscis fuisse, accipite ut mernerit eius Plautus in fabula, quæ inscribitur Baccharia, ex p̄sona paraliti:

Quis est mortalis tanta fortuna affectus unquam,
 Quam ego nunc sum, cuius hæc uentri portatur pompa?
 Vel nunc qui mihi in mari acipenser latuit antehac,
 Cuius ego latus in latebras reddam meis dentibus & manibus.

Pli. li. 9. c. 17.

Et ne uilius sit testis poëta, accipite assertore Cicerone, in quo honore fuerit hic piscis apud P. Scipionem Africanum illum & Numantinum. Hæc sunt in dialogo de fato uerba Ciceronis: Nam cum esset apud se ad Lauernium Scipio unaque Pontius, allatus est fortè Scipioni acipenser, qui admodum raro capitur. Sed est piscis (ut ferunt) in primis nobilis. Cum autem Scipio unum & alterum ex his, qui eum salutatum uenerant, inuitasset, pluresque etiam inuitaturus uideretur, in aurem Pontius, Scipio, inquit, uide quid agas, acipenser iste paucorum hominum est. Nec inficias eo, temporibus Traiani hunc piscem in magno pretio non fuisse, teste Plinio Secundo, qui in naturali historia, cum de hoc pisce loqueretur, sic ait: Nullo nunc in honore est, quod quidem miror, cum sit rarus inuentu. Sed nec diu stetit hæc parsimonia. Nam temporibus Seueri principis, qui ostentabat duritiam morum, Sammonicus Serenus uir ut eo seculo doctus, cum ad principem suum scriberet, faceretque de hoc pisce sermonem, uerba Plinij quæ supius posui, præmisit, & ita subiicit: Plinius (ut scitis) ad usque Traiani imperatoris uenit ætatem. Nec dubium est, quod ait nullo honore hunc piscem temporibus suis fuisse, uerum ab eo dici. Apud antiquos autem in pretio fuisse, ego testimonijs palam faciam, uel eo magis, quod gratiam eius uideo ad epulas quasi postliminio redisse. Quippe qui dignatione uestra cum inter sum conuiuio sacro, animaduerto hunc piscem à coronatis ministris cum tibicine introferri. Sed quod ait Plinius de acipenseris squamis, id uerum esse maximus rerum naturalium indagator Nigidius Figulus ostendit, in cuius libro de animalibus quarto ita positum est: Cur alij pisces squama secunda, acipenser aduersa sit: Hæc Sammonicus, qui turpitudinem conuiuij principis sui laudando notat, prodens uenerationem qua piscis habebatur, ut à coronatis inferretur cum tibicinis cantu, quasi quadam non deliciarum, sed numinis pompa. Sed ut minus miremur acipenserem graui pretio taxari solitum, Asinius Celer uir consularis (ut idem Sammonicus refert) mullum unum septem milibus nummum mercatus est. In qua re luxuriam illius seculi eo magis licet æstimare, quod Plinius Secundus temporibus suis negat facile mullum repertum, qui duas pondos libras excederet. At nunc et maioris ponderis passim uidemus, & præter hæc insana nescimus. Nec contenta illa ingluuius fuit maris sui copijs. Nam Octauius præfectus classis, sciens scarum adeo Italicis littoribus ignotum, ut nec nomen Latini

mullus.

Libr. 9. ca. 17.

Scarus.

men Latinum eius piscis habeamus, incredibilem scarorū multitudinem in uarijs nauibus huc aduectam inter Hostiam & Campaniæ littus in mare sparsit: miroq̄ ac nouo exēplo pisces in mari tanq̄ in terra fruges aliquas seminauit. Idemq̄ tanq̄ summa in hoc utilitatis publicæ uerteret, quinquennio dedit operam, ut si quis inter alios pisces scaræ fortè cepisset, incolumē confestim & inuiolatū mari redderet. Quid stupemus captiuā illius seculi gulam seruissē mari, cum in magno uel dicā maximo apud prodigos honore fuerit etiam Tiberinus lupus, & omīno omēs ex hoc amne pisces: quod equidē cur illis ita uisum sit ignoro. Fuisse autē etiā M. Varro ondit, qui enumerans quæ in quibus Italiæ partibus optima ad uictū gignantur, pisci Tiberino palmā tribuit his uerbis in libro rerū humanarū. XI. Ad uictum optima fert, ager Cāpanus frumentum, Falernus uinum, Cassinas oleū, Tusculanus ficum, mel Tarētinus, piscē Tiberis: Hæc Varro de omībus scilicet huius fluminis piscibus. Sed inter eos ut supra dixi præcipuū locum lupus tenuit, & quidem is, qui inter duos pōtes captus esset. id ondunt cum multi alij, tum etiā C. Titius uir ætatis Lucilianæ in oratione qua legem Fanniā suasilit. cuius uerba ideo pono, quia non solū de lupo inter duos pōtes capto erunt testimonio: sed etiam mores, quibus pleriq̄ tunc uiuebant, facilè publicabunt. Describens em̄ homines prodigos in forum ad iudicandū ebrios cōmeantes, quæq̄ soleant inter se sermocinari, sic ait: Ludunt alea, studiose unguentis delibuti, scortis stipati. Vbi horæ. X. sunt, iubent puerū uocari, ut comitiū eat percontatū: qd in foro gestum sit, qui suaserint, qui dissuaserint, q̄t tribus iusserint, q̄t uetuerint. Inde ad comitiū uadunt, ne litē suā faciant. Dum eunt, nulla est in angiporto amphora, quam nō impleant, quippe qui uesicā plenā uini habeāt. Veniunt in comitiū tristes, iubent dicere. Quorū negotium est, narrāt. Iudex testes poscit. Ipsi it mictum. Vbi redit, ait se omīa audiuisse. Tabulas poscit. Līras inspicit. Vix præ uino sustinet palpebras. Eun- ti in cōsiliū, ibi hæc oratio: Quid mihi negotij est cum istis nugatoribus potius, q̄ potamus mulsum mistum uino græco, edimus turdū pingue, bonumq̄ piscem, lupum germanum, qui inter duos pontes captus fuit: Hæc Titius. Sed & Lucilius acer & uiolentus poëta, ostendit scire se hunc piscem egregij saporis, qui inter duos pontes captus esset, eumq̄ quasi liguritorem catillonem appellat, scilicet qui proxime ripas sterco infectaretur. Proprie autem catillos dicebantur, qui ad polluctum Herculis ultimi cum uenirent, catillos liguribāt.

Lucilij uersus hi sunt:

Fingere præterea afferrī quod quisq̄ uolebat,

Illum sumina ducebant, atq̄ altitium lanx,

Hunc pontes Tiberinos duo inter captus catillo.

De legibus latis contra luxuriam ueterum Romanorum. Caput .XVII.

Longum fiat si enumerare uelim, q̄t instrumēta gulæ inter illos uel ingenio excogitata sint, uel studio consec̄ta. Et hæc nimirum causæ fuerunt, propter quas tot numero leges de cœnis & sumptibus ad populū ferēbantur: & imperari cœpit, ut patentibus ianuis pransitaret & cœnitaret. Sic oculis ciuium testibus factis, luxuriæ modus fieret. Prima autē omīum de cœnis lex ad populū Orchia puenit. Quā tulit C. Orchius tribunus plebis de se-

natus sentētia, tertio anno q̄ Cato cēfor fuerat. Cuius uerba (q̄a plixa sunt) præ-
 tereo. Summa autē eius p̄scribēbat numerū conuiuāz. Et hæc ē lex Orchia, de
 qua Cato mox orōnibus suis uociferabat: q̄ plures, q̄ p̄scripto eius caueba-
 tur, tum ad cōnā uocarent. Cumq̄ autorē nouæ legis aucta necessitas im-
 ploraret, post annum. XXII. legis Orchia, Fannia lex lata ē, anno post Romā
 conditā, sc̄dm Gellij opinionem. D. LXXXVIII. De hac lege Sāmonicus Se-
 renus ita refert: Lex Fannia sanctissimi Augusti ingenti om̄ium ordinū con-
 sensu puenit ad populum. Neq̄ eam p̄tores aut tribuni, ut plerasq̄ alias, sed ex
 om̄i bonorū cōsilio & sentētia, ipsi consules ptulere, cum resp. ex luxuria conui-
 uiorū maiora q̄ credi potest detrimenta pateret. Sigdem eò res redierat, ut gur-
 la illecti pleriq̄ ingenui pueri, pudicitia & libertatem suam uenditarent: pleri-
 que ex plebe Ro. uino madidi in comitium uenirent, & ebrj de reip. salute cō-
 fulerent: Hæc Sāmonicus. Fannia legis seueritas in eo supabat Orchia legē, q̄
 in superiore numerus tm̄modo cōnantiū cohibebat, licebatq̄ sc̄dm eā unicuiq̄
 bona sua inter paucos cōsumere. Fannia autē & sumptibus modū fecit assibus
 centū. Vñ à Lucilio poëta festiuitatis suæ more cētullis uocat. Fannia legē
 post annos decē & octo lex Didia cōsecuta est. Eius ferūdæ duplex fuit cautā:
 Prima & potissima, ut uniuersa Italia, non sola urbs, lege sumptuaria teneret,
 Italici æstimantibus Fannia legē, non in se, sed in solos urbanos ciues esse con-
 scriptam. Dein, ut nō soli q̄ prandia cōenas ue maiore sumptu fecissent, sed etiā
 qui ad eas uocati essent, atq̄ om̄ino interfuissent, pœnis legis tenerent. Post
 Didiam Licinia lex lata est à P. Licinio Crasso diuite. Cuius ferūdæ proban-
 dæq̄ tantū studiū ab optimatibus impensum est, ut cōsulto senatus iuberetur,
 ut ea tm̄modo promulgata priusq̄ trinundino cōfirmaretur, ita ab om̄ibus ob-
 seruaret, quasi iam populi sentētia cōprobata. Lex uero hæc paucis mutatis in
 plerisq̄ cum Fānia cōgruit. In ea em̄ ferenda quæsitā est nouæ legis autoritas,
 exolescente metu legis antiquioris, ita Hercules, ut de ipsis. XII. tabulis factū est,
 quarū ubi contemni antiq̄tas cœpit, eadē illa q̄ illis legibus cauebant, in alia la-
 torū nomina transierunt. Sed legis Liciniae summa, ut Calendis, Nonis, nundi-
 nis Romanis, cuiq̄ in dies singulos. XXX. duntaxat asses edundi causa cōsu-
 mere liceret. Cæteris uero diebus, qui excepti non essent, ne amplius apponere-
 tur, q̄ carnis aridæ pōdo tria, & fassamentorū pōdo libra, qd̄ ex terra, uite, ar-
 bore ue natū sit. Video qd̄ remordeat. Ergo iudiciū sobrii seculi est, ubi tali
 p̄scripto legum cœret expensa cœnarū. Nō ita est. Nam leges sumptuariae à
 singulis ferebant, qui totius ciuitatis uitia corrigerent. At nisi pessimis effusissi-
 misq̄ moribus uiueret, profecto opus ferundis legibus non fuisset. Vetus uer-
 bum est: Leges (inq̄t) bonæ ex malis moribus procreant. Has sequitur lex
Lex Cornelia Cornelia, & ipsa sumptuaria, quam tulit Cornelius Sylla dictator: in qua non
 conuiuiorū magnificentia prohibita est, nec gulæ modus factus, uerū minora
 pretia rebus imposita. & quibus rebus dii boni, q̄q̄ exq̄sitis & penè incogni-
 tis gñibus deliciarū. Quos illic pisces, quasq̄ offulas nominat: Et tamen pretia
 illis minora cōstituit, ausim dicere, ut uilitas eduliū, animos hominū ad paran-
 das opsoniorū copias incitaret: & gulæ seruire, etiam qui paruis essent facultati-
 bus, possent. Dicam plane qd̄ sentio: Apprimē luxuriosus nihi uidet & prodi-
 gus, cui

A gus, cui hæc tanta in epulis uel gratuita ponant. Itaq̃ tanto hoc seculū ad oēm incōtinentiā promptius, ut pleraq̃ earū rerū quæ Syllana lege, ut uulgo nota, comprehendunt, nemo nostrū uel fando cōpererit. Sylla mortuo, Lepidus cōsul legē tulit & ipse cibariā. Cato enim sumptuarias leges cibarias appellat. *Lex à Lepido lata.*

Dehinc paucis interiectis annis, alia lex puenit ad populum, ferente Antonio Restione: quam legē, q̃uis esset optima, obstinatio tamē luxuriæ, & uitiorum firma cōcordia, nullo abrogante irritā fecit. Illud tamen memorabile de Restione latore ipsius legis fertur, eum q̃ad uixit, foris postea non recenasse, ne testis fieret contēptæ legis, quam ipse bono publico ptulisset. His legibus an- *Lex Antij Restionis.*

B numerarē edictū de sumptibus ab Antonio propositum, q̃ post triumuir fuit, ni indignū crederē inter cohibentes sumptus Antonio locum facere: cuius expensæ in cenā solitæ cōferri, sola unionis à Cleopatra uxore cōsumpti aestimatione supatæ sunt. Nam cum Antonius qcquid mari, aut terra, aut etiā cœlo gigneretur, ad fatiandā ingluuiem suam natum existimans, faucibus ac dentibus suis subderet: eaq̃ re captus, de Romano imperio facere uellet Aegyptium regnum: Cleopatra uxor, quæ uinci à Romanis nec luxuriā dignaret, sponsione prouocauit, infumere se posse in unam cenā festertium cēties. Id Antonio mirum uisum, nec moratus, sponsione cōtendit, dignus culina Numatio Planco, q̃ tam honesti certaminis arbiter electus est. Altera die Cleopatra ptentās Antonii, pollucibilē sane cenā parauit, sed quam non miraret Antonius, q̃ppe q̃ omnia quæ apponebant, ex q̃tidianis opibus agnosceret. Tunc regina arridēs, phialā poposcit, cui aceti nōnihil acris infudit, atq̃ illic unionē demptū ex aure altera festinabūda demisit: eumq̃ mature dissolutū, uti natura est eius lapidis, absorbit. Et q̃uis eo factō sponsione uicisset, quippe cū ipsa margarita centies festertium sine cōtentione eualuisset, manum tñ & ad alterius unionis aurem similiter admouit, nisi Numatius Plācus iudex seuerissimus supatum Antonii mature pronuntiaisset. Ipse autē unio cuius magnitudinis fuerit, inde colligi poterit, q̃ qui supfuit postea uicta regina & capta Aegypto, Romā delatus, dissectusq̃ est, & factæ ex una margarita duæ, impositæq̃ simulacro Veneris, ut monstruosæ magnitudinis, in templo quod Pantheum dicitur. *Antonij edictum.*

De nucum generibus.

Caput .XVIII.

D Dhuc dicēte Furio, scdæ mēsæ illata bellaria nouo sermoni principiū dederūt. Symmachus em̃ duas atrectās manu nuces, uellē (inq̃) ex te audire Serui, tanta nucibus noīa q̃ causa uel origo uariauerit, aut unde tot mala cū hac una appellatione uocitent, fiant tñ seorsum diuersa tā uocabulo q̃ sapore. Ac prius de nucibus absoluas uolo, q̃ tibi memoria crebræ lectio nis occurrūt. Et Seruius: Nux ista iuglans scdm̃ nonnullorū opinionē à iuglans. *iuglans.*

uando, & à glāde dicta existimat. C. Bassus ꝑo in libro de significatione ꝑbo rum hoc refert: iuglās arbor dicta iñ est, p̃inde ac Iouis glans. Nam id arboris genus nuces habet, q̃ sunt suauiore sapore q̃ glans est. Hunc fructū antiq̃ illi, q̃ egregiū glandiūq̃ similē, ipsamq̃ arbore deo dignā existimabant, Iouis glandē appellauerunt, q̃ nunc lris interlisis iuglans noīatur. Cloatius aut̃ Verrius in 'i bro à Græcis tractorū ita memorat: iuglās quasi dijuglans, id est *διος βάλανος*, sicut Theophrastus ait. Hanc Græci etiam basilicam uocant. *Basilica.*

I v Nux

Nux auellana
sive prænestina

Nux hæc auellana seu prænestina, quæ est eadẽ, ex arbore est quæ corylus dicitur, de qua Vergilius dixit: Corylum sere. Est autem natio hominum iuxta agrum Prænestinum, quæ Carsitani uocant *αὐτὴ τῆς καρυώου*. Cuius rei meminit Varro in Logistorico, quæ inscribitur, Marius de fortuna: Inde scilicet prænestinæ nuces. Est & illud apud Nævium in fabula Ariolo: Quis heri apud te Prænestini & Lanuini hospites suapte utrosque decuit acceptos cibo, alteris inanẽ bullam madidam dari, al-

Nux Pontica.

Nux castanea

Nux græca.

Mollusca nux

Nux Tarentina
na.

Nux pinea.

Nuces et mala
quo distent.

teris nuces in procliui profundere. Hanc autem nucem Græci Ponticam uocant, dum unaquæque natio indit huic nuci nomẽ ex loco, in quo nascitur copiosior.

Nux castanea de qua Vergilius, Castaneasque nuces, uocat & heracleotica. Nam uir doctus Oppius in libro quem fecit de syluestribus arboribus sic ait: Heracleotica hæc nux, quam quidam castaneam nominant, itemque Põtica, atque etiam quæ dicuntur basilicæ iuglandes, germina atque flores agunt limiliter isdem temporibus quibus Græcæ nuces. Nunc dicendum est quæ sit Græca nux, ac simul hoc dicens, amygdalam de lance tulit & ostendit, nux græca hæc est, quæ & amygdala dicitur. Sed & Thasia eadem nux uocatur. Testis est Cloatius in ordinatorum Græcorum libro. IIII. cum sic ait: Nucem græcam amygdala. Acca vero in supplicatione: Nucem græcam, ait, fauumque adde quantum libet. Nucem molluscam licet hyemis nobis tempus inuideat, tamen quia de nucibus loquimur, indicam non relinquitur. Plautus in Calceolo sic eius meminit: Molluscam nucem super eius dixit impendere tegulas. Ecce Plautus nominat quidem, sed quæ sit mollusca nux, non exprimit. Est autem persicum quod uulgo uocatur, & mollusca nux dicitur, scilicet quæ cæteris omnibus nucibus mollior sit. Huius rei idoneus assertor est Sueuius uir longe doctissimus, in edulio quod inscribitur moretum. Nam cum loquitur de hortulano faciente moretum, inter cætera quæ eò mittit, & hoc pomum mitti ait his uerbis: Admisce tu Acca basilicis hæc, nux partim, partim persica. quod nomen sic denique fertur. Propterea quæ qui quondam cum rege Ponti, nomine Alexandro Magno fera prælia bello In Persas retulere suo, post inde reuentum Hoc genus arboris in prælatis finibus Graiis Disseruere, nouos fructus mortalibus dantes: Mollusca hæc nux est, ne quis forte inscius erret.

Nux Tarentina dicitur, quæ ita mollis est, ut uix attractata frangatur. De qua in libro Fabrorum sic reperitur: Itemque quidam Tarentinas oues uel nuces dicunt, quæ sunt tarentinæ à Tereno, quod est Sabinorum lingua molle. Unde Terentios quoque dictos putat Varro ad Libonem primo. Quam in culpam etiam Horatius potest uideri incidere, qui ait: Et molle Tarentum.

Nux pinea hos nobis, qui appositi sunt, nucleos dedit. Plautus in Cistellaria: Qui est nuce nucleos esse uult, frangat nucem.

De generibus malorum & pirorum. Caput .XIX.

ET quia mala uidemus admista bellarijs, post nuces de malorum generibus differendum est. Sunt de agricultura scriptores, qui nuces & mala sic diuidunt, ut nuces dicant omne pomum, quod foris duro tegatur, & intus habeat quod esui est: Malum uero, quod foris habeat quod est elui, & durum intus includat. Secundum hanc definitionem persicum, quod Sueuius poeta superius inter nuces numerat, magis erit inter mala numerandum. His præmissis, malorum enumeranda sunt genera, quæ Cloatius ordinatorum Græcorum libro quarto ita di-

Ato ita diligenter enumerat: Sunt autē gñā malorū, armenium, cotonium, citreū, couimellium, conditiuum, *επιμελις*, musteum, martianum, orbiculatum, ogranum, præcox, pannuceum, punicum, plicum, qrianum, prosiuum, rubrum, scā-dianum, syluestre, sirutium, tibur, uerianum. Vides plicum à Cloatio inter mala numeratum, qđ nomen originis suæ tenuit, licet iam dudum nr̄i soli germen sit. Qđ autē ait idē Cloatius, citreum, & ipsum plicum malum est, scđm Vergiliū: Felicis mali qđ nō pstantius ullum. & reliqua. Et ut nemo dubitet hæc de citreo dixisse Vergiliū, accipite qđ Oppius in libr. de syluestribus arboribus dicat: Citrea item malus & plica, altera generat̄ in Italia, & in Media altera. Et paulo pōst de citreo loquens, ait: Est autē odoratissimum, ex quo interiectū uesti, tineas necat. Fertur autem uenenis cōtrarium, qđ tritum cum uino purgati

Malorum genera.

Bone uirium suarū bibentes seruat. Gñantur autē in Perside om̄i tpe mala citrea. Alia em̄ præcarpunt, alia interim maturescunt. Vides hic & citreum noīari, et om̄ia signa poni, qđ de eo Vergilius dixit, licet nomē citrei ille nō dixerit. Nam et Homerus qđ citreum *εἶος* appellat, ondit eē odoratū pomū *εἶος ἀπὸ καλῶν ὀδωδῶν*. Et quod ait Oppius inter uestē poni citreum, idē significat & Homerus cū dicit *εἶματα*. Hinc & Næuius poēta in bello punico ait citrosam uestē.

Pira hæc qđ uidemus, uarietas noīm numerosa discernit. Nam idē Cloatius sic eorū uocabula describit: Antianū, cucurbitinū, ciritū, ceruisca, calculosum, crustumniū, decimanū, græculū, lollianū, lanuuinū, laureū, lateresianū, marapium, milesium, myrteū, næuianū, orbiculatū, præcianū, rubile, signinum, tullianum, titianū, turrinianū, timosum, præcox, uolemiū, mespiliū serz, sementinum serz, sextilianum serz, tarentinum serz, ualerianum serz.

Pirorum genera.

De ficuum ac olearum uuarumq; generibus.

Caput .XX.

Admonēt nos & fici aridæ, ut enumeremus gñā ficorū: eodem Cloatio nos de his, ut de alijs, instruēte. Sic em̄ diuersas ficus diligētia suæ more dinumerat: Africa, albula, harundinea, asinastra, atra, palusca, augusta, bifera, carica, caldica, alba, nigra, calphurniana, chia, cucurbitina, duricoria herculanea, lauiana, ludia, leptoludia, marsica, numidica, pulla, pōpeiana, p̄cox, tellana, atra. Sciendū qđ ficus alba ex felicibus sit arboribus: cōtrā, nigra ex infelicibus. Docēt nos utrunq; pōtifices. Ait em̄ Veranius de v̄bis pontificali bus: Felices arbores putant̄ esse, quercus, æsculus, ilex, † supus, fagus, corylus, sorbus, ficus alba, pirus, malus, uitis, prunus, cornus, lotus. Tarquinius autem Priscus in ostentario arborario sic ait: Arbores qđ inferūm deorū, auertentiūq; in tutela sunt, eas infelices noiant. Alternū sanguinē felicem, ficum atrā, quæq; baccā nigrā, nigrosq; fructus ferūt, itemq; acrifoliū, piz̄ syluaticū, † pruscū, rubum, sentesq; qbus portēta prodigiaq; mala cōburi iubere oportet. Quid qđ ficū tanq̄ nō pomū secerni à pomis apud idoneos repimus? Afranius in Selia: Pomū, holus, ficum, uuā. Sed & Cicero economicō lib. III. Neq; serit uitem, neq; qđ lata est diligenter colit: oleum, ficus, poma, non habet. Nec hoc ignorādum est, ficum solam ex om̄ibus arboribus non florere. † Lacte proprie ficorū dicit̄. Grossi appellantur fici, qđ non maturescunt, hos Græci dicunt *ὀλίβανος*. M. Attilius: In milibus tot ficorum non uidebitis grossum. Et Posthumius Albinus annali primo de Bruto:

Ficorū genera.

Al. suber.

Al. prunum.

Al. lactis.

Olearū gene.

Uuarum gene
74.

de Bruto: Ea causa sese stultū brutūq; faciebat, grossulos ex melle edebat. Olearū genera hæc enumerant: Africana, albigerus, Aquilia, Alexādrina, Aegyptia, culminea, cōditiua, Liciniana, Orchas, oleaster, paulia, Paulia, radice à regione. nam Aminei fuerunt, ubi nunc Falernum est: asinusca, atrusca, albuierus, albena, apiana, apicia, bumāmia, aut (ut Græci dicūt) *βύμοδιος*, durackna, labrusca, melampsithia, maronia, mareotis, numentana, præcia, prannia, pithia, pilliolata, rhodia, stephanitis, uenuncula, uariola, lagea. Inter hæc Prætextatus, Vellē Seruium n̄m diutius audire, sed hora nos q̄tis admonet, ut ex orto iubare eloq; Symmachi domi suæ fruamur. atq; ita facta discessio est.

IN LIBRVM QVARTVM.

Quemadmodum libro præcedenti pontificij iuris expertissimum fuisse Vergilium Prætextatus ostendit, ita hoc libro quantus in rhetorica idem poeta fuerit, demonstrat Eusebius. Verum quota pars horum seruata ab interitu est: quanto & principium & finis, cum alijs tam multis desiderantur, ut uix sextam libri huius partem superesse sit uerisimile. Vtinam uero, aut casu, aut studiosorum industria aliquando contingat, ut hæc, si non omnibus modis, at aliqua certe ex parte integritati suæ restituantur. Id quod tum demum fieri licuerit, sicubi forte emendatius aliquod ex puluerulentis istuc bibliothecis eruat exemplar. Alioqui, aut ego plane desipio, aut fieri istis non potest.

MACROBII AVRELII

THEODOSII VIRI CONSULARIS ET ILLV

stris Saturnaliorum liber quartus.

De affectu mouendo ex habitu personæ. Caput .I.

Pathos ex habitu.

Ec magis incepto uultum sermōe mouet, Quam si dura silex, aut stet Marpesia cautes. Tandē corripuit sese, atq; inimica refugit. Item pathos est & in hoc uersu, Obstupui, stet eruntq; comæ, et uox faucibus hæsit. Sed & tota Daretis fatigatio habitu depingitur: Ast illum fidi æquales genua ægratrahentem, Quassantemq; utroq; caput, crassumq; cruorem Ore eiectantem. Sociorum quoq; eius trepidationem breuiter ostendit, Galeam que en-

semq; uocati Accipiunt, quasi non spontè accepturi munus, quod erat damnū uerecundiæ. Ex eodem gñe est illud: Totoq; loquentis ab ore Scintillæ abscistunt, oculis micat acribus ignis. Est & in descriptione lāguoris habitus, ut est tota descriptio pestilentiæ apud Thucydidem. Et, Labitur infelix studioz atq; immemor herbæ Victor equus, & Demissæ aures, incertus ibidem Sudor, et ille quidem moriturus frigidus. Est inter pathe & pudor, ut circa Deiphobum pauitantem, & dira tegentem Supplicia. Et luctus habitu prodit, ut in Euriali matre, Excussi manibus radij, reuolutaq; pensa, Euolat infelix. Et Latinus quia miratur, Defixa obtutu tenet ora. Et Venus quia rogatura est, Tristior et lachrymis oculos suffusa nitentes. Et Sibylla quia insanit, Subitò nō uultus, nō color unus, Non comptæ mansere comæ.

Pathos tenore ipso orationis quomodo exprimat, Caput .II.

Nūc uī

Nunc uideamus pathos quo tenore orationis exprimitur. Ac primum quæramus quod de tali oratione rhetorica arte præcipitur. Oportet enim ut oratio pathetica, aut ad indignationem, aut ad misericordiam dirigatur, quæ à Græcis *ὀκνησὶς* & *ἀεικνῶσις* appellatur. Horum alteri accusatori necessarium est, alteri reo. Et necesse est initium abruptum habeat, quoniam satis indignantibus leniter incipere non convenit. Ideo apud Vergilium Iuno sic incipit: Quid me alta silentia cogis Ruperes? Et alibi. Me ne incepto desistere victam? Et alibi: Heu stirpem inuisam & fatis contraria nostris Fata Phrygum: & Dido, Moriemur inultæ: Sed moriamur ait. Et eadem, Pro Iuppiter ibit Hic ait. & Priamus, At tibi pro scelere exclamat pro talibus ausis. Nec initium solum tale esse debet, sed omnis, si fieri potest, oratio pathetica, & breuibus sententijs & crebris figurarum mutationibus debet, uelut inter æstus iracundiæ, fluctuare. Vna ergo nobis Vergiliana oratio pro exemplo sit: Heu stirpem inuisam. Initium ab ecphonesi. Deinde sequuntur breues interrogatiuæ: Num Sigeis occumbere campis? Num capti potuere capi? num incensa cremauit Troia uiros? Deinde sequitur hypbole: Medias acies, mediosque per ignes Inuenere uiam. Deinde ironia: At credo mea numina tandem Fessa iacet: odijs haud exaturata quieui. Deinde ausus suos inefficaces queritur, Per undas Ausa sequi, & profugis toto me opponere ponto. Secunda post hæc hyperbole: Absumptæ in Teucros uires coelique marisque. Inde dispersæ querelæ, Quid syrtes aut scylla mihi, quid uasta charybdis Profuritur: lungitur inde argumentum à minore, ut pathos augeat: Mars perdere gentem Immanem Lapithum ualuit. Minor scilicet persona. ideo illud sequitur: Ast ego magna Iouis coniuux. Deinde cum causas quoque contulisset, quanto impetu dea dixit: Infelix quæ memet in omnia uerti? Nec dixit, non possum perdere Aeneam, sed, uincor ab Aenea. Deinde confirmat se ad nocendum: & quod proprium est irascentis, etsi desperet perfici posse, tamen impedire contenta est: Flectere si nequeo superos, Acheronta mouebo. Non dabitur regnis, esto, prohibere Latinis, At trahere, atque moras tantis licet addere rebus. At licet amborum populos excindere regum. Post hæc in nouissimo, quod irati libenter faciunt, maledicit: Sanguine Troiano & Rutulo dotabere uirgo. Et primum argumentum à simili conueniens ex precedentiibus: Nec face tamen Cyllæis pugnans ignes enixa iugales. Vides quæ sæpe orationem unum continuare sensum in loquendo. Nec desunt apud eundem orationes misericordiam commouentes. Turnus ad Iuturnam: An miseri fratris letum ut crudele uideres? Et idem cum auget inuidiam occisorum pro se amicorum, Vidi oculos ante ipse meos me uoce uocantem Muranum. Et idem cum miserabilem fortunam suam faceret, ut uicto sibi parcere, Vicisti, et uictum tedere palmas Ausonij uidere. Idem: Quos minime uellem. Et aliorum preces orantium uitam, Per te, pro qua te tale genuere parentes. & similia.

Pathos ab ætate, a fortuna, debilitate, loco, tempore.

Caput .III.

Nunc dicamus de habitu pathos, quod est uel in ætate, uel in debilitate, et cæteris quæ sequuntur. Eleganter hoc seruauit, ut ex omni ætate pathos misericordiam moueret. Ab infantia: Infantumque animæ flentes in limine primo,

De oratione
pathetica.

Exemplum ora
tionis pathetice
ex. 7. enei.

Pathos ab
ætate.

primo. A pueritia: Infelix puer atq; impar congressus Achilli. Et, Paruumq; patri tendebat Iulum. Ut non minus miserabile sit periculum in paruo, q̄ in filio. Et, Superest cōiunx̄ ne Creusa. Ascaniusq; puer. Et alibi: Et parui calus Iuli. A iuuenta ꝑo: Impositiq; rogis iuuenes ante ora parētum, Pubentesq; genæ, iuuenili in corpore pallor. A senectā: Dauni miserere senectæ. & Duci infelix æuo confectus Aletes, & Caniciem multo deformat puluere.

A fortuna. Mouit & à fortuna modò misericordiā, modò indignationem. Misericordiā: Tot quondam populis terrisq; supbum Regnatorem Asiæ. & Sinon, Et nos aliqd nomenq; decusq; Gessimus. & Ausonijsq; olim ditissimus aruis. Indignationem uero ex uerbis Didonis: Et nostris illuserit aduena regnis. Eleganter em̄ ex contēptu Aeneæ auget iniuriam suam. & Amata, Exulibus ne datur ducēda Lauinia Teucris. & Numanus: Bis capti Phryges.

A debilitate. Mouit pathos misericordiæ & ex debilitate: Ex quo me diuū pater atq; hominū rex Fulminis afflauit uētis, & cōtigit igni. & alibi: Et trūcas inhonesto uulnere nares. et de Mezentio: Attollit in ægrū Se femur. & Huc caput atq; illuc humero ex utroq; pepēdit. & Te decisa suum Laridæ dextera quærit. et, Acerq; cruēto Puluere perq; pedes traiectus lora tumentes.

A loco. Mouit pathos misericordiæ frequēter & à loco: Cum uitā in syluis inter deserta ferarū Lustra domosq; traho. & Libyæ deserta pagro. & At nos hinc alij sitiētes ibimus Afros, Pars Scythiam, & rapidū Cretæ ueniemus Oaxem. & illud egregie & breuiter: Ter circū Iliacos raptauerat Hectora muros. Iliacos, id est patriæ muros, q̄s ipse defenderat, pro q̄bus efficaciter ꝑ decem annorū spatia pugnauerat. & illud, Nos patriam fugimus. & Littora cum patriæ lachrymās portusq; relinquo. & Dulces moriens reminiscit Argos. & Ignarū Laurens habet ora Mimāta, Lyrnesi domus alta solo Laurente sepulchrū. Et ut Agamemnonē indigne oñderet occisum, assumpsit locū: Prima inter limina dextra Oppetit. & illud, Mœnibus in patrijs atq; inter tuta domorū. Sacer uero locus ꝑcipue pathos mouet. Occisum inducit Orphea, & miserabiliorē interitum eius à loco facit: Inter sacra deūm, nocturniq; orgia Bacchi. & in euersione Troiæ, Perq; domos & religiosa deorū Limina. Cassandra quocq; raptum uel diminutionem q̄ miserabilem facit sacer locus: Ecce trahebat à templo adytisq; Mineruæ. & alibi, Diuæ armipotētis ad arā Procubuit. Et Andromache, cum de Pyrrhi nece diceret, ut inuidiam occidētis expimeret: Excipit incautū, patriasq; obruncat ad aras. Et Venus q̄ Aeneas in mari uexaretur ira Iunonis, q̄ inuidiose queritur Neptuno de loco: In regnis hoc ausa tuis? Fecit sibi pathos sæpe et ex tempore: Priusquam Pabula gustassent Troiæ Xāthumq; bibissent. Et Orpheus miserabilis ex longo dolore, Septē illum totos ꝑhibent ex ordine mēses. & Palinurus, Vix lumine quarto Prospexi Italiam. et Achimenes, Tertia iam lunæ se cornua lumine complēt. & Septima post Troiæ excidium iam uertitur æstas.

Pathos a causa, modo, & materia. Caput .IIII.

A tempore. **F**Requens apud illum pathos à causa. Reuera enim plerunq; efficit causa, ut res aut atrox, aut miserabilis uideatur. ut Cicero in Verrē: Qui ob sepulturam in carcere necatorum à parentibus rogabatur. Hoc enim non tam rogari, aut pecuniam exigere, quàm ob hanc causam indignum erat. Et De

A Et Demosthenes cum querit quendam inuidiam circumuentum, ex causa auget inuidiam. Circumuenit, inquit, arbitri, qui inter me atque se integre iudicauerat. Ergo et Vergilius egregie saepe ex hoc loco traxit affectum. Occidit, inquit, in acie Galesus. Hoc per se non est dignum misericordia belli tempore, sed admouit causam, Dum paci medium se offert. Idem alio loco, Sternitur infelix. Deinde subiicit causam miserabilem: Alieno uulnere, id est cum in alium telum esset emissum. Et cum Palamedem indigne occisum uellet, Quae falsa sub prodicione Pelasgi Infontem infando indicio, quia bella uetabat, Demisere neci. Et Aeneas ut oderet magnitudinem timoris sui, bene causam posuit. Et pariter comitibus oneribusque timentem. Quid Iapix ut contemptis caeteris artificiis inglorius (quemadmodum poeta ait) uiueret, qualis causa proponitur? Ille ut depositi proferret fata parentis. Ex eodem genere est, Fallit te incautum pietas tua. Haec enim causa illum hostibus etiam sic miserabilem fecit. Sed Aeneas cum hortatur ut sepeliantur occisi, quam causam proponit? Qui sanguine nobis Hanc patriam peperere suo. Nec non & indignatio demonstratur a causa, ut illic: Multa gemens, ignominiam plagasque superbi Victoris, tum quos amisit inultus amores. Et illud a causa est ex effectu indignantis, An solos tangit Atridas Iste dolor? solisque licet cadere arma Mycenis? Et illud, At tu dictis Albane maneres. Et illa omnia: Vendidit hic auro patriam, Quisque ob adulterium caesi, Nec partem posuere suis.

Ad pathos mouendum nec duos illos praetermisit locos, quos rhetores appellat *A modo.* a modo & a materia. Modus est cum dico, occidit manifeste uel occulte: Materia est cum dico, ferro uel ueneno. Demosthenes de modo inuidiam Midiae facit, se pulsatum cothurno: Cicero Verri, cum nudum quendam dicit ab eo statuam imposito lapsantem sanguine nati. Et, Capulo tenuis abdidit enssem. Et illa omnia a modo sunt, Rostroque immanis uultur adunco Immortale iecur tendens, & reliqua. Et, Quos super atra silex iam iam lapsura cadenti Imminet assimilis. Sed & misericordiam a modo saepe commouet, ut de Orpheo: Latos iuuenem sparsere per agros. Et illud, Obruit auster aqua inuoluens nauemque uirosque. Et, Saxum ingens uoluunt alij. Et, Mortua quinetiam iungebat corpora uiuis. Et in Georgicis: Nec uia mortis erat simplex. & caetera in descriptione morbi. Sed & *A materia.* materia apud rhetores pathos mouet, ut dum queritur Cicero flammam ex lignis uiridibus factam, atque ibi inclusum fumo necatum. Hoc enim a materia est, quoniam hic usus est fumo materia ad occidendum, ut alius gladio, alius ueneno. & ideo acerrimum pathos ex hoc motum est. Idem facit & cum flagellis caesum queritur ciuem Romanum. Inuenies idem apud Vergilium, At pater omnipotens densa inter nubila telum Contorsit, non ille faces nec fumea taedis, & reliqua. Eleganter autem illius quidem materia elusit, ex huius autem uera & uehementi materia expressit iracundiam. Et singula quidem enumerauimus, ex quibus apud rhetores pathos nascitur, quibus ostendimus usum Maronem. Sed nonnunquam Vergilius in una re ad augendum pathos duobus aut pluribus locis coniunctis utitur, ut in Turno ab aetate: Miserere parentis Longaui. A loco: Quem nunc moestum patria Ardea longe Diuidit. Et circa Cassandram ex modo, Ecce trahebat. Ex habitu corporis, Passis Priameia uirgo Cribibus. Ex

nibus. Ex loco: A tēplo adytisq; Mineruæ. Et circa Agamemnonem à patria, & Ipse Mycenæus. A fortuna, Magnorū ductor Achiuūm. A necessitudine, Cōiugis infandū. A loco, Prima intra limina dextra. Tacite q̄q; quali p̄ definiti onem pathos mouere solet, cum res q̄ miserationem mouet, nō dilucide dicit, sed datur intelligi, ut cum Mezentius dicit: Nunc alte uulnus adactum. Quid em̄ aliud ex hoc intelligendū est, q̄ hoc altum uulnus esse amittere filium. Et rursus idē: Hæc uia sola fuit qua p̄dere posses. Sed hic scilicet accipiendum est perire, esse amittere filium. Et Iuturna cum querit, q̄ adiuuare fratrem prohibeat, Immortalis ego. Quid em̄ sequitur: non est immortalitas in luctu uiuere. Hæc ut dixi uim definitionis hñt, & à poëta eleganter introducta sunt.

Pathos a simili.

Caput .V.

Pathos ab exemplo.

SVnt & in arte rhetorica ad pathos mouēdum etiā hi loci, q̄ dicuntur circa rem, et mouendis affectibus popportuni sunt. Ex q̄bus primus est à simili. Huius species sunt tres, exemplum, parabola, imago: Græce ^{ἰσομορφία} ἰσομορφία. Ab exemplo, Vergilius: Si potuit manes accersere coniugis Orpheus Threicia fretus cithara fidibusq; canoris, Si fratrem Pollux alterna morte redemit. Quid Thesea: magnum Quid memorem Alciden: Antenor potuit medijs elapsus Achiuis. Hæc em̄ om̄ia misericordiam mouēt, qm̄ indignum uidet negari sibi, qd̄ alijs indultum est. Deñ uide unde auget inuidiam: Si potuit manes accersere cōiugis Orpheus. Habes causam disparē: manes illic cōiugis, hic patris: illic accersere, hic uidere. Threicia fretus cithara, Hic misericordiam eius irrisit. Si fratrem Pollux alterna morte redemit, Itq; reditq; uiam totiens, Hoc iam à modo: Plus est em̄ sæpe ire q̄ semel. Quid Thesea: magnum Quid memorem Alciden: Hic propter egregias p̄sonas nō habuit qd̄ minueret, uel qd̄ augeret: uerū quod in illis elucebat, hoc sibi iactat cum ijs esse cōmune: Et mi genus ab Ioue summo. Simile est & illud ab indignatiōe: Quid enim (ait Iuno) Pallas ne exurere classem Argiuūm: lam hoc plus est, classem uicticem, q̄ reliq̄as fugientiū. Deñ causam minuit: Vnius ob noxam et furias Aiacis Oilēi. Quam minuit, ut noxam diceret, qd̄ leuis culpæ nomē est: & unius, q̄ facile possit ignosci: & furentis, ut nec culpa sit. Et alibi: Mars p̄dere gentem Immanē Lapithūm ualuit. Vides easdē obseruatiōes, gentē & immanē. Deñ aliud exemplū: Cōcessit in iras Ipse deūm antiquā genitor Calydone Dianæ. Antiquā, ut plus honoris accederet ex uetustate. Deñ in utroq; causam minuit: Qd̄ scelus aut Lapithis tm̄ aut Calydone merēte: Parabola uero qm̄ magis hoc poëtę cōuenit, sæpissime pathos mouit: cū aut miserabilē, aut iracundū uellet inducere. Miserabilē sic: Qualis populea moerēs philomela sub umbra. Qualis cōmotis excita sacris Thyas. Qualē uirgineo demessum pollice florē. Et aliæ plurimæ patheticæ parabolæ, in quibus miseratio est. Quid de ira: Ac ueluti pleno lupo insidiatus ouili, Dū fremit ad caulas. Et, Mugitus ueluti fuggit cum saucius arā Taurus. Et alia plura similia q̄ quærit inueniet. Et imago, q̄ est à simili pars tertia, idonea est mouendis affectibus. Ea fit, cum aut forma corporis absentis describit, aut om̄ino q̄ nulla est fingitur. Vtruncq; Vergilius eleganter fecit. Illud prius circa Ascaniū: O mihi sola mei sup̄ Astyanactis imago, Sic oculos, sic ille manus, sic ora ferebat. Fingit yō cū dicit: quā fama scuta est,

A parabola.

Ab imagine.

cuta est, Candida succinctam latrantibus inguina monstris. Sed prior forma
 A praestat, hæc *δυστυχία*, id est prior, misericordiam commouet, horrorem se-
 cunda. Sicut alibi: Et scissa gaudens uadit discordia palla, Quam cōsanguineo
 sequitur Bellona flagello. Et omnia illa quæ de forma dixit. Sed illud nimium
 patheticè: Furor impius intus Sæua sedens super arma, & centum uinctus ahe-
 nis Post tergum nodis fremit horridus ore cruento.

Pathos a maiori & minori.

Caput .VI.

Diximus à simili, nunc dicamus à minore pathos à poëta positū. Nem-
 pe cum aliquid proponitur, qd per se magnum sit, deinde minus esse
 ostendit q̄ illud qd uolumus augeri, sine dubio infinita miseratio mo-
 ueat. Vt ē illud: O felix una ante alias Priameia uirgo Hostilē ad tumultū Tro-
 iæ sub mœnibus altis Iussa mori. Primū, qd ait felix, cōparationem sui fecit:
 deinde posuit à loco, Hostilē ad tumultū. Et à modo, qd non minus acerbū est,
 Iussa mori. Sic ergo hæc accipienda sunt, q̄uis hostilē ad tumultū, q̄uis iussa
 mori, felicior tñ q̄ ego, q̄a sortitus nō pertulit ullos. Simile est & illud: O terq̄
 quaterq̄ beati. Et qd de Palisphaë dicit, Proetides implerunt falsis mugitibus
 agros. Dein, ut minus hoc esse mōstraret. At non tā turpes pecudū tñ ulla secu-
 ta est Cōcubitus. Quid illud: nōne uehemēter patheticū ē à minore? Nec ua-
 tes Helenus, cū multa horrēda moneret, hos mihi pdixit luctus, nō dira Celæ
 no. Quid hic intelligimus, nisi oīa q̄ passus erat minora illis uisa, q̄ p̄ris mortē?

A maiore negauerunt qdam rem augeri posse. Sed eleganter hoc circa Di-
 donē Vergili. induxit: Non aliter q̄ si immixtis ruat hostibus om̄is Carthago,
 aut antiqua Tyrus. Dixit em̄ non minorē luctū fuisse ex unius morte, q̄ si tota
 urbs, qd sine dubio esset maius, ruiisset. Et Homerus idē fecit. Est apud ora-
 tores & ille locus idoneus ad pathos mouendum, q̄ dicitur, præter spem. Hūc
 Verg. frequēter exercuit: Nos tua progenies cœli quibus annuis arcem, & cæ-
 tera. Et Dido: Hunc ego si potui tantum sperare dolorem, Et perferre soror po-
 tero. Aeneas de Euandro: Et nunc ille quidem spe multum captus inani Fors
 & uota facit. Et illud: Aduena nostri (Quod nunquā ueriti sumus) ut possessor
 agelli Diceret, hæc mea sunt, ueteres migrate coloni. Inuenio tamen posse ali-
 quem ex eo, quod iam sperauerit, mouere pathos, ut Euander: Haud ignarus
 eram quantum noua gloria in armis, & prædulce decus.

Oratores *ὁμοιοπαθῆσαι* uocāt, q̄ties de similitudine passionis pathos nascit, ut apud *A similitudine*
 Verg. Fuit & tibi talis Anchises genitor. Et, Patriæ strinxit pietatis imago. Et, *passionis.*
 Subiit chari genitoris imago. Et Dido: Me q̄q̄ p̄ multos filis fortuna labores.

Est & ille locus ad pmouendum pathos, in q̄ sermo dirigit, uel ad inanima-
 lia, uel ad muta, q̄ loco oratores frequēter utunt. Vtruncq̄ Vergilius bene pa-
 thetice tractauit, uel cū ait Dido: Dulces exuuiæ dum fata deusq̄ sinebāt. uel
 cū Turnus: Tuq̄ optima ferræ Terra tene. Et idē alibi: Nūc ò nunq̄ frustrata
 uocatus Hasta meos. Et, Rhebe diu, res siq̄ diu mortalibus ulla ē, Viximus.

Facit apud oratores pathos etiā addubitatio, quā Græci *ἀποδουπῆσαι* uocāt. Est *Ab addubitati-*
 em̄ uel dolētis, uel irascētis, dubitare qd agas. En qd ago: rursus ne procos irri-
 sa priores Expiar. Et illud de Orpheo: Quid faceret: q̄ se rapta bis cōiuge fer-
 ret: Et de Niso: Quid faciat: qua ui iuuenē, q̄bus audeat armis Eripere: Et An-
 m na

na permouet, Quid primum deserta querar? comitem ne sororem & c.

Ab attestatiōe

Et attestatio rei uisæ apud rhetores pathos mouet. Hoc Vergilius sic exequitur, Ipse caput niuei fultum Pallantis & ora Vt uidit, leuiq; patens in pectore uulnus. Et illud, Impleuitq; sinū sanguis. Et, Moriensq; suo se in sanguine uersat. Et, Crudelis nati monstrantem uulnera cernit. Et, Ora uirūm tristi pendebant pallida tabo. Et, Voluit Euryalus leto, pulchrosq; per artus It cruor. Et, Vidi egomet duo de numero cum corpora nostro.

Per hyperbo-
len.

Facit hyperbole, id est nimietas, pathos: per quam exprimitur uel ira uel misericordia. Ira, ut cum fortè dicimus: Miles ille perire debuerat. quod est apud Vergilium: Omnes per mortes animam fontem ipse dedissem. Misericordia, cū dicit: Daphni tuum Pœnos etiam ingemuisse leones Interitum. Nascitur p̄ter hæc de nimietate uel amatoriū, uel alterius generis pathos. Si mihi non hæc lux toto iā lōgior anno est. Et illud seorsum: Maria antè exurere Turno, Quā sacras dabit pinus. Et, Non si tellurem effundat in undas.

Per exclama-
tionem.

Exclamatio, q̄ apud Græcos ἐκφώνησις dicitur, mouet pathos. Hæc fit interdū ex persona poëtæ, nonnunq; ex ipsius quem inducit loquentem. Ex persona quædam poëtæ est: Mantua uæ miseræ nimium uicina Cremonæ. Infelix, utcumq; ferent ea fata nepotes. Crimen amor uestrum. & alia similia. Ex persona uero alterius: Dii capiti ipsius generiq; referuent. Et, Dii talia Graijs Instaurate, pio si pœnas ore reposco. Et, Dii talē terris auertite pestem.

Per silentium.

Cōtraria huic figuræ ἀπροσώπησις, qd̄ est taciturnitas. Nā ut illic aliqua exclamatione dicimus, ita hic aliqua tacēdo subducimus, q̄ tñ intelligere possit auditor. Hoc autē p̄cipue irascentibus cōuenit, ut Neptunus: Quos ego, sed motos præstat cōponere fluctus. Et Mnestheus: Nec uincere certo. Quanq̄ ò, sed superēt, quibus hoc Neptune dedisti. Et Turnus: Quid si solitæ quicq; uirtutis adesset. Et in Bucolicis: Nouimus & q̄ te trāsuerſa tuētibus hircis, Et q̄ (sed faciles nymphæ risere) sacello. Sed & miseratio ex hac figura mota est à Sinone, Donec Calchate ministro. Sed qd̄ ego hæc aut nequicq; ingrata reuoluo?

Ex repetitiōe.

Nascitur pathos & de repetitione, quam Græci ἐπαινωφωρὰν uocant, cum sententiæ ab iisdem nominibus incipiunt. Hinc Vergilius:

Eurydicen uox ipsa & frigida lingua,
Ah miseram Eurydicen anima fugiente uocabat,
Eurydicen toto referebant flumine ripæ. Et illud:
Te dulcis coniunx, te solo in littore secum,
Te ueniente die, te decedente canebat. Et illud:
Te nemus Angitiæ, uitria te Fucinus unda,
Te liquidi fleuere lacus.

Per obiurgatiōem.

ἐπιτίμησις, quæ est obiurgatio, habet & ipsa pathos: Id est, cum obiecta iisdem uerbis refutamus: Aeneas ignarus abest, ignarus & absit.

Deesse huic libro finem iam ante monuimus.

MACROBII AVRELII

THEODOSII VIRI CONSULARIS ET ILLV

stris Saturnaliorum liber .V.

Si non alijs, hoc certe præferendum esse Ciceroni Vergilium, quod ille in uno tantum, hic in omnibus dicendi generibus excelluerit. Tum de quatuor generibus dicendi, deq; duplici stylo. Caput .I.

ROST hæc cum paulisper Eusebius quieuisset, omnes inter se consono murmure, Vergilium non minus oratorem q̄ poëtam habendum pronuntiabāt: in quo & tanta ornandi disciplina, & tam diligens obseruatio rhetoricæ artis ostendetur. Et Auienus, dicas mihi, inquit, uolo doctorum optime, si concedimus (sicuti necesse est) oratorem fuisse Vergilium, si quis nunc uelit orãdi artē consequi, utrū magis ex Vergilio, an ex Cicerone proficiat? Video quid agas, inquit Eusebius, qd intendas, quò me trahe re coneris, eò scilicet quò minime uolo, ad comparationē Maronis & Tullij. Verecunde em̄ interrogasti, uter eorū præstantior, quandoqdem necessariò is plurimū collaturus sit, q̄ ipse plurimum p̄stat. Sed istā mihi necessitatem altam & profundā remittas uolo, quia nō nostræ inter illos tãtas cõponere lites. Nec ausim in utrāuis partē talis sententiæ autor uideri. Hoc solū audebo dixisse, q̄a facundia Mantuani multiplex & multiformis est, & dicendi genus om̄e cõpletur. Ecce em̄ in Cicerone uestro unus eloquentiæ tenor est, ille abundās, & torrēs, & copiosus. Oratorū autem non simplex, nec una natura est, sed hic flu it & redundat: cõtrā, ille breuiter & circumcise dicere affectat, tenuis quidam & siccus & sobrius amat quandam dicēdi frugalitatē, alius pingui & luculenta & florida orōne lasciuit. In qua tanta om̄ium dissimulatione unus om̄ino in uenit Vergilius, q̄ eloquentiā ex om̄i gñe conflauerit. Respondit Auienus: Aptius uellē me has diuersitates sub personarū exemplis doceres. Quatuor sunt, inquit Eusebius, gñæ dicendi: Copiosum, in q̄ Cicero dominat: Breue, in q̄ Sallustius regnat: Siccum, qd Frontoni ascribit: Pingue & floridū, in quo Plinius Secūdus quondā, & nunc nullo ueterū minor noster Symmachus luxuriatur. Sed apud unum Maronē hæc quatuor gñæ reperiens. Vis audire illū tãta breuitate dicentē, ut arētari magis & cõtrahi breuitas ipsa non possit: Et campos ubi Troia fuit. Ecce, paucissimis v̄bis maximā ciuitatē hausit & absorpsit: non reliqt ille nec ruinā. Vis hoc ipsum copiosissime dicat: Venit summa di es, & ineluctabile tēpus Dardaniæ: fuimus Troēs, fuit Ilium, & ingēs Gloria Teucrorū. serus om̄ia Iuppiter Argos Transtulit, incensa Danai dominant in urbe. O patria, ò diuūm domus Iliū, et inclita bello Mœnia Dardanidū. Quis cladē illius noctis, q̄s funera fando Explicet: aut possit lachrymis æquare labores: Vrbs antiqua ruit multos dn̄ata per annos. Quis fons, q̄s torrēs, qd mare, tot fluctibus, q̄t hic v̄bis inundauit? Cedo nunc siccū illud genus elocutionis. Turnus ut antē uolans tardū p̄cesserat agmen, Viginti lectis eq̄tum comitatus, & urbi Improuisus adest, maculis quē Thracius albis Portat equus, cristaq; tegit galea aurea rubra. Hoc idē q̄ cultu, q̄ florida orōne cū libuerit profereat: Fortē sacer Cybele Choreus olimq; sacerdos Insignis, longe Phrygijs fulgebat in armis, Spumantēq; agitabat equū, quē pellis ahenis In plumā

Dicendi genera quatuor.

m ij squa-

squamis auro cōserta tegebat. Ipse peregrina ferrugine clarus & ostro Spicula torquebat Lycio Cortynia cornu, Pictus acu tunicas & barbara tegmina crurum. Sed hæc quædam inter se separata sunt. Vis autē uidere quæadmodū hæc quatuor gēna dicendi Vergilius ipse pmisceat, & faciat unum quiddam ex omni diuersitate pulcherrimū temperamentum? Sæpe etiā steriles incendere profuit agros, Atque leuē stipulā crepitantibus urere flammis, Siue inde occultas uires & pabula terræ Pinguia concipiunt, siue illis omne p ignē Excoquitur uitiū, atque exudat inutilis humor. Seu plures calor ille uias & cæca relaxat Spiramēta, non uas ueniat quā succus in herbas: Seu durat magis, et uenas astringit hiātes, Ne tennes pluuiæ, rapidi ue potētia solis Acrior, aut boreæ penetrabile frigus aurrat. Ecce dicendi genus, quod nusquam alibi deprehendes, in quo nec præcepta breuitas, nec infinita copia, nec ieiuna siccitas, nec lætitia pinguis.

Styli dicendi duo.

Sunt præterea styli dicendi duo, dispari moralitate diuersi. Vnus est maturus & grauis: qualis Crasso assignat. Hoc Vergilius utitur, cum Latinus præcipit Turno: O præstans animi iuuenis, quantum ipse feroci Virtute exuperas, tanto me impensius æquū est Consulere, & reliqua. Alter huic cōtrarius, ardens, & erectus, & infensus: quali est usus Antonius. Nec hunc apud Vergiliū frustra desideraueris. Haud talia dudū Dicta dabas: morere, & fratrem ne desere frater. Vides ne eloquentiā omni uarietate distinctam: quam quædam mihi uideatur Vergilius, non sine quodam p̄sagio, quo se omniū profectibus p̄parabat, de industria pmiscuisse: idque non mortali, sed diuino ingenio p̄uidisse: atque ad eo non alium ducem secutus, quam ipsam rerum omniū matrem naturam, hanc præxit uelut in musica concordiam dissonorum. Quippe si mundum ipsum diligenter inspicias, magnam similitudinem diuini illius, & huius poetici operis inuenies. Nam qualiter eloquentia Maronis ad omniū mores integra est, nunc breuis, nunc copiosa, nunc sicca, nunc florida, nunc simul omnia, interdum lenis aut torrens: sic terra ipsa, hic læta segetibus & pratis, ibi syluis & rupibus hispida, hic sicca arenis, hic irrigua fontibus, pars uasto aperitur mari. Ignoscite, nec nimium me uocetis, qui naturæ rerum Vergilium cōparauit. Intra ipsum enim mihi uisum est, si dicerem decem rhetorum, qui apud Athenas Atticas floruerunt, stylos inter se diuersos hunc unum permiscuisse.

Quæ Vergilius traxerit a Græcis, quodque tota Aeneis effigiata sit ad exemplar Iliados atque Odysseæ Homericæ.

Caput .II.

Tunc Euangelus irridēti similis: Bene, inquit, opifici deo à rure Mantuano poetam cōparas: quem Græcos rhetores quorum fecisti mentionem, nec omnino legisse asseuerauerim. Vnde enim Veneto, rusticis parentibus nato, in syluis & frutices educato, uel leuis Græcarum notitia literarum?

Et Eustachius: Caue, inquit, Euangele, Græcorum quenquam uel de summis autoribus tantam Græcæ doctrinæ haulisse copiam credas, quantam solertia Maronis uel assecuta est, uel in suo opere digestsit. Nam præter philosophiæ & astronomiæ amplam illam copiam, de qua supra disseruimus, non parua sunt alia quæ traxerit à Græcis, & carmini suo tanquam illic nata conseruit.

Et Prætextatus: Oratus sis, inquit, Eustachi, ut hæc quoque communicata nobiscum uelis, quantum memoria repente incitata suffecerit. Omnes Prætextatus

xtatum secuti, ad differendū Eustachiū prouocauerunt. Ille sic incipit: Quæ
 A Vergilius traxit à Græcis, dicturum ne me putatis ea quæ uulgo nota sunt: q̄
 Theocritum sibi fecerit pastoralis operis autorem, ruralis Heliodum: & q̄ in
 ipsis georgicis, tempestatis serenitatisq̄ signa de Arati phænomenis traxerit?
 Vel q̄ euerfionem Troiæ, cum Sinone suo & equo ligneo cæterisq̄ om̄ibus
 quæ librum secundum faciunt, à Pisandro penè ad uerbum transcripserit: qui
 inter Græcos poëtas eminet opere, quod à nuptijs Iouis & Iunonis incipiens,
 uniuerfas historias quæ medijs om̄ibus seculis usq̄ ad ætatem ipsius Pisandri
 contigerūt, in unam seriem coactas redegerit, & unū ex diuersis hiatibus tem-
 porum corpus effecerit. In quo opere inter historias cæteras interitus quoque
 B Troiæ in hunc modum relatus est. Quæ fideliter Maro interpretādo, fabrica-
 tus est sibi Iliacæ urbis ruinam. Sed & hæc & talia ut pueris decātata præter-
 eo. Iam uero Aeneis ipsa, nōne ab Homero sibi mutuata est errorem primū
 ex Odyssæa, deinde ex Iliade pugnas: quia operis ordinem necessario rerū or-
 do mutauit, cum apud Homerum prius Iliacum bellum gestum sit, deinde re-
 uertēti de Troia error cōtigerit Vlyssi: apud Maronem uero Aeneæ nauiga-
 tio, bella quæ postea in Italia sunt gesta, præcesserit. Rursus, Homerus in pri-
 mo cum uellet iniquum Græcis Apollinem facere, causam struxit de sacerdo-
 tis iniuria. Hic ut Troianis Iunonem faceret infestam, causarum sibi congeriē
 comparauit. Nec illud cū cura magna relaturus sum, licet (ut existimo) nō om̄i-
 bus obseruatum, q̄ cum primo uersu promississet producturum sese de Troiæ
 littoribus Aeneam, Troiæ qui primus ab oris Italiæ fato profugus Lauinaq̄
 C uenit Littora, ubi ad ianuam narrādī uenit, Aeneæ classem non de Troia, sed
 de Sicilia producit. Vix è conspectu Siculæ telluris in altum Vela dabant læ-
 ti. Quod totum Homericis filis texuit. Ille enim uitans in poëmate historicoꝝ
 similitudinem, quibus lex est incipere ab initio rerum, & cōtinuam narrationē
 ad finem usq̄ perducere: ipse poetica disciplina à rerum medio cœpit, & ad in-
 itum post reuersus est. Ergo Vlyssis errorem nō incipit à Troiano littore de-
 scribere, sed facit eum primò nauigantem de insula Calypsonis, & ex persona
 sua perducit ad Phæacas. Illic in conuiuio Alcinoi regis narrat ipse quēadmo-
 dum de Troia ad Calypsonem usq̄ peruenerit. Post Phæacas rursus Vlyssis
 nauigationē usq̄ ad Ithacā ex persona propria poëta describit. Quem secutus
 D Maro, Aeneam de Sicilia producit, cuius nauigationem describēdo perducit
 ad Libyā. Illic in conuiuio Didonis narrat ipse Aeneas usq̄ ad Siciliā de Tro-
 ia nauigationem suam: & addidit uno uersu, quod iam copiose poëta describe-
 rat: Hinc me digressum uestris deus appulit oris. Post Africā quoq̄ rursus po-
 eta ex p̄sona sua iter classis usq̄ ad ipsam describit Italiam. Interea mediū Ae-
 neas iam classe tenebat Certus iter. Quid q̄ & om̄e opus Vergilianum uelut
 de quodā Homericis operis speculo formatum est: Nam & tēpestas mira imi-
 tatione descripta ē. Versus utriusq̄ qui uolet cōferat. Vt Venus in Naulicæ
 locum Alcinoi filix successit. Ipsa autem Dido refert speciem regis Alcinoi cō-
 uiuium celebrātis. Scylla quoq̄ & Charybdis & Circe decenter attingitur: &
 pro solis armentis, Strophades insulæ finguntur. At pro cōsultatione inferoꝝ,
 descensus ad eos cum comitatu sacerdotis inducitur. Ibi Palinurus Elpenori: sed

& infesto Aiaci, infesta Dido: & Tiresiæ cōsilijs, Anchisæ monita respōdent. Iam p̄lia Iliadis, & uulneræ nō sine disciplinæ perfectione descriptio, & enume- ratio auxiliorū duplex, & fabricatio armorum, & ludicri certaminis uarietas, iētumq; inter reges & ruptū fœdus, & speculatio nocturna, & legatio repor- tans à Diomede repulsam, Achillis exēplo, & sup Pallante ut Patroclo lamen- tatio: & altercatio, ut Achillis & Agamēnonis, ita Drācis & Turni: (utrobicq; em̄ alter suū, alter publicū cōmodum cogitabat) pugna singularis Aenææ atq; Turni, ut Achillis & Hectoris: & captiui inferis destinati, ut illic Patrocli, hic Pallantis, Sulmone creatos Quatuor hic iuuenes, totidem quos educat V̄fens Viuentes rapit inferias, q̄s immolet umbris. Quid q; pro Lycaone Homeri- co, q̄ inter fugiētes dephensus, non miræ si ad preces cōfugerat, nec tamē Achil- les propter occisi Patrocli dolorē pepercit, simili conditione Magus in medio tumultu subornatus est: Inde Mago procul infestā cum tēderet hastā. Et cum ille genua amplectens uitam supplex petisset, respōdit: Belli cōmercia Turnus Sustulit ista prior, iam tum Pallante perempto. Sed & insultatio Achilles in ipsum Lycaonem iam peremptū, in Tarquitium à Marone transferē. Ille ait:

Hom. 21. Iliad. *Ενταυθοῖ νῦν κῆεο μετ' ἰχθυοῖσι, οἱ δ' ὀψιφλήε
δαίμι' ἀπ' λιδομήσου ἄκκηδες, οὐδέ σε μήτηρ
ενδεμένη λεχέεσσι γοοῖσε). ἀλλὰ σκάμων δροῖ
οἱ σὲ δινήε, ἔισω ἄλοε εὐρέα κόλπῃ. Ὅσ.*

Achic noster: Istic nunc metuende iace. & reliqua.

De diuersis Vergilij locis ex Homero traductis.

Capitulum III.

ET si uultis me & ipsos proferre uersus ad uerbū penē translato, licet oēs præfens memoria non suggerat, tamen qui se dederint obuios, annotabo.

Hom. 4. Iliad. *Νῆρῶν μὲν μαλ' ἰπείλασεν, τόξω δ' ἐσίδησεν.*

Totam rem quanto compendio lingua ditior explicauit: Vester, licet peri- odo usus, idem tamen dixit.

Adduxit longe, donec curuata coirent
Inter se capita, & manibus iam tangeret æquis,
Læua aciem ferri, dextra neruoq; papillam.

Hom. 12. Odys. *Ἄλλ' ὅτε δὴ τῶν νῆσων εἰλείπε μιν, οὐδέ τις ἄλλη
φαίνετο γαίῳ, ἀλλ' οὐρανὸς ἦδ' ἐδάλασσα,
Δὲ τότε κυανέην φέλην ἔσπασε κροτίων
κνήδε ὑπὲρ γλαφυρῆε, ἤχλυσε δ' ἐπόντῳ ὑπ' αὐτῆε,*

Nec iam amplius ullæ
Apparent terræ, cœlum undiq; & undiq; pontus.
Curuata in montis faciem circumstetit unda.
Et de tartaro ille ait:

Iliad. 8. *τόσσην ἐνερδ' αἰδέω, ὅσην οὐρανὸς ἐς' ἀπ' γαίης.
Bis patet in præceps tantum, tenditq; sub umbras,
Quantus ad æthereum cœli suspectus olympum.*

Iliad. 1. et alibi *Αὐτὰρ ἔπειτ' ὅσσι' ἦ καὶ ἐδινύθη δὲ ἔσσην ἔντο.
Postquam exempta fames, & amor compressus edendi.*

Iliad. 16. *Ἦε ἔφατ' ἰυχόμην, τὸ δ' ἐκλυε μάλιστα Ζεὺς,
τῷ δ'*

τῶν δ' ἕτερον μὲν ἔδωκε πατρὶς, ἕτερον δ' ἀνένδυσσε,
 ἡνώρη μὲν αἰ ἀπὼς ὄσθ' πόλεμόν τε μάχην τε
 δῶκε, σόωρ δ' ἀνένδυσσε μάχης διαπανέεσθ'.

Audijt, & uoti Phœbus succedere partem
 Mente dedit, partem uolucres disperfit in auras.

Iliad. 20.

καὶ παῖδες παίδων τοῖ κερ μετόπιόδε γένωντο.
 Hic domus Aeneæ cunctis dominabitur oris,
 Et nati natorum, & qui nascentur ab illis.

Et alibi ille ait:

Odyss. 5.

καὶ τότ' ὁδυσσεύς ὀλίπο γόνατα καὶ χεῖρα ἦτορ
 ὄχθησας δ' ἄρα ἔειπε πρὸς οὐ μεγαλήτορα θυμόν.
 Hic de duobus unum fabricatus est.

B Extemplo Aeneæ soluuntur frigore membra.

Iliad. 6.

ἄξορ δ' ἔγχυτο Διομήδεσσι, ἦ δ' ἐ καὶ αὐτὸν
 πενήα δὸς πεσέειν Σικανῶν προπαροῖοδε πυλάων.
 Armipotens præses belli Tritonia uirgo
 Frange manu telum Phrygiæ prædonis, & ipsum
 Pronum sterne solo, portisque effunde sub ipsis.

Iliad. 4.

ἦτ' ὀλίγη μὲν πρῶτα κορύσσει, αὐτὰρ ἔπειτα
 ὄυρανὸν ἔσειρζε κέσση, καὶ ὡπὶ χθονὶ βάλισα.
 Ingrediturque solo, & caput inter nubila condit.

Ille de somno ait:

Locus restitutus ex 13. odyss.

καὶ τῶν νῆσδ' ὕπνῳ ὡπὶ βλεφάροισιν ἐπιπέσει
 Νήγετο δ' ἦδ' ἰσθμῶν θανάτῳ ἄγχισαῖοικώς.
 C Dulcis & alta quies placidæque simillima morti.

Iliad. primo.

ἀλλ' ἔν τοι ἔρεω, καὶ ὡπὶ μέγαρ ὄρηκορ ὀμῶμαι,
 καὶ μὰ τόδε σκηπτήρορ, τὸ μὲν ὄυρητε φύλλα καὶ ὄζος
 φωνή, ἐπὶ δ' ἡ πρῶτα κομήρ ἐν ὄρεσσι λέλοιπερ
 οὐδ' ἀναθλίψασα, πρὶ γὰρ ῥά ἐ χαλκὸς ἔλεψερ
 εὐλλάπε καὶ φλοιοῦ. νῶν ἄρ τε μὲν ἕκαστ' ἀχαιῶν
 ἐρ παλάμης φορέεσσι δ' ἰμασθόλοισι, οἳ τε δέμινας
 πρὸς Διὸς ἔβησαν. ὁ δ' ἐ τοι μέγας ἔεσσε ὄρησθ'.

Vt sceptrum hoc (dextra sceptrum nam fortè gerebat)
 Nunquam fronde leui fundet uirgulta, neque umbram,

D Cum semel in syluis imo de stirpe recisum
 Matre caret, posuitque comas & brachia ferro,
 Olim arbor, nunc artificis manus ære decoro,
 Inclusit, patribusque dedit gestare Latinis.

Sed iam si uideat à collatione uersuū trāslatorū faceſſo, ut nec uniformis nar-
 ratio pariat ex fatietate fastidium, & sermo ad alia nō minus p̄senti causæ apta
 uertat. Perge quæso, inquit Auienus, om̄ia q̄ de Homero subtraxit, inuesti-
 gare. Quid em̄ suauius, q̄ duos p̄cipuos uates audire idem loquētes? Quia cū
 tria hæc ex æq̄ impossibilia putent, uel Iouī fulmen, uel Herculi clauā, uel uer-
 sum Homero subtrahere: qđ etsi fieri posset, aliū tñ nullum deceret uel fulmen
 præter Iouē iacere, uel certare p̄ter Herculē robore, uel canere qđ cecinit Ho-
 merus: hic opportunè in opus suum q̄ prior uates dixerat trāsferendo, fecit ut

sua esse credantur. Ergo pro uoto om̄ium feceris, si cum hoc cœtu cōmunicata uelis quæcuncq; à uestro noster poëta mutuatus est. Cedo igit, Eustachius ait, Vergilianū uolumen: quia locos eius singulos inspiciens, Homericorū uersuum prōptius admonebor. Cumq; Symmachi iussu famulus de bibliotheca petitū librū detulisset, temerè uoluit Eustachius. Et dum uersus quos fors obtulisset, inspiceret, uidete, inquit, portum ad ciuitatem Didonis ex Ithaca migrantem: Est in secessu longo locus, insula portum Efficit obiectu laterum, quibus omnis ab alto Frangitur, inq; sinus scindit sese unda reductos. Hinc atq; hinc uastæ rupes, geminiq; minantur In cœlum scopuli, quorum sub uertice latè Aequora tuta silent, tum syluis scena coruscis Desupèr, horrentiq; atrum nemus imminet umbra, Fronte sub aduersa scopulis pendentibus antrum, Intus aquæ dulces, uiuocq; sedilia saxo, Nympharum domus, hic fessas non uincula naues Vlla tenent, unco non alligat ancora morsu.

Odysf. 13.

Φόρκυνθ' δέ τις εἰσι λιμὴν ἁλίοιο γέροντ' ἔρ
 Ἐρ δ' ἡμῶν Ἰθάκης. δύο δ' ἐπὶ προσλήπας εἰν αὐτῶν
 Ἄκται ἀπρξῶγες λιμένθ' ἤπιπεπῆκναια.
 Ἄι τ' ἀνέμων σκεπῶσι δυσάκων μέγα κῦμα,
 ἔκτοδερ, ἐντοδερ δ' ἄνθι δισμοῖο μένδσι
 Νῦες ἐνσελμοι, ὄταρ ὄρμῶ μέτρον ἴκων,
 Αὐτὰρ ὡδὴ κρατὸς λιμένθ' Ἰανύφουδ' ἔλαϊν.
 Ἀγχοῖ δ' αὐτ' ἄντρον ἐπίρατον ἠεροῖ δ' ἐς
 Ἰρῶν νυμφάων, αἰ νηιάδες καλέου
 Ἐρ δ' ἐκρητῆρες τε κῶδ' ἀμειφορῆες ἔαση
 Δάινοι, ἐνθα δ' ἐπίτα ἰθαυβῶσσι μέλισσα.

De his quæ in primo Aeneidos sunt ex Homero traducta.

Caput

.III.

ET cum rogasset Auienus, ut nō sparsim, sed ab initio p ordinem anno-
 taret, ille manu retractis in calcem folijs, sic exorsus est:

Aeole, nanque tibi diuūm pater atq; hominum rex
 Et mulcere dedit fluctus, & tollere uento,
 Sunt mihi bis septem præstanti corpore nymphae,
 Quarum (quæ forma pulcherrima) Deiopeiam
 Connubio iungam stabili, propriamq; dicabo.

Tempestat Aeneæ Aeolo cōcitante cum allocutione ducis res suas cōcla-
 mantis, de Vlyffis tempestate & allocutione descripta est: in qua Aeoli locum
 Neptunus obtinuit. Versus quā utrobicq; multi sunt, non inserui: q̄ uolet lege-
 re, ex hoc uersu habebit exordium:

Hæc ubi dicta, cauum conuersa cuspide montem.

Et apud Homerum de quinto Odysseæ:

Odysf. 5.

Ὄς ἔπαρ, σῦνα γε νεφέλας, ἔταραξε δ' ἐπόντορ.
 κροσὶ τρίκωναρ ἐλώρ, πάρεδ' ἄρ' ὄρωρ ἰωνερ ἄέλλας.

πρωτοῦ ἀνέμου.

A Vt primum lux alma data est, exire, locosq̄
Explorare nouos, quas uento accesserit oras,
Qui teneant, (nam inculta uidet) homines ne, feræ ne,
Quærere constituit, socijsq̄ exacta referre.

ἐξόμου δ' ὥρμαινε καὶ φρένα καὶ θυμόν.
αἰμοὶ ἐγὼ, τίωρ ἄντε βροτῶν ἐς γαῖαν ἰκάνω.
ἢ δ' οἶγ' ὑβρισαῖ τε καὶ ἀγχοιο, οὐδ' ἐδίκαιοι,
ἢ ἐὼλόμενοι καὶ σφι νόθ' ἐσὶ δεσδής.
ἀλλὰ γ' ἐγὼρ ἄντες πρήσσομαι, ἢ δ' ἐΐδωμαι.

Odyss. 6.

B O quam te memorem uirgo, nanq̄ haud tibi uultus
Mortalis, nec uox hominem sonat, ò dea certe
An Phœbi soror, an nympharum sanguinis una.

ταῦθ' αἶσε ἀνασσα, θεὸς νύ τις, ἢ εἰροτὸς ἐστί.
εἰ μὲν τις θεὸς ἐστί, καὶ οὐρανόρ' ἐνδῶν ἐχέσσει,
ἀετέμδι σε ἔγωγε Διὸς κέσση μέγαλοιο
εἰδὸς τε, μέγεθός τε, φυλῶτ' ἀγχοισα εἴσσω.

Odyss. 6.

O dea si prima repetens ab origine pergam,
Et uacet annales nostrorum audire laborum,
Antè diem clauso componet uesper olympo.

πάσας δ' ὄνη ἄρ' ἐγὼ μυθήσομαι, οὐδ' ὀνομήσω
ὄσας ἡρώων ἀλόχους ἴδωρ, ἢ δ' ἐδύγατρας
πρῆμ γὰρ κερ καὶ νύξ φθίτ' ἄμβροτος.

Odyss. 11.

C At Venus obscuro gradientes aère sepsit,
Et multum nebulæ circum dea fudit amictu.
Cernere ne quis eos, neu quis contingere possit,
Moliri ue moram, aut ueniendi poscere causas.

καὶ τὸν ὀδυσσεύς ὄρτο πόλιν δ' ἴδω, ἀμφὶ δ' ἀθήνη
πολλῶν ἡέρα χεῖε θίλα φρονέσ' ὀδυσσῆϊ,
μὴ τις φαίηκωρ μεγανύμων ἀνὰ βολήσας
κροτομέοι τ' ἐπίεσσι, καὶ δ' ἐξερέοι δ' ὅτις ἐσσι.

Odyss. 7.

D Qualis in Eurotæ ripis, aut per iuga Cinthi
Exercet Diana choros, quam mille secuta
Hinc atq̄ hinc glomerantur Oreades. illa pharetram
Fert humero, gradiensq̄ deas supereminet omnes.
Latonæ tacitum pertentant gaudia pectus.
Talis erat Dido, talem se læta ferebat.

ὅη δ' ἀρτεμις εἴσι κατ' οὐρεσσι χέαιρα
ἢ καὶ πύργου πρὶ μίκετον, ἢ ἐρῖμου δομ
τ' ἔρπεμένη κάπρσοι, καὶ ὠκείης ἐλάφοισι,
τῆ δ' ἐδ' ἄμα νόμφαι κέσσαι Διὸς ἀγχοιο
ἀγχονομοὶ παύλσοι, γέγηθε δ' ἐτε φρένα λητῶ,
πασάων δ' ὑπὸ ἡγε κέσση ἐχρὶ ἢ δ' ἐμέτωπος.

Odyss. sexto.

ῥῆα Δ' ἀργυρώτη πέλει, καλαὶ δέ τε πάσσα,
 ὡς ἢ γ' ἀμειπόλοισι μετέπρεπε πρὸ δένθ' ἀδμήε.
 Restitit Aeneas, claraq; in luce refulsit,
 Os humerosq; deo similis, nanque ipsa decoram
 Cæsariem nato genitrix, lumenq; iuuentæ
 Purpureum, & lætos oculis afflarat honores.
 Quale manus addunt ebori decus, aut ubi flauo
 Argentum Parius ue lapis circumdatur auro.

Odysf. sexto.

τὸν μὲν Ἀθηνάη δῆκεν Διδεῖ ἐκγεγαῖνα,
 μέλῳ δ' ἴσσι δέφρ, καὶ πάσσονα, κάδ' δ' ἐκέρταθ'
 ὄυλας ἦκε κόμας ὑακινθίνῳ ἀνδρὶ ὁμοίας.
 ἦε δ' ὅτε ἕξ χυσοῦρ πρὶ χεῦε' Ἰάργυρω ἀνήε
 ἴδριε, ὅρ ἠφάσθ' δέδασθ' καὶ παλλὰς ἀδμήη
 τέχνην παυτοῖν, χαρτέντα δ' ἔργα τελείη.
 ἦε ἄρα τῷ κατέχθε χάριμ κεφαλῆ τε καὶ ὤμοις.

Coram quem quæritis, adsum
 Troius Aeneas Libycis ereptus ab undis.

Quæ in secundo Aeneidos tracta sint ab Homero.

Capit

.V.

Locus castigatus
 ex septimo
 Iliados.

Conticuere omnes, intentiq; ora tenebant.
 ἦε ἴφασθ' ὅδ' ἄρα πάντες ἀκλῶ ἐγένοντο σιωπῆ.
 Infandum regina iubes renouare dolorem,
 Troianas ut opes & lamentabile regnum
 Eruerint Danaï.

Odysf. nono.

σοὶ δ' ἐμὰ κήδεα θυμὸς ἐπετράπετο σοσέντα,
 εἴρεθ' ὄφρ' ἐτι μάλλον ὀδυρόμενθ' ὀσοναχίλω.
 Pars stupet innuptæ donum exitiale Mineruæ,
 Et molem mirantur equi, primusq; Thymoetes
 Duci intra muros horratur, & arce locari,
 Siue dolo, seu iam Troiæ sic fata ferebant.
 At Capys, & quorum melior sententia menti,
 Aut pelago Danaum insidias suspectaq; dona
 Præcipitare iubent, subiectisq; urere flammis,
 Aut terebrare cauas uteri & tentare latebras.
 Scinditur incertum studia in contraria uulgus.

Odysf. octavo.

ἦε δ' ὁ μὲν ἴσσι δέφρ, τοῖ δ' ἀκρίτα πόλλ' ἀγρόεσσιν
 ἦμενοι ἀμφ' αὐτῶρ. τρίχρα δ' ἐσφίστη ἠνδρωε βελλῆ.
 ἠὲ διατμήξαι κοῖλον δόρυ τιλεί χαλκῷ,
 ἠὲ πετράων βαλέειν ἐρύχνας ἐπ' ἀκρῆς,
 ἠὲ εἰάω μέγ' ἄγαλμα διδρὸν διληκτῆσιον εἶνα.
 Vertitur interea cœlum, & ruit oceano nox,
 Inuoluens umbra magna terramq; polumq;.

Hei mihi qualis erat, quantum mutatus ab illo
 Hectore, qui redit exuuias indutus Achillis,

Vel Dana

Vel Danaum Phrygios iaculatus puppibus ignes.

Iuuenisq; Chorebus
Mygdonides, illis qui ad Troiam fortè diebus
Venerat, infano Callandræ incensus amore,
Et gener auxilium Priamo Phrygibusq; ferebat.

πέφνε γὰρ ὁ Δρυονῆα καὶ βησόδου ἐνδον εἶόντα.
ὄβρα νέον κλέμοιο μετὰ κλέθ' ἠλκλόθι.
ἦπερ ἢ πριάμοιο θυγατρῶν εἶδ' ἄριστῶ
καυάνδρου ἀνάεδνον, ὑπέχετο ἢ μέγα ἔργον,
ἐκ τρῶϊας ἀέκοντας ἀπώσε μιν ὕιας ἀχαῶων.

Restitutus lo-
cus ex. 13. Iliad.

Sic animis iuuenum furor additus. inde lupi ceu
Raptores, atra in nebula, quos improba uentris
Exegit cæcos rabies, catuliq; relictī
Faucibus expectant siccis, per tela per hostes
Vadimus haud dubiam in mortem, mediæq; tenemus
Vrbis iter, nox atra caua circumuolat umbra.

Improuisum aspris ueluti qui sentibus anguem
Pressit humi nitens, trepidusq; repente refugit
Attollentem iras, & cærule colla tumentem,
Haud secus Androgeus uisu tremefactus abibat.

ὡς δ' ὅτε τις τε δράκοντα ἰδὼν παλίνοσθ' ἀπέσκη
ὄρειθ' ἢ βῆσθης, ὑπὸ τε τρομέθ' ἔλλαβε γυῖα
Α. τ' ἀνεχώρησεν, ὄχρος τέ μιν εἶλε πύλας.
ὡς αὖτις κατ' ὄμιλον ἔδυν τρώων ἀγροῶχων
Δείκας Α. τρέθ' ἵον Α. λέξανδρ' ἄπο δῆς.

Iliad. 3.

Qualis ubi in lucem coluber mala gramina pastus,
Frigida sub terra tumidum quem bruma tegebat,
Nunc positus nouus exuuīs, nitidusq; iuuenta,
Lubrica conuoluit sublato pectore terga
Arduus ad solem, & linguis micat ore trifulcis.

Non sic aggeribus ruptis, cum spumeus amnis
Exit, oppositasq; euicit gurgite moles,
Fertur in arua furens cumulo, camposq; per omnes
Cum stabulis armenta trahit.

θαῦτε γὰρ ἀμπεδίου πεταμῶν πλῆθον ἰσοκῶς
καμάρεσσιν, ὅς τ' ὀκαρέων ἐκέδασε γέφυρας,
τόν δ' οὐτ' ἄρ' ἐπε γέφυραι ἐσθρμέναι ἰσχωρώσιν,
οὐτ' ἄρα ἔσται ἰσχυρὰ ἀλωάων ἐριδηλέων
ἔλδοντ' ἑλαπίνης, ὅτε ἐπιβρίσῃ Δίος ὄμβρ' ἄ
πολλά δ' ὑπ' αὐτῶν ἔργα κατήριπε καλ' αἰχμῶν.

Restitutus lo-
cus ex. 8. Iliad.

Ter conatus ibi collo dare brachia circum,
Ter fru-

Ter frustra comprehensa manus effugit imago,
Par leuibus uentis, uolucricq; simillima somno.

Odysee. II. Τρις μὲν ἔφωρ μῆδμη, ἐλέησέν με θυμὸς ἄνωγε.
Τρις δὲ μοι ἐκ χιρῶν σκιῆ ἴκελον ἢ ἡλίου ὄνειδος
ἔπειτο.

Tertius & quartus Aeneidos quæ habeant ab Homero sumpta. Caput .VI. Sed

Alia tempestas Aeneæ hic, & illic Vlyssis, numerosis ambæ x̄libus.

Postquam altum tenuere rates, nec iam amplius ullæ. Ille ait:

Restitutus lo- Aλλ' ὅτε δὴ κρήτηρ μὲν εἰλήσκει, οὐδ' ἔτι ἄλλη
cus ex 14. Od. φαίνετο γαῖάων, ἀλλ' ὄψεσθε ἡδὲ θαλάσσης,
Δὴ τότε κυανέην νεφέλην ἔσκησε κρονίω
Νηὸς ὑπὲρ γλαφυρῆς, ἥχλυσε δὲ πόντος ὑπ' αὐτῆς
Ζεὺς δ' ἄμυδιε βρόντησε, ἡλίου ἔμβολε νηὶ κροκονόρ. Ὡς.

Accipe & hæc, manuum tibi quæ monumenta mearum
Sint puer.

Restitutus lo- Δωρόν τοι ἡλίου ἐγὼ τέκνον θέλω τῆσσι δίδωμι
cus ex 15. Od. μνημ' ἐλένης χιρῶν.

Tendunt uela noti, fugimus spumantibus undis,
Quæ cursum uentusq; gubernatorq; uocabant.

Restitutus lo- ἴκμενον ὄψεσθε ἢ πλησίον ἐσθλὸν ἑτάειρον
cus ex 11. Odyf. κίρκην εὐπλόαμ' ἢ δὴν θεὸς αὐδ' ἦεναι
ἡμῆς Δ' ὄπλα ἕκασα πρησάμενοι κτλ. νῆα
ἡμεῖς δ' αὖτις τε κυβερνήτης τ' ἴδμεν.

Dextrum Scylla latus, læuum implacata Charybdis
Obsidet, atq; imo barathri ter gurgite uastos
Sorbet in abruptum fluctus, rursusq; sub auras
Erigit alternos, & sidera uerberat unda.
At Scyllam cæcis cohibet spelunca latebris
Ora exertantem, & naues in saxa trahentem.
Prima hominis facies, & pulchro pectore uirgo
Pubes tenus, postrema immani corpore priftis,
Delphinum caudas utero commissa luporum.
Præstat Trinacrii metas lustrare Pachyni
Cessantem, longos & circumflectere cursus,
Quam semel informem uasto uidisse sub antro
Scyllam, & cæruleis canibus resonantia saxa.

Homerus de Charybdi & de Scylla.

ἔνθεν μὲν γὰρ σκυλλί, ἐτέρωθεν δὲ διὰ χάρυβδης
Διὸς ἀνερέξοιθε θεὸς θαλάσσης ἀλκυρόν ἕδωρ.
ἦτοι ὅτ' ἴξε μίσητε λέβης ὡς ἐν πυρὶ πῦρ.
πᾶσι ἀναμορμύρεσκε κυκωμένη, ὑπόσε Δ' ἄχνη.
ἄκροισι σκοπέλοισιν, ἐπ' ἀμφοτέρωσιν ἐπιπῆεν
Ἄλλ' ὅτ' ἀναβροξίθε θαλάσσης ἀλκυρόν ἕδωρ

πᾶσ' ἐν ποδὶ φάνεσκε κυκλωμένη, ἀμφὶ δ' ἔπετρα,
 Διφορῆ βεβρυχθεῖσα, ὑπὲρ ποδῶν δὲ γαῖα φάνεσκε
 τὰ μὲν κωνάειν.

**O mihi sola mei super Astyanactis imago,
 Sic oculos, sic ille manus, sic ora ferebat.**

κοῖνος γὰρ τοιοῦδε πόδες, τοιοῦδε χεῖρες
 ὄφθαλμοῦ τε βολαί, κεφαλῆς, ἐφ' ἧσδ' ἐπέχαι,

**Ter scopuli clamorem inter caua saxa dedere.
 Ter spumam elisam, & rorantia uidimus astra.**

Odys. 4.

**Qualis coniecta cerua sagitta,
 Quam procul incautam nemora inter Cresia fixit
 Pastor agens telis, liquitq; uolatile ferrum
 Nescius: illa fuga syluas saltusq; peragrat
 Dictæos, hæret lateri letalis arundo.**

**Dixerat. ille patris parere parabat
 Imperio, & primùm pedibus talaria nectit
 Aurea, quæ sublimem alis siue æquora supra
 Seu terram rapido pariter cum flamine portant.
 Tum uirgam capit. hac animas ille euocat orco
 Pallentes, alias sub tartara tristia mittit.
 Dat somnos adimitq; & lumina morte resignat.
 Illa fretus agit uentos, & turbida tranat
 Nubila.**

ἴσ' ἐφαί, οὐδ' ἀπίδουε διάκρος ἄργυφόντης,
 αὐτίκ' ἐπέδ' ὑπὲρ ποδῶν ἐδύξατο καλά πέδιλα,
 αμβρόσια χνύσσα, τὰ μὲν φέρον, ἡμῶν ἐφ' ὕψους
 ἡδ' ἐπ' ἀπειρονα γαῖαν ἅμα πνοιῆς ἀνέμοιο
 εἴλετο δ' ἔξ' ἀβύσσου, τῆ δ' ἀνδρῶν ὄμματα δέλγῃ
 ἄφ' ἐδέλῃ, τοὺς δ' αὖτε κῆ ὑπνώουτας ἐγείρει,
 πῆρ μετὰ χροσὴν ἔχωρ πέπετο κρατὺς ἀργυφόντης.

**Ac ueluti annosam ualido cum robore quercum
 Alpini boreæ nunc hinc nunc flatibus illinc
 Eruere inter se certant, it stridor, & altè
 Consternunt terram concusso stipite frondes.
 Ipsa hæret scopulis, & quantum uertice ad auras
 Aethereas, tantum radice in tartara tendit.**

ἔσατον, ὡς ὅτε πεδύες οὐρεσιν ὑπὸ κλάσκει
 αἱ τ' ἀνεμορμύμνοσι καὶ ὑπὲρ ἡματα πάντα
 ἐξήσθη μεγάλασι δινεκίεσ ἀραρυῖα.

Et

lli. 23. et alibi.

Restitutus lo-
cus ex. 12. lli.

Et iam prima nouo spargebat lumine terras
Tithoni croceum linquens aurora cubile.

Iliad. II. et alibi. Ἠὼς δ' ἐκ λεχέων παρ' ἀγαυῶν Τιθωνοῖο
ῶρυσθ' ἴν' ἀδανάτοισι φῶος φέροι ἠδ' ἐβροτῶσιν.

Quæ in quinto & sexto libris Vergilius ab Homero sit mutuatus.

Caput

VII.

VT pelagus tenuere rates, nec iam amplius ulla
Occurrit tellus, maria undiq; & undiq; cœlum,
Olli cœruleus supra caput astitit imber
Noctem hyememq; ferens, & inhorruit unda tenebris.

Restitutus locus ex 12. odysseæ ἄλλ' ὅτε Δὴ κρήτηρ μὲν ἐλείπε μου, οὐδ' ἐξ ἔλκε
φαίνετο γαῖάων, ἀλλ' οὐρανόθεν ἠδ' ἐθάλασσα,

Δὴ τότε κυανέῳ νεφέλῳ ἐσησε κρονίῳ & cætera. Vide supra.

Vinaq; fundebat pateris, animamq; uocabat
Anchisæ magni, manesq; Acheronte remissos.

Iliad. 22.

οἶνον ἀφυσόμου & χαμάδις χεῖτε, δεῖτε ἢ γαῖαν.

εὐχλῶ κηλίσκων πατρικῶν ἀφλοῖο.

Leuibus huic hamis confertam auroq; trilicem
Loricam, quam Demoleo detraxerat ipse
Victor apud rapidum Simoënta sub Ilio alto.

Iliad. 22.

τῶ μὲν ἐγὼ δώσω τόδε φάσγαγον ἀργυρόηλον,

καλὸν, δευῖνιον, τὸ μὲν ἀσθροπῶλον ἀπκῦρον,

Et cursorum certamen utrobicq; simile. Et quia uersibus est apud utrunq; nuro

merosis, locum loco similem lector inueniet. Initia hæc sunt:

Hæc ubi dicta, locum capiunt, signoq; repente.

Iliad. 22.

ἄς ἐφατ', ὤραστο δ' αὐτίκ' οἰλίῳ τὰ χυεῖς αἶας.

ἀνδ' ὁ δουαυὲς πελὺμυκίς, ἐπίτα ἢ νέσορ ἢ ἴνῳ.

Pugilum certamen apud hunc incipit:

Constitit in digitos extemplo arrectus uterq;. Apud illum:

Iliados. 22.

ἄντα δ' ἀναχομένῳ χροσῆ σιβαρῆσιν ἄμ' ἄμφω

σύρξ' ἐπεσον, σύρ δ' ἐσσι βαρῆαι χεῖρες ἔμυχθην.

Si uelis comparare certantes sagittis, inuenies hæc utriusq; principia:

Protinus Aeneas celeri certare sagitta.

Iliad. 22.

αὐτὰρ ὁ πρὸ θνητοῖσι τίθει ἰόνθ' ἀσίδην

καδ' ἐτίθει, δέκα μὲν πελέκειας, δέκα δ' ἡμιπέλεκια.

Capita locorum ubi longa narratio est, dixisse sufficiet, ut quid unde natum sit, lector inueniat.

Dixerat, & tenues fugit ceu fumus in auras.

Iliad. 22.

εὐχὴ δ' ἐκείνη χροσῆς ἢ τε καπνός

ῶχετο περιγυῖα.

Aeneas, quò deinde ruis, quò proripis? inquit.

Quem fugis? aut quis te à nostris complexibus arcet?

Ter conatus erat collo dare brachia circum,

Ter frustra

A Ter frustra compressa manus effugit imago,

τρεις μὲν ἐφωσμίδ' ἰδὼν, ἐλέημ' ἑμὲ με θυμὸς ἄνωγε,
τρεις δὲ μοι ἐκ χειρῶν σκιῇ ἴκελον ἢ ἡσὶ ὄνειρον
εἴητο.

Odys. II.

Sepultura Palinuri formata est de Patrocli sepultura. Hæc incipit:
Principio pinguem tedis & robore secto. Ille sic ait:

κελεμόνες δ' ἢ παρ' ἄνδρι μένον ἡσὶ νήσον ὕλλω.
ποίησ' ἢ περὶ ἑκατόμπεδον ἔνδοα ἡσὶ ἔνδοα. & alibi.

iliad. 22.

Ipsa uero utriusq; tumuli insignia quàm paria:

At pius Aeneas ingenti mole sepulchrum
Imposuit, suaq; arma uiro remumq; tubamq;

Monte sub aërio, qui nunc Misenus ab illo
Dicitur, æternumq; tenet per secula nomen.

ἄνταρ ἐπεὶ νεκρὸς ἔκαα ἡσὶ πύχρα νεκρῶ
τύμβου χενάπτεσ ἡσὶ ἐπὶ σήλω ἐρύσαντες
πύξα μὲν ἀκροτάτω τύμβω ἑυήρες ἐρετμόρ.

Odys. 12.

Tum consanguineus leti sopor.

ἔνδ' ὕπνῳ ξύμβλητο κασιγνήτῳ θανάσιῳ
καὶ τῷ νήδυμῳ ὕπνῳ ἐπὶ βλεφάροισιν ἐπιπέη.
νήδυμῳ ἡδυσῳ θανάτῳ ἀγχιεῖα ἰοικώς.

iliad. 14.

Quod te per coeli iucundum lumen & auras,
Per genitorem oro, per spes surgentis Iuli,

Odys. 15.

Eripe me his inuicte malis, aut tu mihi terram
Inijce, nanq; potes, portusq; require Velinos.

νήδυμ δὲ σε πῶν ὀπιθῶν γ' ἀνάλυμαι οὐ πύξοντων
πύξος ἢ ἀλόχῳ ἡσὶ πατρὸς, ὅς ἐτρεφε πῆιδόν ἔοντα
τὴλεμάχῳ δ' ἄρ' ἔμνον ἐνὶ μεγάροισι ἔλφτες.
μή μ' ἀκλαυσορ, ἀδάπρον, ἰὼν ὀπιθῶν κατ' ἀλείπην
νοσφιθεῖς, μή ἔ τοι δεῶν μῆνιμα γένωμαι.
ἀλλὰ με κενεῖαι σὺν πύχεσιν ἄσσει μοι ὄζει
σῆμα τέ μοι χεῖραι περὶ ἐπὶ θινὶ θαλάσσης.

Odys. II.

Necnon & Tityon terræ omnipotentis alumnum

Cernere erat, per tota nouem cui iugera corpus

Porrigitur. rostroq; immanis uultur adunco

Immortale iecur tondens, foecundaq; pcenis

Viscera, rimaturq; epulis, habitatq; sub alto

Pectore, nec fibris requies datur ulla renatis.

καὶ ἄνθ' ἑίδον γαῖης ἐρικυδέος ἰόν
κείμνον ἐν θαπέδιω, ὅδ' ἐπ' ἄνθ' ἑα κέτο πέλειδρα.
εὔπε δὲ μνηεκάτερον πύξμενον ἢ πύξ ἐκίφρον
δέρτηρον ἔσω δύνοντες, ὅδ' οὐκ ἀπαμύνετο χεῖρσι.
ἀκτῶ γὰρ ἑίλκυσσε δινὸς κνδρῶν πύξκοισιν.
πυθῶ δ' ἐρχομένῳ δινὰ καλλιχῶρος παυοπίῳ.

Odys. II.

Non mihi si linguæ centum sint, oraq; centum,

Ferrea

Ferrea uox, omneis scelerum comprehendere formas,
Omnia poenarum percurrere nomina possem.

Iliad. 2.

Ἐληθάω δ' οὐκ ἔρ' ἐγὼ μὴ δίσσομαι, οὐδ' ὀνομήνω
οὐδ' εἰ μοι Δέκα μὲν γλώσσαι, δέκα δὲ σώματ' ἔϊεν
ἔων δ' ἄρξῃηκτος, χάλκεον δέ μοι ἦτορ ἔνεϊν.

In septimo & octauo qui uersus sint ab Homero sumpti.

Caput

.VII.

Hinc exaudiri gemitus, iræq; leonum
Vincla recusantum, & fera sub nocte rudentum,
Setigeriæq; sues, atq; in præsepibus urfi
Sæuire, ac formæ magnorum ululare luporum,
Quos homium ex facie dea sæua potentibus herbis
Induerat Circe in uultus ac terga ferarum.

Odysf. 10.

Εὐρον δ' ἔν' ἐθάσῃσι τε τυγμένα δώματα κίρκης,
ξεσοῖσι λάεοσι πορρικέπῃω ἐνὶ χώρῳ,
Ἀμφὶ δέ μιν λυκοὶ ἦσαν ὄρεέσσοι ἠδ' ἐλέοντες,
τοῖς αὐτὴ κατέδεδελχεν, ἐπεὶ κακὰ φάσματ' ἔδωκεν.

Quid petitis? quæ causa rates, aut cuius egenteis
Littus ad Aufonium tot per uada cærulea uexit?
Siue errore uix, seu tempestatibus acti,
Qualia multa mari nauæ patiuntur in alto.

Odysf. et alibi

Ἐ Ζεῖνοι, τίνες ἐσέ, πόθεν πλεῖδ' ὑγρὰ κέλευθα,
ἢ τί κ' ἤ περὶ Ζην, ἢ μαμίδίως ἀλάλιθε,
διὰ τε ληϊστῆρες ὑπέρ' ἄλλα τοῖτ' ἀλόων'
εὐχὰς πρὸ δέμουνοι κακὸν ἄλλο δ' ἀπίσι φέροντες
Cum sese è pastu referunt, & longa canoros
Dant per colla modos, sonat amnis, & Asia longè
Pulsa palus.

Iliados. 2.

ἦν δ' ὡς ὄρνιθων πεπενηῶν ἔθνεα πρῆλα,
κινῶν ἢ γορῶν, ἢ κύνων δ' ὀλιχοδείρων,
Ἀσίῃ ἐν ληϊμῶνι, καύσειδ' ἀμφὶ ῥέεθρα
ἔνθα κ' ἔνθα πτόων' ἀγαλλόμενα πρὸρ ὑγρῶσι,
κλαγγιδὸν προκαθίζόντων, σμαραγῆ δέ τε ληϊμῶν.
Illa uel intactæ segetis per summa uolaret
Gramina, nec teneras cursu læfisset aristas,
Vel mare per medium fluctu suspensa tumentī
Ferret iter, celereis nec tingeret æquore plantas.

Iliad. 20.

οἳ δ' ὅτε μὲν σκιρτῶν ἐπὶ ζείδωρον ἄρδραν,
ἄκρον ἐπ' ἀνδρῶν κάρπων δέον οὐδ' ἐκατέκλων.
οἳ δ' ὅτε δὴ σκιρτῶν ἐπ' εὐρέα νῶτα θαλάσσης
ἄκρον ἐπὶ ἔργων ἄλως πρῆλοιο δέεσσκον.
Vescitur Aeneas simul & Troiana iuuentus
Perpetui tergo bouis & iustralibus extis.

Iliad. 7.

τοῖσι δ' βδρῖέροισιν ἀναξ' ἀνδρῶν ἀγάμενων
ἄρσενά πενταίηρον ὑπορμενέει κρονίῳνι.

κώσι

Νώπεισι δ' αἰώματα δίκην κείεσι γέγαυρον.

Postquam exempta fames, & amor compressus edendi,
Rex Euandrus ait.

Αὐτὰρ ἐπεὶ πόσι καὶ ἐδὴκνύσθ' ἤξερ' ἔντο,
τοῖς ὁ γέρον πάμπρωτος ὑφ' αἰνῆρ' ἤρχετο μῦθον.

Et matutini uolucrum sub culmine cantus.

Confurgit senior, tunicaq; inducitur artus,

Et Tyrrhena pedum circumdat uincula plantis,

Tum lateri atq; humeris Tegeæum subligat enssem,

Demissa ab læua pantheræ terga retorquens.

Necnon & gemini custodes limine ab alto

Proceedunt, gressumq; canes comitantur herilem.

ἔρετο δ' ὄρεθ' αἰετὶς, μαλακὸν δ' ἔνδωκε χιτῶνα
καλόν, νηγάθειον, πορὶ δ' αὖ μέγα βάλλετο φάρος.

Ποσὶ δ' ὑπαύλιπαροῖσιν ἐδήσατο καλὰ πέδιλα.

Ἀμφὶ δ' οἷς ὤμοισιν βάλλετο εἴφ' ἀργυρολόιον

βῆ δ' ἴμου ἤε ἀγορεύω, παλάμη δ' ἔχε χάλκεον ἔγχ'.

ὄκνη δ' ἄμα τῶν γε δ' ἄνω κῆνες ἀργοὶ ἔειπτο.

O mihi præteritos referat si Iuppiter annos,

Qualis eram, cum primam aciem Præneste sub ipsa

Straui, scutorumq; incendi uictor aceruos,

Et regem hac Herilum dextra sub tartara misi,

Nascenti cui treis animas Feronia mater

(Horrendum dictu) dederat, ternâ arma mouenda,

Ter leto sternendus erat, cui tum tamen omneis

Abstulit hæc animas dextra, & totidem exiit armis.

εἶθ' ὡς ἠβώοιμι, βίη δ' ἔμοι ἐμπεδ' ἔμην

ἢ ὅσποτ' ἠλείοισι καὶ ἠμῆρ' οἴκῃ ἐτύχθη

Ἀμφὶ βοηλασίῳ, ὅτ' ἐγὼ κτάνορ' ἱτυμονίῃα

ἔδδορ' ὑπερχοχίδηρ'. ὅς ἐν ἠλιδίῳ ναετιάσκειν,

ἔνσι ἐλαπνόμον'. ὃ δ' ἀμείωρ' ἦσι βόεσι,

δ' ἐβλήτ' ἐν πρώτοισιν ἐμῆς ἀπὸ χερσὸς ἀκονίῳ

καθ' ἔπεισον.

Qualis ubi oceani perfusus lucifer unda,

Quem Venus ante alios astrorum diligit ignes,

Extulit os sacrum cælo, tenebrasq; resoluit.

οἶο δ' ἀσὴς εἶσι μετ' ἀσάσι νυκτὸς ἀμολγῶ

ἔσθ' ὅς κ' ἀλλῆλοισιν ἐν οὐρανῷ ἴσατ' ἀσὴς.

En perfecta mei promissa coniugis arte

Munera, ne mox aut Laurentes nate superbo

Aut acrem dubites in prælia poscere Turnum.

Dixit, & amplexus nati Cytherea petiuit.

Arma sub aduersa posuit radiantia quercu.

Iliad. 9.

Iliad. 2.

Odysse. 2.

Iliad. 11.

Locus restitu-
tus ex. 22. Iliad.

Iliad. 18.

Αὐτὰρ ἐπεὶ δὴ τῷξέ δ' ἄνθε' μέγα πεισβαροῦ πε
 τεύξε ἄρα οἱ δῶρθηκα φαειότερον πυρὸς ἀνγῆς,
 τεύξε δέ οἱ κενέω. βριαρῶν προτάφοι δ' ἀραρυῖαν
 καλῶν. δαυδαλέω, ἐπὶ δ' ἤχρυσον λόφορ ἦκε,
 τεύξε δέ οἱ κνημίδας ἑωῶ κασιτέρσιο
 Αὐτὰρ ἐπεὶ παῦδ' ὄπλα κάμε κλυτὸς ἀμειγυῖης
 μητρὸς Ἀχιλλεύου δῖναι προπάροισεν αἰείας.

Ille deæ donis, & tanto lætus honore
 Expleri nequit, atq; oculos per singula uoluit,
 Miraturq; interq; manus & brachia uersat.

Iliad. 19.

τέρπετο δ' ἔν λείρωσιν ἔχλωρ δεῶ ἀγλαὰ δῶρα,
 Αὐτὰρ ἐπεὶ φρεσὶν ἦσιν ἑξάρπετο δαυδαλα λείρωσιν.

Nono libro quæ insunt sumpta ab Homero.

Capitulum IX.

IRi decus coeli, quis te mihi nubibus actam
 Detulit in terras?

Locus restitu-
 tus ex. 18. Iliad.

ἴρι θεά, τίς γ' ἄρσε διῶν ἔμοι ἀγγελὸρ ἦκε;
 Nec solos tangit Atridas Iste dolor.

Restitutio ex
 19. Iliados.

τί δ' ἐλάορ ἀνήγαγεν ἑνὶ δόλῳ ἀγείρας
 Ατρείδης; ἢ οὐκ ἑλένης ἔνεκ' ἠὲ κόμοιο;
 ἢ μῆνοι θικέσσι ἀλόχως μῦρόπων ἀνδρῶπων
 ἄτρεῖδαι;
 Sed uos o lecti, ferro quis scindere uallum
 Apparat, & mecum inuadit trepidantia castra?

Quod superest, læti bene gestis corpora rebus
 Procurate uiri, & pugnam sperate parati.

Ili. 19. et alibi.

νάω δ' ἔρχεσθ' ἐπὶ δ' ἔπυον, ἴνα ζωάτω μεν ἄρνα.
 Sic ait illachrymans, humero simul exiit ensem
 Auratum, mira quem fecerat arte Lycaon
 Gnosius, atq; habilem uagina aptarat eburna.
 Dat Niso Mnestheus pellem, horrentisq; leonis
 Exuias, galeam fidus permutat Alethes.

Iliad. 10.

τυπέδην μὲν δῶκε μενεπτόλεμος θρασυμήδης
 θάσγαυορ ἀμφηκας, τὸ δ' ἐὸν πρὸ ἀνυσὶ λείληπτο,
 καὶ σάκον. ἀμφὶ δ' οἱ κενέω κεφαλῆσιν ἔθηκε
 ταυρεῖον, ἀφάλορ τε, καὶ ἄλοφορ, ἢ τε κατὰ τῷξ
 κέκλητο, ἔξυε δ' ἢ κάρη δαλερῶν ἀνθρώπων.
 μηριόνης δ' ὀδυσσεὺς δίδε βιόρ, ἢ δ' ἐφασγέτρω
 καὶ εἶφον.

Protinus armati incedunt, quos omnis euntes
 Primorum manus ad portas, iuuenumq; senumq;
 Prosequitur uotis, necnon & pulcher Iulus.

Iliad. 10.

τὸ δ' ἐπεὶ οὐδ' ὄπλοισιν ἐνὶ δ' ἠφνοισιν ἐδύττω,
 βᾶρ δ' ἴναι, λιπέττω δ' κατ' αὐτόθι πάντας ἀρίστους.

Egres-

A Egressi superant fossas, noctisq; per umbram
 Castra inimica petunt, multis tamen ante futuri
 Exitio, passim somno uinoq; per herbam
 Corpora fusa uident, arreptos littore currus,
 Inter lora rotasq; uiros, simul arma iacere,
 Vina simul, prior Hyrtacides sic ore locutus:
 Euryale audendum dextra, nunc ipsa uocat res.
 Hac iter est, tu nequa manus se attollere nobis
 A tergo possit, custodi, & consule longè.
 Hac ego uasta dabo, & recto te limite ducam.

τῶ δὲ βᾶτιον προτέρω δία τ' ἔντα κρη μέλων ἄμα
 αἶψα δ' ἐπὶ δευκῶν ἀνδρῶν τέλει ἔξω ἰόντες.

B οἱ δ' ἐνδον καμάθω ἀδδηκότες ἔντα δὲ σθι
 καλὰ πρὸ ἀυτοῖσιν χθονὶ κέκλιτο, εὐκατὰ κόσμον
 τριστοχί, πρὸ δὲ σθιρ ἐκάσθω δίγυγες ἵπποι, **Et paulo post.**

τὸν δ' Ὀδυσσεύς προπαροίδων ἰδὼν διομήδει δέειξεν.
 οὗτός τοι Διόμηδες ἀνὴρ, οὐνοὶ δὲ τοι ἵπποι,

ἔξ' ἐπεισφριάδ' ὄπυμάτης ἱμάσι δέθεντο,
 οὐδ' ἐνδον πύφασκε δόλωρ, ὅρ' ἐπέφνομον ἡμῶς

Αλλ' ἄγε δὴ πρόσφρα κρατάρω μὲν ὄ, οὐδέ τι σε χθ
 ἐσάμνω μελέων σὺν πύχεσιν, ἀλλὰ λυ' ἵπποδες,
 ἢ ἐσγ' ἀυθραξ ἔναυρε, μελίλδοι δὲ μοι ἵπποι.

C Sed non augurio potuit depellere pestem.
 Et iam prima nouo spargebat lumine terras

Tithoni croceum linquens aurora cubile.
 ἡὼς δ' ἐκ λεχέων πρὸ ἀγῶν ἔδωνοῖο
 ὤρουδ' ἢ ἀπανάτοισι φῶς φέροι ἢ δὲ βροτοῖσι.

Mater Euryali ad dirum nuntium, ut excussos de manibus radios, & p̄sa de
 mitteret, ut per muros & uirorum agmina ululās & coma scissa decurreret, ut
 effunderet dolorem in lamentationum querelas, totum de Andromacha sumi-
 psit lamentante mortem mariti.

Παραμένη, μεγάροιο διέστυπαι μαινάδι ἴσσι
 Παλλομένη κροαδίω, ἄμα δ' ἀμυῖπλοι κίον αὐτῆ.

Αὐτὰς ἐπει πύργου τε κρη ἀνδρῶν ἔξω ὀμιλον,
 ἔση πατῆράϊ ἐπει πύχει, τὸν δ' ἐνὸσιν
 ἔλκοντων προόδωρ πόλι.

O uerè Phrygiæ, necq; enim Phryges.
 Quos alios muros, quæ iam ultrà moenia habetis?
 Venus homo & uestris ò ciues undiq; septus

Aggeribus tantas strages impunè per urbem
 Ediderit: iuuenum primos tot miserit orco:
 Non infelicis patriæ ueterumq; deorum

n ij Et magni

Iliad. 10.

Iliad. 11.

Locus illustratus ex .22. Ili.

Aeneid. 9.

Et magni Aeneae segnes miseretq; pudetq;:

Quae in reliquis libris mutuatus sit ab Homero Vergilius. Caput .X.

TElia manu iaciunt, quales sub nubibus atris
Strymoniae dant signa grues, atq; aethera tranant
Cum sonitu, fugiuntq; notos clamore secundo.

Iliad. 3.

τρεῖς ἐξ ἀπὸ κλαγγῆ τ' ἄνοπῆ τ' ἴσθρ' ὄρνιθες ὡς
ἠύτε πῆρ κλαγγῆ γράνων πέλιφ οὐρανόθεν πρόσ.
αἰ τ' ἐπεὶ οὐρανὸν χιμῶνα φύγον, καὶ ἀδέσφατον ὄμβρον
κλαγγῆ τάγε πέτον' ἐπὶ ὠκεανοῦ ῥοάων.

Ardet apex capiti, cristisq; a uertice flamma
Funditur, & vastos umbo uomit aureus ignes.
Non secus ac liquida si quando nocte cometae
Sanguinei lugubrè rubent, aut seris ardor
Ille sitim morbosq; ferens mortalibus aegris,
Nascitur, & laevo contristat lumine caelum.

Iliad. 5.

Δαίε δ' ἔην κορυδός τε καὶ ἀσπίδ' ἀνάματον πῆρ
ἀσέρ' ὁπωρινῶν ἀλίγκιον, ὅς τε μάλισα
λαμπρὸν παμφάνησι λελευμέν' ὠκεανοῦ.
τῶσδ' οἱ πῆρ δαῖσιν ἀπ' κρατός τε καὶ ὤμων.

Iliad. 12.

Παμφάνησιν ὡς τ' ἀσέρ' ἐπιεσύνμονον πεδίοισι
ὅς ῥά τ' ὀπώρης ἔισιν, ἀρήρηλοι ἢ οἱ ἀνγού
φάνον', ἠλλοῖσι μετ' ἄερασι νυκτὸς ἀμολγῶν,
ὄντε κἄν ὠρίων' ἐπὶ κλισίῃ καλέσσιν,

λαμπρότατ' ἀλλ' ὃ γ' ἐσί, κακὸν δ' ἐτε σῆμα τέτυκτο
καὶ τε φέρει πῆρ ὄντε πῆρ βροτοῖσιν.

Stat sua cuiq; dies, breue & irreparabile tempus
Omnibus est uitæ.

Locus reparatus.

Iliad. 6.

Iliad. 12.

μοῖρα δ' οὐδ' ἀνάφραμι πεφυγμένον ἔμμενα ἀνδρῶν
ὄν κακόν, οὐδ' ἀλλ' ἐδλόρ, ἐπὶ τὰ πρῶτ' ἀ γέννητ.
ἠὼ δ' ἔμμοις γὰρ κῆρες ἐφρασσι δαυάτοιο
μιρία, ἀς οὐκ ἐστὶ φυγῆρ βροτοῦ οὐδ' ὑπαλιξία.

Fata uocant, metasq; dati peruenit ad æui.

Iliad. 13.

ἠίε, τὸν δ' ἄγε μοῖρα κακῆ, δαυάτοιο τέλ' ἔειπε.

Per patrios manes, & spes surgentis Iuli
Te precor, hanc animam serues natoq; patriq;
Est domus alta, iacent penitus defossa talenta
Cælati argenti, sunt auri pondera facti
Infectiq; mihi, non hic uictoria Teucrum
Vertitur, aut anima una dabit discrimina tanta.
Dixerat, Aeneas contra cui talia reddit:
Argenti atq; auri memoras quæ multa talenta,
Natis parce tuis, belli commercia Turnus
Sustulit

A Sustulit ista prior, iam tum Pallante perempto.
 Hoc patris Anchisæ manes, hoc sentit Iulus.
 Sic fatus galeam læua tenet, atq; reflexa
 Ceruice orantis, capulo tenus abdidit ensem.

ζώρη δ' ἄτρεθ' ὕιέ, σὺ δ' ἄξια δέξαι ἄπεινα
 πολλά δ' ἐν ἀφραῖς πατρὸς κημήλια κέει,
 καλὸς τε, χρυσὸς τε, πρηνήμηνός τε σίδηρος.
 τῶν κέρ τοι χαρίσαστο πατρὸς ἀπείσι' ἄπεινα
 ἔμεν ἐμὲ ζωὴν πεπύδοι τ' ἐπὶ νηυσὶν ἀχαιῶν.

Iliados. 6.

B Impastus stabula alta leo ceu sæpe peragrans,
 (Suadet enim uesana fames) si fortè fugacem
 Conspexit capream, aut surgentem in cornua ceruum
 Gaudet hians immanè, comasq; arrexit, & hæret
 Visceribus super incumbens, lauit improba teter
 Ora cruor.
 Sic ruit in densos alacer Mezentius hostes.

ἦς τε λέων ἐχάρη μεγάλῳ ἐπὶ σώματι κύβητος
 Ευρώπῃ ἢ ἔλαφ' ἠδ' ἄγχιον αἶγαν
 πφάων.

Iliados. 5.

C Spargitur & tellus lachrymis, sparguntur & arma.

Δεύοντο φάμαδοι, δεύοντο δ' τεύχεα φωτῶν,
 Δάκρυσι.

Iliados. 23.

D Cingitur ipse furens certatim in prælia Turnus.
 Iamq; adeo rutilum thoraca indutus, ahenis
 Horrebat squamis, furasq; incluserat auro,
 Tempora nudus adhuc, latericq; accinxerat ensem,
 Fulgebatoq; alta decurrens aureus arce.

κημίδας μὲν πρῶτα περὶ κνήμην ἐδηκε
 καλὰς, ἀργυρέοισιν ἐπισφυρίοις ἀραρυίας,
 Δευτέρῳ δ' αὖ δώρην περὶ στήθεσιν ἐδωκεν,
 ἄμφ' δ' ἄρ' ὤμοισιν βάλετο χίφ' ἀργυρόηλον
 χάλκειον, αὐτὰρ ἐπέτα σάκ' ἄγχιον μέγα τε σιβαρόν τε
 ἔιλετο, τῶ δ' ἀπάνωθεν σέλας γένετ' ἠὲ μῆνης.

Iliad. 19. et alibi

E Purpureus ueluti cum flos succisus aratro,
 Languescit moriens, lassoq; papauera collo
 Demisere caput, pluuia cum fortè grauantur.

μήκων δ' ὡς, ἐτέρωσε κάρη βάλεν, ἦ τ' ἐνὶ κήπῳ
 καρπῶ βροδομένη, νοτίησι τε φασισήνῃ.

Iliados. 8.

Quos locos ita transfulerit Vergilius, ut Homero uideatur superior. Caput .XI.

ET hæc qdem iudicio legentium relinquenda sunt, ut ipsi æstiment quid
 debeāt de utriusq; collatione sentire. Si tamen me cōsulas, non negabo,
 nōnunq; Vergilium in transferendo densius excoluisse, ut in hoc loco:
 Qualis apes æstate noua per florea rura

Exercet sub sole labor, cum gentis adultos
 Educunt scetus, aut cum liquentia mella
 Stipant, & dulci distendunt nectare cellas,
 Aut onera accipiunt uenientum, aut agmine facto
 Ignauum fucos pecus à præsepibus arcent.
 Feruet opus, redolentq; thymo fragrantia mella.

Iliad. 5. 2.

Ἡὺτε ἐθνεα ἔισι μελισσάων ἀδινάων
 πέτρης ἐκ γλαφυρῆς αἰεὶ νέον ἐρχομῶν
 βοτρύδων ἢ πέτρων ἔπ' ἀνδρῶν φαρνοῖσιν.
 Αἰμὲρ, τ' ἐνθα ἄλλης περτήα, αἰ δέ, τε ἐνθα

Vides descriptas apes à Vergilio opifices, ab Homero uagas: Alter discitur
 sum & solam uolatus uarietatem, alter exprimit natiuæ artis officium.

In his quoque uersibus Maro extitit locupletior interpretis,
 O socij (neq; enim ignari sumus ante malorum)
 O passi grauiora, dabit deus his quoq; finem.
 Vos & Scyllæam rabiem penitusq; sonanteis
 Accestis scopulos, uos & Cyclopea saxa
 Experti, reuocate animos, mœstumq; timorem
 Mittite, forsan & hæc olim meminisse iuuabit.
 Per uarios casus, & reliqua.

Odyss. 12.

ὦ φίλοι, οὐ γάρ πως ἡ κακῶν ἀδελήμονες ἔμελλ'
 ὄυ μὲν δὴ τόδε μῆτιρ ἐπέε κακόρ, ἢ ὅτε κύκλωι
 εἶλεν ἐνὶ σπηῖ γλαφυρῶ κρατὸρ ἔχει βίηφι.
 ἀλλὰ κού' ἐνδερ ἐμῆ ἀρετῆ βόλιπτε νόωτε
 ἐκφυγόμην, καὶ πῶς ἦν ἢ μνήσεσθ' οἶω.

Ulysses ad socios unam cōmemorauit ærumnam. Hic ad sperandam p̄sentis
 mali absolutionem, gemini casus hortatur euentu. Deinde ille obscurius di-
 xit, hic aptius, Forsan & hæc olim meminisse iuuabit. Sed & hoc qd̄ noster ad
 iecit, solatiū fortioris est. Suos eim̄ non tm̄ exemplo euadendi, sed & spe futuræ
 felicitatis animauit, p̄ hos labores nō solum sedes q̄etas, sed & regna pmittens.

Hos quoq; uersus inspicere libet:

Ac ueluti summis antiquam in montibus ornum
 Cū ferro accisam crebrisq; bipennibus instant
 Eruere agricolæ certatim, illa usq; minatur,
 Et tremefacta comam concusso uertice nutat,
 Vulneribus donec paulatim euicta supremūm
 Congemuit, traxitq; iugis auulsa ruinam.

Iliad. 4.

ὃ δ' ἐν κονίησι χαμαὶ πέσειν ἀγχεσθ' ὤρε
 ἢ ῥά τ' ἐν φάμῳ ἔλεσθ' μεγάλῳ πεφύκει
 λείη, ἀτὰρ τε οἱ ὄλοι ἐπ' ἀκροτάτη πεφύασι
 τῶν κέρθ' ἀρματοπηγῶν ἀνῆς ἀδωνισίδης
 ἐλέτα μὲν ὄφρα ἴτω κάμψῃ πρὶ καλλείδι φρεσ
 ἢ μὲρ τ' ἀζωμένον, κείτη πεταμοῖο πρὸ ὄχθαε.

Magno cultu uester difficultatem abscindendæ arboreæ molis expressit,
 uerum

A uerum nullo negotio Homericæ arbor abscinditur.
 Haud segnis strato surgit Palinurus, & omnes
 Explorat uentos, atq; auribus aëra captat.
 Sidera cuncta notat, tacito labentia cœlo,
 Arcturum, Pleiadasq; hyadas, geminosq; triones,
 Armatumq; auro circumspicit Oriona.

Αὐτὰρ ὁ, πηδάλιον ἰδὼν το τεχνέντων
 ἤμων, οὐδέ οἱ ὕπνῳ ἐπὶ βλεφάρῳισιμ' ἐπιπέθε,
 Πλειάδας τ' ἑσσηῶν, καὶ ὁφ' ἐ δύοντα βοώτιω
 ἄρκτου, ἢ καὶ ἄμαξαν ἐπὶ κλησιν καλέδουσι
 ἢ τ' αὐτῶ σσηῶν καὶ τ' ὠρίωνα δοκεύει.
 ὅμ δ' ἄμμορ' ὄβι λονητῶν ὠκεωοῖο.

Odys. 5.

B Gubernator q̄ explorat cœlum, crebrò reflectere ceruicem debet, captâdo
 de diuersis cœli regionibus securitatē sereni. Hoc mire & uelut coloribus Ma
 ro pinxit. Nam q̄a arcturus iuxta septentrionem est, taurus uero in q̄ sunt hya
 des & Oriō, in regione austri sunt, crebrā ceruicis reflexionem in Palinuro si
 dera cōsulente descripsit. Arcturū, inquit, Ecce intuet partē septentrionis. Dein
 de Pleiadasq; hyadas, ecce ad austrum flectit. Geminosq; triones, rursus ad se
 ptenriones uertit aspectū. Armatiūq; auro circumspicit Oriona. Iterz se ad au
 strum reflectit. Sed & uerbo circumspicit uarietatē sæpe se uicissim cōuertentis
 ostendit. Homerus gubernatorē suū semel inducit intuentem Pleiadas, q̄ in au
 strali regione sunt, semel Booten & Arcton, q̄ sunt in septentrionali polo.

C Nec tibi diua parens, generis nec Dardanus autor
 Perfide, sed duris genuit te cautibus horrens
 Caucasus, Hyrcanæq; admorunt hubera tigres.

νηεές, οὐκ ἄρα σοίγε πατὴρ ἢ ἰππῶτα πιλύς
 οὐδέ δέ τις μή τις, γλαυκὴ δέ σε τίητε δάλασσα,
 πέτραι τ' ἠλίβατοι, ὅτι ἂ νόσ' ὄβιρ ἀπωλύς.

Iliados. 6.

D Plane Vergilius nō partionē solam, sicut ille quē sequebat, sed educationē
 quoq; nutritionis tanq̄ belualē & asperam criminat: addit em̄ de suo, Hyrca
 næq; admorunt hubera tigres. qm̄ uidelicet in moribus inolecendis magnam
 ferē partē nutricis ingeniū & natura lactis tenet, q̄ infusa tenero & mista parē
 tum semini adhuc recenti, ex hac gemina cōcretionē unam indolem cōfiguratur.
 Hinc est q̄ prouidentia naturæ, similitudinē natorz atq; gignētium ex ipso
 quoq; nutritu p̄parans, fecit cum ipso partu alimoniz copīā nasci. Nā post
 c̄p̄ sanguis ille opifex in penetralibus suis om̄e corpus effinxit atq; aluit, aduen
 tante iam partus tempore, idē ad corporis materni supna cōscendens, in natu
 ram lactis albescit, ut recens natis idē sit altor, q̄ fuerat fabricator. Quamobrē
 non frustra creditū est, sicut ualeat ad lingēdas corporis atq; animi similitudi
 nes uis & natura seminis, nō secus ad eādē rem lactis quoq; ingenia & pro
 prietates ualere. Nec̄ in hoibus id solū, sed in pecudibus q̄q; animaduersum.
 Nam si ouīū lacte hœdi, aut caprarz agni forsitan alant, constat fermē in his la
 nam duriorē, in illis capillū gigni teneriorē. In arboribus etiā & frugibus ad
 indolem uel detrectandā uel augendā, maior pleruncq; uis & potestas est aqua

Eiusmodi ferē
 Gellius lib. 12.
 cap. 10.

rum & terrarum quæ alunt, quæ ipsius quod iacitur seminis. Ac sæpe uideas lætā
nitentemque arborem, si in locum alterum transferatur, succo terræ deterioris elan-
guisse. Ad criminandos igitur mores defuit Homero, quod Vergilius adiecit.
Non tam præcipites biiugo certamine campum
Corripuere, ruuntque effusi carcere currus,
Nec sic immixtis aurigæ undantia lora
Concussere iugis, pronique in uerbera pendent.

Iliados. 23.

μάστιγι δ' αἰὲρ ἔλαυνε κατωμαδόν, οἱ δ' ἐοῖσι ἵπποι

ἵψος ἀφρέθω ζήμφο πρῆσοντε κέλευθον

Græius poeta equorum tantum meminit flagro animante currentium, licet di-
ci non possit elegantius, quam quod adiecit ἵψος ἀφρέθω, quo expressit, quantum
natura dare poterat impetum cursus. Verum Maro & currus de carcere ruen-
tes, & campos corripiendo præcipites mira celeritate descripsit: & accepto bre-
ui semine de Homérico flagro, pinxit aurigas concutientes lora undantia, &
pronos in uerbera pendent, nec ullam quadrigarum partem intactam reli-

Magno ueluti cum flamma sonore
Virgea suggeritur costis undantis aheni,
Exultantque æstu latices, furit intus aquæ uis,
Fumidus atque alte spumis exhuberat amnis,
Nec iam se capit unda, uolat uapor ater ad auras.

Iliados. 21.

ἄε δ' ἐλέβησ' ἑὴ ἔνδορ ἐπὶ γόμφωσιν πυρὶ πολλῷ,

κνίσσῃ μελιδόμφωσιν ἀπαλατρειφέσιν σιάλοιο

πάντοθεν ἀμβολάδην, ἠὲ δὲ ξύλα κάγκωνα κείτη.

Græci usus aheni continent mentionem multo igne ebullientis, & totum ipsum lo-
cum hæc uerba ornant. Nam scaturigines ex omni parte emergentes, sic eleganter
expressit. In latinis uersibus tota rei proposita descripta est, sonus flammæ. Et pro hoc
quod ille dixerat, exultantes æstu latices, & amnem fumidum exhuberantem spumis,
atque intus furentem (unius enim uerbi non reperiens similem dignitatem, compensa-
uit quod deerat copiam uarietate descriptionis) adiecit post omnia, Nec iam se ca-
pit unda, quo expressit, quod semper usu euenit suppositi nimietate caloris. Bene er-
go se habet poetice tubæ cultus, omnia quæ in hac re eueniunt, comprehendens.

Portam quæ imperio ducis est commissa recludunt
Freti armis, ultroque inuitant mœnibus hostem.
Ipsi intus dextra ac læua pro turribus astant,
Armati ferro & cristis capita alta coruscis.
Quales aëriæ liquentia flumina circum,
Siue Padi ripis, Athesim seu propter amœnum,
Confurgunt geminæ quercus, intonsaque coelo
Attollunt capita, & sublimi uertice nutant.

Iliados. 12.

νήπιοι, ὃν ἢ πύλῃσι δ' ἄνερας ἔυφορ ἀρίστους,

ἕλας ὑπὸ δ' ὄμους λαπιδάων ἀχμητάων,

τόρ μὲν πρὸς δόσ' ἕλα κραιπρόν τε λυπρίτιν,

τόρ ἢ λεοντῶν βροτολοιγῶν ἴσορ' ἄρει,

τὸ μὲν

A τὸ μὲν ἄρα προπάροιθε πύλαων ὑψηλῶν
 ἔσταθρον ὅτε τε δένεες ὄυρεσθαι ὑψηλῶν
 αὐτ' ἄνεμον μίμνεσι καὶ δειτὸν ἤματα πάντα
 εἴησιν μεγάλασι διηνεκέες ἀραρυῖαι
 ὡς ἄρα τῶν χεῖρεσσι περὶ δότες ἠδὲ βίησι.
 μίμνον ἐπεχόμενον μέγαυ ἄσιον ἠδ' ἐφέβοντο.

Græci milites Polipoëtes & Leonteus stant pro portis, et immobiles Asiū ad
 uenientem hostem uelut fixæ arbores opperiantur. Hac tenus est Græca de-
 scriptio. Verum Vergiliana Bitiam & Pandarum portam ultro recludere fa-
 cit, oblaturos hosti, quod per uota quærebat, ut compos castrorum fieret, per
 hoc futuros in hostium potestate. Et geminos heroas modo turres uocat, mo-
 do describit luce cristarum coruscans. Nec arborum ut ille similitudinem præ-
 termisit, sed huberius eam pulchriusq; descripsit. Nec hoc negauerim culti-
 us à Marone prolatum:

Olli dura quies oculos & ferreus urget
 Somnus, in æternam clauduntur lumina noctem.

ὡς ὁ μὲν αὖθι πεσῶν, κοιμήσῃ χαλκῶν ὕπνον.

In quibus par utriusq; poetæ sit splendor. Caput .XII.
IN aliquibus par penè splendor amborum est, uti
 Spargit rapida ungula rores
 Sanguineos, mixtaq; cruor calcatur arena.

Iliados. II.

C Et luce coruscus athena.

Quærit pars semina flammæ.
 Σπέρματα πυρός.
 Indum sanguineo ueluti uiolauerit ostro
 Si quis ebur.

ὡς δ' ὅτε τις τ' ἐλέφαντα γαυῆ φοῖνικι μῆνη.
 Si tangere portus
 Infandum caput ac terris adnare necesse est,
 Et sic fata Iouis poscunt, hic terminus hæret,
 At bello audacis populi uexatus & armis,
 Finibus extorris, complexu auulsus Iuli,
 Auxilium impleret, uideatq; indigna suorum
 Funera, nec cum se sub leges pacis iniquæ
 Tradiderit, regno aut optata luce fruatur,
 Sed cadat ante diem, mediaq; inhumatus arena.

Iliados. 4.

Δός μὴ ὀδύσῃα πόλι' ἰπρὸν οἰκαλῖκέως
 ἔϊόν λαέρτεω ἰθάκη ἐνὶ οἴκῳ ἔχοντα.
 ἄλλ' εἰ δὲ μοῖσ' ὄσι' ἐλάσῃ τ' ἰδέσθαι ἰκέως

Odys. 9.

Οἰκορῦν κτίμονορ ἠὲ εἰς πατρίδα γαίαν
 Οὐδέ κεν ἄλλοις ὀλίγῃς ἅπ' πάντας ἐταίρους
 Νηὸς ἐπ' ἀλλοτρίης, ἔνθοι δ' ἔν' πῆματα οἴκω.

Proxima Circae raduntur littora terræ,
 Diues inaccessos ubi Solis filia lucos
 Assiduo resonat cantu, tectisq; superbis
 Vrit odoratam nocturna in lumina cedrum,
 Arguto tenues percurrens pectine telas.

Odysf. 5.

ἦϊσθ, ὄφρα μέγα πῶς ἴκαστο, ᾧ ἐνὶ νύμφῃ
 Νᾶϊσθ ἐν πλόκαμῳ, τὴν δ' ἐνδοθι τέτρυξ' ἔξχαρ.
 Πῦρ μὲν ἐπ' ἐχαρόλιμ μέγα κάετο, πηλόσε δ' ὀδμή
 κέδρεσ' ἔννεκά τοιο δαίσε τ' ἀνά νῆσορ ὀδῶσ' ἔ

Δαιομένων. ἦ δ' ἐνδορ ἀοιδνάσε ὅτι καλῆ

ἴσορ ἐπιχομένη χυσεῖς κερκίδ' ὕφαινε.

Mæonio regi, quem serua Licinia furtim
 Sustulerat, uetitisque ad Troiam miserat armis.

Ille autem expirans, non me quicumque es inulto
 Victor nec longum lætabere, te quoque fata
 Prospectant paria, atque eadem mox arua tenebis.

Iliados. 21.

οὐδ' ἴδω οὐδ' ἀντὸς δκροῦ βίην, ἀλλ' ἄ τοι ἦδη
 ἔγχι πρὸς ἔσθε δάνατ' ἠὲ μοῖρα κραταῖη,
 χροσὶ δαμέντ' ἀχιλῆῳ ἀμύμοντ' αἰακίδασ.

Ad quem subridens mista Mezentius ira,
 Nunc morere, ast de me diuūm pater atque hominum rex
 Viderit.

Iliados. 21.

τόρ ἠὲ περὶ ῥότα προσηνδ' αἰετ' Ἀχιλλεύς
 τέθναδι κήρα δ' ἐγὼ τότε δέξομαι, ὅπποτε κεν δῆ
 ζεύς ἐδέλη τελέσαι, ἦ δ' ἀδάνατοι θεοὶ ἄλλοι.

Qualis ubi aut leporem aut candenti corpore cygnum
 Sustulit, alta petens pedibus Iouis armiger uncis,
 Quæsitum aut matri multis balatibus agnum
 Martius à stabulis rapuit lupus.

Iliados. 22.

ὡρμησθ ἢ ἀλις ὡς τ' αἰετὸς ὑφιπετής
 ὅς τ' ἔισθ περὶ ῥότα δ' αἰ νεφέων ἐρεβενῶν
 Δεσπάζων ἢ ἄρ' ἄμαλῶν, ἢ πῶκα λατῶν.

Vndique clamor
 Tollitur, inuadunt, & fossas aggere complent.

Locus restitu-
tus ex. II. Iliad.

Ἄντοὶ ἢ πρυλῆες σαυ τευχέσι θωρηχθέντες
 ῥῶσθ, ἄσθεσθ ἢ βοή γένετ' ἰῶθι προ.
 θρᾶνδε μεθ' ἰππίων ἐπὶ τάφρορ κοσμηθέντες.

In quibus Vergilius Homerici carminis maiestatem non æque.

Caput

XIII.
Et quia

A **E**T quia non est erubescendum Vergilio, si minorem se Homero uel ipse fateatur, dicam in quibus mihi uisus sit gracilior autor.

Tum caput orantis nequicquam & multa parantis Dicere, deturbat terrae, truncumq; reliquit.

Hi duo uersus de illo translati sunt:

ἦ καὶ ὁ μὲν μὲν ἐμελλε, γενεῖς χεῖρ' ἀπαχεῖε
Ἄφ' ἄμυρον ἄλυσεν δ' ἄδ' ἀυχένα μέσσοι ἔλασσε,
φασγάνω αἰέτασ' ἀπὲρ δ' ἄμφω κέρσε τένοντε.
ὄψε γομένον δ' ἄρα τῶ γε, κάρη κοινίησιν ἐμίχθη.

Iliados. 10.

Vide nimiam celeritatem saluo potere, ad quam non potuit conatus Maronis accedere. In curuli certamine Homerus alterum currum paululum antecedentem, & alterum penè coniunctum sequendo qua luce signauit:

B ὦκα δ' ἔπειτα Αἰ φησὶν ἰάδαο πρὸς κέρας ἔκφορον ἵπποι
τὰς ἣ μετεξέφορον, διομίδεσ' ἄρσενες ἵπποι
πρῶτοι, οὐδέ τι πολλὸν ἄρδον δ' ἔσθ' ἀλλὰ μαλ' ἐγγύς,
αἰεὶ γὰρ δ' ἴφρ' εἰσθεκομένοισιν εἴητιν,
ἔνοιῃ δ' ἐυμήλοιο μητ' ἀφρονόρ' ἐσρέε τ' ὤμα
ὄφρα μετ' ἐπ' αὐτῶ γὰρ κατὰ δέντε πελέθλιον.

Iliados. 23.

Humescunt spumis flatuq; sequentum.

Mirabilior est celeritas consequentis priorē cursu pedū apud eundē uatem.

Iliados. 25.

C Est autem huius uersus hic sensus: Si per solum puluereum fortè curratur, ubi pes fuerit de terra à currente sublatus, uestigium sine dubio signatum uideatur, & tamē celerius cogitatione puluis qui ictu pedis fuerat excussus, uestigio superfunditur. Ait ergo diuinus poeta, ita proximum fuisse qui sequebatur, ut occuparet antecedentis uestigium antequam puluis ei superfunderetur. At hic uidetur idem significare cupiens quod ait, Calcemq; terit iam calce Diorea.

Vide & in hoc Homeri cultum,

ἦ καὶ ἀνακλιθεῖς πῶσιν ὑπὸ πῖθ'.

Iste ait: Ceruicem inflexam posuit.

Hos quoque uersus, si uidetur, comparemus.

ἄρματα δ' ἄλλοτε μὲν χροὶ πύλιον πῶλυβοτεῖσ'
ἄλλοτε δ' αἰέτασ' ἐμετ' ἴσορα

D Iamq; humilis iamq; elati sublimè uidentur
Aëra per tenerum ferri.

πασάων δ' ὑπὸ ἦγε κάρη ἔχθη δὲ μέτωπα.
Gradiensq; deas supereminet omnes.

Odysse. 6.

ἔσσωτε νῦν μοι μῦθοσ' ὀλυμπία δῶματ' ἐχέσσοι.
ἦ μῆε γὰρ θεαὶ ἔσε, πάρεσ' ἐπε, ἔσε τε πάντα.

Iliados. 2.

Et meministis enim diuæ, & memorare potestis.

Ἄντάρ' ὁ θυμὸν αἰδοῖ καὶ ἦρωσιν, ὡς ὅτε ταῦσ'
ἦρωσιν ἐλκόμεν' ἐλικώνεσσι ἀμφὶ ἀνακτα

Locus restitutus ex. 19. Iliad.

Clamores simul horrendos ad sidera tollit.

Qualis mu

Qualis mugitus, fugit cum faucibus aram
Taurus, & incertam excussit ceruice securim.

Inspecto hic utriusque filo, quantam distantiam deprehendes? Sed nec hoc minus eleganter, quod de tauro ad sacrificium tracto loquens, meminit & Apollinis & Neptuni. His autem duobus, præcipue rem diuinam fieri tauro testis est ipse Vergilius:

Taurum Neptuno, taurum tibi pulcher Apollo.

Iliados. 2. ἦν τε πῶς αἰδὴλον ἐπιφλέγῃ ἄσπετον ὕλῳ
ὄρεσσι θ' ἢ κορυφῆς, ἑκάσθῳ δέ τε φαίνετ' ἀνγῆ.
ὣς δ' ὅτε χεῖμαρξοὶ πταμοὶ κατ' ὄρεσσι ῥέοντες

Iliados. 4. ἐς μισγὰ γνῆσαν συμβάλλετον ὄβριμον ὕδωρ
κροσσῶν ἐκ μεγάλων κοίτης ἐν ποδὶ χαρᾶδρης
τῶν δέ τε πυλῶσι δ' ἔσπον ἢ ὄρεσσι κέκλυε κριμῶν.

In segetem ueluti cum flamma furentibus austris
Incidit, aut rapidus montano flumine torrens
Sternit agros, sternit sata læta boumque labores.
Præcipientesque trahit sylvas, stupet inscius alto
Accipiens sonitum saxi de uertice pastor.

Et duas parabolæ temeravit, ut unam faceret, trahens hinc ignem, inde torrentem, & dignitatem neutrius impleuit.

Iliados. 9. ὣς δ' ἄνεμοι δ' ἰοπόντορ ὄρινετον ἰχθυόεντα,
βορέης καὶ ζέφυροθ', τῶ τε δρυκκηθῶν ἄσπορ
ἑλδουθ' Ἰζαπίνης, ἄμυθις δέ τε κῦμα κελευθῶν
κορδύετῃ, πῶλόν ἢ πῶξ ἄλλα φύκ' ἔχουσαν.

Aduersi rupto ceu quondam turbine uenti
Confligunt, zephyrusque notusque & lætus cois
Eurus equis, stridunt sylvae, sæuiterque tridenti
Spumeus atque imo Nereus ciet æquora fundo.

Demet huic uitium, quod superius incurrit, de duabus Græcis parabolis unum dilucidius construendo.

Iliados. 1. τοῖσιν δ' ἰκμηθῶν οὖρον ἢ ἐκάσθῳ ἀπόλλων.
Prosequitur surgens à puppi uentus eunteis.

Quod noster dixit ἰκμηθῶν, uester ait: Surgens à puppi, satis decorè. Sed ex tollunt epitheta, quæ tot & sic apta uento noster imposuit.

Odyss. 9. Σὼν ἢ δ' ὕω μάσφας ὡς τε σκύλακας πρὶ γαίῃ
κοπτέ, ἐκ δ' ἐγκέφαλοθ' χαμάδις ῥέει, αἰεὶ δὲ γαῖαν.
τοὺς ἢ διαμελεῖσι ταμῶν ὠπλισσατο δόρτορ.
ἦδ' ἰε δ' ὡς τε λείω δρεσίτροφοθ', οὐδ' ἀπέληπῶν
ἔγνατά τε, σάρκας τε, καὶ ὅσα μνηλόεντα.

Visceribus miserorum & sanguine uescitur atro.
Vidi egomet duo de numero cum corpora nostro
Prensa manu magna medio resupinus in antro
Frangeret ad saxum.

Narrationē facti nudam & breuem Maro posuit, Cōtrà, Homerus miscuit, &

miscuit, & dolore narrandi inuidiam crudelitatis æquauit.

Odyss. 11.

A
 τὼ δ' ἐμὲ ἰομέδων ἀλωήθη πρῶτοισιν
 εἰσίδουσι δὴ φάσκε πρὶ δάωνι μιγνῆσαι.
 καὶ δ' ἔπεσον δῖο παῖδε, μνησθασίῳ δ' ἰγνέδω.
 αὐτὸν τ' ἀντίθεον, πλέκλιτόν τ' ἐπιάλτιν,
 οὐδ' δὴ μνηστῆρας θρέψε Ζεῦ Διὸς ἄρσεν.
 καὶ πλὴν καλλίστος μετὰ γε κλυτὸν ὤρειονα.
 ἐνέωροι γὰρ τοῖγε καὶ ἔννεα πῆχεσσι ἦσαν
 εὐρῶ, ἀτὰρ μῆκός γε γνέδω ἔννεός γε τοιοῖοι.
 οἷμα καὶ ἀδανάτοισιν ἀπὸ φλέγων ἐν ὀλύμπῳ
 ἀυλόπιδα σῆσθαι πρὸν αἶκῳ πρὸν ἔμοιο.
 ὄσασα ἐπὶ ὀλύμπῳ μέμασθαι δέ μιν, αὐτὰρ ἐπὶ ὄσῃ
 πῆλιον ἔνοσι φυλλῶν, ἴν' οὐρανόσδε ἀμβατὸς ἔη.

B
 Hinc & Aloidas geminos immania uidi
 Corpora, qui manibus magnum rescindere coelum
 Aggressi, superisq; Iouem detrudere regnis.

Homerus magnitudinem corporum alte lateq; dimensus est, & uerborum ambitu membra depinxit. Vester ait, immania corpora, nihilq; ulterius adiecit, mensurarum noia non ausus attingere. Ille de construendis montibus conatum insanæ molitionis expressit: hic aggressos rescindere, dixisse contentus est coelum. Postremò, locum loco si compares, pudendam inuenies differentiam.

liad. 4.

C
 ἔρε δ' ὅτ' ἐν ἀγριαῷ πρὸν χεῖ κῆμα θαλάσσης
 ὄρνυτ' ἐπ' αὐτῶν Ζεφύρος ὑπερμνήσωντα,
 πόντω μὲν τὰ πρῶτα κορύσσει, αὐτὰρ ἔπειτα
 κέρσσει ἔργον ὑμῶν, μέγλα θρέμει, ἀμφὶ δ' ἑτ' ἄκρῃ
 κυρτὸν ἔορ, κορυφῶν, ἀπὸ πῆυα δ' ἀλόσ' ἀχρῶ.
 Fluctus uti primo cœpit cum albescere ponto,
 Paulatim sese tollit mare, & altius undas
 Erigit, inde imo confurgit ad æthera fundo.

Ille cum marino motu & littoreos fluctus ab initio describit, hoc iste præteruolat. Deinde quod ait ille, Ille fluctus incremento suo ait sublimè curuatos littoribus illidi, & aspergi nem collectæ sordis expuere, quod nulla expressius pictura signaret. Vester mare à fundo ad æthera usq; perducit.

D
 Dixerat, idq; ratum Stygij per flumina fratris,
 Per pice torrenteis atraq; uoragine ripas
 Annuit, & totum nutu tremefecit olympum.

liad. 1.

ἔ, καὶ κυνώσειν ἐπὶ ὄφρυσιν νεῦσε κροῖων.
 ἀμβρόσια δ' ἄρα καὶ τῆ ἐπὶ δῶξαντο ἀνακτῶ.
 κρατὶς ἀπὸ ἀδανάτοιο, μέγαν δ' ἐλέλιξεν ὀλυμπῳ.
 Phidias cum Iouem Olympiū fingeret, interrogatus de quo exemplo diuinam imitaretur effigiem, respondit archetypum Iouis in his se tribus Homeri uersibus

uerfibus inueniffe. Nam de fupcilijs & crinibus totū fe Iouis uultū collegiffe.
 Qd̄ utruncq; uidetis à Vergilio p̄termiffum. Sane concufū olympū nutus ma
 iefate nō tacuit. Iufiurandū uero ex alio Homeri loco fumpfit, ut translationis
 fertilitas hac adiectione cōpenfaret: Ora puer prima signās intōfa iuuēta. Præ
 termiffa gratia incipiētis pubertatis, minus gratā fecit latinam descriptionem.

Iliad. 12.

ἄρς δ' ὄταν ἔρτε κἀνεοσι καὶ ἀνδράσι θεῶν ἑστῆσι
 κάπρι' ὅτ' ἢ ἐλέωρ σφέφει' ὀδίνει βλεμεαίνωρ,
 ὀιδέ τε πυργηδὸρ σφείας αὐτοῦς ἀρτάνωτες,
 αὐτίοι ἴσαν' ἢ καὶ ἀκοντίξοσι δαμιάς
 αἰχμάς ἐκ χιρῶν, τῶ δ' οὐ ἴτε κνυδάλιμορ κῆρ
 ταρβῆ, οὐδ' ἐφοβῆτ', ἀγλωροῖν δ' ἐμυ ἔκτα
 ταρφέα τε σφέφειτ' εἰχας ἀνδρῶν πφρητίζωρ
 ὅππῃ τ' ἰδυόσφ, τῆ τ' ἐκδοσι εἰχας ἀνδρῶν.

Ut fera quæ densa uenantum septa corona,
 Contra tela furit, selesq; haud nefcia morti
 Inijcit, & saltu supra uenabula fertur.

Videtis in angustum latinam parabolam sic else cōtractam, ut nihil possit
 esse ieiunius: Græcam contrā, & uerborum & rerum copia pōpam ueræ ue
 nationis implese: In tanta ergo differentia penè erubescendū est comparare.

Iliad. 13.

φράξωτες δ' ὄρου δ' ἄρσι, σάακ' ὅτ' σάκσι προδελύμωρ
 ἄσπις δ' ἄρ ἀσπίδ' ἐριδε, κόρυς κόρω, ἀνέρα δ' ἀνής.
 Haud aliter Troianæ acies, aciesq; Latinæ
 Concurrunt: hæret pede pes, densusq; uiro uir.

Quanta sit differentia utriusq; loci, lectori æstimandum relinquo.

Iliad. 12.

ἄρνος γὰρ σφίρ ἐπὶ λθε πῆσέ μιν οὐ μεμακωσιν,
 αἰετοῦς ὑπὲρ πέπης ἐπ' ἀρισθρὰ λαὸρ ἔργωρ
 φοινῆσιντα δ' ἄκοντα φέρωρ ὀνύχασιν πέλωρορ
 ζωὸρ ἔτ' ἀσπάζοντα, καὶ οὐπω λήθετο χάρμης.
 κόφει γὰρ αὐτὸρ ἔχοντα καὶ εἰδ' ὅτ' πρὶ δ' ἄρσι,
 ἰδ' ἄρσι οὐ πῆσιν, ὅ δ' ἀπ' ἔδρῃ ἦκε χαμάρι
 ἄλγῆσιν ὀδύσιν μέσφ δ' ἄρσι κάμβαν ὀμίλω
 αὐτὸς ἢ κλόγζας πέπετο πνοιῆσ' ἀνέμοιο.

Vtq; uolans alte raptum cum fulua draconem
 Fert aquila, implicuirq; pedes, atq; unguibus hæsit.
 Saucius at serpens sinuosa uolumina uersat,
 Arrectisq; horret squamis, & sibilat ore,
 Arduus insurgens, illa haud minus urget adunco
 Luctantem rostro, simul æthera uerberat alis.

Vergilius solā aqlæ prædā refert, nec Homericæ aqlæ omen aduertit, q̄ & fi
 nistra ueniēs uincentiū phibebat accessum: & accepto à captiuo serpente mor
 fu, p̄dam dolore deiecit: factōq; tripudio solistimo, cum clamore dolorē testan
 te p̄teruolat. qbus omnibus uictoriæ p̄uaricatio significabat. His p̄termiffis q̄
 animam parabolæ dabant, uelut exanime in latinis uersibus corpus remansit.
 Parua metu primo, mox sese attollit in auras,

Ingredi-

A Ingrediturq̄ solum, & caput inter nubila condit.

ἢ τ' ὀλίγη μὲν πρῶτα κορυφῆσ' αὐτὰρ ἐπέτα,
οὐρανὸν ἔσχευε κάρη, καὶ ἐπὶ χθονὶ βαῖνα,

Iliad. 4.

Homerus ἔρη, hoc est contentionem à paruo dixit incipere, & postea in incrementum cœlum usq̄ subcrescere. Hoc idē Maro de fama dixit, sed incongrue. Necq̄ enim æqua sunt argumenta cōtentionis & famæ: Quia contentio, etsi usque ad mutuas uastationes ac bella processerit, adhuc contentio est, & manet ipsa quæ creuit. Fama uero cum in immensum prodit, fama esse iam desinit, & fit notio rei iam cognitæ. Quis enim iam famam uocet, cum res aliqua à terra in cœlum nota sit. Deinde nec ipsam hyperbolē potuit æquare. Ille cœlum dixit, hic auras & nubila. Hæc autem ratio fuit non æquandi omnia quæ ab autore trāscripsit, q̄ in omni operis sui parte alicuius Homerici loci imitationem uolebat inferere, nec tamen humanis uiribus illam diuinitatem ubiq̄ æquare, ut in illo loco, quem uolo omnium nostrum iudicio in commune pensari: Minerva Diomedis suo pugnanti duntaxat flammaram addidit ardorem, & inter hostium cædes fulgor capitis uel armorum pro milite minatur.

Iliad. 5.

Δαίε δὲ ἐκ κορυφῆσ' τε καὶ ἀσπίδ' ἀκάματον ὤψρ.
Ἀσὶς ὄπωρην δὲ γυαλίγιον, ὅς τε μάλισα
λαμπρὸν παμφαίνουσι λειδμένον ὠκεανοῖο.
τοῖον δὲ πῦρ δαίερ' ἀπὸ κρατῶσ' τε καὶ ὤμων.

B Hoc miratus supra modum Vergilius, immodice est usus. Modo enim ita de Turno ait:

C Tremunt sub uertice cristæ
Sanguineæ, clypeoq̄ micantia fulmina mittunt.
Modo idem ponit de Aenea:
Ardet apex capiti, cristisq̄ ac uertice flamma
Funditur, & uastos umbo uomit æreus ignes.
Quod quàm importune positum sit, hinc apparet, quod necdum pugnabat Aeneas, sed tantum in nauí ueniens, apparebat. Alio loco,
Cui triplici crinita iuba galea alta Chimæram
Sustinet, Aetneos efflantem faucibus ignes.
Quid quod Aeneas recens allatis armis à Vulcano, & in terra positus, miratur terribilem cristis galeã flãmasq̄ uomentem? Vultis aliã fruendi auuiditatem uidere loci huius: cuius supra meminimus, fulgore correptus,

D Seruo uoluit loquēti Ioui assignare parem reuerentiã. Nã cum & in primo uolumine, & in quarto, & in nono loquat̄ quædã Iupiter sine tumultu, deniq̄ post Iunonis & Veneris iurgiū, insit, eo dicente: Deũm domus alta silescit, Et tremefacta solo tellus, silet arduus æther. Tũ zephyri posuere, premit placida æq̄ra pontus. Tanq̄ non idē sit, q̄ locutus sit paulo antè sine ullo mūdi totius oblego. Similis opportunitas est in eiusdē Iouis læce, quã ex illo loco sumpsit,

Iliad. 22.

καὶ τότε δὴ χυῖσα πατὴρ ἔτι ταννε τάλαυτα.
Ἐρ δ' ἐλθὼν δ' ὄνο κῆρε τανκλεγέσ' δανάτοιο,
τῶ μὲν ἀχιλλεύσ', τῆρ δ' ἐκτορσ' ἰπποδάμοιο

ἔλκε 3

ἔλκε δὲ μέσσα λαβῶν, ἔπει δ' ἔκτορ' αἰσιμον ἡμᾶρ.

ὤχετο δ' ἄρ' αἰδέο, λίπερ δ' ἔφειβ' ἀπόλλων.

Nam cum iam de Turno prædixisset Iuno,
Nunc iuuenem imparibus uideo concurrere fatis,
Parcarumque dies & lux inimica propinquat,
Manifestumque esset, Turnum utique periturum, serò tamen
Iuppiter ipse duas æquato examine lances
Sustinet, & fata imponit diuersa duorum.

Sed hæc & alia ignoscenda Vergilio, qui studij circa Homerum nimietate excedit modum. Et re uera non poterat non in aliquibus minor uideri, qui per omnem poësim suam hoc uno est præcipue usus archetypo. Acriter enim in Homerum oculos intēdit, ut æmularetur eius non modo magnitudinem, sed simplicitatem & præsentiam orationis, & tacitam maiestatem. Hinc diuersarum inter heroas suos personarum uaria magnificatio, hinc deorum interpositio, hinc autoritas fabulorum, hinc affectuum naturalium expressio, hinc monumentorum persecutio, hinc parabolarum exaggeratio, hinc torrētis orationis fontus, hinc rerum singularum cum splendore fastigium.

Intantum Vergilio dulcem fuisse imitationem Homeri, ut uitia quoque nonnulla æmulari uoluerit. Tum quantopere illius sit imitatus epitheta, cæteraque, quæ gratiorem reddunt orationem.

Caput

.XIII.

A Deo autē Vergilio Homeri dulcis imitatio est, ut & in uersibus uitiis, quæ à nonnullis imperite reprehendunt, imitatus sit, eos dico quos Graeci uocant † Quos hic quoque Homericum stylum approbans non refugit, ut sunt apud ipsum acephali, Arietat in portas, Parietibus textū cæcis iter, & similia. Ut etiā, qui in medio uersu breues syllabas pro lōgis habent. Et duros obijce postes, Cōsiliū ipse pater & magna incepta Latinus. Syllabæ longiores sunt: Quin protinus omnia, Vulcano decorquit humorē. Et, Spumas miscēt argēti uiuaque sulphura. Et, Arbutus horrida.

Sunt apud Homerum uersus uulsi, ac rasis similes, & nihil differentes ab usu loquendi. Hos quoque tanquam heroicè incomptos adamauit: Omnia uincit amor, & nos cedamus amori.
Nudus in ignota Palinure iacebis harena.

Sunt amcenæ repetitiones, quas non fugit, ut Pan etiam Arcadia mecum si iudice certet,
Pan etiam Arcadia dicat se iudice uictum.

Homerica quoque epitheta quantum sit admiratus, imitando confessus est, & mille talium uocabulorum, quibus uelut sideribus micat diuini carminis uariata maiestas. Ad hæc à uestro respondetur, Malesuada fames, Auricomos ramos, Centumgeminus Briareus. Adde & Fumigerā noctem: & quicquid in singulis penè uersibus diligens lector agnoscit. Sæpe Homerus inter narrandum uelut ad aliquem dirigit orationem. Nec hoc Vergilius omisit. Migrātes cernas, totaque ex urbe ruentes, Totūque instructo Marte uideres Feruere Leucatem. Et, Pelago credas innare reuullas Cycladas, Et studio incassum uideas gestire lauādi. Itē diuinus ille uates, res uel paulo uel multo antè tractas, opportune

opportune ad narrationis suae seriem reuocat, ut & historicū stylum uitet, nō per ordinē dirigēda q̄ gesta sunt, nec tñ præteritorū nobis notionē subtrahat. Theben Asiæ ciuitatē, aliasq̄ plurimas Achilles anteq̄ irasceret euerterat. Sed Homeri opus ab Achillis ira sumpsit exordiū. Ne igit̄ ignoraremus q̄ prius gesta sunt, sit eorū tēpestiua narratio. Item, ne ignoraremus q̄ duce classis Græcorū ignorum sibi Troiæ littus inuenerit, cum de Calchante quereretur, ait:

Iliados. 1.

καὶ νέος ἦγετ' ἀχαιῶν ἴλιον ἔισα
ἢ διὰ μωποσύλω, τὴν, οἱ πόρε φοῖβος ἀπόλλων.

Et ipse Calchas narrat omen, quod Græcis nauigantibus de serpēte passerum populatore contigerit. Ex quo denūtiatum est, exercitum annos decem in hostico futurū. Alio loco senex idem, ut referendis fabulis amica & loquax ætas, res refert uetustas.

Locus restitutus ex Iliad. 19.

Ε
ἐμνημομα τόδε ἔργον ἐγὼ πάλαι, οὐδ' ἀ νέου γ
ἔς ἦρ, ὃν Δὴ μῆρ ἔρέω πάντως ἑλίοισι.
κέρητες τ' ἐμάχοντο, καὶ ἀπῶλοι μνηχάσμα
ἀμφὶ πόλιρ καλυδῶνα καὶ ἀλλήλους ἐν ἄριζορ.
ἀπῶλοι μὲν ἀμωδόμενοι καλυδῶν ἔρανης,
κέρητες δ' ἀναπράδεφρ μεμαῶτες ἄρηι.
καὶ γὰρ κῆσι καὶ ἄρ χυσοδόνου ἄρτεμις ὄρεσ
κωθεμένη, οἱ οἱ ὄντα θαλάσσια γυνὴ ἀλωῆς
οἰκὸς ἔρεξ, ἄλλοι δ' θεοὶ δαίνωντ' ἐνατόμβας.
οἱ δ' οὐκ ἔρεξε Διὸς κέρη μεγάλοιο,
ἢ λάθει, ἢ οὐκ ἐνόησαν, ἀάτο δ' μέγα θυμῶ.

Et sequentia. Vergilius omne hoc genus pulcherrime æmulatus est. Nam me mini Hesionæ uisentem regna sororis Laomedontiaden Priamum. Et, Atque equidem Teucrum memini Sidona uenire. Et, Qualis eram cum primam aciem Præneste sub ipsa Strauī. Et de furto uel pœna Caci tota narratio. Nec uetustissima tacuit, quin & ipsa notitiæ nræ autoris sui imitator ingereret, Nauque ferunt luctu Cygnum Phaëthontis amati, & similia.

Quæ diuersitas catalogorum sit apud Vergilium & Homerum. Caput .XV.

Vbi uero enumerātur auxilia, quem Græci catalogum uocāt, eundem autorem suum conatus imitari, in nōnullis paululum à grauitate Homerica deuiavit. Primum, q̄ Homerus prætermisiss Athenis, ac Lacedæmonijs, uel ipsis Myccenis, unde erat rector exercitus, Bœotiā in catalogi sui capite locauit, non ob loci aliquam dignitatē, sed notissimum promontorium ad exordiū sibi enumerationis elegit. Vnde progrediēs modo mediterranea, modo maritima iuncta describit. Inde rursus ad utrunq̄ situm coherenti um locorū disciplina describentis, uelut iter agentis accedit. Nec ullo saltu coherētiā regionum in libro suo hiare permittit, sed † hoc hiandi more procedens, redit unde digressus est, & ita finitur quicquid enumeratio eius amplectitur. Contrā, Vergilius nullum in commemorandis regionibus ordinem seruat, sed locorū seriem saltibus lacerat. Adducit primū Clusio & Cosis Massicum. Albas hūc sequitur, manu Populoniæ Ilūæq̄ comitatus. Post hos Asi lam misere Pisæ. Quæ in cōlonginqua sint Hetruriæ parte, notius est q̄ ut an

o notan

notandum sit. Inde mox redit Cærete, & Pyrgos, & Grauifcas, loca urbi proxima, quibus ducem Asturem dedit. Hinc rapit illum Cygnus Liguriam, Oceanus Mantuam. Sed nec in catalogo auxiliorum Turni, si uelis situm locorum mente percurrere, inuenies illum continentiam regionum secutum.

Deinde Homerus omnes quos in catalogo enumerat, etiam pugnantes uel prospera uel sinistra sorte commemorat. Et cum uult dicere occisos quos catalogo non inseruit, non hominis sed multitudinis nomen inducit. Et quædam necem significare uult, messem hominum factam dicit: nulli certum nomē facile extra catalogum, uel addens in acie, uel detrahens. Sed Maro noster anxietatem huius obseruationis omisit. Nam & in catalogo nominatos præterit in bello, & alios nominat antè nō dictos. Sub Massico duce mille manus inueni uenisse dixit, qui moenia Clusi quicquid Cosas liquere. Deinde Turnus nauis fugit, qua rex Clusinis aduectus Osinius oris, quem Osinium nunquam antè nominauit. Et nunc ineptum est, regem sub Massico militare. Præterea nec Massicus, nec Osinius in bello penitus apparent. Sed & illi quos dicit, fortissimè Gyam, fortemque Sereftum, pulcher quoque Equicolus, & Mauortius Hamon, & fortissimus Umbro, & Virbius Hippolyti proles pulcherrima bello, nullum locum inter pugnantium agmina, uel gloriosa uel turpi commemoratione meruerunt. Astur, itemque Cupauo, & Cygnus insignis Cygni Phaëtonisque fabulis, nullam pugnae operam præstant: cum Alelus & Sacrator ignotissimi pugnent, & Atinas antè non dictus. Deinde in his quos nominat, fit saepe apud ipsum incauta confusio. In nono Corinæum sternit Asilas, Deinde, in duodecimo Ebusum Corinæus interficit. Obuius ambustum torrens Corinæus ab ara Coripit, et ueniēti Ebuso plagamque ferenti Occupat os. Sic & Numam quem Nisus occidit, postea Aeneas persequitur, Fortemque Numam. Camertem in decimo Aeneas sternit. At in duodecimo Iuturna formam assumulata Camerti. Clorea in undecimo occidit Camilla, in duodecimo Turnus. Palinurus Iasides, & Iapix Iasides, quaero an fratres sint. Hyrtacides est, Hippocoon, & rursus Hyrtacides Corinæum sternit Asilas. Sed potuerunt duo unum nomē habuisse. Vbi est illa in his casibus Homeri cautio: apud quem cum duo Aiaces sint, modo dicit *λοκρῶν δ' ἠγγεμόντων οἰλήθ' ταχὺς αἶας*, modo *μείων, οὐδ' ἰσόσους, οὐδ' ἴσους*

Iliados. 2.

Iliados. 2.

Resstitutus lo-

cus ex 13. Iliad.

λαμώνθ' αἶας. Item alibi:

*αἶας δ' ὀνκίᾳ πάμπαν οἰλήθ' ταχὺς υἱός**ἴσα τ' ἀπ' αὐτῶν κλαμωνίς, οὐδ' ἠβαιός.*

Nec desinit, quos iungit nomine, insignibus separare, ne cogatur lector suspiciones de uarietate appellationis agitare.

Deinde, in catalogo suo curauit Vergilius uitare fastidiū, quod Homerus alia ratione non cauit, eadem figura saepe repetita. Hic autē uariat, uelut dedecus, aut crimen uitans repetitionem. Primus in bellum Tyrrhenis asper ab oris, Filius huic iuxta Lausus. Post hos insignem fama per gramina curram. Tum gemini fratres. Nec Prænestinae fundator. At Mefapus equum dominator. Ecce Sabinorum prisco de sanguine. Hinc Agamemnonius. Et te montosa. Quin & Marrubia uenit de gente sacerdos. Ibat & Hippolyti proles. Has copias fortasse putat aliquis diuinæ illi simplicitati præferendas. Sed nescio quomodo

modo Homerum repetitio illa unice decet, & est genio antiqui poetæ digna, enumerationisq; conueniens, q̄ in loco mera nomina relaturus non incuruauit se, neq; minute torfit, deducendo stylum per singulorum uarietates: sed stat in consuetudine percensentium, tanquam per aciem dispositos enumerās. Quod non alijs quàm numerorum fit uocabulis. Et tamen egregie ubi oportet de nominibus ducum uariat. Illam uero enumerationis congectionem apud Homerum Maro admiratus, ita expressit, ut penè eū dixerim elegantius transtulisse.

Locus illustratus ex. 13. Iliad.

τῆχ' ἐδέδμετο χθοναμαλώτατον, ἐνθά μάλισα
ζακρυθεῖς γίγνοντο μάχη, αὐτοὶ τε καὶ ἵπποι.
ἐνθά δ' ἔβοιωτοί, καὶ ἰάονες ἐλκεχίτωνες,
δοκροὶ καὶ φθίοι, καὶ φαυδιμόωντες ἐπφοί,
σπυδαὶ ἑπαίοσοντα νεῶν ἔχον, οὐδ' ἐδάωντο
ῥωσσοὶ ἀπ' σφείων φλογὶ ἱκελορ' ἔκτορα δ' ἴον.
οἱ μὲν ἀδηνάων προλελεγμένοι, ἐνδ' ἄρα τοῖσιν,
ἦρχ' υἱὸς πεπεῶο μλυεθεύς. οἱ δ' ἄμα ἔπεντο.
φείδαστε, σίχιός τε, βίας τ' εὖς, αὐτὰρ ἐπ' ἴω
φιλείδησ τε, μέγης, ἀμείων τε Δρακίός τε
προφθίων τε, κείδων τε, μυνεπ' ὀλεμός τε π' δάρκης.

Et similia. Ad quod exemplum illa Vergiliana sunt:

Agmina densantur campis, Argiuacq; pubes
Aruncaeq; manus, Rutuli, ueteresq; Sicani,
Et Sarranae acies, & picti scuta Labici.
Qui saltus Tyberine tuos sacrumq; Numici
Littus arant, Rutulosq; exercent uomere colles,
Circæumq; iugum, quis Iuppiter Anxuris aruis
Præsidet, & cætera.

Quæ in utriusq; catalogis similitudo, q̄ crebræ apud utrunq; sententiæ. Tum in quibus siue casu siue sponte ab Homero Vergilius desciscat, & in quibus imitationem ipsam dissimulet.

Capit .XVI.

VTerq; in catalogo suo post difficultium rerum uel nominum narrationem, infert fabulam uersibus amœnioribus, ut lectoris animus recreetur. Homerus inter enumeranda regionum & urbium nomina, facit locum fabulis, quæ horrorem fatietatis excludant.

Locus elucidatus ex. 2. Iliad.

οἱ δ' ἐπὶ πύλων τ' ἐννέμοντο, καὶ ἀρνήλυ ἑρατφύλυ
καὶ τρυφὸν ἀλφειοῖο πόρον, καὶ εὐκλύτον αἶττον,
καὶ καπύλασφέντα, καὶ ἀμειγνέων ἑνωιορ,
καὶ πηλειὸν καὶ ἔλθ'. καὶ Δωρίον, ἐνθά τε μῆσσα
αντόμουα, δάμυριπτόρ δρῆικα παύθρ' αἰοιδῆς
οἰχαλίδησ ἰόντ' ἀπ' εὐρυτοῦ οἰχαλίθ'.
εἰ τὺο γὰρ εὐχόμελυ νικησέμελυ, εἰ πῶ δρ' αὐταὶ
μῆσσα ἀείδοιεν κῆρσα δ' ἰὸς αὐγίοχοιο.
αἱ δ' ἰ. χαλωσάμελυα, πηρὸν δέθρ, αὐτὰρ αἰοιδῶ
θεωπεσίλυ ἀφίλοντο, καὶ ἐκλέλαθον κιδαρσίλυ.
ἦν, αὐδ' ἠγεμόνδνε γερύλυθ' ἵπποτότα νέσως.

o ἦ Et reliqua,

Et reliqua, quibus protraxit iucunditatem. Vergilius in hoc secutus autorem, in priore catalogo, modo de Auentino, modo de Hippolyto fabulatur: in secundo, Cygnus ei fabula est. Et sic amœnitas intertexta fastidio narrationū metetur. In omnibus uero Georgicorum libris, hoc idem summa cum elegantiā fecit. Nam post præcepta, quæ natura res dura est, ut legentis animum uel auditum nouaret, singulos libros acciti extrinsecus argumenti interpositione conclusit, primū de signis tempestatum, de laudatione rusticæ uitæ secundum, tertius desinit in pestilentiam pecorum. quarti finis est de Orpheo & Aristeo non otiosa narratio. Ita in omni ope Maronis, Homerica lucet imitatio.

Homerus omnē poësim suam ita sententijs farfit, ut singula eius ἀποφύγματα uice prouerbiorum in omnium ore fungantur, ut,

Odyssee. 1. Ὀυ γὰρ πω τις ἐὼν γόνου ἀυτὸς ἀέγνω
 Odyssee. 2. παῖροι γὰρ τοι παῖδες ὁμοῖοι πατρὶ πέλονη
 Odyssee. 3. Ὀυ γὰρ τ' αἰψὰ δεῶν ἔπειτ' ἵ νόσφι αἰεὶ ἐόντων.

Labor oia uin
 ei improbus.

Et alia innumerabilia, quæ sententialiter proferuntur. Nec hæc apud Vergiliū frustra desideraueris: Non omnia possumus omnes, Omnia uincit amor, Labor omnia uincit improbus, Viscæ adeo ne mori miseræ est: Stat sua cuiq; dies, Dolus an uirtus quis in hoste requirat: Et qd quæq; ferat regio, quid quæq; recuset, Auri sacra fames. Et ne obitundā nota referendo, mille sententiæ talium, aut in ore sunt singulorū, aut obuiæ intēioni legentis occurrunt.

In nonnullis ab Homerica secta haud scio casu ne an sponte desciscit. Fortunam Homerus nescire maluit, & soli decreto, quam μοῖρα uocant, omnia regenda committit, adeo ut hoc uocabulum τύχη in nulla parte Homerici uoluminis nominetur. Contrā, Vergilius non solum nouit & meminit, sed omnipotentiam quoq; eidem tribuit: quā & philosophi q̄ eam nominant, nihil sua ui posse, sed decreti, siue prouidentia ministram esse uoluerunt.

Et in fabulis seu in historijs nonnunquam idem facit. Aegeon apud Homerum auxilio est Ioui. Hunc contra Iouem armant uersus Maronis. Eumedes Dolonis proles bello præclara, animo manibusq; parentem refert: cum apud Homerum Dolo imbellis sit. Nullam commemorationem de iudicio Paridis Homerus admittit. Idem uates Ganymedem, non ut Iunonis pellicem à Ioue raptum, sed Iouialium poculorum ministrum, in cœlum à dijs ascitum fert, uelut decorum: Vergilius tantam deam, quod cuius de honestis sceminae deformis est, uelut specie uictam Paride iudicāte doluisse, & propter catamiti pellicatum totam gentem eius uexasse commemorat.

Interdum sic autorem suum dissimulanter imitatur, ut loci inde descripti solam dispositionem mutet, & faciat uelut aliud uideri. Homerus ingenti spiritu ex perturbatione terræ ipsum Ditem patrem territum prosilire, & exclamare quodammodo facit.

Locus restitu- Δφνὸρ δ' ἐβρόντησε πατὴρ ἀνδρῶν τε θεῶν τε
 tus ex illa. 20 + πόδες. αὐτὰρ ἐνθόθεν προσδίασσε, ἐτίναξε
 γαῖαν ἀπ' ἄρσειω, ὄρεωντ' ἀπὸ φηα κάρλιωα.
 πάντες δ' ἐσσεῖοντο πόδες πρὸς Πύθια καὶ Ἰδης,
 καὶ κορυφαί, τρώων τε πόλιν καὶ νῆες ἀχαιῶν.
 ἔσδδδδδ

ἔσθ' ἄρα δὴ τὸ πένθος ἀναξὶς ἄνθρώπων ἀΐδων ἄνθρωπος.

A Δείξτε δὲ, ἔκ' ἐκ δρόνου ἄλλο, καὶ ἰαχέ μὴ οἱ ὑπὸ θε-

γαῖαν ἀναρῶν ἔξω πρὸς ἄσπερον ἄνοσιχθωνος.

Ὀκία ἢ ἀνικτῆσι καὶ ἀδυνατοῖσι φωνεῖν,

Σμυθάλει' εὐρώωντα, τὰ τε συγγέστοι θεοί περ.

τὸσ' ἄρα κτύπε' ὄρωτο θεῶν ἔξω, ξωνιόντων.

Hoc Maro non narrationis, sed parabolæ loco posuit, ut aliud esse uideretur, Non secus ac si qua penitus ui terra dehiscens, Infernas referet sedes, & re-
gna recludat Pallida, dijs inuisa, superq; immane barathrum Cernatur, trepi-
dentiq; immisso lumine manes. Hoc quoq; dissimulando surripuit. Nam
cum ille dixisset deos sine labore uiuere, θεοὶ ἔξω ἔωοντες, hoc idem dixit occultif-
sime, Dii Iouis in tectis casum miserantur inanem Amborum, & tantos mor-
talibus esse labores. quibus ipsi scilicet carent.

Non satis apte Vergilium fecisse initium belli inter Troianos & Latinos. Inde, quæ ex Apollo-
nio & Pindaro traduxerit. Quamq; Græcorum cum uocabulis tum inflexione etiã sit delectatus.

Caput .XVII.

Quid Vergilio contulerit Homerus, hinc maxime liquet, quod ubi re-
rum necessitas exegit à Marone dispositionem inchoandi belli, quam
non habuit Homerus, quippe q̄ Achillis iram exordium sibi fecerit, q̄
decimo demum belli anno contigerit, laborauit ad rei nouæ par-
tum, ceruum fortuito saucium fecit causam tumultus. Sed ubi uidit hoc leue ni-
misq; puerile, dolorem auxit agrestium, ut impetus eorum sufficeret ad bellũ.
Sed nec seruos Latini, & maxime stabulo regio curantes, atq; ideo quid foede-
ris cum Troianis Latinus icerit, ex muneribus equorum & currus iugalis non
ignorãtes, bellum gñi deũ oportebat inferre. Quid igitur? deorum maxima
deducitur è cælo, & maxima furiarum de tartaris asciscit. Sparguntur angues,
uelut in scena parturientes furorem. Regina non solum de penetralibus reue-
rentiæ matronalis educit, sed & per urbem mediam cogitur facere discursus.
Nec hoc cõtenta, syluas petit, accitis reliqs matribus in societatem furoris. Bac-
chatur chorus quondam pudicus, & orgia insana celebrãtur. Quid plura? Ma-
luissem Maronẽ & in hac parte apud autorẽ suum, uel apud quemlibet Græ-
corum alium, quod sequeretur habuisse.

Alium non frustra dixi, quia nõ de unius racemis uindemiam sibi fecit, sed
bene in rem suam uertit, quicquid ubicunq; inuenit imitandum: adeo, ut de Ar-
gonauticorum quarto, quorum scriptor è Apollonius, librum Aeneidos suæ
quartum totum penè formauerit: ad Didonem uel Aeneam, amatoriam conti-
nentiam Medæ circa Iasonem trãsserendo. Quod ita elegantius autore diges-
sit, ut fabula lasciuientis Didonis, quam falsam nouit uniuersitas, per tot tamen
secula speciem ueritatis obtineat, & pro uero per ora omnium uolitet: ut picto-
res fictoresq; qui figmentis liciorum contextas imitantur effigies, hac materia
uel maxime in efficiendis simulacris tãquam unico argumẽto decoris utantur.
Nec minus histrionum perpetuis & gestibus & cantibus celebratur. Tantum
ualuit pulchritudo narrandi, ut oēs Phœnisæ castitatis conscij, nec ignari ma-
num sibi iniectisse reginam, ne pateret damnum pudoris, conuiueant tamen fa-

bulae: & intra cōscientiam ueri fidem prementes, malint pro uero celebrari, qđ
 pectoribus humanis dulcedo fingentis infudit. Videamus utrum attigerit
 & Pindarum, quem Flaccus imitationi inaccessum fatetur. Et minuta quidem
 atq; rorantia quæ inde subtraxit, relinquo: unum uero locū, quem tentauit ex
 integro penè transcribere, uolo communicare uobiscum, qđ dignus est, ut eum
 uelimus altius intueri.

Gel. li. 17. c. 10

Cum Pindari carmen quod de natura atq; fragrantia montis Aetnae cōpo-
 situm est, æmulari uellet, eiusmodi sententias & uerba molitus est, ut Pindaro
 quocq; ipso, qđ nimis opima & pingui facundia existimatus est, insolentior hoc
 qđdem in loco tumidiorq; sit. Atq; uti uosmetipsos eius qđ dico arbitros faciā,
 carmen Pindari qđ est sup monte Aetna, cōtulū mihī est memoriæ, dicam.

Pindarus i Py
 thijs.

κίωρ Δ' οὐραία στανέχθ
 Νιφόωσ' αἴτνα πάρετες
 χίονθ' ὄξειας Ἰδία,
 τῶσ, ἐρεύγονη μὲν ἀπλά.
 Τσ πυρὸς ἀγνότα
 ἔκ μυχῶν παγαί πταμοί
 δ' ἀμέραισι μὲν προχέοντα, ῥόον καπνῶ
 ἄδων', ἀλλ' ὅν ὀφθαῖσι πέτρας
 φοίνισσα κυλινομένα φλόξ, ἐς βαδῶ
 ἀμφέρε' πόντο πλάκα σὺν πατάτω
 κένο δ' ἀφαίσειο κρηνοῦς ἐρεπτόν
 Δφνοτάτρε ἀναπέμπθ.

Audite nunc Vergilij uersus, ut inchoasse eum uerius q̄ perfecisse dicatis.

Portus ab accessu uentorum immotus, & ingens
 Ipse, sed horrificis iuxta tonat Aetna ruinis.
 Interdumq; atram prorumpit ad æthera nubem
 Turbine fumantem piceo & candente fauilla,
 Attollitq; globos flammaram, & sidera lambit.
 Interdum scopulos auulsaq; uiscera montis
 Erigit eructans, liquefactaq; saxa sub auras
 Cum gemitu glomerat, fundoq; exæstuat imo.

In principio Pindarus ueritati obsecutus, dixit quod res erat, quodq; illic
 oculis deprehenditur, interdum fumare Aetnam, noctu flammigare. Vergilius
 autem dum in strepitu sonituq; uerborum conquiendo laborat, utrunq; tem-
 pus nulla discretionē facta cōfundit. Atq; ille Græcos quidē fontes imitatus,
 ignes eructare, & fluere amnes, fumi & flammaram fulua & tortuosa uolumi-
 na in plagas maris ferre, quali quosdam igneos amnes luculente dixit. At hic
 uester atram nubem turbine piceo & fauilla fumante ῥόον καπνῶ αἴθωνα in erpre-
 tari uolens, crasse & immodice congeffit: globosq; flammaram, quod ille κρηνοῦς
 dixerat, duriter posuit, & ἀνεῖθ. Hoc uero inenarrabile est, qđ nubem atrā
 fumare dixit turbine picea & fauilla candente. Non enim fumare solent neque
 atra esse, quæ sunt candentia: nisi fortè candente dixit peruulgate & improprie
 pro feruenti, non pro relucenti. Nam candens, est à candore, non à calore di-
 ctum.

ctum. Quod autem scopulos eructari & erigi, eosdemq; ipsos statim liquefieri, & gemere atq; glomerari sub auras dixit, hoc nec à Pindaro scriptū, nec unq; sando auditum, & oim q̄ monstra dicuntur, mōstruosissimum est.

Postremò, Graiæ linguæ quàm se libenter addixerit, de crebris quæ usurpat uocabulis æstimate: Dirus Vlysses, Spelæa ferarum, Dædala tecta, Rhodopeiæ arces, Altaq; Panchæa, Atq; Getæ, atq; Hebrus, & Actias Orithyia. Et, Thyas ubi audito stimulat trieterica Baccho Orgia, nocturnusq; uocat clamore Cytheron. Et, Nō tibi Tyndaridis facies inuila Lacænæ. Et, Ferte simul Fauniq; pedem Dryadesq; puellæ. Et, Hinc atq; hinc glomerantur Oreades. Et, Pars pedibus plaudūt choreas. Et, Milesia uellera nymphæ Carpebāt, hylifaturo fucata colore. Et, Drymoq; Xantoq; Lygeaq; Phyllodoceq;. Et, Melite Panopæaq; uirgo, Nesea, Spioq; Thaliaq; Cymodoceq;. Et, Alcandæq; Haliumq; Noemonaq; Prytaninq;. Et, Amphion Dyræus in Actæo Aracyntho. Et Senior Glauci chorus, Inousq; Palæmō. Versus est Parthenij, quo grammatice in Græcis Vergilius usus est. Hic ait: Glauco, & Panopæe, & Inoo Melicertæ. Et, Tritonesq; citi. Immania cete.

Adeo autem & declinationibus Græcis delectatur, ut Mnesthea dixerit p̄ Mnestheum. Sicut ipse alibi: Nec fratre Mnestheo. Et pro Orpheo dicere maluerit Orphi, græcè declinando: ut, Orphi Calliopea, Lino formosus Apollo. Et, Vidimus o ciues Diomedæ. Et taliū noim accusatiuus Græcus est in e desinens. Nā si quis eum putat latine dixisse Diomedem, sanitas metri in uersu desiderabitur. Deniq; omnia carmina sua græcè maluit inscribere Bucolica, Georgica: Aeneis, cuius nois figuratio à regula latinitalis aliena est.

Quæ Vergilius tam occulte a Græcis traduxerit, ut uix unde ducta sint, possit agnosci.

Caput .XVIII.

Sed de his hæctenus, quorum plura om̄ibus, aliqua nonnullis Romanorum nota sunt. Ad alia uenio, quæ de Græcarum literarum penetralibus eruta, nullis cognita sunt, nisi qui Græcam doctrinam diligenter hauserunt. Fuit em̄ hic poëta ut scrupulose & anxie, ita dissimulanter & quasi clanculo doctus, ut multa transfulerit, quæ unde translata sint, difficile sit cognitu.

In exordio Georgicorum posuit hos uersus:

Liber & alma Ceres, uestro si munere tellus
Chaoniam pingui glandem mutauit arista,
Poculaq; inuentis, Acheloia miscuit uuis.

Nihil in his uersibus grammaticorum cohors discipulis suis amplius tradit, nisi illud, opera Cereris effectum, ut homines ab antiquo uictu desisterent, & frumento pro glādibus uterentur. Liberæ uero uitis repertorem, præstitisse humano potui uinum, cui aqua admisceretur. Cur autem Acheloum amnem potissimum Vergilius, cum aqua uellet intelligi, noiarit, nemo uel quærit, uel opinor subesse aliquid eruditius suspicatur. Nos id altius scrutati, animaduertimus doctum poëtā, antiquissimorum Græcorum more, sicut docebit autoritas, elocutum: apud quos proprie in aquæ significatione ponebatur Achelous. Neq; id frustra, nā causa quoq; eius rei cum cura relata est. Sed prius quàm causam propono, illud antiquo poëta teste monstrabo, hunc morem loquendi puaga-

tum fuisse, ut Acheloum pro quauis aqua dicerent. Aristophanes uetus comicus in comoedia Cotalo sic ait: Grauator (inquit) uino, cui aqua non fuisset admixta, id est mero. Cur autem sic loqui soliti sunt, Ephorus notissimus scriptor historiarum libro secundo ostendit his uerbis:

Potest ne lucidius ostendi Acheloum à Græcis ueteribus pro quacunque aqua dici solitum? Vnde doctissime Vergilius ait, uinum Acheloo Liberum præmiscuisse. Ad quã rem etli satis testium est, cum Aristophanis comici, & Ephori historici uerba prodiderimus, tamen ultrà progrediemur. Didymus enim grammaticorum facile eruditissimus, posita causa quam superius Ephorus dixit, alteram quoque adiecit his uerbis:

Licet abunde ista sufficiant ad probationem moris antiqui, quo ita loquendi usus fuit, ut Achelous commune omnis aquæ nomen haberetur, tamen his quoque & Euripidis nobilissimi tragœdiarum scriptoris addetur autoritas, quam idem Didymus grammaticus in his libris quos *ἱστορικὴν ἀπομνηστικὴν* scripsit, posuit his uerbis:

Sunt in libro septimo illi uersus, quibus Hernici populi, & eorum nobilissima, ut tunc erat, ciuitas Anagnia enumerantur:

Aeneidos .7.

Quos diues Anagnia pascit,
Quos Amasene pater: non illis omnibus arma,
Nec clypei currus ue sonant, pars maxima glandes
Liuentis plumbi spargit, pars spicula gestat
Bina manu, fuluosque lupi de pelle galeros
Tegmen habent capiti, uestigia nuda sinistri
Instituere pedis, crudus tegit altera pero.

Hunc morem in Italia fuisse, ut uno pede calceato, altero nudo iretur ad bellum, nusquam adhuc quam sciam reperi: sed eam Græcorum nonnullis consuetudinem fuisse, locupletis autore iam palam faciam. In qua quidem re, mirari est poetæ huius occultissimam diligentiam. Qui cum legisset Hernicos quorum est Anagnia, à Pelasgis oriundos, appellatosque ita à Pelasgo quodam duce suo qui Hernicus nominabatur, morem quem de Aetolia legerat, Hernicis assignauit, qui sunt uetus colonia Pelasgorum. Et Hernicum quidem hominem Pelasgum ducentem Hernicis fuisse Iulius Higinus in libro secundo urbium, non paucis uerbis probat. Morem uero Aetolis fuisse uno tantummodo pede calceato in bellum ire, ostendit clarissimus Euripides scriptor tragicus. In cuius tragœdia quæ Meleager inscribitur, nuntius inducitur describens, quo quisque habitu fuerit ex du-

A ex ducibus, qui ad aprum capiendum conuenerant. In eo hi uersus sunt:

Animaduertis diligentissime uerba Euripidis à Marone seruata? Ait em̄ ille:

Et eundem pedem nudum Vergilius quoq; dixit, Vestigia nuda sinistri Insti-
tuere pedis. In qua quidem re, quo uobis studium nostrum magis comprobe-
tur, non reticebimus rem paucissimis notam, reprehensum Euripidem ab Ari-
stotele, qui ignorantiam istud Euripidis fuisse contendit. Aetolos enim nō læ-
uum pedem habere nudum, sed dextrum. Quod ne affirmem potius q̄ pro-
bem, Aristotelis uerba ponam ex libro, quem de poetis secundo superscripsit.
B In quo de Euripide loquens, ait:

Cum hæc ita sint, uidetis tamen Vergilium Euripide autore quàm Aristotele
uti maluisse. Nam ut hæc ignorauerit uir tam anxie doctus, minime credide-
rim. Iure autem prætulit Euripidem. Est enim ingens ei cum Græcarum tra-
gœdiarum scriptoribus familiaritas, quod uel ex præcedētibus licet, uel ex his
quæ mox dicentur, opinari.

De alijs locis, quos Vergilius a Græcis sumpsit, quarto et nono Aeneidos. Caput .XIX.

Aeneid. 4.

C In libro quarto in describenda Elissæ morte, ait quod ei crinis abscissus es-
set his uersibus: Nondum illi flauum Proserpina uertice crinem Abs-
tulerat, Stygio' que caput damnauerat orco. Deinde Iris à Iunone missa ab-
scidit ei crinem, & ad orcum refert. Hanc Vergilius non de nihilo fabulam
fingit, sicut Aurelius, uir aliàs doctissimus, Cornutus extimat, qui adnotatio-
nem eiusmodi apposuit his uersibus: Vnde hæc historia, ut crinis auferendus
sit morientibus, ignoratur. Sed assueuit poetico more aliqua fingere, ut de au-
reo ramo: Hæc Cornutus. Sed me pudet quod tantus uir, Græcarum etiam
doctissimus literarum, ignorauit Euripidis nobilissimam fabulam Alcestim.
In hac enim fabula, in scenam* Orcus inducitur gladium gestans, quo crinem
abscidit Alcestidi, & sic loquitur:

Al. Charon.

πόλλ' ἔρπον λέξας, οὐδ' ἔρπον πλείον λάβοις.

Loquitur Cha-
ron.

ἢ δ' οὐ γὰρ κατέσπυξ ἄδ' ἰδούμυς.

στειχὼ δ' ἐπ' ἀντὶν, ὡς κατὰξέωμαι εἰφί.

ἰφὸς γὰρ οὐτ' ἄν' ἢ φθονὸς δεῖν.

ὄτ' ἔγχετο κρατὸς ἀγνίστ' ἤριχα.

Proditum est, ut opinor, quem secutus Vergilius fabulam abscindendi crinis
induxerit. ἀγνίστα autem Græce dicunt dijs consecrare. unde poeta noster ait ex
Iridis persona: Hunc ego Diti Sacrum iussa fero, teq; isto corpore soluo.
Nunc quia pleraq; omnia quæ supradixi, instructa autoritate tragicorū pro-
bauī, id quoq; quod à Sophocle tractum est, annotabo. In libro enim quarto
Vergilius Elissam facit postq; ab Aenea relinquatur, uelut ad sacricolarum sa-
garumq;

Aeneidos .4.

garumq; carmina & deuotiones fugientem, & inter cætera ait, sedandi amoris gratia herbas quæsitas, quæ æneis falcibus secarentur. Hæc res non ne quaestione digna est, unde Vergilio æneæ falces in mentem uenerint: Ponam itaque Vergilianos uersus, mox & inde Sophoclis, quos Maro æmulatus est, Falcibus & messæ ad lunam quæruntur ahenis, Pubentes herbæ nigri cum lacte ueneni.

Sophoclis autem tragœdia id de quo quærimus, etiam titulo præfert. Inscribitur enim Rhizotomoi. in qua Medeam describit maleficas herbas secantem, sed auersam, ne ui noxi odoris ipsa interficeretur, & succum quidem herbarum in cados æneos refundentem, ipsas autem herbas æneis falcibus excantem. Sophoclis uersus hi sunt:

Hæc Sophocles. Quo autore sine dubio Vergilius protulit æneas falces. Om̃ino aut̃ ad rem diuinã pleraq; ænea adhiberi solita, multa indicio sunt, & in his maxime sacris, quibus delinire aliq; aut deuouere, aut deniq; exigere morbos uolebant. Taceo illud Plautinũ cum ait: Me cũ habet pagus, morbus, æs, & qd̃ alibi Vergilius, Curetũ sonitus crepitantiãq; æra. Sed Carminij curiosissimi & docti uerba ponã, qui in libro de Italia. ii. sic ait: Prius itaq; & Thuscus æneo uomere uti, cum cõderentur urbes, solitos, in traiectionis eorũ sacris inuenio: & in Sabinis ex ære cultros, quibus sacerdotes tõderent. Post hæc Carminij uerba, longũ fiat, si uelim p̃censere, q̃ multis in locis Græcorũ uetustissimi æris sonos tanq; rem ualidissimã adhibere soliti sunt. Sed p̃senti op̃i docuisse nos sufficit, falces æneas Maronis, exẽplo Græci autoris inductas.

In libro nono Vergilius posuit hos uersus:

Stabat in egregijs Arcentis filius armis,
Pictus acu chlamydem, & ferrugine clarus Ibera,
Insignis facie, genitor quem miserat Arcens,
Eductum matris luco Symetia circum
Flumina, pinguis ubi & placabilis ara Palici.

Quis hic Palicus deus, uel potius qui dij Palici, nam duo sunt, apud nullũ penitus autorem Latinum q̃ sciam reperi, sed de Græcorũ penitissimis literis hanc historiam eruit Maro. Nam primũ ut Symetus fluuius, cuius in his uersibus meminit, in Sicilia est, ita & dij Palici in Sicilia colũtur, q̃s primũ om̃iũ uerbum Aeschylus tragicus, uir utiq; Sículus, in literas dedit. Interpretationẽ quoque nominis eorũ, quam Græci ἐπιμολογίω uocant, expressit uersibus suis. Sed priusquam uersus Aeschyli ponam, paucis explanãda est historia Palicorum. In Sicilia Symetus fluuius est. Iuxta hunc Nympha Thalia cõpressu louis grauida, metu lunonis optauit, ut sibi terra dehisceret, quod & factum est. Sed ubi uenit tempus maturitatis infantum, quos aluo illa gestauerat, reclusa terra est, & duo infantes de aluo Thaliæ progressi, emerferunt: appellatiq; sunt Palici & τῶν πάλων ἰκέδω, quoniam prius in terram mersi, denuo inde reuersi sunt. Nec longe inde lacus breues sunt, sed immensum profundi, aquarum scaturigine semper ebullientes, quos incolæ crateras uocant, & nomine Dellos appellant, fratresq;

fratresq; eos Palicorum extimant, & habentur in cultu maximo. Præcipueq;
 A circa exigendum iuxta eos iusiurandum, præsens & efficax numē ostenditur.
 Nam cum furti negati uel eiusmodi rei fides quæritur, & iusiurandum à su-
 specto petitur: uterq; ab omni contagione mundi, ad crateras accedunt, acce-
 pto prius fideiussore à persona quæ iuratura est, de soluendo eo quod peteret,
 si addixisset euentus. Illic inuocato loci numine, testatum faciebat esse iurator,
 de quo iuraret. Quod si fideliter faceret, discedebat illæsus: Si uero subesset iu-
 rjurando mala conscientia, mox in lacu amittebat uitam falsus iurator. Hæc
 res ita religionem fratrum commendabat, ut crateres quidem implacabiles uo-
 carētur. Nec sine diuinatione est Palicorum templum. Nam cum Siciliam ste-
 rilis annus arefecisset, diuino Palicorum responso admoniti Siculi, heroi cuidā
 certum sacrificium celebrauerunt, & reuertit hubertas. Qua gratia Siculi omne
 B genus frugum cōgesserunt in aram Palicorum. Ex qua hubertate ara ipsa pin-
 guis uocata est. Hæc est omnis historia, quæ de Palicis eorumq; fratribus in
 Græcis tantūmodo literis inuenit, quas Maro non minus quàm Latinas hau-
 sit. Sed hæc quæ diximus, autoritatibus approbanda sunt. Aeschylī tragæ-
 dia est, quæ inscribitur Aetna. In hac cum de Palicis loqueretur, sic ait:

Hæc Aeschylus.

c Callias autem in septima historia de rebus ita scribit:

Hactenus Callias.

Polemon uero sic ait in libro qui inscribitur

Hæc Polemon.

Sed & Anaxagoras in tertia historia sua de loci diuinatione ita scribit:

D Absoluta ē (extimo) & autoribus idoneis asserta explanatio Vergiliani lo-
 ci, quem literatores nostri nec obscurum putant, contenti uel ipsi scire uel insi-
 nuare discipulis, Palicum dei esse cuiusdam nomen. Quis sit autem deus iste,
 uel unde sit dictus, tam nesciunt quàm scire nolunt, quia nec ubi quærant suspi-
 cantur, quasi Græcæ lectionis expertes.

De Gargaris & Mysia ex primo Gorgicon.

Caput .XX.

Nec illos uersus relinquemus intactos, qui sunt in primo $\gamma\iota\omicron\pi\gamma\iota\kappa\epsilon\iota\gamma$,
 Humida solstitia, atq; hyemes orate serenas,
 Agricolaë, hyberno lætissima puluere farra,

Lætus

Lætus ager, nullo tantùm se Mysia cultu
lactat, & ipsa suas mirantur Gargara messes.

Sensus hic cum uideatur obscurior, pauloq; perplexius quàm poëtæ huius
mos est, pronuntiatus, tamē habet in se animaduertendā quæstionem ex Græ
ca antiquitate uenientem, quæ sint ista Gargara quæ Vergilius esse uoluit fer
tilitatis exemplar. Gargara hæc igitur sunt in Mysia, quæ est Hellesponti pro
uincia. Sed significatio nominis & loci duplex est. Nam & cacumen montis
Idæ, & oppidum sub eodem monte hoc nomine uocantur. Homerus significa
tionem cacuminis ita posuit:

Locus restitu
tus ex illa. 14. ἤδη ἡ κρηπνῶς προσεβίσατο γάργαρον ἄκρον

Hic Gargarum pro excellentissimo montis loco accipi cōuenire & ipse sen
sus indicium facit, nam de Ioue loquitur. Sed & alibi eodē Homero teste ma
nifestus exprimitur. Et Epicharmus uetustissimus poëta in fabula quæ inscri
bitur Troes, ita posuit:

Ex his liquidò claret, Gargara cacumen Idæ montis appellitari. Pro oppi
do autem Gargara qui dixerint, enumerabo. Ephorus notissimus historiarum
scriptor, in libro quinto sic ait:

Nec Ephorus solus, sed etiam Phileas uetus scriptor, in eo libro qui inscri
bitur Asia, sic meminit:

Arati etiam liber elegion fertur, in quo de Diotimo quodam poëta sic ait:

Ex his uersibus etiã ciuium nomen innotuit, quia Gargares uocantur. Cum
igitur constet, Gargara nunc pro montis cacumine, nunc pro oppido sub eo
dem monte posito accipienda, Vergilius non de summo mōte, sed de oppido
loquitur. Cur tamen Gargara posuerit, ut locū frugum feracem, requiramus,
Et omnem quidam illam Mysiam opimis segetibus habitam satis constat, sci
licet ob humorem soli. Vnde Vergilius in supradictis uersibus cum dixisset,
Humida solstitia, intulit, Nullo tantum se Mysia cultu lactat. atq; diceret: Ois
regio quæ opportunos habuerit humores, æquiparabit foecūditates aruorum
Mysia. Sed Homerus cum ait,

Locus restitu
tus ex illa. 8. ἤδη δ' ἴκανε πελωρίδακα, κίτρεα θυρόν
γάργαρον.

Humidum designat subiacentē monti agrum. Nam polypidaca significat fon
tibus abundantem. Vnde hæc Gargara tanta frugum copia erant, ut qui ma
gnum cuiusq; rei numerum uellet exprimere, pro multitudine immensā Gar
gara nominaret. Testis Alcæus qui in Cœlo tragedia sic ait:

Gargara (ut uidetis) manifeste posuit p multitudinē. Nec aliē Aristomenes:

Locus restitu
tus. ἐν βοκδοῖς, ἐνδορ γὰρ ἡμῶν γάργαρα.

Aristopha

A Aristophanes autē comicus cōposito noīe ex arena & Gargaris, innumerabilem (ut eius lepos est) numerū conat̄ exprimere. In fabula em̄ Achaneusin ait:

Ἐὶς Ἰδαίῳ γὰρ τὸ ἐμαυτῶ καρδίῳ.

Ἰδαίῳ ἢ βραία. πάνυ ἢ βαία. τέσσαρα.

ἄρ' ἠδ' ἀνδρῶν, φάμ' ἀμμοσσοιογάρ γαργα.

εἰς Ἰδαίῳ τι δ' Ἰδαίῳ ἄξιον χαλεπὸν ἐόν.

B Arenam autem seorsum pro multis Varro sæpe in Menippeis suis posuit. Sed Aristophanes adiecit Gargara, ad significatiōē numerositatis innumeræ. Est ergo scdm̄ hęc sensus horū uersuum talis: Cum ea sit anni tempies, ut hyems se rena sit, solstitium uero imbricum, fructus optime proueniunt. Hęc autem ad eo agris necessaria sunt, ut sine rīs, nec illi natura fœcundissimi Mysiæ agri responsuri sint opinioni fertilitatis, q̄ de his habetur. Addit Mysiæ nominatim Gargara, q̄ ea urbs posita in imis radicibus Idæ montis, defluentibus inde humoribus irrigetur, possitq̄ uideri solstitiales imbres non magnopere desiderare. Hoc in loco ad fidem sensui faciendam, q̄ uliginosa sint non sola Gargara prouinciæ mōtis, sed et uniuersæ Mysiæ arua, adhiberi potest testis Aeschylus:

Locus restitutus.

Quid de Græcis in hoc loco traxerit diximus. Addemus præterea hoc cum iucunditatis gratia, & ut liqueat Vergiliū nostrum undiq̄ ueterum sibi ornamenta traxisse, unde hoc dixerit, Hyberno lætissimo puluere farra. In libro enim uetustissimorum carminum, qui ante omnia quæ à Latinis scripta sunt, compositus ferebatur, inuenitur hoc rusticum uetus cāticum: Hyberno puluere, uerno luto, grandia farra Camille metes.

De poculorum generibus.

Caput

.XXI.

Nomina poculorum Vergilius plerunq̄ Græca ponit, ut carchesia, ut cymbia, ut cantharos, scyphos. De carchesijs ita: Cape Mæonij carchesia Bacchi Oceano libemus ait,

Ex diuersis Vergilij locis

Et alibi: Hic duo rite mero libans carchesia Baccho.

De cymbijs: Inferimus tepido spumantia cymbia lacte.

De cantharo: Et grauis attrita pendebat cantharus ansa.

De scyphis: Et sacer impleuit dextram scyphus.

D Ea autem cuius figuræ sint, quis ue eorum fecerit mentionem, nemo quærit, contenti scire huiuscemodi esse pocula. Et scyphos quidem cantharosq̄ cōsueti uulgi nomina, ferendum si transeant. Sed de carchesijs cymbijsq̄ q̄ apud Latinos haud scio an unquā reperias, apud Græcos autem sunt rarissima, non uideo cur nō cogatur inqrere, quid sibi noua & peregrina Græca nomina uelint. Est autē carchesium poculum Græcis tm̄modo notum. Meminit eius Pherecydes in libris historiæ, aitq̄ Iouē Alcumenæ pretium cōcubitus carchesium aureum dono dedisse. Sed Plautus insuetum nomē reliquit, aitq̄ in fabula Amphitryone, pateram datam, cum longe utriusq̄ poculi figura diuersa sit. Patera enim ut & ipsum nomen indicio est, planum ac patens est. Carchesium uero procerum & circa mediam partem cōpressum, ansatum mediocriter, ansis à summo ad infimum pertingentibus. Aesclepiades autem uir inter Græ-

Poculorū uaria genera.

Carchesium.

Patera.

cos apprimè doctus ac diligens, carchesia à nauali re existimat dicta. Ait enim naualis ueli partem inferiorem pateram uocari, at circa mediam fermè partem τράχηλον dici, summam uero partem carchesium nominari, & inde diffundi in utrunque ueli latus: eá que cornua uocantur. Nec solus Asclepiades meminisse huius poculi, sed & alií illustres poëtæ, ut Sappho, quæ ait:

κοινή δ' ἄρα πάντες καρχίσι' ἔχου
 καὶ ἔλεβορ. ἀρά(α)ντο δὲ πᾶμ' ὅπου
 ἐσλὰ τῶν γαμβρῶν.

Sophocles:

πρὸς τὴν τράπεζαν φάσκων
 προσελκιδέναι τοὺς δρόκοντας ἢ
 γενέσθ' ἐπὶ τὰ σιτία καὶ τὰ
 καρχίσια.

Hæc de carchesijs ignoratis latinitati, & à sola Græcia celebratis. Sed nec cymbia in nostro sermone reperies. Est em̄ à Græcorum paucis relatum. Philemon notissimus comicus in Phalsmate ait:

Ἐπὶ ἢ ἡ ῥοδὴ κυμβίον ἀκράτῃ
 κατασέσκηφθ' ὑμῖν ἄνω.

Anaxandrides etiam comicus in fabula τῷ ἀργείοισι.

μεγάλ' ἴσως πρὶ ἡρία, προσπινόμωα
 καὶ μετ' ἀκράτῃ
 κυμβί' ἐκάρωσεν ὑμᾶς,
 ἀνακαχαίτηκερ μὲν ὄν.

Meminit eius & Demosthenes in oratione quæ est in Midiam. Cymbia autē hæc (ut ipsius nominis figura indicat) diminutiue à cymba dicta, quod & apud Græcos & apud nos ab illis trahentes, nauigij genus est. Ac sane animaduerti ego apud Græcos multa poculorum genera à re nauali cognominata, ut carchesia suprâ docui, ut hæc cymbia, pocula p̄cera ac nauibus similia. Meminit huius poculi Eratosthenes uir longe doctissimus, in epistola ad Agetorem Lacedæmonium, his uerbis:

Θαυμάζουσι ἢ οἱ αὐτοὶ καὶ πᾶς κινάδορ μὴ κεκτημένῳ, ἀλλὰ κυμβίον μόνον θιάλλω προσέκειπται,
 δοκεῖ δὴ μοι, τὸ μὲν φησὶ τῶν ἀνθρώπων χρείας εἶνεκα, τὸ ἢ φησὶ τῶν ἀνθρώπων ἡμῶν ἕξ τῶν κτήσιον πρὸς λυφέναι.
 Fuerunt q̄ cymbium à cissymbio p̄ syncopā dictum extimauerunt. Cissymbij autē (ut de Homero taceā, q̄ hoc poculum Cyclopi ab Vlysse datū memorat) multi faciunt mentionē, uolūtq̄ nōnulli proprie cissymbiū ligneum esse poculum ex hedera, id est κισσῷ. Et Nicæder q̄dam Colophōius in l. Aetolicō sic ait:
 ἐν τῇ ἱεροποιίῃ τῷ διδουμάϊσ
 δῖος κισσῷ δὴ τῶν δορκίων) πετάλοισιν,
 ὅθεν τὰ ἀρχαῖα ἐκπώματα κισσῷβια
 φωνέει).

Sed & Callimachus meminit huius poculi:

καὶ γὰρ ὁ θεοκίλιον ἀπὸν ἀπο χαυδορ ἄμυσιν
 ζωροπετῆρ. ὀλίγω δ' ἦδε κισσῷβια
 τῶν μὲν ἐγὼ τόδ' ἔλεξα πρὸς ἐχόντ' ἀλίωσ
 τὸ τρίτορ.

A Qui autē cissymbium ex hedera factum poculum *δῖος ἐκ κισσῶ* non dici arbitran-
tur, Euripidis autoritate niti uidentur, qui in Andromada sic ait:

Locus restitui.

*πᾶς δ' ἠμιμένωμ' ἔρξῃ λεῶς.
ὄμω γάλακτ' κίσινον φέρω σκύφ'·
πόνω ἀναφυκτῆς, δ' ἄμπελων γάν'·*

Hæc de cymbio. Sequitur ut quando cantharum & poculi & nauigij ge-
nus esse supradiximus, probetur exemplis. Et pro poculo quidem nota res ē,
uel ex ipso Vergilio, qui aptissime proprium Liberi patris poculum assignat
Sileno. Sed id, ut suprà polliciti sumus, etiam pro nauigio poni solitum debe-
mus ostendere. Menander in Nauclero:

Cantharus.

*ἡε λιπὼν ἀγαῶν ἀλκυρὸν βάλ'·
θεόωλ'· ἡμῖν δ' εὐάτων, ὡς ἐς καλόν,
τόν εὐτυχῆντα καὶ σεσωσμένον
εὐδ'· ἔγώ σοι τόν τε χυσοῦμ' κἀνθάρα,
ποίησ' τὸ πλοῖον·*

Locus restitui.

Et sacer impleuit dextrā scyphus. Scyphus Herculis poculum est, ita ut Li-
beri p̄ris cantharus. Herculē uero fictores ueteres nō sine causā cū poculo fece-
runt, & nonnunq̄ quassabundū & ebrium: non solum q̄ is heros bibax fuisse
perhibet, sed etiā q̄ antiqua historia est, Herculē poculo tanq̄ nauigio uentis
immēsa maria trāsisse. Sed de utraq̄ re pauca ex Græcis antiqtatibus dicā. Et
multibibū heroa istum fuisse, ut taceam quæ uulgo nota sunt, illud non obscu-
rum argumentū est, q̄ Ephippus in Busiride inducit Herculem sic loquētem:

Scyphus.

Est etiā historia nō adeo notissima, nationem quandā hoīm fuisse prope He-
racleā ab Hercule cōstitutam Cylicranorū, composito noīe *ἀπὸ τῆς κυλικῆς*. Quod
poculi genus nos una l̄ra immutata calicē dicimus. Poculo autem Herculē du-
ctum, ad *ἑγίπια* Hispaniæ insulā nauigasse, & Pimastis egregius scriptor Græ-
corū dicit, & Pherecydes autor est: quorū uerba subdere sup̄sedi, q̄a propiora
sunt fabulæ q̄ historiae. Ego tñ arbitror non poculo Herculem trāsuectum, sed
nauigio cui scypho nomen fuit, ita ut supra cantharum, & carchesium, & à cym-
bis deriuata cymbia, omīa hæc asseruimus esse nauigiorū uocabula.

Calix.

De alijs quibusdam locis Vergilij. Caput .XXII.

D **N**Omīna quoq̄ Vergilius nonnunq̄ ex antiquissimis Græcorū histo-
rijs mutuauit. Scitis apud illū unā ex comitibus Dianæ Opim uocari.
Qd̄ nomen uulgo fortasse temerē impositū, uel etiā fictum putatur ab
ignorantibus ingeniosum poetā, cognomē qd̄ à ueteribus Græcis scriptoribus
ipsi Dianæ fuerat impositū, comiti eius assignare uoluisse. Sed Vergilius sic ait:
Velocem interea superis in sedibus Opim
Vnam ex uirginibus socijs sacraq̄ caterua
Compellabat, & has tristis Latonia uoces Ore dabat. Et infra:
At Truiæ custos iamdudum in montibus Opis.
Opim, inq̄t, comitē & sociā Dianæ. Sed audite un̄ Vergilius hoc nomē acce-
perit, q̄ (ut dixi) q̄ epitheton ipsiusce legerat, sociæ eius imposuit. Alexander Ae
p ij tolus

tolus poëta egregius i libro q̄ inscribit̄ Musæ, refert q̄to studio populus Ephesus dedicato tēplo Dianæ curauerit p̄m̄is p̄positis, ut q̄ tunc erāt poëtæ ingeniosissimi, in deā carmina diuersa cōponerent. In his uersibus Opis nō comes Dianæ, sed Diana ipsa uocata est. Loquitur autem (ut dixi) de populo Ephesio.

Apparuit (ni fallor) Opin Dianam dictam, & Vergilium de nimia doctrina hoc nomen in eius comitem transtulisse.

Excessere omnes adytis arisq̄ relictis Dñj. Hoc unde Vergilius dixerit, nullus inquirat, sed cōstat illum de Euripide traxisse, qui in fabula Troadibus inducit † Apollinem, cum Troia capienda esset, ista dicentem:

Al. Neptunū.
Locus restitu-
tus. Inducitur
autem Neptu-
nis, nō Apoll.
Εγὼ δὲ, νικῶμαι γὰρ ἀργείας θεῶν
ἕρας, ἀδανάου, οἱ σωεξέλορ φρύγας,
ἀλίπω τὸ κληθὲρ Ἴλιον, βωμῶσ' ἑμῶς.
ἑρμῖα γὰρ πόλιν ὄταν λάβῃ κακῆ,
Νοσῆ τὰ πῆν' δεῶν, ὅνδ' ἑμῶσ' δέλη.

Qui uersus docet unde Vergilius usurpauerit discessisse deos à ciuitate iam capta. Nec hoc sine autoritate Græcæ uetustatis est, quod ait: Ipsa Iouis rapidum iaculata è nubibus ignem. Euripides em̄ inducit Mineruā uentos contra Græcorum classē à Neptuno petentem, dicentemq̄, debere illum facere quod Iupiter fecerit, à quo in Græcos fulmen acceperit.

Apud Vergiliū Pan niueo lanæ munere lunā illexisse perhibetur in nemora alta uocans: Munere sic niueo lanæ, si credere dignum est, & reliqua. In hoc loco Val. Probus uir perfectissimus notat, nescire se hanc historiā siue fabulam, quo referat autore. Qd̄ tantum uiræ fugisse miror. Nam Nicander huius est autor historiæ, poëta, quem Didymus grammaticorum om̄ium quicq̄ sint, quicq̄ fuerint, instructissimus, fabulosum uocat. Qd̄ sciens Vergilius adiecit, si credere dignum est. adeo se fabuloso usum autore fatetur.

In tertio libro cursim legit̄, necq̄ un̄ translatū sit quærit̄: Quæ Phœbo pater om̄ipotens, mihi Phœbus Apollo Prædixit. & c. In talibus locis grāmatici excusantes imperitiā suā, inuentiones has ingenio magis q̄ doctrinæ Maronis assignant, nec dicūt eū ab alijs mutuātū, ne noiare autores cogant̄. Sed affirmo doctissimū uatē etiā in hoc Aeschylū eminentissimū tragediarū scriptorem secutum, q̄ in fabula, q̄ Latina lingua sacerdotis inscribit̄, sic ait:

Ecquid clarum factum, inde sumpsisse Vergilium, q̄ Apollo ea uaticinet̄, quæ sibi Iupiter fatur̄. Probatum̄ ne uobis est, Vergiliū, ut ab eo intelligi nō potest, qui sonum Latinæ uocis ignorat, ita nec ab eo posse, qui Græcam non hauserit extrema satietate doctrinam. Nam si fastidium facere non timerem, in gentia poteram uolumina his quæ à penitissima Græcorū doctrina transtulisset, implere. Sed ad fidem rei propositæ, relata sufficient.

MACROBII AVRELII

THEODOSII VIRI CONSULARIS ET IL LV

stris Saturnaliorum liber sextus.

Quos uel ex dimidio sui, uel solidos etiã uersus, ab antiquis Latinis poetis sit mutuatus Vergilius.

Caput .I.

IC PRAEtextatus: Mirum, inquit, in modum digessit Eustachius quæ de Græca antiquitate carmini suo Vergilius inseruit. Sed meminimus uiros inter omnes nostra ætate longe doctissimos, Furium, Cecinnamq; Albinum, promississe se prodituros, quid idem Maro de antiquis Romanis scriptoribus traxerit. Quod nunc ut fiat, tempus admonet. Cumq; omibus idem placeret, tum Furius Albinus: Etsi uereor, ne dum ostendere cu-

pio quantum Vergilius noster ex antiquorum lectione profecerit, & quos ex omnibus flores, uel quæ in carminis sui decorem ex diuersis ornamenta libauerit, occasionem reprehedendi uel imperitis, uel malignis ministrum, exprobrantibus tanto uiro alieni usurpationem, nec considerantibus hunc esse fructum legendi, æmulari ea quæ in alijs probes: & quæ maxime inter aliorum dicta mireris, in aliquem usum tuum opportuna deriuatione conuertere, quod & nostri tam inter se quam à Græcis, & Græcorum excellentes inter se sæpe fecerunt. Et ut de alienigenis taceam, possem pluribus edocere, quantum se mutuo compilarint bibliothecæ ueteris autores. Quod tamen opportune alias (si uolentibus uobis erit) probabo. Vnum nunc exemplum proferam, quod ad probanda quæ afferro penè sufficiet. Afranius enim togatarum scriptor, in ea togata quæ Comitalia inscribitur, non inuerecunde respondens arguentibus, quod plura sumpsisset à Menandro: Fateor (inquit) sumpsi, non ab illo modo, sed ut quisq; habuit quod conueniret mihi, quodq; me non posse melius facere credidi, etiam à Latino. Quod si hæc societas, & rerum communio, poetis scriptoribusq; omnibus inter se exercenda concessa est, quis fraudi Vergilio uortat, si ad excolendum se quædam ab antiquioribus mutuatus sit: Cui etiam gratia hoc nomine est habenda, quod nonnulla ab illis in opus suum, quod æternò mansurum est, transferendo, fecit ne omnino memoria ueterum deleteretur: quos (sicut præsens Deniq; ostēdit) non solum neglectui, uerum etiam risui habere iam cœpimus. illum legerimus alienum, aut illius esse malimus, aut melius hic quam ubi natum est, sonare miremur. Dicam itaq; primùm, quos ab alijs traxit uel ex dimidio sui uersus, uel penè solidos. Post hoc, locos integros cum parua quadam mutatione translatos, sensus uel ita transcriptos, ut unde essent eluceret: immutatos alios, ut tamen origo eorum non ignoraretur. Post hæc quædam de his, quæ ab Homero sumpta sunt, ostēdam non ipsum ab Homero tulisse, sed prius alios inde sumpsisse, & hunc ab illis, quos sine dubio legerat, transtulisse.

p iij Vergi

- Vergilius: Vertitur interea cœlum, & ruit oceano nox.
 Ennius in sexto: Vertitur interea cœlum cum ingentibus signis,
 Vergilius: Axem humero torquet stellis ardentibus aptum.
 Ennius in primo: Qui cœlum uersat stellis fulgentibus aptum. Et in III.
 Cœlum prospexit stellis fulgentibus aptum. Et in IX.
 Hic nox præcessit stellis ardentibus apta.
 Vergilius: Conciliumq̄ uocat diuûm pater atq̄ hominum rex.
 Ennius in sexto: Tum cum corde suo diuûm pater atq̄ hominum rex
 Effatur.
 Vergilius: Est locus, Hesperiam Grai; cognomine dicunt.
 Ennius in primo: Est locus, Hesperiam quam mortales perhibebant.
 Vergilius: Tuq̄ ò Tybri tuo genitor cum flumine sancto.
 Ennius in primo: Teq̄ pater Tyberine tuo cum flumine sancto.
 Vergilius: Accipe daq̄ fidem, sunt nobis fortia bello Pectora.
 Ennius in primo: Accipe daq̄ fidem, foedusq̄ feri bene firmum.
 Vergilius: Et lunam in nimbo nox intempesta tenebat.
 Ennius in primo: Cum superum lumen nox intempesta teneret.
 Vergilius: Tu tñ interea calido mihi sanguine pœnas Perfolues.
 Ennius in primo: Nec pol homo quisquam faciet impune animatus
 Hoc, nisi tu. mihi nam calido das sanguine pœnas.
 Vergilius: Concurrunt undique telis Indomiti agricolæ.
 Ennius in tertio: Postquam defessi sunt, stant, & spargere sese
 Hastis, ansatis concurrunt undique telis.
 Vergilius: Summa nituntur opum ui.
 Ennius in quarto: Romani scalis summa nituntur opum ui. & in XVI.
 Reges per regnum statuasq̄ sepulchraq̄ quærunt.
 Aedificant nomen, summa nituntur opum ui.
 Vergilius: Et mecum ingentis oras euoluite belli.
 Ennius in sexto: Quis potis ingentis oras euoluere belli?
 Vergilius: Nequa meis dictis esto mora, Iuppiter hac stat.
 Ennius in septimo: Non semper uestra euertit, nunc Iuppiter hac stat.
 Vergilius: Inuadunt urbem somno uinoq̄ sepultam.
 Ennius in octauo: Nunc hostes uino domiti, somnoq̄ sepulti.
 Vergilius: Tollitur in cœlum clamor, cunctiq̄ Latini.
 Ennius in decimosexti: Tollitur in cœlum clamor exortus utrisq̄.
 Vergilius: Quadrupedâte putrem sonitu quatit ungula campum.
 Ennius in sexto: Explorât Numidæ, totâ quatit ungula terrâ. & in viii.
 Cũ seq̄tur, summo sonitu quatit ungula terrâ. & in xvii.
 It eques, & plausu caua concutit ungula terram.
 Vergilius: Vnus qui nobis cunctando restituit rem.
 Ennius in duodecimo: Vnus homo nobis cunctando restituit rem.
 Vergilius: Corruit in uulnus, sonitum supèr arma dederunt.
 Ennius in decimosexti: Concidit, & sonitum simul insuper arma dederunt.
 Vergilius: Et iam prima nouo spargebat lumine terras.
 Lucretius

- A** Lucretius in secundo: Cum primùm aurora respergit lumine terras.
 Vergilius: Flammarum longos à tergo inuoluere tractus.
 Lucretius in secundo: Non' ne uides longos flammaram ducere tractus?
 Vergilius: Ingeminant abruptis nubibus ignes.
 Lucretius in secundo: Nunc hinc, nunc illinc abruptis nubibus ignes.
 Vergilius: Belli simulacra ciebat.
 Lucretius in secundo. Cōponunt, complent, belli simulacra cientur.
 Vergili. Simulacraç; luce carētum.
 Lucretius in quarto: Cum sæpe figuras
 Vergilius. Contuimur miras, simulacraç; luce carentum.
B Lucretius in quinto: Asper acerba tuens retro redit.
 Vergilius: Asper acerba tuens immani corpore serpens.
 Furius in I. annalium: Tithoni croceum linquens aurora cubile.
 Vergilius: Interea oceani linquens aurora cubile.
 Furius in sexto: Quod genus hoc hoīm? quæ ue hūc tã barbara morē?
 Vergilius: Quod genus hoc hominum Saturno sancte creat?
 Furius in decimo: Rumoresç; serit uarios, ac talia fatur.
 Vergilius: Rumoresç; serunt uarios, ac multa requirunt.
 Furius in decimo: Nomine quenc; uocans, reficitç; in prælia pullos.
 Vergilius: Nomine quenc; ciet, dictorum tempus adesse
 Furius in decimo. Commemorat. Deinde infra.
 Confirmit dictis, simul atç; exuscitat acreis
 Ad bellandum animos, reficitç; ad prælia mentes.
C Vergilius: Dicite Pierides, non omnia possumus omnes.
 Lucretius in quinto: Maior erat natu, non omnia possumus omnes.
 Vergilius: Diuersi circumspiciunt, hoc acrior idem.
 Pacuuius in Medea. Diuersi circumspicimus, horror percipit.
 Vergilius. Ergo iter inceptum peragunt rumore secūdo.
 Suetuius in libro qnto. Redeunt referūtç; petita rumore secundo.
 Vergilius. Nunç; hodie effugies, ueniam quocūç; uocaris.
 Neuius in eq Troiano. Nunç; hodie effugies, quin mea manu moriare.
 Vergili. Vendidit hic auro patriam, dominumç; potētem
D Varius de morte. Imposuit, fixit leges pretio atç; refixit.
 Vergili. Vendidit hic Latium populis, agrosç; quiritum
 Varius de morte. Eripuit, fixit leges pretio atç; refixit.
 Vergili. Ut gēma bibat, & Sarano dormiat ostro.
 Catullus. Incubet & Tyrijs, atç; ex solido bibat auro.
 Vergili. Talia secla suis dixerunt currite fufis.
 Catull. Currite ducentes subtegmina currite fufi.
 Vergili. Felix heu nimium felix ni littora tantum
 Catull. Nunquam Dardaniæ tetigifsēt nostra carinæ.
 Vergili. Iuppiter omnipotens utinam non tempore primo
 Catull. Gnosia Cecropiæ tetigifsēt littora puppes.
 Vergili. Magna ossa lacertosç; Extulit.

- Ennius in XVII. Magna ossa lacertiq; Apparent homini.
 Vergilius: Placidam per membra quietem Irrigat.
 Furius in I. Mitemq; rigat per pectora somnum.
 Lucretius in III. Nunc quibus ille modis somnus per membra quietem Irrigat.
 Vergilius: Camposq; liquentes.
 Luc. in VI. de mari sile: Et liquidam molem camposq; natantes.
 Vergilius: Et geminos duo fulmina belli Scipiadas.
 Lucretius in III. Scipiaes belli fulmen Carthagini horror.
 Vergilius: Et ora Tristia tentantum sensu torquebit amaror.
 Lucretius in II. Fædo pertorquent ora sapore.
 Vergilius ait: Morte obita quales fama est uolitare figuras.
 Lucretius in I. Cernere uti uideamur eas, audireq; coram,
 Hinc e & illud Vergi. Et patris Anchisæ gremio complectitur ossa.
 Vergilius: Ora modis attollens pallida miris.
 Lucretius in I. Sed quædam simulacra modis pallentia miris.
 Vergilius: Tum gelidus toto manabat corpore sudor.
 Ennius XVI. Tunc timido manat ex omni corpore sudor.
 Vergilius: Labitur uncta uadis abies.
 Ennius in XIII. Labitur uncta carina, uolat super impetus undas.
 Vergilius: Ac ferreus ingruit imber.
 Ennius in VIII. Hastati spargunt hastas, sit ferreus imber.
 Vergilius: Apicem tamen incita summum Hasta tulit.
 Ennius in XVI. Tamen inde uolans secum abstulit hasta Insigne.
 Vergilius: Puluerulentus eques furit, omnes arma requirunt.
 Ennius in VI. Balatum pecudes quatit, omnes arma requirunt.
 Vergilius: Nec uisu facilis, nec dictu affabilis ulli.
 Accius in Philoctete: Quem neq; tueri contra, neq; affari queas.
 Vergilius: Aut spolijs ego iam raptis laudabor opimis,
 Aut leto insigni.
 Acci. in armorz iudicio: Nam trophæum ferre me à forti uiro pulchrum est.
 Vergilius: Si autem & uincat, uinci à tali nullum est probrum.
 Accius in Telepho: Nam si à me regnum fortuna atq; opes
 Eripere quiuit, & uirtutem nequiuit.
 Vergilius: Disce puer uirtutem ex me, uerumq; laborem,
 Fortunam ex alijs.
 Acci. in armorz iudicio: Virtuti is par, dispar fortunis patris.
 Vergilius: Iamiam nec maxima Iuno,
 Nec Saturnius hæc oculis pater aspicit æquis.
 Accius in Antigona: Iamiam neq; dij regunt,
 Vergilius: Neq; profecto deum summus rex omnibus curat.
 Num capri potuere capi: num incensa cremauit Troia uiros:
 Ennius in

A Ennius in decimo cum de Pergamis loqueretur:

Quæ necq; Dardanijs campis potuere perire,
Nec cum capta capi, nec cum combusta cremari.

Vergilius:

Multi præterea, quos fama obscura recondit.

Ennius in Alexandro:

Multi alij aduētant, paupertas quorum obscurat noīa.

Vergilius:

Audentes fortuna iuuat.

Ennius in VII.

Fortibus est fortuna uiris data.

Vergilius:

Recoquunt patrios fornacibus enses.

Lucretius in V.

Et curuæ rigidum falces conflantur in ensem.

Inde minutatim processit ferreus ensis.

Vergilius:

Versaq; in obscurum species est falcis ahenæ.

Lucretius in V.

Pocula sunt fontes liquidi, atq; exercita cursu Flumina

Vergilius:

Ad sedare sitim fluuij fontesq; uocabant.

Lucretius in V.

Quos rami fructus, quos ipsa uolentia rura

Sponte tulere sua, carpsit.

Quod sol atq; imbres dederant, quod terra creatat

Sponte sua, satis id placarat pectora donum.

Quos locos aut integros aut paucis admodum immutatis, ex antiquis Latinis scriptoribus Vergilius trauitulerit: quosq; ita mutauerit, ut origo tamen eorum facile deprehendatur. Caput .II.

P *ost uersos ab alijs, uel ex integro uel ex parte translatos, uel quædã im mutando uerba tanquam succo alio tinctos, nunc locos locis compone re sedet animo, unde formati sint, quasi de speculo cognoscas.*

Vergilius:

Nec sum animi dubius, uerbis ea uincere magnum.

Quàm sit, & angustis hunc addere rebus honorem,

Sed me Parnasi deserta per ardua dulcis

Raptat amor. iuuat ire iugis, quã nulla priorum

Castaliam molli diuertitur orbita cliuo.

Nec me animi fallit quàm sint obscura, sed acri

Percussit thyrso laudis spes magna meum cor,

Et simul incussit suauem mi in pectus amorem

Musarum, quo nunc instinctus mente uigenti,

Auia Pieridum peragro loca, nullius ante

Trita solo.

Lucretius in I.

b Accipe & alterum locum Maronis, illi unde traxerat comparandum, ut eundem colorem ac penè similem sonum loci utriusq; reperias.

Vergilius:

Si non ingentem foribus domus alta superbis

Mane salutantum totis uomit ædibus undam,

Nec uarios inhiant pulchra testudine postes.

At secura quies & nescia fallere uita,

Diues opum uariarum, at latis otia fundis,

Speluncae, uiuicq; lacus, at frigida tempe,

Mugitusq; bouum, mollesq; sub arbore somni.

Non absunt illic saltus, ac lustra ferarum,

Et patiens operum, paruoq; assueta iuuentus,

Lucreti-

Et mox:

- Lucretius in II.** Si non aurea sunt iuuenum simulacra per aedes,
 Lampadas igniferas manibus retinentia dextris,
 Lumina nocturnis epulis ut suppeditentur,
 Nec domus argento fulgens, auroq; renidens,
 Nec citharam reboant laqueata, aurataq; templa.
 Cum tamen inter se prostrati in gramine molli,
 Propter aquæ riuum sub ramis arboris altæ,
 Non magnis opibus iucunde corpora curant,
 Præsertim cum tempestas arridet, & anni
 Tempora conspargunt uiridanteis floribus herbas.
- Vergilius in Georgi.** Non umbræ altorum nemorum, non mollia possunt
 Prata mouere animum, non qui per saxa uolutus
 Purior electro campum petit amnis.
- Lucretius in II.** Nec teneræ salices, atq; herbæ rore uirentes,
 Fluminaq; ulla queunt summis labentia ripis
 Oblectare animum, subitamq; auertere curam.
- Ipsi uero pestilentia, quæ est in tertio Georgicôn, color totus & liniamen-
 ta penè omnia tracta sunt de descriptione pestilentia, quæ est in sexto Lucre-
 tij. Nam Vergiliana incipit:
- Hic quondam morbo cœli miseranda coorta est
 Tempestas, totoq; autumnî incanduit æstu,
 Et genus omne neci pecudum dedit, omne ferarum.
- Lucretij vxo sic incipit:** Hæc ratio quondam morborum & mortifer æstus
 Finibus in Cecropis funestos reddidit agros.
 Vastauitq; uias, exhausti ciuibus urbem.
- Sed quatenus totum locum utriusque ponere satis longum est, excer-
 pam aliqua, ex quibus similitudo geminae descriptionis appareat.
- Vergilius ait:** Tum uero ardentes oculi, atq; attractus ab alto
 Spiritus interdum gemitu grauis, imaq; longo
 Ilia singultu tendunt, it naribus ater
 Sanguis, & oppressas fauces premit aspera lingua.
- Lucretius ait:** Principio caput incensum feruore gerebant,
 Et duplices oculos suffusa luce rubentes.
 Sudabant etiam fauces intrinsecus atro
 Sanguine, & hulceribus uocis uia septa coibat.
 Atq; animi interpret manabat lingua cruore
 Debilitata malis, motu grauis, aspera tactu.
- Vergilius sic ait:** Hæc ante exitium primis dant signa diebus.
 Et quæ darent signa, supra retulit idem.
- Demissæ aures, syncerus ibidem
 Sudor, & ille quidem morituris frigidus. aret
 Pellis, & attactu tractanti dura resistit.
- Lucretius ait:** Multaq; præterea mortis tunc signa dabantur.
 Perturbata animi mens in mœrore metuq;,
- Triste su-

Triste supercilium, furiolus uultus & acer,
 Sollicitæ porro plenæq; sonoribus aures,
 Creber spiritus, & ingens, raroq; coortus.
 Sudorisq; madens per collum splendidus humor,
 Tenuia sputa minuta croci contracta colore,
 Salsaq; per fauces raucas uix edita tussis.
 Profuit inserto latices infundere cornu
 Lenæos, ea uisa salus morientibus una.
 Mox erat hoc ipsum exitio.

Vergilius in Georgi.

Lucretius ait:

Nec ratio remedi communis certa dabatur.
 Nam quod alijs dederat uitalis æris auras
 Voluere in ore licere, & cœli templa tueri,
 Hoc alijs erat exitio, letumq; parabat.

Vergilius ait,

Lucretius ait:

Præterea nec iam mutari pabula refert,
 Quælitæq; nocent artes, cessere magistri.
 Nec requies erat ulla mali, defessa iacebant
 Corpora, mussabat tacito medicina timore.

Vergilius ait,

Lucretius ait,

Ipsis est ær auibus non æquus, & illæ
 Præcipites alta uitam sub nube relinquunt.
 Nec tamen omnino temerè illis sedibus ulla
 Comparebat auis, nec tristia secla ferarum
 Exhibant syluis, languebant pleraq; morbo,
 Et moriebantur.

Non ne uidentur nobis membra descriptionis ex uno fonte manasse? Sed rur
 sus locos alios comparemus.

Vergilius:

Lucretius in. III.

Gaudent perfusi sanguine fratrum,
 Exilioq; domos & dulcia limina mutant.
 Sanguine ciuili rem conflant, diuitiasq;
 Conduplicant auidi, cædem cæde accumulantes,
 Crudeles gaudent in tristi funere fratris.
 Multa dies uariisq; labor mutabilis æui
 Rettulit in melius, multos alterna reuifens
 Lufit, & in solido rursus fortuna locauit.
 Multa dies in bello conficit unius.
 Et rursus multæ fortunæ fortè recumbunt.

Vergilius:

Ennius in. VIII.

Vergilius Aenei. IX.

Haudquaquam quenquam semper fortuna secuta est.
 O præstans animi iuuenis, quantum ipse feroci
 Virtute exuperas, tanto me impensius æquum est
 Consulere, atq; omnes metuentem expendere casus.

Accius in Antigona:

Vergilius:

Ennius in Alexandro:

Quanto magis te istiusmodi esse intelligo,
 Tanto Antigona magis me par est tibi
 Consulere & parcere.
 O lux Dardaniæ, spes ò fidissima Teucrùm, et reliqua.
 O lux Troiæ germane Hector,

Quid ita cum

- Quid ita cum tuo lacerato corpore miser?
 Aut qui te sic respectantibus tractauere nobis?
- Vergilius Georgi. III. Frena Pelethronij Lapythæ gyrosq; dedere
 Impositi dorso, atque equitem docuere sub armis
 Insultare solo, & gressus glomerare superbos.
- Varius de morte: Quem non ille finit lentæ moderator habenæ,
 Qua uelit ire, sed angusto prius ore coërcens,
 Insultare docet campis, fingitq; morando.
- Vergilius in Bucolic. Talis amor Daphnim, qualis cum fessa iuuenicum
 Per nemora atque altos quærendo bucula lucos,
 Propter aquæ riuum uiridi procumbit in ulua
 Perdita, nec seræ meminit decedere nocti.
- Varius de morte: Ceu canis umbrosam lustrans Cortynia uallem,
 Si ueteris potuit ceruæ comprehendere lustra,
 Sæuit in absentem, & circum uestigia lustrans,
 Aethera per nitidum tenues sectatur odores.
 Non amnes illam mediij, non ardua tardant,
 Perdita nec seræ meminit decedere nocti.
- Vergilius: Nec te tua funera mater
 Produxi, pressi ue oculos, aut uulnera laui.
- Ennius in Ctesiphonte: Necq; terram iniicere, necq; cruenta
 Conuestire mihi corpora licuit,
 Necq; misere lauere lachrymæ salsum sanguinem.
- Vergilius in Georgic. Nancq; canebat uti magnū per inane coacta
 Semina terrarumq; animæq; marisq; fuissent,
 Et liquidi simul ignis, ut ihs exordia primis
 Omnia, & ipse tener mundi concreuerit orbis.
 Tum durare solum, & discludere Nerea ponto
 Coeperit, & rerum paulatim sumere formas.
 Iamq; nouum terræ stupeant lucescere solem.
- Lucretius in quinto, ubi de confusione orbis ante hunc statum loquitur:
 His necq; tum solis rota cerni lumine claro
 Altiuolans poterat, necq; magni sidera mundi,
 Nec mare, nec cœlum, nec denique terra, nec aër.
 Nec similis nostris rebus res ulla uideri.
 Sed noua tempestas quædam, molesq; coorta.
 Diffugere inde loci partes coepere, paresq;
 Cum paribus iungi res, & discludere mundum,
 Membraq; diuidere, & magnas disponere partes.
- Et infra: Hoc est à terris magnum secernere cœlum,
 Et seorsum mare uti secreto humore pateret,
 Seorsum item puri secretiq; ætheris ignis.
- Et infra: Omnia enim magis hæc ex leuibus atque rotundis.
- Vergilius Aeneid. II. Cum fatalis equus saltu super ardua uenit
 Pergama,

- A** Ennius in Alexandro: Pergama, & armatum peditem grauis attulit aluo.
 Nam maximo saltu superauit
 Grauibus armatis equus,
 Qui suo partu ardua perdat Pergama.
Vergilius: Tum pater omnipotens rerum cui summa potestas
 Infit. eo dicente deum domus alta filescit,
 Et tremefacta solo tellus, filet arduus æther.
 Tum uenti posuere, premit placida æquora pontus.
Ennius in Scipione: Mundus cœli uastus constitit silentia,
 Et Neptunus sæuus undis asperis pausam dedit.
 Sol equis iter repressit unguis uolantibus.
Vergilius: Consistere amnes perennes, arbores uento uacant.
 Itur in antiquam syluam stabula alta ferarum,
 Procumbunt piceæ, sonat ic̄ta securibus ilex,
 Fraxinæq̄ trabes, cuneis & fissile robur
 Scinditur, aduoluunt ingentes montibus ornos.
Ennius in sexto: Incedunt arbuſta per alta securibus cædunt,
 Percellunt magnas quercus, exciditur ilex.
 Fraxinus frangitur, atq̄ abies consternitur alta.
 Pinus proceras peruertunt, omne sonabat
 Arbustum fremitu syluai frondosai.
Vergilius: Diuersi magno ceu quondam turbine uenti
 Confligunt, zephyrusq̄, notusq̄, & lætus eois
 Eurus equis.
Ennius in decimosepti. Concurrunt ueluti uenti cum spiritus austri
 Imbricitor, aquiloq̄ suo cum flamine contra,
 Inde mari magno fluctus extollere certant.
Vergilius: Nec tamē, hæc cum sint hominumq̄ boumq̄ labores
 Versando terram experti, nihil improbus anser.
Lucretius in quinto: Sed tamen interdum magno quæſita labore,
 Cum iam per terras frondent atq̄ omnia florent,
 Aut nimis torrens feruoribus æthereus sol,
 Aut subiti perimunt imbres gelidæq̄ pruinae,
 Flabraq̄ uentorum uiolento turbine uexant.

D Sunt alij loci plurimorum uersuum, quos Maro in opus suum cum paucorum immutatione uerborum à ueteribus transtulit. Et quia longum est, uniuersos uersus ex utroq̄ transcribere, libros ueteres notabo, ut qui uolet illic legendo æqualitatem locorum conferendo miretur. In primo Aeneidos tempestas describitur, & Venus apud Iouem queritur de periculis filij, & Iupiter eam de futurorum prosperitate solatur. Hic locus totus sumptus à Næuio ē ex primo libro belli Punici. Illic enim æque Venus Troianis tempestate laborantibus cum Ioue queritur, & sequuntur uerba Iouis filiam consolantis spe futurorū. Item de Pandaro & Bitia aperiētibus portas, locus acceptus est ex libro quindecimo Ennij, qui induxit Histros duos in obsidione erupisse portā, & stragem de

gem de obsidente hoste fecisse. Nec Tullio cōpilando dummodo undiqꝫ orna-
 menta sibi cōferret, abstinuit. O fama ingēs ingētior armis Vir Troiane. Nē-
 pe hoc ait: Aeneā famā suam factis fortibus supgressum, cum plerūqꝫ fama sit
 maior rebus. Sēsus hic in Catone Ciceronis his v̄bis: Cōtingebat in eo, qđ ple-
 risqꝫ cōtrā solet, ut maiora oīa re q̄ fama uiderent, id qđ nō saepe euenit, ut ex-
 pectatio cognitione, aures ab oculis uincerent. Itē, Proximus huic lōgo, sed p̄-
 ximus interuallo. Cicero in Bruto: Duobus igiŕ summis Crasso & Antonio
 L. Philippus proximus accedebat, sed lōgo interuallo, tñ proximus.

Quos locos primū alij ex Homero trāstulerint, inde Vergilius operi suo ascuerit. Caput .III.

SVnt quædam apud Vergilium, quæ ab Homero creditur transfuisse:
 sed ea docebo à n̄ris autoribus sumpta, q̄ priores hæc ab Homero in car-
 mina sua traxerant: qđ qđem summus Homericæ laudis cumulus est, qđ
 cū ita à plurimis aduersus eū uigilatū sit, coactæqꝫ oīm uires manū cōtrā fece-
 rint, ille uelut pelagi rupes imota resistit. Homerus de Aiakis forti pugna ait:

Locus restitu-
 tus ex Iliā. 16.

Αἴας δ' οὐκέτι ἔμμενε, βιάζεται γὰρ βελέεσσι,
 δάμνα μὲν ἕηνός τε νόσθ' ἠὲ τρώες ἀγαυοὶ
 βιάσσοντες, θεῖνόν δ' ἔπει προτάφοισι φασίνη
 πῆληξ βαλλομένη καναχὴν ἔχει, βάλλετο δ' αἰεὶ
 κάππ' ἀλας ἔνπιπ' ἰδ'. ὅδ' ἀριστῶν δ' ἄμορ' ἔκαμνε
 ἔμπεδον αἰεὶ ἔχωρ σάκθ' αἰόλον, οὐδ' ἔδ' αὐαυτο
 ἀμφ' αὐτῶν πελεμίλαι, ἔρειδοντες βεκέεσσιν.
 αἰεὶ δ' ἀργαλίῳ ἔχει ἄδμαλ', καδ' ἔοι ἰδρῶς
 πάντ' ἐν κ' μελέων πλὺς ἔρρενε, οὐδ' ἔπη ἔιχε
 ἄμ' ἠεῖσσε, πάντ' ἢ κακῶν κακῶν ἔσηριετο.

Hunc locum Ennius in decimoquinto ad pugnam Cælij tribuni his uer-

sibus transfert:

Vndiqꝫ conueniunt, uelut imber, tela tribuno
 Configunt parmam, tinnit hastilibus umbo,
 Aerato sonitu galeæ, sed nec pote quisquam
 Vndiqꝫ nitendo corpus discerpere ferro.
 Semper abundantes hastas frangitqꝫ quatitqꝫ.
 Totum sudor habet corpus, multumqꝫ laborat.
 Nec respirandi fit copia præpete ferro.
 Histri tela manu iacentes sollicitabant.

Hinc Vergilius eundē locum de incluso Turno gratia elegātiore cōposuit:
 Ergo nec clypeo iuuenis subsistere tantum,
 Nec dextra ualet, obiectis sic undiqꝫ telis
 Obruitur, strepit alsiduo caua tempora circum
 Tinnitu galea, & saxis solida æra fathiscunt.
 Discussæqꝫ iubæ capiti, nec sufficit umbo
 Ictibus, ingeminant hastis & Troës & ipse
 Fulmineus Mnestheus, tum toto corpore sudor
 Liquitur, & piceum (nec respirare potestas)
 Fulmen agit fessos, quatit æger anhelitus artus.

Home-

Homerus ait:

A *ἄρα ξωπτε δόρυ δ' ἄρι, σάκε' ἰπποδελύμην
ἄων δ' ἄρ' ἄκων δ' ἔρθε, κόρυς κόρυρ, ἀνέρα δ' ἀνὴρ.*

Restitutus locus ex Iliad. 12.

Furius in quarto annali:

Pressatur pede pes, mucro mucrone, uiro uir.

Hinc Vergilius ait:

Hæret pede pes, densusq; uiro uir.

Homeri est:

*πληθύνει δ' οὐκ ἄρ' ἐγὼ μυθήσομαι, οὐδ' ὀνομήσω
οὐδ' εἰ μοι δέικα μὲν γλώσσῃ, δέικα δ' εἰς σόματ' ἔειπε
ἄων δ' ἄρ' ἄκων δ' ἔρθε, κόρυς κόρυρ, ἀνέρα δ' ἀνὴρ.*

Ex Iliados. 2.

Hunc secutus Hostius poeta in libro secundo belli Histrici ait:

B Non si mihi linguæ
Centum, atq; ora sient totidem, uocesq; liquatæ.

Hinc Vergilius ait:

Non mihi si linguæ centum sint, oraq; centum.

Homerica descriptio est equi fugientis, in hæc uerba:

*ἦς δ' ὅτ' ἐξέσατο, ἵππ' ἀκροήσας ὑπὸ φάτῃ
Δισμῶρ ἀπερξήσας, διεῖς πεδίοιο κροαίνων
ἔωδ' ἄρ' ἄκων δ' ἔρθε, κόρυς κόρυρ, ἀνέρα δ' ἀνὴρ.
κνδ' ἰόνων, ἦ δ' ἐκείνη χεῖρ, ἀμφὶ δ' ἄκων
C ὄμοις ἀϊόσση, δ' ἀγλαίησι πεπεδωέ.*

Locus restitutus ex Iliad. 6.

Ennius hinc traxit:

Et tum sicut equus qui de præsepibus actus,
Vincla suis magnis animis abruptit, & inde
Fert sese campi per cærule lætaq; prata
Cello pectore, sæpe iubam quatit simul altam,
Spiritus ex anima calida spumas agit albas.

Vergilius:

Qualis ubi abruptis fugit præsepia uinclis. &c.

Nemo ex hoc uiles putet ueteres poetas, q; uersus eorū scabri nobis uidentur. Ille em̄ stylus Enniani seculi auribus solus placebat, & diu laborauit ætas secuta, ut magis huic molliori stylo acquiesceretur. Sed ulterius ne moror Cecinam, q; & ipse prodat, q; meminit Maronē ex antiquitate transtulisse?

De uocabulis Latinis, Græcis, barbarisq;, quibus Vergilius primus usus esse uideri possit, cum tamen ante eū ueteres iisdem usi sint. Caput .IIII.

TVM Cecinna: In uersibus uel in locis quantum sibi Maro ex antiquitate quæsierit, Furius ut memor & ueteris & nouæ autorū copix diseruit. Ego conabor ostēdere hunc studiosissimum uatem & de singulis uerbis ueterum aptissime iudicasse, inseruisse lecta operi suo uerba, quæ nobis noua uideri facit incuria uetustatis. ut ecce Addita, pro inimica & infesta, quis non extimer poetam arbitrio suo nouum uerbum sibi uoluisse fabricari? Sed non ita est. nam quod ait: Nec sæuis addita Iuno Vsq; aberit, id est affixa & per hoc infesta, hoc iam dixerat Lucilius in lib. XIII. his uersibus:

Additus.

q; ἢ Simi

Si mihi non prætor fiet additus, atq; agitet me,
Non male sic ille, ut dico, me extenderat unius. Vergilius:
Mane salutantum totis uomit ædibus undam.

Pulchre uomit undam & antique. Nam ait Ennius:
Et Tiberis flumen uomit in mare salsum.

Agmen. Vñ & nunc uomitoria in spectaculis dicimus, uñ hoies glomeratim ingre-
diētes, in sedilia se fundūt. Agmē pro actu & ductu q̄dam ponere nō inele-
gans ē, ut, Leni fluit agmine Tibris. imò & antiquū est. Ennius em̄ in. V. ait:
Quod per amœnam urbem leni fluit agmine flumen.

Crepitantibus flammis. Quod ait, Crepitantibus urere flammis, non nouum usurpauit uerbum, sed
prior Lucretius in. VI. posuit:
Nec res ulla magis q̄ Phœbi Delphica laurus
Terribili sonitu flamma crepitante crematur.

Horret ager. Tū ferreus hastis Horret ager. Horret, mire se habet. Sed & Ennius i. xiiij.
Horrescit telis exercitus asper utrinq;. Et in Erechtheo:
Arma rigent, horrescunt tela. Et in Scipione:
Sparsis hastis lōgis cāpus splēdet & horret. Sed & ante omēs Homerus:

Locus restitutus ex. 15. illa. ἔφειξεν ἡ μάχη φθισίμβροτῶ ἐγχεῖσσι
μακρῆς, ἀεὶ εἰχορταμοληγοῦσας.

Splendet tremulo sub lumine pontus.

*Tremulum lu-
men.* Tremulū lumē de imagine rei ipsius exp̄sum ē. Sed prior Enni. i. Menalippe:
Lumine sic tremulo terra, & caua cærula candent. Et Lucretius in. VI. d
Præterea solis radijs iactatur aquai
Humor, & in lucem tremulo rarefcit ab æstu.

Umbracula. Hic cādida populus antro Imminet, & lentæ texunt umbracula uites. Sunt
q̄ extimēt hoc uerbū umbracula Vergilio autore cōpositum, cum Varro rerū
diuinarū lib. X. dixerit, nōnullis magistratibus in oppido id genus umbraculi
cōcessum. Et Cicero in V. de legib. Vis' ne igit̄ (qm̄ sol paululū à meridie iam
deuexus uideť, neq; dū satis ab his nouellis arboribus omīs hic locus opacat)
descendat ad Lirim, eaq; q̄ restant, in illis alnorū umbraculis psequamur. Si-
militer in Bruto: Sed ut & Theophrasti doctissimi hominis umbraculis. &c.
Trāsmittere. Transmittunt cursu campos, atq; agmina cerui Puluerulenta fuga glome-
rant. Quod ait speciose transmittunt pro transeunt.

Sic & Lucretius in secundo:

Et circumuolitant equites, mediosq; repentē
Transmittunt ualido quatientes impete campos.

Defluere. Sed et Pestanus Iubonēsis sic ait: Pedibus eqs trāsmisimus, qđ ē trāsiuimus:
Quam tota cohors imitata, relictis Ad terrā defluxit eqs. Sic Furius in primo:
Ille graui subitō deuinctus uulnere habenas
Milit equi, lapsusq; in humum defluxit, & armis
Reddidit æratis sonitum.

Discludere. Tum durare solum, & discludere Nerea ponto Cœperit. Ferit aures no-
stras hoc uerbum discludere, ut nouum. Sed prior Lucretius in quinto:
Diffugere inde loci partes cœpere, paresq;

Cum p̄:

A Cum paribus iungi res, & discludere mundum.

Pastorem Tityre pingues Pascere oportet oues, deductum dicere carmen.

Deductū carmen.

Deductum pro tenui & subtili eleganter positum est. Sic autem & Afranius in

Virgine: Verbis pauculis respondit, tristis uoce deducta, malleq; se non quies-

uisse dixit. Item apud Cornificium: Deducta mihi uoce garrienti. Sed hæc ab il-

lo fluxerunt, qd Pomponius in Atellana quæ Calædæ Martiæ inscribitur, ait:

Vocem deducas oportet, ut mulieris uideatur uerba: lube modo afferat unus,

ego uocem reddam tenuem & tinnulam. Et infra: Etiam nunc uocem deducam.

Proiectus.

Proiectaq; saxa Pachyni Radimus. Proiecta, si scdm consuetudinem dicat,

intelligitur abiecta. Si scdm ueteres, proiecta porrò iactata. Alibi ait: Proiecto

dum pede læuo Aprat se pugnae. Sed & Sisenna in scdo dixit: Et Marfi propi-

us succedunt, atq; ita scutis proiectis, tectis saxa certatim lenta manibus cōjci-

unt in hostes. Et in eodē: Vetus atq; ingens erat arbor ilex, q̄ circum proiectis

ramis maiorē partem loci summi tegebat. Et Lucretius in. III. Quamlibet im-

Tēpestiua pinus.

mani proiectu corporis extet. Et tempestiuam syluis euertere pinum. Hoc

uerbum de pino tempestiua à Catone sumpsit, qui ait: Pineam nucem cum effo-

dies, luna decrecente eximito, post meridiē, sine uento austro. Tū uero erit tē-

pestiua, cum semen suum maturū erit. Inferuit operi suo & Græca uerba,

sed non primus hoc ausus. Autorum em̄ ueterum audaciā secutus est. Depen-

dent lychni laquearibus aureis. Sicut Ennius in. IX. Lychnorū lumina bis sex.

Lychni.

Et Lucretius in. V. Quin etiā nocturna tibi terrestria q̄ sunt Lumina, penden-

tes lychni. Lucilius in. I. Porrò chænopoda clinopodas, lychnosq; et Diximus

Aethra.

cennos ante pedes lecti atq; lucernas. Et qd dixit, Nec lucidus æthra Sidē-

rea polus, Ennius prior dixerat in. XVI. Interea fax Occidit, oceanūq; rubra

tracti obruit æthra. Et Ilius in Theutrāte: Flammineam per æthram alte ferui-

dam ferri facem. Dædala Circe, q̄ Lucretius dixerat: Dædala tellus. Re-

Dædalus.

boant syluæq; & magnus Olympus, quia est apud Lucretium: Nec cithara re-

Reboare.

boant laqueata aurataq; tecta. Sed hac licentia largius sunt usi ueteres, par-

cius Maro. Quippe illi dixerunt & pausam, & machæram, & acotiam, & mala-

cem, & alia similia. Necnon & Punicis Oiscisq; uerbis usi sunt ueteres, quorū

Vri.

imitatione Vergilius peregrina uerba non respuit, ut in illo, Syluestres uri assi-

Camurus.

due. Vri em̄ Gallica uox est, qua feri boues significantur. Et, Camuris hir-

tae sub cornibus aures. Camuris peregrinum uerbum est, id est in se redeunti-

Camera.

bus. Et fortè nos quoq; hac ratione cameram figuramus.

Epitheta quæ apud Vergilium noua uidentur, uetustioribus quoq; in usu fuisse. Caput .V.

Multa quoq; epitheta apud Vergilium sunt, quæ ab ipso facta credū-

tur: sed & hæc à ueteribus tracta monstrabo. Sunt autem ex his alia

simplicia, ut Gradius, Mulciber: alia composita, ut arcitenens, uitisa

Mulciber.

tor. Sed prius de simplicibus dicam: Et discinctos Mulciber Afros. Mulciber

est Vulcanus, q̄ ignis sit, & omnia mulceat ac domet. Actius i Philoctete: Heu

Mulciber arma ignauo inuicta es fabricatus & manu. Et Egnatius de re: na-

tura lib. I. Deniq; Mulciber & ipse ferens altissima cœli contingunt.

Hoediq; petulci Floribus insultent. Lucretius in secundo:

Petulcus.

Præterea teneri tremulis in uocibus hoedi

- Corniferas norunt matres agnicq; petulci.
Liquidus ignis. Illud audaciæ maximæ uideri possit, quod ait in bucolicis: Et liquidus simul ignis, pro puro uel lucido, seu pro effuso & abundanti, nisi prior hoc epitheto Lucretius usus fuisset in sexto:
 Hac etiam fit uti de causa mobilis ille
 Deuolet in terram liquidus calor aureus ignis.
- Tristis pro amaro.* Tristis pro amaro translatio decens est. ut, Tristesq; lupini. Et ita Ennius in libro Sabinarum. III. Neq; triste quæritat sinapi, neq; cæpe moestum.
- Auritus lepus* Auritos lepores non Maro primus usurpat, sed Afranium sequitur, qui in prologo ex persona Priapi ait: Nam quod uulgò prædicant aurito me parere natum, non ita est.
 Et ut composita subiungam, quod ait Vergilius:
Thuricremus Vidit thuricremis cum dona imponeret aris.
 Iam Lucretius in secundo dixerat,
 Nam sæpe ante deum uitululus delubra decora,
 Thuricremas propter maectatus concidit aras.
- Arcitenens.* Quam pius arcitenens. Hoc epitheto usus est Næuius belli Punici lib. II. Deinde pollens sagittis inclutus arcitenens, sanctusq; Delphis prognatus Pythius Apollo. Idem alibi: Cum tu arcitenens sagittis pollens dea.
 Sed & Hostius libro secundo belli Histrici:
 Dia Minerua simul autem inuictus Apollo, Arcitenens, Latonius.
- Syluicole.* Etiam syluicolæ Fauni. Næuius libro. I. belli Punici:
 Syluicolæ homines belliq; inertes.
 Accius in Bacchis: Syluicolæ ignota inuisentes loca.
- Ueliolum.* Despiciens mare ueliolum. Liuius in Helena:
 Tu qui permenus ponti maria alta ueliuola.
 Ennius in decimoquarto:
 Cum procul aspiciunt hostes accedere uentis Nauibus ueliuolis.
 Idem in Andromache:
 Rapit & ex alto naues ueliuolas.
- Uitifator.* Uitifator seruans curuam sub imagine falcem. Accius in Bacchis:
 O Dionyse pater optime uitifator Semela genitus euchia.
- Noctiuagus.* Almaq; curru noctiuago Phœbe.
 Egnatius de rerum natura libro primo:
 Roscida noctiuagis astris labentibus Phœbe,
 Pulsa loco cessit concedens lucibus altis.
- Bimembres.* Tu nubigenas inuicte bimembres. Cornificius in Glaucio:
 Centauros fodere bimembres.
- Caprigenū.* Caprigenumq; pecus nullo custode per herbas. Pacuuius in Paulo:
 Quamuis caprigeno pecori grandior gressio est. Accius in Philoctete:
 Caprigenum trita unguis. Idem in Minotauro:
 Taurigeno semine ortum fuisse an humano.
 Decenter & his epithetis Vergilius usus est: pro sagitta, uolatile ferrum: & pro Romanis, gentem togatam: quorū altero Sueuius, altero Laberius usus ē.
 Nam

Nam Suetonius in lib. V. ait: Volucrumque uolatile telum. Ac Laberius in Ephebo: Licentiam ac libidinem ut tollam petis togatae stirpis. Idem infra: Idcirco ope dilatatum est dominium togatae gentis.

De figuris illis, quae ita sunt peculiare Vergilio, ut apud alios aut raro, aut nunquam reperiantur.

Caput .VI.

Figuras uero quas traxit de uetustate, si uolentibus uobis erit, cum repentina memoria suggererit, enumerabo. Sed nunc dicat uolo Seruius, quae in Vergilio notauerit, ab ipso figurata, non a ueteribus accepta: uel ausu poetico noue quidem, sed decenter usurpata. Quotidie enim Romanae indolis enarrando eundem uatem, necesse est habeat huius annotationis scientiam promptiorem. Placuit uniuerfis electio, in reliqua suffecti etiam adhortati sunt Seruium, ut quae in se refusa sunt, annotaret. Ille sic incipit: Vates iste uenerabilis, uarie, modo uerba, modo sensus figurando multum latinitati lepore adiecit. qualia sunt haec: Supposita de matre nothos furata creauit: Vt ipsa creauerit, quos creari fecerit. Tepidaque recentem Caede locum. cum locus recens caede, noue dictus sit. Et, Haec ait, & socii cesserunt aequae iussu. pro eo quod, iussi cesserunt. Et caelo sparsurus sanguine flamas. qui ex caelis uidelicet profundi. Vota deum primo uictor soluebat eorum. pro, quae diis uota sunt. Et me consortem nati concede sepulchro. alius dixisset, Et me consortem nato concedere sepulchri. Et, Illa uia celerans per mille coloribus arcum. id est, per arcum mille colorum. Et, Hic alij spolia occisis direpta Latinis Coniungunt igni. pro in ignem. Et, Corpore tela modo, atque oculis uigilantibus exit. tela exit, pro, uitat. Et, Senior leto canentia luma soluit. pro, uetustate senilia. Exesaeque arboris antro. pro, cauerna. Et, Frontem obscenam rugis arat. arat, non nimie, sed pulchre dictum. Ter secum aera circumfert tegmine syluam. pro iaculis. Et, Vir gregis. pro capro. Et illa quae pulchra sunt: Aquae mons, telorum seges, ferreus imber, ut apud Homerum:

Εἰ δὴ κινέουσι τρώων νέφεσσι ἀμυδρόβηκας
κλυσιπέπτερας

Locus restitutus ex. 16. alia.

αἶε δὲ μὴ μάχουτο. σὶ δὲ ἴεσσι Δ' ὄρουμα δός

Ex. 17. 111

ἄλλου δ' οὐραὶ ὄρ' ἴκα, δὲ αὖ δέρεσσι ἀτρυγέτιο.

Et, Dona laboratae Cereris. & Oculisque aut pectore noctem Accipit. & Vocisque offensa resultat imago. & Pacemque per aras Exquirunt. & Paulatim abolere Sychaem Incipit. Saepe etiam uerba pro uerbis pulchre ponit. Oraque corticibus sumunt horrenda cauatis. ora, pro personis. Et, Discolor unde auriper ramos aura refulsit. quid est enim aura auri: aut quemadmodum aura refulget: Sed tamen pulchre usurpauit. Et, Simili frondescit uirga metallo. quae benefusus est frondescit metallo: Et, nigri cum lacte ueneni. nigro imponere nomen lactis. Et, Haud aliter iustae quibus est Mezentius irae. Odio esse aliquem, uisatum: irae esse, inuentum Maronis est.

Item de duobus incipit dicere, & in unum desinit: Interea reges, ingenti mole Latinus Quadrijugo inuehitur curra. ut est apud Homerum:

Et, Protinus Orsilochem & Buten, duo maxima Teucrum

Corpora, sed Buten aduersum cuspide fixit. & cætera.

Iuturnam misero fateor succurrere fratri Suasi.

Cum solitum sit dici, Iuturnæ suasi. Et, Urbem quam statuo, uestra est. Et, Tu modo quos in spem statues submittere gētis. Præcipuum iam inde à tene-
ris impende laborem. pro, in eos impende.

Facit pulcherrimas repetitiones. Nam necq̃ Parnassi uobis iuga, nam necq̃ Pindi Villa moram fecere. Quæ uobis quæ digna uiri pro talibus ausis? Vidi stis quo Turnus equo, quibus ibat in armis?

Nec interpositiones eius otiosæ sunt. Si te nulla mouet tantarum gloria rerum. At ramum hunc (aperit ramum qui ueste latebat) Agnoscas. Vt sceptrū hoc (dextra sceptrum nam fortè gerebat) Nunquam fronde leui.

Et illa mutatio elegantissima est, ut de quo loquebatur subito ad ipsum uerba cōuertens. Vt bello egregias idem disiecerit urbes, Troiamq̃, Oechaliāq̃, & duros mille labores Rege sub Eurystheo fatis Iunonis iniquæ Pertulerit, tu nubigenas inuicte bimembreis. & reliqua. Illa uero intermissio, Quos ego, sed motos præstat componere fluctus, tracta est à Demosthene:

Hæc uero quàm poëtica indignatio, Prò Iuppiter ibit Hic ait. Hæc miseratio: O patria, ò rapti nequicq̃ ex hoste penates. Et illa trepidatio, Ferte citi ferrū, date tela, & scādite muros, Hostis adest. Et conquestio, Mē ne igitur socium tantis adiungere rebus Nise fugis? Quid illa excogitatio nouorum intellectuum: ut, Mentitaq̃ tela. & Ferrumq̃ armare ueneno. & Cultusq̃ feros molli-
re colendo. Exuerint syluestrem animum. Et, Virgineumq̃ alte bibit acta cru-
orem, ut apud Homerum de hasta.

Et, Pomaq̃ degenerant succos oblita priores. Et, Glacie cursus frenaret aqua-
rum. & Mistaq̃ ridenti colocasia fundat acātho. Est mollis flamma medullas.
Interea & tacitum uiuit sub pectore uulnus. & Duro sub robore uiuit Stuppa
uomens tardum fumum. & Sæuii que canum latratus in auras. Et, Cælatāque
annem fundens pater Inachus urna. & Affixæ uenis, animasq̃ in uulnera po-
nunt. Et quicquid de apibus dixit in uirorum fortium similitudinem, ut adde-
ret quoq̃ mores & studia, populos & prælia. quid plura: ut & quirites uoca-
ret. Dies me deficiet, si omnia persequi à Vergilio figurata uelim. Sed ex his q̃
dicta sunt, omnia similia lector diligens annotabit.

Vexare, illaudatus, & squalere, apud Vergilium quid significant. Caput .VII.

CVM Seruius ista differeret, Prætextatus Auienum Eustachio insulur-
rantem uidens, quin age (inquit) Eustachi uerecundiam Auieni probi
adolescentis iuua, & ipse publicato nobis quod immurmurat. Eusta-
chius, iam dudum, inquit, multa de Vergilio Seruium gestit interrogare, quo-
rum enarratio respicit officiū literatoris, & tempus indulgeri optat, quo de ob-
scuris ac dubijs sibi à doctiore fiat certior. Et Prætextatus, Probo, inq̃, mi Aui-
ene, q̃

ene, q̄ ea de quibus ambigis, clam te esse non pateris. Vnde exoratus sit à nobis doctissimus doctor, ut te secum negotium habere patiatur: quia in commu-
 ne proficient, quæ desideras audire. Ne tu modo ultra cesses aperire Seruio ui-
 am de Vergilio differendi. Tunc Auienus totus cōuersus in Seruium: Di-
 cas uolo, inquit, doctorū maxime, quid sit, q̄ cum Vergilius anxie semper di-
 ligens fuerit in uerbis pro causæ merito uel atrocitate ponēdis, incuriose & ab-
 iecte in his uersibus uerbum posuit: Candida succinctā latrātibus inguina mō-
 stris, Dulichias uexasse rates. Vexasse em̄ uerbum est leuis ac parui incommo-
 di, nec tam atroci casui congruens, cum repente homines à belua immanissima
 rapti laniatīq̄ sint. Sed & aliud huiuscemodi deprehendi: Quis aut Eurysthea
 durum, Aut illaudati nescit Busiridis aras? Hoc enim uerbum, illaudati, nō est
 idoneum ad exprimendam sceleratissimi hominis detestationem, qui q̄ homi-
 nes omnium gentium immolare solitus fuit, non laude indignus est, sed detesta-
 tione execrationeq̄ totius generis humani dignus est. Sed nec hoc uerbum ex
 diligentia Vergiliana uenire mihi uidetur: Per tunicam squalentem auro. Nō
 enim conuenit dicere, auro squalentem: quoniam nitore splendoriq̄ auri con-
 traria sit squaloris illuuiēs. Et Seruius: De uerbo uexasse, ita responderi pos-
 se arbitror: Vexasse graue uerbum est, tractumq̄ ab eo uidetur quod est uehe-
 re, in quo inest iam uis quædam alieni arbitrij: non enim sui potens est qui ue-
 hitur. Vexasse autem quod ex eo inclinatum est, ui atq̄ motu proculdubio ua-
 stiore est, nam qui fert & raptatur, atq̄ huc atq̄ illuc distrahitur, is uexari pro-
 prie dicitur. Sicuti taxare pressius crebriusq̄ est, q̄ tangere, unde id proculdu-
 bio inclinatum est. Et iactare multo fusius largiusq̄ est q̄ iācere, unde id uer-
 bum traductum est. Quassare etiam q̄ quaterere grauius uiolentiusq̄ est. Non
 igit̄ quia uulgo dici solet, uexatū esse quem fumo aut uento aut puluere labo-
 rare uidemus, p̄pterea debet uis uera atq̄ natura v̄bi deperire, q̄ à ueteribus q̄
 proprie & signate locuti sunt, ita ut decuit obseruata ē. M. Catonis uerba sunt
 ex orōne quam de Achæis scripsit: Cumq̄ Annibal terram Italiam laceraret
 atq̄ uexaret. Vexatam Italiam dixit Cato ab Annibale, quando nullum cala-
 mitatis, aut sæuitiæ, aut immanitatis genus reperiri queat, quod in eo tempo-
 re Italia non perpessa sit. M. Tullius quarto in Verrem: Quæ ab isto sic spoli-
 ata atq̄ direpta est, nō ut ab hoste aliquo, qui tamen in bello religionem & cō-
 suetudinis iura retineret, sed ut à barbaris prædonibus uexata esse uideatur.

Gel.li. 2.ca.6.

Vexare.

Illaudatus.

De illaudato autem duo uidentur responderi posse: Vnū est eiusmodi, Ne
 mo quisq̄ tam afflictis est moribus, q̄ faciat aut dicat nonnuncq̄ aliqd, qd lau-
 dari queat. Vñ hic antiquissimus v̄sus uice prouerbij celebratus est:

πολλὰ κ' ἢ κείνη ἀνὴρ μάλα καίριον ἔπειν.

πολλὰ κ' ἢ κείνη ἀνὴρ μάλα καίριον ἔπειν.

Sed enim qui in omni re atq̄ in omni tempore omni laude uacat, is illauda-
 tus est, isq̄ omnium pessimus deterrimusq̄ est. Sicuti om̄is culpæ priuatio, in-
 culpatum facit. Inculpatum autem instar est absolutæ uirtutis. Illaudatus quoq̄
 igit̄ finis est extremæ malitiæ. Itaq̄ Homerus non uirtutibus appellandis, sed
 uitijs detrahendis, laudare ampliter eam solet, Hoc enim est:

τὸ δ' οὐκ ἀκοντε πέτεσθαι.
 ἔτι δ' οὐκ ἐν ἑσπέρωντα, ἴσθεις ἀγαμέμνονα δῖον.

9 5 οὐδ' ἐκαταρ

ὅτι δὲ καταπύωσθαι τὸν δὲ οὐκ ἐδέλοντα μάχεσθαι.

Ex Gellio.

Epicurus quoque simili modo maximam uoluptatem priuationem detracti-
onemque omnis doloris definiuit, his uerbis: ὅς τῃ ἀλγοῦντος ἰππεύεισθαι. Eadem
ratione idem Vergilius inamabilem dixit Stygiam paludem. Nam sicut illau-
datum καὶ ἐξέστην laudis, ita inamabilem per amoris ἐξέστην detestatus est. Altero
modo illaudatus ita defenditur. Laudare significat prisca lingua nominare, ap-
pellareque. Sic in actionibus ciuilibus autor laudari dicitur, quod est nominari.
Illaudatus ergo est, quasi illaudabilis, id est nunquam nominandus, sicuti qua-
dam à communi consilio Asiae decretum est, uti nomen eius qui templum Di-
anae Ephesiae incenderat, ne quis ullo in tempore nominaret. Tertium restat ex
his quae reprehensa sunt, quod tunicam squalentem auro dixit. Id autem signifi-
cat copiam densitatemque auri in squamarum speciem intexti. Squalere enim di-
ctum ab squamarum crebritate, asperitateque, quae in serpentum piscium ue co-
riis uisuntur. Quam rem & alij, & hic idem poeta locis aliquot demonstrat. Quae
pellis, inquit, ahenis In plumam squamis auro conferta tegebat. Et alio loco:
Iamque adeo rutilum thoraca indutus, ahenis Horrebat squamis. Accius in Pe-
lopidibus ita scribit: Eius serpentis squamae squalido auro & purpura praete-
xtae. Quicquid igitur nimis inculcatum obsitumque aliqua re erat, ut incuteret
uisentibus facie noua horrorem, id squalere dicebatur. Sicut in corporibus in-
cultis squamosisque alta congeries sordium, squalor appellatur. Cuius significa-
tionis multo assiduoque usu totum id uerbum ita contaminatum est, ut iam squa-
lor de re alia nulla quam de solis inquinamentis dici coeperit.

Squalere.

Alij tres loci apud Vergilium explicati.

Caput .VIII.

Gellii. 5. ca. 8.

Lituus.

GRatum mihi est (Auienus inquit) correctum, quod de optimis dictis
male opinabar. Sed in hoc uersu mihi uidetur deesse aliquid: Ipse qui
Quirinali lituo paruaque sedebat Succinctus trabea. Si enim nihil deesse con-
cedimus, restat ut fiat lituo & trabea succinctus, quod est absurdissimum. Quip-
pe cum lituus sit uirga breuis, in parte qua robustior est incurua, qua augures
utuntur, non uideo qualiter possit lituo succinctus uideri. Respondit Serui-
us: Sic hoc dictum esse, ut pleraque dici per defectionem solent. Veluti cum di-
citur: M. Cicero homo magna eloquentia, & Roscius histrio summa uenusta-
te: Non plenum hoc utrumque, nec perfectum est: sed enim pro pleno ac perfe-
cto auditur. Ut Vergilius alio in loco: Victorem Buten immani corpore, id
est corpus immane habentem. Et item alibi: In medium geminos immani pon-
dere caestus Projicit. Ac similiter: Domus sanie dapibusque cruentis. Sic igitur
id quoque dictum uideri debet, Ipse quirinali lituo, id est lituum quirinalem lituo
nens. Quod minime mirandum foret, si ita dictum fuisset, Picus quirinali lituo
erat, sicuti dicimus, statua grandi capite erat. Et est autem, & erat, & fuit, pleru-
que absunt cum elegantia, sine detrimento sententiae. Sed quoniam litui facta men-
tio est, praetermittendum non est, quod posse quaeri animaduertimus, utrum à
tuba lituus auguralis appelletur, an tuba à lituo augurum, lituus dicta sit. Vtrum
que enim pari forma & pariter in capite incuruum est. Sed si (ut quidam putant)
tuba à sonitu lituus appellata est ex illo Homeri uersu λήξῃ βίῃ, necesse est ut uir-
ga au-

A ga auguralis à tubæ similitudine, lituus uocetur. Vt autē uocabulo isto Vergilius pro tuba, ut ibi: Et lituo pugnas insignis obibat & hasta.

Subiecit Auienus: Maturate fugam, quid sit parum mihi liquet. Contraria em̄ mihi uidetur fuga maturitati. Vnde quid de hoc uerbo sentiendum sit, quæ so me doceas. Et Seruius: Nigidius homo omnium bonarum artium disciplinæ egregius: Maturare, inquit, est quod neque citius, neque serius, sed medium quoddam & temperatum est. Bene atque proprie Nigidius. Nam & in frugibus & in pomis matura dicuntur, quæ neque cruda & immitia sunt, neque caduca & nimium cocta, sed tempore suo temperate adulta. Hanc interpretationem Nigidianam diuus Augustus duobus uerbis Græcis eleganter exprimebat. Nam & dicere in sermōibus, & scribere in epistolis solitum ferunt, *μετρίως ἔχειν*. Per quod mouebat, ut ad rem agendam simul adhiberetur & industriæ celeritas, & tarditas diligentia. Ex quibus duobus contrariis, fit maturitas. Sic ergo Vergilius inducit Neptunū discessum uentis impantem, ut & tam cito discedant tanquam fugiant, & tamen standi mediocritate in regressu teneant, tanquam mature, id est temperate, abeuntes. Veretur enim, ne in ipso discessu classi noceant, dum raptu nimio tanquam per fugam redeunt. Idem Vergilius, duo ista uerba maturare & properare, tanquam plene contraria scitissime separauit his uersibus: Frigidus agricolam si quando continet imber, Multa forent quæ mox cælo properanda sereno, Maturare datur. Bene & eleganter duo ista uerba diuisit. Namque in præparatu rei rusticæ, per tempestates & pluuias, quoniam & necessitate otium est, maturari potest: per serenas uero quoniam tempus instat, properari necesse est. Sane cum significandum est coactius quid & festinatus factum, rectius hoc dicitur præmature factum, quam mature. Sicuti Afranius dixit in togata, cui titulus nomen est: Appetis dominatum demens præmature præcocem. In quo uersu animaduertendum est, quod præcocem, inquit, non præcoquem. Est enim casus eius rectus non præcoquis, sed præcox. Hic Auienus rursus interrogat: Cum Vergilius, inquit, Aeneam suam tanquam hominem pium à contagione atrocis uilius apud inferos uindicauerit, et magis eum fecerit audire reorum gemitus, quam ipsa uidere tormenta, in ipsos uero campos piorum licenter induxerit, cur hoc tantum uersu ostendit illi partem locorum, quibus impij cohibebant, Vestibulum ante ipsum primisque in faucibus orci? Qui enim uestibulum & fauces uidet, intra ipsam ædem iam sine dubitatione successit: aut si quid aliud de uestibuli uocabulo intelligendum, scire desidero. Ad hæc Seruius: Pleraque sunt uocabula quibus uulgo utimur, non tamen liquidò animaduertimus, quid ea ex uera proprietate significent, sicuti est uestibulum in sermonibus celebre atque obuium uerbum, non in omnibus tamen qui illo facile utuntur, liquidò expectatum. Putant enim uestibulum esse partem domus priorem, quam atrium uocant. Sed Cæcilius Gallus uir doctissimus, in libro de significatione uerborum quæ ad ius civile pertinent secundo, uestibulum dicit esse non in ipsis ædibus, neque ædium partem, sed locum ante ianuam domus uacuum, per quem de uia aditus accessusque ad fores ædium fit. Ipsa enim ianua procul à uia fiebat, area interstita, quæ uacua erat. Quæ porro huic uocabulo ratio sit, queri multum solet. Sed quæ scripta apud idoneos autores legi, proferre in medium non pigebit. Væ particula, sicuti quædam

Gel. li. 10. c. 11.

Maturare.

Gel. li. 16. c. 5.

dam alia, tum intensiōe significat, tum minutionem. Nam uetus & uehementis alterum ab ætatis magnitudine compositum elisumque est, alterum à nimio impetu & uimētis instructum. Vecors autem & uesanus, priuationem significat sanitatis & cordis. Diximus autem superius, eos qui amplas domus antiquas faciebāt, locum ante ianuam uacuum relinquere solitos, qui inter fores domus & uiam mediū esset. In eo loco qui dominū eiusdem domus salutatum uenerant, priusquam admitterentur, consistebant. Et neque in uia stabant, neque intra ædes erant. Ab illa ergo grandis loci consistiōe, & quasi quadam stabulatione, uestibula appellata sunt spatia, in quibus multum staretur ab aduenientibus, priusquam intromitterentur in domum. Alij consentientes uestibula eadem esse quæ diximus, in sensu tamen uocabuli dissentiunt. Referunt enim non ad eos qui adueniunt, sed ad illos qui in domo commanent, quoniam illic nunquam consistunt, sed solius transitus causa ad hunc locum ueniūt, exeundo siue redeundo. Siue igitur secundum priores per augmentum, siue per secundos per diminutionem intelligendū est, tamen uestibula constat aream dici, quæ à uia domum diuidit. Fauces autem iter angustum est, per quod ad uestibulum de uia flectitur. Ergo Aeneas, cum uidet fauces atque uestibulum domus impiorum, non est intra domum, nec contactu ædium execrabili sæuoque polluitur: sed de uia uidet loca inter uiam & ædes locata.

Bidentes quid significant, & unde dictæ. Deinde eque id ipsum significare nonnunquam, quod significatur nomine equi.

Caput .IX.

Gell. li. 16. c. 6.

Bidentes hostiæ quid essent, inquit Auienus, interrogauit quendam de grammaticorum cohorte. Et ille bidentes, oues esse respondit, idcircoque lanigeras adiectum, ut oues planius demonstrarentur. Esto, inquit, oues bidentes dicantur. Sed quæ ratio huius in ouibus epitheti, scire, inquam, uolo. Atque ille nihil cunctatus, Oues, inquit, bidentes dictæ sunt, quod duos tantum dentes habeant. Tunc ego: Vbi terrarum, quæso te inquam, duos solos per naturam dentes habere oues aliquando uidisti? Ostentum enim hoc est, & factis piaculis procurandum. Tum ille permotus mihi & irritatus: Quære, inquit, ea potius, quæ à grammatico quærenda sunt. Nam de ouium dentibus opiliones percontator. Facetias ego nebulonis hominis risi, & reliqui. Sed te percontor quasi ipsius uerborum naturæ conscius. Tum Seruius: De numero dentium quem ille opinatus est, reprehendendus à me non est, cum ipse iam riseris. Verum procurandum mihi est, ne illud obrepat, quod bidentes epitheton sit ouium, cum Pōponius egregius Atellanarum poëta in Gallis trās alpinis hoc scripserit: Mars tibi uoueo facturum, si unquam rediero, bidente uerre. P. autem Nigidius in libro quem de extis cōposuit, bidentes appellari ait, non oues solas, sed omnes bestias bimas. Neque tamen dixit, cur ita appellentur. Sed in commentarijs ad ius pontificum pertinentibus, legi bidennes primò dictas, d litera ex supfluo (ut sæpe assolet) interiecta, sicut pro reire redire dicitur, & pro reamare redamare, & redarguere pro rearguere. Ad hiatum enim duarum uocalium procurandum, interponi solet d litera. Ergo bidennes primū dictæ sunt quasi biennes: & lōgo usu loquendi corrupta est uox, & ex bidennibus bidentes dictæ. Higinus tamen, qui ius pōtificum nō ignorauit, in quinto librorum, quos de

Bidentes.

quos de Vergilio fecit, bidētes appellari scripsit hostias, q̄ per ætatē duos den-
 tes altiores haberent, p̄ q̄s ex minore in maiorē transcendisse cōstaret ætatem.

Iterz quærit Auienus, his vsibus, Frena Pelethronij Lapithæ gyrosq̄ de-
 dere Impositi dorso, atq̄ eq̄tem docuere sub armis Insultare solo, et gressus glo-
 merare sup̄bos, cur Vergilius equi officiū eq̄ti dederit. Nam insultare solo, &
 glomerare gressus, equi cōstat esse, nō eq̄tis. Bñ, inqt Seruius, hæc tibi quæ
 stio nata ex incuria ueteris lectionis. Nā q̄a seculum n̄m ab Ennio, & om̄i bi-
 bliotheca uetere desciiuit, multa ignoramus, q̄ nō laterent, si ueterz lectio nobis
 esset familiaris. Om̄es em̄ antiq̄ scriptores, ut hoīem eq̄ insidētem, ita & equū
 cum portaret hoīem, eq̄tem uocauerūt, & eq̄tare nō hoīem tm̄, sed equum q̄q̄
 dixerūt. Ennius lib. annaliū VII. ait: Deniq̄ ui magna quadrupes eques, atq̄
 elephāti Projiciunt sese. Nunqd̄ dubiū est, quin eq̄tem in hoc, ipsum equum di-
 xerit, cum addidisset illi epitheton quadrupes: Sic & eq̄tare, qd̄ uerbum è uo-
 cabulo eq̄tis inclinatū est, & homo utens equo, & equus sub hoīe gradiens, di-
 cebat̄. Lucilius nanc̄ uir apprimē linguæ Latinæ sciens, equum & currere &
 eq̄tare dicit hoc uersu: Nempe hunc currere equū nos atq̄ eq̄tare uidemus. Er-
 go & apud Maronē, qui antiquæ latinittatis diligens fuit, ita intelligendum ē,
 Atq̄ equitem docuere sub armis, id est docuerunt & equum portantem homi-
 nem insultare solo, & gressus glomerare superbos. Subiecit Auienus: Cum
 iam trabibus contextus acernis Staret equus. scire uellē in equi fabrica casu' ne
 an ex industria hoc genus ligni nominauerit. Nam licet unū pro qlibet ligno
 ponere poëticæ licentiæ sit, solet tamē Vergilius temeritatem licentiæ nō ama-
 re, sed rationis certæ uim in rerz uel nominū electione seruare.

Dolendum erat profecto, ne hunc quidem librum haberi integrum, si, quæ in prioribus libris desiderantur, non ita magni essent momenti. Nunc quemadmodum grauiores nonnunquā morbi esse solent in causa, ut qui deinde morbi accedunt, non facile sentiatur, ita præcedentiū librorum hiatus, tanto nimirū studiosos omneis dolore afficiunt, uti hic uix ullus esse possit dolori locus.

MACROBII AVRELII

THEODOSII VIRI CONSULARIS ET ILLV

stris Saturnaliorum liber septimus.

D Quando, & quibus de rebus philosophandum in conuiuio. Caput .I.

RIMIS mensis post epulas iam remotis, & discursim uarian-
 tibus poculis minutioribus, Prætextatus, solet cibus, inquit,
 cum sumitur tacitos efficere, potus loquaces. At nos & inter
 pocula silemus, tanquam debeat serijs uel etiam philosophi-
 cis carere tractatibus tale conuiuium. Et Symmachus, Ve-
 rum' ne ita sentis Vecti, ut philosophia conuiujs intersit: &
 non tanquam censoria quædam, & plus nimio uerecunda mater familiâs penē
 tralibus suis contineatur, nec misceat se Libero, cui etiam tumultus familiares
 sunt, cum ipsa huius sit uerecundiæ, ut strepitum non modo uerborum, sed ne
 cogitati-

cogitationum quidem, in sacrarium suæ quietis admittat: Doceat nos uel peregrina institutio, & disciplina à Parthis petita: qui solent cum concubinis, non cū coniugibus inire conuiuia: tanquā has & in uulgus produci, & lasciuire quæ illas non nisi domi abditas, tueri deceat tectum pudorem. An ego censēam producendā philosophiam, quæ rhetorica uenire ars, & professio popularis erubuit: Isocrates enim Græcus orator, quæ uerba prius libera, sub numeros ire primus coegit, cum in conuiuio à sodalibus oraretur, ut aliquid iu medium de eloquentiæ suæ fonte proferret, hanc ueniam deprecatus est: Quæ præsens, inquit, locus & tempus exigit, ego non calleo: quæ ego calleo, nec loco præsentis sunt apta nec tempori. Ad hæc Eustachius: Probo Symmache propositum tuum, quod philosophiam ea, quam maximam putas, obseruatione ueneraris, ut tantum intra suum penetral existimes adorandam. Sed si propter hoc à conuiujs exulabit, procul hinc facestant & alumnæ eius, honestatem dico & modestiam, nec minus cum sobrietate pietatem. Quam enim harum dixerim minus esse uenerabilem: Ita fit, ut ab eiusmodi cœtibus relegatus matronarum talium chorus, libertatem conuiuiorum solis concubinis, id est uitijs & criminibus addicat. Sed absit, ut philosophia quæ in scholis suis solite tractat de officijs conuiualibus, ipsa conuiuia reformidet, tanquam non possit rebus asserere, quæ solet uerbis docere: aut nesciat seruare modum, cuius in omnibus humanæ uitæ actibus terminos ipsa constituit. Neque enim ita ad mensas inuito philosophiam, ut non se ipsa moderetur, cuius disciplina est rerum omnium moderationem docere. Ut ergo inter te & Vectium uelut arbitrari iudicatione componam, aperiam quidem philosophiæ tricliniorum fores: sed spondeo sic interfuturam, ne mensuram notæ sibi ac sectatoribus suis dispensationis excedat. Tunc Furius: Quia te unicum Eustachi, inquit, sectatorē philosophiæ nostra ætas tulit, oratus sis, ut modum dispensationis, quam das ei conuiuanti, nobis ipse patefacias. Et Eustachius: Primū hoc eam scio seruaturā, ut secum æstimet præsentium ingenia conuiuare. Et si plures peritos, uel saltem amatores sui in conuiujs societate repererit, sermonē de se patietur agitari. Quia uelut paucae literæ mutæ, dispersæ inter multas uocales, in societatem uocis facile mansuescunt: ita rariores imperiti gaudentes consortio peritorum, aut consonant si qua possunt, aut rerum talium capiuntur auditu. Si uero plures ab institutione huius disciplinæ alieni sint, prouocantibus qui pauciores intererunt, sanciet dissimulationem sui, et patietur loquitatem maiori parti amiciorum sociare, ne rara nobilitas à plebe tumultuolius alter turbetur. Et hæc est una de uirtutibus philosophiæ. quia cum orator non aliter nisi orando probetur, philosophus non minus tacendo pro tempore quæ loquitur philosophatur. Si ergo pauci aderunt doctiores, in consensum rudis colorum, salua & inter se quiescente ueri notione migrabunt, ut omnis discordiæ suspicio faceat. Nec mirum si doctus faciet, quod fecit quondam Pisistratus Athenarum tyrannus: qui cum filijs suis rectum dando consilium non obrinisset assensum, atque ideo esset in similitudine cum liberis, ubi hoc æmulis causam fuisse gaudentium cooperit, ex illa discordia sperantibus in domo regnantis nasci posse nouitate, uniuersitate ciuium conuocata, ait, successisse quidem se filijs non acquiescentibus patriæ uoluntati, sed hoc sibi postea uisum paternæ aptius esse pietati, ut in sententia

Pho conuiuariū
in primis esse
spectanda ingenia,
et prohorum qualitate
nunc tacendum esse
nunc loquentium.

A tentiam liberorū ipse concederet. Sciret igitur ciuitas, sobolem regis cum patre esse concordem. Hoc commento spem detraxit insidiantibus regnantis quieti. Ita in omī uitæ genere, præcipueq; in lætitia conuiuiali, omē quod uidetur absonum, in unam cōcordiam soni salua innocentia redigendum est. Sic Agatho nis conuiuū, quia Socrates, Phædros, Pausanias, & Erisymmachos habuit, sic ea cœna quā Callias doctissimus dedit, Carneadē dico, Antisthenem, & Her mogenem, cæterosq; his similes, uerbum nullum nisi philosophū sensit. At ue ro Alcinoi uel Didonis mensa, quasi solis apta delicijs, habuit hæc Ioppam, il la Polyphemum, cithara canentes. Nec deerāt apud Alcinoium uiri saltatores, & apud Didonem Bitias, sic hauriēs merum, ut se totum superflua eius effusio ne prolueret. Non ne si qs aut inter Phæacas, aut apud Pœnos, sermōes de sa pientia erutos conuiuialibus fabulis miscuisset, & gratiam illis cœtibus aptam pderet, et in se risum plane iuste moueret. Ergo prima eius obseruatio erit æsti mare conuiuas. Deinde ubi sibi locum patere uiderit, non de ipsis profundita tis suæ inter pocula secretis loquetur: nec nodosas & anxias, sed utiles quidem facilesq; quæstiones mouebit. Nam sicut inter illos, qui exercitiij genus habēt in medijs saltare conuiujs, si quis ut se amplius exerceat, uel ad cursum, uel ad pugillatum, sodales laceffiuerit, quasi ineptus relegabitur ab alacritate confor tiij: sic apud mensam, quando licet, aptis philosophandum est: ut crateri liquoris ad lætitiā nati, adhibeatur non modo nympharū, sed musarum quoq; admi stione temperies. Nam (sicut fateri necesse est) in omī conuentu aut tacendum est, aut loquendum. Quæramus, silentium ne conuiujs, an & opportunus ser mo conueniat. Nam si, sicut apud Athenas Atticas Areopagitæ tacentes iudi cas philosophandum, nec ne sit. Si uero non erunt muta cōuiuia, cur ubi sermo permittitur inhonestus, honestus prohibetur? maxime cum non minus q̄ dul cedo uini hilarent uerba conuiuū. Nam si Homeri latentem prudentiā inscru teris altius, delinimentum illud quod Helena uino miscuit, non herba fuit, nō ex India succus: sed narrandi opportunitas, quæ hospitem mœroris oblitū fle xit ad gaudium. Ulyssis em̄ præclara facinora filio præsentē narrabat,

De qbus rebus
 philosophadū
 in conuiuio, si
 modo philoso
 phandi detur
 occasio.

C πάντα μὲν οὐκ ἄρ' ἐγὼ μυθήσομαι, οὐδ' ὀνομήνω
 ἔσοι ὀδυσσεύς τ' ἀλασίφρονος ἔσιρ' ἀέθλοισι.
D Ἄλλ' ἴδωρ τὸ δ' ἔρεξε καὶ ἔτλη καρτερὸς ἀνὴρ
 Δῆμος ὅτι πρώωρ, ὅδι πάχετε πῆμασ' ἀχαιοί.

Odyssee .4.

Ergo paternam gloriam & singula eius fortia facta dicendo, animum filij fecit alacriorem, & ita credita est cōtra mœrorem uino remedium miscuisse. Quid hoc, inquit, ad philosophiam? Imò nihil tam cognatū sapientiæ, quàm locis & temporibus aptare sermones, personarū quæ aderunt æstimatione in medium uocata. Alios em̄ relata incitarunt exempla uirtutum, alios beneficiorum, non nullos modestiæ: ut & qui aliter agebant, sæpe auditis talibus ad emendationē uenirent. Sic aut uitijs irretitos, si & hoc in conuiujs exegerit loquendi ordo, feriet philosophia nō sentientes, ut Liber pater thyrso ferit per obliquationem circumfusæ hederæ latente mucrone: quia nō ita profitebitur in conuiuio cen sorem, ut palàm uitia castiget. Cæterum his obnoxij repugnabunt, & talis erit cōui

conuiuij tumultus, ut sub huiusmodi inuitati uideantur edicto.
 Quod superest, læti bene gestis corpora rebus
 Procuratē uiri, & pugnam sperate parati.

Aut ut Homerus breuius & expressius dixit,

Iliados. 19.

Νῶν δ' ἐρχεσθ' ὠδὶ δ' ἄπνοον, ἵνα ξυδάγασθω ἀφ' ἡμῶν.

Ergo si opportunitas necessariæ reprehensionis emerferit, sic à philosopho proficiscet, ut & tecta & efficax sit. Quid miræ, si feriet sapiens (ut dixi) non sentientes, cum interdū sic rephendat, ut rephensus hilaret. Nec tm̄ fabulis suis, sed in interrogationibus quoq; uim philosophiæ nihil ineptum loquentis ondet. Hæc ergo nullus honestus actus, locusue, coetus nullus excludat, quæ ita se aptat, ut ubiq; sic appareat necessaria, tanq; abesse illam nefas fuerit.

De quibus libenter quisq; interrogetur.

Caput .II.

Quibus de rebus interrogari quis cupiat.

ET Auienus: Nouas mihi duas disciplinas uideris inducere, interrogandi uel etiam reprehendendi, ut alacritas utrinq; ijs ad quos sermo est excitetur, cum dolor semper reprehensionem uel iustam sequatur. Vnde hæc quæ leuiter attigisti, fac quæso enarrando planiora. Primum, inquit Eustachius, hoc teneas uolo, non de ea me reprehensione dixisse, quæ speciē accusationis habet, sed q̄ uituperationis instar est. Hoc Græci scōma uocant, nō minus quidem amarum quàm accusatio, si importune proferatur. Sed à sapiente sic proferetur, ut dulcedine quoq; non careat. Et ut prius tibi de interrogando respondeam: Qui uult amœnus esse consultor, ea interrogat, quæ sunt interrogato facilia responsu, & quæ scit illū sedula exercitatione didicisse. Gaudet enim, quisquis prouocatur ad doctrinam suam in medium proferendam: quia nemo uult latere quod didicit: maxime si scientia quam labore quæsiuit, cum paucis illi familiaris, & plurimis sit incognita, ut de astronomia, uel dialectica, ceterisq; similibus. Tunc enim uidentur consequi fructum laboris, cum adipiscuntur occasionem publicandi quæ didicerant sine ostentationis nota: qua caret, q̄ non ingerit, sed inuitatur ut proferat. Cōtrā, magnæ amaritudinis est, si coram multis interroges aliquem, quod non optima scientia quæsiuit. Cogitur enim aut negare se scire, quod extremum uerecundiæ damnum putant: aut respondere temerè, & fortuito se euentui ueri falsi ue committere. Vnde sæpe nascit in-scitiæ proditio, & omne hoc infortunium pudoris sui imputat contulenti. Nec non & qui obierunt maria & terras, gaudent cum de ignoto multis uel terrarum situ, uel sinu maris interrogantur: libenterq; rñdent & describunt, modo uerbis, modo radio loca: gloriolissimum putantes, quæ ipsi uiderint, aliorum oculis obijcere. Quid duces & milites, qui fortiter à se facta semper dicturi, & tamen tacent arrogantiae metu. Non ne si ut hæc referant inuitentur, mercedem sibi laboris extimant persolutam, remunerationem putantes, inter uolentes narrare quæ fecerint. Adeo autem id genus narrationum habet quendam gloriæ saporē, ut si inuidi uel æmuli fortè præsentēs sint, tales interrogationes obstrepando discutiant, & alias inserēdo fabulas prohibeant illa narrari, quæ solent narranti laudem creare. Pericula quoq; præterita, uel æumnas penitus absolutas qui euasit: ut referat, gratissime prouocatur. Nam qui adhuc in ipsis uel paululum detinetur, horret admonitionem, & formidat relatum. Ideo Euri-

ripides expressit. adiecit enim *σώζουσα*, ut ostenderet post finem malorum gratiam relationis incipere. Et poeta noster adijciendo olim, quid nisi post emēsa in fortuna futuro tempore iuuare dicit memoriam sedati laboris? Forſan & hæc olim meminisse iuuabit. Nec negauerim esse malorum genera, quæ nõ uult q̄ pertulit uel transacta meminisse, nec minus interrogatus offenditur, q̄ cum in ipsis malis fuit: ut qui carnifices expertus est, & tormēta membrorum, ut q̄ in faustas pertulit orbitates, uel cui nota quondam afflicta censoria est. Caue interrogos, ne uidearis obijcere. Illum sæpe si potes ad narrandum prouoca, qui recitando fauorabiliter exceptus est, uel qui libere & feliciter legationem peregit, uel qui ab imperatore comiter affabiliterq̄ susceptus est, uel si quis tota penē classe à piratis occupata, seu ingenio, seu uiribus solus euasit: q̄a uix implet desiderium loquentis, rerum talium uel lōga narratio. Iuuat, si quem dicere iusseris amici sui repentinam felicitatem, quam spontē non audebat uel tacere uel dicere, modo iactantiæ modo malitiæ metu. Qui uenatibus gaudet, interrogetur de syluæ ambitu, de ambage lustrorum, de uenationis euentu. Religiosus si adest, da illi referēdi copiam, quibus obseruationibus meruerit auxilia deorū, q̄tus illi ceremoniarum fructus: quia & hoc genus religionis existimāt, numinum beneficia non tacere. Adde, quia uolunt & amicos se numinibus extimari. Si uero & senex præsens est, habes occasionem qua plurimum illi contulisse uidearis, si eum interrogos, uel quæ ad illum omnino non pertinent. Est enim huic ætati loquacitas familiaris. Hæc sciens Homerus, quandam congeriem simul interrogationum Nestori fecit offerri:

C *Νῶν δ' ἐθέλω ἔπειθ' ἄλλο μεταλλήσομαι καὶ ἔρσομαι,*
Νέσομαι, ἔπειθ' ἄλλο μεταλλήσομαι καὶ ἔρσομαι
τρεῖς γὰρ δὴ κερφαστὴρ ἀνὰ λαοῖς γένε' ἀνδρῶν,
ὡς πε μοι ἀδανάτωρ ἐν ἀλλήεσσιν ἴσσομαι.
ὦ νέσομαι ἠλκιάδην, σὺ δ' ἄλλήεσσιν ἐνίσσομαι.
ἦ ὡς ἔδαν' ἀτρεΐδης εὐρυκρείων ἀγαμέμνων;
πῶς μνησέλας ἔλω; τίνα δ' ἀντὶ μῆστ' ὄλεθρον;
ἄλλης δ' ὀλομήνης, ἔπειθ' κτάνε πηλοῦ ἀργείω;
ἦ ὅσον ἔργον ἦεν ἀχαιῶν, ἀλλὰ πῆ ἄλλη;
πλάζεται ἐπ' ἀνδρῶν ὄψος, ὃ ἢ παροιστῆς κατὰ πέφρονται;

Locus illustratus ex. 3. Odyss

D Tot loquendi semina interrogando congeſſit, ut pruritus senectutis expleret. Et Vergilianus Aeneas gratum se ad omnia præbens Euandro, uarias illi narrandi occasiones ministrat. Necq̄ enim de una re aut altera requirit, sed singulari lætus Exquiriteq̄, auditq̄ uirūm monumenta priorum. Et Euander consultationibus captus, scitis q̄ multa narrauerit.

De uario scommatum genere, et quam caute his utendum inter cōuiuas. Caput .III.

Hæc dicentem fauor excepit omnium. Sed mox subiicit Auienus: Vos omnes qui doctorū doctissimi adestis orauerim, ut hortatu uestro Euſtachius, quæ de scommate paulo antè dixerit, animetur aperire. Omnibus ad hoc prouocantibus, ille contexuit: Præter categorian quæ est *λόγος*, & præter *ἀναβολῶν* quæ delatio est, sunt alia duo apud Græcos nomina, lædoria, & scommata: quibus nec uocabula latine reperio, nisi fortè dicas lædoriā exprobratio

brationem esse ad directam contumeliam. Scommma enim penè dixerim morsum figuratum, quia sæpe fraude uel urbanitate tegitur, ut aliud sonet, aliud intelligas. Nec tamen semper ad amaritudinem pergit, sed nonnunquam ijs in quos iacitur & dulce est. Quod genus maxime uel sapiēs, uel aliās urbanus exercet, præcipue inter mensas & pocula, ubi facilis est ad iracundiam prouocatio. Nam sicut in præcipiti stantē uel leuis flatus impellit: ita uino uel infusum, uel aspersum, paruus quoque dolor incitat in furorem. Ergo cautius in cōuiuio abstinendum scommmate, quod rectam intra se habet iniuriam. Tanto enim pressius hærent talia dicta, quàm directæ lædoriæ, uel hami coagulosi, quàm directi mucrones tenacius infiguntur: maximeque dicta huiusmodi risum præsentibus mouent, quo uelut assensus genere cōfirmatur iniuria. Est autem lædoria huiusmodi: Oblitus ne es quia falsamenta uendebas? Scommma autem, quod diximus sæpe contumeliam esse cælatam, tale est: Meminimus quando brachio te emungebas. Nam cum res eadem utrobique dicta sit, illud tamen lædoria est, quod apte obiectum exprobratumque est: hoc scōma, quod figurare. Octauius qui natu Libyus uidebatur, Ciceroni recitanti ait: Non audio quæ dicis. Ille respōdit, Certe solebas bene foratas habere aures. Hoc eo dictum est, quia Octauius Libys oriūdu dicebatur, quibus mos est aurem forare. In eundem Ciceronem Laberius, cum ab eo ad confessum non reciperetur, dicentem: Reciperem te nisi anguste sederemus, ait ille nimis mordaciter: Atqui solebas dubius sellis sedere. obijciens tanto uiro lubricum fidei. Sed id quod Cicero dixit, nisi anguste sederemus, scommma est in C. Cæsare, qui i senatum passim tam multos admittebat, ut eos quatuordecim gradus capere nō possent. Tali ergo genere, quod foetum contumeliæ est, abstinendum sapienti semper, cæteris in cōuiuio. Sunt alia scommmata minus aspera, quasi edentatæ beluæ morsus: ut Tullius in consulem qui uno tantum die consulatum peregit, Solent (inquit) esse flamines diales, modo consules diales habemus. Et in eundem, Vigilantissimus est consul noster, qui in consulatu suo somnum non uidit. Eidemque exprobranti sibi, quod ad eundem consulem nō uenisset, Veniebam, inquit, sed nox me comprehēdit. Hæc & talia sunt, quæ plus urbanitatis, minus amaritudinis habent, ut sunt & illa de nonnullis corporeis uitijis aut parum, aut nihil gignentia doloris: ut si in caluitium cuiusquam dicas, uel in nasum, seu curuam erectionem, seu Socraticam depressionem. Hæc enim quanto minoris infortunij sunt, tanto lenioris doloris. Contrà, oculorum orbitas non sine excitatione commotionis obijcitur. Quippe Antigonus rex Theocritum Chium, de quo iurauerat quod ei parsurus esset, occidit propter scommma ab eodem de se dictum. Cū enim quasi puniendus ad Antigonū raperetur, solātibus eum amicis, ac spem pollicentibus, quod omnino clementiam regis expturus esset cum ad eius oculos uenisset, respondit: Ergo impossibilem mihi dicitis spem salutis. Erat autem Antigonus uno orbatus oculo. Et importuna urbanitas, maledicacem luce priuauit. Nec negauerim philosophos quoque incurrisse nonnunquam per indignationem hoc genus scommmatis. Nam cum regis libertus ad nouas diuitias nuptas erectus, philosophos ad conuiuium congregasset, & irridendo eorum minutulas quæstiones, scire se uelle dixisset, cur ex nigra & alba faba pulmentum unius coloris

Alterū genus
scommmatū.

in illis
scommmatū.

A tus coloris edatur, Aridices philosophus indigne ferens, tu nobis (inquit) absol-
 ue, cur de albis & nigris loris similes maculae gignantur. Sunt scommata ^{Rursum duo}
 quae in superficie habent speciem contumeliae, sed interdum non tangunt audi- ^{scomatum ge-}
 entes, cum eadem si obnoxio dicantur, exagitant: ut contra sunt, quae specie lau- ^{nera.}
 dis habent, & personam audientis efficiunt contumeliae plenam. De priore prius ^{Prius.}
 dicam: L. Quintius praetor de provincia nuper reuerterat, obseruata quod mire-
 ris, Domitiani temporis praeturae maxima castitate. Is cum aeger assidenti amico
 diceret, frigidus se habere manus, renidens ille ait: Atqui eas de provincia cali-
 das paulo ante reuocasti. Risit Quintius, delectatusque est, quippe alienissimus
 a suspicione furtorum. Contra, si hoc diceretur male sibi conscio, & sua furta re-
 colenti, exacerbasset auditum. Critobolus famosae pulchritudinis adolescen-
 tem Socrates cum ad comparationem formae prouocaret, iocabatur, non irride-
 bat. Certe si dicas consummatarum diuitiarum uiro, tibi excito creditores tuos:
 aut si nimis casto gratiae sunt tibi meretrices, quia continua eas largitate ditasti:
 utique delectabuntur, scientes his dictis suam conscientiam non grauari. Sicut ^{Alterum.}
 contra sunt, quae sub specie laudis exagitant, sicut paulo ante diuisi. Nam si ti-
 midissimo dixeris, Achilli uel Herculi comparandus es, aut famosae iniquitatis
 uiro, ego te Aristidi in aequitate praepono: sine dubio uerba laudem sonantia
 ad notam uituperationis suae uterque tracturus est. Eadem scommata eosdem mo-
 do iuuare, modo mordere possunt, pro diuersitate praesentium personarum. Sunt
 enim, quae si coram amicis obijciantur nobis, libenter audire possimus. Vxorē
 uero seu parentibus, magistris uel praesentibus, dici in nos aliquod scommata no-
 limus: nisi forte tale sit, quod illorum censura libenter accipiat. Vt si quis ado-
 lescentem coram parentibus uel magistris irrideat, quod insanire possit conti-
 nuis uigilijs, lectionibusque nocturnis: aut uxore praesente, quod stulte faciat ux-
 orum se praebendo, nec ullam elegantiam eligendo formarum. Haec enim & in
 quos dicuntur, & praesentes hilaritate perfundunt. Commendat scommata et
 conditio dicentis, si in eadem causa sit, ut si alium de paupertate pauper irrideat,
 si obscure natum, natus obscure. Nam Tarsius Amphias, cum ex hortulano po-
 tens esset, & in amicum quasi degenerem nonnulla dixisset, mox subiecit: Sed &
 nos de eisdem seminibus sumus. & omnes pariter laetos fecit. Illa uero scommata
 ta directa, laetitia eum in quem dicuntur, infundunt: si uirum fortem uituperes,
 quasi salutis suae prodigum, & pro alijs mori uolentem: aut si obieceris libera-
 li, quod res suas profundat, minus sibi quam alijs consulendo. Sic & Diogenes
 Antisthenem Cynicum magistrum suum solebat ueluti uituperando laudare.
 Ipse enim aiebat, mendicum me fecit e diuite, & pro ampla domo in dolio fecit
 habitare. Melius autem ista dicebat, quam si diceret, gratus illi sum, quia ipse
 me philosophum & consummatae uirtutis uirum fecit. Ergo cum unum nomen
 scommatis sit, diuersi continentur in eo effectus. Ideo apud Lacedaemonios in-
 ter caetera exactae uitae instituta, hoc quoque exercitij genus a Lycurgo est insti-
 tutum, ut adulescentes & scommata sine morsu dicere, & ab alijs in se dicta prope
 ti discerent. Ac si quis eorum in indignationem ob tale dictum prolapsus fuisset,
 ulterius ei in alterum dicere non licebat. Cum ergo uideas mi Auiene (insti-
 tuenda est enim adulescentia tua, quae ita docilis est, ut discenda praecipiat) cum
 r ij uide-

videas, in quibus anceps omne esse scommatum genus, suadeo in conuiujs, in quibus lætitiæ insidiabit ira, ab eiusmodi dictis faceffas, & magis quæstiones conuiuales uel proponas, uel ipse dissoluas. Quod genus ueteres ita ludicrum non putarunt, ut & Aristoteles de ipsis aliqua conscripserit, & Plutarchus, & uester Apuleius. Nec contemnendum sit, quod tot philosophantium cura meruit.

Cibum simplicem præferendum esse multiplici, ut qui sit digestu facilior. Caput .IIII.

ET Prætextatus: Hoc quæstionum genus, cum & senilem deceat ætate, cur soli iuueni suadetur? Quin agite omnes qui adestis hic, apta conuiuio fabulemur, nec de cibatu tantum, sed & si qua de natura corporum, uel alia: præsentem maxime Disario nostro, cuius plurimum ad hoc genus quæstionum poterit ars & doctrina conferre: fortiamurque (si uidetur) ut per ordinem unusquisque proponat quam soluendam existimet quæstionem. Hic assensu omnes, Prætextato anteloquium detulerunt, orantes ut cum ipse coepisset, cæteris exemplo consultationis eius, interrogandi constitueretur exemplum. Tum ille: Quæro, inquit, utrum simplex an multiplex cibus digestu facilior sit: quia multos hunc, nonnullos illum sectantes uidemus. Et est quidem superba ac contumax, & ueluti sui ostentatrix continentia: contra, amcenam se & comem appetentia uult uideri. Cum ergo una censoria sit, delicata altera, scire equidem uelim, quæ seruandæ aptior sit sanitati. Nec longe petendus assertor est, cum Disarius adsit, qui quid conueniat corporibus humanis non minus callet, quam ipsa natura huius fabricæ autor & nutritrix. Dicas ergo uelim, quid de hoc quod quæritur, medicinæ ratio persuadeat. Si me, Disarius inquit, aliquis ex plebe imperitorum de hac quæstione consuluisse, quia plebeia ingenia magis exemplis quam ratione capiuntur, admonuisse illum contentus forem institutionis pecudum, quibus si simplex & uniformis cibus sit, multo saniores sunt corporibus humanis: & inter ipsas illæ morbis implicantur, quibus (ut altiles fiant) offæ compositæ & quibusdam condimentis uariæ farciuntur. Nec dubitaret posthac, cum aduertisset animalibus simplici cibo utentibus familiarem sanitatem, ægrescere autem quæ saginantur, & composita uarietate crudescere. Fortasse illum attentionem exemplo altero fecissem, ut consideraret nullum unquam fuisse medicorum circa curas ægrescentium tam audacis negligentia, ut febrienti uarium & non simplicem cibum daret. Adeo constat quam facilis digestu sit uniformis alimentia, ut ei uel cum infirma sit natura, sufficiat. Nec tertium defuisset exemplum, ita esse uitandam ciborum uarietatem, ut uaria solent uina uitari. Quis enim ambigat, eum qui diuerso uino utitur, in repentinam ruere ebrietatem, necdum hoc potus copia postulante? Tecum autem Vecti, cui soli perfectionem disciplinarum omnium contigit obtinere, non tam exemplis quam ratione tractandum est, quæ & me tacente clam te esse non poterat. Cruditates eueniunt, aut qualitate succi, in quem cibus uertitur, si non sit aptus humori, qui corpus obtinuit aut ipsius cibi multitudine, non sufficiente natura ad omnia quæ congesta sunt concoquenda. Ac primum de succi qualitate uideamus. Qui simplicem cibum sumit, facile quo succo eius corpus uel iuuetur uel grauetur, usu docete cognoscit. Nec enim ambigit, cuius sibi qualitate possessus sit, cum unum sumperit. Et ita sit, ut noxa, cuius causa deprehensa est, facile uitetur. Qui autem multiplex

Simplex an multiplex cibus sit digestu facilior.

ci ci.

A ci cibo alitur, diuersas patit̄ qualitates ex diuersitate succorum, nec concordant
 humores ex materiæ uarietate nascentes, nec efficiunt liquidum purum' ue san
 guinē, in quem iecoris ministerio uertūtur, & in uenas cum tumultu suo transf
 eunt. Hinc morborum scaturigo, qui ex repugnantium sibi humorum discor
 dia nascūtur. Deinde quia non omnium quæ esui sunt, una natura est, non oīa
 simul coquuntur: sed alia celerius, tardius alia: & ita fit, ut digestionum sequen
 tium ordo turbetur. Neq̄ em̄ cibi quem sumimus, una digestio est: sed ut cor
 pus nutriat, quatuor patitur digestiones: quarum unam omnes, uel ipsi quoq̄
 hebetes sentiunt, alias occultior ratio deprehendit. Quod ut omnibus liqueat,
 paulo altius mihi causa reperenda est. Quatuor sunt in nobis uirtutes, quæ ad *Digestiones*
 ministrandam alimoniam receperunt: Quarum una dicitur *καταδενδυνή*, quæ deor *quatuor.*
 B sum trahit cibaria confecta mandibulis. Quid em̄ tam crassam materiam p̄ fau
 cium angusta fulciret, nisi eam uis naturæ occultior hauriret? Hauſta uero nō
 continuo lapsu per omne corpus succedentibus sibi foraminibus peruium ad
 imum usq̄ descendunt, & talia qualia accepta sunt egeruntur, sed salutare offi
 cium digestionis expectant. Secundæ hoc cura uirtutis est, quam Græci, quia
 retentrix est, uocāt *καταδενδυνή*. Tertia, quia cibum in aliud ex alio mutat, uo
 catur *ἀπορροήσις*. Huic obsequuntur omnes, quia ipsa digestionibus curat. Ven
 tris em̄ duo sunt orificia: Quorum superius erectum recipit deuorata, & in fol
 lem uentris recōdit. Hic est stomachus, q̄ paterfamiliās dici meruit, quasi om̄e
 animal solus gubernans. Nam si ægrescat, uita in ancipiti est, titubante alimo
 niæ meatu, cui natura tanquam rationis capaci uelle ac nolle contribuit. Inferi
 C us uero demissum intestinis adiacentibus inseritur, & inde uia est egerēdis. Er
 go in uentre fit prima digestio, uirtute alloceorica in succum uertente, quicquid
 acceptum est. cuius sex retrimenta sunt, quæ per intestina inferiore orificio tra
 dente labuntur, & officio quartæ uirtutis, cui *ἀπορροήσις* nomen est, procurat̄ ege
 stio. Ergo postq̄ in succum cibus reformatur, hic iam iecoris cura succedit. Est
 autem iecur concretus sanguis, & ideo habet natium calorem, qui confectum
 succum uertit in sanguinem. Et sicut cibum in succum uerti, prima est: ita succū
 transire in sanguinem, secunda digestio est. Hunc calor iecoris administratum
 per uenarū fistulas in sua quæq̄ membra dispergit, parte quæ ex digestis frigi
 dissima est, in lymem refusa: qui ut iecur caloris, ita ipse frigoris domiciliū est.
 Nam ideo omnes dexteræ partes ualidiores sunt, et debiliores sinistrae, q̄a has
 D regit calor uisceris sui, illæ contagione frigoris sinistra obtinentis hebetantur.
 In uenis autē & arterijs, quæ sunt receptacula sanguinis & spiritus, tertia fit di
 gestio. Nam acceptum sanguinem quodam modo defecāt, & quod in eo aquo
 sum est, uenæ in uesicam refundūt: liquidum uero, purumq̄ & altilem sangui
 nem singulis totius corporis membris ministrāt. Et ita fit, ut cum cibum solus
 uenter accipiat, eius alimonia dispersa per uniuersos membrorum meatus, ossa
 quoq̄ & medullas & ungues nutriat, & capillos. Et hæc est quarta digestio, q̄
 in singulis membris fit, dum quod unicuiq̄ membro datum est, ipsi mēbro fit
 nutrimentum. Nec tamen huic toties defecato retrimenta sua desunt, quæ cum
 membra omnia in sua sunt sanitate, per occultos euanescent meatus. Si qua ue
 ro pars corporis ægrescat, ī ipsam quasi infirmiore[m] ultima illa quæ diximus

retrimenta labuntur. Et hinc nascuntur causae morborum, quae ^{secundum} uocantur medicis uocantur re mos est. Si enim fuerit ultimi succi iusto huberior multitudo, hanc a se repellit pars corporis illa, quae sanior est, & sine dubio labitur in infirmam, quae uires non habet repellendi. Unde & alieni receptio distendit locum in quem ceciderit, & hinc creantur dolores. Haec est ergo triplex causa uel podagrae uel cuiuslibet ex confluentia morbi, id est multitudo humoris, fortitudo membri a se repellentis, & recipientis infirmitas. Cum igitur asseruerimus, quatuor in corpore fieri digestiones, quarum altera pendet ex altera, & si praecedens fuerit impedita, nullus sit sequentis effectus, recurramus animo ad illam primam digestionem, quae in uentre conficitur, & inuenietur quid impeditenti ex multiformi nascatur alimonia. Diuersorum enim ciborum diuersa natura est: & sunt qui celerius, sunt qui tardius digeruntur. Cum ergo prima digestio uertitur in succum, quia non simul accepta omnia uertuntur, quod prius uersum est, dum alia tardius uertuntur, acescit. & hoc saepe etiam eructando sentimus. Alia quoque quibus tarda digestio est, uelut ligna humida, quae urgente igne fumum de se creant: sic illa imminente igne naturae, fumant: dum tardius coquuntur, siquidem nec hoc sensum eructantis euadat. Cibus autem simplex non habet controuersam moram, dum in simplicem simul succum uertitur. Nec digestio ulla turbatur, dum omnes sibi stata momentorum dimensione succedunt. Siquis autem (quia nihil impatientius imperitia) rationes has dedignetur audire, extimans non impediri digestionem, nisi sola ciborum multitudine, nec uelit de qualitate tractare, hic quoque multiformis alimonia deprehenditur causa morborum. Nam pulmentorum uarietas recipit uaria condimenta, quibus gula ultra quam naturae necesse est, lacessitur: & fit inde congeries, dum pruritu desiderii amplius uel certe de singulis parua libantur. Hinc Socrates suadere solitus erat, illos cibos potus uel uitandos, qui ultra sitim famem uel sedandam producant appetentiam. Denique uel propter hoc edendi uarietas repudiet, quia plena est uoluptatis, a qua serius & studiosis cauendum est. Quid enim tam contrarium, quam uirtus & uoluptas? Sed modum disputationi facio, ne uidear hoc ipsum in quo sumus, licet sobrium sit, tamen quia uarium est, accusare conuiuium.

Contra, cibum multiplicem aptiorem esse quam sit simplex. Caput .v.

HAec cum Praetextato & caeteris prona assensione placuissent, Euangelus exclamauit, Nihil tam indignum toleratu, quam quod aures nostras Graeca lingua captiuas tenet, & uerborum rotunditati assentire cogimur, cum uentri uolubilitate sermonis, qui ad extorquendam fidem agit in audientes tyrannum. Et quia his loquendi labyrinthis impares nos fatemur, age Vecti hortemur Eustachium, ut recepta contraria disputatione, quicquid pro uario cibo dici potest, uelit communicare nobiscum: ut suis telis lingua uiolenta succumbat, & Graecus Graeco eripiat hunc plausum, tanquam cornix cornici oculos effodiatur. Et Symmachus: Rem iucundam Euangele amarius postulasti. Audent enim contra tam copiose & eleganter inuenta, res est quae habeat utilem uoluptatem: sed non tanquam ingenij insidiantes, & gloriosis tractatibus inuidiam canere. Est enim rhetorica praefatio, communes locos in utramque partem inuen-

inuentorum alternatione tractare. Sed quia facilius Græcorum inuentionibus à Græcis fortè alijs relata respondent, te Eustachi oramus omnes, ut sensa & inuenta Disarij contrarijs repellendo, in integrum restituas exautoratum cõuiui orum leporè. Ille diu hoc à se officium deprecatus, ubi tot impellētium procerz quibus obuiandum non erat, hortatui succubuit: Bellum (inquit) duobus mihi amicissimis cogor indicare, Disario & continentia. Sed ab autoritate uestra tanq̃ ab edicto prætoris impetrata uenia, gulæ patronum (quia necesse è) profitebor. In primo speciosis magis q̃ ueris penes nos Disarius exemplis, ut docebitur, nostri cepit ingenium. Ait em̃ pecudes uti simplici cibo, & ideo expugnari difficilius earum q̃ hominũ sanitatem. Sed utrunq̃ falsum probabo. Nam necq̃ simplex est animalibus mutis alimonia, nec ab illis q̃ à nobis morbi remotiores. Testatur unum uarietas prætorum quæ depascuntur: quibus herbae sunt amaræ pariter & dulces, aliæ succum calidum, aliæ frigidum nutriendas: ut nulla culina possit tam diuersa condire, q̃ in herbis natura uariauit. Notus est omnibus Eupolis, inter elegantes habendus ueteris comœdiæ poëtas. Is in fabula quæ inscribitur Aeges, inducit capras de cibi sui copia in hæc se uerba iactantes, *βοσκόμεθ' ἵλης ἀπὲρ παντοδαπῆς*. Videt ne uobis ciborū ista simplicitas, ubi tot enumerant uel arbuta uel frutices, nō minus succo diuersa q̃ noie? Qd̃ aut̃ non facilius morbis hoies q̃ pecudes occupentur, Homero teste cōtentus sum, qui pestilentiã refert à pecudibus esse inchoatã: qñ morbus anteq̃ in hoies posset irrepe, facilius captis pecoribus incubuit. Sed & quanta sit mutis aialibus infirmitas, uitæ breuitas indicio è. Qd̃ em̃ eorū q̃bus notitia nobis in usu est, potest annos hois æquare: nisi recurras fortè ad ea, q̃ de coruis atq̃ cornicibus fabulosa dicuntur. Quos tamen uidemus omnibus inhiare cadaueribus, uniuersisq̃ seminibus insidiari, fructus arborum persequi. Nam non minus edacitatis habent, q̃ de longæuitate eorum opinio fabulatur. Secundum (si bene recordor) exemplum est, solere medicos ægris simplicem cibum offerre, non uariũ: cum hunc offeratis (ut opinor) nō quasi digestu faciliorem, sed quasi minus appetendum: ut horrore uniformis alimonie, edēdi desiderium languesceret: quasi multis concoquendis p̃ infirmitatem non sufficiente natura. Ideo si quis ægre sentientium uel de ipso simplici amplius appetat, subducit adhuc desideranti. Id eo uobis cōmento tali, non qualitas, sed modus quærit. Qd̃ autē in edendo sicut in potando suades uaria uitari, habet latentis captionis insidias, quia noie similitudinis coloratur. Cæterum longe alia ciborum ratio est. Quis enim unquam edendo plurimum, mente sauciatus est, quod in bibendo contingit: Farctus cibo, stomacho uel uentre grauatur, infusus uino fit similis insano, opinor, quia crassitudo cibi uno in loco permanens, expectat administrationem digestionis, & tunc demum membris sensim confectus illabit: potus ut natura leuior, mox altum petit: & cerebrum, quod in uertice locatum est, ferit sumi calentis aspergine. Et ideo uaria uina uitantur, ne res quæ ad possidendum caput re pentina est, calore tam diuerso q̃ subito consilij sedem sauciet. Quod æque in cibi uarietate metuendum, nulla similitudo, ratio nulla persuadet. In illa uero disputatione, qua digestionum ordinem sermone luculento & uario digesti sti, illa omnia quæ de natura humani corporis dicta sunt, & nihil nocent pro

positæ quæstioni, & eloquenter dicta non abnego. Illi soli non assentior, quod succos uarios de ciborum uarietate confectos, dicis cōtrarios esse corporibus, cum corpora ipsa de cōtrarijs qualitibus fabricata sint. Ex calido enim & frigido, de sicco & humido constamus. Cibus uero simplex cui adest, succum de se unius qualitatis emittit. Scimus autē similibus similia nutriri. Dic quæso unde alia tres qualitates corporis nutriuntur? Singula autem ad se similitudinem sui rapere, testis est Empedocles, qui ait:

Te autem sæpe audio Hippocratis tui uerba cum admiratione referentem:

Ergo si homo non unum, nutriendus est non ex uno. Nam & deus om̄ium fabricator, aërem quo circumfundimur, & cuius spiramus haustu, non simplicem uoluit habere qualitatem, ut aut frigidus sit semper, aut caleat, sed nec continuæ siccitati, nec perpetuo eū addixit humori, quia una nos non poterat qualitate nutrire de permistis quatuor fabricatos. Ver ergo calidū fecit, & humectum. Sicca æstas & calida. Autumnus siccus & frigidus. Hyems humida pariter & frigida est. Sic & elemēta quæ sunt nostra principia, ex diuersitatibus etiam ipsa constant, & nos nutriunt. Est enim ignis calidus & siccus. Aër humectus & calidus. Aqua similiter humecta & frigida. Terra frigida pariter & sicca. Cur ergo nos ad uniformem cibum redigis, cum nihil nec in nobis, nec circa nos, nec in ijs de quibus sumus, uniforme lit? Quod autē acescere, uel nonnunquam fumare in stomacho cibum, uis assignare uarietati, ut credamus, pronunties oportet, aut semper eum qui uario cibo utitur, hæc pati: aut nunquā illum pati, qui simplicem sumit. Si uero & qui mensa fruitur copiosa, hoc uitium sæpe nō sentit: & qui se uno cibo afficit, sæpe sustinet quod accusas, cur hoc uarietati, & nō modo edacitatis assignas? Nam & de simplici auidus noxam patitur cruditatis, & in uario moderatus digestionis commodo fruitur. At iniquies, ipsa immoderatio ex ciborum uarietate nascitur, titillante gula, & ad alsumēda plura quàm necesse est prouocante. Rursus ad ea quæ iam dixi reuolutor, cruditates de modo, non de qualitate prouenire. Modum enim seruat, qui sui potens est, & in mensa Sicula uel Asiana. Excedit impatiēs, etiam si solis oliuis aut holere uescatur. Et tamen ille copiosus, si moderationem tenuit, sanitatis compos est: cōtrā, insanus fit ille, cui merus sal cibus est, si hoc ipsum uoraciter inuaserit. Postremò, si in his quæ sumimus uarietatem noxiam putas, cur potiorum remedia quæ per os humanis uisceribus infunditis, ex tam contrarijs ac sibi repugnantibus mista componitis? Succo papaueris admiscetis euphorbium, mandragoram, aliasq; herbas conclamati frigoris pipere temperatis. Sed nec monstruosis carnibus abstinetis, inferentes poculis testiculos cāstorum, & uene-

uenenata corpora uiperarum, quibus admiscetis quicquid nutrit India, quicquid deuehitur herbarum quibus Creta generosa est. Cum ergo ad custodiam uitæ hoc faciant remedia, quod cibus: siquidem illa eam reuocent, iste contineat: cur illis prouidere uarietatem laboras, isti squalorem uniformitatis adijcis? Post omnia in uoluptatem censura cothurnati sermonis inuectus es, tanquam uoluptas uirtuti semper inimica sit: & non cum in luxum spreta mediocritate prolapsa est. Quid enim agit ipse seruus, non edendo nisi cogente fame, nec potando præter sitim, nisi ut de utroque capiat uoluptatem? Ergo uoluptas non mox nomine ipso infamis est, sed sit modo utendi uel honesta uel arguenda. Parum est si accusata sit, & non etiam laudetur uoluptas. Nam cibus qui cum uoluptate sumitur, desiderio tractus, in uentrem recõditur patula expectatione rapientem: & dum animose fruitur, mox eum concoquit. Quod non ex æquo cibus eue nit, quos nulla sui dulcedo comendat. Quid ergo accusas uarietatem quasi gulae irritamentum, cum salus sit hominis, uigere appetentiam: qua deficiente languescit, & periculo sit propior? Nam sicut in mari gubernatores uento suo, etiam si nimius sit, contrahendo in minorem modum uela præteruolant, & flatum cum maior est coercent, sopitum uero excitare non possunt: ita & appetentia cum titillatur & crescit, rationis gubernaculo temperatur: si semel ceciderit, animal extinguitur. Si ergo cibo uiuimus, & cibum appetentia sola commendat, elaborandum nobis est comento uarietatis, ut hæc semper prouocetur, cum præsto sit ratio, quæ intra moderationis suæ terminos temperetur. Memineritis tamen lepido me conuiuio adesse, non anxio. Nec sic admitto uarietatem, ut luxum probem, ubi quæruntur æstiuæ niues, & hybernæ rosæ: & dum magis ostentui, quam usui seruitur, sylvarum secretum omne lustratur, & peregrina maria sollicitantur. Ita enim sit, ut etiam si sanitatem sumentium mediocritas obseruata non sauciet, ipse tamen luxus morum sit ægritudo.

His fauorabiliter exceptis, Disarius, obsecutus es, inquit, Eustachi dialecticæ, ego medicinæ. Qui uolet eligere sequenda, usum consulat: & quid sit utilis sanitati, experientia docebit.

Vinum natura frigidum potius uideri quam calidum. Et cur raro feminae, senes cito inebrientur.

Caput .VI.

Post hæc Flauianus: Et alios quidem medicos idem dicentes semper auidui, uinum inter calida censendum. Sed & nunc Eustachius cum causas ebrietatis attingeret, prædicabat uini calorem. Mihi autem sæpe hoc mecum reputanti, uisa est uini natura frigori propior quam calori: Et in medicum profero, quibus ad hoc extimandum trahor, ut uestrum sit de mea extimatione iudicium. Vinum (quantum mea fert opinio) sicut natura frigidum est, ita capax uel etiam appetens caloris fit, cum calidis fuerit admotum. Nam & ferum cum tactu sit frigidum, $\mu\chi\rho\sigma\mu\ \chi\alpha\lambda\kappa\omicron\mu\ \delta\lambda\omicron\upsilon\iota\varsigma$ si tamen solem pertulerit, concalescit, & calor aduena natiuum frigus expellit. Hoc utrum ita esse ratio persuadeat requiramus. Vinum quod aut potu interioribus conciliatur, aut fortu, ut superficiem curet, adhibetur, cum infunditur cuti: quin frigidum sit, nec medici inficias eunt: Calidum tamen in interioribus prædicant, cum non tale descendat, sed admistum calidis concalescat. Certe respondeant uolo, cur sto-

Vinum natura frigidum.

macho in lassitudinem degeneranti, ad instaurandas constrictione vires offerant aegrescenti uinum, nisi frigore suo lassata cogeret, & colligeret dissoluta: Et cum lasso (ut dixi) stomacho nil adhibeant calidum, ne crescat ulterius lassitudo, à uini potu non prohibent, defectum in robur hac curatione mutantes.

Dabo aliud indicium accidentis uino quàm ingenti caloris. Nam si quis aconitum nesciens hauserit, nō nego haustu eum meri plurimi solere curari. In fufum enim uisceribus trahit ad se calorem, & ueneno frigido quasi calidū iam repugnat. Si uero aconitum ipsum cum uino tritum potui datum sit, haurientem nulla curatio à morte defendit. Tunc enim uinum natura frigidum admistione sui frigus auxit ueneni, nec in interioribus iam calefcit, quia nō liberum sed admistum alij, imò in aliud uersum descendit in uiscera. Sed & sudore nimio uel laxato uentre defessis uinum ingeritur, ut in utroque morbo cōstringat meatus. Insomnem medici frigidis oblinunt, modo papaueris succo, modo mandragora uel similibus, in quibus est & uinum. Nam uino somnus reduci solet, quod non nisi ingentis frigoris testimonium est. Deinde omnia calida Venerem prouocant, & semen excitant, & generationi fauent. Hausto autem mero plurimo, fiunt uiri ad coitum pigriores. Sed nec idoneum conceptioni ferunt, quia uini nimietas ut frigidi, facit semen exile uel debile. Hoc uero uel manifestissimam extimationis meae habet assertionem, quod quaecunque nimium algentibus, eadem contingunt ebrijs. Fiunt enim tremuli, pallidi, graues, & saltu tumultuantis spiritus artus suos & membra quatuntur. Idem corporis torpor ambobus, eadem linguæ titubatio. Multis etiam morbus ille, quem *ἄλυσσις* Græci uocant, sic nimio uino, ut multo algore contingit. Respice etiam quæ genera curationum adhibeantur ebrijs. Non ne cubare sub multis operimentis iubentur, ut extinctus calor refoueat? Non & ad calida lauacra ducuntur? non illis unctionum tempore calor corporis excitatur? Postremò, qui fiunt crebrò ebrii, citò senescunt. Alij ante tempus competētis ætatis uel caluitio, uel canicie insigniuntur, quæ non nisi inopia caloris eueniunt.

Quid aceto frigidius, quod culpatum uinum est? Solum enim hoc ex omnibus humoribus crescētem flammam uiolenter extinguit, dum per frigus suum calorem uincit elementi. Nec hoc prætereo, quod ex fructibus arborum illi sunt frigidiores, quorum succus imitatur uini saporem: ut mala seu simplicia seu granata seu cydonia, quæ cotonea uocat Cato. Hoc ideo dixerim, quod me sæpe mouit & exercuit mecum disputātem, quia in medium proferre uolui quod de uino extimauerim sentiendum.

Cæterum consultationem mihi debitam non omitto. Te enim Disari conuenio, ut quod quærendum mihi occurrit absoluas. Legisse apud Græcū philosophum memini, (ni fallor, ille Aristoteles fuit) in libro quem de ebrietate composuit. Mulieres rarò in ebrietatem cadere, crebrò senes. Nec causam uel huius frequentiae, uel illius raritatis adiecit. Et quia ad naturam corporum tota hæc quæstio pertinet, quam nosse & industriæ tuæ & professionis officium est, uolo te causas rei, quam ille sententiæ loco dixit, si tamen philosopho assentiris, aperire. Tum ille: Recte & hoc Aristoteles, ut cætera. Mulieres, sum non assentiri uiro, cuius inuentis nec ipsa natura dissentit. Mulieres, inquit,

A inquit, rarò inebriantur, crebrò senes. Rationis plena gemina ista sententia, & altera pendet ex altera. Nam cum didicerimus quod mulieres ab ebrietate defendat, iam tenemus quid senes ad hoc frequenter impellat. Contrariam enim naturam sortita sunt muliebri corpus, & corpus senile. Mulier humectissimo est corpore. Docet hoc & leuitas cutis & splendor, docent præcipue assiduæ purgationes superfluo exonerantes corpus humore. Cum ergo epotum uinum in tam largum ceciderit humorem, uim suam perdit, & fit dilutius, nec faciliè cerebri sedem ferit, fortitudine eius extincta. Sed & hæc ratio iuuat sententiæ ueritatem, quod muliebri corpus crebris purgationibus deputatum, pluribus cõsertum foraminibus, ut pateat in meatus, & uias præbeat humori in egestionis exitum confluenti. Per hæc foramina uapor uini celeriter euanescit. **B** Contrà, senibus siccum corpus est, quod probat asperitas & squalor cutis. Vnde et hæc ætas ad fletum fit difficilior, quod est indicium siccitatis. Intra hos uinum nec patitur contrarietatem repugnantis humoris, & integra ui sua adhæret corpori arido, & mox loca tenet, quæ sapere homini ministrant. Dura quoque esse senum corpora, nulla dubitatio est, & ideo etiam ipsi naturales meatus in membris durioribus obserantur, & hausto uino exhalatio nulla cõtingit, sed totum ad ipsam sedem mentis ascendit. Hinc fit, ut & sani senes malis ebriorum laborent, tremore membrorum, linguæ titubantia, abundantia loquendi, iracundiæ concitatione: quibus tam subiacent iuuenes ebrii, quàm senes sobrii. Si ergo leuem pertulerint impulsum uini, non accipiunt hæc mala, sed incitant, quibus ætatis ratione iam capti sunt.

Mulieres enim rarius inebriantur.

Senes cur facile inebriantur

C *foeminis frigidior ne sit natura quam uiris, an calidior. Et cur mustum non inebriet.* Caput .VII.

Probata omnibus Disarij disputatione, subiecit Symmachus: Ut spectata est tota ratio, quam de muliebris ebrietatis raritate Disarius inuenit, ita unum ab eo prætermisum est, nimio frigore, quod in earum corpore est, frigescere haustum uinum, & ita debilitari, ut uis eius quæ elanguit, nullum calorem possit, de quo nascitur ebrietas, excitare.

Mulieres frigidæ.

Ad hæc Horus: Tu uero Symmache frustra opinaris frigidam mulierum esse naturam, quam ego calidiorē uirili (si tibi uolenti erit) faciliè probabo.

Humor naturalis in corpore, quando ætas transijt pueritiam, fit durior, & acuitur in pilos. Ideo tunc & pubes & genæ & aliæ partes corporis uestiuntur. Sed in muliebri corpore hunc humorem calore siccatē fit inopia pilorum, & ideo in corpore sexus huius manet continuus splendor & leuitas. Est & hoc in illis indicium caloris, abundantia sanguinis, cuius natura feruor ē. Qui ne urat corpus si insidat, crebra purgatione subtrahitur. Quis ergo dicat frigiditas, quas nemo potest negare plenas caloris, quia sanguinis plenæ sunt? Deinde, licet urendi corpora defunctorum usus nostro seculo nullus sit, lectio tamen docet, eo tempore quo igni dari honor mortuis habebatur, si quando usu uenisset, ut plura corpora simul incenderentur, solitos fuisse funerum ministros denis uirorum corporibus adiungere singula muliebria: & unius adiutu, quasi natura flammei, & ideo celeriter ardentis, cætera flagrabant. Ita nec ueteribus calor mulierum habebatur incognitus. Nec hoc tacebo, quod cum calor semper generationis causa sit, foeminæ ideo celerius quàm pueri sũt idoneæ ad generantur.

Mulierum naturam calidiorē esse quàm sit uirorum.

nerandum, quia calent amplius. Nam & secundum iura publica duodecimus annus in foemina, & quartusdecimus in puero definiuit pubertatis ætatem.

*Cōtrā, frigidi
orē eē naturā
mulierū q̄ ui-
rorum sit.*

Quid plura? Non ne uideamus mulieres, quando nimium frigus est, medio cri ueste contentas, nec ita operimentis plurimis inuolutas, ut uiri solēt, scilicet naturali calore, contra frigus quod aër ingerit, repugnante? Ad hæc renidens Symmachus: Bene, inquit, Horus noster tentat uideri orator ex cynico, & in contrarium uertit sensus, quibus potest muliebris corporis frigus probari. Nam quod pilis (ut uiri) non obsidentur, inopia calor est. Calor est enim qui pilos creat. Vnde & eunuchis desunt, quorum naturam nullus negauerit frigidioris uiris. Sed & in corpore humano illæ partes maxime uestiuntur, quibus amplius inest calor. Leue autem est mulierum corpus, quasi naturali frigore densetur. Comitatur enim algorem densitas, leuitas densitatem. Quod uero sæpe purgantur, non multi, sed uitiosi humoris indicium est. Indigestum est enim & crudum quod egeritur, & quasi infirmum effluit: nec habet sedem, sed natura quasi noxium & magis frigidum pellitur. Quod maxime probatur, quia mulieribus cum purgantur, etiam algere contingit. Vnde intelligitur frigidum esse quod effluit, & ideo in uiuo corpore non manere, quasi inopia calor est extitum. Quod muliebre corpus iuuabat ardentis uiros, non calor est erat, sed pinguis carnis, & oleo similioris, quod non illis contingeret ex calore. Quod cito admouent generationi, non nimij calor est, sed naturæ infirmioris est, ut exilia poma celerius maturescunt, robusta serius. Sed si uis intelligere in generatione ueram rationem caloris, cōsidera uiros longe diutius perseverare in generatione, quæ mulieres in pariendo. Et hæc tibi sit indubitata probatio in utroque sexu, uel frigoris uel calor. Nam uis eadem in frigidior corpore celerius extinguitur, in calidior diutius perseverat. Quod frigus aëris tolerabilius uiris ferunt, facit hoc frigus suum. Similibus enim similia gaudet. Ideo ne corpus earum frigus horreat, facit consuetudo naturæ, quam sortitæ sunt frigidior.

Sed de his singuli, ut uolunt, iudicent: Ego uero ad sortem consulendi uenio: & quod scitu dignum extimo, ab eodem Disario quæro, & mihi usque ad effectum nimio amico, & cum in cæteris, tum in his optime docto. Nuper in Thusculano meo fui, cū uindemiales fructus pro annua solennitate legerentur. Erat uidere permistos rusticis seruos, haurire uel de expresso, uel de iponre fluente mustū, nec tamen ebrietate capi. Quod in illis præcipue admirabar, quos impelli ad insaniam paruo uino noueram. Quæro quæ ratio de musto ebrietatem, aut tardam fieri faciat, aut nullam?

*Mustū cur nō
inebriet.*

Ad hæc Disarius: Omne quod dulce est cito satiat, nec diurnam desiderij sui fidem tenet, sed in locum satietatis succedit horror. In musto autem sola dulcedo est, suauitas nulla. Nam uinum cum in infantia est, dulce: cum pubescit, magis suaue quàm dulce est. Esse autem harum duarum rerum distantiam certe Homerus testis est, qui ait:

μαῖ' ἄγε δὴ μοι οἴνον ὅν ἀμειφορέυσιν ἀφύσσοι
ἠδύω,
καί το Δ' ἐντ' ἐοθὴν δεῖσθαι καὶ ἀλείφαλι πῆλοσ
καὶ μέλιτι γλυκῶσφι.

Vocat enim mel

Vocat enim mel dulce, & uinum suauē. Mustum igitur, cum necdum suauē ē, sed tantummodo dulce, horrore quodam tantum sumi de se non patitur, quantum sufficiat ebrietati. Adde aliud, naturali ratione ebrietati dulcedinem re pugnare: adeo, ut medici eos qui usq; ad periculum uino distenduntur plurimo, cogant uomere: & post uomitum contra fumum uini qui remansit in uenis, panem offerunt melle illitum, & ita hominem ab ebrietatis malo dulcedo defendit. Ideo ergo non inebriat mustū, in quo est sola dulcedo. Sed & hoc idonea ratione descēdit, quod mustum graue est, & flatus & aquæ permistione & pondere suo cito in intestina delabitur ac profluit, nec manet in locis obnoxiijs ebrietati. Delapsum uero relinquit sine dubio in homine ambas qualitates naturæ suæ, quarum altera in flatu, altera in aquæ substantia est. Sed flatus quidem quasi æque ponderosus in ima delabitur, aquæ uero qualitas non solum ipsa non impellit in insaniam, sed & si qua uinalis fortitudo in homine residet, hæc diluit & extinguit. Inesse autem aquam multo uel hinc docetur, q̄ cū in uetustatem procedit, sit mensura minus, sed acrius fortitudine, quia exhalata aqua qua mollebat, remanet uini sola natura cum fortitudine sua libera, nulla diluti humoris permistione mollita.

De facilitate uel difficultate digestionis quorundam ciborum, de q; alijs quibusdam quæstiunculis oppido quam argutis.

Caput

.VIII.

Post hæc Furius Albinus: Ego quoq; pro uirili portione Disarium nostrum in exercitum non relinquo. Dicas quæso, quæ causa difficile digestum facit isitium, quod ab infectione isitium dictū (amissione enim literæ, postea quod nunc habet nomen obtinuit) cum multum in eo digestionem futuram iuuerit tritura tam diligens, & quicquid graue erat carnis assumptum, consummationemq; eius multa ex parte cōfecerit. Et Disarius: Inde hoc genus cibi difficile digeritur, unde putas ei digestionem antè prouisam. Leuitas enim quam tritura præstitit, facit ut innatet udo cibo, quem in medio uentris inuenerit: nec adhæreat cuti uentris, de cuius calore digestio promouetur: sic & mox tritū atq; firmatum, cum in aquam conijciunt, natat. Ex quo intelligitur, quod idem faciens in uentris humore, subducit se digestionis necessitati: & tam serò illic coquit, q̄ tardius conficiunt, quæ uapore aquæ q̄ quæ igne soluentur. Deinde dum instātius teritur, multus ei flatus inuoluitur, qui prius in uentre consumendus est, ut tum demū conficiatur quod remansit de carne iam libera. Hoc quoq; scire habeo, Furius inquit, q̄ faciat causa nōnullos carnes ualidiores facilius digerere q̄ tenues. Nam cum citò coquant offas bubulas, in asperis piscibus coquendis laborant. In his Disarius ait: Huius rei autor est nimia in homine uis caloris, quæ si idoneam materiem suscipit, libere congregatur, & citò eam in cōcertatione consumit: leuem modo præterit ut latētem, modo in cinerem potius quam in succum uertit: ut ingentia robora in carbonum frustra lucentia igne uertuntur, paleæ si in ignem ceciderint, mox solum de eis cinerem restat uideri. Habes & hoc exemplum non dissonum, q̄ potentior mota ampliora grana confringit, integra illa quæ sunt minutiora transmittit. Venio nimio abies aut quercus auellit, cannā nulla facile frangit procella. Cūq; Furius delectatus enarrātis ingenio, plura uellet interrogare, Cecinna se Albinus obie-

isitium cur difficile digestu sit

Carnes ualidiores quare aliter quando facilius digerantur quam tenues.

*Sinapi & piper cur appo-
sita cuti, uul-
nus excitēt, de-
uorata nō læ-
dant.*

*Cur uina fri-
gida in Aegy-
pto.*

*Aqua calida
cur mota fiat
calidior.*

*Aestate cur
aer motus fla-
bro frigidus
acquiratur.*

*Rotātes se in
orbē, cur uer-
tiginē patiun-
tur.*

nus obiecit: Mihi quoque desiderium est habendi paulisper negotij cum tam fa-
cunda Disarij doctrina. Dic oro te (inquit) quæ facit causa, ut linapi & piper, si
apposita cuti fuerint, excitent uulnus, & loca perforent: deuorata uero nullam
uentris corpori inferant læsionem. Et Disarius: Species (inquit) & acres &
calidæ, superficiem cui apponuntur exulcerant: quia integra uirtute sua sine al-
terius rei admittione utuntur ad noxiam. Sed si in uentrem recepta sint, soluit
uis earum uentralis humoris alluione, qua fiunt dilutiores. Deinde prius uer-
tuntur in succū uentris calore, quæ ut integra possint nocere. Cecinna subiecit,
Dum de calore loquimur, admoneor rei, quam semper quæsitū dignam puta-
ui: Cur in Aegypto quæ regionū aliarum calidissima est, uinum non calida, sed penè
dixerim frigida uirtute nascatur. Ad hoc Disarius: Vsu tibi Albine cōper-
tum est, aquas quæ uel de altis puteis, uel de fontibus hauriuntur, sumare hyeme,
æstate frigescere. Quod sit non alia de causa, nisi quod aère, qui nobis circumfusus
est, propter temporis rationem calente, frigus in terrarum ima demergit, & aquas
inficit, quarum in imo est scaturigo. Et contra cum hyemem aër præfert, calor in
interiora demergens, aquis in imo nascentibus dat uaporem. Quod ergo ubi-
que alternat uarietate temporis, hoc in Aegypto semper est, cuius aër semper est in
calore. Frigus enim ima petens, uitium radicibus inuoluit, & talē dat qualitatem
succo inde nascenti. Ideo regionis calidæ uina calore caruerunt. Tractatus
noster, Albinus inquit, semel ingressus calorem, non facile aliò digreditur. Di-
cas ergo uolo, cur qui in aquam descendit calidam, si se non mouerit, minus uiri-
tur: sed si agitato suo aquam mouerit, maiorem sentit calorem: & totiens aqua
urit amplius, quotiens nouus ei motus accesserit. Et Disarius: Calida (inquit)
quæ adhæserit nostro corpori, mox præbet tactum sui māsuetiorem, uel quia
cuti assueuit, uel quia frigus accepit à nobis. Motus uero aquam nouam corpo-
ri applicat, & cessante assuetudine, de qua paulo antè diximus, semper nouitas
auget sensum caloris. Cur ergo, Albinus ait, æstate cum aër calidus flabro
mouetur, non calorem, sed frigus acquirit: eadem enim ratione & in hoc feruore
deberet motus augere. Non eadem ratio est, Disarius inquit, in aquæ & aë-
ris calore. Illa enim corporis solidioris est: & crassa materies, cum mouetur, inte-
gra uis sua superficiem cui admouet inuadit: aër motu in uentū soluitur, & liqui-
dior se factus agitato, flatus efficit. Porro ut flatus illud remouet quod circum-
fusum nobis erat, erat autem circa nos calor. Remoto igitur per flatum calore,
restat ut aduenam sensum frigoris præstet agitatus.

*Cur se in orbē rotātes patiuntur uertiginē capitis. Et quomodo cerebrū ipsum sensus expers, sensus tamen in ce-
teris mēbris gubernet. Inibiq; obiter, quæ partes humani corporis sensu careant. Caput .IX.*

INterpellat Euangelus pergentem consultationem: & exercebo, inquit, Di-
sarium nostrum, si tamen minutis illis suis & rotantibus responcionibus sa-
tisfaciet consulenti. Dic Disari, cur qui ita se uertunt, ut sæpe in orbem ro-
tentur, & uertiginem capitis & obscuritatem patiuntur oculorum. postremo, si
perseuerauerint, ruunt, cum nullus alius motus corporis hanc ingerat necessitatē:
Ad hæc Disarius: Septem, inquit, corporei motus sunt. Aut enim accedit prior
sum, aut retrorsum recedit, aut in dexteram laeuam uel deuertit, aut sursum pro-
ueit, aut deorsum, aut orbiculatim rotat. Ex his septem motibus, unus tantum in
diuinis

A diuinis corporibus inuenit, sphaeralē dico, quo mouetur coelum, q̄ sidera, q̄ cae-
 tera mouent elementa. Terrenis animalibus illi sex p̄cipue familiares sunt, sed
 nonnunq̄ adhibet & septimus. Sed sex illi ut directi, ita & innoxij. Septimus,
 id est qui gyros efficit, crebro conuersu turbat, & humoribus capitis inuoluit
 spiramētum, quod animā cerebro quasi oēs sensus corporis gubernanti mini-
 strat. Hoc est aut spiramētum, qđ ambiens cerebrū singulis uim suam sensibus
 praestat: hoc est, quod neruis & musculis corporis fortitudinē praebet. Ergo v̄
 tigne turbatum, & simul agitatibus humoribus oppressum languescit, & ministe-
 rium suum deserit. Inde fit ijs qui raptant in gyros, hebetior auditus, uisus ob-
 scurior. Postremò neruis & musculis nullam ab eo uirtutem quasi deficiēte su-
 B mentibus, totum corpus quod ijs sustinet & in robur erigitur, desertū iam ful-
 cimentis suis, labitur in ruinā. Sed cōtra hāc om̄ia, consuetudo, quam secundā
 naturam pronunciauit usus, illos iuuat, qui in tali motu saepe uersantur. Spira-
 mentum em̄ cerebri, quod paulo antè diximus, assuetū rei iam non sibi nouae,
 non pauescit hunc motū, nec ministeria sua deserit. Ideo cōsuetis etiam iste agi-
 tatus innoxius est. Et Euāgelus: Irretitum te iam Disari teneo, & si uerè opi-
 nor, nusq̄ hodie effugies. Et alios enim in arte tibi socios, & ipsum te audiui sae-
 pe dicentē, cerebro nō esse sensum: sed ut ossa, ut dentes, ut capillos, ita & cere-
 brum esse sine sensu. Verū ne ē hāc uos dicere solitos: an ut falsum refelles Di-
 C sari? Verum ait ille. Euangelus: Ecce iam clausus es. Vt em̄ concedam ti-
 bi p̄ter capillos in homine aliquid esse sine sensu, qđ non facile psuasum est, tamē
 cur sensus om̄es paulo antè dixisti à cerebro ministrari, cum cerebro nō inesse
 sensum ipse fatearis? Potest ne excusari huius cōtrarieatis ausum, uel uestri oris
 nota uolubilitas? Et Disarius renidens: Retia q̄bus me irretitū tenes, nimis
 D rara sunt, nimis patula. Ecce me Euāgele sine nisu inde exēptum uidebis. Opus
 naturae est, ut sensum uel nimium sicca, uel nimium humecta non capiant. Ossa,
 dentes cum unguibus & capillis nimia siccitate ita dēfata sunt, ut penetrabilia
 non sint effectui animae, quae sensum ministrat. Adeps, medulla, & cerebrū ita
 in humore atq̄ mollitie sunt, ut eundē effectū animae, quem siccitas illa non re-
 cipit, mollities ista non teneat. Ideo tam dētibus, unguibus, ossibus, & capillis,
 q̄ adipi, medullis, & cerebro, sensus inesse nō potuit. Et sicut sectio capillorum
 nihil doloris ingerit, ita si secetur uel dens, uel os, seu adeps, seu cerebrū, seu me-
 dulla, aberit omnis sensus doloris. Sed uidemus (inquies) tormentis affici,
 quibus secantur ossa: torqueri homines & dolore dētium. Hoc uerum quis ab-
 neget? Sed ut os secetur, omentum quod impositum est ossi, cruciatum dum se-
 ctionem patitur, importat. Quod cum medici manus trāsit, os iam cum medul-
 la quam continet, habet indolentiam sectioni similem capillorum. Et cum den-
 tium dolor est, non os dentis in sensu est, sed caro quae continet dentem. Nam
 & unguis quantus extra carnem crescendo pergit, sine sensu secatur: qui carni
 adhæret, iam facit si secetur dolorem, nō suo, sed sedis suae corpore. Sicut capil-
 lus dum superior secatur, nescit dolorem: si auellatur, sensum accipit à carne quae
 deserit. Et cerebrum quod tactu sui hominem uel torquet uel frequenter inter-
 imit, non suo sensu, sed uestitus sui, id est omenti, hunc importat dolorem. Ergo
 diximus quae in homine sine sensu sunt, & quae hoc causa faciat, indicatum est.

Reliqua

Dētes, ossa, et
 alia quaedam
 homine sensu
 carere.

Cerebrū sensu
carēs, quō cor
poris sensus
gubernet.

Reliqua pars debiti mei de eo est, cur cerebrū, cum sensum non habeat, sensus gubernet. Sed de hoc quod tentabo si potero esse soluēdo. Sensus de quibus loquimur, quoniam sunt: uisus, auditus, odoratus, gustus, & tactus. Hi aut in corpore sunt, aut circa corpus, solisque sunt caducis corporibus familiares. Nulli enim diuino corpori sensus inest. Anima vero omni corpore, uel si diuinū sit, ipsa diuinior est. Ergo si dignitas diuinorum corporum, sensum dedignatur, quasi aptum caducis: multo magis anima maioris est maiestatis, quam ut sensu egeat. Ut autem homo constet & uiuum animal sit, anima praestat quae corpus illuminat. Porro illuminat inhabitando, & habitatio eius in cerebro est. Et sphaeralis enim natura, & ad nos de alto ueniens, partem in homine & altam & sphaeralem tenuit, & quae sensu careat, quae non est animae necessarius. Sed quia necessarius animali est, locat in cauernis cerebri spiramentum de effectibus suis. Cuius spiramenti natura haec est, ut sensus & ingerat & gubernet. De his ergo cauernis, quas uentres cerebri nostra uocauit antiquitas, nascuntur neruorum septem *συνουχια*: cui rei nomen quod ipse uoles, Latinum facito. Nos enim *συνουχια* neruorum uocamus, cum bini nerui pariter emergunt, & in locum certum desinunt. Septem igitur neruorum *συνουχια* de cerebri uentre nascentes, uicem implent fistularum, spiramentum sensificum ad sua quaecumque loca naturali lege ducentes, ut sensum uicinis & longe positis membris animalis infundant. Prima igitur *συνουχια* neruorum talium petit oculos, & dat illis agnitionem specierum, & discretionem colorum. Secunda in aures se diffundit, per quam eis innascitur notitia sonorum. Tertia naribus inseritur, uim ministrans odorandi. Quarta palatum tenet, per quod de gustatibus iudicatur. Quinta uero sua corpus omne implet. Omnis enim pars corporis, mollia & aspera, frigida & calida discernit. Sexta de cerebro means stomachum petit, cui maxime sensus est necessarius, ut quae desunt appetat, superflua respuat, & in homine sobrio se ipse moderet. Septima *συνουχια* neruorum, infundit sensum spinali medullae, quae hoc est animali, quod est nauis carina. Et adeo usu aut dignitate praecipua est, ut longum cerebrum a medicis sit uocata. Ex hac denique ut ex cerebro diuersi nascuntur meatus, uirtutem tribus animae propositis ministrantes. Tria sunt enim, quae ex animae prouidentia accipit corpus animale, ut uiuat, ut decorum uiuat, & ut immortalitas illi successione quaeratur. His tribus propositis (ut dixi) animae, per spinalem medullam praebetur effectus. Nam cordi & iecori & spirandi ministerijs, quae omnia ad uiuendum pertinent, uires de spinalibus quos diximus, meatibus ministrantur. Neruis etiam manuum, pedum, aliarum uel partium per quas decorum uiuit, uirtus inde praestat. Et ut ex his successio procuratur, nerui ex eadem spinali medulla pudendis, & matrici, ut suum opus impleant, ministrant. Ita nulla in homine pars corporis sine spiramento, quod in uentre cerebri locatum est, & sine spinalis medullae beneficio constat. Sic ergo fit, ut cum ipsum cerebrum sensu careat, sensus tamen a cerebro in omne corpus proficiatur. Euge Graeculus noster, Euangelus ait, tam plane nobis ostendit res opertu naturae tectas, ut quicquid sermone descripsit, oculis uidere uideamur. Sed Eustachio iam cedo, cui praeripui consulendi locum. Eustachius: Modo uel uir omnium disertissimus Eusebius, uel quicumque uolent alij, ad exercitium consultationis accedant. Nos postea liberiore otio congregiemur.

Qui fiat, ut

Qui fiat, ut caluitium pariter atq; canities, anteriores capitis partes primum inuadant. Deinde, cur fœminis atq; eunuchis uox sit quam uiris exilior.

Caput .X.

ERgo (ait Eusebius) habendus mihi sermo est Disari, tecum de ætate, cuius ianuam iam penè ambo pulsamus. Homerus cum senes *ἡλιχοπόταφες* uocat, quæro utrum ex parte poëtico more totum caput significare uelit, an ex aliqua ratione canos huic præcipue parti capitis assignet? Et Disarius: Et hoc diuinus ille uates prudenter ut cætera. Nam pars anterior capitis humidior occipitio est, & inde crebrò solet incipere canities. Et si pars anterior, ait ille, humidior est, cur caluitium patitur, quod nõ nisi ex siccitate contingit? Opportuna, inquit Disarius, obiectio, sed ratio non obscura est. Partes enim priorum capitis fecit natura rariores, ut quicquid superflui aut fumei flatus circa cerebrum fuerit, euanescat per plures meatus. Vnde uidemus in siccis defunctorum capitibus uelut quasdam futuras, quibus hemisphæria (ut ita dixerim) capitis illigantur. Quibus igitur illi meatus fuerint ampliores, humorem siccitate mutant: & ideo tardius canescunt, sed nõ caluitio carèt. Si ergo siccitas caluos efficit, ut posteriora capitis sicciora esse dixisti, cur caluum occipitium nunquam uidemus? Ille respondit: Siccitas occipiti non ex uitio, sed ex natura est. Ideo omnibus sicca sunt occipitia. Ex illa autem siccitate caluitium nascitur, quæ per malam temperiem quam Græci *ἀκρωσία* uocare solent, contingit. Vnde de capillo crispi, quia ita tēperati sunt, ut capite sicciora sint, tarde canescunt, citò in caluitium transeunt. Contrà, qui capillo sunt rariores, non eo facillè nudantur, nutriente humore quod *φλέγμα* uocatur, sed sit illis cita canities. Nam id eo albi sunt cani, quia colorem humoris quo nutriuntur, imitantur. Si ergo senibus abundantia humoris capillos in canitiem tingit, cur senecta opinionem exactæ siccitatis accepit? Quia senecta (ille inquit) extincto per uetustatem naturali calore, fit frigida: & ex illo frigore gelidi & superflui nascuntur humores. Cæterum liquor uitalis longæuitate siccatus est. Inde senecta sicca est inopia naturalis humoris, humecta è abundantia uitiosi ex frigore procreati. Hinc est, quod ex uigilijs ætas grauior efficitur, quia somnus qui maxime ex humore contingit, de non naturali humore nascitur. Sicut est multus in infantia, quæ humida est abundantia non superflui, sed naturalis humoris. Eadem ratio est, quæ pueritiam canescere non patitur, cum sit humectissima. Quia nõ ex frigore nato phlegmate humida est, sed illo naturali & uitali humore nutrit. Ille em̄ humor, qui aut de ætatis frigore nascit, aut cuiuslibet uitiositatis occasione contrahitur, ut superfluus, ita & noxius est. Hunc uidemus in fœminis, ubi nõ crebrò egeratur, extrema minitatem. Hunc in eunuchis debilitatem tibijs ingerentem: quarum ossa quasi semper in superfluo humore natantia, naturali uirtute caruerunt: & ideo facillè intorquetur, dum pondus suppositi corporis ferre non possunt, sicut canna pondere sibi imposito curuat. Et Eusebius: Quoniam nos à senectute usq; ad eunuchos traxit superflui humoris disputatio, dicas uolo, cur ita acutæ sint uocis, ut sæpe mulier an eunuchus loquatur, nisi uideas, ignores? Id quoq; facere superflui humoris abundantiam ille respondit. Ipse enim *ἀγτρησία* per quam sonus uocis ascendit, efficiens crassiores, angustat uocis meatum: & ideo uel fœminis uel eunuchis uox acuta è, uiris grauis, quibus

Canities et caluitium, cur priorem capitis partem principio occupent.

Vox i fœcis et eunuchis quare tenuior sit.

quibus uocis transitus habet liberum & ex integro patentem meatum. Nasci autem in eunuchis & in foeminis ex pari frigore, parem penè importuni humoris abundantiam, etiam hinc liquet, quod utrunq; corpus sæpe pinguescit. Cer te hubera propè similiter utrisq; grandescunt.

Cur quos pudet aut qui gaudent, rubescant: at metuentes, pallor inuadat. Caput .XI.

His dictis, cum ad interrogandum ordo Seruium iam uocaret, naturali pressus ille uerecundia, usq; ad proditionem coloris erubuit. Et Disarius: Age Serui non solum adolescentium, qui tibi æquæui sunt, sed senum quoq; omnium doctissime, commascula frontem, & sequestrata uerecundia, quam in te facies rubore indicat, confer nobiscū libere quod occurrerit interrogatibus tuis, non minus doctrinæ collocaturus, quàm si alijs consuleretur, bus ipse respondeas. Cumq; diuile tacentem crebris ille hortatibus excitarer, Hoc, inquit Seruius, ex te quæro, qd mihi contigisse dixisti. Quæ facit causa, ut rubor corpori ex animi pudore nascat? Et ille: Natura, inq; cum quid ei occurrit honesto pudore dignū, imum petendo penetrat sanguinē: quo commoto atq; diffuso cutis tingit, & inde nascitur rubor. Dicunt etiam physici, qd natura pudore tacta, ita sanguinē ante se pro uelamēto tēdat, ut uideamus quæ erubescētē manum sibi ante faciem frequēter opponere. Nec dubitare de his poteris, cū nihil aliud sit rubor, nisi color sanguinis. Addit Seruius: Et quæ gaudent, cur rubescunt? Disarius, Gaudiū, inquit, extrinsecus contingit. Ad hoc animoso occurso natura festinat, quā sanguis comitando quasi alacritate integritatis suæ cōpotem, tingit cutē. Et inde similis color nascit. Idem refert: Contra, q metuent, qua ratione pallefcunt? Nec hoc, Disarius ait, in occulto est. Natura em̄ cum qd de extrinsecus cōtingentibus metuit, in altū tota demergit: sicut nos quoq; cum timemus, latebras & loca nos occultentia quærimus. Ergo tota descēdens ut lateat, trahit secum sanguinē, quo uelut curru semp uehit. Hoc demerso, humor dilutior cuti remanet, & inde pallefcit. Ideo timentes & tremunt, q̄a uirtus animæ introrsum fugiens nervos relinqt, quibus tenebatur fortitudo mēbrorū, & inde saltu timoris agitant. Hinc et laxamentū uētris comitat timorē, q̄a musculi qbus claudebant retrimentorū meatus, fugiētis introrsum animæ uirtute deserti, laxāt uincula, qbus retrimēta usq; ad digestiōis opportunitatē cōtinebant. Seruius his dictis uenerabiliter assensus, obtulit.

De quæstiunculis tredecim, Disario ab Auieno propositis. Caput .XII.

Tunc Auienus: Quia me ordo, ait, ad similitudinē consultationis applicat, reducendus est mihi ad conuiuū sermo, q longius à mensa iam fuerat enagatus, & ad alias trāsierat quæstiones. Sæpe apposita salita carne, quā laridum uocamus, ut opinor, quasi large aridū, quærere mecū ipse constitui, qua ratione carnē ad diurnitatē usus admistio salis seruet. Hoc licet extimare mecū possim, malo tñ ab eo q corpora curat, certior fieri. Et Disarius: Omne corpus suapte natura dissolubile & marcidū est: & nisi qdam uinculo cōtineat, facilè defluit. Continent aut̄ q̄diu inest anima reciprocatōe aëris, qua uegetant cōceptacula spiritus, dum semp nouo spirādi nutriunt alimento. Hoc cessante p animæ discessum, mēbra marcescunt, & om̄e pōdere suo confictum corpus obterit. Tum sanguis etiā (qui q̄diu fuit cōpos caloris, dabat mēbris ui-

Gell. li. 19. c. 6.

Quare timen-
tes rubescunt.

prima questio
ab Auieno
proposita.

A
 B
 C
 D

bris uigorē) calore discedente uersus in sanīē, non manet intra uenas, sed foras exprimit, atq; ita laxatis spiramentis, effluit tabes seculēta. Id fieri sal admistus corpori prohibet. Est enim natura siccus & calidus, & fluxum quidem corporis calore contrahit, humorem uero siccitate uel coërcet, uel exorbet. Certe humorem sale differri siue cōsumi, fit hinc cognitu facile, q̄ si duos panes pari magnitudine feceris, unum sale aspersum, sine sale alterum, inuenies indigētem salis, pondere propensioem, scilicet humore in eo per salis penuriam permanente. Etiam hoc à Disario meo quæsitum uolo, cur defecatum uinum ualidius sit uiribus, sed infirmius ad p̄manendum: et tam bibentē citò pmouet, q̄ ipsum si manserit, facile mutatur. Quod citò, inquit Disarius, permouet, hæc ratio est, quia q̄to penetrabilius in uenas efficitur bibentis, tanto fit liq̄dus, fece purgata. Ideo autē facile mutatur, q̄ nullo firmamēto nixū undiq; sui ad noxā patet. Fex em̄ uino sustinendo, & alendo, & uiribus sufficiens quasi radix eius est. Et hoc quæro, Auienus ait, cur fex in imo subsidit omnium nisi mellis, mel solum est quod in summū fecem expuat. Ad hæc Disarius: Fecis materia ut spissa atq; terrena, cæteris laticibus pondere præstat, melle uincitur. Ideo in illis grauitate deurgens ad fundum decedit: in melle uero, ut leuior, de loco uicta sursum pellitur. Quoniā ex ijs quæ dicta sunt, ingerūt se similes quæstiones, cur Disari ita mel & uinum diuersis ætatibus habētur optima: mel qđ recentissimum, uinum quod uetustissimum. Vnde est & illud prouerbiū, quod utuntur gulones: Mulsum quod probe temperes, miscendū esse nouo hymetio, & salerno uetulo. Propterea, inqt ille, quia inter se ingenio diuersa sunt. Vini em̄ natura humida est, mellis arida. Si dicto meo addubitaues, medicinæ contemplator effectum. Nam quæ udanda sunt corporis, uino fouentur: quæ siccanda sunt, melle detergantur. Igitur longinquitate temporis de utroq; aliquid exorbēte, uinum meracius fit, mel aridius: & ita mel succo priuatur, ut uinum aqua liberatur. Ne hoc quod sequitur, dissimile quæsitis est, cur si uasa uini atq; olei diuile semiplena custodias: uinum ferè in acorem corrumpitur, oleo cōtrā sapor suauior conciliat. Vtrunq; Disarius ait, uerum est. In illud enim uacuū, quod superne liquido caret, aër aduena incidit, qui tenuissimum quencq; humorem elicit & exorbet. Eo siccato, uinum, quasi spoliatū uiribus, prout ingenio imbecillum aut ualidum fuit, uel acore exasperatur, uel austeritate restringit. Oleum autē superuacuo humore siccato, uelut mucore qui in eo latuit absterfo, acquirit nouam suauitatem saporis. Rursus, ait Auienus, Hesiodus cum ad medium doli peruentum est, comparandum, & cæteris eius partibus ad satietatem dicit abutendum, optimum uinum sine dubio si gnificans q̄ in doli medietate cōsisteret. Sed & hoc usu probatum est, in oleo optimum esse quod supnatat, in melle qđ in imo est. Quæro igitur cur oleū quod in summo est, uinum quod in medio, mel quod in fundo, optima esse credantur. Nec cunctatus Disarius, ait: Mel quod optimum est, reliquo pōderosius est. In uase igitur mellis, pars quæ in imo est, utiq; præstat pondere, & ideo supernatante pretiosior est. Contrā, in uase uini, pars inferior admistione fecis non modo turbulenta, sed etiam sapore deterior est. Pars uero summa, aëris uicinia corrumpitur, cuius admistione fit dilutior. Vnde agricolæ dolia nō

contenti sub tectum reposuisse, defodiunt: & operimētis extrinsecus illitis, mu-
 niunt: remouentes in quantum fieri potest à uino aëris cōtagionem: à quo tam
 manifeste læditur, ut uix se tueat in uase pleno, & ideo aëri minus peruiuo. Cæ-
 terum si inde hauseris, & locū aëris admistioni patefeceris, reliquum quod re-
 mansit, omne corrumpitur. Media igitur pars quantum à cōfinio summi uris-
 usq; tantum à noxa remota est, & quasi nec turbulenta, nec diluta.

Octaua.

Adiecit Auienus: Cur eadem potio meracior uidetur ieiuno, quàm ei qui
 cibum sumpsit? Et ille: Venas inedia uacuefacit, saturitas obstruit. Igitur
 cum potio per inanitatem penitus influit, quia nō obtusas cibo uenas inuenit,
 neq; sit admistione diluitor, per uacuum means gustatu fortiore sentitur.

Nonā.

Hoc quoq; sciendum est mihi, Auienus inquit, cur qui esuriens biberit, ali-
 quantulum famem subleuat: qui uero sitiens cibum sumpsit, non solum non
 domat sitim, sed magis cupidinem potus accendit. Nota est, inquit Disari-
 us, causa. Nam liquori quidem nihil officit, quin sumptus ad omnes corporis
 partes quoquò uersus permānet, & compleat. Et ideo inedia quæ inanitatem
 fecerat, accepto potus remedio, quasi iam non in totum uacua recreatur. Ciba-
 tus uero utpote concretior & grandior, in uenas nō nisi paulatim cōfectus ad-
 mittitur. Ideo sitim quam reperit, nullo solatio subleuat, imò quicquid foris hu-
 moris nactus est, exorbet: & inde penuria eius q̄ sitis uocatur, augetur. Nec
 hoc mihi, Auienus ait, ignoratū relinquo, cur maior uoluptas est, cum sitis po-
 tu extinguitur, quàm cum fames sedat cibo. Et Disarius: Ex prædictis quo-
 que liquet. Nam potionis totus haustus in omne corpus simul penetrat, & omni-
 um partium sensus facit unam maximam & sensibilem uoluptatem. Cibus au-
 tem exiguo subministratu paulatim penuriam consolatur. Ideo uoluptas eius
 multifariam comminuitur. Hoc quoque (si uidetur) addo quæ sitis, cur qui
 auidius uorat, facilius satias capiunt, quàm qui eadem quietius ederint. Bre-
 uis est, inquit ille responsio. Nam ubi auide deuoratur, tunc multus aër cū edu-
 liis inferitur propter hiatum rictus, & crebritatem respirandi. Igitur ubi aër ue-
 nas compleuit, ad abiiciendum fastidium pro cibo pensatur. Ni molestus
 sum Disari, patere plus nimio ex discendi cupidine garrientem, & dicas quæ-
 so, cur edulia satis calida facilius cōprimimus ore, q̄ manu sustinemus: & si qd
 eorum plus feruet, q̄ ut diutius mandi possit, ilico deuoramus, & tamen aluus
 non perniciose urit? Et ille: Intestinus calor qui in aluo est, quasi multo ma-
 ior uehementiorq; quicquid calidum accipit, magnitudine sua circumuenit ac
 debilitat. Ideo præstat, si quid ori feruidum admoueris, non (ut quidam faci-
 unt) hiare, ne nouo spiritu feruori uires ministres: sed paulisp̄ labra cōprimere,
 ut maior calor qui de uentre etiam ori opitulatur, comprimat minorem calo-
 rem. Manus autem ut rem feruidam ferre possit, nullo proprio iuuatur calore.

Decima.

Iamdudū, inqt Auienus, nosse aueo, cur aqua quæ obsita globis niuiū per-
 ducitur ad niualē rigorem, nō minus in potu noxia est, q̄ ex ipsa niue aqua re-
 soluta. Scimus em̄ quot q̄tæq; noxæ epoto niuis humore nascantur. Et Di-
 sarius: Addo aliquid antè quæ sitis. Aqua em̄ ex niue resoluta, etiam si igne ca-
 lesiat, & calida bibat, æque noxia est, ac si epota sit frigida. Ergo nō solo rigore
 niualis aqua p̄niciosa est, sed ob aliā causam, quam non pigebit aperire autore
 Aristotele,

Undecima.

Undecima.

Duodecima.

Duodecima.

Decimatertia.

Decimatertia.

A Aristotele, qui in physicis quæstionibus suis hanc posuit, & in hunc sensum (nisi fallor) absoluit: Omnis aqua (inquit) habet in se aeris tenuissimi portionem, quæ salutaris est. habet & terream fecem, qua est corpulenta post terram. Cum ergo aeris frigore & gelu coacta calefcit, necesse est per euaporationem uelut exprimi ex ea auram illam tenuissimam: qua descendente conueniat in coagulum, sola terrea in se remanente natura. Quod hinc apparet, quia cum fuerit eadē aqua solis calore soluta, minor modus eius reperitur, quæ fuit antequam congelasceret. De est, quod euaporatio solum in aqua salubre cōsumpsit. Nix ergo quæ nihil aliud est, quæ aqua in aëre densata, tenuitatem sui, cum densaretur amisit: & ideo ex eius resolutæ potu, diuersa morborum genera uisceribus inseminantur.

Gell. li. 19. c. 5.

B Nominatum gelu, ueteris quæ me solebat agitare, admonuit quæstionis, cur uina aut nunquā, aut rarer conglascant, cæteris ex magna parte humoris nimietate frigoris cogi solitis: Num quia uinum semina quædam in se caloribus habet, & ob eam rem Homerus dixit *αἴδομαι οἴνον*, non ut quidam putant propter calorem: an alia quæpiā causa est: quam quia ignoro, scire cupio. Ad hæc Disarius: Esto, uina naturali muniantur calore, num oleum minus ignitur, aut minorem uim in corporibus calefactandis habet: & tamen gelu stringitur. Certe si putas ea quæ calidiora sunt, difficilius conglascere, cōgruens erat nec oleum cōcrescere, & ea quæ frigidiora sunt, facile gelu cogi. acetum autem omnium maxime frigorificum est, atque id tamen nunquā gelu stringitur. Num igitur oleo magis causa est coaguli celerioris, quod & leuigatius, & spissius est: Faciliora enim ad coeundum uidentur, quæ leuatiore densatioraque sunt. Vino autem non contingit tanta mollities, & est quàm oleum multo liquidius. Acetum uero & liquidissimum est inter cæteros humores: & tanto acerbius, ut sit acore tristificum: & exemplo marinæ aquæ, quæ ipsa quoque amaritudine sui aspera est, nunquam gelu contrahitur. Nam quod Herodotus historiarum scriptor, contra omnium ferme qui hæc quæsierunt opinionem scripsit, mare Bosphoricum, quod & Cimmerium appellat, earumque partium mare omne quod Scythicum dicitur, gelu constringi & consistere, aliter est ac putatur. Nam non marina aqua cōtrahitur, sed quia plurimum in illis regionibus fluuiorum est, & paludum in ipsa maria influentium, superficies maris cui dulces aquæ innatant conglascit, & incolumi aqua marina uidetur in mari gelu, sed de aduenis undis coactum. Hoc & in Ponto fieri uidemus, in quo frustra quædam, & (ut ita dixerim) proficiæ gelidæ feruntur, contractæ de fluuiialium uel palustrium undarum multitudine, in quas licet frigore concretæ, tamen sunt natantes, quæ si leuatiore marina. Plurimum autem aquarum talium influere Ponto, & totam superficiem eius infectam esse dulci liquore. propter quod ait Sallustius, mare Ponticum dulcius quàm cætera. Est hoc quoque testimonio, quod si in Pontum uel paleas, uel ligna, seu quæcunque alia natantia proieceris, foras extra Pontum feruntur in Propontidem, atque ita in mare quod alluit Asiæ oram, cum conster in Pontum influere maris aquam, non effluere de Ponto. Meatus enim qui solus de oceano receptas aquas in maria nostra transmittit, in freto est Gaditano, quod Hispaniam Africamque interiacet. & sine dubio inuadatio ipsa per Hispaniense & Gallicanum littora, in Tyrrhenum prodit. Inde Hadriaticum ma

Decim. quart.

Gell. li. 7. ca. 8.

re facit: Ex quo dextra in Parthenium, læua in Ionium, & directum in Aegeum pergit, atq; ita ingreditur in Pōtum. Quæ igitur ratio facit, ut riuatim aquæ de Ponto fluant, cum foris influentes aquas Pontus accipiat: Sed constat utraque ratio. Nam superficies Pōti, propter nimias aquas quæ de terra dulces influunt, foras effluit, deorsum uero intrò pergit influxio. Vnde probatum est, tantia quæ (ut suprà dixi) iaciuntur in Pontum, foras pelli. Si uero columna deciderit, introrsum innare. Et hoc sæpe usu probatum est, ut grauiora quæq; in fundo Propontidis ad Ponti interiora pellantur.

Adiecta hac una consultatione reticebo: Cur omne dulce magis dulce uideatur, cum frigidum est, q̄ si caleat? Respondit Disarius: Calor senium occupat, & gustatū linguæ feruor interpedit. Ideo ex aspiratione oris prouēta suauitas excluditur. Quod si caloris absit iniuria, tum demum potest lingua incolumi blādimento, dulcedinem pro merito eius excipere. Præterea succus dulcis per calorē nō impune penetrat uenarū receptacula, et ideo noxa minuit uoluptatē.

De quæstionibus tribus, quas Horus Disario proposuit. Caput .XIII.

Ieiuni cur magis sitiant quàm esuriant.

Successit Horus: & cū multa, inq̄, de potu & cibatu quæssisset Auienus, unum maxime necessarium (spōtē an oblitus ignoro) prætermisit, cur ieiuni magis sitiant quàm esuriāt. Hoc in commune nobis Disari si uideatur, absolue. Et ille: Rem tractatu dignā, inq̄, Hore quæssisti, sed cuius ratio in aperto sit. Cum em̄ animal ex diuersis constet elementis, unum est de ijs q̄ corpus efficiunt, q̄d & solum, aut maxime ultra cætera, aptum sibi quærat alimentum. calorē dico, qui liquorem sibi semper exigit ministrari. Certe de ipsis quatuor elementis extrinsecus uidemus nec aquā, nec aērē, neq; terrā aliqd̄ quo alatur, aut q̄d consumat exigere, nullamq; noxā uicinis uel appositis sibi rebus inferre. Solus ignis alimenti perpetui desiderio, qc̄quid offendit, absumit. Inspice & primæ ætatis infantia, q̄tum cibum nimio calore cōficiat, & cōtrā, senes cogita facillē tolerare ieiuniū, quasi extincto in ipsis calore, q̄ nutrimentis recreari solet. Sed & media ætas si multo exercitio excitauerit sibi naturalē calorem, animosius cibū appetit. Cōsideremus & aīalia sanguine carentia, q̄ nullum cibum quærant penuria calorē. Ergo si calor in appetentia semp̄ est, liquor aut proprium calorē alimentū est, bene in nobis, cum ex ieiunio corpori nutrimenta quærunť, p̄cipue calor suū postulat: quo accepto, corpus om̄e recreat, & patientius expectat cibum solidiorē. His dictis, Auienus anulū de mensa retulit, q̄ illi de breuissimo dexteræ manus digito repentē deciderat. Cumq; a præsentibus quæreret, cur eum alienæ manui & digito, & non huic gestamini deputatis potius insereret: oñdit manum læuā ex uulnere tumidiorem. Hinc Horo nata quæstionis occasio. Et dic, inq̄, Disari (Om̄is em̄ situs corporis p̄inet ad medici notionē, tu uero doctrinā & ultrā q̄ medicina postulat consecutus es) dic inq̄, cur sibi communis assensus anulū in digito, q̄ minimo uicinus ē, quem etiā medicinalem uocāt, & manu p̄cipue sinistra gestādum esse psuasit.

Anulus cur in digito eo geratur, qui in sinistra manu minimo est proximus.

Et Disarius: De hac ipsa quæstione sermo quidā ad nos ab Aegypto uenerat, de quo dubitabā, fabulā ne an uerā rationem uocarem: sed libris anatomiarū postea cōsultis, uerum reperi, neruum quendā de corde natum priorum pergere usq; ad digitum manus sinistrae minimo proximū, & illic desinere im-

plica-

A plicatum cæteris eiusdem digiti neruis: & ideo uisum ueteribus, ut ille digitus
 anulo tanq̃ corona circundaretur. Et Horus: Adeo, inq̃t, Disari uerū ita ut
 dicis, Aegyptios opinari, ut ergo sacerdotes eorū quos prophetas uocāt, cum
 in templo uidissem circa deorum aras, hunc in singulis digitorum confectis odo-
 ribus illinire, & eius rei causas inquisissem, & de neruo quod iam dictum est,
 principe eorum narrāte didicerim, & insuper de numero qui per ipsum signi-
 ficatur. Cōplicatus em̃ senarium numerum digitus iste demonstrat, qui omni-
 fariā plenus, perfectus, atq̃ diuinus est. Causasq̃ cur plenus sit hic numerus, il-
 le multis asseruit: ego nunc ut præsens fabulis minus aptas relinquo: Hæc
 sunt quæ in Aegypto diuinarum omnium disciplinarum compote, cur anulus
 huic digito magis inferatur, agnouit. Inter hæc Cecinna Albinus: Si uolenti-
 bus erit uobis, inquit, in medium profero quæ de hac eadem causa apud Atte-
 B ium Capitonem pontificij iuris inter primos peritum, legisse memini: qui cum
 nefas esse sanciret, deorū formas insculpi anulis: eo usq̃ processit, ut & cur hoc
 digito uel in hac manu gestaret anulus, non taceret. Veteres, inq̃t, nō ornatus,
 sed signādi causa anulum secum circumferebāt. Vnde nec plus habere q̃ unum
 licebat, nec cuiq̃ nisi libero: quos solos fides decerneret, quæ signaculo cōtine-
 tur. Ideo ius anulorum famuli non habebāt. Imprimebatur autē sculptura ma-
 teriæ anuli, siue ex ferro, siue ex auro foret: & gestabat ut quisq̃ uellet, quacun-
 que manu, quolibet digito. Postea, inq̃t, usus luxuriātis ætatis signaturas preti-
 osis gemis cœpit insculpere, & certatim hæc omnis imitatio lacessiuit, ut de au-
 gmento pretij quo sculpēdos lapides parassent, gloriarent. Hinc factum est, ut
 C usus anulorum exemptus dexteræ quæ multum negotiorum gerit, in læuā re-
 legaretur, quæ otiosior est: ne crebro motu, & officio manus dexteræ, pretiosi
 lapides frāgerentur. Electus autē, inq̃t, ipsa læua manu digitus minimo proxi-
 mus, quasi aptior cæteris, cui commendaretur anuli pretiositas. Nam pollex, q̃
 nomē ab eo q̃ pollet, accepit, nec in sinistra cessat, nec minus q̃ tota manus sem-
 per in officio est. Vnde & apud Græcos ἀντίχης, inq̃t, uocatur, quasi manus al-
 tera. Pollici ꝑ̃o uicinus, nudus, & sine tuitione alterius appositus uidebatur. Nā
 pollex ita inferior est, ut uix radicem eius excedat. Medium & minimum uita-
 uerunt, inq̃t, ut ineptos, alterum magnitudine, breuitate alterū: & electus est, q̃
 ab utroq̃ clauditur, & minus officij gerit, & ideo seruādo anulo magis accom-
 D modatus: Hæc sunt quæ lectio pontificalis habet. Vnusquisq̃ ut uolet, uel He-
 truscum, uel Aegyptiā opinionem sequatur.

Inter hæc Horus ad cōsulendum seuerus: Scis, inq̃t, Disari, præter hunc ue-
 stitum q̃ me tegit, nihil me à noīs censu aliud habere. Vnde nec seruus mihi ē,
 nec ut sit opto: sed omnem usum, q̃ uino ministrandus est, ego mihi met submi-
 nistro. Nuper ergo cum in Hostiensī oppido morarer, sordidatū pallium me-
 um in mari diuile laui, & super littus sole siccaui, nihiloq̃ minus eadē in ipso
 post abluitionem maculæ sordium uisebantur. Cumq̃ me res ista stupefaceret,
 assistens fortè nauta, q̃n potius, ait, in fluuio ablue pallium tuum, si uis emacula-
 tum. Parūi, ut uerū probarem: & aqua dulci ablutum atq̃ siccātū, uidi splēdo-
 ri suo redditum. Et ex illo causam req̃ro, cur magis dulcis aqua, q̃ salsa idonea
 sit sordibus abluendis. Iam dudum, Disarius inq̃t, hæc quæstio ab Aristote-

Aqua dulcis
 cur abluendis
 sordibus ma-
 gis idonea sit
 quàm salsa.

le & proposita & soluta est. Ait em̄ aquam marinam multo spissiore[m] esse, q̄ est dulcis: imò illam esse seculētam, dulcem uero puram, atq; subtile[m]. Hinc la-
 cilius, ait, uel imperitos nandi sustinet mare: cum fluuiialis aqua, quasi infirma,
 & nullo adiumento fulta, mox cedit, & in imum pondera accepta transmittat.
 Ergo aquā dulcem dixit, quasi natura leuem, celerius immergere in ea quæ ab-
 luenda sunt: & dum siccat, secum sordium maculas abstrahere: marinam ue-
 ro quasi crassiorē, nec facile penetrare purgando, propter sui densitatem: & dū
 uix siccat, non multum sordium secum trahere. Cumq; Horus ijs assentire
 uideretur, Eustachius ait: Ne decipias quæso credulū, qui se quæstionemq; su-
 am cōmisit fidei tuæ. Aristoteles em̄, ut nonnulla alia, magis acute q̄ uere ista
 differuit. A deo autē aquæ densitas non nocet abluēdis, ut sæpe qui aliquas spe-
 cies purgatas uolunt, ne sola aqua uel dulci tardius hoc efficiant, admisceant il-
 li cinerem, uel, si defuerit, terrenum puluerē, ut crassior facta celerius possit ab-
 luere. Nihil ergo impedit marinæ aquæ densitas. Sed nec ideo quia salta est, mi-
 nus abluit. Salitas em̄ findere, & uelut aperire meatus solet, & ideo magis eli-
 cere debuit abluenda. Sed hæc una causa est, cur aqua marina non sit abluō-
 ni apta, q̄ pinguis est, sicut & ipse Aristoteles sæpe testatus est, & sales docēt,
 quibus inesse quiddā pingue nullus ignorat. Est & hoc indicatiū pinguis aquæ
 marinæ, q̄ cum inspargitur flammæ, non tam extinguit, q̄ pariter accenditur,
 aquæ pinguedine alimoniam igni subministrante. Postremò, Homerū sequa-
 mur, qui solus fuit naturæ conscius. Facit em̄ Nausicaam Alcinoi filiam ablu-
 entem uestes, cum super mare esset, non in mari, sed in fluuio. Idem locus Ho-
 meri docet nos marinæ aquæ quiddam inesse pingue permistum. Vlysses em̄
 cū iam dudū mare euasisset, & staret siccato corpore, ait ad Nausicæe famulas:

Ἀμείπλοισιν δ' ὄντω ἀπόπροσδοχι, ὄφρ' ἔγω αὐτὸς

ἄλμυ ὤμοισιν ἀπλόσομαι. ἀμφὶ δ' ἑλαίῳ

χρῖσομαι, ἢ γὰρ διερῶ ἀπ' ἡρώδης ἔσπ' ἀλοιφῆ.

Post hæc cum descēdisset in fluuiū, diuinus uates, qui in om̄i re naturam secu-
 tus est, exp̄ssit qd̄ fieri solet: ut q̄ ascendunt de mari, si in sole steterunt, aqua qui-
 dem celeriter sole siccat, maneat autē in corporis superficie ueluti flos qd̄, q̄ & in
 detergēdo sentiat. Et hæc ē aquæ marinæ pinguedo, q̄ sola impedit abluōnē.

Simulacra cur sub aquis maiora esse uideantur quam re uera sunt. Tum in uniuersum quomodo uis-
 sio fiat, susceptione simulacrorum quæ ab rebus in oculos promanant, an potius emissionem radiorū
 ex ipsis oculis.

Caput .XIII.

Simulacra
 maiora ueris,
 cur in aqua ui-
 deantur.

ET q̄ a cæteris expeditus mihi te paulisp̄ indulges, modo autē nobis de
 aqua sermo fuit, quæro cur in aqua simulacra maiora ueris uidētur: qd̄
 genus apud popinatores pleraq; scitamentorū cernimus proposita, am-
 pliora specie q̄ corpore. Quippe uidemus in doliolis uitreis aquæ plenis, &
 oua globis maioribus, & iecuscula fibris tumidioribus, & beluas spiris ingē-
 tibus. Et om̄ino ipsum uidere, qua nobis ratione cōstet: q̄ solent de hoc non ul-
 li nec uera, nec uerisimilia sentire. Et Disarius: Aqua, inq̄, densior est aëris
 tenuitate, & ideo eam cūctatior uisus penetrat, cuius offensa percussa uidēdi aci-
 es scindit, & in se recurrit. Scissa dum redit, iam nō directo ic̄tu, sed undiq; uer-
 sum incurrit liniamēta simulacri: & sic fit, ut uideat̄ imago archetypo suo gran-
 dior.

A dior. Nā & solis orbis matutinus, solito nobis maior apparet, q̄a interiacet in-
 ter nos & ipsum aēr adhuc de nocte roscidus, & grandescit imago eius tanq̄ in
 aquæ speculo uisatur. Ipsam uero uidendi naturam nō insubidē introspexit *De uidendi ra-
 tione.*
 Epicurus: cuius in hoc non est (ut extimo) improbanda sentētia, astipulāte præ-
 cipue Democrito. Quia sicut in cæteris, ita & in hoc paria senserunt. Ergo cen-
 set Epicurus, ab om̄ibus corporibus iugi fluore quæpiā simulacra manare, nec
 unquā tantulam moram interuenire, quin ultro ferant̄ inani figura cohæretes
 corporum exuuiæ, quarum receptacula in nostris oculis sunt: & ideo ad depu-
 tatam sibi à natura sedem proprij sensus recurrūt. Hæc sunt q̄ uir ille cōmemo-
 rat, quibus si occurris obuius, expecto quid referas. Ad hæc renidēs Eusta-
 chius, In propatulo est, inquit, qd̄ decepit Epicurū. A uero em̄ lapsus est, alio-
 rum quatuor sensuum secutus exēplum, quia in audiendo, & gustando, & odo-
 rando, atq̄ tangendo, nihil è nobis emittimus, sed extrinsecus accipimus, quod
 sensum sui moueat. Quippe & uox ad aures ultro uenit, & auræ in nares influ-
 unt, & palato ingeritur quod gignat saporē, & corpori nostro applicantur ta-
 ctu sentienda. Hinc putauit & ex oculis nihil foras proficisci, sed imagines rerū
 in oculos ultro meare. Cuius opinioni repugnat, q̄ in speculis imago aduer-
 sa contēplatores suū respicit, cum debeat (si quidem à nobis orta recto meatu
 proficisci) posteram sui partem cum discedit ostendere, ut læua læuam, dexte-
 ra dexterā respiciat. Nam histrio p̄sonam sibi detractam, ex ea parte uidet, qua
 induit, scilicet non faciem, sed posteriorem cauernā. Deinde interrogare hūc
 uirū uellem, an tunc imagines è rebus auolāt, cum est qui uelit uidere: an & cū
 nullus aspicit, emicant undiq̄ simulacra. Nam si quod primū dixi teneat, quæ-
 ro cuius imperio simulacra præsto sint intuenti, & q̄ties quis uoluerit ora con-
 uertere, toties se & illa cōuertant? Sin secundo inhæreat, ut dicat p̄petuo fluo-
 re rerum om̄ium manare simulacra: quæro q̄ diu cohærentia permanent nul-
 lo coagulo iuncta ad p̄manendum? Aut si manere dederimus, quemadmodū
 aliq̄ retinebunt colorē, cuius natura cum sit incorporea, tñ nunq̄ potest esse
 sine corpore? Dein, q̄s potest in animum inducere, simulatq̄ oculos uerteris,
 incidere imagines cœli, maris, littoris, prati, nauium, pecudū, & innumerabiliū
 præterea rerū, quas uno oculorū iactu uidemus, cū sit pupilla q̄ uisu pollet op-
 pidō parua? Et q̄nam modo totus exercitus uisit? an de singulis militibus p̄se-
 cta simulacra se congerunt, atq̄ ita collocata tot milia penetrant oculos intuen-
 tis? Sed quid laboramus opinionem sic inanem uerbis uerberare, cum ipsa rei
 uanitas se refellat? Cōstat autē uisum nobis hac prouenire ratione. Genuinū lu-
 men è pupilla quacunq̄ eam uerteris, directā linea emicat. Id oculorū domesti-
 cum p̄fluuium, si repererit in circūfuso nobis aère lucē, p̄ eam directim p̄git, q̄
 diu corpus offendat. Et si faciē uerteris ut circūspicias, utrobicq̄ acies uidendi
 directā procedit. Ipse autē iactus, quem diximus de nostris oculis emicare, inci-
 piens à tenui radice, in summa fit latior, sicut radij à pictore singūtur. Ideo per
 minutissimum foramen contemplanus oculus, uidet cœli profunditatem. Ergo
 tria istanobis necessaria sunt ad effectum uidēdi, lumen quod de nobis emitti-
 mus, & ut aer qui interiacet lucidus sit, & corpus, quo offenso desinat intensio.
 Quæ si diutius pergat, rectam intensiōnem lassata non obtinet, sed scissa in de-

*De uidendi ra-
tione.*

Gell. li. 5. c. 16.

*Prima ratio
quod uisio fiat
emissione ra-
diorū ex ocu-
lis, nō ex rece-
ptione simula-
crorum.*

Secunda.

Tertia.

Quarta.

xteram læuamq; diffunditur. Hinc est, q̄ ubicunq; terrarum steteris, uideris tibi quandā cœli conclusionem uidere. & hoc est, quod horizontem ueteres uocauerunt: quorum indago fideliter deprehendit directam ab oculis aciem per planū contrā aspicientibus, non pergere ultra. C. LXXX. stadia, & inde in orbem iam recuruari. Per planū, ideo adieci, q̄a altitudines lōgissime aspiciunt: quippe q̄ & cœlum uidemus. Ergo in omni horizontis orbe ipse qui intuetur centrum est. Et q̄a diximus q̄rtum a centro acies usq; ad partem orbis extenditur, sine dubio in horizonte *ἰσόμετρος* orbis. CCC. LX. stadiorum est: & si ulterius q̄ intuetur accesserit, seu retrorsum recesserit, similem circa se orbem uidebit. Sicut igitur diximus, cum lumen q̄d pergit è nobis, per aëris lucem in corpus inciderit, impletur officium uideadi. Sed ut possit res uisa cognosci, renuntiat uisam speciem rationi sensus oculorum, & illā aduocata memoria recognoscit. Ergo uidere oculorum ē, iudicare rationis, memoriæ meminisse: q̄a triū est officium, quod uisum complet ad dignoscendā figurā, sensus, ratio, memoria. Sensus rem uisam rationi refundit. Illa q̄d uisum sit recordatur. Adeo autē intuendo necessarium est rationis officium, ut sæpe in uno uidēdi sensu, etiā alium sensum memoria suggerente ratio deprehendat. Nam si ignis appareat, scit eum & ante tactum ratio calere. Si nix sit illa quæ uisa est, intelligit in ipsa ratio etiā tactus rigorem. Hac celsate, uisus inefficax ē: adeo, ut q̄ remus in aqua fractus uidetur, uel q̄ turris eminus uisa cum sit angulosa, rotunda extimatur, faciat rationis negligentia: quæ si se intenderit, agnoscit in turre angulos, & in remo integritatem. Et omnia illa discernit, quæ Academicis damnātorum, seu suum occasionem dederunt: cum sensus unus inter certissimas res habēdus sit, comitate ratione, cui nonnunq; ad discernendā speciem nō sufficit sensus unus. Nam si eminus pomi q̄d malū dicit, figura uisatur, non omīno id malū est. Potuit em̄ ex aliqua materia fingi mali similitudo. Aduocandus est igitur sensus alter, ut odor iudicet. Sed potuit inter congeriem malorum positum, auram odoris ipsius concepisse. Hic tactus consulendus est, q̄ potest de pondere iudicare. Sed metus est ne ipse fallat, si fallax opifex materiam quæ pomi pondus imitaret, elegit. Confugiendum est igitur ad saporem, q̄ si formæ consentiat, malū esse nulla dubitatio ē. Sic probat, efficaciam sensuum de ratione pendere. Ideo deus opifex omnes sensus in capite, id est circa sedem rationis, locauit.

Satin recte scriptum sit a Platone, cibum per stomachū trahi, potum uero per ἀστυρίαν quæ ἡσυχία dicitur, fibris pulmonis illabi. Caput XV.

Gell. li. 17. c. 11.

Contra Platonem.

His dictis, fauor ab omnibus exortus est admirantibus dictore soliditatem, adeo ut attestari uel ipsum Euangelū nō pigeret. Disarius deinde subiicit: Isti plausus sunt, q̄ prouocant philosophiam ad uindicandos libri de aliena arte tractatus, unde sæpe occurrit in manifestos errores. Vt Plato uelster, dum nec anatomica, quæ medicinæ propria est, abstinet: risum de se potestis tradidit. Dixit em̄ diuisas esse uias deuorādis cibatus & potui: & cibum quidem per stomachum trahi, potum uero per ἀστυρίαν quæ ἡσυχία dicitur, fibris pulmonis allabi. Quod tantum uirum uel extimasse, uel in libros retulisse, mirandum est, uel potius dolendum. Vnde Erasistratus medicorum ueterum nobilissimus, in eum iure inuectus est, dicens illum retulisse longe diuersa q̄ ratio depre-

A deprehendit. Duas enim esse fistulas instar canaliū, easq̄ ab oris faucibus pro-
 ficisci deorsum, & per earum alteram induci delabiq̄ in stomachum esculenta
 omnia & poculenta, ex eoq̄ ferri in uentriculū, q̄d Græce appellat̄ ἠκότω κοιλία,
 atq̄ illic subigi digeriq̄, ac deinde aridiora ex his retrimēta in aluum conueni-
 re, quod Græce κώλον dicitur: humidiora aut per renes in uesicam trahi: & per
 alteram de duabus superioribus fistulam, quæ Græce appellatur τραχῆα ἀρτηρία,
 spiritum à summo ore in pulmonem, atq̄ inde rursus in os & in nares cōme-
 are: perq̄ eandē uocis fieri meatū: ac ne potus cibus ue aridior, quem oportet
 ret in stomachū ire, procederet ex ore, labereturq̄ in eam fistulā per quam spi-
 ritus recipiat̄, ex eaq̄ offensione intercluderet animæ uia, impositā esse arte
 quadam & ope naturæ ἐπιγλωττίδα, quasi claustrum mutuum utriusq̄ fistulæ, q̄
 B sibi sunt coherentes: eamq̄ ἐπιγλωττίδα inter edendū bibendumq̄ opire ac pro-
 tegere τὴν τραχῆαν, ne quid ex esca potū ue incidere in illud quasi æstuantis ani-
 mæ iter, ac propterea nihil humoris influere in pulmonē ore ipso arteriæ com-
 munito: Hæc Erasistratus, cui (ut extimo) ὕψα ratio consentit. Cum em̄ cibus nō
 squalidus siccitate, sed humoris temperie mollis uentri inferēdus sit, necesse est
 eandē uiam ambobus patere, ut cibus potu temperatus, per stomachū in uen-
 trem condatur: nec aliter natura cōponeret, nisi q̄ salutare esset animali. Dein-
 de, cū pulmo & solidus & leuigatus sit, si quid spissum in ipsum deciderit, quē-
 admodum penetrat, aut transmitti potest ad locum digestionis, cum constet, si
 quando casu aliquid paulo densius in pulmonē uolentia spiritus trahēte deci-
 derit, mox nasci tussim nimis asperam, & alias quassationes usq̄ ad uexationē
 salutis: Si autē naturalis uia potum in pulmonem traheret, cum corpulenta bi-
 buntur, uel cum hauritur potus admistus grauis, seu ex re aliqua dēsiore, quid
 C ijs sumptis pulmo pateretur? Vnde ἐπιγλωττίς à natura prouisa est, quæ cum ci-
 bus sumitur operimēto sit arteriæ, ne quid per ipsam in pulmonem spiritu pas-
 sim trahente labatur. Sicut cum sermo emittendus est, inclinatur ad operiendā
 stomachi uiam, ut ἀρτηρίαν uoci patere permittat. Est & hoc de experientia notū,
 q̄ qui sensim trahunt potū, uētres hñt humectiores, humore qui paulatim sum-
 ptus est, diutius permanente. Si quis uero auidius hauserit, humor eodem im-
 petu quo trahitur, præterit in uesicam, & sicciori cibo prouenit tarda digestio.
 Hæc autem differentia non nasceretur, si à principio cibi & potus diuisi essent
 D meatus. Quod autem Alcæus poëta dixit, & uulgo canitur, τὸ μὲν πνεύμονα δίνω, τὸ
 γὰρ ἄκρον πῶς ἐδέχεται, ideo dictum est, quia pulmo re ὕψα gaudet humore, sed trahit
 quantum sibi extimat necessarium. Vides satius fuisse philosophorum om̄ium
 principi, alienis abstinere, q̄ minus nota proferre.

Ad hæc Eustachius paulo cōmotior, Nō minus te, inqt, Disari philosophis
 q̄ medicis inferebā, sed modo uideris mihi rem consensu gn̄is humani decanta Pro Platone.
 ram & creditā, obliuioni dare: philosophiā artem esse artium, & disciplinā disci-
 plinarū. Et nūc in ipsam inuehiēt parricidali ausu medicina: cū philosophia illic
 habeat̄ augustior, ubi de rationali parte, id ē de incorporeis, disputat: & illic in-
 clineēt, ubi de physica, q̄d est de diuinis corporibus uel cœli uel siderū, tractat.
 Medicina autem physiciæ partis extrema fex est, cui ratio est cum testēis terre-
 nisq̄ corporibus. Sed quid rationē nominauī, cum magis apud ipsam regnet
 conie

coniectura quàm ratio: Quæ ergo conijcit de carne lutulenta, audet inequitare philosophiæ, de incorporeis & uere diuinis certa ratione tractanti. Sed ne uideatur communis ista defensio tractatum uitare pulmonis, accipe causas quas Platonica maiestas secuta est. *Επιγλωττις* quam memoras, inuentum naturæ est ad tegendas detegendasq; certa alternatione uias cibatus & potus, ut illum stomacho trāsmittat, hunc pulmo suscipiat. Propterea tot meatibus distinctus est, & interpatet rimis: non ut spiritus egressiones habeat, cui exhalatio oculta sufficeret: sed ut per eos si quid cibatus in pulmonē deciderit, succus eius mox migret in sedem digestionis. Deinde *ἀρτηρία* si quo casu scissa fuerit, potus nō deuoratur, sed quasi scisso meatu suo, reiectat foras incolumi stomacho, quod non contingeret, nisi *ἀρτηρία* uia esset humoris. Sed & hoc in propatulo est, quia quibus æger est pulmo, accenduntur in maximam sitim: quod nō eueniret, nisi esset pulmo receptaculum potus. Hoc quoq; intuere, quod animalia quibus pulmo non est, potum nesciunt. Natura enim nihil superfluum, sed membra singula ad aliquod uiuendi ministeriū fecit: quod cum deest, usus eius non desideratur. Vel hoc cogita, quia si stomachus cibum potumq; susciperet, superfluus foret uesicæ usus. Poterat enim utriusq; rei stomachus retrimenta intestino tradere, cui nunc solius cibi tradit: nec opus esset diuersis meatibus quibus singula traderentur, sed unus utrique sufficeret ab eadem statione transmissio. Modo autē seorsum uesica, & intestinum seorsum saluti seruit: quia illi stomachus tradit, pulmo uesicæ. Nec hoc prætereundum est, quod in urina quæ est retrimētum potus, nullum cibi uestigium reperitur, sed nec aliqua qualitate illorum retrimentorum uel coloris uel odoris inficitur. Quod si in uētre simul fuissent, aliqua illarum sordium qualitas inficeretur. Nam postremo lapides qui de potu in uesica nascuntur, cur nunquam in uentre coalescunt, cum nō nisi ex potu fiant, & nasci in uentre quoq; debuerint, si uenter esset receptaculum potus: In pulmonem defluere potum nec poetæ nobiles ignorant. Ait enim Euripolis in fabula quæ inscribitur *Coelaces*:

Euripides uero huius rei manifestissimus astipulator est, Cum igitur & ratio corporeæ fabricæ, & testium nobis nobilis autoritas astipuletur Platoni, nonne quisquis contrā sentit, insanit?

Ouum ne prius fuerit an gallina.

Caput .XVI.

Ouum ne prius extiterit an gallina.

Inter hæc Euangelus gloriæ Græcorum inuidēs & illudens, facebant, ait, hæc quæ inter uos in ostentationem loquacitatis agitantur: quin potius si quid callet uestra sapientia, scire ex uobis uolo, ouum ne prius extiterit, an gallina? Irridere te putas, Disarius ait, & tamen quæstio quā mouisti, & inquisitu & scitu digna est. Tu enim me tibi de rei utilitate comparans consuluisti, utrum prius gallina ex ouo, an ouum ex gallina prodierit. Sed hoc ita serijs inferendum est, ut de eo debeat uel anxie disputari. Et proferam quæ in utranq; partem mihi dicenda subuenient, relicturus tibi utrum eorum uerius malis uideri. Si concedimus omnia quæ sunt, aliquando cœpisse, ouum prius à natura factum iure extimabitur. Semper enim quod incipit, imperfectū adhuc & informe est, & ad perfectionē sui per precedentis artis & temporis additamenta formari.

formatur. Ergo natura fabricans auem, ab informi rudimento cœpit, & ouum in quo necdum est species, extitit procedente paulatim maturitatis effectu. De inde quicquid à natura uarijs ornatibus cōparatum est, sine dubio cœpit à simplici, & ita cōtextionis accessione uariatum est. Ergo ouum uisu simplex & unum dicitur uersum pari specie creatum est, & ex illa uarietas ornatuum quibus constat auis species, absoluta est. Nam sicut elemēta prius extiterunt, & ita reliqua corpora de commixtione eorum creata sunt: ita rationes seminales quæ in ouo sunt, si uenialis erit ista trāslatio, uelut quædā gallinæ elementa credenda sunt. Nec importune elementis de quibus sunt omnia, ouum cōparauerim. Omni enim genere animātium, quæ ex coitione nascuntur, inuenies ouum aliquod esse principium instar elementi. Aut enim gradiuntur animātia, aut serpunt, aut nando uolando ue uiuunt. In gradientibus lacertæ & similia ex ouis creantur. Quæ serpunt, ouis nascuntur. Exordio uolātia uniuersa de ouis prodeunt, excepto uno quod incertæ naturæ est. Nam uespertilio uolat quidem pellitis alis, sed inter uolantia non habendus est, qui quatuor pedibus graditur, formatosque pullos parit, & nutrit lacte quos generat. Natātia penè omnia de ouis oriuntur generis sui, crocodilus uero etiam de testibus qualia sunt uolātium. Et ne uidear plus nimio extulisse ouum elementi uocabulo, cōsule initiatos sacris Liberi patris: in quibus hac ueneratione ouum colitur, ut ex forma tereti ac penè sphericali atque undum autem consensu omnium constat uniuersitatis esse principium.

Prodeat qui priorem uult esse gallinā, & in hæc uerba tētet quod defendit asserere: Ouum, rei cuius est, nec initium, nec finis est. Nam initium semen est, finis auis ipsa formata. Ouum uero digestio est seminis. Cum ergo semē animalis sit, & ouum seminis, ouum aut ante animal esse non potuit: sicut non potest digestio cibi fieri antequam sit qui edit. Et tale est dicere, ouum ante gallinā factum ac si quis dicat, matricem ante mulierem factam. Et qui interrogat quemadmodum gallina sine ouo esse potuit, similis est interroganti, quoniam pacto homines facti sint ante pudenda, de quibus homines procreantur. Unde sicut nemo recte dicet, hominem seminis esse, sed semen hominis: ita nec ouis gallinā, sed ouum esse gallinæ. Deinde, si concedamus (ut ab aduersa parte dictum est) hæc quæ sunt, ex tempore aliquid sumpsisse principium: natura primum singula animalia perfecta formauit, deinde perpetuam legem dedit, ut continuaretur procreatione successio.

Perfecta autem in exordio fieri potuisse, testimonio sunt nunc quæ non pauca animalia, quæ de terra & imbre perfecta nascuntur: ut in Aegypto mures, & in alijs locis ranæ, serpentesque, & similia. Oua autem nunquam de terra sunt procreata, quia in illis nulla perfectio. Natura uero perfecta format, & de perfectis ista procedunt, ut de integritate partes. Nam ut concedam oua auium esse seminaria, uideamus quid de semine ipso philosophorum definitio testatur, quæ ita sancit: Semen generatio est ad eius ex quo est similitudinem pergens. Non potest autem ad similitudinem periri rei quæ necdum est: sicut nec semē ex eo quod adhuc non subsistit, emanat. Ergo in primo rerum ortu intelligamus, cum cæteris animalibus quæ solo semine nascuntur, de quibus non ambigitur, quin prius fuerint quæ semen suum, aues quoque opifice natura exiisse perfectas. Et quia uis gene-

generandi inserta sit singulis, ab his iam procedere nascendi modos, quos pro diuersitate animantium natura uariauit. Habes Euangele utrobique quod te neas, & dissimulata paulisper irrisione, tecum delibera quid sequaris.

Et Euangelus: Quia etiam ex iocis seria facit uolentia loquendi, hoc mihi absoluatis uolo, cuius diu me exercuit uera deliberatio. Nuper enim mihi de Tyburti agro meo exhibiti sunt apri, quos obtulit sylua uenatibus. Et quia diu utile cōtinuata uenatio est, perlata sunt alij interdium, noctu alij. Quos pduxit dies, integra carnis incolumitate durarunt: qui uero per noctem lunari plenitudine lucente portati sunt, putruerunt. Quid ubi scitum est, qui sequenti nocte deferrebant, infixio cuiuscunq; parti corporis acuto aeneo, apros carne integra peruerunt. Quæro igitur, cur noxam quam pecudibus occisis solis radij nō dederunt, lunare lumē effecerit? Facilis est, inquit Disarius, & simplex ista respōsio. Nullius enim rei fit aliquando putredo, nisi calor humorq; cōuenerint. Pecudū autē putredo nihil aliud est, nisi cū defluxio quædam latēs, soliditatē carnis in humorem resoluit. Calor autē si temperatus sit & modicus, nutrit humores: si nimius, exiccat, & habitudinē carnis extenuat. Ergo de corporibus enectis, sol ut maioris caloris haurit humorē: lunare lumē, in q̄ est non manifestus calor, sed occultus tepor, magis diffundit humecta. Et inde puenit iniecto tepore & aucto humore putredo. His dictis, Eustachiū Euangelus intuens, Si rationi dictæ assentiris, ait, annuas oportet: aut si est quod moueat, proferre non pigeat: ga uis uestri sermonis obtinuit, ne inuita aure uos audiam. Omnia, inquit, Eustachius, à Disario & luculente, & ex uero dicta sunt. Sed illud pressius intuedum est, utrum mēsurā caloris sit causa putredinis: ut ex maiore calore nō fieri, & ex minore ac temperato prouenire dicatur. Solis enim calor, qui nimium seruet quā annus in æstate est, & hyeme tepescit, putrefacit carnes æstate, non hyeme. Ergo nec luna propter summissiorem calorē diffundit humores. Sed nescio quæ proprietates quam Græci *ιδιωμοα* uocant, & quædam natura inest lumini, quod de ea defluit, quæ humectet corpora, & uelut occulto rore madefaciat: cui admistus calor ipse lunaris, putrefacit carnem, cui diuutile fuerit infusus. Neq; enim omnis calor unius est qualitatis, ut hoc solo à se differat, si maior minor ue sit. Sed esse in igne diuersissimas qualitates, nullam secum habentes societatem, rebus manifestis probatur. Aurifices ad formandum aurum nullo nisi de paleis utuntur igne, quia cæteri ad producendam hanc materiam inhabiles uidentur. Medici in remedijs concoquendis magis sarmentis, q̄ ex alio ligno ignem requirunt. Qui uitro soluendo firmandoq; curant, de arbore cui myricæ nomen est, igni suo escam ministrant. Calor de lignis oleæ, cum sit corporibus salutaris, perniciosus est balneis, & ad dissoluēdas iuncturas marmorum efficaciter noxius est. Ergo non mirum, si ratione proprietatis quæ singulis inest, calor solis arefacit, lunaris humectat. Hinc & nutrices pueros alentes operimentis obtegunt, cum sub luna p̄tereunt, ne plenos per ætatem naturalis humoris amplius lunare lumen humectet: & sicut ligna adhuc uirore humida, accepto calore curuantur, ita & illorum membra contorqueat humoris adiectio. Hoc quoq; notum est, quia si quis diu sub luna somno se dederit, ægre excitatur, & proximus sit insano, pondere pressus humoris, qui in omne eius corpus diffusus atq; dispersus

dispersus est proprietate lunari, quæ ut corpus infundat, omnes eius aperit & laxat meatus. Hinc est quod Diana, quæ luna est, ἄρτεμις dicitur, quasi ἀρότεμις hoc est ærem secans. Lucina à parturientibus inuocatur, quia proprium eius munus est, distendere rimas corporis, & meatibus uiam dare, quod accelerando partui salutare. Et hoc est, quod eleganter poëta Timotheus expressit:

Nec minus circa inanima lunæ proprietates ostenditur. Nam ligna quæ uel luna iam plena, uel adhuc crescente deiecta sunt, inepta sunt fabricis, quasi emolita per humoris conceptionem. Et agricolis curæ est, frumenta de agris nõ nisi luna deficiente colligere, ut sicca permaneant. Contra, quæ humecta desideras, luna crescente conficies. Tunc & arbores aptius seres, maxime cum illa est super terram, quia ad incrementa stirpium necessarium est humoris alimentum. Aër ipse proprietatem lunaris humoris & patitur & prodit. Nam cum luna plena est, uel cum nascitur, (& tunc enim à parte qua sursum suscipit, plena est) aër aut in pluuiam soluitur, aut si sudus sit, multum de se roris emittit. Vnde Alaman lyricus dixit rorem aëris & lunæ filium. Ita undique uersum probatur, ad humectandas dissoluendasque carnes inesse lunari lumini proprietatem, quam magis usus quàm ratio deprehendit. Quod autem dixisti Euangele de acuto aëneo, (ni fallor coniectura mea) à uero non deuiat. Est enim in aëre uis acrior, quam medici stipticam uocant. Vnde squamas eius adijciunt remedijs, quæ contra perniciem putredinis aduocantur. Deinde, qui in metallo aëris morantur, semper oculorum sanitate pollent: & quibus ante palpebræ nudatæ fuerant, illic conuestiuntur. Aura enim quæ ex aëre procedit, in oculos incidens, haurit & exiccat quod male influit. Vnde & Homerus modo,

ὄρε δ' αἰφθέρῃ
ἀυγὴ χαλκῆν, κορυθαίφ' ἀπὸ λαμπροῦ νότου,
θαλάσσης τε νεοσμήντων, σάκεω τε φαεινῶν
ἐρχομένην ἀμύνης.

has causas secutus appellat. Aristoteles uero autor est, uulnera quæ ex aëreo mucrone sunt, minus esse noxia, quàm quæ ex ferreo, faciliusque curari: quia inest, inquit, aëri uis quædam remedialis & siccifica, quam demittit in uulnere. Pari ergo ratione infixum corpori pecudis, lunari repugnat humori.

Qui finem primi libri cum fine huius cõtulerit, facile animaduertet quædam adhuc operis huius absolutioni deesse. Verum ea, autor ne ipse siue alijs præpeditus, siue morte præreptus, haud dum adiecerit, an librariorum incuria intercidierint, facile dici non potest.

Coloniæ apud Eucharium Ceruicornum, ære & impensa
M. Godefridi Hittorpij ciuis Coloniensis, An-
no. M. CCCC. XXVI. pridie No-
nas Ianuarias. *

Locus restitu-
tus ex. 13. illia.

